ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 1
SAMEDI
1er MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·634 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·634

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏ ՊԻՏԻ ՓՃԱՑՆԷ ԻՐ ՀՐԹԻՌՆԵՐԸ

«ԲԱՆ ՉԻ ՓՈԽՈՒԻՐ» Կ'ԸՍԷ ՊՈՒՇ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՎԷԹՕՆ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾԷ

Իրաք, Փետրուար 27–ին, յայտարարեց թէ կ'ընդունի Ա.Լ – Սամուտ 2 հրթիռներու փճացումը, բայց Ազահովութեան Խորհուրդը լուսաբանութիւններ կ'ուզէ այդ մասին, մինչ Պուշ անմիջապէս հաղորդելով, ըսած է թէ «բան չի փոխուիր»: Աւելորդ է հաստատել թէ Պաղտատ ինչ ալ ընէ, այլեւս օգուտ չունի եւ այն համոզումը կը ներշնչէ որ այդ քննիչներու տարած աշխատանքն ալ բոլորովին աւելորդ էր, քանի որ ինչ ալ ըլլայ արդիւնքը Պուշ, ի սկզբանէ, որոշած էր ի'ր պատերազմը ընել:

Միացեալ – Նահանգները կը պատրաստեն յետ պատերազմեան չրջանը, որ կը մտահոգէ չատեր, գլխաւորաբար ամերիկեան աշխարհը: Սրար դեկավարները գիտակից են որ ինչ որ կը կատարուի եւ կը ծրագրուի դէմ է իրենց շահերուն: Ազդու չրջանի մը անկայունացումը բացայայտ է: Մարտ 1–ին է որ արաբական վճռաժողով մը տեղի կ'ունենայ Շարմ – էլ – Շէյխ (Եգիպտոս), կոչ մը պիտի ըլլայ խաղաղ լուծումի: Փետրուար 27–ին, 140 հազար հոգի համախմբուած էին Գահիրէի մարզադաշտը իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու համար Իրաքի ժողովուրդին:

*
**

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իգոր Իվանով յայտարարեց թէ Ռուսաստան որոշած է իր վէթօն օգտագործել, անդրեւամերիկեան նոր բանաձեւին առթիւ, իրեն եւ Չինաստանի համար պատերազմէ «կարելի է եւ պէտք է խուսափիլ»:

*
**

Իրաքեան Քիւրտիստան հաւաքուած, Ս. Հիւսէյնի ընդդիմադիրները չատ մը տահոգ են, ինչ կը վերաբերի թրքական դիտաւորութիւններուն: Անոնք հաւաքած են իրենց, նիստին մասնակցած է Ճ. Պուշի ներկայացուցիչը՝ Զալմայ Խալիլզատ եւ սկիզբէն իսկ չեշտած են որ «վճռականօրէն եւ միաձայնութեամբ կ'ընդդիմանան դրացի երկիրներու զինուորական որեւէ միջամտութեան Իրաքի ներքին գործերուն: Թուրքիոյ կողմէ միջամտութիւն մը չատ լուրջ հետեւանքներ կունենայ չրջանի կայունութեան վրայ»: Ի դէպ, ժերար Շալեան գրութիւն մը ունի Փետրուար 28–ի «Լիպերասիոն»ի մէջ, խորագրուած՝ «Թրքական սպառնալիքը Իրաքի մէջ», ուր կը չեշտէ ի մէջ այլոց թէ Թուրքիա, որ կը ճնչէ իր իսկ Քիւրտերուն վրայ եւ ոչ մէկ իրաւունք կու տայ անոնց, չուզեր դրացի երկիր մը, ուր աւելի լաւ պայմաններ վայելեն: Հարկ է՞, կ'ըսէ անդամ մը եւս Քիւրտերը զոհել, համելի ըլլալու համար Թուրքիոյ: Այն ատեն ամերիկեան ռազմավարութիւնը պիտի նմանէր անցեալի գաղթաթերական ուժերու դործելակերպին:

*
**

Թուրքիոյ մէջ ալ կացութիւնը չատ հանգիստ չէ: Ազգային ժողովը յետաձգեց քուէարկութիւնը զոր պիտի ընէր փետրուար 27–ին, մթնոլորտը լարուած է, հակառակ անոր որ Անգարա արդէն համաձայնութեան եկած է Ուաչինկթընի հետ եւ Ամերիկացիները վինամթերք, օդանաւ բերած են: Կարգ մը երեսփոխաններ համաձայն չեն ամերիկացի զինուորներու ներկայութեան, դժգոհ են զբաղամական հատուցումներէն: Ուաչինկթընը արագ որոշում կ'ուզէ եւ ճնչում կը բանեցնէ, բայց, անօգուտ է:

*
**

Ժոսփէն, «Ֆիկարո»յի մէջ լոյս տեսած դրութեամբ մը (փետրուար 28, Վիճարկումներու էջ), կը գտնէ որ եթէ ԱՄՆ Ազահովութեան Խորհուրդին քուէարկութեան ենթարկէ Բ. բանաձեւ մը, որ թոյլ կու տայ ուժի դիմել, Ֆրանսա պէտք է օգտագործէ իր վէթօն:

Ի դէպ, Ռուսաստանի որոշումը – վէթօն գործածելու – թոյլ կու տայ Ֆրանսայի որ պէտք չունենայ ինք ալ ընդդիմանալու նոյն ձեւով:

*
**

Ա֊թէնքի ամերիկեան դեսպանատան մէկ դիւանագէտը՝ Ճոն Քիսլինկ իր հրաժարականը տուած է եւ նամակով մը Գ. փաուըլի կը գրէ թէ իր ոչ մէկ պաչտօնակիցը հանդիստ է ի տես ամերիկեան քաղաքականութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի, Փետրուար 27–ին, ներկայացուց այն տասը միջոցները, զոր նախատեսած է, պայքարելու համար հակասեմականութեան դէմ զպրոցներու մէջ: Ան կը գտնէ որ երկրորդ Ինթիֆատան եւ Իրաքի դէմ պատերազմի մը հաւանական նուիրումը նոր տեսակի հակահրէութիւն մը ստեղծած են որ կապ չունի «դասական» հակահրէութեան հետ: Հակառակ զգոյշ արտայայտութիւններու փորձին, Ֆէրի թերացում մը ունեցած է, երբ ակնարկած է ձախի կարգ մը դասատուներուն, որոնք Իսրայէլի դէմ են եւ կը հանդուրժեն հակահրեայ արտայայտութիւններ: Այս խօսքերը վրդոված են դասատուներու գլխաւոր սենտիքան, որ կոյսով մը չեչտած է թէ գեղապաչտ ոչ մէկ խօսքի կը հանդուրժեն: «Լիպերասիոն»ի աչխատակիցը դիտել կու տայ իր թղթակցութեան մէկ, որ նախարարները (Ֆէրի եւ պատուիրակ նախարարը) իրենց բականութեան ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած են ինչ կը վերաբերի սեւամորթներուն, Ասիացիներուն կամ Արաբներուն:

ԿԻՊՐՈՍԻ հարցին կարգադրութեան համար, Քոֆի Ադան նոր պայմանաժամ մը որոշեց, այսինքն փետրուար 28–ի պայմանաժամը երկարաձգեց մինչեւ Մարտ 10:

ՇԱՐՈՆԻ նորակազմ կառավարութիւնը 120–ի վրայ 68 ձայնով Խորհրդարանին վստահացումը ստացաւ փետրուար 27–ին: 23 նախարարութեան վրայ ալ, իր կուսակցութիւնը՝ Լիքուար 13 աթոռ կ'ապահովէ: Ան նոր կառավարութիւնը ամէնէն ալ կառավարութիւնն է, զոր Իսրայէլ ունեցած է:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ քարիւղով հետաքրքրուած մեծագոյն ընկերութիւններէն Շէվրոն որոշած է քաչուիլ Ազէրպէյճանի քարիւղին արտադրութեան ծրագրէն, այն պատճառով որ այդ հանքերուն մէջ կարծուածին չափ քարիւղ եւ բնական կազ չկայ: Ընկերութիւնը այդ հանքերուն առընչուած ծրագրին 30% մասնակցութիւն ունէր. ադրբեջանական պետական Սոքար ընկերութիւնը կը չանայ միջազգային այլ ընկերութիւն մը գտնել Շէվրոնը փոխարինելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 27 / 28)

ԱԻՄ–Ը ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

Ազգային ինքնորոշում միաւորման վեհաժողովը որոշած է նախագահական ընտրութեան Բ. փուլին չէզոք մնալ: Ժողովականները ընտրութեան առաջին փուլը անարդար համարելով, կը նախընտրեն որ նոր ընտրութիւն կազմակերպուի: Իսկ չէզոքութեան որոշումին պատճառը այն է որ թեկնածուներէն ոչ մէկը տակաւին յստակօրէն պարզած է արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան իր սկզբունքները: Այսուհանդերձ, ըսուած է որ կուսակցութիւնը սատար կը կանգնի ներկայի նախագահին եթէ ան ցոյցի մասնակցելու պատճառով ձերբակալուած – ները ազատ արձակէ, ընտրական ցուցակներուն ապօրինութիւններուն մասին հետապնդումի ձեռնարկէ, եւ այլն:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ 300–ԱՄԵԱԿԻՆ

Ս. Պետերբուրգի հիմնադրութեան 300–ամեակի նշումներուն համար կառավարական յանձնաժողով մը կազմուած է, Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ց. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ: Ծրագիր պատրաստուած է յոբելեար քաղաքին ու Երեւանի մէջ զանազան ձեւերով տօնելու այդ առիթը: Տեղի կ'ունենան նկարչական ցուցահանդէս – ներ, թատերական ներկայացումներ: Տարին գուգադիպած ըլլալով Ալեքսանդր Թամանեանի 125–ամեակին, անոր յիշատակին երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ս. Պետերբուրգի մէջ որուն ճարտարապետութեան ակադեմիայէն չրջանաւարտ է ան: Քաղաքին Նեւսկի պողոտային վրայի լաղարեաններու տան վրայ յուչատախտակ կը դրուի եւ մօտակայ հայկական եկեղեցիին դիմացը խաչքար մը եւ ցայտաղբիւր մը կը զետեղուի, ի նշան հայ-եւրոպական դարաւոր բարեկամութեան:

Նախատեսուած է որ Մայիսին կառավարական պատուիրակութիւն մը մասնակցի Ս. Պետերբուրգի տօնախմբութիւններուն:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (290) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Վարք Կոստան Զարեանի
Ս. ՏՃԻՐՄԻՆՃԵԱՆ

Le Couvent de Horomos
d'après les archives de T. Toramanian
présentées par Ani T. Baladian et
J.-M. Thierry avec une contribution
de J.-P. Mahé — *P. DONABEDIAN*

Montaigne, le 1er Mars — *Ch. MATOSSIAN*

«Le Monde»ի ծուռն ու շիտակը

Թերթին դէմ հատորը՝ «La face cachée du monde» հրապարակ կ'իջնէր Զորեքչաբթի Փետր· 26–ի առաւօտուն եւ քանի մը ժամ ետք, դրատուները, վաճառքի ծանօթ վայրերը (Ֆնաք, Վիր·ժին) արդէն սպառած էր: Հրատարակիչը (Հազար ու մէկ գիչերներ) սկիզբը նախատեսած էր 20 հազար հատորի տպաքանակ մը, զոր կրկնապատկած էր, բայց եւ այնպէս գիրքը անգտանելի էր հրապարակ ելած օրուան իրիկունը: Այժմ, որոչած է 1 միլիոն 300 հազարի ամբողջական տպաքանակ մը:

Որքան ալ Մոնտի երեք «ամբաստանեալները» զրպարտութիւն որակեն հատորին բովանդակութիւնը և մեղադրանքները, ստեղծուած իրարանցումը մեծ է: Փետր· 26–ին Զորեքչաբթի, թերթին 200 լրագրողներուն առջեւ, թէեւ ժպիտով, բայց եւ այնպէս հարցումը կը տրուէր Խտուի Փէնէլի՝ «Խտուի, ՍԻԱ–ի դործակա՞լ ես»: Նիստը տեղի կ'ունենար դռնփակ, բայց Լիպերասիոն բաւական յայն արձագանգ մը կու տար յաջորդ օրը (Փետր· 27): Մոնտի խմբագիրներու Ընկերութեան նախագահն է Միչէլ Նոպլը–դուռ որ ուղղած էր այդ հարցումը, որ նախորդ օրը, երկու ժամուան խոսակցութիւններէ ետք, պատրաստած էր հարցումներու ցանկ մը: Թերթին պատասխանատուն՝ Ժան–Մարի Գոլոմպանի երեք միլիոն ֆրանքէն աւելի՞ կը չահի տարեկան, թերթը անոր տան վարձքին մէկ մասը կը վճարէ՞, փորձած է Փիսքը խարել, ի՞նչ են կապերը ձրի «20 վայրկեան» թերթին եւ Էն–Էմ–Փէ–Փէ–ի հետ, ինչպէ՞ս գնուած է Գուռիէ Էնթերթնասիոնալը, ի՞նչ տեսակ սակարկութիւններ եղած են Վիվէնտիի հետ եւլն· եւլն·: Ամէն ոք հրաւիրուած է արտայայտուելու ազատօրէն: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ հատորին նպատակն է անկայունացնել թերթը: Տնօրէնութիւնը բազմաթիւ հատորներ գնած է եւ բաժնած խմբագրութեան անդամներուն: Ժ.–Մ· Գոլոմպանի կը պատասխանէ: Աչխատավա՞րձքը, թափանցիկ է, Փիսքը, այդ մարդին մէկ խարդախութիւնը Գորսիքացիներուն մէկ չկայ, տունին վա՞րձքը, միտքը բան ձգուած է···:

Փէնէլ երկար բացատրութիւններ կու տայ ՍԻԱ–ի հետ իր կապերուն մասին: Անշուչտ, կ'ուրանայ: Բայց, կը խոստովանի որ կեանքին մէկ, մէկ անգամ ըլլալով, բարեկամական կապեր ունեցած է տեղեկաբերի մը հետ: Ինչ կը վերաբերի գնումներուն (Գուռիէ Էնթերթնասիոնալ), «20 վայրկեան»ի պարապային, Էն – Էմ – Փէ – Փէ–ի թղթածրարին, Գոլոմպանի Հսկողութեան Խորհուրդին առենագրութիւնները կ'ոգեկոչէ:

Երբ նիստը կը փակուի, Նոպլըդուռ մէկ բան կ'ըսէ դուրսը սպասող լրագրողներուն՝ «Ամէն հարցի մասին խօսուեցաւ, եւ ամէն հարց լուծուեցաւ: Գիրքին ինքնափճացման ներկայ եղանք»:

*
**

«20 վայրկեան» հարցազրոյց մը հրատարակած էր փիէր Փէանի հետ (գիրքին երկու հեղինակէն մէկը): Ան կ'ուզէ որ վիճարկում ըլլայ Մոնտի խմբագրութեան մէջ: Ինք գիտէ որ թերթին խմբագիրները բաներ յայտնաբերած են, որոնց անտեղեակ էին: Այսօր, հետազոտող լրագրող մը, կ'ըսէ, մէկն է որ մըտերիմ կապ ունի դատաւորի մը կամ ոստիկանի մը հետ: Քննութիւն չի կատարեր: Անհատաւատալի հակասութիւն մըն է: Թերթը կը գտնէ որ երկու գիրք մէկ գիրքի վերածելը գլխաւոր տկարութիւնն է հատորին: Արդարեւ, անցեալ աչնան,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿՏՈՐ-ԿՏՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵՐ

Հայաստանի մէջ 40 հազար աշխատատեղի բացուած ըլլալու նախագահ Ռ. Քոչարեանի հաստատումը հայկական աստիճանաչափով քանի՞նոց հաւատքի արժանացած էր արդեօք: Տրուած թիւը փոքր բան չէր երկու – երեք միլիոննոց երկրի մը համար որուն բնակիչները մեծապէս կը նեղուին աշխատանք ճարելու, ապրուստ ապահովելու անկարելիութենէն: Այդ երեւոյթին հետեւանքներն են աշխատելու մեկնումները, անոնց պատճառած ընկերային քաղմատեսակ հարցերը: Մինչդեռ, 40 հազարին նոյնիսկ կէսին չափ նոր աշխատատեղի բան մը կրնար փոխել ընդհանուր վիճակին մէջ: Հայաստանի ժողովուրդը լաւ ապրիլ սիրելով հանդերձ, քիչով գոհացող է: Շատ բան չի պահանջեր ուրախ ըլլալու համար: Այնուհետ, խօսքը չի վերաբերիր «Նոր Հայ» կոչուած տեսակին, որուն աչքերուն տեղերը մէյմէկ ծակ կը զբաղնուի:

Մայրաքաղաքին ամէն տեսակի աղմուկէն դուրս գալով չէրջաններու ճամբան բռնող մը, յատկապէս ընտրութեան մը նախօրեակին, բաւական բան կրնայ ամբարել. ի՞նչպէս կ'ապրի, կամ կը ջանայ ապրիլ տեղացին. ի՞նչեր ունի ըսելիք եթէ լսող ականջի մը հանդիպի:

Ա.մինէ Ուզումեան (Առաւօտ, Փետր. 14) այդ ականջը եղած ու էջ մը գրի առած է, Արմաւիրի զանազան չրջաններ տրուած այցերէ ետք: Ինքնագոհութեան, ընտրական խոստումներու խաժամուժին մէջ առաւել ծանրութեամբ կը հնչէ տըրտունջը: Այլ հարց թէ թերթին թղթակիցէն, ձայնագիրը գործիքէն, տպագիրը էջէն անդին չատ ճամբայ չունին տըրտունջները: Մէկը հարկը չի զգար անոր, անոնց պէսերուն դոնէ պատասխան ձեւեալու: Որո՛ւ հոգը:

Ա. Ուզումեանի հանդիպած դիւղացիները գլխաւորաբար անգործութենէն կը տառապին: 40 հազար նոր աշխատատեղի նիւթը յայտնի է որ միայն գիրենք գայրացնելու կը ծառայէ: Քարակերտ աւանին մէջ, օրինակ, այդ է պարագան:

Ալիւրի, պահածոներու նախկին գործատուները չկան այլեւս: Սեփականաչնորհուած են, ապա քանդուած: Հողի վարձքը բարձր է, մարդիկ չեն կրնար վճարել: Երբ ան չեն վճարեր ջուրէն ալ կը զրկուին:

Այդ պայմաններուն մէջ տասը հոգինոց ընտանիք կայ հոն: Հայրը գացած է Ռուսաստան: «Հեռախօսով խօսում են, երեխէքը չեն ներում հօրը» կ'ըսէ մեծ մայրիկը: Ջուրին մէկ դոյլին 25 դրամ կը վճարեն. նոյնիսկ գործ ու աշխատավարձ ունեցողները չեն կրնար նման բանի պիւտճէ յատկացնել:

Հակառակ ամէն բանի հացը քարէն քամելու այս մարդոց գործը առաւել ծանրացնող ազդակներ ալ կան. «Ուժ չունեմ, խաղող չի եղել, ծիրան չի եղել, կարկուտն է խփել երեք անգամ: Ասէ՛ք ինչո՞վ ապրեմք հարց կու տայ մէկը»: Կարելի՞ է յիշեցնել 40 հազարի պատմութիւնը:

Ան որ յոյսը կտրած է աշխատանք ունենալու, կը ջանայ կենսաթոշակառու ըլլալ. թէեւ ան ալ չի ջնջեր անհեթեթի պատկերը: Թոշակը 5000 դրամ է (ոչ իսկ 10 տոլար), ջուրի, լոյսի, կազի տան հարկի ու այդ կարգի այլ ծախսերու դիմաց 12 հազար դրամ կը նշանակէ: Գիւղացիներէն մէկը կ'ուզէ որ գոնէ ըսեն թէ ո՛րկէ պարտք առնելու է, պետութեան տալու համար:

Ուրիշի մը, թոռնիկներու տէր տատիկի մը յուզումը ամոքելու չանքը ապարդիւն կը մնայ. ինք թոշակառու է, տղան նոյնպէս. տունը երկու ուսանող ունին, «հաց չկայ՝ երեխան առաւօտեան ուտի, դնայ դասի»: Ու նորէն աշխատանքի կոչ: Մէկը կը միջամտէ. «ո՞նց աշխատեղ չկայ: Դիսկոտիկա, դիշերային ակումբներ, լիքն են»:

Բարի լուր ալ կայ էջին մէջ: Ընտրութեան նախօրեակին լոյս ալ տուած են, ջուր ալ: Հինգերորդ յարկը բնակողը անդամ որ տունը հինգ անչափահաս թոռնիկ ունի, ջուր չէ կրած հինգ սանդուխ վեր:

Պէտք է աղօթել հաւանաբար որ այդ ընտրութիւն կոչուածը տարին քանի մը անգամ տեղի ունենայ...:

Նոյն թերթը չաբաթ մը առաջուան (Փետրուար 7) թիւով ալ 16 տարեկան պատանիի մը դժբախտութիւնն ու չահագործումը նիւթ ըրած է. Լիլիկ Պաղտասարեան հետաքրքրուած է 16 տարեկան Բաղալ Ցարութիւնեանի պարագայով: Ան Բաքուի գաղթական է. 1989–ին հօրը եւ տատիկին հետ հասած է Հայաստան: Անոնց յատկացուցած են նկուղի յարկ մը որ բնակելի տեղ չէ: Մեծ յաջողութեամբ ութերորդ դասարանը հոն աւարտելէն ետք, կը ստիպուի դպրոցը ձգել: 2001–ին թաղապետարանէն պաշտօնեայ մը կու գայ նոր բնակարան խոստանալու, իրենց ունեցածին փոխարէն: Հայրը կը համաձայնի, թէեւ առաջարկուածը իրենց ունեցածէն չատ աւելի զիջէ է: Դրացիները կը զգուշացնեն որ անխորհուրդ քայլ չառնեն; նոր տունը օրէնքով իրենց պիտի չպատկանի: Այդ պատճառով ալ տըղան ոչ մէկ փաստաթուղթ կու տայ, ոչ ալ բան մը կը ստորագրէ, որպէսզի իրենց տունը յաջորդ օր մը ետ առնել:

Թաղապետարանի պաշտօնեան ամէն բան կ'ընէ որ փոխադրուին: Հոն մէկ ամսուան մէջ Բաղալին հայրն ալ, տատիկն ալ կը մահանան: 14 տարեկան տղան առանձին կը մնայ: Քիչ ժամանակ ետք կը պարզուի որ այդ բնակարանը տէր ունի. այդ տէրը կը պահանջէ որ տղան մեկնի տունէն: Բաղալը եղած կահ – կարասին կը ծախէ, դուրս կ'ելլէ: Ամիս մը հօրը մէկ ծանօթին տունը կ'ապրի, յետոյ Հայ Օգնութեան Ֆոնտը կը միջամտէ որ իրաւառնտեսագիտական եւ կառավարման դպրոց ընդունուի, կը տեղաւորուի Զէյթունի հանրակացարանը: Ֆոնտը իրեն ամիսը 10 հազար դրամ ալ օժանդակութիւն կ'ընէ:

Ուսանող տղուն ո՛ր ծախքին բաւէ այդ դումարը. կը սկսի ազատ ժամերուն աշխատիլ. կառք կը լուայ: Այս անգամ ալ դասերը կը կաղան: Հայ Օգնութեան Ֆոնտը տեսնելով որ տղան բացակայ կ'ըլլայ դասերէն, օգնութիւնը կը դադրեցնէ: Մինչ այդ, Բաղալ անգադար կը ջանայ իրենց առաջին բնակարանը ետ առնել: Ամէն օր տան բանալին տալու դործը յաջորդ օրուան կը ձգեն թաղապետարանէն:

Թերթը նամակով մը կը դիմէ խնդրոյ առարկայ թաղապետին, պարզելու համար թէ որո՛ւն յատկացուած է Բաղալենց նախկին բնակարանը, կամ որո՞ւ ծախուած: Ոչ մէկ պատասխան: Շրջանի բանկիչներէն ալ կ'իմանան որ թաղապետին միակ անօրինականութիւնը չէ այս դրուագը: Դրացիներն ալ կ'ըսեն թէ գրասենեակ բանալու խօսքեր կը չրջին, նոյն այդ յարկաբաժինին մէջ:

Կարելի է դժուար հաւատալ այլ մանրամասնութիւններ ալ թուել. սակայն, կարեւորը այն է որ Բաղալը նորէն կ'աշխատի կառք, նաեւ դորգ լուալու գործին մէջ: Գործատէրը կացարան մըն ալ յատկացուցած է անոր:

Տղան մէկդի կը դնէ չահած դրամները, որպէսզի համալսարան ընդունուի, բժիշկ դառնայ: Է. Բաղդասարեան կ'եզրակացնէ. եթէ գործատէրը չըլլար, բացակայնէ. եթէ գործատէրը չըլլար, բադալը այսօր թիւ մը կ'ըլլար ուղղիչ հաստատութեան մը մէջ: Որքա՜ն օրինակներ կան այդ մասին:

Ամբողջ հարցը հոն է որ թաղապետին, անոր պաշտօնեայ Լեւոնին ու Բաղալին Հայաստաններէն գիրար կը խաչաձեւե՞ն օր մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՍԹՐԱԶԳՈՒՐԿ

«ԵԿԱՑՔ ՇԻՆԵՍՑՈՒՔ ՍՈՒՐԲ ԶՕՐԱՆՆ ԼՈՒՍՈՑ»

Ուրբաթ, Փետր. 14, ժամը 12·52–ին, Փարիզի Կառ սը լ'Էսթ կայարանէն դէպի Սթրազպուրկ ճամբայ ելլող էլեկտրակառքին մէջ տեղ գրաւած էին Եւրոպայի կաթողիկոսական Պատուիրակ – Փարիզի Առաջնորդ՝ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նազլեեան, Ռոն – Ալփ Շրջանի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւներէն Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, Սէն – Թիէթիէնի Հոգեւոր Հովիւ՝ Տաթեւ Վրդ. Ցակոբեան, Շաւիլի Հոգեւոր Հովիւ՝ Գրիգոր Աբեղայ Խաչատրեան, Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասէն՝ Շաքէ Պէնլեան, Ռոզիկ Թաշճեան, Միհրան Էլմայեան, Մկրտիչ Մըկրտիչեան եւ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանապետ՝ Մովսէս Պչաքճեան:

Գիւտ Արք.ի առաջնորդութեամբ անոնք կ'երթային Սթրազպուրկ, քաղաքի Սէն-Փիէռ լը Ժէօն Կաթողիկէ Տաճարին մէջ Տեառնընդառաջի «Փրկչի Հառասնօրեայ Տաճար Ընծայման Տօն»ին առթիւ, Նախատօնակի արարողութիւն, լուսավառութիւն կատարելու եւ պատարագ մատուցելու:

Պատարագ Սթրազպուրկի մէ՞ջ:

Բայց որո՞ւ համար, չէ՞ որ միայն 15 տարի առաջ, ամբողջ Ալզաս – Լորէնի չրջանին մէջ, հատուկենտ հայ ընտանիքներ կային:

Կառքին մէջ ցանցառ ճամբորդները, չուրջ հինգ ժամ պիտի տեւէր ճամբորդութիւնը, այլ տեղ նոյն միջոցը թէ – ժէ – վէ–ն կը սպառէր երկու ժամուան մէջ, կ'երկարաձգուէր երթը, էլեկտրակառքին քառամբակ «ոտնաձայն»ը կը բերէր Շահնուրը, խօսակցութիւններ, ուղեւորները գլխաւորաբար կը խօսակցէին իրենց առաքելութեան մասին, կը տեղափոխուէին չարունակ, պահ մը Գիւտ Արք.ը իր չուրջ կը հաւաքէր զանոնք, կու տար բացատրութիւններ: Ան նախ կը բացատրէր օրուան տօնին նչանակութիւնը, կ'երթային իրենց հօտին այցելութեան, հօտին մէկ մասին Ֆրանսայի, որ ժամանակի ընթացքին կը կազմուէր Ալզաս – Լորէնի Շրջանին մէջ: Ցրումի պատմութիւնն էր, հայ ժողովուրդը որքան կը տարածուէր երկրագունտի վրայ, այդքան կը ծանրանային ծառայութեան պարտականութիւնները եւ եկեղեցին դժուարութիւն կ'ունենար ամէն հօտին հետ ըլլալու: Եկեղեցական նորակազմ այս համայնքի բաղկացուցիչները, որոնք բարեպաշտական իրենց սնունդը առացած էին իրենց ծնողներէն, ճակատագրի բերումով եկած էին հաստատուելու Ֆրանսայի այս նահանգներու չրջանին մէջ: Տարիներու ընթացքին բազմանալով անոնք կը փնտռէին իրենց ինքնութիւնը երաչխաւորող հաստատութիւնը՝ որ եկեղեցին էր:

Գիւտ Արք. կը չարունակէր. «Որպէսզի կարողանայինք իրենց հոգեւոր սնունդը աճեցնել հովիւներու դաստիարակութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, քանի մը տարի է անոնք մեզ հետ զանազան միջոցներով կապ հաստատած էին եւ մենք զանոնք, այցելութիւններու ընթացքին, քաջալերած էինք իրենց դիտաւորութեան մէջ, որ էր տաճարի մը կառուցումը, «եկեղեցի» հասկացողութեամբ, որպէսզի ատոր չենած՝ կարողանային ըսել թէ քրիստոնեայ ընտանիքին մէջ դրական ներկայութիւն մըն է Հայ Եկեղեցին:

«Եւ այդ ճանապարհին, ներկայիս, տեղական պետական իշխանութիւններն ալ՝ իրենց կրօնքներու յատուկ բացառիկ տրամադրութիւններու նախատեսութեամբ՝ կը քաջալերեն համայնքը իր առաջադրութեան մէջ եւ գործնապէս մղիչ ուժ կը դառնան, պատրաստակամութիւն յայտնելով, չուտով, Եւրոպայի այս կարեւոր կեդրոնին մէջ, տրամադրել հոդաշէրտ մը, որպէսզի անոնք ունենան հայ եկեղեցւոյ նկարագիրը բացայայտող, ճառագայթող չէնք մը, եկեղեցի մը:

«Այսօրը ընտրեցինք յատկապէս, որպէս առաջին աղօթասացութեան հաւաքոյթ մը, խորհրդանչական գոնելով որ Ընծայումը վերծանելով մեր մատուցումին, որ՝ Ով Տէր, չնորհակալ ենք որ մեզ լսեցիր, եւ մենք եկանք այսօր լոյսին տեսութեան: Համեստ աղօթողներ ենք Զեզ հետ եւ բոլորին հետ որոնք այս չրջանին մէջ կ'ապրին: Եւ այդ համեստութիւնը կը չեշտենք որպէսզի կարողանանք արժեւորել մեր սրտին մատուցումը:

«Պատարագի մատուցմամբ պիտի աղօթենք, որպէսզի Աստուած զօրացնէ մեզ մեր հաւատքին մէջ, եւ ատիկա պէտք է մեր կեանքովը միացնենք բարձրաղաղակ ձայնին՝ թէ եկէք չինենք մեր տունը, մեր հաւատքի տունը: Այս տարի Մայր եկեղեցւոյ առաջին տաճարին, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ առաջին տաճարին, Սուրբ Էջմիածնի տաճարին հիմնադրութեան 1700–ամեակն է, բարեբաստիկ առիթ մը մեր ուխտով հաստատելու մեր փարումը արժեւորման Աստուծոյ ընծայմամբ կառուցուած Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ աւելորդ է ըսել, յոբելենական հանդիսութենէն աւելի, մեր այս մատուցումը որպէս ընծայ կը բերենք, պէտք է բերենք, Մայր Եկեղեցւոյ անմար կանթեղը յաւիտեան բոցավառ պահելու՝ նման փարոսին, որուն նայելով պիտի զօրանանք իրար հետ հաղորդմամբ»:

Կը մօտենայի Նորվան Եպիսկոպոսին ստանալու համար նաեւ անոր խորհրդածութիւնները օրուան իրադարձութեան մասին: Ան կ'ըսէր. – «Ինծի համար «եկեղեցի» կառուցանելը այսինքն «եկեղեցի ունենալ»ը, համայնքի մը ծոցին մէջ, կը նչանակէ որ Աստուած մեծ պարգեւ մը կու տայ այդ ժողովուրդին: Անշուշտ «եկեղեցի»ն պէտք չէ ըմբռնուի իբրեւ քարեղէն կառոյց, ճարտարապետական կառոյց: Ճիշդ է որ երբ «եկեղեցի» կ'ըսենք «Աստուծոյ տուն»ը կ'ըսենք, կայ ճարտարապետական կառոյց մը որ արդէն սովորական տուներէն տարբեր կ'ըլլայ, իր գմբէթը կ'ունենայ, իր խորանը կ'ունենայ, իր խաչը կ'ունենայ, մանաւանդ մասնաւոր ծիսական օրէնքի մը վրայ կը հիմնուի, կամ աւելի ճիշդ եկեղեցապիտական օրէնքի մը վրայ կը հիմնուի, 16 սիւներու վրայ կ'ըլլայ եւ այլն, այդ բոլորը ճարտարապետական առումով կայ, ատիկա սխալ չէ, բայց երբ «եկեղեցի» կ'ըսենք, պէտք է հասկնանք առոր ամէնէն առաջին իմաստովը, որ «եկեղեցի» կը նչանակէ «համախմբում», «ժողովում» այն բոլոր հաւատացեալները որոնք կը բաժնեն նոյն հաւատքը եւ Աստուծոյ նոյն Սեղանին չուրջը կը հաւաքուին հաղորդուելու համար: Մշակութային տուն մըն ալ կրնայ ժողովուրդը հաւաքել, բայց մշակութային այդ տան մէջ հաւաքուած ժողովուրդը «եկեղեցի» չի նչանակեր:

«Ուրեմն «եկեղեցի» կը նչանակէ հաւաքուիլ Սուրբ Սեղանին չուրջը եւ ճաշակելու Քրիստոսի փրկչագործական խորհուրդը կատարել, Իր Մարմինով եւ Իր Սուրբ Արեամբ հաղորդուիլ: Եթէ չկայ այդ նպատակը, այնատեն կը դառնայ պարզ որեւէ հաւաքոյթ մը: Կը հաւաքինք մասնաւոր նպատակի մը չուրջ: Իրարու հետ հաւատք կը բաժնենք: Պաշտամունք տեղի կ'ունենայ: Մանաւանդ Սուրբ հաղորդութեամբ իրարու հետ կը միաւորուինք: Ուրեմն, երբ որ կը մեկնինք այս տեսանկիւնէն, յետոյ կը մտածենք եկեղեցւոյ առաքելութեան մասին: «Եկեղեցի»ն առաքելութիւն մը ունի եւ այդ առաքելութեան հիմքը կը կազմէ Աստուծոյ փրկչական ծրագիրը: Եւ «եկեղեցի»ն միչտ այժմէական է եւ միչտ կենսունակ է, որովհետեւ այդ առաքելութիւնը իր բնութիւնն է, փրկչական ծրագրի առաքելութիւնը: «Եկեղեցի»ն միչտ այժմէական է, միչտ կենսունակ է, որովհետեւ ամէն նոր ժամանակներու մէջ նոր մարդիկ ծնունդ կ'առնեն եւ այդ նոր ծնած մարդիկը իրաւունք ունին՝ իրենք ալ իրենց կարգին՝ Քիսուս Քրիստոսը ճանչնալու, Քիսուս Քրիստոսին հանդիպելու եւ Անով փրկուելու: Ասիկա արդէն ինքնաբերաբար կենսունակ եւ այժմէական կը դարձնէ Եկեղեցւոյ առաքելութիւնը:

«Եւ հայկական մեր կեանքէն ներս, այդ առաքելութիւնը նաեւ ունի իր յարակից մասերը: Օրինակ՝ այդ առաքելութեան հետ աշխատանք կը տարուի հայ ժողովուրդի աւանդութիւններու պահպանման, հայ լեզուի պահպանման: Մանա-

ԺԱՆ–ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

«ԱՄԱԶՈՆ»

ՕՓԵՐԱՅԻ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

(Երեւան 2003)

Հայաստան աշխարհի այն հազուագիւտ երկիրներէն է, մէկը զուգէ, որ միաժամանակ հարուստ անցեալ մը եւ հսկայական ու խոստմնալից ապագայ մը ունի: Ճիրաւի, այսօր ան կը հանդիսանայ որպէս հինաւուրց ու «նոփզնոր» երկիր մը:

Ազգը ամբողջովին փրկուած է այլեւս անցեալի բոլոր կուռքերէն, ճնշումներէն, երկիւղներէն: Իր մէջ չեն պակսիր ո՛չ բանաստեղծները, ո՛չ երաժիշտները, եւ ոչ ալ այլ եւ այլ որուեստագէտները, որոնք անդադար կը ստեղծագործեն որոնելով նոր ուղիներ որպէսզի իւրաքանչիւր հայ հասկնայ վերջապէս թէ ինչէն զրկուած մնաց տասնեակ տարիներով եւ թէ ինչ էր զինքը կաչկանդողը:

1995–ին, Երեւանի մէջ կը բեմադրուէր նախ՝ Պրոմեթէոս Բ. օփերան ու անկէ յետոյ ալ, 1999–ին՝ «Ոսկոր»ը Թատերախաղը: Ասոնցմով կարծէք վերջապէս ճեղք մը կը բացուէր լոյսի ու կոծի յաղթ պատին մէջ: Այդ օրերուն, հայ ժողովուրդին ազատագրական պայքարը ներչնչարան էր անշուշտ վերոյիշեալ երկու գործերուն:

«Ամազոն» օփերան այս անգամ, դէպի ապագան նոր ուղի մը կ'առաջարկէ, մէկդի դնելով հնօրեայ մեր բոլոր տանջանքները, լուսթիւնները, խօսքերն ու արարքները:

Այս օփերան մէկ նպատակ կը հետապնդէ՝ ըլլալ տեսակ մը նախերգանք այն նոր ընկերութեան համար որուն մէջ մարդը, «արու եւ էգ», առաւելագոյն ազատութեամբ, պիտի կողմնորոշուի եւ միանգամայն իր էութիւնը ճշդէ ու հաստատէ: Այս օփերային մէջ, կինը որ կեանքի աղբիւրն է, մեռած մարդուն յարութիւն կը պարգեւէ որպէսզի իր պարգեւած կեանքը երաշխիքը դառնայ ապագայի բոլոր ազատութեանց, որպէսզի առաւելագոյն չափով, առանց որեէ կաշկանդումի կամ սահմանափակումի, կատարուի իր հոգիին անկոտրում տենչանքը, այսինքն Սիրոյ յաղթանակը: Սէր մը որ տիեզերական տարողութիւն մը ունի, նոյնիսկ եթէ յաճախ ան կը ներկայանայ ամենապարզ ու երբեմն ամենահասարակ բառերով կամ պատկերներով:

Մէկ բան չատ յստակ է: Զկայ ապագայ քանի իւրաքանչիւր էակ, առանձին-առանձին, ազատօրէն չերդեր կամ չարտայայտեր իր բոլոր իղձերն ու փափաքները:

Անկասկած Հայաստան աստիճանաբար իր տեղը պիտի վերագտնէ համամարդկային պատմութեան մէջ սակայն Հայերը արդարօրէն իրաւունք ունին, «Ամազոն»ի հերոսուհի՝ Գղտոհային օրինակով, պահանջելու ամէն ինչ եւ անմիջապէս, առանց յապաղումի:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ

(Թարգ.՝ Սահակ Սուքիասեան)

Փարիզ, Փետր. 2003

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ ՔԱՂԱՔԻ ՎԵՐՄԻՑՅԼ ՄԵՏՑԱԼԸ ՄԻՇԷԼ ԳԱԶԳԱԶԵԱՆԻ

Շաբաթ, Փետրուար 15–ին, Փարիզի 11–րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Փարիզի քաղաքապետի կոդրը՝ Օտէթ Քրիսթիէն Փարիզ քաղաքի Վերմիցյլ մետալով մեծարեց «Ցառաջդիմութեան համար Ֆրանսայի Հայերու Շարժում»ի նախագահ՝ Միշէլ Գազգազեանը: Արարողութեան պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր նախկին նախարար, 11–րդ թաղամասի քաղաքապետ՝ Ժորժ Սառ:

Օրուան մեծարեալը կը չրջապատէին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ բարեկամներ, որոնց կարգին՝ Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան, կի Տիքոլոնէ եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ

«ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԳԱՐՈՒՆԸ» Կրլնոպլի մէջ

Կրճնոպլի եւ Տօֆինէի Հայ Մշակոյթի Տան 20–ամեակին առթիւ, Մարտ 7–էն 22, տեղի կ'ունենայ ճոխ յայտագիր մը, հետեւեալ ժամանակացոյցով. –

ՄԱՐՏ 7–ԻՆ, բացում, քաղաքապետարանի սրահը, հրաւէրով քաղաքապետ – Երեսփոխան Միշէլ Սէսթոյի եւ Հայ Մշակոյթի Տան նախագահուհի՝ Մոնիք Ադամեանի: Նոյն իրիկուը, սալ ժիւլիէի ժամը 20·30–ին, կը ներկայացուի «Լուսթեան համանուագը», ներկայութեամբ Սերժ Ազատիքեանի:

ՄԱՐՏ 13–ԷՆ 17· – Գարնան ծօնաւաճառի (Ալփեթափօ) չրջագօտիին մէջ, ցուցահանդէս (գորգ, արուեստի գործեր, նկարիչներու չուրջ 40 պաստառներ, դրոչմաթուղթ, նուագարաններ):

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 15· – Բանաստեղծահանդէս նուագահանդէս (Թանգարանին Օտիթորիում) ժամը 20·30–ին «Հայկական հոգին» (Պ. Պլօ, Փ. Ա. Նազարեան, Ա. Գառէ):

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 18· – Տիափորոմա, ժամը 20·30–ին, Հայ Մշակոյթի Տունը՝ «Մեր արմատներու հողին վրայ» (Հայկ Տէր – Ցարութիւնեան):

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 22· – Կալա, ժամը 20·30–ին, Հայ Մշակոյթի Տունը, Շերատտ Միւղիքի մասնակցութեամբ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՏԺՈՒՈՂ

Հայաստանի Փութպալի Դաշնակցութեան կարգապահական կոմիտէն մէկ տարուան համար պատժած է «Արարատ»ը եւ 200 հազար դրամի ալ տուգանքի դատապարտած: Այսինքն, Արարատ մէկ տարի չի կրնար մասնակցիլ երկրին ախոյենական եւ Բաժակի մրցումներուն:

Այս խիստ կարգադրութիւնը հետեւանք է Արարատ ակումբի նախագահ Հրաչ Գաբրիէլեանի մէկ որոշումին: Ան, նամակով մը Հայաստանի Փութպալի Դաշնակցութեան նախագահին, տեղեկացուցած էր որ Իսրայէլի մարզադաշտը ապահով չըլլալով, խումբին զրուած հինգ անդամները՝ Ալեքսանդր Թադեւոսեան, Արթիւր Խաչատրեան, Արթիւր եւ Գալուստ Պետրոսեան, ինչպէս նաեւ Արթիւր Գաբրիէլեան Իսրայէլ պիտի չըմեկնին ազգային հաւաքականին հետ, Իսրայէլի դէմ փետր. 12–ի բարեկամական մրցումին համար: Փետր. 14–ին ՀՖԴ–ի կարգապահական կոմիտէն արտակարգ նիստ գումարելով կ'որոշէր պատժել Արարատը:

ՔԱՐՏԵՐ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒԵԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐՏԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒՎԷՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՑՈՒՅՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՎԱՆԴԱՆՈՒԿ

(Շար. Ա. Էջէն)

փիէը փէան մէկ կողմէ եւ Ֆիլիփ Գոհէն (Մադիան չարաթաթերթի լրագրող) միւս կողմէ, երկու դիրքեր ծրագրած էին, որոնք մէկի վերածուած են, ինչ որ, ըստ թերթին, վնասած է: Նկարագրուած դէպքերը ինքնին կը բաւեն եւ աւելցուած Մադիանի ոճին հարկ չկար:

Կը Մոնտ փեար. 28-ի իր թիւին մէջ հրատարակած էր հաղորդագրութիւն մը, ստորագրուած Համբագիրներու Ընկերութեան վարչական խորհուրդին կողմէ, ուր կ'արձագանգէր փեար. 26-ի նիստին, բացատրելով թէ փէանի եւ Գոհէնի հաստորը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ բիւրա պարասւագիր մը: Ընդունելով հանդերձ որ թերթը առաքինութեան տաճար մը չէ, ունի իր թերինները, տկարութիւննեը, կը չեշտէ թէ ան պահած է միշտ իր անկախութիւնը: Խորհուրդը վճռած է հակազդել եւ չի բացառեր դատական դիմում մը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ «ՄԻՒՍ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ»Ն

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթին փեար. 27-ի թիւին մէջ, մնայուն քրոնիկագիրներէն Տօղան Հըզլան օրուան իր սիւնակը խոբագրած է. «Ախթամարի եկեղեցին կը նորոգուի»: Կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ Ներկայի Մչակոյթի նախարարը Հ. Զէլիք այդ նորոգութեամբ հինէն հետաքրքրուած մէկն է եւ ան իրեն յայտնած է թէ ոչ մէկ զանազանութիւն կ'ընէ մզկիթի մը եւ եկեղեցիի մը միջեւ: Երկուքն ալ հաւասարապէս մաս կը կազմեն երկրին ժառանգութեան եւ իրենք պատասխանատու են անոնց կանգուն մնալուն, ապրելուն, նորոգուելուն: Նախարարը կ'աւելցնէ թէ մանաւանդ Ախթամարի առասպելն ալ երկու ժողովուրդներուն համակեցութիւնը նկարագրէ կ'ընէ:

Լրագրողը այդ առթիւ կը յիշեցնէ նոյն եկեղեցիին մասին երկու հետաքրքրական հրատարակութիւն. մէկը Մ. Շ. Իփէիրօղլուի «Ախթամարի եկեղեցին. լոյսով կենդանացող պատեր» հատորն է, միւսը Ճ. Ֆրելիի «Թուրքիա քաղաքակրթութիւններու ուղեցոյց»ը:

Գրութեան Բ. մասին մէջ Տ. Հըզլան ակնարկելով նոյն թերթին նախորդ օրուան թիւին «Ո՞ւրկէ եկաւ սա միւս քրիստոնեան» («Ցառաջ», փեարուար 27) էջին, կ'ըսէ թէ Մչակոյթի նախարարին կեցուածքը պետական այդ մօտեցումը հերքող բնոյթ ունի: Կ'աւելցնէ թէ փորձութիւնը ունեցած է ինք ալ համայնապարանններու, ալպոմներու «Հայ արուեստագէտներ», «Հայ երգահաններ» նշումները փոխելու «միւս արուեստագէտներ»ով: Նաեւ անարդար կը գտնէ փոքրամանուքիւններու վազքիներու օրէնքը: Մանաւանդ դիտել կու տայ որ Թուրք ժողովուրդը չի բաժներ խորական անուանումները այն մարդոց որոնց հետ նոյն ցաւերը, երջանկութիւնները եւ պատասխանատուութիւնները ունեցած է եւ ունի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՐՔԱԾ Է ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԼՈՒՐԸ

Փեարուար 25-ի «Մարմարա»յէն արձագանգելով գրած էինք (փեարուար 27) թէ ԱՄՆ-ու նախագահը չատ սպառնական ոճ մը գործածած էր Թուրքիոյ երկու նախարարին հետ տեսակցութեան ընթացքին, զայրոյթ արտայայտելով Իրաքի դէմ պատերազմի հարցին մէջ Անգարայի ձգձգումներուն: Նոյնիսկ սպառնացած էր որ Ուաշինկթըն օրակարգի կրնայ բերել Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, եթէ Թուրքիա իր սայլին չդնուի: «Մարմարա» լուրը կուտար հիմնուելով «Ճումհուրիյէթ»ի տեղեկատուութեան:

Հայկական օրաթերթը փեարուար 27-ի թիւով, նոյն աղբիւրէն կը տեղեկացնէր թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կապ հաստատած է «Ճումհուրիյէթ»ի հետ, ըսելու համար որ ըսածները երեւակայութեան արդիւնք են. ապա հարց տրուած է թէ ո՞ւրկէ ստացած են այդ մանրամասնութիւնները: Թերթին խմբագիրը դիտել տուած է որ եթէ երեւակայական է, ինչո՞ւ լուրին աղբիւրը կը հարցուի: Ապա աւելցուցած է թէ իրենք աւելին ալ գիտեն եւ եթէ պէտք ըլլայ կը յիշեցնեն: Նախարարը ըսած է թէ անոնք որոնք տարածեցին այդ լուրը նախ պետական գաղտնիք հանդիսացող, ապա երկիրը վարկաբեկեցին: Պնդած է որ ինք ներկայ էր նախագահ Ճ. Պուշին հետ հանդիպումին ու չի յիշեր այդ ոճով խօսակցութիւն մը:

Այդ միջադէպէն եռք նոյն նախարարութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը հերքած է «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ հրատարակուած լուրը:

GRANDE REUNION PUBLIQUE

organisée par
L'ALLIANCE POUR LA SOUVERAINETE DE LA FRANCE,
LA VOIX DES FRANCAIS,
LE COMITE LEPANTE
et divers autres mouvements indépendants des partis politiques

Mercredi 5 mars à 18h30
au théâtre de Neuilly-sur-Seine
167, avenue Chares de Gaulle
Métro Pont de Neuilly

CONTRE L'ENTREE DE LA TURQUIE DANS L'UNION EUROPEENNE

Plusieurs personnalités s'exprimeront parmi lesquelles :
Philippe DE VILLIERS, député MPF
Jacques MYARD, député RPF
Nicolas DUPONT-AIGNAN, député UMP

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Ազգանուշշ կէօնիֆէէրի մահուան առթիւ Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչական խորհուրդէն 100 եւրօ փոխան ծաղկեպսակի: Նաեւ Նուրհան Իփէքճի 20 եւրօ, Խորէն Քէչիչեան 50 եւրօ, Արթին Ասլան 20 եւրօ, Մուրատ Թուզուճ 10 եւրօ, Յովհաննէս Ելէկէն 30 եւրօ, Սիմոն Ալբճը, Լուսիկ Թօսուն, Համբարձում Ուզունօղլու, Գէորգ Ադտէմիր 20-ական եւրօ, Զիլինկիրեան 10 եւրօ, Դաւիթ Թօսուն 30 եւրօ, Արամ Երան, Գալուստ Ասլան 20-ական եւրօ:

Նոյնպէս Արաբսի Բարթալողլուի մահուան առթիւ Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Ճակոբ Ալբճը, Մարսէլ Սարայլը, Ժապ Գարաբնար 50-ական եւրօ:

***

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արաբսի Բարթալողլուի մահուան առթիւ.-

Գարեգին Պոզուքեան 30 եւրօ, Գրիգոր Գումբալ, Միչէլ Պըչաքճը 50-ական եւրօ, Վահէ Խոզէքին 20 եւրօ, Մանիչակ Պարսամօղլու 50 եւրօ, Գրիգոր Պարտաղ 25 եւրօ, Ճակոբ Աբան 20 եւրօ, Համբարձում Զաղըր 30 եւրօ, Նուրիճա Ապա 50 եւրօ, Եդուարդ Ալթընթաս 30 եւրօ, Գրիգոր Ապա 50 եւրօ, Ռոպէր Կիւնէլ 40 եւրօ, Աւետիս Տիշճի, Բարթալողլու Գարակէօզ, Ժիրայր Գարակէօզ 20-ական եւրօ, Մարիամ Եչիլթէփէ 30 եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մչակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Մարի Պէլեանէ 70 եւրօ:

***

Ալֆորվիլի Հայ Մչակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Միվա Կիւլէեանէ 15 եւրօ իր հօր՝ Պետրոս Կիւլէեանի մահուան Բ. տարելիցին առիթով:

- ՄԵԾ ՊԱՀՔ -

ՄԱՐՍԷԼ

ՀԱԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 7*
Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆԾ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Ճակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ ընթացին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հակումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 5-ին,
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12-ին,
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19-ին,
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հակում:
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

***

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

PROJECTION D'UN FILM DOCUMENTAIRE DANS LE CADRE DE LA JOURNEE DE LA FEMME

«Où git ma victoire»
Que sont les combattantes du Karabagh devenues?

Film réalisé par PeA HOLMQUIST et Suzanne KHARDALIAN

Le 7 mars à 20 heures 30
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid

Débat avec les réalisateurs après le film

Participation aux frais
5 euros par personne.

***

Section **«D. MISSAKIAN»** de Sevran-Livry

---

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars

Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

***

Section **«Leola Sassouni»** de Marseille-Bd. Oddo

---

loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

CONCERT
avec le groupe

New Hope Singers

de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —— —— Offrande ——

---

1 SEMAINE EN ARMÉNIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SUPER PROMOTION 575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX À PARTIR DE
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

կիրակի
ՄԱՐՏ 2
DIMANCHE
2 MARS
2003
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 290

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

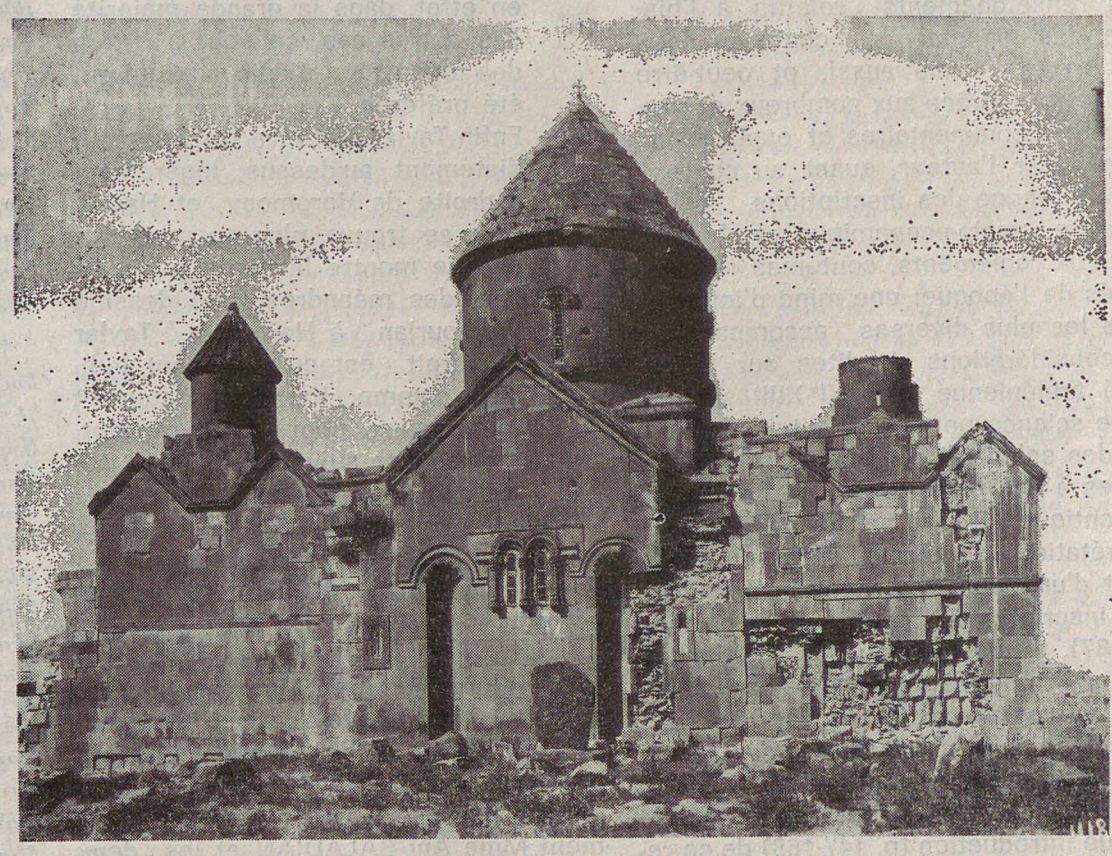
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·635 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·635

«LE COUVENT DE HOROMOS D'APRES LES ARCHIVES DE TOROS TORAMANIAN»

par Ani BALADIAN, avec des contributions de Jean-Pierre MAHE et de Jean-Michel THIERRY, tome 81 des *Monuments et Mémoires de la Fondation Eugène Piot*, Paris, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 2002, 222 pages dont 102 planches et 29 illustrations (dont 26 photographies et 2 cartes).

Façade est de Horomos Supérieur (Ph. T. Toramanian)

Compte rendu de l'ouvrage

par Patrick DONABEDIAN

Le début de l'année 2003 s'est accompagné d'un précieux apport à l'arménologie: la publication, dans une prestigieuse collection française d'études archéologiques et historiques, d'un recueil de document entièrement[1] consacré à l'un des ensembles monumentaux les plus importants du patrimoine arménien: le monastère de Horomos (Xe-XIIIe siècles).

On y trouve réunie pour la première fois, en un volume, dans sa quasi intégralité, la collection de plans, relevés et dessins exécutés au début du XXe s. par lun des pionniers de l'étude de l'architecture arménienne médiévale, Toros TORAMANIAN[2]. Nul besoin de présenter ce dernier, auteur des fondamentaux mais posthumes **Matériaux d'histoire de l'architecture arménienne**[3] et inspirateur méconnu de publications ayant joué un rôle considérable dans la découverte par l'Occident de l'architecture arménienne[4]. En grande partie inédite, cette collection de documents recueillis au monastère de Horomos est complétée de photographies anciennes et récentes des monuments, et d'un riche recueil épigraphique. L'ensemble donne une idée précise de l'architecture et de la décoration sculptée des édifices qui composent ce complexe monastique, dans l'assez bon état qui était le leur il y a environ un siècle.

On mesure aisément l'importance de cette documentation quand on sait, premièrement, que ce monastère a servi de nécropole à la dynastie bagratide et que ses monuments occupent une place notable dans l'histoire de l'art arménien et, deuxièmement, que ces édifices se sont gravement déteriorés depuis la première guerre mondiale et que leur accès a été extrêmement limité depuis lors. Rappelons que Horomos est situé à une dizaine de kilomètres au nord-est de l'ancienne capitale arménienne, Ani, sur la frontière qui sépare aujourd'hui la Turquie de l'Arménie, et qui a longtemps séparé les Etats membres de l'OTAN de l'URSS.

Dans son avant-propos, Ani BALADIAN situe avec justesse la haute portée de cette publicaion : «Cet ensemble élaboré avec minutie par un architecte qui a travaillé sur le site à maintes reprises et pendant plusieurs années est d'une exceptionnelle importance scientifique».

Présenter les précieux éléments de l'héritage légué par l'éminent historien de l'architecture TORAMANIAN exigeait un tact et une retenue dont nous trouvons la manifestation tout au long du recueil : les textes d'Ani BALADIAN et de Jean-Michel THIERRY donnent succinctement au lecteur l'essentiel des informations qui permettent la compréhension et l'appréciation des documents présentés. La première brosse en trois pages une esquisse de la dure vie et de l'œuvre méritoire mais mal appréciée de l'auteur[5], et introduit par de courtes notices les monuments; le second ébauche en six pages l'histoire d'un ensemble auquel il a par ailleurs consacré un opus longtemps resté la seule référence[6]. On relèvera dans cet historique, parmi les nouveautés par rapport à la publication de 1980, le bémol introduit par J.-M. THIERRY quant à la provenance byzantine des moines arméniens qui auraient fondé Horomos dans les années 930. On note avec sympathie que dans ces textes brefs, par déférence pour Toros TORAMANIAN, comme l'indique A. BALADIAN, sont évités «les points ayant soulevé des discussions et polémiques entre différents chercheurs».

Toutes ces précautions permettent une pleine mise en valeur des planches de TORAMANIAN. On sait que le monastère de Horomos se compose de deux parties, disposées sur deux monticules délimités par les méandres de la rivière Akhourian. Le groupe inférieur, situé au nord, est le plus ancien, il date des Xe-XIe siècles et est constitué de deux églises, d'une chapelle funéraire et des ruines d'une seconde chapelle hexagone. Avec un grand soin, TORAMANIAN a relevé le plan de Sourb-Minas, de Sourb-Georg et de la chapelle du roi Ashod, l'élévation de leurs façades, leurs coupes longitudinales et latérales, tous leurs détails architecturaux significatifs: portail, arcs de fenêtres, bases, impostes et colonettes des piliers engagés.Malheureusement la qualité de ces relevés est sensiblement amoindrie par le traitement informatique qui a accompagné leur publication, et qui rend plusieurs d'entre eux difficilement lisibles et pratiquement inexploitables.

Le même soin dans l'exécution originelle et le même défaut dans la reproduction s'observent sur la deuxième série de planches, relatives à la partie supérieure, principale, du monastère, avec une richesse documentaire encore plus grande pour ce qui est des motifs de la décoration sculptée, sur laquelle nous reviendrons plus loin. Dans le groupe supérieur se trouvent la cathédrale St-Jean et son narthex (jamatoun ou gavith), bâtis en 1038, ainsi que le groupe d'édifices connus sous le nom de «Maison des reliques», qui date du XIIIe s.

Parmi les importants apports de l'ouvrage recensé, les historiens de l'architecture médiévale apprécieront le plan d'ensemble de la partie supérieure de Horomos qui est publié ici pour la première fois (page 51)). A. BALADIAN précise que, ne se trouvant pas dans les archives de TORAMANIAN, ce plan a été reconstitué à partir des documents disponibles[7]. La chose mérite d'être soulignée: avant la présente publication, seules des reconstitutions schématiques et inexactes du plan général de ce complexe monastique majeur avaient été publiées; et c'est maintenant seulement que nous pouvons apprécier la véritable ampleur de cet ensemble constitué de plus de 10 bâtiments rigoureusement agencés. Leur agencement est reglé par deux alignements. Le premier correspond au front rectiligne oriental (qui remplaçait là le rempart protégeant l'ensemble) constitué par les chevets de l'église principale et des quatre chapelles qui la jouxtent. Le second correspond à l'axe longitudinal nord-sud, nettement plus allongé que ce que l'on imaginait jusqu'à présent, de part et d'autre duquel sont disposés l'église principale et son narthex au nord-est, et le groupe dit «Maison des reliques» constitué de trois salles, au sud-ouest. Ce groupe reliquaire est bien individualisé, séparé du narthex de Saint-Jean par une galerie et une série de pièces appelée hôtellerie: c'est l'une des nouveautés révélées par le plan ici publié.

Cet axe longitudinal organise les espaces extérieurs en deux cours, l'une au nord-ouest, sur laquelle s'ouvre le narthex de Saint-Jean, l'autre au sud, presque carrée, qui était destinée à l'accueil des pèlerins et voyageurs. Le tout s'inscrivait dans le périmètre grosso modo rectangulaire de l'enceinte qui n'est hélas pas dessinée ici. Cette organisation des masses et de l'espace n'est pas sans rappeler celles que nous observons dans d'autres complexes monastiques de l'Arménie médiévale, par exemple à Ketcharis (alignement des chevets) et plus encore à Dadivank en Artsakh (bâtiments ancillaires et résidentiels groupés au sud et au sud-ouest des églises).

Grâce aux relevés publiés ici dans la série consacrée au groupe supérieur de Horomos, nous découvrons de nombreux éléments du décor sculpté des édifices, qui nous étaient jusque-là inconnus. C'est en particulier le cas de la décoration du front du bèm (c'est-à-dire de l'élévation de l'autel) de la cathédrale St-Jean. Celle-ci était sans doute déjà détruite lors des visites effectuées par J.-M. THIERRY dans les années 1960 et 1970, puisqu'elle n'est pas mentionnée dans son ouvrage[8].

La planche 55 de la page 90 mérite une mention spéciale, car y est dessiné le décor sculpté de la plaque orientale de la coupole du narthex de Horomos. On sait que l'intérêt de cet édifice réside premièrement en ce qu'il constitue le premier spécimen daté de jamatoun ou gavith à coupole tronquée sur quatre colonnes, type qui connaîtra une grande faveur dans l'architecture monastique arménienne à partir de la fin du XIIe s.; et deuxièmement en ce qu'il possède, sur les plaques qui ornent les huit compartiments internes de sa coupole tronquée, un décor exceptionnel, avec en particulier, sur le pan oriental, une image de glorification de Dieu et de l'Eglise. Le haut de cette plaque montre la figure de Dieu trônant entre deux anges et les quatre vivants, et plus bas, deux rangées de quatre personnages identifiés comme les premiers patriarches de l'Eglise arménienne[9]. Schématique mais néanmoins plus précis que ceux publiés précédemment, le dessin de TORAMANIAN fait clairement apparaître les noms des quatre premiers personnages, gravés sous leurs figures : saints Grigor (Grégoire l'Illuminateur), Aristakes, Vrthanes, Sahak. (J.-M. THIERRY avait cru lire en quatrième position Houssik, ce qui correspondait mieux à l'ordre de succession des patriarches)[10].

Le seconde partie de la publication n'est pas moins importante que la première. Pour compléter la collection des documents de TORAMANIAN, le professeur J.-P. MAHE livre au lecteur une minitueuse et savante étude des inscriptions lapidaires de Horomos (p. 147-207). Il reprend pour cela les 66 textes relevés au XIXe s. par le père Nersès Sargissian et publiés par lui en 1864, les introduit par une présentation détaillée des éléments nécessaires à leur compréhension, puis donne l'édition armé-

●►

nienne des inscriptions et leur traduction française, accompagnées de commentaires fouillés. Comme dans l'ensemble de l'architecture arménienne, ces inscriptions sont pour l'essentiel destinées à noter, gravées dans la pierre, les offrandes des fondateurs et bienfaiteurs successifs et, en contrepartie, les engagements en messes mémoriales pris par la communauté monastique, le tout conclus par des formules de malédiction et de bénédiction.

L'étude du professeur J.-P. MAHE ajoute à l'ouvrage une valeur considérable, non seulement en raison des divers renseignements relatifs à l'histoire des monuments, contenus dans ces textes, mais aussi, et peut-être plus encore, grâce aux nombreux et passionnants commentaires et explications donnés par l'auteur, quant au contenu et à la langue des inscriptions, à leur contexte socio-économique et historique, aux règlements, coutumes et mentalités de l'époque: une mine d'informations les plus diverses accompagnées de considérations érudites sur la société arménienne des XIe-XIIIe siècles. Cette science permet à l'auteur de trouver des solutions originales et convaincantes à des problèmes d'interprétation sémantique. Citons par exemple son interprétation du terme ժողովրդութիւն, objet d'une donation mentionnée dans une inscription à l'intérieur du narthex (p. 187), terme inconnu des dictionnaires, qu'il propose de traduire par «bénéfice paroissial» en se fondant sur une fine (bien que succincte) analyse mêlant linguistique et histoire sociale.

Particulièrement intéressante est la longue introduction (p. 147-168) de ce recueil épigraphique, qui s'achève par un saisissant élargissement des perspectives à partir des textes de nos inscriptions vers le Livre des Lamentations de Grégoire de Narek. Comme l'explique l'auteur, à qui on doit une magistrale traduction récemment publiée du Livre, l'œuvre du grand mystique du Vaspourakan, achevée en 1002, donc peu avant l'érection de la cathédrale Saint-Jean de Horomos et de son narthex, a très vite connu dans l'ensemble de l'Arménie «un prestige et une diffusion exceptionnels». Or la spiritualité qui y est si admirablement exprimée est, dans le fond, la même que celle qui dicte ces textes épigraphiques apparemment plus pragmatiques. «Le livre de Grigor Narekaci poursuit donc les mêmes fins que les inscriptions de Horomos et des autres monastères médiévaux» (p. 166). On peut «y voir la contrepartie spirituelle de nos textes épigraphiques, le second volet d'un vaste diptyque de la commémoration des défunts dans l'Arménie médiévale [...], le modèle par excellence de toutes les inscriptions lapidaires» (p. 167).

Une carte de la région de Horomos introduit l'ouvrage (fig. 2, p. 6), due à Eric VAN LAUWE et Raymond KEVORKIAN et reprise d'un récent catalogue consacré à Ani[11]. Qu'on nous permette d'y relever quelques imprécisions ou erreurs sans grande importance, mais qu'il peut être utile de corriger :

— Deux formes d'un même toponyme sont présentes à deux endroits différents: montrés distants d'une quinzaine de km, Zibni et Tsipni correspondent en réalité à un seul et même village appelé Ծպնի, Զիբնի ou Զվնի..., situé au sud-ouest de Tekor, dans lequel se trouvent les restes d'une église cruciforme probablement du Xe siècle[12].C'est le point noté «Tspni» sur la carte. Quant à celui marqué «Zibni», on ignore à quoi il correspond.
— Le point indiqué «Agarak» sur notre carte, à une huitaine de km au sud-est de Tekor, ne correspond pas à l'emplacement de ce village. En réalité le village d'Agarak ou Agrak, qui abritait jusqu'au début du XXe s. une belle église cruciforme à coupole du VIIe s. et les ruines d'une chapelle mononef paléochrétienne[13], détruit lors de la première guerre mondiale, se trouvait à quelques km à l'ouest de Tekor, sur la rive droite de la rivière Tekor.
— Le toponyme «Khatch» au nord-est de Haritj ne semble pas correspondre à un village ou à un monument connu (cela ne peut pas être Lmbat, Pemzashen ni Lernakert qui sont situés à l'ouest de Haritj).
— L'attribution à la célèbre localité d'Aroutj (où se trouvent notamment les vestiges d'un vaste ensemble d'édifices du VIIe s. et d'une hôtellerie médiévale) du nom de Talish qu'elle n'a porté qu'à l'époque moderne jusqu'au début du XXe s., est contestable : en effet, dans la grande majorité des autres cas, ce sont à raison des toponymes médiévaux qui ont été préférés.
— Enfin Taylar doit être placé immédiatement au-dessus, légèrement à droite de Horomos; et Haykadzor se trouve plus au nord que ce que montre la carte, juste à l'est des méandres que dessine l'Akhourian à Horomos / Taylar (l'endroit est correctement indiqué comme Karmirvank-couvent rouge, autre nom de Haykadzor, sur la carte suivante, fig. 3, p. 10, qui est de J.-M. THIERRY)[14].

Mais il s'agit là, répétons-le, de points tout à fait secondaires au regard de l'ensemble du remarquable travail accompli.

Le volume 81 des Monuments Piot constitue tout à la fois un bel hommage à l'architecte TORAMANIAN et un précieux recueil de documents, bien mis en valeur. Il faut remercier vivement Mme Ani BALADIAN et les deux éminents contributeurs, MM. Jean-Pierre MAHE et Jean-Michel THIERRY, de cet appréciable apport à la connaissance de l'architecture et plus généralement de l'héritage culturel et spirituel de l'Arménie médiévale.

PATRICK DONABEDIAN

---

(1) Les *Monuments Piot*, publiés depuis 1894, assemblent généralement divers articles d'archéologie et d'histoire de l'art médiéval, rarement liés par une thématique commune. Au contraire, le tome 81 n'a qu'un sujet: Horomos.

(2) Le tome 1 des *Matériaux* de TORAMANIAN (voir note suivante), p.382-383, donne la liste des documents et relevés architecturaux qui composent ses archives, conservées après sa mort par sa famille puis récemment transmis au Comité pour la sauvegarde des monuments d'Arménie. Les documents relatifs à Horomos constituent 11 des 70 «enveloppes» (crar).

(3) Toros TORAMANIAN, *Matériaux d'histoire de l'architecture arménienne*, 2 vol., Erevan, 1942 et 1948 (en arménien).

(4) Josef STRZYGOWSKI, *Die Baukunst der Armenier und Europa*, 2 vol., Vienne, 1918; Jurgie BALTRUSAITIS, *Le problème de l'ogive et l'Arménie*, Paris, 1936.

(5) Les deux recueils de Toros TORAMANIAN, *Zvarthnots* et *Zvarthnots. Gagkashèn*, publiés à Erevan respectivement en 1978 et 1984 (en arménien), n'y sont pas mentionnés, sans doute parce qu'ils reprennent pour l'essentiel des textes parus dans les *Matériaux*. Le second ouvrage contient toutefois des passages et documents inédits qui auraient justifié qu'on le cite ici.

(6) J.-M. THIERRY, *Le couvent arménien d'Horomos*, Louvain-Paris, 1980.

(7) Avant-propos, p. 8.

(8) J.-M. THIERRY, op. cit., p. 9 («à l'intérieur, la décoration est pauvre»).

(9) J.-M. THIERRY, op. cit., p. 18-20.

(10) J.-M. THIERRY, op. cit., p. 19. Houssik est le 4e patriarche, Sahak, le 7e.

(11) *Ani, capitale de l'Arménie en l'an mil*, sous la direction de R. KEVORKIAN, Paris, 2001, p. 70. A son tour, cette carte s'inspirait de celle publiée dans le volume 12, *Ani*, des *Documenti di arcitettura armena*, Milan, 1984, p. 33.

(12) Voir notice n° 413 de P. CUNEO, *Architettura armena*, Rome. 1988, 1er volume, p. 645.

(13) Ibidem, notice n° 410, p. 637.

(14) Sur Haykadzor-Karmirvank, voir P. CUNEO, op. cit., vol. 1, notice n° 104, p. 239

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՄԵԾԸ՝ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան դիտական ուսումնասիրութեան հիմնադիրը Թորոս Թորամանեան ծնած է 1864–ին, Շապին Գարահիսար: Նախնական ուսումը կը ստանայ լեռնային ու պարսպապատ քաղաքին հայկական վարժարաններուն մէջ: 14 տարեկանին կը կորսնցնէ ծնողքը: 1884–ին կը մեկնի Կ. Պոլիս, բարձրագոյն ուսում ստանալու: Երկու տարի որպէս որմնադիր ու քարտաշ կ'աշխատի Օսմանեան մայրաքաղաքին մէջ: Յետոյ, Գեղարուեստից Ակադեմիային մուտքի քննութիւնները յաջողութեամբ տալով, կը սկսի ճարտարապետութեան ուսումի:

1893–ին կը վկայուի. երկու տարի ետք, ճարտարապետի ասպարէզին սկսելէ առաջ, կը հարկադրուի խոյս տալ Ապտիւլ Համիտ Բ.ի օրով չղթայազերծուած կոտորածներէն: Նախ կ'ապաստանի Պելժիա, յետոյ կ'անցնի Սոֆիա, անկէ Վառնա ուր հանրային գործածութեան եւ բնակութեան քանի մը չէնք կը կառուցանէ: 1900–ին կ'երթայ Ռումանիա, ապա կ'այցելէ Եգիպտոս, Իտալիա, եւ Յունաստան:

1902–ին Փարիզ է. Սորպոնի մէջ կը խորացնէ ճարտարապետութեան պատմութեան իր ծանօթութիւնը: Հոս կը դանէ իր հայրենակից Կարպիս Պասմաճեանը որ տնօրէնն է «Բանասէր» պարբերականին: Միասին ծրագիր մը կը մշակեն Անի մեկնելու, քաղաքին պատմական կոթողները ուսումնասիրելու համար: 1903–ին կը մեկնին: Հասնելով հոն, կ'անդրադառնան իրենց սահմանափակ միջոցներուն համեմատութեամբ գործին հսկայական չափերուն: Պասմաճեան Փարիզ կը վերադառնայ, անհրաժեշտ դրամարներ ճարելու, Թորամանեանը Անիի մէջ առանձին ձգելով: Նիւթականի տրուած խոստումները երբեք չեն յարգուիր:

Թ. Թորամանեան խորապէս տպաւորուած է Անիի մէջ գտածէն: Կը գրէ. «Ուխտեցի հոս մնալ, աշխատիլ, տճնիլ...մեր մեծ ժողովուրդին հանճարի չնաշխարհիկ բեկորները փլատակներու եւ գերեզմանական տխուր հողակոյտերու տակէն ազատել եւ ցոյց տալ ամբողջ գիտական աշխարհին»:

Թորամանեան նոյն ամեռը Անի կ'անցնէ, ծայր աստիճան դժուար պայմաններու տակ. ցնցող է Ն. Մառի վկայութիւնը այդ պայմաններուն մասին. «Ապրելով ցուրտ, չեռուցումէ զուրկ եւ մինչեւ ծունկերը անձրեւի ջուրով լեցուն սենեակին մէջ, Թորամանեան հասաւ ծայրայեղ աղքատութեան: Ան օրերով ամօթի կը մնար, մարմինը ծածկուած էր ցնցոտիներով»:

1904–ի գարնան, քանի մը տարի առաջ Եաչիկ Վրդ. Տատեանի սկսած Զուարթնոցի պեղումներուն կը մասնակցի: Կը ձեռնարկէ պեղումներէն հանուած բեկորներուն կանոնաւոր ուսումնասիրութեան. կը գծէ յատակագիծը, մասնաւոր պարագաները կ'ունենայ ամէն մէկ բեկոր մէկ առ մէկ զննելու, նկատի առնելով ամէն մէկուն տեղն ու դիրքը: Շրջորհիւ այս մօտեցումին որ յանդուգն նորութիւն է այդ չրջանին համար, կարելիութիւնը կը գտնէ վերաչինութեան մոտել մը առաջարկելու որ չէնքին Թ. դարուն քանդումէն առաջուան վիճակին մասին ամբողջական պատկեր մը կու տայ:

Նոյն տարին Ս. Պետերբուրգի Ակադեմիային Նիքոլա Մառ կը ձեռնարկէ Անիի իր պեղումներուն երկրորդ հանդրուանին. առաջինը տեղի ունեցած է 1893 եւ 94–ի ամրան ամիսներուն: Թ. Թորամանեան նոր խումբին սիւնը կը հանդիսանայ: Առիթը կ'ունենայ բազբատուհիներու մայրաքաղաքին եւ չըրջակայքի բազմաթիւ յուշարձանները մօտէն ուսումնասիրելու համար: 1903–ին կը մեկնին: Հասնելով հոն, կ'անդրադառնան իրենց սահմանափակ միջոցներուն համեմատութեամբ գործին հսկայական չափերուն: Պասմաճեան Փարիզ կը վերադառնայ, անհրաժեշտ դրամարներ ճարելու, Թորամանեանը Անիի մէջ առանձին ձգելով: Նիւթականի տրուած խոստումները երբեք չեն յարգուիր:

Թ. Թորամանեան խորապէս տպաւորուած է Անիի մէջ գտածէն: Կը գրէ. «Ուխտեցի հոս մնալ, աշխատիլ, տճնիլ...մեր մեծ ժողովուրդին հանճարի չնաշխարհիկ բեկորները փլատակներու եւ գերեզմանական տխուր հողակոյտերու տակէն ազատել եւ ցոյց տալ ամբողջ գիտական աշխարհին»:

Նոյն տարին Ս. Պետերբուրգի Ակադեմիային Նիքոլա Մառ կը ձեռնարկէ Անիի իր պեղումներուն երկրորդ հանդրուանին. առաջինը տեղի ունեցած է 1893 եւ 94–ի ամրան ամիսներուն: Թ. Թորամանեան նոր խումբին սիւնը կը հանդիսանայ: Առիթը կ'ունենայ բազբատուհիներու մայրաքաղաքին եւ չըրջակայքի բազմաթիւ յուշարձանները մօտէն ուսումնասիրելու համար: 1903–ին կը մեկնին: Հասնելով հոն, կ'անդրադառնան իրենց սահմանափակ միջոցներուն համեմատութեամբ գործին հսկայական չափերուն: Պասմաճեան Փարիզ կը վերադառնայ, անհրաժեշտ դրամարներ ճարելու, Թորամանեանը Անիի մէջ առանձին ձգելով: Նիւթականի տրուած խոստումները երբեք չեն յարգուիր:

Թ. Թորամանեան խորապէս տպաւորուած է Անիի մէջ գտածէն: Կը գրէ. «Ուխտեցի հոս մնալ, աշխատիլ, տճնիլ...մեր մեծ ժողովուրդին հանճարի չնաշխարհիկ բեկորները փլատակներու եւ գերեզմանական տխուր հողակոյտերու տակէն ազատել եւ ցոյց տալ ամբողջ գիտական աշխարհին»:

Թորամանեան նոյն ամեռը Անի կ'անցնէ, ծայր աստիճան դժուար պայմաններու տակ. ցնցող է Ն. Մառի վկայութիւնը այդ պայմաններուն մասին. «Ապրելով ցուրտ, չեռուցումէ զուրկ եւ մինչեւ ծունկերը անձրեւի ջուրով լեցուն սենեակին մէջ, Թորամանեան հասաւ ծայրայեղ աղքատութեան: Ան օրերով ամօթի կը մնար, մարմինը ծածկուած էր ցնցոտիներով»:

*1904–ի գարնան, քանի մը տարի առաջ Եաչիկ Վրդ. Տատեանի սկսած Զուարթնոցի պեղումներուն կը մասնակցի: Կը ձեռնարկէ պեղումներէն հանուած բեկորներուն կանոնաւոր ուսումնասիրութեան. կը գծէ յատակագիծը, մասնաւոր պարագաները կ'ունենայ ամէն մէկ բեկոր մէկ առ մէկ զննելու, նկատի առնելով ամէն մէկուն տեղն ու դիրքը: Շրջորհիւ այս մօտեցումին որ յանդուգն նորութիւն է այդ չրջանին համար, կարելիութիւնը կը գտնէ վերաչինութեան մոտել մը առաջարկելու որ չէնքին Թ. դարուն քանդումէն առաջուան վիճակին մասին ամբողջական պատկեր մը կու տայ

ՎԱՐՔ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ

(Վարդան Մատթէոսեանի «ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ» հատորը)

Գրեց՝ ՍԵԻԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Կոստան Զարեան սկսած է դառնալ դպրոցականներու ուսումնասիրութեան գլխաւոր առարկաներէն մէկը: Հասկնալի է՝ իր կենդանութեան ժամանակ ու յետմահու ո՛չ մէկ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկուած (եղածները մասնակի էին, ո՛չ բաւարար) այս հսկան անմշակ դաշտի մը երեւոյթը ունի թերեւս: Զարեան իր եաին թողուցած է գրական – գեղարուեստական ուրոյն այլ խորհրդաւոր ու խորունկ գրական ժառանգութիւն մը: Տէրեան Զրաքեան մը, Նիկողոս Սարաֆեան մը ընկալելու ու իւրացնելու համար սերնդափոխութեան մը անհրաժեշտութիւնը կը զգացուէր· քիչ թէ շատ նոյնն է նաեւ Կոստան Զարեանի պարագան: Ողջունելի կրնան ըլլալ մխայն Հայաստանի եւ Սփիւռքի գրականագէտներու Զարեանը բացայայտելու ուղղութեամբ տարած աշխատանքները: Հայաստանի մէջ Եուրի Մաչատեան, Ալպէր Կոստանեան ու Ազդրուն Աւագեան, Սփիւռքի մէջ Մարկ Նշանեան, Գրիգոր Պըլտեան եւ Վարդան Մատթէոսեան վերջին տասնամեակին կը ջանան վերցնել Զարեանի գրականութեան վրայ ակամայ ու չես գիտեր որո՛ւ մեղքով իջած վարագոյրը: Ծօսքը կը վերաբերի սակայն ո՛չ միայն գրողի հսկայական գրական ժառանգութեան, այլ նաեւ կենսագրութեան:

Կոստան Զարեան թափառական կեանք մը ունեցած է տարիներ շարունակ· Շամախի ծնած, հոնկէ Բաքու եւ Թիֆլիս, Ֆրանսա, Պելժիա, Իտալիա, Պոլիս, Եգիպտոս, ուրկէ դարձեալ արտասահման՝ նորէն Ֆրանսա, Իտալիա, ապա՝ Ցունաստան, ԱՄՆ, Լիբանան, Աւստրիա, նորէն Իտալիա ու ԱՄՆ, վերջապէս գալուստառուելու համար Հայաստան: Այդ տարիներուն ունեցած է գրական բեղուն գործունէութիւն մը, յարաբերութիւններ ստեղծած է հայ եւ օտար գրագէտներու ու մտաւորականներու հետ, օտար լեզուներով ու հայերէնով հրատարակած է գիրքեր, իսկական թէ ծածուկ անուններով աշխատակցած հայ ու օտար բազմաթիւ պարբերականներու, օրաթերթերու, եղած դիտնական ու համալսարանի դասախօս: Մինչեւ օրս ալ սակայն յրատակեցուած չէին կենսագրական ինչ-ինչ տուեալներ, հայ ու օտարներու հետ մըտնակուած յարաբերութիւններ· սփիւռքահայ երիտասարդ բանասէր Վարդան Մատթէոսեանի «Կոստան Զարեանի չուրջ» (Անթիլիաս, 1998) հատատիր հատորը կու գայ մեծ բաց մը լրացնելով, ինչպէս նաեւ բաւարարելու հեղինակի ստատնդական կեանքի որոշ մանրամասներ լոյս աշխարհ հանելու անհրաժեշտութիւնը:

*
**

Նախ՝ Վարդան Մատթէոսեանի մասին: Ան ծնած է 1964 թուականին, Ուրուկուէյի մայրաքաղաք Մոնթէվիտէոյի մէջ: 1973–ին ընտանեօք տեղափոխուած են Պուէնոս-Այրէս (Արժանթին), ուր աւարտած է Խրիմեան Կրթական Հաստատութիւնը, ապա Պուէնոս-Այրէսի Ազգային Համալսարանի Տնտեսագիտական բաժինը, որպէս հաշուապահ: 1992 թուականին սկսեալ հայագիտութիւն դասաւանդած է Տէլ Սալվատոր համալսարանի արեւելագիտական բաժնին մէջ: Մատթէոսեան ուսումնասիրական եւ հրապարակագրական յօդուածներով կ'աշխատակցի Հայաստանի, Սփիւռքի եւ օտար մամուլին: Սպաներէնով անտիպ հատոր մըն ալ ունի՝ «Արարատի ժողովուրդը· Մերձաւոր Արեւելքը եւ Հայաստանի ապագան»: Մատթէոսեան այժմ կը պաշտօնավարէ որպէս ուսուցիչ Նիւ-Եորքի Քոլոնեան Վարժարանին մէջ ու կը պատրաստէ իր թեկնածուական ատենախօսութիւնը արժանթինահայ դաղութի պատմութեան մասին:

«Կոստան Զարեանի չուրջ» հատորը տպագրուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ, 1998 թուականին, որպէս Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակի հրատարակութիւն: Գիրքը կը բաղկանայ 468 էջերէ: «Երկու խօսք»էն ու «Մուտք»էն վերջ հատորը բաժնուած է 13 գլուխներու, որոնք իրենց հերթին կը բաժնուին ենթագլուխներու: Ամէն մէկ գլուխէն վերջ տեղադրուած է ծանօթագրութիւններու բաժին մը:

Վարդան Մատթէոսեան Կոստան Զարեանի կենսագրութիւնը փաստացի դարձընելու մտահոգութեամբ դիմած է հայ ու օտար բազմաթիւ աղբիւրներու՝ նամակներու, պարբերական մամուլին, բազմաթիւ դրականագէտներու ու գրողներու ուսումնասիրութիւններուն, յուշագրութիւններուն, ստեղծագործութիւններուն: Հեղինակը յատկնութիւնը չունի իր այս ուսումնասիրութեամբ Կոստան Զարեանի կեանքին մասին վերջնական խօսք մը ըսած ըլլալու, քանի որ դիրքին հրատարակութենէն ասդին կը չարունակէ իր ուսումնասիրութիւններն ու հրապարակումները՝ նորանոր տուեալներու հիմամբ բացայայտելով Զարեանի կենսագրութեան նոր երեսակները, ճոխացընելով մինչ այդ յայտնաբերուած իրադարձութիւնները, երբեմն ալ ուղղելով իր իսկ թերացումները: Անարդարութիւն պիտի ըլլայ սակայն, եթէ չնչենք, որ Կոստան Զարեանի կենսագրութեան չարադման ու իբր այդ գրողի ստեղծագործութեան չատ մը մութ կէտերը լուսաւորելու տեսակէտէ առնուած մեծ քայլ մըն է այս ուսումնասիրութիւնը, որով Վարդան Մատթէոսեան պատմական ու կարեւոր ներդրում մը ունեցած է գրականագիտութեան ոլորտին ներս:

Գիրքը կարդացինք մէկ չունչով, կարելի է ըսել յափշտակութեամբ: Ամէն տողի տակ տեսանք երիտասարդ դիտնականին սէրը հանդէպ Զարեանին, հայ գրողներուն ու գրականութեան ընդհանրապէս, ինչ որ ակնյայտ կը դառնայ նաեւ կատարած աշխատանքին նկատմամբ ցուցաբերած բծախնդրութեամբ ու բարեխղճութեամբ: Ընթերցանութեան ժամանակ տեղ-տեղ ծագեցան հարցումներ, ինչպէս նաեւ նչմարեցինք փոքր անճշդութիւններ, թերիներ, զորս կ'ուզենք այս դրախօսականով մատնանչել ու յանձնել հեղինակին ուշադրութեան:

ա.– Իր հօր մահէն ետք, «Զարեան իր եղբայրներէն մէկուն –Թերեւս Յննդեան վաւերագրերը խնդրող Արտեմ Եղիազարեանը– խնամակալութեան տակ մնացած է» (էջ 30):

Էջ մը առաջ սակայն, Կոստան Զարեան կը վկայէ, թէ «ինճ տարան ռուս մի ընտանիքի մօտ» (ընդգծումը մերն է, Ս. Ց., էջ 29): Վերը մէջբերուած պարբերութենէն անմիջապէս վերջ ալ կը չեշտուի՝ Զարեանի «Բանկօօպը եւ մամուլի ոսկորները»ին յենլով, թէ գինք յանձնած էին ռուս ընտանիքի մը խնամակալութեան. «...նրան յանձնել էին զարգացած ռուս մի ընտանիքի խնամքին, որպէս զի օտար լեզուն իր բերանի մէջ հնչի առանց չեշտի...» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 30): Բայց չէ՞ որ Արտեմ Կոստանին եղբայրն էր: Հետեւաբար ռուս չէր:

բ.– Վարդան Մատթէոսեան իր ուսումնասիրութեան մէջ անդրադառնալով Կոստան Զարեանի պոլսոյ մէջ ունեցած հանրային ու գրական գործունէութեան, արժէքաւոր տեղեկութիւններ կը փոխանցէ թէ՛ «Մեհեան» հանդէսի ստեղծման ու գրական ուղղութեան ճչդրտման մէջ Զարեանի ունեցած դերակատարութեան վերաբերեալ եւ թէ Հայ Գիրերու Գիւտի 1500 եւ Հայկական Տպագրութեան 400–ամեակներու առթիւ կազմակերպուած փառաչուք հանդիսութիւններուն հեղինակին մասնակցութեան մասին: Երիտասարդ բանասէրը կը նչէ, թէ «13/26 Հոկտեմբերին Բերայի Փըթի Շան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը Խաեան Սանուց Միութեան կազմակերպութեամբ, ուր ի միջի այլոց բանախօսած է Վարուժանը եւ մեներգած է կոմիտասը» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 62): Նոյն հանդիսութեան իր «Ս. Մեսրոպ»ը արտասանելու հրաւիրուած է նաեւ Սիամանթօ, սակայն «արտասանելու որեւէ ժրութիւն» չունենալով, խընդրած է Յակոբ Սիրունիէն, որ Վարուժանը «իր մրրկեղէն հազագովը հաճի քերթողէս մէկ երկու չունչ գոռալ» (էջ 62): Սիրունի, որ առիթ չունենար այս երկտողը ցոյց տալու Վարուժանին, քանի որ «ղրկուած է հանդէսը նախորդող գիշերը», կը խնդրէ «Զարեանի մասնակցութիւնը» (էջ 63): Զարեան կ'արտասանէ «Ս. Մեսրոպ»ը: Զարեանի արտասանական չնորհի «հնչականութեան ու ուժականութեան» որպէս ապացոյց, բերուած է Յակոբ Օշականի վկայութիւնը. «Կը յիշեմ օրը, 1913–ի յորելեանի հանդէսներուն, երբ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ...» եւն. (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 63):

Ուրեմն յստակ է (եթէ անվերապահօրէն ընդունինք Յակոբ Օշականի տուած վկայութիւնը), որ Կոստան Զարեան քանի մը անգամներ –առնուազն երկու անգամ– այդ օրերուն հասարակութեան առջեւ արտասանած է Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպ»ը· վերի տողերէն մեզի յայտնի կը դառնան երկուքը, մին՝ Բերայի Փըթի Շան թատրոնին մէջ (ըստ Յակոբ Սիրունիի վկայութեան), միւսն ալ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ (ըստ Յակոբ Օշականի վկայութեան):

Վարդան Մատթէոսեան չարունակելով նիւթը, կը գրէ «Բերայի հանդէսին նոյն օրը Զարեան հանդիպած է Սիմոն Զաւարեանին» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 63): Այս առթիւ մէջբերուած է Կոստան Զարեանի վկայութիւնը.

«Գում Գափուի եկեղեցւոյ տուն էի վերադարձել Արնաուտէօյ եւ չտապում էի նորից քաղաք, չգիտեմ ո՞ր հանդիսին ներկայ լինելու համար: Նաւի մէջ հանդիպեցի Զաւարեանին: ... Երբ հասանք կամուրջ, նախ կղզիների նաւը փնտռեց, ուղում էր գնալ, փախչել. չունչը կտրուում էր, չէր կարողանում զսպել իրեն. մի քիչ յետոյ, դաշտիարը փոխեց, ճեռք տուաւ եւ արագ հեռացաւ:

«Միւս օրը, թերթերում կարդացի, որ Թաքսիմի մօտ, սիրտը ճաթել, վայր է ընկել» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 63–64):

Այս պարբերութենէն հասկնալի է, մանաւանդ պոլսեցիներուն համար–, թէ Բերայի հանդիսին նոյն օրը չէր կրնար պատահած ըլլալ Զաւարեանի ու Զարեանի հանդիպումը: Եթէ այդպէս եղած ըլլար, ապա Զարեան մինչեւ Թաքսիմ կրնար ընկերակցիլ Զաւարեանին ու հոնկէ ալ երթալ Փըթի Շան թատրոնը, որ կը գտնուի Թաքսիմի մօտ: Զարեան ընկերակցած չըլլար իսկ Զաւարեանին՝ կրնար Փըթի Շան թատրոն յաճախած մըտաւորականներէն կամ հանդիսականներէն լսել Զաւարեանի մահուան բօթը: Արդէն Վարդան Մատթէոսեան էջ մը անդին տուած իր տեղեկութեամբ կը հերքէ խնդրոյ առարկայ տուեալը: Բերայի հանդէսը կայացած է 13/26 Հոկտեմբերին (էջ 62), իսկ Զաւարեան մահացած է օր մը վերջ՝ 14/27 Հոկտեմբերին (էջ 64):

գ.– «...Զաւարեանը մահացած է 17/27 Հոկտեմբերին (հին տոմարով թուականը այստեղ սխալ դրուած է: Զաւարեան մահացած է՝ 14 Հոկտեմբերին, Ս.Տ.), իսկ թաղումը տեղի ունեցած է 20 Հոկտեմբերին, Բանկալթիի մէջ, ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան: Մարմինը յետագային փոխադրուած է Թիֆլիս ու թաղուած՝ Խոջեվանքի գերեզմանատան մէջ» (էջ 64):

Քիչ մը մանրամասնելով նչենք, թէ Սիմոն Զաւարեանի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կայացած է Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, իսկ մարմինը ամփոփուած է Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատան մէջ (ոչ եւս է, փոխարէնը կառուցուած է չքեղ պանդոկ մը): Զաւարեանի աճիւնը ունեցած է իր ոդիսականը· ան յետագային թաղուած է Թիֆլիս, ինչպէս կը նչէ հեղինակը, իսկ այժմ ալ կը գտնուի Հայաստանի Այգեհատ գիւղին մէջ:

դ.– Այս արժէքաւոր ուսումնասիրութեան մէջ անդրադարձ կատարուած չէ Կոստան Զարեանի Լիբանանի մէջ անցուցած օրերուն, Լիբանանի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ, ըստ Ծառուկեանի վկայութեան, իր կողմէ հիմնադրուած Հայագիտական ամպիոնին գործունէութեան (տե՛ս. Անդրանիկ Ծառուկեան, «Անցորդը եւ իր ճամբաները», «Ծառաջ», 27 Հոկտեմբեր 1983): Վատահ ենք, Վարդան Մատթէոսեան իր նոր հրապարակումներով պիտի չարադրէ նաեւ Զարեանի Լիբանանեան տարիներուն պատմութիւնը այնպէս, ինչպէս որ յետագայ յաւելումներով լուսաբանած է Զարեանի 1921–22 թուականներուն Պոլսոյ մէջ ունեցած գործունէութիւնը՝ «Ծառաջ – Միտք եւ Արուեստ» յաւելուածին ու «Բազին» հանդէսին մէջ:

ե.– Տեղ տեղ ընթերցումը կը դանդաղի կամ գարգացող դաղափարը կը կասի Կոստան Զարեանէ կամ այլ հեղինակներէ կատարուած ընդարձակ, երբեմն անտեղի մէջբերումներու հետեւանքով: Կարելի էր չարադրանքի մէջ երեւցող նամակներու եւ հատուածներու հիմնական մտքերը չարադրել պարզապէս կամ քաղել արխեւայիկ տուեալ նիւթերու մէջ եղած փաստը՝ ծանօթագրութիւններու մէջ նչելով բուն աղբիւրը:

Աստ կ'ուզենք խմբագրական կազմի ուշադրութեան յանձնել մեր նկատած քանի մը աննչան սխալները՝ վստահ ըլլալով, որ պիտի ուղղուին երկրորդ հրատարակութեան պարագային·

– «Դեղերոմներ ոգիին չուրջ· Նաւը Լերան վրայ» գլուխին մէջ կան 95 յղումներ, մինչ ծանօթագրութիւնները 94 հատ են (էջ 399): Թուարկումը խախտած է 76–րդ յղումէն վերջ: Իսկ վերջին գլուխին ծանօթագրութիւններէն զգալի մաս մը կորսուած է՝ 55–էն ոստումով մը կը ցատքէ 66–ին (էջ 464):

– Տեղ մը, էջ 52–ի վրայ, կը հանդիպինք «Կալաթիա» տեղանուան: Այս թաղամասը բազմաթիւ հայ գրողներու հանդիպման վայրը, ինչպէս նաեւ «ներչընչանքի» աղբիւրը եղած է: Աբիսողոմ Ադա Տրապիզոնէն երբ եկաւ՝ անոր նաւահանգիստին վրայ առաւ իր առաջին չունչը Պոլսոյ մէջ: Կամ Երուանդ Օտեան հոսկէ նաւ նստաւ ու 12 տարի Պոլիսէն դուրս ապրեցաւ: Պանք Օթոմանը կը գտնուի այս թաղին մէջ, Կեդրոնականը՝ նոյնպէս, Ազգային-Պատգամաւորական Ժողովը հոս էր որ կը գումարէր իր նիստերը: Ժամանակին դրեթէ հայացած այս թաղամասին անունը ճիշդ պիտի ըլլայ հնչել «Ղալաթիա» ձեւով:

– Հեղինակային չարադրանքի մէջ երկու տեղ հանդիպեցանք ուղղագրական երկուութեան: Էջ 38–ին վրայ Պաղտասարեան ձեւէն երկու էջ յետոյ՝ էջ 40–ին վրայ կը տեսնենք արեւելահայերէնին բնորոշ Բաղդասարեան ձեւը: Միւս կողմէ էջ 42–ին վրայ տեղ մը դրուած է Վերհարէն, քանի մը տող յետոյ ալ՝ Վերհառն:

Վերոնչեալ քանի մը աննչան թերիները կամ յստակեցման կարօտ մասնոնչումները, անչուշտ, անկարող են ստուերի տակ առնելու Վարդան Մատթէոսեանի հսկայական ու սիզիփոսեան համբերատար աշխատանքը: Մեր բուն նպատակը սխալներ կամ թերիներ մատնանչել չէր, քա՛ւ լիցի, այլ՝ մեր համեստ դիտելիքներով եղբայրաբար օժանդակել յարգելի հեղինակին:

*
**

Արխեւային փաստերու կողքին, բանասիրական լուրջ պրպտումի մը քովն ի վեր, երբ մաս առ մաս կը բացայայտուին Կոստան Զարեանի կենսագրութեան ու գրական գործունէութեան ինչ-ինչ մութ կէտեր, դիրքը կու տայ ներքին զգացողութիւն մը, տառապեալ ու գաղթեցեալ հայ գրողի մը մէջէն կը տեսնուի ամբողջ ժողովուրդի մը հոգեւոր ու մտաւոր քայքայումը, մայրցամաքներու վրայ թափառելով Հայաստան կոչուող երկրի մը առեղծուածները քրքրող հեղինակին կերպարը կը վերածուի ազգ ու ցեղ արտայայտող խորհրդանիչի մը եւ ընթերցողը կը զգայ, գառնապէս կը քաշուի տըխուր իրողութեան մը դարպասներէն ներս՝ ստիպուած խոստովանելով, թէ ինք եւս չի ճանչնար Հայաստանն ու ինքզինք, որպէս հայ մարդ, որպէս հայ անհատ ու մարդ... Կոստան Զարեանի հետ ունեցած մեր չփումը խզուած էր իր մահէն ասդին: Իր բացակայութիւնը քիչեր միայն կրցած էին զգալ, սակայն, յանձին Վարդան Մատթէոսեանի կարելի է ըսել, թէ նոր սերունդը ծարաւ ունի, պէտքը ունի նման մակարդակով ու մտածողութեամբ հեղինակներու՝ ինքզինք բացայայտելու, հասկնալու համար նախ եւ առաջ:

«Կոստան Զարեանի չուրջ» ուսումնա-

●►

սիրութեամբ երիտասարդ բանասէրը փորձ կ'ընէ յատակեցնելու նաեւ Կոստան Զարեանի ու ժամանակակից այլ գրողներու յարաբերութիւնները, մասնաւորաբար՝ Ա.Ւեսիք Խահակեանի, Եղիշէ Զարենցի, Ցակոբ Օշականի, Բենիամին Նուրիկեանի եւ Համաստեղի հետ (ինչպէս նաեւ սպանացի մտածող Միկէլ տէ Ունամունոյի հետ): Այս համեմատութիւններու կամ, աւելի շուտակ պիտի ըլլայ ըսել, երկկողմանի յարաբերութիւններու չարադրումով աւելի ընկալելի կը դառնան վերջին 100–ամեակի մեր գրականութեան մէջ երեւցող հակասութիւնները, տարբեր հոսանքները, մաքառումներն ու անկումները՝ մէկ կողմէն, Կոստան Զարեանի անձնական ընկալումները գրականութեան վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ հայ իրականութեան ու գրականութեան նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքը՝ միւս կողմէն:

«Անկարելի եռանկիւնը. Բենիամին Նուրիկեանի հետ» գլուխը յետ–աղէտեան գրական սերունդի որոնումներուն եւ տագնապներուն ներքին հոսանքները բացայայտելու առումով ուշագրաւ է: Ա.յտեղ, Վարդան Մատթէոսեան Զարեանի Նուրիկեանին ուղղեալ 23 Յունուար 1938 թուակիր նամակէն ելլելով եւ համեմատութեան մէջ դնելով ժամանակի գրական տարբեր հոսանքներու խնդիրները՝ կ'ընէ որոշ ընդհանրացումներ, ջանալով բացայայտել Աղէտի ընկալումը գրականութեան մէջ.

«Աղէտ» բառի օգտագործումը ինքնանպատակ է եթէ չմտածուի, որ ան կը սահմանէ հայրերու, մշակոյթի բնաջնջումը: Ի՞նչ է հայրերու եւ մշակոյթի կապը: Փոխանցումի չղթային, մշակոյթ ժառանգելու ընդունակութեան քանդումը: Ա.ռաջին սպաննուողները եղած են մտաւորական «հայրերը», ապա՝ ռազմիկ «հայրերը», հուսկ՝ բեղմնաւորող «հայրերը»:

«1915-ին միայն մարդիկ մեռած չեն, այլ՝ մշակոյթ մը: Մահուան այս վերջին հասկացողութիւնն է, զոր նկատի ունեցած է «Մենք»ի սերունդը, եւ ո՛չ՝ սերունդներու հերթափոխութեան սովորական պայքար մը» (էջ 352–353):

Ինչպէս կը տեսնուի, հայ գրականագիտական միտքը վերջին չորեքներուն մանաւանդ յուզող գեղագիտական այս կարեւոր հարցը եւս ենթարկուած է քննութեան՝ Շահան Շահնուրի, Նիկողոս Սարաֆեանի, Կոստան Զարեանի երկերու լոյսին տակ:

Գիրքին ինքնատիպ բաժիններէն է «Դերձումներ ոդիին չուրջ. Նաւը լերան վրայ»ն: Վարդան Մատթէոսեան այս գլուխին մէջ ո՛չ միայն վէպի նախապատմութիւնը կամ կերպարներու նախապերու որոնման դժուարին աշխատանքը յանձն առած է, այլ գրականագիտական լուրջ վերլուծմամբ կրցած է նոր խօսք մը ըսել: «Հէրեան» մականունի գիտական մեկնաբանութեամբ հեղինակը, առանց վարանելու կրնանք ըսել, բացայայտած ու մեծ մասամբ վերլուծած է վէպը: Գրախօսականի մը վերջնական նպատակը չի ներեր, որ եկար–բարակ խօսինք, մենք ալ մեր հերթին քննութեան ենթարկենք կամ գնահատանքի խօսք ըսենք հեղինակի մեկնաբանութիւններուն առթիւ: Սակայն նոյն գրախօսականի թելադրանքով կրնանք յանձնարարել այս գիրքի մանաւանդ այս հատուածին ուշադիր ընթերցումը ո՛չ միայն գրականագէտներու, այլ հասարակ ընթերցողին:

Հուսկ, կրնանք հաստատում մը ընել, թէ Կոստան Զարեանի գիտական կենսագրութիւնը գրուած է, առնուազն կա՛յ Վարդան Մատթէոսեանը, որ թէ՛ իր այս գիրքով եւ թէ իր արժէքաւոր հրապարակումներով կ'ամբողջացնէ Զարեանի կեանքին puzzle–ը, ինչպէս ինք ըսած է իր յառաջաբանին մէջ: Սակայն տակաւին սպառիչ վերլուծումի ու մեկնաբանութիւններու չէ արժանացած Զարեանի ստեղծագործութիւնը՝ «Անցորդը եւ ճամբան»էն սկսեալ մինչեւ «Երկիրներ եւ Աստուածներ» չարքը եւ այլն: Զարեան կարիք ունի իր ստեղծագործութիւններու պարզ նկարագրութենէն անդին անցնելով անոնց խորքը թափանցել փորձող գրականագէտներու աշխատանքին, մանաւանդ Հայաստանի մէջ:

ՍԵՒԱՆ ՏԷՑԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Pérennité du barbouillage: *Montaigne, le 1er Mars*

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

«toute cette fricassée que je barbouille ici n'est qu'un registre des essais de ma vie» [1], écrit Montaigne au dernier chapitre des Essais, celui consacré à l'expérience, synonyme d'«essais», dont le domaine de prédilection est la médecine. L'œuvre s'achève du reste sur une invocation à Apollon, dieu médecin à l'origine d'un oracle célèbre. C'est bien sûr du «connais-toi toi toi-même» que relèvent aussi les Essais, projet d'autoportrait surpassant l'autobiographie, projet qu'un Pascal qualifiera de «sot» en ce que l'autoportrait relève de l'indicible et de l'irreprésentable, parce que l'individu n'est rien ou pire, presque rien, une sorte de ciron dans l'univers infini mû par un mouvement vital permanent, atteignant le comble de la rapidité qui est le repos. Si Montaigne a compris l'inanité du moi comme ne pouvant être le corps auquel je m'identifie ou le nom que je suis chargé d'incarner toute la vie, il accorde néanmoins à ce moi la valeur véhiculaire d'un flux vital, les «humeurs», qui transcendent l'enveloppe du corps et, par conséquent, confèrent au moi une immortalité, notamment par l'écriture où elles circulent, Les Essais de Montaigne apparaissent comme l'exemple privilégié d'une œuvre qui vise essentiellement à montrer le processus même de l'œuvre, de la création. Les Essais ne s'imposent pas comme une œuvre achevée, comme un produit fini, mais bien comme le mouvement de l'œuvre, comme la représentation / présentation de sa dynamique. L'œuvre de Montaigne est la mise en œuvre de toute œuvre.

Sous une apparence nonchalante et tranquillement désordonnée, Montaigne pose des questions limites. D'une part, l'écrit se fait peinture, il est indissociable du Moi, signale que le corpus est contigu au corps. Montaigne pose la question de la représentation du Moi, nœud du processus créateur. Dès l'avis au lecteur, il distingue le genre de portrait figé, portraituré et la représentation du moi réelle, humorale, tempéramentale, vivante. Mais cette distinction n'explique pas ce qu'il en est du Moi, elle rend au contraire les choses plus angoissantes, moins sûres, moins rassurantes que dans la représentation des apparences, la mimesis du portrait portraituré. Le moi de Montaigne pose la question de la ressemblance du moi et situe ce dernier à la limite de l'irreprésentable. Le moi n'est pas ce qu'il donne à voir, puisque l'apparence change et que le corps se morcelle (on s'en va par morceaux, écrit-il). Le vrai moi, au cœur des Essais, serait-il une image insoutenable ou l'écran de cet irregardable ?

L'écriture se fait rapport, registre d'actes inachevés, d'événements survenus, registre des changements du corps que Montaigne regarde comme un observateur extérieur, avec une certaine indulgence. Comment capturer le mouvement de la vie, comment se regarder vivre c'est-à-dire aussi mourir, comment rester libre dans cette capture, libre de ses mouvements ?

La description des Essais comme fricassée et barbouillage nous renvoie à la première définition que nous en donne Montaigne dans l'avertissement au lecteur, texte essentiel à l'histoire de la pensée, texte à l'origine d'une filiation à laquelle appartiendront, en s'en revendiquant à travers un processus citationnel, de grands défenseurs de la liberté, des médecins, des philosophes et des historiens tels que, entre autres, La Mettrie, Jean-Jacques Rousseau ou Michelet et Quinet.

L'avis au lecteur ou l'adresse «au lecteur», signale que ce texte écrit équivaut à un autoportrait : «car c'est moi que je peins... Ainsi lecteur, je suis moi-même la matière de mon livre»[2]. Nous sommes à la fin du XVIe siècle, en 1580, un premier mars, c'est-à-dire le lendemain de son anniversaire (28 février 1533). Montaigne a 47 ans. Dans cette peinure métonymique, l'auteur a décidé de se montrer tel quel, dans sa nudité, sans artifice, dans sa matérialité. Il pose l'équivalence entre le livre et le corps : je suis moi-même la matière de mon livre. Il aurait pu dire sujet, thème, mais il écrit matière, métamorphosant le livre en tableau, en couches de jeinture. Etrangement, cet autoportrait de Montaigne travaille la matière informe. L'écriture ne dessine pas elle aspire à une force supérieure, elle cherche à atteindre, au-delà du trait qui donne lieu à la ressemblance, la matière en tant qu'énergie vitale. L'autoportrait de Montaigne, ce moi peint par l'auteur, ne ressemble pas à Montaigne, il est Montaigne. Pour cela même, il répudie le tracé et exige l'informe comme un dépassement de la peinture figurative, représentative, dont il souligne la fragilité : «J'ai des portraits de ma forme en vingt et cinq et trente-cinq ans; je les compare avec celui d'asteure: combien de fois ce n'est plus moi! combien est mon image présente plus éloignée de celles-là que de celle de mon trépas!» [3]. On ne ressemblerait donc pas à soi par la forme mais bien par la matière. Comment rendre le moi ? Comment se reconnaître dans un amas de matière ? Comment se reconnaître aussi dans une forme ressemblante qui n'est déjà plus moi ? L'autoportrait ne peut donc être qu'une représentation du moi, c'est-à-dire un substitut qui de droit prendra ma place, parlera pour moi, une sorte de délégation du Je. Et si le moi n'est déjà plus ce moi peint, alors l'autoportrait du peintre signifie d'emblée cet échec (mais tout aussi bien sa réussite dès lors qu'il parviennt justement à montrer l'échec), échec de la capture de l'instant, de l'espace temporel qui sépare à jamais Je et Moi. Pensons à l'imparfait qu'utilise Dürer pour signer ses œuvres («faciebat») et que, dans son analyse, Louis Marin aura rapproché de Montaigne. En projetant le moi sur l'espace spatial du tableau, l'artiste transpose l'intervalle de l'instant dans l'interstice abyssal qui sépare le moi de mon reflet dans le miroir. L'autoportrait se propose alors comme la peinture de ce reflet et moi, ou l'autre, me regardant, il me produit comme autre, doublement au moins. Dès lors que l'autoportrait pose la distance irrémédiable entre moi et le portrait auquel je ne ressemble déjà plus, le moi peintre qui se regarde dans le tableau devient égal de tout spectateur. D'une certaine façon, l'autoportrait est le portrait de personne, il se présente comme un miroir où chacun pourra se voir dans son incomplétude, un miroir qui renverra le reflet d'une impossibilité de la ressemblance, l'invraisemblable ressemblance. C'est de ce brouillage du moi que procède l'autoportrait de Montaigne, autoportrait protéiforme, à l'instar de ceux que nous ont laissés les Dürer, les Caravage ou les de Chirico. Dans le barbouillage ou la fricassée, ce sont les taches et les morceaux qui dominent, montrant ainsi la volonté de Montaigne de s'affranchir du contour et de l'identification, des processus identitaires sur lesquels s'étaie le pouvoir.

Dans ce que Louis Marin a si délicatement qualifié de «double drapé visuel»[4], l'avertissement «Au Lecteur» peint et représente un Moi qui n'est pas tant sujet que «matière», mot sur lequel il faut insister, puisqu'en le choisissant, Montaigne se démarque de certaines philosophies, notamment celle d'Aristote. En privilégiant l'informe dans la matière, Montaigne révèle le texte et donc le moi comme marqué par le manque. Selon Aristote, il importe que la forme domine la matière. L'explication de la naissance des monstres s'explique selon ce principe. Un montre naît lorsque la matière a dominé la forme et le premier monstre est la femme, frappée du manque, elle est inachevée ou rentrée. «Matière», étymologiquement procède de la même racine que mère, matrice. En voulant produire le moi, le mettre en présence, Montaigne se donne aussi naissance, il lui incombe dès lors de réaliser un livre matrice, un livre où s'accomplit son accouchement par-delà sa mort physique. A chaque lecture, les humeurs de Montaigne ressurgiront. L'avis «au lecteur» souligne par conséquent l'importance cruciale du lecteur, son rôle dans la relance du flux humoral de Montaigne. Lorsque Montaigne dans le célèbre chapitre sur l'Amitié, souligne l'appartenance de son livre à la catégorie des monstres et le décrit comme un assemblage de corps monstrueux et rapiécés, à un cadre rempli de grotesques, il renforce la valorisation de la matière au détriment de la forme: «considérant la conduite de la besogne d'un peintre que j'ai, il m'a pris envie de l'ensuivre, il choisit le plus bel endroit et milieu de chaque paroi, pour y loger un tableau élaboré de toute sa suffisance; et le vide tout autour, il le remplit de grotesques, qui sont peintures fantasques, n'ayant grâce qu'en la variété et étrangeté. Que sont-ce ici aussi, à la vérité, que grotesques et corps monstrueux, rapiécés de divers membres, sans certaine figure, n'ayant ordre, suite ni proportion que fortuite ?» [5].

Le style grotesque provient d'une redécouverte des peintures romaines réalisées sur les parois des grottes et ce lieu est aussi un symbole matriciel, le lieu d'engendrement des monstres de la terre que les dieux envoient comme présages, avertissement. Par là, le livre de Montaigne se fait aussi et surtout avertissement politique puisqu'il doit sa naissance à la disparition du seul ami qu'il ait eu, Etienne de la Boëtie, auteur du discours sur la Servitude volontaire, un petit livre brûlant, comme le disait Michelet, et d'une vivifiante actualité. Ainsi, dans le texte cité, Montaigne regarde-t-il le travail d'un peintre, ou plutôt un peintre au travail, il en est le spectateur. Quelque chose naît de cette position face à l'œuvre. L'œuvre enclenche chez Montaigne un désir, une «envie», l'envie d'imiter c'est-à-dire de suivre («ensuivre») le geste créateur et non pas d'imiter, en le copiant, le travail fini. Dès les premières phrases, nous sommes confrontés à une considération sur la position du spectateur dont nous devons tenir compte puisqu'il s'agit, du même coup, de notre position à nous, lecteurs. Nous serons devant les Essais comme Montaigne face à ces parois peintes qu'il considère pour les imiter ou, mieux, pour en imiter le dispositif. Il nous revient alors de vivre, grâce à la lecture, l'envie de faire (faciebat) et de réaliser, d'engendrer une chose donnant à voir la fantasque, des êtres et des morceaux par lesquels puisse être transmise la nécessité d'une relance du geste créateur et, avec lui, du souffle libérateur laissé par La Boëtie, noyau fantôme du livre-moi de Montaigne.

(1) Montaigne, Essais, III, xiii.
(2) Essais, I, «Au lecteur».
(3) Essais, III, xiii, p. 399.
(4) Louis Marin, «"C'est moi que je peins..." Topique et figures de l'énonciation», La part de l'œil, n° 5, Bruxelles, 1989, pp. 141-153.
(5) Essais, I, xxviii, p. 265. Montaigne complète son propos par une citation dHorace : «c'est le buste d'une belle femme qui finit en queue de poisson».

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 4
MARDI
4 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·636 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·636

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԽ

ԸՆԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Շաբաթավերջին, թէ՛ Շաբաթ, թէ՛ Կիրակի ընդդիմութիւնը չարունակած է հանրահաւաքները Երեւան, նաեւ Գիւմրիի մէջ։ Նոյնքան բազմամարդ եղած է Երեւանի ցոյցը։ Գիւմրիի մէջ հաւաքուած է 5՝–6 հազար հոգի։

Շաբաթ կէսօրէ ետք Հոլիվուտի մէջ ալ տեղի ունեցած է Ս. Դեմիրճեանի կողմնակիցներուն կազմակերպած ցոյցը որուն ներկայ եղած է մեծ բազմութիւն մը։

Բոլոր ցոյցերուն չեչոը դրուած է ընտրութեան Ա. փուլի ապօրինութիւններուն վրայ։

*
**

Մարտ 3–ին երկու հանրահաւաքներ ծրագրուած էին Երեւանի մէջ։ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմնակիցներուն կապակցութեամբ տեղի կ՚ունենար Մատենադարանին հրապարակին, երկրորդը՝ Ս. Դեմիրճեանի կողմնակիցներունը Հանրապետութեան հրապարակին վրայ։

*
**

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐԷՆ ՈՄԱՆՔ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի դէմ կատարուած ցոյցերուն այն մասնակիցները որոնք խուլիկանութեան պատճառաբանութեամբ ձերբակալուած ու արգելափակուած էին, չաբաթավերջին մասամբ ազատ արձակուած են։ Նիւթը արծարծած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Մարտ 1–ին նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ ունեցած հանդիպումին։ Կաթողիկոսը դիմած է քրէական եւ զինուորական գործերու վերաքննիչատեանին։ Ան ըսած է· «Ես չատ նորմալ եմ նայում, երբ եկեղեցին նման պահերին փորձում է դերակատարութիւն ունենալ»։

Ինդրոյ առարկայ ատեանին նախագահը Տիգրան Սահակեան յայտնած է թէ արգելափակուածներուն թղթածրարները վերաքննութեան ենթարկուած են այն տուեալին վրայ որ անոնց մեծ մասը պղծում յայտնած է եւ ատոր է բազմանդամ ընտանիքներու, անչափահաս զաւակներու։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յանուն «Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութիւն» հաւաքականին, Վարուժան Աթթարեան, Ռոպէր Այտապլրեան և Ժերար Շալեան կը դատապարտեն Հայաստանի մէջ ժողովրդավարական սկզբունքներու չյարգուիլը եւ իշխանութեան գերդպրոցութիւնները։ Այդ առընչութեամբ կը թուէն եղած խայտառակները։ Եզրակացնելով, կ՚ըսեն թէ միայն ժողովրդավար այլընտրանք մը կրնայ Հայաստանի ապահովել միջազգային վարկը որու արժանի է։

ՊՈԼԻՍ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ Կ՚ՈՒԶԷ ԳՐԱԻԵԼ Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՇԷՆՔԵՐԸ

Պոլսոյ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքը որ կը պատրաստուի տօնել իր հիմնադրութեան 50–ամեակը, նորագոյն թիրախն է հայապատկան կալուածները պետականացնելու քաղաքականութեան, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (փետր· 28)։ Պետական գանձին դրասենեակը վարժարանին դէմ դատի դիմած է, պընդելով որ ան բարոյական անձնաւորութիւն չէ, ուստի պէտք է պետութեան փոխանցուին անոր կալուածները։

Թերթը կը դրէ· «Այս չմեցուցիչ լուրը, որ կը հասնի ճիշդ այն պահուն, երբ կը կարծէինք թէ վերջացած են 1936–ի պէյաննամէներու կամ այլ պատճառաբանութիւններու բերումով համայնքային կալուածներու բռնագրաւումները, ընդհակառակն, երբ կը սպասէինք որ նախապէս բռնագրաւուածներուն մասին ալ արդար լուծում մը գտնուի, տակնուվրայ կ՚ընէ բոլոր այն յոյսերը զորս կը սնուցանէինք վազըֆներու նոր սեփականատիրութեան օրէնքին առիթով։ Թէեւ այս հարցը ուղղակի կապ չունի 1936–ի պէյաննամէներու կամ նոր կալուածատիրութեան հարցի հետ եւ իշխանութիւններու կողմէ կը կապուի Դպրեվանքի իրաւնամակալութեան գոյութեան դէմ տարիներէ ի վեր գործադրուած մերժողական քաղաքականութեան, այնուհանդերձ ոգին նոյնն է։ Գրաւել կալուած մը, որուն ժառանգորդները չեն մնացած այլեւս եւ որ պէտք է արձանագրուի Պետական Գանձին։

Ս. Խաչ Դպրեվանքի խնամակալութիւնը հրաւիրուած է դատի, որուն առաջին նիստը պիտի կայանայ Մարտ 20–ին։ Պետական Գանձի վարչութիւնը երկու չատ ծանր մտահոգիչ ակնարկութիւններ ունի իր դրկած նամակին մէջ։ Առաջինով կը պնդուի թէ Դպրեվանքը, հիմնուած ըլլալով իբրեւ մասնաւոր վարժարան, վազըֆի հանդամանք չունէր, մինչդեռ Դպրեվանքի վարիչները պետութիւնը մոլորեցնելով ու խաբելով՝ յաջողեցան վազըֆի կարգավիճակ ստանալ անոր համար, այդ հիման վրայ ալ համայնքէն կալուած ու դրամական նուէրներ հաւաքեցին։ Երկրորդ կէտն ալ այն է որ այս մասին ահազանգ հնչեցուցած է փոքրամասնութիւններու հարցով զբաղող օգնական յանձնաժողովը, որուն պարտականութիւնն է «երկրին ապահովութեան համար հսկել փոքրամասնութիւններու գործունէութեանց վրայ»։ Այս մարմինն է որ որոշած է որ Սուրբ Խաչ Հայկական Վարժարանի վազըֆ անուան տակ վազըֆի գոյութիւնը իրաւական տեսակէտէ կարելի չէ, օրէնքներու ներհակ է որ ան գործունէութիւն ցոյց տայ որպէս վազըֆ, այլ պէտք է գործէ որպէս մասնաւոր վարժարան։ Այս պատճառաւ այս մարմինը պահանջած է որ Դպրեվանքին կալուածներուն սեփականաթուղթերը ջնջուին եւ անոնք արձանագրուին Պետական Գանձի անունով։ Եւ այս բոլորը՝ կ՚երեւի թէ "երկրին ապահովութեան համար են"։

Կացութիւնը չափազանց լուրջ է եւ բնականաբար խնամակալութիւնը բուռն կերպով պիտի բողոքէ այս ոտնձգութեան դէմ, պաշտպանելով իր կալուածները։ Հարցը ամբողջ համայնքին համար ճակատագրական բնոյթ կը կրէ եւ կը յուսանք որ այս խնդրին պաշտպանութիւնը պիտի կատարուի ճեռնհասօրէն եւ իրաւական պաշտպանութեան բոլոր միջոցներով։ Բայց Թուրքիոյ իշխանութիւնները ի՞նչ պիտի ըսեն այս նոր բրնագրաւումին դիմաց, որ կը հասնի այնպիսի չրջանի մը, երբ մեր համայնքը, իր Պատրիարքով ու բոլոր միջոցներով նեցուկ կը կանգնէր այդ նոր իշխանութիւններուն, հոսկէ մինչեւ Եւրոպական Միութեան չրջանակներէն ներս»։

*
**

Հարցը արծարծուած է թուրք մամուլին մէջ ալ։ Մարտ 3–ի «Հիւրրիյէթ»ը լայն տեղ կու տար նիւթին, դպրոցէն աշակերտներու լուսանկարներ հրատարակելով ու խորագրելով· «Այս աչակերտները առանց դպրոցի պիտի մնան»։ Գրութեան հետ յիչուած էին Ս. Խաչ Դպրեվանքի չրջանաւարտներէն ծանօթ անուններ, ինչպէս՝ ուսուդպէտ փրոֆ· Ժան Գալայճը, նկարիչներ՝ Աբթին եւ Համբարձում Տէմիրճի, Մեծն–Բրիտանիոյ արքայական թատրոնի ծանօթ դերասան Գէորգ Մալիքեան, «Ակօս» թերթի խմբագիր Հրանդ Տինք, հրատարակիչ Նազար Պիւյիմ։

Տեղ տրուած էր Հ. Տինքի ու Ս. Խաչ Վազըֆի նախագահ Մկրտիչ Թիմուրօղլուի արտայայտութիւններուն ալ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՆԳԱՐԱ ՀԱԻԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉՏՈՒԱՒ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ 62 ՀԱԶԱՐ ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՈՏՔ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԴՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻՍ

ԻՐԱՔ ԿԸ ՓՁԱՑՆԷ ԻՐ ՀՐԹԻՌՆԵՐԸ

Թուրքամերիկեան յարաբերութիւնները աւելի բարդ հանգամանք ստացան Շաբաթ օր, Մարտ 1–ին, երբ Թուրքիոյ Խորհրդարանը չտուաւ այն արտօնութիւնը, որու կը սպասէր Ուաչինկթըն։ Արդարեւ, երեսփոխաններուն կը ներկայացուէր բանաձեւ մը որ թոյլ պիտի տար 62 հազար ամերիկացի զինուորներու հաստատումը Թուրքիա, «հիւսիսային ճակատ» մը ստեղծելու համար։ Այդ բանաձեւը ստացաւ 264 ձայն, դէմ քուէարկեցին 251 երեսփոխան, 19 ուրիշներ ձեռնպահ մնացին։ Եթէ նոյնիսկ բանաձեւը մեծամասնութիւն ստացաւ, բացարձակ մեծամասնութիւն (268) չստացաւ ինչպէս կը պարտադրէ Թուրքիոյ Սահմանադրութիւնը։ Ազգային ժողովը նոր նիստ մը պիտի դումարէ, երեքշաբթի, Մարտ 4–ին։ Եթէ նոյնիսկ կառավարութիւնը համաձայն է մեծ դումարներու փոխարէն, իր հողամասը տրամադրելու Ամերիկացիներուն, ժողովուրդին 94%–ը դէմ է եւ նոյն օրը ցոյցեր կ՚ըլլային Անգարա եւ ցուցարարները կը բացագանչէին. «Ո՛չ քարիւղի համար պատերազմին», «Ակնդի՛ ամերիկեան աչխարհակալութիւնը»։ Պըզտիկ պատմութեան համար, ըսենք նաեւ որ Ուաչինկթըն պատրաստած էր հաղորդագրութիւն մը, ուր կ՚ողջունէր «Թուրք կառավարութեան քաջ լիտըրչիփը» եւ ստիպուած եղած է աղբաման նետել։ Ամերիկացիք համոզուած էին որ միլիառներով տոլարները բաւած էին, կը պարզուի որ ոչ, ինչ որ անչուշտ անհասկնալի է Ամերիկացիներուն համար։ Դեռ վերջին օրերուն 6 միլիառ տոլարի յատկացում «նուէր» մըն ալ կը տրուէր։ Վարչապետ Ա. Կիւլ յայտարարած էր թէ բանաձեւը երկրորդ անգամ ներկայացնելու որոշումը չէ տրուած։

*
**

Պաղտատ յարգեց իրեն տրուած պայմանաժամը եւ Մարտ 1–ին Ալ–Սամուտ 2

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

«ՉԵՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐԻՆ»

Երբ այս տողերը կը գրուին, ճիշդ չաբաթ մը անցած է Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններէն: Ժամանակ չկար հետեւելու ամբողջ ընթացքին եւ աչքէ անցընելու հայերէն եւ անգլերէն բազմաթիւ աղբիւրները, որոնք մանրամասն, իրերամերժ կերպով անդրադարձած են ընտրութիւններու վիճայարոյց արդիւնքին, թեկնածուներու յայտարարութիւններուն, դիտորդներու դնահատումներուն: Դեռ չատ մելան պիտի հոսի, անկասկած: 1995-էն ի վեր վարժուած ենք, որ ընտրութիւնները, կըռւաղաչտ ու կռռւախնճոր դառնան, հայերէնի նոր բառապաշար մը արդէն երեւան եկած է անոնց չնորհիւ՝ «ընտրակեղծիք», «ընտրախախտում» եւ պէսպիսուն ինչ-ինչ բառեր:

Վարժուած ենք: Ինչպէս պիտենք պետութիւնը դեռ «կայանում է» (արեւելահայերէն նորաթուխ բարբարոսութիւնը, որ «տեղի ունենալ» իմաստը ամբողջովին մթագնած է): Ու ժողովրդավարութիւնն ալ դեռ «չի կայացել»: առայժմ պէտք է բաւարարուիլ, որ այս անգամ մարդիկ գոհացած են վերյիչելով 15 տարի առաջ «մոռցուած առասպել»ի կարդին անցած Շարժումին աւանդութիւնը եւ իրենց ցասումն ու բողոքը յայտնած՝ բազմամարդ խաղաղ հանրահաւաքներով: Վերազարձած ենք ժողովրդավարութեան ամէնէն նախնական ձեւին՝ հրապարակայինին, որ կը ներկայանայ երբ գործող իշխանութեան կառոյցներէն, ըստ երեւոյթին, «չի մնում ելք ու ճար»:

Ու դիտենք նաեւ, որ ժողովրդավարութիւնը երկարատեւ հոլովոյթի մը արդիւնքն է: Նոյնիսկ Արեւմուտքի այսպէս կոչուած «յառաջացած ժողովրդավարութիւն»ները զերծ չեն թերութիւններէ ու զարդացումի անհրաժեշտութենէ: Նոյեմբեր 2000-ին, զարմանքով տեսանք հոս, թէ ինչպէ՞ս նախագահ մը կ'ընտրուէր ո՛չ թէ քուէներու ուժով, այլեւ 200ամեայ հնաբոյր դրութեամբ մը, որ ժողովուրդի քուէ կոչուածը կ'անտեսէր՝ օրինադրական ուժով: Տեսանք նաեւ, թէ ինչպէ՞ս նոյն ընտրութիւնը կ'որոշուէր մէկ նահանգի քուէներով, որոնք արդիականութեան այս դարուն անդրջրհեղեղեան ձեւով կը տրուէին:

Բայց տեսանք նաեւ, թէ ինչպէ՞ս, երբ ընտրական խախտումներու կասկածը յայտնուեցաւ, բոլոր քուէները վերահաշուարկի ենթարկուեցան եւ կասկածները փարատեցան:

Հայաստանը դեռ երկարաւուն ճամբայ ունի, կորելիք, կասկած չկայ:

Թափանցիկ քուէատուփեր օգտագործելու որոշումը՝ այս վերջին ընտրութիւններուն, արդէն քայլ մը յառաջ էր: Օր-ցերեկով խախտում գործադրելը քիչ մը աւելի դժուար է, երբ թափանցիկ կերպով կ'ուզես աշխատիլ:

Սակայն, այդ դրական յառաջընթացը բաւարար չէր, որ նորէն «միջազգային չափանիշներէն հեռու» ընտրութիւններ ունենար երկիրը: Անշուշտ, ասիկա լսողները եւրոպացի դէմերն են, որոնք կրնան իրենց հաշիւները ունենալ, եթէ կ'ուզէք: Բայց եթէ սխալ են, հաճեցէ՛ք փաստերով հերքել զանոնք:

Ընտրութեան օրինականութեան ոչինչով կ'օգնեն, օրինակ, Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի (ԿԸՀ) նախագահ Արտակ Սարհադեանի ուղղակի ապացոյցով յայտարարութիւնները՝ «պաշտօնական» արդիւնքը յայտնելու պահուն («Հայկական ժամանակ», Փետր. 21):

«Ափսոսանք եմ յայտնում, որ իմ կողմից ներկայացուող տուեալները, իմ կարծիքով, չեն համապատասխանում ժողովրդի սպասումներին»:

Տեղեակ ենք, որ այդ յանձնաժողովի 9 անդամներէն վեցը նախագահին կողմէ կը նշանակուին: Եթէ ատիկա անկողմնակալութեան եւ արդարացիութեան երաշխիք է, թող մեզի բացատրեն, թէ ինչպէ՞ս: Պիտի ակնկալէինք, որ մարդ նախ եւ առաջ իր խղճին համապատասխան գործէր եւ ո՛չ թէ իր սրտի (կամ գրպանի) զգացումներուն, եւ նման անպատասխանատու խօսքեր չարտաբերէր: «Ժողովուրդի սպասումը» կ'արտայայտուի քուէներով, իսկ եթէ անոր իրագործումը չի համապատասխաներ ակնկալութեանդ, պարտաւոր ես առարկայօրէն հնազանդիլ ժողովուրդի որոշումին, առանց աւելորդապահաս «կարծիք»ներու: Նկատի եթէ այդ որոշումը, ըստ հասնող լուրերու, չի համապատասխաներ թիւերու իրականութեան:

Իսկ 15 վայրկեան ետք երկրորդ մասը. –

«Ցանկանում եմ ափսոսանք յայտնել, որ այսօրուայ գործող նախագահը, նախագահի թեկնածու Ռոպէր Քոչարեանը ստացել է 49,8 տոկոս ձայն»:

Ընտրական յանձնաժողով մը կոչուած է ընտրութիւններու սահուն ընթացքը եւ օրինաւորութիւնը ապահովելու: Ինչպէ՞ս կարելի է ապահովել ատիկա, երբ անոր նախագահը ինքզինքին կը վերապահէ «դատաւոր» եւ «մանակից» ըլլալու կրկնակ պաշտօնը, երբ «ափսոսանք» կը յայտնէ, որ քուէներու մեծամասնութիւնը ստացող թեկնածուն... երկրորդ հանդրուանի պէտք է սպասէ:

Ինչո՞ւ «ափսոսանք»: Ոեւէ նախադահ, երբ յաղթած է երկրորդ փուլի մը, կաթուածահար չէ եղած նման հեռանքարի մը առջեւ գտնուած ըլլալու պատճառով: Եթէ Քոչարեան օրինաւորապէս չահած է քուէներուն 49,8 առ հարիւրը, իր կողմնակիցները ափսոսանք զգալու պատճառ չունին: Արդէն վերլուծումի փորձ մը տեսած ենք, ուր կ'ըսուի, թէ եղած-չեղածը 2250 քուէներ են, զորս Քոչարեանի ի նպաստ հաւանաբար պիտի տրուին երկրորդ փուլին 1–2 մանր (անուններն իսկ մեր միտքը չեն այս պահուն) թեկնածուներու ձայներէն («Փաստաբմինիրն Նիուզ», Փետր. 25): Ուրեմն՝ ափսոսանքի պատճառ չկայ...

Մանաւանդ, եթէ ճիշդ է «Ազատօս» օրաթերթի Փետր. 21-ի թիւին մէջ հաղորդուած հետեւեալ լուրը. –

«ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԸ ՊՆԴԵՑ, ՈՐ ԼԻՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՒԼ

Ըստ Քոչարեանին մօտ կանդնած աղբիւրներուն, երէկ ամբողջ ցերեկուայ ընթացքում խորհրդակցութիւններ էին անցկացւում նախագահի եւ նրա թիմակիցների միջեւ: ԿԸՀ-ն պատրաստ էր հրապարակել մօտ 52 տոկոս թիւը՝ որպէս գործող նախագահի ստացած քուէներ: Սակայն Քոչարեանն, ըստ մեր աղբիւրի, պնդեց, որ լինի երկրորդ փուլ՝ փաստարկելով, որ ինքը չի ցանկանում աշխատել 52%-ի «ամրութեամբ,», որը անբաւարար է համարում»:

Կրնայ ըլլալ, որ կը սխալինք, եւ քանի որ մեր կատարած մէկնաբանութիւնները կուգան այժմու նագադահին ընդդիմադիր մամուլէն, անոնք բնաւ վստահելի չհամարուին ընթերցողին կողմէ: Հայաստանի մամուլը, ինչ գոյնէ ալ որ ըլլայ, չի փայլիր իր վստահելիութեամբ, չատ երկար ատենէ ի վեր:

Բայց եթէ ճիշդ է այս վերջին լուրը, երկրորդ փուլին, 52 առ հարիւրի նոյն արդիւնքով, կը բաւէ, որ նախագահը իր «ցանկութեան» հակառակ համակերպի, որ այդ համեմատութեամբ պէտք է աշխատի, եւ այն ատեն ցանկութիւն եւ իրականութիւն կը նոյնանան՝ գրիչի մէկ հարուածով...:

Սակայն, կեղծիքի եւ ապօրինութեան ստուերները պիտի չարունակեն առատօրէն սաւառնիլ Հայաստանի վրայ:

Ե՞րբ պիտի սորվինք, որ անձնական շահերէն վեր գոյութիւն ունին հաւաքական շահ մը, եւ կամ, համը հանած վաղեմի արտայայտութեամբ մը, «ժողովրդի ըսպասումները»:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ-Ճըրզի

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ ԵԿՄԱԼԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄՈՎ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ԶԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Շաբաթ մը առաջ Նիւ – Եորքէն, վաղեմի թարեկամս, Սուրբ Վարդան Մայր Տաճարի երգչախումբի ղեկավար՝ Խորէն Մէյլհանեճեան խանդավառութեամբ հեռաձայնով կը տեղեկացնէր թէ լոյս տեսած է իր ղեկավարութեամբ «Սուրբ պատարագ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ» ըստ Մակար Եկմալեանի խտասալիկը, զոր սոացայ երկու օրէն, չնորհիւ երաժշտասէր Գլօտ Մուխթիեանի, որ կը վերադառնար նոյն քաղաքէն:

Այս ձեւով հիանալի պատեհութիւն մը կը ստեղծուէր բաղդատական քննադատական կամ գնահատական արժեւորումներ ընելու, մանաւանդ որ մինչեւ օրս ոչ մէկ երաժշտական կարծիք արտայայտող գրութիւն կարդացած էի Յովհաննէս Չէքիճեանի ղեկավարած նոյն պատարագին մասին:

Վաղուց մտերիմ ըլլալով երկու երաժիշտ – ղեկավարներուն եւ քաջածանօթ իրենց երգչախումբերուն, կը յուսամ որ սոյն պարագան պիտի չազդէ իմ ենթակայական տպաւորութիւններուս վրայ:

Կը փափաքէի յիշեցնել թէ 1971-ին չբնորհիւ Յովհաննէս Չէքիճեանի ծանօթութիւններ ստեղծուեցան Խորէն Մէյլհանէճեանի հետ, երբ ան Հայաստանի Պետական երգչախումբին փոխ – ղեկավարն էր եւ միանգամայն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Տաճարի երգչախումբին:

Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, որ երաժշտասէր անձնաւորութիւն մըն էր, զինք խրախուսած, քաջալերած եւ ոգեւորիչ խօսքերով մղած էր, որ նոր պատարագի մը ստեղծման ձեռնարկէ:

Եւ արդարեւ 1984 Նոյեմբեր 20-ի յատուկ կոնդակով Հայրապետը հրահանգեց նորաստեղծ «Խորէնեան պատարագ»ը գործածել Հայ Առաքելական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Շատ հետաքրքրական է երբ յօրինող երաժիշտ մը ինքն իսկ կը բացատրէ, կը պատմէ իր ստեղծագործութեան գնացքն ներչնչումներու փուլերը՝ որպէս վկայութիւն երաժշտասէր խաւերու ուզուած ու հոգեւոր երաժշտութեան պատմութեան համար:

Ունենալով ինծի հայթայթուած այս բացառիկ տուեալները եւ տեղեկութիւնները, իր ատենին արտայայտուած էի այս գործի յօրինման մասին, գրած էի քննական վերլուծում մը:

Գնահատած էի այս աշխատանքը եւ ի մէջի այլոց ըրած էի հետեւեալ նշումը. «Քրիստոս Ծնաւ...» յաջող պատկերաւոր մտածողութիւններով ստեղծագործութիւն մըն է իր յաջորդական, հետեւողական եւ պարտադրիչ բազմիցս յատկանշանական երկու բառերուն – Քրիստոս Ծնաւ – կրկնութիւններով եւ ինքնատիպ ճարտարութեամբ ալիք առ ալիք կը տարածուի, կը հեռանայ ի փառս աշխարհի՝ մեծ աւետիսը ծանուցանելու:

Անտարբեր չէի մնացած անշուշտ եւ ըսած էի «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ» ի մասին. Փոլիֆոնիք ոճով յօրինած երկը, ուր ժողովուրդը յատնկայտ իրարու կը փոխանակէ իրեն տուած «Ողջոյն»ը երաժշտական նմանակումի յաջող կառոյցով, փոխանցում եւ յաջորդական խաղերով կը ստեղծուի չարժում, փոխանցում, իրարու յաջորդ մուտք բոլոր ձայնական խմբաւորումներու եւ դեռ մէկը չամբողջացած մեղեդին կը յայտնուի յաջորդին մէջ, տալով երաժշտական կենդանի պատկեր մը:

Այս երկու արեւաբոյր, մարդկային հոգիէ բխած բիւրեղ հնչողութեամբ երաժշտութիւնը, ուր վստահաբար Հայրապետը ըրած է իր նկատումները եւ դիտողութիւնները մեծ ազդեցութիւն գործած են այս հոյակապ հոգեւոր երգերուն վրայ:

Ընդհանրապէս չեմ արտայայտուած խտասալիկներու արտաքին տեսքին: Բայց Խորէն Մէյլհանէճեանի խտասալիկի պարագային կրնամ ըսել թէ յաջող է հատուածաբար երկու սալիկներու դուռնագեղ կողքը, ներկայացնելով Քրիստոսի «Վերջին ընթրիքէն» տեսարան մը հայկական մանրանկարչական ոճով: Սակայն ամենավրդովիչը այն է որ ՀԱՑԵՐԷՆ ԼԵՋԻՈՎ ՈՉ ՄԷԿ բացատրական կամ նկարագրական, կը գտնենք 50 էջնոց խտասալիկին մաս կազմող գրքոյկին մէջ ԵՒ ՈՉ իսկ Աւետարանը՝ ՀԱՑԵՐԷՆՈՎ, բացի կողքէն:

Հարց կու տամ ինքզինքիս թէ ամերիկերէ՞նը «Աւետարանի խօսքն ու լեզուն գործած է»... Ո՞ւր մնաց մեր «Թարգմանութեան»ը. նահանջը...

Երկու արուեստագէտներու խտասալիկները արձանագրուած են Երեւան: Մէյլհանէճեան կը գեկավարէ «Կոմիտաս» սենեկային երգչախումբի բազկացած համոյթը եւ պատրաստուած – տպագրուած Գանատա: Չէքիճեան կը ղեկավարէ Հայաստանի Ակադեմական ութսուն երգիչներէ պատկառելի համոյթը՝ արձանագրուած Երեւան եւ նոյնպէս պատրաստուած – տպագրուած Գանատա, աւելի պարզ եւ համեստ կողքով, ֆրանսերէն եւ հայերէն գրուած գրքոյկով մը:

Բարեբախտաբար նշուած է «Ս. Պատարագ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» ԸՍՏ Մակար Եկմալեանի փոքր դիրերով, իսկ Չէքիճեանի խտասալիկին վրայ նոյնպէս փոքր դիրերով Մակար Եկմալեան «երդեցողութիւնք Սրբոց Պատարագի»:

Եկմալեան չունի անձնական պատարագ իրրեւ ստեղծագործութիւն ինքնագիր ձեռնակ, ինչպէս եւրոպական խմաստով պիտի ըսէինք Մոցարթի կամ Պախի պատարագներուն:

Մեր պատարագներու մայր եղանակները կը պատկանին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ: Անոնց հեղինակները անանուն երաժիշտներ են, դժբախտաբար տարիներու ընթացքին անծանօթ մնացած կամ մոռցուած:

Ճշմարիտ է, որ Եկմալեան եղած է առաջին հայ երաժիշտը որ քաջութիւնը կամ յանդգնութիւնը ունեցած է այդ ժամանակ, հակառակ եկեղեցական դասուն կամքին մէջտեղ հանելու իր մշակումը, նկատի առնելով նոյնպէս այդ ժամանակուան համեստ երգչախումբերու դոյութիւնը եւ անոնց համեստ գրած քառաձայն մշակումը: Հետեւաբար պէտք չէ մոռնալ Եկմալեանի մշակած պատարագին պատմական արժէքը:

Այսուհանդերձ Եկմալեանի մշակումով պատարագը կը մնայ տակաւ, պարզ եւ իրր քառաձայն երկսեռ երգեցողութեան իր կոչումը ունենալէ չատ հեռու է՝ ըստ ներկայ երաժշտական ըմբռնումներուն, իր միօրինակութեան, իր ուղղահայեաց դաշնեակակերտ բազմաձայնութեան ուր բնականաբար կը տիրապետէ սոփրանոներու մայր եղանակի ձայները, երեւոյթ մը որ պատճառ է սկսնակ երաժիշտ ուսանողի մը մակարդակին:

Տարիներու ընթացքին երբեք չեմ նկատած, լսած կամ կարդացած դրական արձագանգ եւ արտայայտութիւն մը եկմալեանի մշակումով պատարագին մասին համերգներու վերջաւորութեան:

Քանի մը տարիներ առաջ Նոթրը Տամ Տաճարին մէջ, տեսայ ձանձրացուցիչ ու քնաբեր աղեցութիւնը օտար ունկնդիրներու վրայ, ի ներկայութեան երկու նախագահներու, միմիայն եկմալեան մշակումով պատարագի կտորներու կատարման ընթացքին:

Խորէն Մէյլհանեճեան կը ղեկավարէ Ս. պատարագը՝ դաղտրիկ երգչախումբին նուագի ընկերակցութեամբ «Թոնիք» ձայնի չեշտաւորումով, Երեւանի «Կոմիտաս» սենեկային երգչախումբը, որուն մնայուն ղեկավարը, նոյնանուն երաժշտանոցի աւագ դասատուն է, հիանալի բարձր հոգի հայ մարդ՝ Յովհաննէս Միրզոյեան:

Երգչախումբին երիտասարդ տարրերը յաջող են, հաւասարակշռութիւնը իր բազմերանգութեամբ հարուստ է, թաւ ձայները ի չատ կու գան լաւագոյն կերպով: Խումբը կ'երգէ դեղեցկօրէն, արագ, թեթեւ, մաքուր ու հարազատ, ամբողջ պատարագը ծայրէ ի ծայր, քահանայի եւ սարկաւագի բաժիններով: Բայց որքա՜ն փափաքելի պիտի ըլլար եթէ «քրէչէնտօներ» ձայնային աստիճանական զօրացումը, աւելի ցայտուն ջրվէժային ժայթքումի նման ըլլային: կամ Պոլսահայ Ասլանեանցի մեկնաբանութեան օրինակով նոյն կտորին ընթացքին ուիթմի (կշռոյթի) արագութեանց փոփոխութիւններով, աւելի կեանք ու-

ժամանութիւն տալով՝ հակազդելու համար անտանելի միօրինակութեան:

Հանճարի նորութիւնն մըն է բուրվառի մոխրոտ ու ջինջ երեք կամ չորս անգամ անոյշ ու ջինջ երեք կամ չորս անգամ բռնաժներու ձայնը գլխաւոր երգերու ակընարութեան՝ ստեղծելով սրտի խորը թափանցող եկեղեցական սրբազան մթնոլորտ:

«Միածին Որդին»... եւ «Տէր թագաւորեաց»ը խոմբին միաձայն մեկնարաբութիւնը տպաւորիչ է, հիւթեղ եւ յուզող ձայներու ալիք մը կը ստեղծէ: Ծանօթ, փայլուն է «Փառք քեզ Տէր»ը, իսկ «Հաւատոյ Հանդանակ»ը անխառն հիացում եւ յուզում պատճառող, սուրբ ներու ուրբնեակ մը ցած ձայնամիջոցի՝ միաբերան ու ՄԻԱՁԱՅՆ խնկաբոյր երգեցողութիւնը:

Մեներգները մեկնարանուած են գնահատելի որակով, մխիթարեան սովորանոցով – առանց յիշելու մեներգչուհին համապատասխան անուն – հատուածի մը եւս որ Հայաստան հարուստ է ունելի այդ երգաձայնի հնչածաւալն ու հիւսուածքը ունեցող երգիչներով:

Անընդունելի է, որ այս բարձր մակարդակով արձանագրուած երկու տարբեր խառասլիկներու այնքան անյաջող ըլլալին քահանային եւ սարկաւագի բաժիններու մեկնաբանութիւնը, իրենց մերթ ընդ մերթ ականջ վիրաւորող դիլ ձայներով: Նախընտրելի է միշտ, որ քահանայի բաժինը ստանձնէ թաւ – պաս ձայնով արհեստավարժ երգիչ մը, եւ ինչո՞ւ չէ սարկաւագին՝ թէնոր կամ պարիթոն աւելի բնական ձայնածալէբով ԱՐԽԵՍՏԱԳԻՏ մը, ի փոխան եկեղեցականներու որպէս թէ աւելի վաւերական եւ պահպանողական բնոյթը պահպանուի...: Տեսնել Պախի ըստ Մատթէոսի կամ Ցովհաննու Զարչարանաց երգերը:

Ցմոռնամ ըսելու որ այս եկմալեան մըչափումով նոր խառասլիկը հրատարակած է հրամանաւ Ա.Ժ.Ա.Կ. Պարսամեանի, Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի առաջնորդ:

Ձայոց գիրքը եւ Աւետարաններու ընթերցումը կը կատարուին ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒՈՎ: Ըստ իս գլխաւոր երաժշտական երանդապնակի գոյները աւելի լուսաւոր են: «Սուրբ, Սուրբ»էն մինչեւ «Տոզի Աստուծոյ» չարքը կ'երգուին թարմ, ուրախ, եթերային ոճով արագ կղօղթով:

Մնացեալը մինչեւ վերջ սահուն, բիւրեղեայ եւ հեզասահ, ի բացառեալ «գոհութիւն եւ փառաբանութիւն»էն, որ իր երկարապատում եւ տաղտկացուցիչ մենախօսութեամբ կը յոգնեցնէ ունկնդիրը:

Հիանալի կերպով երգուած եւ մեկնաբանուած Հայաստանի Ակադեմական երգչախումբի ձայնագրուած խառասլիկը ղեկավարութեամբ Ցովհաննէս Զէքիճեանի, անվիճելի բարձր մակարդակի նմոյշ մը կրնամ համարիլ. հակառակ աննշմար թէքնիք թերիներու, պատարագիչի, սարկաւագի եւ երգչախումբի միջեւ գրանուղող ձայներու անհաւասարակշռութեան եւ անյաջող չաղկապներով: Ինչպէս նաեւ երաժշտական նախադասութեանց միջեւ չնչառութեան անհանգստացնող չշուկը, քահանայի, սարկաւագի մասամբ անհանդուրժելի ձայնի որակը եւ վերջապէս սեմկութիւն ստեղծող ծանր, սակայն հանդիսաւոր եւ վեհ նրբանգներով մեկնաբանութիւնը:

Նշենք որ երգչախումբի անդամները անհատաբար բարձրորակ երաժիշտներ, ունին ազանչելի ձայնային երանգ, արտակարգ ճկունութիւն, հնչականութիւն եւ միասնականութիւն հակառակ մեծ թիւով երգիչներու:

Եկմալեան մշակումով պատարագը ունի նկատելի կրկնութիւններ, չունի ոչ մեղեդիական բազմաձայնադրութիւն – Քոնթրըփուէն – ոչ ալ խուսանուագ(°)ներ – ֆիւկեր – հիմնուած նմանակումի վրայ, ինչպէս պիտի հանդիպէինք կոմիտասեան դաշնաւորուած կամ «խորէնեան» պատարագներուն մէջ:

Ինչպէս բոլորիս ծանօթ է՝ հայ ժողովուրդի ոգեկան կառոյցը եկեղեցին է: Եւ Եկմալեան մշակումով պատարագը մաս կը կազմէ ամբողջ ցեղի մը սեփականութեան իբր հոգեւոր երաժշտութիւն եւ կու գայ ակունքներու խորքէն: Բայց եկմալեան մշակումով պատարագը կարելի է արժեւորել եւ հասկնալ այն ատեն միայն երբ զգացումով կը ղեկավարուի:

Ձենք կրնար անտարբեր մնալ Զէքիճեանի ղեկավարած «Միայն Սուրբ միայն Տէր...» երկար չունչ պահանջող երաժըշտական նախադասութեան եւ հոյակապօրէն արտայայտուած՝ «Ամէն Հայր Սուրբ...» փչաքաղող խորհրդաւոր մեղմ սկիզբէն, երկնային նուրբ հնչողութեամբ կատարումին հանդէպ:

Գլուխ – գործոց մը կրնամ համարիլ «Օրհնութիւն»ը որ խորունկ համանուագի մը պէս կը հնչէ «քրէչէնտօներու» փոթորկոտ հովերուն մէջէն յորդող ձայներու յորձանք մը:

Իսկ վերջապէս «Տէր Ողորմեա»ն, աղաչական, խնդրողական, որուն մէջ կայ յուզական թախիծ, տխրութեան մարմոք եւ քնարական մելամաղձոտութիւն՝ երբ սոփրանօները կրկին ուրնեակ մը ցած ձայնով այլեւս չեն երգեր... այլ կ'աղօթեն...: Հոս գոյութիւն չունին մենակատարողներ, այլ միաբերան հիւթեղ բարձրաճաչակ մակարդակով յուզումներու պոռթկում:

Իմ համոզումով, անկեղծ ու անաչառ եղած եմ արժեւորումներուս կամ քննադատութիւններուս մէջ: Հայաստանի Ակադեմական երգչախումբը ատելի տպաւորիչ է իր յուզումներով եւ զգացումներով, տալով համերգային մթնոլորտ:

Գալով «Կոմիտաս» սենեկային երգչախումբի մեկնաբանութեան, ան կը բերէ նորութիւններ իր հիւթեղ եւ եթերային կատարումով, մանաւանդ ամբողջ սրբազան պատարագի մը խորհրդաւոր դմբէթին տակ, ստեղծելով հոգեւոր մթնոլորտ մը:

Բ. Լ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Համայնավարներու չքջանին հարիւր հազարաւոր մարդիկ Գերմանիա եւ Իսպայէլ դաղթեցին, կորսնցնելով լեհական քաղաքացիութիւնը: Այսօր Գերագոյն Ատեանը որոշած է որ այդ մարդիկը անարդարօրէն կորսնցուցած են իրենց քաղաքացիութիւնը, ուստի կրնան զայն առնել: Ցիսունական թուականներուն կը բաւէր Պետութեան խորհուրդին դիմել քաղաքացիութեան փոփոխութեան խնդրանքով: Ենթական միջոց մը եւք Ներչին գործերու նախարարութենէն համաձայնութեան արտօնաթուղթ մը կը ստանար, որ հեղնականօրէն ժողովուրդին կողմէ «անվերադարձ տոմսակ» կը կոչուէր: Ատոր հետ կը կորսնցնէր քաղաքացիի իրաւունքները:

Ինչպէս այդ օրերը ապրողները կը պատմեն, ամբողջ ընտանիքներ, դիւղեր կը մեկնէին. արեւմուտքը անչուշտ համեմատելի չէր համայնավար վարչակարգի տէր երկրին հետ. հոն չկար անձնեղէնի բաժնեչափ: Իսկ Լեհաստանի քաղաքացիութիւնը կորսնցնելն ալ մասնաւոր ազդեցութիւն չէր գործեր մարդոց վրայ:

Կը կարծուի թէ Գերմանացի ու Հրեայ մեկնողներուն ընդհանուր թիւը 800 հազար հոգիի չափ եղած է: 80-ական թուականներուն սկիզբին ուշադրութիւն դրաւած է որ փոխանակ օրէնքով պահանջուած ձեւին, անհատական ամէն դիմումի պատասխանելու, քաղաքացիութեան փոփոխութիւններուն համար խմբական որոշումներ տրուած են: Իսկ 1984ին վերջ տրուած է այդ կարգադրութեան:

Մէկուկէս տասնամեակ եւք, մարդիկ սկսած են պաշտօնական դրասենեակներ դիմել, ուզելով դիտնալ թէ իսկապէս եւ առնուա՞ծ է իրենց լեհական քաղաքացիութիւնը: Ստուգելէ եւք թէ օրինական դեռնի վրայ միշտ Լեհաստանի քաղաքացի մնացած են, սկսած են մտածել Լեհաստան վերադառնալու մասին: Պաշտօնատար մը ըսած է թէ եթէ չուրջ կէս դար առաջ մեկնողներուն ներկայի ընտանիքները նկատի առնուին, չուրջ երկու միլիոն կ'ընէ բոլոր անոնց թիւը որոնք կրնան լեհական քաղաքացիութեան իրաւունք պահանջել: Անոնք որեւէ լեհի նման կրնան մշակելի հողեր դնել առանց սահմանափակումի, կրնան հանդստեան թոչակի իրաւունք ունենալ եւ սեփական – նաչնորհումներէն օգտուիլ: Պէտք է նաեւ նկատի ունենալ անոնց ընելիք դիմումները, անցեալին պետական գանձին կողմէ գրաւուած իրենց ստացուածքը ետ առնելու նպատակով: Քաղաքական, տընտեսական եւ օրինական մեծ հարց մըն է որ կը սպառնայ Լեհաստանի:

Այսօրուան կացութեամբ, Գերմանիան եւ Իսրայէլէն լեհական քաղաքացիութեան իրաւունք պահանջողներու թիւը չատ մեծ չէ տակաւին. դիմողները տուն մը ունենալ կը փափաքին եւ կ'ուզեն որ իրենց ժառանգութեան հարցերը կարգաւորուին: Անոնց մեծ մասը ամէն բանէ առաջ ինքնութեան թուղթ կը պահանջէ որով կարենայ գործառնութիւններ ընել նոտարին քով: Կ'ուզէ նաեւ լեհական յաւելեալ հանդստեան թոչակ մը ստանալ: Սակայն, քաղաքացիութեան իրաւունքը ինքնաբերաբար չի վերադարձուիր. եւ թէ նախկին դիմումները գըտնուին, նորերը կը մերժուին:

Անոնք որոնք Լեհաստան կ'ապրին առանց իրենց քաղաքացիութիւնը վերստին ստանալու, բնակութեան ու աշխատութեան արտօնութիւն ունին, սակայն, առանց երկարաձգումը առանձին գործ մըն է ու արդէն չատեր անհամբեր են տեւական լուծում մը գտնելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՐ. ԵՈՒՐԻ ԱԻԱՆԷՍԵԱՆԻ ՍԳԱԿԻՐ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

Սրտի ցաւով տեղեկացանք Վեր. Եուրի Աւանէսեանի անապատելի ու անժամանակ մահուան մասին: Կորստեան ու վշտի այս դժուարին պահին յանուն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մխիթարեան ցաւակից ենք Ձեզ եւ Ձեր բոլոր հարազատներին ու մերձաւորներին:

Մեր աղօթքն է, որ Բարեգութն Աստուած երկնային երանական բարձունքներում ողորմութեամբ ընդունի իր հանգուցեալ ծառայի լոյս հոգին եւ արարչական Իր սիրով հանգստութիւն պարգեւի յաւիտենական խաղաղութեան ու լոյսերի մէջ: Թող Տիրոջ Սուրբ Հոգին մխիթարութիւն ու սփոփանք բերի Ձեզ եւ Վեր. Եուրի Աւանէսեանի բոլոր գործակիցներին:

Յոյսով եւ օրհնութիւն ննջեցեալի յիշատակին:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

21 Փետրուարի, 2003 թ.

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՊՈՒՀԱՀԻ

11

– Ոստիկանը դիս կարօտցած է, – կ'ըսեմ կատակելով. – Անհանգիստ ըլլալու է, լաւ է որ վերադառնամ տուն: Երբ Արան վերադառնայ, մեր առաջին այցելութիւնը պիտի ըլլայ ձեզ մօտ:

Շատ հաւատքով կ'ըսեմ այս խօսքերը ու իրենց կը նայիմ հաստատող, յուսադրող խօսք մը լսելու համար, բայց երկու ծերունիները կը լռեն, Թերեւս յոգնած են արդէն: Ես իրենց խաղաղ ու ժամացոյցի պէս կանոնաւոր կեանքը ալեկոծելի յաջորդ օրերուն համար ալ:

Ներս քայլ մ'ունիմ, կ'ուզեմ անփոյթ երեւալ, կ'ուզեմ, որ չխռովուի իրենց քունը ինձ համար ու կ'ըսեմ ուրախ ձայնով:

– Ինչ լաւ պիտի ըլլայ այսպէս միասին ծերանալը, առանց խօսելու ալ իրար հասկնալը: Ես ու Արան ալ այսպէ՛ս պիտի ծերանանք...

Նախ քան բաժնուիլը սիրով կը նայիմ բարի ծերունիներուն... Որքա՜ն նման են իրարու: Աւելի քան քառասուն տարիներ միասին ապրուած կեանքը նո՛յն ծալքերը ղրեր է իրենց ճակատին, բնրնի անկիւններուն, անոնց տուեր է նոյն չարժումները, նոյն ժպիտը ու հարցական նայելու նոյն ձեւը... Ձեմ կարծեր, որ այս ամուսինները երբ եւ իցէ դեղեցիկ եղած ըլլան, բայց հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս մաքուր ապրուած կեանք մը անդըրնահատելի լոյս մը ղրեր է իրենց դէմքին...

Գուրգուրանքով կը համբուրեմ երկուքն ալ ու կը մեկնինք:

Ձամբան դեղարանէն կը գնեմ ծեր բըժիշկին յանձնարարած ալիւրները փոքրիկ համ, քիչ յետոյ ալ Զարոյին ակիս համար, քիչ յետոյ ալ Զարոյին ապըսպրածները ինձ համար, հաց եւ պըտուղներ: Հնարաւորութեան օր է այսօր: Զարոյի խօսքերը դեռ ականջիս կը հնչեն. «Եթէ հարկ ըլլայ, քար ալ պիտք է կլլես այս տղուն համար»...

Քիչ առաջ բժիշկին տունը սկսած սուր դլխացաւը ինձ հետ է նորէն: Կը քալեմ արագ, կարծես այդ անտանելի ցաւէն հեռանալու համար: Բայց կը զգամ որոշ, որ ցաւը միտք մըն է միայն, որ փուչի պէս մտեր է ուղեղիս մէջ եւ հետզհետէ աւելի կը խրի: Եթէ նամակին մէջը գըրուածին պէս վայրագութիւններ կը կատարուին, կը նշանակէ թէ Արան ու իր ընկերներն ա՛լ վտանգաւոր չեն... Իրապէս ալ վտանգաւոր չեն: Ի՛նչ կրնան ընել, այդպէս չէզոքացուած, այդպէս անկարող վիճակի մատնուած:

Արդեօք Արան կ'իմանա՞յ այս ողբերդութիւնը: Կը զգամ, որ մահը նախընտրելի է անոր համար, քան իր սիրած ժողովուրդին այս տառապանքը տեսնել կամ լսել, տեսնել առանց օգնել կարենալու:

Պահ մը այդ համոզումը այնքան որոշ է մէջս, որ ինձ պատրաստ կը զգամ այս մինակ կեանքը տղուս հետ, ոսոխկանի հսկողութեամբ իսկ եւ իր բոլոր սոսկումներով մինչեւ կեանքիս վերջը տանիլ, մինակս տանիլ, միայն թէ ան չզգայ այդ տառապանքը, անոր հոգին չփշրուի իր ժողովուրդին կրած զարհուրանքով: Թո՛ղ չզգայ անյաւտակ, անսահման ուէմ բառով չբացատրուող արհաւիրքը իր այս անզօր վիճակին մէջ:

Լաւ է չմտածեմ... Այս բոլորը չարչըրկուած ուղեղիս ստեղծած մտքերն են ... Կը յիշեմ, Զարոյին տունէն ելլելէս վերջ, փողոցը ինձ պատահած տարօրինակ դէպքը, այդ կիսաքնած կիսանգիտակից վիճակը ու կը վախնամ, որ կրկին այդ վիճակին մէջ իյնամ: Բժիշկը իրաւունք ունի, ես ուժասպառ եմ... Արդէն տակաւ վիճակիս մէջ պատահած դէպքերը, անքուն դիշերները, անսնդառութիւնը եւ օրուան ընթացքին լսածներս հիւանդագին վիճակի մը հասցուցեր են զիս:

Պէտք չէ՛, որ մտածեմ, պէտք չէ՛, որ մտածեմ...

Բայց կարելի՞ բան է պատկանիլ ժողովուրդի մը, որուն յղի կանանց փորերը կը ճեղքեն դրաւի համար, եւ չարունակել սպասել վերադարձի՝ կրկին երջանիկ ըլլալու համար... Կարելի՞ բան է... կարելի՞ բան է...

Արագ կը քալեմ ու ես ինձ կը կրկնեմ. «Պէտք չէ որ մտածեմ, պէտք չէ՛ որ մըտածեմ»: Բայց ուղեղիս մէջ մտած միտքը կը չարունակէ դանկիս զարնել, կարծես ըսել կ'ուզէ. «Մի թէ չե՞ս հասկնար, մի թէ չե՞ս հասկնար»:

Այս ճամբան անվերջանալի է, հիմա, չո՛ւտ կ'ուզեմ հասնիլ տուն, համոզուած որ բոլոր այս մտքերը եւ այս մտքերը ծնող լուրերը պիտի մնան դուրսը, փողոցը, չպիտի համարձակին մտնել Արայի տունը...

Բայց Արան բանտարկուած է, Թերեւս չղթայուած, կ'ըսէ ինձ ուղեղիս մէջ փուչի պէս խրուած միտքը, ի՞նչ կրնայ ընել քեզ համար:

– Արան աքսորուած է միայն, – կ'ըսեմ դրեթէ բարձր ձայնով. – Արան միմիայն աքսորուած է կարճ ժամանակով, չատ կարճ ժամանակով... պիտի դա՛յ...

Վերջապէս, ե՛ս կը յաղթեմ ժամերէ ի վեր ծակող մտքին եւ յաղթական կը կրկնեմ. – «Աքսորուա՛ծ է միայն... պիտի դա՛յ»...

(Շար. 42)

(Շար. Ա. Էջէն)

հրթիռները սկսաւ փճացնել, ինչ որ դրական երեւոյթ է քննիչներու եւ խաղաղապահ երկիրներուն համար (Ֆրանսա եւ ուրիշներ) եւ խաբէութիւն մը Ամերիկայի համար: Իրաք չունի 120 նման հրթիռներ ունի, չաթթավերջին աւելի քան տասը փճացուած էին, եւ անոնք ապահովութիւն կու տային իրեն յարձակման մը պարագային: Ցաւելեալ քննիչները կրցած են, առանց վկաներու, խօսիլ իրաքցի գիտնականներու հետ: Միւս կողմէ երկու ռումբեր եւ քազմաթիւ ուրիշներ արտահանուած են, ինչ որ կը հաստատէ Իրաքցիներու ըսածը թէ փճացուցած էին:

*
**

Շարմ-էլ-Շէյխի մէջ, արաբական լիկայի վեհաժողովը արտայայտուած է պատերազմին դէմ եւ պետական ղեկավարները «բացարձակապէս մերժած են» մասնակցիլ զինուորական որեւէ գործողութեան: Նախքան վերջնական զեկոյցը, անակնկալները պատահած են: Առաջինը եկած է արաբական իշխանապետութիւններէն, որոնք նիստի սկիզբին առաջարկած են Ս. Հիւսէյնի հեռանալ իշխանութենէն, որպէսզի Իրաք Արաբական Լիկայի եւ ՄԱԿ-ի մատակարարութեան տակ դրուի:

Միւս անակնկալը եկած է Քատարի եւ Սաուտի Արաբիոյ դահաժառանգին՝ Ապտալլայի բուռն փոխադարձութենէն, այն ատիճանի որ եգիպտական հեռատեսիլը անմիջապէս ընդհատած է ժողովին ուղղակի սփռումը: Իշխանը Քատարի երեսին նետած է.- «Դո՛ւն, ո՞վ քեզ իշխանութեան գլուխ բերաւ, առանց մըն ես եւ եւ գերեզմանը քեզի կը սպասէ», որովհետեւ, նախապէս Քատարի ալ պնդած էր որ Ֆահտ թագաւորը ըսած էր իրեն Քուէյթի յարձակումէն ետք Իրաքի կողմէ 1990-ին, որ Սաուտի Արաբիան պատրաստ է սատնային հետ դաշնակցելու, պաշտպանելու համար իրաքեան սպառնալիքէն:

*
**

Իսլամապատի մօտ (Փաքիստան) Ռավալփինտիի մէջ, Մարտ 1-ի առաւօտուն ձերբակալուած է Խալիտ Շէյխ Մոհամմէտ, որ ալ քազուկը կը նկատուի Պէն Լատէնի եւ «ուղեղը» Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերուն: Պուշ չատ ուրախացած է, երբ լուրը առած է եւ «հոյակապ» բացագանչած է: Փաքիստանցիք որոնք կը դործակցին ՍԻԱ-ի եւ ՖՊԻ-ի հետ, յայտնաբերած էին թաքստոցը եւ վաղ առաւօտեան կրցած էին ձերբակալել: Իրեն կը վերագրուի նաեւ քանի մը այլ ոճրափորձեր, ի շարս որոնց Ճերպայի սինակոկը: Ամերիկացիներուն ուրախութիւնը այնքան մեծ է, որ Ներկայացուցչական ժողովի տեղեկատուութեան յանձնախումբին նախագահը չէ վարանած ըսելու.- «Հսկայ դէպք մըն է: Համապատասխան է Փարիզի ազատագրման Բ. աշխարհամարտի առեն»:

*
**

Բրիտանական «Օպզերվըր» թերթին համաձայն, ԱՄՆ հեռաձայնային ունկընդրութիւններ հաստատած են Ապահովութեան Խորհուրդի այն անդամներուն (բնակարանը եւ գրասենեակը), որոնք վարանոտ դիրքի վրայ են եւ որոշած չեն թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնեն նոր քէէարկութեան մը պարագային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔԻ պետական եռօրեայ այցելութիւնը Ալժերիա, պատմական որակուած է եւ առաջին օրէն արտակարգ խանդավառութիւն մը ստեղծած երկրին մէջ: Հարիւր հազարաւոր Ալժերացիներ ողջունած են Ֆրանսայի նախագահը, որպէս փրկարար մը, որ պիտի ամոքէ իրենց բոլոր ցաւերը (գործազրկութիւն, տնտեսական տագնապ, ահաբեկչութիւն): Հաւաքուած բազմութիւնը կեցցէ՛ Շիրաքէն զատ, «վիւա՛» կը բացագանչէր, կը պահանջէր որ կարենան ազատօրէն Ֆրանսա գալ: Գլխաւոր հարցն է արդէն փոխադարձ ազատ երթեւեկը: Երկու նախագահ, Մարտ 2-ին, բարեկամութեան հռչակագիր մը ստորագրեցին: Շիրաք, բացի բազմաթիւ նախարարներէ, իր պատուիրակութեան մէջ առած էր արուեստագէտներ, գրողներ, գործարարներ, համալսարանականներ, մտաւորականներ, դերասաններ եւ այլն, եւ այլն: Ալժերիոյ անկախութենէն ի վեր, պետական մակարդակի վրայ առաջին այցելութիւնն է Ֆրանսայի նախագահի մը եւ Պութէֆլիքա մեծ կարիքն ունի արտաքին զօրակցութիւններու:

ՓԱՓՐԻԿ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆի «մրջիւնի աշխատանքը» դնահատուած է վարչապետէն եւ Ներքին նախարարէն: Առջի օր, Ռաֆարէնի եւ 14 նախարարներու հետ, Ռուանի մէջ ներկայացուց ապակեղրոնացման կիրարկման մանրամասնութիւնները: Ձորս վերջին ամիսներուն, հազարաւոր քիլոմեթրներ ըրած է, տասնեակներով ճառեր արտասանած, 93 ժամեր յատկացուցած վիճարկումներու եւ վերլուծած 600 առաջարկներ: Ռուանի մէջ յայտարարուեցան այն իշխանութիւնները որոնք պիտի փոխանցուին տեղական մարմիններուն:

ԿԻՊՐՈՍի հարցի կարգաւորման պայմանաժամը երկարաձգուած էր մինչեւ Մարտ 10 Քոֆի Անանի կողմէ եւ հանրաքուէ մըն ալ առաջարկուած, որպէսզի երկու բնակչութիւնները յոյն Կիպրացի եւ թուրք Կիպրացի արտայայտուին ՄԱԿ-ի ծրագրին մասին: Թրքական կողմի պարագլուխը՝ Ռ. Տէնքթաշ մերժած է ի յառաջադունէ այդ հանրաքուէն, որ տեղի պէտք է ունենար Մարտ 30-ին: Անան կ'ըսէ սակայն, թէ Տէնքթաշ եւ Փափատոփուլոս ընդունած են հանդիպիլ Մարտ 10-ին, Լա Հէյ:

ՁԵԽԻՈՑ նախագահ ընտրուեցաւ Վաքլաւ Քլաուս, Փետրուար 28-ին, երրորդ փորձի մը աւարտին: Ծանօթ է որ, Ցունուար 15-ին եւ 24-ին, կարելի չէր եղած Վաքլաւ Հաւէլի յաջորդ մը ընտրել մեծամասնութիւն դոյացած չըլլալով: Նորընտիր նախագահը, 61 տարեկան, նախկին վարչապետ է եւ քաղաքական դէտնի վրայ ոխերիմ թշնամին Հաւէլի:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ բանակը կրկին ներխուժում մը կատարած է Գազայի գօտին եւ 8 պաղեստինցիներ սպաննուած են, որոնց մէջ 13 տարեկան մանչուկ մը: 25 վիրաւորներ ալ կան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ընդդիմադիր «Նավոյէ Իզվեստիա» թերթը, իր կարդին, վերջ տուաւ իր հրատարակութեան: Պաշտօնական բացատրութիւնն այն է որ բաժնեհաւրերու ներքին տագնապ մը հետեւանքն է, բայց, յայտնի է, ընդդիմադիր մեխանները չեն դիմանար, սա կամ նա պատճառով: Գլխաւոր տէրն էր Բորիս Բերեզովսկի: «Մոսկուայի արձադանգ» կայանը համարձակած է հարց տալ՝ «Ո՞րն է յաջորդը»:

ԳՆԴԱՊԵՏ ԲՈՒԴԻՆ, որ խոստովանած էր թէ խեղդած էր 18-ամեայ չէչէն աղջնակ մը եւ «անպատասխանատու» նկատուած էր երկար դատավարութենէ մը ետք, կրկին պիտի դատուի, Գերագոյն Ատեանը բեկանած ըլլալով նախորդ վճիռը:

ՀՕԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՁ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահէք ամբողջ չորեքշաբթի երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՕԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 5*
Գ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ (Շար.)

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ պահէք ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՕԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 7*
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս _ Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

CONCERT
avec le groupe
New Hope Singers
de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE
Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN
Samedi 8 mars à 20 heures 30
Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux
—— Entrée libre —— —— Offrande ——

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թ. Մարտի 5-ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ նախագահի ընտրութիւնների երկրորդ փուլին:

Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները հնարաւորութիւն կ'ունենան քուէարկել Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում կազմաւորուած ընտրական տեղամասում՝

9, rue Viète, 75017 PARIS

հասցէով:

Ընտրութիւնների օրը՝ Մարտի 5-ին ընտրական տեղամասը գործելու է ժամը 8-ից մինչեւ 20, տեղական ժամանակով:

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար զանգահարել հետեւեալ հեռախօսահամարներով՝

01 42 12 98 00 / 01 42 12 98 02

ՖՐԱՆՍԻԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

f. Փարիզ

Télévision FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30
«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԳԱՐՈՒՆ» ԹԷ՞ «ՅԱՌԱՋ»

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի Փետր. 19 2003 թիւին մէջ Մելանիա Բաղալեանի ստորագրած դրախօսականէ մը հաճոյքով իմացայ, որ Երեւանի «Զանգակ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է պատմութեան թանգարանի դիտաշխատող Կարինէ Աւագեանի «Եղեռնայուշ մասունք կամ խոստովանողք եւ վկայք խաչի» գրքոյկը, որ իբրեւ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան վաւերական փաստերուն վերայ յաւելեալ վկայութիւն, կը ներկայացնէ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ 1965-էն ի վեր պահպանուող ուլունքաշար համրիչ մը, որուն 99 հատիկներուն վրայ փորագրուած են 1915 Ապրիլ 11 – 24-ին Կ. Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած եւ Զանղըրը աքսորուած հայ մտաւորականներու անունները:

Գրախօսականը ստորագրող Մելանիա Բաղալեան նշած է, թէ գրքոյկին հեղինակը երախտագիտական իր խօսքին մէջ յիշատակած է անունները իր աշխատանքի ընթացքին իրեն աջակցած բոլոր անձերուն եւ կազմակերպութիւններուն, յատկապէս խմբագիր Լեւոն Անանեանին՝ քննարկուած նիւթին վերաբերեալ իր յօդուածը տակաւին 1995-ին «Գարուն»ի էջերուն մէջ հրապարակելուն եւ նիւթը հանրութեան ծանօթացնելուն համար:

Հոս, յանուն պատմութեան եւ ժամանակագրութեան արդար նշումին, կ'ուզէի փոքր ճշդում մը կատարել:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ 1965-էն ի վեր պահպանուող ուլունքաշար համրիչին դոյութիւնը հրապարակող եւ հանրութեան ծանօթացնող առաջին անձը եղած եմ ես եւ հրապարակումը կատարուած է ոչ թէ «տակաւին 1995-ին», այլ՝ 1985 Սեպտեմբեր 13-ին:

Բացատրեմ:

1985-ի ամառ, երրորդ անգամն է, որ կ'այցելէի Հայաստան: Զեղչելով զբօսաշրջիկներու համար սահմանուած դասական կարգ մը շրջապտոյտներ, որոշած էի առաւելաբար մնալ Երեւան եւ այցելել կարգ մը հիմնարկութիւններ եւ թանգարաններ:

Այդ օրերուն, Հայաստանի Գրողներու Միութեան Տան տնօրէնուհի եւ իմ զարմուհիս՝ Գոհար Ամէմեան, խօսեցաւ ինծի պատմութեան թանգարանին մէջ գոյութիւն ունեցող համրիչի մը մասին, Մեծ Եղեռնին յատկացուած բաժնին մէջ, թելադրելով անպայման տեսնել զայն:

Այցելելով թանգարան, հիացումով դիտած էի ապակեպեղկերու ետին ցուցադրուած նմոյշները, Հայու ստեղծագործ ոգիի արտայայտութիւնը հանդիսացող իւրաքանչիւր առարկայ:

Փարիզ վերադառնալով եւ վերսկսելով գործիս «Ցառաջ»ի խմբագրութեան մէջ, քանի մը յօդուածներով արտայայտած էի տպաւորութիւններս Հայրենիքի այցելութենէս: Թանգարան այցելութեանս վերաբերող յօդուածիս խորագիրն էր՝ «Թանկարժէք մասունք մը Հայաստանի պատմութեան թանգարանին մէջ» – լոյս տեսած՝ «Ցառաջ»ի 1985 Սեպտեմբեր 13-ի թիւին մէջ–, ուր ի մէջ այլոց գրած էի· «Մանաւանդ սարսուռ մը կը պատէ զիս, երբ ինքզինքս կը գտնեմ Հայկական Եղեռնի յատկացուած սենեակին մէջ, ուր ցուցադրուած են փաստաթուղթեր, նահատակ զրադէտներէ լուսանկարներ, ջարդերէն տեսարաններ, մասունքներ եւ այլն: Այս բոլորին մէջ, սակայն, կայ պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող առարկայ մը՝ որ չատերու կողքին, դրած է Եղեռնի յատկացուած սրահի ցուցափեղկերէն մէկուն մէջ: Մարջան մըն է, համրիչ մըն է այդ, որուն ուլունքներուն վրայ արձանագրուած են 1915 Ապրիլ 11 – 24-ին Զանղըրը աքսորուած եւ բանտարկուած հայ մտաւորականներու անունները: ... Թէ ո՞վ գրած է համրիչի ուլունքներուն վրայի անունները, ո՞ր թուականին եւ ի՞նչ պայմաններու տակ, կարելի չեղաւ տեղեկանալ, որ Սփիւռքէն ընտանիք մը գացած է Հայաստան, կին մը հետը տարած է համրիչը եւ պատմած՝ թէ 1915-ի սեւ օրերուն, Զանղըրըի հայ բանտարկեալներէն մէկուն այցելած են անոր հարազատները, որոնց մէջ՝ աղջիկ մը: Բանտարկեալը յիշեալ համրիչը անցուցած է աղջնակի վզին եւ այդ ձեւով դուրս հանուած է թանկարժէք այդ մասունքը»: Յօդուածիս վերջաւորութեան տուած էի նաեւ համրիչին 99 հատիկներուն վրայ փորագրուած անունները:

Պահ մը կը տարուիմ մտածելու, թէ արդեօ՞ք 1985 Սեպտ. 13-ի «Ցառաջ»ի մէջ յիշեալ համրիչի մասին առաջին հրապարակումը մղած է «Եղեռնայուշ մասունք կամ խոստովանողք եւ վկայք խաչի» գրքոյկին հեղինակ Կարինէ Աւագեանը, հանգամանօրէն պրպտելու, մանրակրկիտ եւ բծախնդիր աշխատանքով գրքոյկի մը մէջ ամփոփելու համրիչին վրայ փորագրուած անուններու մասին տեղեկութիւններ, նիւթը լուսաբանող նըկարներ, քարտէսներ, գծանկարներ եւ ծանօթագրութիւններ:

1995-ին «Գարուն»ի մէջ լոյս տեսած՝ Կարինէ Աւագեանի գնահատելի աշխատանքի արդիւնքը եղող յօդուածին գնահատական արձագանգ տուած են Հայաստանի մէջ՝ ակադեմականներ Բ. Առաքելեան, Մ. Ներսիսեան, Գ. Սարգսեան, իսկ Սփիւռքի մէջ՝ Փարիզի «Ցառաջ» թերթի խմբագիր Արփի Թոթոյեան: Սակայն յանուն ճշմարտութեան, հարկ է յիշեցնել որ համրիչը հանրութեան ծանօթացնելու անդրանիկութիւնը կը պատկանի ո՛չ թէ Երեւանի «Գարուն»ին, այլ՝ Փարիզի «Ցառաջ»ին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՈՒՎ ԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՐԴ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Երեւակայեցէք պարթեւական հասակով, խոշոր կլոր փորով ալեւոր հայ վարդապետ մը, որուն սեւ սքեմին վրայի կոճակները վերէն վար կամ փրթած են կամ թելէ մը կախուած: Երբեմն ամօթը ծածկելու համար սեւ լայն գօտին կը կապէր, բայց ափսո՛ս, գօտին ալ չէր դիմանար, ժամանակի ընթացքին կը մաշէր: Վարդապետին մուճակներուն վրայ ոչ կրունկ մնացած էր ոչ ալ ներքան. այդ պատճառով ան ոտքերը քաշքշելով, պզտիկ քայլերով կը յառաջանար, որպէսզի մուճակը ոտքէն չթլպէ:

Յովհաննէս վարդապետին ամենայայտնի կանչական մասը իր մօրուքն էր որ կոյս էր, մկրատ չէ տեսած, կ'ըսէր ան: Պեխերը, մօրուքը, յօնքերը, այտերէն վար իրարու կը խառնուէին լայն կուրծքին վրայ: Ան ամէն վայրկեան կը չոյէր իր մօրուքը, կարծես ամէն մէկ մազին թելը կը ճանչնար, զաղտնի սանտր մը կը պահէր գրպանին մէջ:

Յովհաննէս Վրդ. Նալպանտեան քնիկ կեսարացի, 1950-ական թուականներուն Պրիւսէլի Սէնթ – Էլիզապէթ հաստատութեան հոգեւոր հովիւն էր: Հաստատութեան կէսը մայրանոց էր, ծննդաբերութեան բաժին, միւս կէսն ալ՝ ծերանոց: Մայրապետները իրեն տրամադրած էին ամենաընդարձակ սենեակը որուն վարձքն էր նորածինները կնքել, ծերերը թաղել, օրական անձայն պատարագ մը մատուցանել: Կնքողը, թաղողը սակը կու տար մայրապետներուն, բայց չատեր իրեն ալ պզտիկ նուէր մը կ'ընէին:

Ամէն անգամ որ ծառաները դուռը զարնէին սենեակը մաքրելու համար վարդապետը Ո՛ւստա Ո՛ւստա կը պոռար, Ֆլամաներէնով՝ դո՛ւրս դո՛ւրս: Չէր կրնար հանդուրժել դոյլ, սրբիչ, աւել: Արդէն մաքրողը պիտի չուարէր թէ ո՞ր մէկ անկիւնէն սկսի: Հին կարասիներ վրայ վրայի բեռցուած մնչեւ առաստաղը, ճամբորդութեան պայուսակներ աթոռներուն վրան, տակը, լայնքին, երկայնքին խըրուած, ծուռ ու մուռ ճգմուած, մէջտեղը՝ անկողինը, որուն չուրջը անցնելիք տեղ չկար· ի՞նչ կրնար ընել մաքրող ծառան: Եթէ պատին վրայ պարապ տեղ մը կար այն ալ նկարներով լեցուն էր, կարտինալներու, պապերու, ճաթած կոտրած ապակիներու տակ պատկերներ, որոնց մէջ կ'երեւէր Յովհաննէս վարդապետը իր լայնածաւալ մօրուքով:

Սենեակին դուռը լման չէր բացուեր, որովհետեւ ետեւը հին՝ չբսելու համար կոտրած դարակներով կարասի մը կար: Ապա կողքին կար թիկնաթոռ մը, որուն բազուկը դուռին զարնուելով վնասուած էր: Սենեակ մտնողը եթէ հաստւփոր մէկն էր սոխպուած կ'ըլլար կողմնակի մտնել, նախ մէկ ուսը, յետոյ միւս ուսը, եւ վերջապէս փորը հրելով: Հիմա կը հասկնաք թէ ինչո՛ւ վարդապետին փորին վրայի կոճակները կոտրած կախուած կը մնային: Ճաշին ափսէն եւս անկարելի էր չխտակ բռնել, կամ ապուրը պիտի թափէր կամ հացը պետին պիտի գլտորէր, թերեւս ալ կերակուրը ամբողջովին ծռէր: Աղախինը ճարը գտած էր· նախ պարապ ափսէն չեղեցնելով կը տեղաւորէր անկողինին վրայ, յետոյ պնակով ճաշը եւ խմելիքը աճապարարի մը պէս ձեռքով ներս կը բերէր ու ափսէին վրան կը չարէր: Վարդապետը կը նստէր նոյն այդ թիկնաթոռին վրայ – արդէն ուրիշ պարապ աթոռ չկար – ձախ ձեռքը լայն բացած կուրծքին կը փակցնէր որ մօրուքը տափակնայ, կը ծռէր եւ ալ ձեռքով մէկ դգալ մածուն ու մէկ դգալ կերակուրէն կ'առնէր: Վա՛յ թէ բրինձի հատիկ մը, փշրանք մը կամ ապուրի կաթիլ մը սահէր մօրուքին վրայ, անմիջապէս մօրուքը կը թօթվէր, կը սրբէր, կանաչ աչքերը պտըտցնելով կուրծքին վրայ, միեւնոյն ժամանակ դրան ճեղքէն կը նայէր յուսալով որ աղքատ մը գայ եւ իր պատառէն անոր բաժին հանէ: Արդարեւ դպրոցի մը մէջ ան կը պահէր մըցանցած բիսքոլէ, դրամիք, դրագլէն, մասթէլ (պելժիական հաց եւ պիսքուի) նոյնիսկ պանիր եւ տուրմ: Այո՛, ան ուներ կարօտեալներ, որոնք կը դիմէին իրեն դործի կամ այլ պահանջքներու համար:

Շատ մը սուրբերէն աւելի ան Սուրբ Անտոնին կը հաւատար, կորսուած առարկաները դտնող սուրբին: Հազարումէկ նամակներու, աղօթագիրքերու, փոչոտած տուփերու մէջ իր փնտռած առարկան կը դտնէր չնորհիւ Սուրբ Անտոնին: Քանի քանի անդամներ ինծի կարասիներ տեղափոխել տուած է անկիւնը ինկած վարդարան մը, խորանի խաչ մը փընտռելու համար: Երբ ծունկերուս ցաւէն դանդատիլ կը սկսէի, քիչ մըն ալ տակը մտիր, Սուրբ Անտոնը ինծի երեւցաւ, կ'ըսէր: Իրաւ ալ յաճախ կորսուածը կը դտնուէր այդ սուրբին հրաչքով, միայն անունը տալով:

Անձնապէս ճանչցայ իմ բարերար Յովհաննէս վարդապետը ուրիշ պելժիացի կղերականներու միջոցաւ: Առաջին հանդիպումս իր հետ քանդակուած է յիշողութեանս մէջ: Կը բնակէի գործաւորական թաղամասի մը մէջ, Անտըրլեխթ, ուր ոչ ծառ, ոչ պարտէզ, ոչ հանրային զբօսավայր կար, միայն քարայատակ հրապարակ մը, ուր կանուխէն գիւղացիներ կու գային իրենց բերքը, բարիքը ծախելու· չորս կողմն ալ գարեջրատուներ: Իրիկուան հանգիստի ժամէն մինչեւ ուշ դիչեր գարեջրատուներուն դիմաց կը կանգնէր, իր սայլով, խոնջած եւիողն ու ծախողը, գովելով իր ապրանքը խոշոր խաչոց կաթոլիկ առջեւ: «Պուրկոնների խոհունջներ, իմս ամենալաւն են»:

Անտըրլեխթի հրապարակէն ճամբայ ելլող հանրակառքերը թիւ չունին, այլ դիր· օրինակ Վէ կամ տուպլըվէ, ասոնք քաղաքին գօտիէն դուրս կ'ուղղուին դէպի հարաւ· մէկը օրինակի համար, կ'անցնի Իւքլըէն մինչեւ Ուաթըրլու, վերջին կայարանը, ուր Նափոլէոնի ճակատագրական մարտը տեղի ունեցաւ 1815 Յունիս 18-ին:

Այդ օրը հրապարակը ծաղիկներով լեցուն էր: Փոխանակ հաւ – նապաստակ ծախողներու, ծաղկավաճառներ եւ ածուխավաճառներ դրաւած էին հրապարակը: Ամենայն Սրբոց օրն էր: Այդ օրը ամէն անհատ իր ննջեցեալին գերեզմանին վրայ թաղարով ոսկեծաղիկ կը դնէ:

Վարդապետը ծաղիկի պէտք չունէր, մտածեցի զրամիք առնել, հինգ ֆրանք, հազիւ երկու օրուան ապրուստ ունէի, աւելի չէի կրնար:

Տուպլըվէ միավակոնը յառաջացաւ աղքատ թաղերէ դէպի հարաւ, մինչեւ Իւքլը, վարդապետին թաղը: Ի՜նչ մեծ տարբերութիւն,, Անտըրլեխթ եւ Իւքլը: Իմ թաղս մարդիկ կատու կը պահէին տան մուկերը որսալու համար: Հոս Իւքլը, դամբուկ նման չուներով պերժիացի կիները հպարտօրէն կը դեզերէին գեղեցիկ ծառուղիներու մէջ, կասկենիներու կամարներուն ներքեւ: Ես իջայ Իւքլը, ծօսէտը Ուաթերլու, միւսները չարունակեցին մինչեւ Սէն Ժոզ, Պրիւսէլի գերեզմանատունը:

Վարդապետին սենեակին դուռը կիսախուփ էր ·գլուխս կամացուկ մը ներս մտցուցի եւ մէկ ակնարկով քննեցի սենեակը. վրաս յուսահատութիւն եկաւ: Քոչեցի փախչիլ երթալ, քանի մուկին կը սարսափիմ: Դուրսը գեղեցիկ կարմրագոյն աշնան օդին, մուկին մնալը յիմարութիւն է: Պատժուած աշակերտի նման անցքին պատին փակած մնացի երբ քովի ծերունի կինը գեղեցիկ փորագրուած գաւազանի մը վրայ յենած մօտեցաւ եւ ըսաւ:

Պարոն Աբբան հիմա կու գայ, գնաց հիւանդի մը հաղորդութիւն տալու:

Պարոն Աբբայ... նորութիւն էր ինծի համար: Երբ չուարած վիճակս տեսաւ, ան կրկնեց աւելի բարձրաձայն:

– Պարոն Աբբայ Ժան Նալպանտեանը հիմա կու գայ ըսի, – եւ չարունակեց քիթին տակէն, – Պարոն Աբբային հիւրերը իրեն պէս օտար մարդիկ են, հայ կ'ըսէ, հայը ի՞նչ է:

Ձիշդ այդ վայրկեանին կնոջ սենեակէն ձայնասփիւռը յայտարարեց·

Այժմ հպարտութեամբ կը ներկայացնենք Արամ Խաչատուրեանի ջութակի գոնչերթոն, որ պիտի նուագէ Մանուկ Բարիքեան: Շնորհակալութիւն Լոնտոնի Պի – Պի – Սի Ռատիոկայանին որ պատեհութիւնը տուաւ Պելժիոյ հատարածութեան այս մեծ հայ ջութակահարը ունկնդրելու:

Վարդապետը անցքէն երեւցաւ, ձիրաբարեւեցինք· գդակը, վարդարանը, աղօթագիրքը, անկողնին վրայ նետեց ու փութացաւ դրան եռեւի աթոռին վրայ· ինծի ալ անկողինին եզերքը ցոյց տուաւ:

– Անօթի՞ ես, աղջիկս:

Ձպատասխանեցի:

– Հայերէն չարական երգել գիտե՞ս:

Հայերէն չարական ... ինծի համար նուիրական երգեր:

– Այո, հարկաւ վարդապետ:

– Ուրեմն ելլենք, ըսաւ ան, երկուրեակները պիտի կնքեմ, հայերէն քանի մը չարական կ'երգես, Հայր Մեր, Տէր Ողորմեա, Սուրբ Սուրբ: Կը բաւէ:

Ի՞նչ յուզումնալից վայրկեան· ձեռքս տուի վարդապետին որ ոտքի կանգնի: Քալեցինք մինչեւ մատուռը: Տակաւին ջութակը կը չարունակուէր: Սրտանց կրկեցի, յոյսով եւ քաջութեամբ տոգորուած:

– Տես աղջիկս, ըսաւ ան, երբ մատուռէն դուրս ելանք, ինծի նուէր ըրին, 300 ֆրանք, կէսը քեզի կէսը ինծի: Գալ կիրակի, եկուր, պատարագը ճայնաւոր կ'ընենք որպէսզի պնակը լեցուի· կէսը քեզի կէսը ինծի: Դուրսէն պապական եմ ներսէն՝ հայ:

Ուսանողութեանս չրջանին Յովհաննէս վարդապետը եղաւ իմ յոյսս, տէրն ու տիրականս: Ցարգանք իր յիշատակին:

Այսօր յիսուն տարի վերջ ճիշդ այս վայրկեանին երբ այս տողերը կը գրեմ, Ռատիօ – Գանատայի ալիքներուն վրայ կ'ունկնդրեմ հիանալի ջութակ մը· խօսնակը կը պանծացնէ երիտասարդ ջութակահարուհի Գաթրին Մանուկեանը, որ կը նուագէ Զայքովսքիի մելամաղձոտ երգը:

Խորհրդածութիւնները ձեզի կը թողում:

ՔՐԻՍՏԻՆԷ ՏՐԴԱՏԵԱՆ
ԳՈՒԻՑՈՒՄՃԵԱՆ

«Ապագայ»
Մոնրէալ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Անթիլիասի «Կիլիկիա» թանգարանի սրահին մէջ, փետրուար 14–ին, Արամ Ա. Կաթողիկոս խորհրդակցական երրորդ հանդիպումի մը հրաւիրած է լիբանանահայ գաղութի մտաւորական դասը, լուսարձակի տակ առնելու համար գաղութին տագնապները, կրթական, մշակութային ոչ փայլուն վիճակը: Ներկայ եղած են աւելի քան 50 մտաւորականներ: Պէյրութի երեք օրաթերթերու խմբագիրները ներկայացուցած են երեք նիւթեր.- «Զարթօնք»ի խմբագիր Պարոյր Ազգաշէնի նիւթը եղած է.- «Հայ մտաւորականութիւնը, արեւմտահայերէնը եւ հայ մամուլը»: «Ազդակ»ի խմբագիր՝ Շահան Գանտահարեան խօսած է.- «Ժամանակակից արհեստագիտութիւնը եւ տպագիր հայ մամուլը» նիւթին մասին: «Արարատ»ի խմբագրին՝ Ահարոն Շիրքրամճեանի նիւթը եղած է.- «Ազգային մտահոգութիւնները եւ հայ մամուլը»: Զեկուցումներու ունկնդրութենէն եաք, խորհրդաժողովին երկու առենապետները՝ Հ. Գրիգոր Զիֆթճեան եւ Ժիրայր Դանիէլեան բացատրած են հանդիպման նպատակը: Իւրաքանչիւր զեկուցաբեր յստակ ու ամենայն իրազուութեամբ անդրադարձած է մամուլի դերին, ընթերցողներու սակաւութեան, հետզհետէ նօսրացող անոնց թիւին, Հայոց լեզուի (արեւմտահայերէնի) աղճատման եւ մտաւորական դասուն ոչ քաջալերական կեցուածքին՝ հանդէպ գաղութի կրթական եւ մշակութային կեանքին, կառոյցներուն եւ մամուլին: Ընդհանրապէս չեզոք դրուած է դէպի յոռետեսութիւն եւ յուսալքում առաջնորդող ներկայ վիճակին վրայ: Խօսք առնողները ընդգծած են արեւմտահայերէնը իր ներկայ անփառունակ վիճակէն դուրս բերելու անհրաժեշտութիւնը եւ մամուլի հանդէպ ընթերցողներու անտարբերութիւնը: Ըստ «Ազդակ»ի տեղեկատուութեան այնքան ալ ուրախ հանդիպում մը չէ եղած այս մէկը, բացի այն իրազուութենէն, որ բոլոր կողմերը, կուսակցական տարբեր համոզումներու կամ զաղափարախօսութիւններու պատկանող մտաւորականները համաձայն գտնուած են որ «բան մը խախտած է մեր գաղութին մէջ»:

*
**

Անթիլիասի մայրավանքին մէջ, փետրուար 11–ին եւ 12–ին, տեղի ունեցած է ուսումնական, խորհուրդներու համագումարը, որ նախագահութեամբ Ս. Հայրապետ Ա. Կաթողիկոսին, համախմբած է բոլոր թեմերու ուսումնական խորհուրդներու ներկայացուցիչները: Բացման նիստին, Կաթողիկոսը Սփիւռքի ապահայցնող միջավայրին ու այլազան տեսակի արժէք նկատուած ապարժէք երեւոյթներու դիմաց, Հայ Դպրոցը ներկայացուցած է իբրեւ «անառիկ ամրոց, որուն պարիսպներէն ներս չի կընար մտնել թշնամին»: Անդրադառնալով Հայ Դպրոցին պարզած այսօրուան իրավիճակին, Արամ Ա. մատնանշած է կարգ մ մտահոգութիւններ եւ թելադրած զօրակոչի ենթարկել կարելի բոլոր միջոցները ամէն տեղ եւ ամէն մակարդակի վրայ, որովհետեւ հայ զպրոցին տալիք նպատակին լուծումը բոլորիս պարտականութիւնն է: Համագումարէն բխած առաջարկները յղուած են Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան իրբեւ ուղեցոյց ծրագիր:

*
**

Պէյրութի Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 31ին, տեղի ունեցած է սեմինար մը նուիրուած Պուրճ – Համուտի ինքնութեան եւ դիմադրաւած դժուարութիւններուն: Մասնակցած են Լիբանանահայոց առաջնորդ՝ Գերաշ Եպիսկոպոս Խաչերեան, Հայկազեան համալսարանի նախագահ վերապատուելի տոքթոր Փօլ Հայտոստեան, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ՝ Անդրանիկ Մըսըրլեան, փոխ – քաղաքապետ՝ Բաֆֆիի Կէօվղլանեան, համալսարանի դասախօսներ, ճարտարապետներ, քաղաքաշինութեան մասնագէտներ, մտաւորականներ, ընկերաբաններ, մանկավարժներ եւ արուեստագէտներ: Սեմինարին կազմակերպիչ Լիբանանի Հայ Արհեստաւարժներու Միութիւնը (Հայճար) այս հաւաքոյթով նպատակ ունեցած է մասնագիտական ակնոցով փնտռել եւ ճանչնալ Պուրճ – Համուտի ղիմադրաւած դժուարութիւնները եւ անոր յետագայ զարդացումը խափանող արգելքները, յայտնաբերել անոնց եռին գտնուող դրդապատճառները եւ անոնց ազդեցութիւնը ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական մակարդակներու վրայ: Կազմակերպիչ Միութիւնը նախատեսած էր քննարկումները իրականացնել գլխաւոր երեք հետեւեալ առանցքներու վրայ՝ ինքնութեան հարց, ընկերային – տնտեսական – կարողականութիւն, քաղաքին ճգած տպաւորութիւնը: Սեմինարին բացումը կատարած է Պուրճ – Համուտի քաղաքապետութեան ճարտարապետական բաժնի պատասխանատու՝ ճարտարապետ Սրբի Մանկասարեան: Մասնակիցները իրենց քննարկումներու ընդմէջէն ընդգծած են Պուրճ – Համուտի ներկայացուցած իւրայատուկ դերը ընդհանրապէս սփիւռքահայութեան եւ մասնաւորապէս Լիբանանահայութեան կեանքին մէջ: Շեշտած է որ ամէն Հայ, ուր ալ ապրի ան, եթէ նոյնիսկ Պուրճ – Համուտի մէջ ծնած կամ ապրած չըլլայ, յատուկ զգացում մը ունի այդ աւանին հանդէպ, զայն նկատելով փոքր Հայաստան մը:

*
**

Պէյրութի Սահակեան – Լեւոն Մկրտիչեան գոլէժի Արմէն եւ Բերսաւիէ ճէրճեան սրահին մէջ, փետրուար 5–ին տեղի ունեցած է երեկոյթ մը նուիրուած Պէպօ Սիմոնեանի «Լիբանանահայութեան դեկավարի տիպարներէն՝ Յարութիւն Կուժունի» հատորին, կազմակերպութեամբ՝ «Նոր սերունդ» Մշակութային Միութեան: Կազմակերպիչ մարմնին անունով, բացման խօսքը արտասանած է Անի Եփրեմեան, որ ղրուատած է Յ. Կուժունի քաղաքական եւ մտաւորական գործիչին արժանիքները եւ ամփոփ դիծերու մէջ, ներկայացուցած է Շիրակ Հրաչեաւունէն լոյս տեսած հատորը: Ապա, խօսք առած է Ահարոն Շիրքրամճեան, որ ներկայացուցած է Պ. Սիմոնեանի գիրքը եւ ըսած թէ մէկ հատորի մէջ ամփոփելով կուժունիի կեանքն ու գործը, հեղինակը բծախնդիր եւ խըզճամիտ աշխատանք մը տարած է, կրնաստէ փրկելով հնչակեան դեկավարին գործունէութեան կապուած էջերը: Յետոյ Միութեան ան յուշանուէր մը յանձնած է Պ. Սիմոնեան: Հանդիսութեան աւարտին խօսք առած է Պէպօ Սիմոնեան, որ անդրադարձած է գիրքին հրատարակման դաղափարին ծնունդին եւ խմբագրական աշխատանքներուն ընթացքին: Գործադրուած է գեղարուեստական յատուկ մը:

*
**

Պէյրութի Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, փետրուար 18–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. ԼԵՄ–ի Արշաւիր Շիրակեան մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է ազգային պահանջատիրութեան նուիրուած ձեռնարկ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Սեւան Ագրապեան, որ չէ՛ւտած է թէ Հայուն նշանաբանն է՝ «Մի՛ աղերսեր արդարութիւնը, այլ՝ պահանջէ»: Յուցադրուած է տեսերիզ մը, որ կը ներկայացնէր Հայոց ցեղասպանութենէն եաք ազգային պահանջատիրութեան հոլովոյթը հասնելով մինչեւ 1970–ական թուականները, Արցախի ազատագրումը եւ Հայ Դատի արձանագրած նորանոր յաջողութիւնները: Օրուան բանախօսքը եղած է Յովհաննէս Թասալքեան: Բանախօսութենէն եաք, Խաչիկ Մուրատեան խօսած է ազգային պահանջի մէջ համացանցի կարեւոր դերին մասին:

ՔԱՓԱՔ ԱՐՏԱՒԱՊՔ

«Entre père et fils»

de **ARA SAHINER**

selectionné pour le Festival du Cinéma du Réel

Արա Շահինէրի այս ֆիլմը ընտրուած է մասնակցելու «Սինեմա տիւ Ռէէլ»ի փառատօնին, որ տեղի կ'ունենայ Մարտ 7–էն 16, Փարիզի Փոնփիտու կեդրոնը: Կը ներկայացուի կիրակի, Մարտ 9, ժամը 15·30–ին, փոքր սրահին մէջ եւ Հինգշաբթի, Մարտ 13, ժամը 19–ին, Սինեմա 1 սրահը:

Արա Շահինէր ծնած է Պոլիս, 1953–ին, Ֆրանսա գաղթած է 1972–ին: 1984–ին Ամերիկա անցած: Կ'աշխատի մեխանիզոնական որպէս տնօրէն, բեմադիր եւ արտադրող: 1996–ին, գաղափարը կ'ունենայ հեռատեսիլի Անընդպեր (Սէ – Փէ – Պէ) դաստիարակչական կայանին, ուր կը դործէ որպէս գործադիր արտադրիչ եւ իրադործող:

Հայրը՝ Շահնուր Շահինէր Պոլիս կ'ապրէր: Հակառակ անոր որ բժիշկ էր, ամբողջ կեանքը նուիրած էր հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասաւանդութեան: 80 տարեկանէն ընկըսեալ, յիշողութեան հարցեր կ'ունենայ: Տղան, Արա, բեմադիրը Պոսթըն կ'ապրի եւ կանոնաւոր կերպով կ'այցելէ հօրը, մինչ անոր զաւակը$ Նորվան Փարիզ կ'ապրի: Պայքարիլ մոռացութեան դէմ եւ հաւատարմօրէն արձանագրել անցնող ժամանակը, այն դերն է, զոր կը ստանձնէ բեմադիրը: Ինչպէ՞ս, յիշողութեան մէջ պահպանել հօրը եւ տղուն կարճ հանդիպումները: Ինչպէ՞ս դգալի դարձնել անցեալն ու անոր ներկայացումը: Ինչպէ՞ս անձ մը կրնայ ճշդրտօրէն յիշել, երբ չի յաջողիր ճանչնալ իր իսկ զաւակները: Ահա է ֆիլմին նիւթը:

FRESQUES

Ի դէպ, այս փառատօնին, կը ներկայացուի նաեւ Ալեքսանտր Կիւթմանի (Ռուսաստան) Ֆրէսքներ ֆիլմը: Հայաստանն է, դարու մը ողբերգութիւններով ընկճուած: Փոքր դէպքերու երկայնքին, Գիւմրիի դերեզմանատորը, Վարուժ եւ ընկերները նոյն ցաւերն ու ուրախութիւնները կ'ապրին: Պատկերներով տըրուած քանաստեղծութիւն մը, որ դէպի յոյսը կը յառաջանայ, ցաւոտ անցեալի մը եւ կառուցուելիք ապագայի մը ընդմէջէն: (Կը ներկայացուի, Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 16–ին եւ Մարտ 10, ժամը 14·30–ին):

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ **ԳԵՐՃՈՒՀԻ**

11

Ալ հանդարտ կը քալեմ դէպի տուն:

Մեր փողոցի գաղտնի ոստիկանը անհամբերութեամբ կը քալէ վեր վար: Զիս տեսնելուն պէս ուրախութեան չարժում մը կ'ընէ, կարծես անհամբերութեամբ սպասած սիրելի մը կը տեսնէ: Միայն գտնելն ու ինձ բարի գալուստ մաղթելը պակաս է:

Որքան ուրախութեան չարժումով ընդունուեցայ գաղտնի ոստիկանէն, այնքան դժգոհութեամբ կ'ընդունուիմ տանտիրուհիներէս: Ոտնաձայնս առնելնուն պէս, մայր ու աղջիկ դուռը բացին ու զարմացած ինձ կը նայէին, կարծես ուրեակն մը ըլլայի: Հաւանական է, որ դիս ալ բանտարկուած կը կարծէին եւ արդէն իրենց մտքին մէջ ունեցած խեղճ ու կրակ կարասիներս գնահատած, ծախած էին ու իմ դեռ մէկ ամիս կանխիկ վճարած տան վարձքիս միացնելով դրամատուն դրեր էին... մի՛շտ մտքով...

Հազիւ կը պատասխանեն բարեւիս եւ դուռը կը փակեն աղմուկով:

Ուրիշ անգամ չատ պիտի ապրէի: Ամենափոքրիկ կոպիտ վերաբերումն իսկ խորապէս յուզած է միշտ զիս, փոքրիկ տարիքէս ալ, բայց հիմա կը չարունակեմ բարձրանալ անվրդով:

Իրական կեանքին եւ իմ մէջս հիմա փոքրիկ, բայց ահաւոր ճեղք մը կայ, որ ոչ մէկ վերադարձ չի կրնար լեցնել այլեւս...

Յարկաբաժնիս դրան առջեւ կանգնած՝ կը նայիմ երկար, օտարի մը պէս, կարծես երկար տարիներէ ի վեր հեռացած ըլլամ: Ինչո՞ւ եկեր էի այս գերեզմանի պէս լուռ տունը: Ե՞ս էի, որ այս տան մէջ խնդացած, երազած ու երջանիկ եղած էի: Ինչ կը թուէր, որ այս տան մէջ խնդալը անհնար էր: Զարհուրելի բան պիտի ըլլար ոեւէ ձայն հանելը այս մը պիտի ըլլար ոեւէ ձայն հանելը այս չորս պատերուն մէջ: Ուսաի աղմուկ չհանելու համար, տղաս դրկած՝ ոտքի մատերուս վրայ կը կոխեմ, զգոյշ, ըզգո՛յշ, մինչեւ կը հասնիմ մեր նստելու սենեակը:

Ինձ զարմանալի կը թուի, որ տունն սպասնուած մարդկանցով լեցուն չէ, որ կիսամեռ երախաները չեն չարժիր իր յատակին վրայ: Կը ծռիմ ու կը փնտռեմ մահճակալին, սեղանին տակ: Թերեւս միւս սենեակին մէջ են կամ խոհանոցին մէջ: Կռնակս կը դարձնեմ ամուսնոյս դրասեղանին: Քաջութիւն չունիմ անոր պարապ աթոռին նայելու: Ո՛վ դիտէ, թերեւս...

Գուցէ ե՞ս եմ վիրաւորը: Կը նայիմ ձեռքերուս, դիակի մը ձեռքերուն պէս չոր են ու դունատ... Գուցէ անոր հագած է, որ դլուխս այսպէս ծանր է, այսպէս անտանելիօրէն լեցուն մէկ սոսկալի կարելիութեամբ...

Ծնկերս կը ծալուին ու կը նստիմ եղած տեղս, յատակին վրայ: Աւելորդ է այլեւս ոեւէ չարժում, ոեւէ փափաք: Նըստիլ այսպէս ու սպասել... Սպասել ինչի՞... Աւելի լաւ է ըսեմ. «Նստիլ այսպէս ու թողնել որ»...

Տղաս կը ճչայ: Անհամբերութեան չեչտ մը կայ իր կանչին մէջ, երկա՛ր եմ մինակ թողեր: Կրկին կը ճչա՛յ, մա՛մա՛...

Ախ, այդ վերկարար ձայնը, իմ պապակած հոգիիս հրաչք – վտակը...

Ինձ կը թուէր, որ այլեւս չպիտի կարենայի ոտքի ելլել: Ոտքի եմ արդէն ու կը վազեմ քովի սենեակը, տղուս քով: Գլուխս այլեւս ծանր չէ ու բազուկներս անուժ չեն: Կը դրկեմ տղաս ու կուրծքիս պինդ սեղմած՝ անոր հետ կը սկսիմ պտըտիլ տնակս...

Տունս ոչինչ ունի անբնական, դերեզմանային: Մեր տունն է ան: Քիչ մը փոշոտ, քիչ մը անխնամ, բայց մե՛ր տո՛ւնը, մե՛ր բո՛յնը... Ջագուկի՛ս տունը...

Կը վերադառնամ կրկին նստելու սենեակը: Տղաս կը դնեմ բազմոցին անկիւնը տան մեծաւորին պէս ու կը սկսիմ տունը մաքրել ,աւելել, փայլեցնել... Ուժով կը զգամ ինքզինքս: Երբեմն երբեմն կու դամ տղուս կանչերուն, իր լեզուով կը պատասխանեմ ու կը չարունակեմ մաքրել, թրթվել... Անհերելի վիճակ է ան: Ամուսնոյս դրասեղանը մասնաւոր հոգածութեամբ կը մաքրեմ, կիսատ յօդուածը եւ դրիչը իրենց նախկին տեղերը կը դնեմ ու սիրով կը նայիմ չորս կողմս: Հաճելի է եւ մաքուր, տո՛ւս տունը...

Տունս կարգ ու կանոնի մէջ դնելէս վերջ, բժիշկին պատուիրած ալիւրով տղուս համար հիւս կ'եփեմ եւ սեղանը կը պատրաստեմ ընթրիքի համար: Այդ սեղանին վրայ Արային երթալէն ի վեր չէի ճաշած: Զարոյին տուած կերակուրները, իմ դնած հացս ու պտուղներս կը չարեմ ու տղաս իր աթոռակին վրայ կը տեղաւորեմ, սեղանին մօտ:

Նախ՝ ջինջը կը կերակրեմ, յետոյ ես կ'ուտեմ: «Այս տղուն համար, եթէ պէտք է, քար ալ պէտք է կլլես»:

Երանութեամբ կը յիշեմ զուխկերիացի բարի բժիշկին խօսքերը. «Ձեր տղան ժայռի մը պէս ամուր է»...

Այո՛, Արա՛, տղաղ պիտի ըլլայ առո՛ղջ եւ ուժո՛վ... ուժո՛վ... եթէ հարկ է, արեանս վերջին կաթիլին գնով... Երբ որ վերադառնաս, արս խորչակէն վերջ, ես ու դուն մատաղ տունկի մը չուքը պիտի ունենանք մեր խանձուած հոգին զովացնելու, թարմացնելու, ըլլալու համար...

12

Սամաթիան Պոլսոյ արուարձաններէն ամէնէն ինքնատիպերէնն մին է: Հոն մըտնողը կը կարծէ տարբեր աշխարհ մը մտած ըլլալ: Անոր կը թուի, որ հոն այլ է ապրելակերպը, հագուստ – կապուստը, այլ է եւ լեզուն:

Իրականին մէջ, սակայն, Սամաթիային կը հագուի եւ կը խօսի ու կ'ապրի ամէնուն պէս: Հագուստը սամաթիացիին հագուելէն վերջն է միայն, որ կը փոխուի՝ յարմարուելով անոր ամբողջութեան, ներքին եւ արտաքին: Լեզուն անկէ խօսուելէն վերջն է, որ կ'առնէ այլ չեչտ ու երանգ եւ կը հարստանայ համեմուած հայհոյանքներու պատկառելի բառապաշարով:

(Շար. 43)

(Շար. Ա. Էջէճ)

օրը հիմը դրաւ «Նոր գինակցութեան մը» Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ միջեւ, երկու երկիրներ որոնք 132 տարուան հասարակաց անցեալ մը ունին: Ֆրանսայի նախագահը ելոյթ կ'ունենար աւելի քան 500 երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու առջեւ: Ինչ կը վերաբերի վիզաներու, որոնք դժուար պահանջն են երիտասարդ Ալժերացիներուն, խոստացաւ դիւրացնել պայմանները, իր կարգին պահանջելով որ ալժերական իշխանութիւնն ալ, այս դիւրութիւններուն փոխարէն, թոյլ տան որ անոնք որոնք հեռացած են Ալժերիայէն եւ կը փափաքին վերադառնալ, կարենան:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱ քան վայրկեան տեւող միջադէպի մը առիթ տուաւ Ամերիկացիներուն հետ, Մարտ 3–ին: Արդարեւ, զորեական չորս ռազմական օդանաւեր չրջապատեցին ամերիկեան լրտես – օդանաւ մը Հիւսիսային Գորէայի քաղը: Ամերիկացիներուն համաձ ծանր ազդարարութիւն մըն է:

ԵԱՍԷՐ ԱՐԱՖԱԹ ցեղասպանութեամբ կ'ամբաստանուի Ֆրանսահպատակ եօթը ընտանիքներու կողմէ, զոհ ոճրափորձե – րու: Բողոք ներկայացուցած են փարիզի դատարանը, որովհետեւ կը գտնեն որ Ե. Արաֆաթ պետութեան ղեկավար չէ, ուրեմն անձեռնմխելիութիւն չի վայելեր: Այս եօթը Հրեայ Ֆրանսացիները Իսրայէլ կ'ապրին եւ ազգական են ոճրափորձերու զոհերուն: Հարցաքննիչ դատաւոր մը պիտի ուսումնասիրէ հարցը, գիտնալու համար թէ իրաւական գետնի վրայ կարելի՞ է նման դատի մը ձեռնարկել:

54 ԱՓՐԻԿԵՑիՆԵՐ, Մարտ 3–ին, ետ դրկուեցան Ափճան եւ Տաքար Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ: Այս արտաքսումը, անկանոն կացութեան մէջ գըտնուող օտարականներու, որոչ բողոքներու առիթ տուաւ կարգ մը կազմակերպութիւններու կողմէ, ինչպէս Խմնըթթի Ինթէրնէչընըլ, ՄՌԱՓ, ԱՆԱՖ եւ այլն, եւ այլն: Սարքոզի հաստատեց սակայն թէ ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով անցած էր եւ թէ նման գործողութիւններ պիտի կրկնուին ամէն անգամ որ հարկ ըլլայ:

ԶԷՋԷՆԻՈՑ ՄԷՋ, Գրոզնիի մօտ, ապըստամբներու յարձակում մը տեղի ունեցած է Մարտ 1–ին Զէչէնիոյ ռուսամէտ վարչութեան ղեկավարին թափօրին դէմ, եօթը մեռեալ պատճառելով, մէկ հոգի ալ մեռած է յարձակողներուն մէջ: Մոսկուա յայտարարած է Մարտ 3–ին, որ աւելի քան հազար զինուոր պիտի քաշէ Զէչէնիայէն Մարտի ընթացքին:

ԱԹԷՆՔի արուարձաններէն՝ Քորիտալոյի մէջ, քացուած է ահաբեկչութեան վերաբերող առաջին մեծ դատը: Ը դատուին Նոյեմբեր _ 17 ահաբեկչական խումբին 19 ենթադրեալ անդամներ 88 ոճիրներու եւ յանցագործութիւններու համար: Ցեղասիրական կազմակերպութիւնը մարքսիստ դաղտնի խումբ մըն է որ 23 մարդասպանութիւն գործած է Աթէնք 1975–ի եւ 2000–ի միջեւ:

ԱՊԻՃԱՆի ՄԷՋ (Քոթ տ'Իվուար) Ֆրանսական հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանի լրագրողներու խումբ մը եւ Ա. Ֆ. Փ.–ի իվուարցի նկարահան մը մահուան ըսպառնալիք ստացած են Մարտ 3–ի առաւօտուն, երբ թղթակցութիւն մը կը պատրաստէին: Երիտասարդներու ամբոխ մը իրենց վրայ յարձակում գործած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Նշան Արկոնի մահուան առթիւ, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է.–

Տէր եւ Տիկին Տաճատ Արկոն 200 եւրօ, Խաթուն Մարոյեան, Օր. Զարուհի Արկոն, Պ. Վահրամ Գանթարճը 100–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաքասեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սեմերճի, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սեմերճի, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Ուսթա 50–ական եւրօ, Պ. Գասպար Կոչեր, Պ. Սերոբ Կոչեր 20–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զոփուր 200 եւրօ:

*
**

Պ. Հրաչեայ Զուլհակեանի յիշատակին՝ Օր. Սոնա Ակոնեան 100 եւրօ:

ՀՍԿՈՒՄ ԵԻ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶի Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահէք ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 5
Գ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՌԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԼՎԼՐԳԵԱՆ
(Շար.)

*
**

ՓԱՐԻԶի ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահէք ամբողջ աւետարանչութեան, փարիզի եւ փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս _ Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien
(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)
présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆԱ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ս. Սահակ _ Մեսրոպ եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԱ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս եկեղեցի
(Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ եկեղեցի (Պուլվար Օսման)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԱ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին եկեղեցի
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ եկեղեցի
(Քամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆԱ. ՏԻՏԻԵԱՆ

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE TEBROTZASSERE DU RAINCY (région parisienne) ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

Télévision
FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30
«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

PROJECTION D'UN FILM DOCUMENTAIRE DANS LE CADRE DE LA JOURNEE DE LA FEMME

«Où git ma victoire»
Que sont les combattantes du Karabagh devenues?

Film réalisé par PeA HOLMQUIST et Suzanne KHARDALIAN

Le 7 mars à 20 heures 30
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid

Débat avec les réalisateurs après le film

Participation aux frais
5 euros par personne.

*
**

Section **«D. MISSAKIAN»** de Sevran-Livry

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars

Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

*
**

Section **«Leola Sassouni»**
de Marseille-Bd. Oddo

Loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 6
JEUDI
6 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փլանսա : Տար· 230 ԵւրօՏար· 230 Եւրօ — վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·638 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·638

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՓՈՒԼԸ

Նախագահական չորրորդ ընտրութեան Ա. փուլի վիճայարոյց արդիւնքներէն ու ընտրողներու զանգուածը սիրաշահելու երկու թեկնածուներուն բոլոր փորձերէն ետք, Մարտ 5–ին տեղի կ'ունենար վճռական փուլը։ Ռ. Քոչարեան Ս. Դեմիրճեանի հետ հեռատեսիլի բանավէճէն առնի ձեռնհաս թեկնածու յայտնուելէ ետք, դրական վերջին կէտեր ալ հաւաքած կը նկատուէր ընդդիմութեան ցոյցերուն ձերբակալուած ու բանտարկուած քանի մը տասնեակ մասնակիցներուն ազատ արձակումով։ Բ. փուլի նախորդ երեկոյեան Արդարադատութեան նախարարութիւնը կը յայտնէր թէ «վարչական իրաւախախտումներ»ու մեղքով բանտարկուած այդ 75 անձերը ազատ արձակուած են։ Անոնց բանտարկութեան պատիժները փոխարկուած են դրամական տուգանքի (500–1500 դրամ)։ Ընդդիմութիւնը թէեւ կը պնդէ որ աւելի մեծ էր բանտարկեալներու թիւը եւ բոլորը ազատ արձակուած չեն։

Ընտրական 1865 կեդրոնները բացուած էին ժամը 8–ին, կարելի էր քուէարկել մինչեւ ժամը 20։ Ընտրողներու ընդհանուր թիւը 2 միլիոն 295 հազար 330 էր։ 6500 դէտեր կը հետեւէին ընտրութեան. անոնց մօտ 6000–ը տեղական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ էին, միւսները միջազգային։ Տասը երկրէ չորք հինգ տասնեակ լրագրիւններ ալ ներկայացուցիչ ղրկած էին, ընտրութեան տեղեկատուութիւնը կատարելու համար։

Ընտրական օրէնսգրքին համաձայն, նախնական արդիւնքները ընտրութենէն ամէնէն ուշ մինչեւ 28 ժամ ետք կը հրապարակուին. իսկ վերջնականները՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 72 ժամը ետք. եթէ բողոքներ ըլլան, վեց օր ետք։

*
**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Ֆիկարօ, Մարտ 5–ին, կ'արձագանգէր Հայաստանի նախագահական ընտրութեան, լայնօրէն անդրադառնալով Ա. Ֆֆ.–ի լրատուութեան։ Ներկայացնելով երկու թեկնածուները, Ռ. Քոչարեանը եւ Ս. Դեմիրճեանը, կ'ըսուէր թէ նոյնիսկ եթէ քիչ են այն դէտերը որոնք կը կասկածին Ռ. Քոչարեանի յաղթանակէն, չեն բացառեր նաեւ որ այդ յաղթանակը կրնայ ձեռք ձգուիլ անկանոնութիւններու միջոցով։ Դաւիթ Պետրոսեան, քաղաքականութեան մասնագէտ մը, չէ վարանած յայտարարելու՝ «նոյնիսկ եթէ Ռ. Քոչարեան չյաղթէ, յաղթական պիտի հռչակուի»։ Վախ կայ որ նման յաղթանակ մը բուռն բախումներու դուռ բանայ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 4 / 5)

ՀԱՆՐԱԿԱՒՔԻ ԱՐԿԱԾ

Մարտ 3–4–ի գիշերը Ախուրեան – Բաղրատաշէնի հանրակառքը Սանահին կայարանին մօտերը կայուրջէն ձորը գլորած է։ 21 ճամբորդներէն երկուքը մահացած են, կան երկու ծանր եւ բազմաթիւ դանդաղ չափերով վիրաւորներ։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՄՈՆՔԼԻԻԻ ՊԱՏՈՒՀՈՑ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանը՝ Լ. Նալպանտեան Մարտ 1–ին հանդիսաւոր արարողութեամբ մը Մոնփելիէի պատուոյ քաղաքացիի կոչում ստացած է եւ քաղաքապետ Ժ. Ֆրէշ իրեն նուիրած է քաղաքին մետալը։ Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են չրջանային եւ քաղաքային իշխանութիւններու ներկայացուցիչներ, չրջակայ քաղաքներու հայկական կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ, հայ համայնքներու ներկայացուցիչներ։

*
**

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԷՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Եւրոպայի Խորհուրդի դէտերու պատուիրակութեան ղեկավար Ռ. Ճոնսըն Մարտ 4–ին հանդիպում ունեցած է կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահ Արտակ Սարհանդեանի հետ։ Հանդիպումին աւարտին յայտարարած է թէ կը յուսայ որ ամէն մարդ կարելին կ'ընէ որպէսզի ընտրութեան Բ. փուլը ճիշդ, ազատ եւ արդար կերպով տեղի ունենայ։ Զրոյցին ընթացքին քննարկուած են տարբեր հարցեր, գլխաւորաբար քուէներու հաշուարկումին նկատուած որոշ անկանոնութիւնները, հանրահաւաքները եւ անոնց հետեւած ձերբակալութիւնները։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(5 mars)

LA STRATEGIE AMERICAINE DANS L'IMPASSE ?

Երգիծական չաբաթաթերթը իր առաջին էջին վրայ ծաղրանկար մը հրատարակած է վերոնշեալ խորագրով եւ հետեւեալ երկխօսութեամբ. –

Պուշ անճրկած հարց կու տայ. –

«Il faut convaincre les Turcs de coopérer à nouveau ! Comment faire ?».

Ու ճարը գտնուած է պատասխանին մէջ. –

«Menaçons les de reconnaître le génocide arménien...».

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ Է

ՄԱԿ–Ի ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՄ ԱՌԱՆՑ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆ...

Կասկած չկար արդէն, բայց, այլեւս օրերու հարց է։ Պուշ պիտի ընէ իր պատերազմը եւ կը պարզուի որ քննիչներու աշխատանքը, Իրաքի վրայ եղած ճնշումները բոլորովին աւելորդ էին։ Այժմ, Պուշ կը յայտարարէ որ հարցը ապաղինումը չէր, այլ՝ Սատամ Հիւսէյնի հեռացումը։ Կարելի է հարց տալ՝ երեն ի՞նչ, որքան ալ անողոք բռնատէր մը նկատուի, Ս. Հիւսէյն միակը չէ, ոչ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը, հաւանական ալ չէ որ Միացեալ – Նահանգներուն առաքելութիւն մը յանձնուած ըլլայ աշխարհը փրկելու մենատէրերէ...։ Կը բաւէ յիշել Փինոչէին։ Բայց, յստակ է, երբ աւելի քան 300 հազար զինուոր տեղ գրաւած են արդէն Քուէյթ, Քաթար եւ չրջանը, օդանաւ, նաւատորմ, կազմ ու պատրաստ կը սպասեն եւ Գ. Փաուըլ յայտարարեց, Մարտ 4–ին, որ Ապահովութեան Խորհուրդին հաւանութեան ալ կարիքը չկայ։ Ուրեմն, Մարտ 7–ին, Պլիքս եւ էլ Պարատէյ, քննիչներու զեկավարները պիտի ներկայացնէին իրենց նոր տեղեկագիրը, ապա, չաբթուան սկիզբը, սկզբունքով քուէարկութեան պիտի դրուի անգլեւամերիկեան երկրորդ բանաձեւը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ պատերազմի արտօնագիրը։ Պուշ, այս առընչութեամբ, ճչդած է «փափաքելի է, բայց՝ ոչ պարտադիր»։ Գ. Փաուըլ լաւատես էր եւ վստահ որ քուէարկութեան պարագային, մեծամասնութիւն կը գոյանար (միշտ կայ Ռուսաստանի վէթոյի սպառնալիքը), բայց, իրաց այս կացութեան մէջ, Պուշի համար վէթօն ալ անկարեւոր է։ Թուրքիոյ դերը պատճառ է, անշուշտ, որ ստիպուի փոխել իր ռազմավարութիւնը, եթէ Անգարա, մեծասաներորդ ժամուն միտքը չփոխէ, բանակցութիւններ կը տարուին տոլարներու չուրջ։ Թուրքիոյ կառավարութիւնը տրամադիր չէ նոր քուէարկութիւն մը առաջարկելու Ազգային Ժողովին։ Ա. Նիւլի վախն այն է որ նոր մերժում մը ալ աւելի կը բարդացնէ կացութիւնը։ Կան քաղաքագէտներ ,որոնք կը խորհին թէ Թուրքիոյ այս «վալս – հէգլեթասիոն»ը կրնայ նպաստել, այսինքն պատճառ է որ աւելի երաշխաւորութիւններ ստանան Ուաշինկթընէն, ոչ միայն դրամական, այլեւ քրտական պետութեան մը ծնունդին վերաբերեալ, Հիւսէյնէն – Իրաք։ Մտահոգ կը մնան թուրք գործարարները, որոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն խոստացուած տոլարներուն։

Այլ պատճառներով մտահոգ են Թուրքիոյ Քիւրտերը։ Տիյարպէքիրի մտաւորական կեան մը չի վարանիր յայտարարելու («Ֆիկարօ», Մարտ 5). – «Արեւմուտքի մէջ, միշտ կը խօսիք ԱՄՆ–ու եւ Իրաքի պատերազմի մը մասին։ Բայց, բուն պատերազմը հո՛ս է, Թուրքիոյ հարաւ – արեւելքի մէջ։ Կրնայ աւելի զոհ պատճառել քան Իրաքի մէջ»։

*
**

Ի՛ր պատերազմը արդարացնելու համար, Ամերիկա ամէն բանի պատրաստ է, ինք որ ուրիշներու խաբէութեանց մասին կը խօսի։ Կը հաստատուի որ բոլորովին չհնծու էր, Ս. Հիւսէյնի բերանը դրուած այն խօսքը, թէ կը մերժէ փճացնել իր հրթիռները։ Տան Ռաթհըրի առած հարցազրոյցին զիտումէն առաջ իսկ, հեռատեսիլի Սի–Պի–Սի կայանը ամուլի գործակալութեանց հաղորդած էր Ս. Հիւսէյնի այդ մերժումը։ Երբ, 48 ժամ ետք, հարցազրոյցը կը սփռուէր, կը պարզուէր որ այդպիսի բան չկայ։ Աւելի ուշ յայտնաբերուեցաւ թէ Ազգային Խորհուրդին ներկայացուած փաստաթուղթերը (Գ. Փաուըլ) ժամանակավրէպ բնագրեր են ուսանողի մը աւարտաճառէն. դեռ նոր հաստատուեցան նաեւ հեռաձայնային ունկնդրութիւնները, որոնց մասին Սպիտակ Տունը ոչ մէկ խօսք ըսաւ։

*
**

Պաղտատցիները, համակերպած, պատերազմի կը պատրաստուին։ Անցեալի փորձառութիւնները ալ ունին, ուրեմն ամէն չանք կը թափեն դէմ դնելու համար այն անպատեհութիւններուն, որոնք անխուսափելի են (էլեկտրական հոսանքի խզում, ուտեստեղէնի, ջուրի չգոյութիւն եւ այլն)։

*
**

Ամերիկացիները մեծ դրաւներու ալ ձեռնարկած են կայքէջերու վրայ։ Ասոնց կարգին հաստատուած է որ ԱՄՆ չարձակումի պիտի անցնին Մարտ 10–էն 16–ի չաբաթը։ Յունիս 30–ին, աւելի հաւանական է որ Ս. Հիւսէյն մեռած ըլլայ քան աքսորուած։

*
**

Պուշ սեւ ցանկ մը պատրաստած է, որ կը նախատեսէ Իրաքի ղեկավարին մերձաւորներու սպանութիւնը պատերազմի պարագային։ 50 հոգինոց այս ցանկին մէջ են, Ուել Սթրիթ Ճըրնըլի համաձայն, Սատամ Հիւսէյնի երկու տղաքը եւ մէկ զարմիկը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ փարիզ վերադարձաւ Մարտ 5–ին, նախորդ օրն ալ նոյնքան խանդավառ այց մը կատարելէ ետք Օման, ուր երիտասարդութիւնը արտակարգ ընդունելութիւն մը ըրաւ Ֆրանսայի նախագահին։ Բոլոր երիտասարդները ամէն բանէ առաջ վիգա կ'ուզեն, բոլորն ալ Ֆրանսա կ'ուզեն գալ ազատ–համարձակ։ Շիրաքի հանդէպ, ամէն պարագայի մէջ համակրութեան անսպասելի արտայայտութիւն մը ծնունդ առած է ամբողջ Ալժերիոյ մէջ, ուր ժողովուրդը (Օմանի մէջ, 600–էն 800 հազար մէկ միլիոն բնակչութեան վրայ) խանդավառութիւնը չի ծածկեր։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ հրահանգ տուած են, որ աւելի ամբապնդուի իրենց ուժը Ծայրագոյն-Արեւելքի մէջ, Հիւսիսային Գոգրէյայի հետ ծաղած օդանաւային միջադէպին պատճառաւ։ Յանօթ է որ Հիւսիսային գործական չորս ռազմական օդանաւեր չրջապատած էին ամերիկեան լրտես օդանաւ մը, ճափոնի ծովուն բացը, 22 վայրկեան, ձեւով մը ասպարէզ կարդալով Ամերիկայի։ Կը թուի որ ԱՄՆ բաւական լայնածաւալ գործ ունի, որ Իրաքով չի վերջանար...

ՏԱԻԱՌԻ (Փիլիպպեաններ) միջազգային օդակայանին մէջ ոճրափորձ մը գործուած է Մարտ 4–ին, որու հետեւանքով 21 մեռեալ կար (մէկ Ամերիկացի) եւ 150 վիրաւոր։ Արարքին տէր եղած էր Ապու Սայաֆ խմբակը (իսլամական ահաբեկչական չարժում մը)։

ՆԻԺԵՐԻԱՑԻ հիւսիս-արեւելեան չրջանը, չաբաթավերջին բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, ապարակայաններու եւ թափառականներու միջեւ։ 110 մեռեալ կայ, 500–է աւելի վիրաւոր։

ԹԵՐԹԱՏԵԼՈՎ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆ ԷՋԵՐԸ

ԾՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ՈՒ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 13–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Շնո՛րհք Պատրիարք։

Ահաւասիկ հմայիչ անուն մը, որուն նկատմամբ սէր եւ պատկառանք զգացեր եմ տեւաբար։

Բախտը չէ ժպտած ինծի՝ որպէսզի անձամբ ճանչնամ 20–րդ դարու երկրորդ կէսի մեր բարձրաստիճան եկեղեցականներու հոյլին եզակի այս դէմքը ու խոնարհաբար առնեմ իր թանկագին Աչքը։ Այնուհանդերձ, կատարելապէս գիտակից եմ այն վիթխարի ծառայութիւններուն, զոր մատոյց Շնորհք Պատրիարք մեր Եկեղեցիին ու Ազգին՝ մանաւանդ Կ. Պոլսոյ նուիրապետական Աթոռին վրայ դժուարին ու խուժերով լեցուն երեսնամեայ գահակալութեան մը ամբողջ տեւողութեան։

Շնորհք Պատրիարք ինծի հետ խօսած է (ու դեռ կը խօսի) իր գրքերով, – «Աւագ Շաբաթ»ով ու «Աստուածաշնչական սուրբեր»ով, «Մեծ Պահքի կիրակիներ»ով եւ «Հայազգի սուրբեր»ով, «Տաղաւար տօներ»ով եւ «Համաբիստռնճեական սուրբեր»ով, միշտ ու միշտ թողլով գիս իր քաղցրիկ լեզուին, հիւթեղ ոճին, վերլուծելու եւ պատմելու բացառիկ կարողութեան, այլեւ՝ իր կողմէ հայթայթուած տեղեկութիւններու անսպառ հեղեղին ծանր ազդեցութեան տակ։

Գրադարանիս մէջ ունիմ երեք գիրքեր, որոնք կը պատմեն ինծի բազմերախտ կեանքը Շնորհք Պատրիարքին։ Անոնցմէ երկուքը (մեծահասակ յուշամատեան մը եւ մանրակազմ հատոր մը) գրի առնուած են պոլսահայ ծանօթ արձակագիր եւ գրադէտ Ռ. Հատտէճեանի ձեռամբ, իսկ երրորդը, որ կողքի մը տակ կ'ամփոփէ բարեյիշատակ պատրիարքին օրագրութիւնները, խմբագրուած ու հրատարակութեան պատրաստուած է Մաքրուհի Պ. Ցակոբեանի կողմէ։

Ցաճախ կը պատահի որ ձեռք զարնեմ այդ գիրքերէն մէկին ու մէկիկի, թերթատեմ զանոնք վերանորոգ հետաքրքրու – թեամբ ու անդրադառնամ անմիջապէս՝ թէ Շնորհք Պատրիարքին կեանքը լի եղած է բազմաթիւ ուսանելի դէպքերով։ Ի վերջոյ, դեռ նոր անդրադարձայ որ դէպի արտասահման իր պատրիարքական անդրանիկ ուղեւորութիւնը (1963) ան իր աւարտին բերեր էր Սուրբ Էջմիածնայ Մայր Աթոռին տրուած պաշտօնական այցելութեամբ, այնպէս ինչպէս իր վերջին ուղեւորութիւնն ալ (1990) կանգ պիտի առնէր դարձեալ Ս. Էջմիածնայ մէջ, բայց այս անգամ՝ բոլորովին տխուր ու ողբերգական պարագաներու տակ։

Սա օրերուն, երբ կ'ոգեկոչուի Շնորհք Պատրիարք իր ծննդեան 90–ամեակին եւ վախճանման 13–րդ տարելիցին առիթով, կ'արժէր որ մեր հայեացքը պահ մը սեւեռէինք իր ուղեւորութիւններէն այն առաջինին վրայ, որ զինք տարեր էր Սուրբ Էջմիածին, պատմական թուական մը դրոշմելով մեր եկեղեցական պատմութեան տարեգրութեանց մէջ։ Արդարեւ, Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքութեան հիմնադրութենէն (1461 թ.) չուրջ 500 տարի ետք՝ առաջին անգամ է որ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք մը պաշտօնական այցով ուխտի կու գար Ս. Էջմիածին...։

Ձի՛շդ 40 տարի անցեր է վերոնշեալ դէպքին վրայէն։ Մայր Աթոռի պաշտօնաթերթ «Էջմիածին» ամսագրի այդ օրերու թիւերը ուղեցոյց ունենալով մեզի՝ պիտի վերարտադրենք Շնորհք Պատրիարքի պատմական այցին մանրամասնութիւնները, այդ ճամբով ոգեկոչելով նաեւ առընչակից եկեղեցական ու աշխարհական կարկառուն տասնեակ դէմքեր, որոնք կային 40 տարի առաջ, մինչ այժմ չկան...։

*
**

Շնորհք Պատրիարքի կենսագրութեան անբաժան մասը կը կազմեն անշուշտ այն մեծաթիւ ուղեւորութիւնները, որոնց ձեռնամուխ եղած է ան՝ ըլլայ դէպի արտասահման, ըլլայ դէպի Թուրքիոյ ներքին երբեմնի հայաբնակ գաւառները։

Գաւառ տրուած այցելութիւններուն հիմնական նպատակը եղած է փրկել այդ հոգերուն վրայ դեռ իրենց գոյութիւնը շարունակող հայ խլեակներու վերջին մնացորդացը, ապաւէն եւ ինքնութիւն չտեսցընել անոնց, մինչդեռ արտասահմանեան իր ուղեւորութիւնները կրած են առաւելապէս եկեղեցա–վարչական բնոյթ (միւռոնօրհնէք, եպիսկոպոսաց ժողով, հովուական այց), բայց նաեւ՝ նուիրատուաքարման առաքելութիւն, ի նպաստ Պոլսահայոց կրթական ու բարեսիրական հաստատութիւններուն։

Շնորհք Պատրիարք, որ Գահ բարձրացած էր 1961 Հոկտեմբերին, դէպի արտասահման իր անդրանիկ ուղեւորութեան կը ձեռնարկէր չուրջ 20 ամիս յետոյ՝ 1963 Յունիս 21–ին, յաջորդաբար այցելելով նախ Աթէնք (ուր կը մասնակցէր Աթոս լերան վանքերու հաստատման 1000–ամեակի փառաշուք հանդիսութիւններուն), ապա Մելպոռն, Նիս, Լիզպոն (Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկ), Լոնտոն (ուր իբրեւ հոգեւոր հովիւ ծառայած էր չորս տարի՝ 1945 – 1948), Հուսկ Երեւան, որով սկիզբ կ'առնէր այս չըքնաղ յաջորդային գաղաթային հանդրուանը՝ Մայր Աթոռին տրուած տասնօրեայ «պատմական այցելութիւն»ով, ինչպէս պիտի խորագրէր «Էջմիածին» ամսագիրը իր խմբագրականն իսկ, նոյն տարուան Յուլիս – Օգոստոսի միացեալ թիւով։

Արդարեւ, 1963 Յուլիս 13–ի միջօրէին է որ Շնորհք Պատրիարք կը ժամանէր Մայր Աթոռ, ընկերակցութեամբ Կարապետ Ղազարեանի (այդ օրերուն՝ Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքի խնամակալութեան առենապետ) եւ Վազգէն Վրդ. Գպրեսլեանի (Լոնտոն ուսանող Մուսա–լեռցի երիտասարդ հոգեւորական մը, որ Պատրիարքին ընկերակցած է իբրեւ պաշտօնակիցը։ Ցեկտազային՝ Եպիսկոպոս)։ Երեւանի օդակայանին մէջ հիւրերը կը դիմաւորուէին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամներու եւ Մայր Աթոռի միաբաններու կողմէ, գլխաւորութեամբ Հայկազուն Արք. Աբրահամեանի (Երուսաղէմի միաբանութենէն ընիկ վանեցի սիրուած եկեղեցական մը, որ 1957–էն մինչեւ իր վախճանումը՝ 1972 վերատեսուչ եղած է Էջմիածնայ Հոգեւոր Ճեմարանին)։

Շքախումբը հազիւ Էջմիածին հասած՝ «Մայր Տաճարի զանգերը հնչեցուած են տօնականօրէն»։ Շնորհք Պատրիարք եկեղեցական պատկառելի թափօրով եւ ամպհովանիի տակ՝ «Հրաշալեառ»ով մուտք կը գործէր Տաճար։ Ցուզիչ մթնոլորտի մը մէջ է որ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս (1908 – 1994) Իջման Ս. Սեղանին առջեւ կ'ողջագուրէր իր սիրեցեալ կրտսեր եղբօր հետ։ Վեհափառը իր արտասանած ողջոյնի խօսքին մէջ կը չեշտէր.

– Մենք այն հաստատ ու խաղցր զգացումը ունինք, թէ ճո՛ր լոյս մը կը բացուի այսօրուընէ սկսեալ՝ Մայր Աթոռիս եւ Ձեր Աթոռին միջեւ. թէեւ միշտ սիրալիր եղած են մեր աթոռներու յարաբերութիւնները նաեւ անցեալի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կանոններուն, աւանդութիւններուն եւ միութեան սկզբունքին վէմին վրայ հաստատուն։

Իր պատասխան – խօսքին մէջ, Շնորհք Պատրիարք երախտապիտական դեղուն արտայայտութիւններ կ'ուղղեր հիւրընկալ Հայրապետին հասցէին ու կը յայտնէր որ եկած է փոխադարձելու Վազգէն Ա.ի այն «սփոփարար այցելութիւն»ը, զոր ան տուեր էր Պոլիս՝ ձի՛շդ երկու տարի առաջ, 1961 Յունիսին, գլխաւորելու համար վախճանեալ Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի վերջին օծման ու թաղման արարողութիւնները։ Շնորհք Պատրիարք միաժամանակ կը հաստատէր ներկաները՝ թէ արտասահմանի հայութեան «ջախջախիչ մեծամասնի հայութեան «ջախջախիչ մեծամասնութիւնը եւ ընտրելագոյն ու գիտակից մեծ զանգուածը» հաւատարմօրէն կապուած է Ս. Էջմիածնին։

Նոյն օրը երեկոյեան, երկու հովուապետները ներկայ կ'ըլլային Մայր Տաճարի կիրակնամուտի ժամերգութեան, որուն աւարտին՝ Շնորհք Պատրիարք կ'այցելէր Էջմիածնայ եկեղեցական արուեստի դանձատունը։

Յաջորդ օր, կիրակի, յաւարտ պատարագի, Շնորհք Պատրիարք հերթաբար կանգ կ'առնէր Էջմիածնի մերձակայքը գտնուող ու Ե. դարէն յառնեցող Ս. Հռիփսիմէի, Ս. Գայեանէի եւ Ս. Շողակաթի վանքերը, յետոյ կը շրջէր Զուարթնոցի տաճարին աւերակներուն մէջ։ Իրիկունը, Էջմիածին քաղաքի թատերասրահին մէջ կը դիտէր «Վարդանանք»ի ներկայացումը՝ Երեւանի «Սունդուկեան» տրամաթիկ թատրոնի դերասաններուն կատարողութեամբ։

Շնորհք Պատրիարքի այցելութիւններն ու ուխտագնացութիւնները Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը՝ հեւ ի հեւ պիտի շարունակուէին յաջորդող օրերուն եւս։ Պատրիարքը կարօտն ունէր տեսնելու Հայաստանի յայտնի կամ թաքուն բոլոր սրբավայրերը, ճանչնալու երկիրը՝ վերջին տարիներուն ձեռք բերած իր նշանակալից նուաճումներով։ Ճիշդ է որ 1955–ի աշնան, տակաւին ծայրագոյն վարդապետ, Գալիֆորնիոյ թեմին առաջնորդի հանդամանքով եկեր էր Էջմիածին ու առաջին անգամ ըլլալով ոտք դրեր՝ հայրենի հողին վրայ։ Այդ օրերուն սակայն՝ չէր կրցած դիտել իր չուրջբոլորը։ Լոկ մասնակցեր էր Վազգէն Ա.ի կաթողիկոսական ընտրութեան ու քանի մը օր յետոյ եպիսկոպոս ձեռնադրուեր էր նորընտիր Հայրապետին կողմէ։ Հիմա հնարաւորութիւն կը ստեղծուէր աւելի հանգիստ հոգեվիճակով եւ թոյլատու բարենպաստ պայմաններու տակ յագուրդ տալու իր հետաքրքրութիւններուն, կամ ինչպէս ինք պիտի ըսէր՝ «լրացնելու համալ ուխտս, զոր գրեթէ կիսատ ձգած էի ուր տարիներ առաջ»։

Ահա այսպէս, Երեւանի սրտին վրայ կառուցուած Մատենադարանն է որ զինք պիտի հիւրընկալէր Յուլիս 15–ի առաւօտուն։ Պատրիարքը, որուն գրեթէ բոլոր այցելութիւններուն սիրայօժար պիտի ուղեկցէր «Հայկազուն Արք.», խնդութեամբ եւ պատչաճ յարգանքով կը դիմաւորուէր Մատենադարանի վաստակաշատ տնօրէնն՝ փրոֆ. Լեւոն Խաչիկեանի կողմէ (մահացած՝ 1982)։ Բարձրաստիճան հիւրը «իր հիացմունքն է արտայայտում հայ ձեռագրերի հանդէպի ցոյց տրուած խնդրունկ ուշադրութեան, գուրգուրանքի եւ հայ մշակոյթի բնագաւառում Մատենադարանում կատարուած գիտական լուրջ հետազօտութիւնների համար»։

Միջօրէին, կարեւոր այց մը ծրագրուած է Հայոց պատմութեան մեծագոյն դէմքին՝ Մեսրոպ Մաշտոցի չիրիմին։ Նոմբը Օշականի մէջ է արդէն, եւ Շնորհք Պատրիարք «ծնգադիր ադօթում է եւ մի պահ հսկում՝ եռահեծ վարդապետի շիրիմի վրայ, խոնարհած նրա խնկելի յիշատակի առաջ»։ Ներկաները վերահաստատ կ'ըլլան Մաշտոցի գերեզմանը պարփակող եկեղեցիին վրայ իրագործուած նորոգչական վերանորոգութիւններուն (իրականացուած՝ միլանոյաբնակ Թորգոմ եւ Հայկ Ղազարոսեան երգնկացի եղբայրներու բարերարութեամբ) եւ Օշականէ մեկնելէ առաջ՝ պահ մը կանգ կ'առնեն Հայ Գիրերու գիւտարարին ծննդեան 1600–ամեակին առիթով գիւղի մուտքին՝ ճարտարապետ Ձիմ Թորոսեանի յղացումով բարձրացուած յուշակոթողին առջեւ։ Աւելի ուշ, այց մը կը տրուէր Աչտարակի Կարմրաւոր գողտրիկ եկեղեցին, կառուցուած՝ Է. դարուն։ Երեկոյեան, Շնորհք Պատրիարք ներկայ կ'ըլլար երեւանի օփերայի դահլիճին մէջ սարքուած «Արշակ Բ.»ի ներկայացման։

Յաջորդող երկու օրերուն, վանական հնագոյն կառոյցներու տրուած այցելութիւնները կը շարունակուին Արտաշատի խոր վիրապով, Ժայռափոր Գեղարդով (ԺԳ. դար) եւ Գառնիի հեթանոսական տաճարով։ Շնորհք Պատրիարքի տածած տպաւորութիւնները այնքան խոր են, որ ան, Հոգեւոր Ճեմարանի սեղանատան մէջ սարքուած ճաշի մը ընթացքին, խօսքն ուղղելով իրեն սեղանակից դարձած ուսանողութեան, կը գոչէր.– «Երանի ձեզի, որ կ'ապրիք մեր պատմական վաւերներու մօտիկութեան մէջ, ուր կան շունչն ու տեսիլքը մեր եռահեծ վարդապետներուն, որոնց աշակերտներն ու հետեւորդներն եք մեք ու դուք»։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՑԵԱՑ ՊԱՏՈՒՀԱՆ»

(Հեղինակ՝ Մովսէս Պէլճեան, Փարիզ 2002, 266 էջ)

«Երեւանին էիչ մը Փարիզ կը պակսի,
Փարիզին՝ ամբողջ Երեւանը» (էջ 125)

Ահաւասիկ Մովսէս Պէլճեանի իններորդ հատորը՝ եթէ չհաշուենք թարգմանական հրատարակութիւն մը։ Այս ինը հատորները կ'ընդգրկեն՝ մէկ թատերդութիւն, մէկ պատմուածքներու հատոր, մէկ բանաստեղծութեանց հատոր, երկու վէպ եւ չորս քրոնիկային հատորներ։ Այլ խօսքով, Պէլճեան փորձած է, եւ կը շարունակէ ստեղծագործել, գրական գլխաւոր բոլոր տարաղներով։ Այս բազմազանութիւնը սակայն, տարազային է միայն։ Իրականութեան մէջ, Պէլճեանի բոլոր ստեղծագործութիւնները ունին նոյն յենակները, նոյն ձգտումները, նոյն պատառը, նոյն աշխարհահայեացքը, նոյն խորաթափանց վերլուծումները եւ վերջապէս նոյն ինքնուրոյն լեզուն։ Այս անշուշտ չենթադրեր որ երեսուն տարիներու վրայ երկարող իր ստեղծագործութիւնները միօրինակ են եւ կամ իրագործման նոյն մակարդակի վրայ կարելի է դասել զանոնք։ Այսօր՝ պիտի անդրադառնանք իր վերջին հատորին՝ «Աշխարհահայեացք Պատմութեան» Պատմուճանի»ին։

Այս հատորը ունի երեք ուրոյն բաժիններ։ Առաջին 174 էջերը յատկացուած են 1996–1999 տարիներուն Փարիզի «Ցառագ» օրաթերթին մէջ, «Այս Առաւօտ, Այս Երեկոյ» ընդհանուր խորագրին տակ լոյս տեսած նշմարներուն։ Երկրորդ մասը յատկացուած է, 1994–ին, այն ժամանակ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հետ զրոյցի մը, որ առաջին անգամ ըլլալով լոյս կը տեսնէ, իսկ երրորդ մասը՝ համադրումն է, Պէլճեանի գրական երկերուն մասին եղած զանազան վկայութիւններու։

Առաջին մասին՝ առաջին նշմարով, հեղինակը կը ճչդէ, օրաթերթի մը մէջ մը–նայուն սիւնակ մը գրելու «Այժ անդիմադրելի» ցանկութեան ու պատճառները մասին ու կը գտնէ որ «գրքին եւ (մահացած՝ 1982)։ Բարձրաստիճան հիւրը «իր հիացմունքն է արտայայտում հայ ձեռագրերի հանդէպի ցոյց տրուած խնդրունկ ուշադրութեան, գուրգուրանքի եւ հայ մշակոյթի բնագաւառում Մատենադարանում կատարուած գիտական լուրջ հետազօտութիւնների համար»։

Միջօրէին, կարեւոր այց մը ծրագրուած է Հայոց պատմութեան մեծագոյն դէմքին՝ Մեսրոպ Մաշտոցի չիրիմին։ Նոմբը Օշականի մէջ է արդէն, եւ Շնորհք Պատրիարք «ծնգադիր ադօթում է եւ մի պահ հսկում՝ եռահեծ վարդապետի շիրիմի վրայ, խոնարհած նրա խնկելի յիշատակի առաջ»։ Ներկաները վերահաստատ կ'ըլլան Մաշտոցի գերեզմանը պարփակող եկեղեցիին վրայ իրագործուած նորոգչական վերանորոգութիւններուն (իրականացուած՝ միլանոյաբնակ Թորգոմ եւ Հայկ Ղազարոսեան երգնկացի եղբայրներու բարերարութեամբ) եւ Օշականէ մեկնելէ առաջ՝ պահ մը կանգ կ'առնեն Հայ Գիրերու գիւտարարին ծննդեան 1600–ամեակին առիթով գիւղի մուտքին՝ ճարտարապետ Ձիմ Թորոսեանի յղացումով բարձրացուած յուշակոթողին առջեւ։ Աւելի ուշ, այց մը կը տրուէր Աչտարակի Կարմրաւոր գողտրիկ եկեղեցին, կառուցուած՝ Է. դարուն։ Երեկոյեան, Շնորհք Պատրիարք ներկայ կ'ըլլար երեւանի օփերայի դահլիճին մէջ սարքուած «Արշակ Բ.»ի ներկայացման։

Յաջորդող երկու օրերուն, վանական հնագոյն կառոյցներու տրուած այցելութիւնները կը շարունակուին Արտաշատի խոր վիրապով, Ժայռափոր Գեղարդով (ԺԳ. դար) եւ Գառնիի հեթանոսական տաճարով։ Շնորհք Պատրիարքի տածած տպաւորութիւնները այնքան խոր են, որ ան, Հոգեւոր Ճեմարանի սեղանատան մէջ սարքուած ճաշի մը ընթացքին, խօսքն ուղղելով իրեն սեղանակից դարձած ուսանողութեան, կը գոչէր.– «Երանի ձեզի, որ կ'ապրիք մեր պատմական վաւերներու մօտիկութեան մէջ, ուր կան շունչն ու տեսիլքը մեր եռահեծ վարդապետներուն, որոնց աշակերտներն ու հետեւորդներն եք մեք ու դուք»։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ռոսեանի հետ զրոյցի մը, որ կ'երկարի 43 էջերու վրայ: Այս հեղինակին երկրորդ զրոյցն է, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հետ, որ լոյս կը տեսնէ առաջին անգամ ըլլալով: Երկու հարցազրոյցներ ալ զամ ըլլալով: Երկու հարցազրոյցներ ալ կատարուած են Հայոց պատմութեան ճգնաժամային մէկ պահուն, երբ ելեւտրականութեան եւ վառելանիւթի ահաւոր պակասը, պատերազմը եւ անդործութիւնը պատճառ կ'ըլլային, որ մարդիկ մութին մէջ սառին: Երկու հարցազրոյցներուն մէջ ալ, այս լուրջ եւ մտահոգիչ պահը կը բնորոշուի բնական եւ անցուդարձի: Ամէն չարիքի արմատը Տէր – Պետրոսեան կը դտնէ չրջափակման մէջ: Սփիւռքահայութիւնը կը նկատէ «դրսեցի», որ երբեք կարելի չէ հայաստանցի հայուն համահաւասար հայ նկատել: Երկու հարցազրոյցներն ալ տեղի կ'ունենան, Յունիս 28–ի նախագահական ընտրութիւնը անտեղի ելոյթէն եաք, երբ Դաշնակցութիւնը կ'արտաքսուէր Հայաստանէն...

Առաջին հարցազրոյցը, կատարուած 1992–ին, լոյս տեսած է նոյն տարին՝ «Յառաջ» օրաթերթին մէջ, եւ ապա հրատարակուած 1997–ին՝ Պէյրութի «Անկատար Վերծանումներ» նշմարներու հատորին մէջ: Այս առաջին զրոյցը, մօտաւորապէս 33 էջերէ կը բաղկանայ եւ մասամբ ունի անձնական բնոյթ: Ան կը խօսի նաեւ, Հայաստանը յուզող բազմաթիւ հարցերու մասին: Նոյնիսկ կ'անդրադառնայ Յունիս 29–ի ելոյթին եւ կը պնդէ որ պետական յեղաշրջման եւ քաղաքացիական պատերազմի լուրջ վտանգէ վրկած է երկիրը: Բացի այս վերջին նիւթին եւ «զրսեցի»ներու մասին եղած արտայայտութիւններէն, նախագահը, այս առաջին զրոյցին մէջ կ'ըսուած պատասխաններ կու տայ, ինքզինք ներկայացնելով ժողովուրդի եւ Հայրենիքի հզօրացման ջատագով եւ պաշտպան:

Երկրորդ հարցազրոյցին մէջ՝ ինքնավստահ, իր կարծիքները բացարձակ նկատող, ոչ մէկ հակաճառութեան չհանդուրժող, մենատէրը է խօսողը: Կան զանազան ապշեցնող հատատումներ: Կ'արժէ անոնցմէ մէջբերել հետեւեալը.–

–«Հայաստանի հայը իրեն կարող է յայտնիլն թոյլ տալ ընդհանրապէս չմտածելու այն մասին թէ ինք Հա՞յ է թէ ոչ. ինքը ծառ է տնկում, պտուղ է աճեցնում, դրանով արդէն ինքնին հայ է: Սփիւռքահայը ամէն օր պիտի մտածի իր հայ լինելու կամ չլինելու մասին: Աղասի Այվազեանը մի հրաշալի պատմուածք ունի «Հայ Հայը»: Հիմնական միտքը ի՞նչն էր .ա՛յն հայը, որ մտածում է թէ ինք հայ է, արդէն ինչ որ մի պակասդան ունի՝ ասում է: Շատ հետաքրքրական միտք է»:

Ահաւասիկ այս միտքը՝ անդիտակից հայու տիպարի առաջադրութիւնը, չքաղաքականացած, աշխատող, ուտող, խըմող եւ չմտածող հայու տիպարին ցանկալութիւնն է, որ ցնցեց գիս ամէն ինչէ առաջ: Չէ՞ որ Սովետական իշխանութիւններն ալ 70 տարի այս տիպարը առաջ քշեցին: Արդեօ՞ք կարելի է ազատ ու կայուն պետականութեան հասնիլ նման հայ քաղաքացիի մտատիպարով:

Թերեւս, Հայաստանի անկախութենէն ի վեր, օրը օրին Հայաստանի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական վերլուծումներուն հետեւողներուն համար, նորութիւններ չըլլան, սակայն, Տէր – Պետրոսեանի մտքերուն մէկտեղումը եւ արձանագրութիւնը, իսկապէս չահեկան է, հասկնալու համար Անկախ Հայաստանի առաջին տարիներուն մթնոլորտը եւ իրականութիւնը: Ուրախ եմ, որ Պէյաքճեան, զրոյցէն 8 տարիներ ետք, չխուսափելով Հայոց Պատմութեան այս մթին էջէն, որոշած է զայն զարձնել մեր բոլորին սեփականութիւնը:

*
**

Գրքին երրորդ մասը կը բաղկանայ 62 վկայութիւններէ, Մ. Պէյաքճեանի գրական վաստակին մասին: Սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ, ծանօթ թէ անծանօթ անուններ, ոչ միայն առիթը ունեցած են հեղինակին գործին ծանօթանալու, անոր ցարդ հրատարակած հատորներէն մէկը կամ միւսը կարդալով, այլ նաեւ ժամանակ յատկացուցած, գրախօսականով կամ անձնական նամակով իրենց մտքերը բաժնելու հեղինակին հետ: Ասիկա ոչ միայն կը վկայէ հեղինակին գործին մասին այլ նաեւ որ հայ գրքի ընթերցանութիւնն տակաւին ժամանակավրէպ չէ, եւ աշխարհի չորս ծագերուն, տակաւին կը մնան հաւատարիմ ընթերցողները հայ գրքին, ուր ալ գրուած ըլլայ ան:

Հաճելի եւ չահեկան է այս վկայութիւնները տեսնել քով քովի: Այսպիսով Պէյաքճեանի ընթերցողները կը դառնան մէկ ընտանիք, կը բաժնեն իրենց մտքերը իրարու հետ եւ կը ստեղծեն հասարակ յայտարար մը, որ գոյութիւն պիտի չունենար առանց այս համախմբումին:

Գրողին համար միշտ ալ առօրեային հետ առընչուիլը անհրաժեշտ եղած է, չկղզիանալու, միշտ թարմ հնչելու եւ չրջապատին հետ զուգորդուելու համար: Օրաթերթի մը մէջ չարունակաբար հրատարակուող սիւնակ մը, ապահոված է այս՝ Պէյաքճեանի համար: Հաճելի, եւ մտածելու առիթ ստեղծող ընթերցում մըն է այս գիրքը, որ կը կրէ ուրոյն Պէյաքճեանական դրոշմ: Բայց «Լուսաւոր Աչքերով Օտարականի» հեղինակը պէտք չէ բաւականանայ նման իրագործումներով միայն: Կը սպասենք իր յաջորդ վէպին, որ կը յուսանք չատ չուշանար:

ԷԼԻԶ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Փետրուար, 2003
Թորոնթօ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՑԻՍՆԱՄԵԱԿ ՍՏԱԼԻՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

«ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»...

Ստալինի մահուան յիսնամեակին առթիւ (1953, Մարտ 5) Լը Մոնտ 24 էջնոց յատկացուած մը լոյս ընծայած է, ուր զանազան յօդուածներ կ'ոգեկոչեն բռնակալը եւ իր անողոք գործունէութիւնը:

Նորութիւն չկայ, բայց գրութիւնները կը ծառայեն թարմացնելու յիշողութիւնները: Անցեալի այդ չրջանի յատկանչական դէպքերէն եղած են, ինչ որ պատմութեան անցած է «Մոսկուայի դատավարութիւնները» անուան տակ եւ որոնք ամէնէն խօսուն պատկերները կը կազմեն սարսափի վարչակարգի մը:

1932–էն սկսեալ, դանդաղ դատավարութիւններ կը խորտակեն Ստալինի ընդդիմութիւնը: 1936–էն 1938, հալածանքը կը սաստկանայ, հրապարակային երեք դատավարութիւններու ընթացքին հին բոլշեւիկներու մէկ մասը, անոնք որոնք յեղափոխութիւնը ըրած են՝ Բուխարին, Զինովիեւ, Կամենեւ, Կրեստինսկի եւ քանի մը ուրիշներ, այլեւս «ժողովուրդի թշնամի» դարձած, մահուան դատապարտուած են կամ տարադրուած, դատական չինծու բեմադրութիւններու աւարտին: Դատախազը՝ Ա. Վիշինսկի, նախատինքի եւ դեհկուութեան բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ: Սարսափը գործածելով որպէս կառավարման մեթոտ, Ստալին այլեւս կը տիրապետէ Պետութեան դլուխը, առանց ուեւէ մրցակիցի: 1940–ին, Տրոցկի կը սպաննուի Մեքսիքա: Եւ այսօր, Թիւրքմէն նախագահը՝ Նիազով նոյն ձեւով դատապարտել կու տայ իր ընդդիմադիրները:

1932–էն 1934, արդէն չարք մը դռնփակ դատավարութիւններ խորտակած են որեւէ ընդդիմութիւն: «Հին բոլշեւիկները» կը հալածուին, կը հետապնդուին դեկավարներու մահափորձերու, տնտեսութեան, խափանարարութեան, լրտեսութեան ամբաստանութեամբ: Եւ բոլորն ալ կ'ընդունին մեղադրանքները: Իշխանութեան միացած ձախի նախկին ընդդիմադիր՝ Եուրի Պիատակով, առաջին դատավարութենէն ետք, կը յայտարարէ.– «Արիւնը կը սառի ի տես այս ոճիրներուն: Մեր սքանչելի երկիրը սերտօրէն կը չրջապատէ մեր սիրելի դեկավարները, ամէնէն առաջ՝ Ստալինը»: Բայց, Պիատակով, յաջորդ դատավարութեան «դերակատարն» է եւ կը խոստովանի նոյնանման ոճիրներ: Դատավարութիւններու նպատակն է ընդլայնել սարսափի դաշտը կուսակցութեան անդամներու մէջ իսկ, համոզել ժողովուրդը, որ խափանարարները եւ ոչ վարչակարգը պատասխանատուներն են իր ամէնօրեայ տառապանքներուն:

1936 Օգոստոս 19–ին, կը բացուի «16–երու» դատավարութիւնը: Պատմական դեկավարներուն հետ, Զինովիեւ եւ Կամենեւ, բոլորն ալ կը խոստովանին որ «կեդրոն» մը կազմած են տապալելու համար տնտեսութիւնը եւ սպաննելու Ստալինը, Վորոշիլովը կամ Ժդանովը: Մահուան դատապարտուած, կը դնդակահարուին Օգոստոս 25–ին: Ամիս մը յետոյ, Ստալին Նիկոլայի էժովը կը նշանակէ ներքին գործերու դլուխը, «քննութիւնները» կարգաւորողը: Երկրորդ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ 1937, Յունուար 23–էն 30: 15 նոր ամբաստանեալներ կը չրջապատեն Պիատակովը, Ռադեկը եւ Մուրալովը, խոստովանելով նմանօրինակ «ոճիրներ», կ'աւելցնեն «լրտեսութիւնը» ի նպաստ նացիական Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Լեհաստանի: Բացի Ռադեկէն որ դուլպ կը ղրկուի, միւսները կը դնդակահարուին: Անարդութեան թափը կը չարունակուի վերջին դատավարութեամբ (1938 Մարտ 2–13) կեդրոնացած Ն. Բուխարինի վրայ, ամբաստանուած որպէս անդլեւերման լրտես 1920–էն, բայց նաեւ այն ամբաստանութեամբ որ ուղած է Լենինը սպաննել 1918–ին: Ամէն անդամ ամբաստանեալները կը կրկնեն որ Տրոցկի (աքսորի մէջ 1929–էն ի վեր) «ահաբեկչական կեդրոններու հոդին եւ կազմակերպիչն էր», բոլորն ալ իրենց յապաղած պաչտամունքը կ'արտայայտեն «հանճարեղ Ստալինի»: Չարց կը տրուի, ի՞նչպէս այս մարդիկը կրցած են այս աստիճանի ստորնանալ: Կարճ բացատրութիւն մը, 90 «հին» բոլշեւիկներէն որոնք դատի քաչուած են, միայն 16–ը ներկայացած են: Հակառակ չարչարանքներուն, իրենց ընտանիքներուն եղած սպառնալիքներուն, միւսները մերժած են խոստովանիլ երեւակայական ոճիրներ եւ դաղտնաբար մաքրագործուած են:

Բոլորին մէջ, Բուխարին իր դերը կը խաղայ որոշ խանդով: Դատախազ Վիշինսկիին կ'ըսէ.– «ամբաստանեալներու խոստովանութիւնը միջնադարեան ըսկզբունք է»: Այս վերջինը հարց կու տայ թէ կը ճանչա՞յ կարելինը: «Այո՛» կը պատասխանէ, «միասին էինք ձեր դըբատենեակը» հասկցնել տալով թէ յայտարարութիւններն ու խոստովանութիւնները կանխաւ պատրաստուած են: Մօրհրդային դրողները՝ Բաբել, Պասթերնակ, Գրոսման, Ալեքսէյ Տոլստոյ կը բացատրեն՝ «ո՛չ մէկ դութ ֆաչիզմի մեղսակիցներուն համար»: Աչխարհի մի-լիոնաւոր համակիրները կ'ընդունին վճիռները, զորս իրաւագէտներու միջազգային Միութիւնը «կատարելապէս օրինաւոր» կը դտնէ: Բացի քանի մը մտաւորականներէ, արեւմտեան հանրային կարծիքը չի յուզուիր: Դժոխային հալածանք մըն է զոր կը կրէ ընկերութիւնը: Ստալին կարմիր բանակէն կը վախնայ. գաղտնի դատավարութեամբ մը 1937 Յունիսին, Սպայակոյտին կէսը դնդակահարել կու տայ: Տասը տարի է արդելափակման կայանը դտնուող 15 հազար տրոցկիստներ կը դնդակահարուին, կուսակցական 30 հազար պատասխանատուներ, Ստալինին նուիրուած, կ'աքսորուին: 1937–38, երկու միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ դուլպ կը ղրկուին: 1938–ի վերջաւորութեան, Ժով կ'անհետանայ, տեղը կ'անցնի Բերիա:

Թ.Ա.Թ.

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Բնակչութիւնը դրեթէ բացառապէս ձկնորսներէ կազմուած է: Բայց ծովուն վրայ, փոթորկին, քամիին եւ ալիքներուն դէմ իրենց մղած յարատեւ պայքարը չէչտած ու կարծրացուցած է այս մարդկանց դիմադիծերը, առանց սակայն եղծելու անոնց հոգին, որ հակառակ արտաքինին թողած տպաւորութեան, մանուկ է, միամիտ եւ խորապէս բարի:

Փոքրիկ, փայտաչէն տները, իրարու կռթնած, այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ կանգուն կը մնան միայն՝ որովհետեւ իրարու կը կռթնին:

Այդպէս է նաեւ բնակչութիւնը: Հոն բնակողներէն ամէն մէկը կը յենուի միւսին վրայ՝ ինքն ալ իբր յենարան ծառայելով ուրիշի մը:

Մէկ խօսքով՝ տամաթիայի ձկնորսները մէկ մեծ ընտանիք մը կը կազմեն: Ընտանեկան այդ միութիւնը արտաքնապէս աչքի չի զարներ: Անոնք կը խորչին իրենց ղղացումները դրսեւորելէ կամ իրենց հոգեկան քնքչութիւնները յուցադրելէ: Բայց բաւական է որ դժբախտութիւն մը պատահի իրենց համայնքին մաս կազմող ընտանիքի մը մէջ, եւ այդ վիչտը իր արձագանդը կ'ունենայ բոլոր սրտերուն մէջ: Բաւական է որ վտանդ մը սպասնայ մէկու մը, եւ միւսները, նոյնիսկ եթէ երէկ կռուած են հետը, կ'երթան իրենց կեանքը վտանդի տակ դնելու՝ զայն ազատելու համար:

Սամաթիացին կը խօսի չատ բարձր ձայնով: Թերեւս ծովն է որ այդպէս ըրած է զիրենք: Ան դրեթէ կը պոռայ, եթէ նոյնիսկ քովինին հետ խօսի, եւ բարձրաձայն կը դործածէ նաեւ հայհոյանքներու իր ճոխ մթերքը...

Կնոջը անունը երբեք չի տար, «Կնիկ» կ'ըսէ, կամ «քա»: «Կնիկ, սա ձուկը կասկարայի վրայ խորովէ»· «Քա՛, խելքդ ո՞ւր է, կերակուրը կ'այրի նէ»...

Կնոջը անունը տալը սիրոյ խոստովանութեան պէս բան մըն է, տկարութեան նշան մը, որ սամաթիացին երբեք թոյլ չի տար իրեն: Արդէն կնոջը հետ ան չատ քիչ կը խօսի, տան մեծ երախան է ան՝ «մաղը երկար, խելքը կարճ»: Եւ երբ խայի պէս ալ կինը չատ անգամ ծեծ կ'ուտէ ամուսինէն իր գործած սխալներուն համար: Երբ տունը մաքուր չէ, երբ երախան ժամանակին դպրոց չէ ղրկած, երբ բամբասել կը փորձէ, մանաւանդ, երբ իրենց վստահուած գաղտնիք մը կինը ուրիշին կը յայտնէ: Այս վերջին կէտին նկատմամբ մանաւորապէս անողոք է սամաթիացին:

Պոլսոյ եւ արուարձաններուն ձուկն ու խեցեղէնը դրեթէ ամբողջութեամբ սամաթիացիները կը հայթայթեն: Անոնց մաթիացիները կը հայթայթեն: Անոնց որսացած ձուկը մինչեւ անդամ կը ղրկուի Թուրքիոյ զանազան քաղաքները, մասնաւոր սակառներու կամ անուռկներու մէջ դրուելով: Ընդհանրապէս սամաթիացի ձկնորսը չի ղբաղիր առանձին դործով կամ մեծ վաստակ մը չունի ատիկ: Միջնորդներն են որ կու գան տեղւոյն վրայ, չնչին դներով եւ մեծ քանակ կը դնեն ամբողջ դիչերուան ընթացքին տաժանակիր աչխատանքով բռնուած ձուկին մէկ կարեւոր մասը՝ ուրիշ քաղաքներ ղրկելու կամ պոլսոյ հարուստ թաղերուն մէջ սուղ դներով ծախելու համար: Մնացեալ ձուկը սամաթիացին կը ծախէ տեղւոյն վրայ, մօտակայ արուարձաններէն եկողներուն կամ կը տանի Ղալաթիա, ձուկերու չուկան, եւ անձամբ կը ծախէ:

Սեւ ծովը, Մարմարան եւ Վոսփորը ձուկերու զարմանազան տեսակներ կը հայթայթեն: Ամէն ձուկ բռնուելու իր մասնաւոր ձեւն ունի. ան չի մօտենար, մինչեւ որ իրեն հաճելի թակարդ մը չդնեն իր տրամադրութեան տակ:

Կայ ձուկ մը՝ «կրակի ձուկը», որը որսալու համար ձկնորսները ստիպուած են լոյս վառել դիչերուան մթութեան մէջ: Զկնորսը երկաթէ ճողի մը ծայրը դիւրավառ փայտէ խուրձ մը կամ քարիւղով թրջուած լաթ մը կը կապէ եւ ծովուն բացերը, յարմար տեղ մը, կը վառէ: Երբեմն կը գործածեն նաեւ այդ նպատակին համար պատրաստուած քարիւղէ լամբարներ: «Կրակի ձուկ»երը, ճամպարանքով, կարծես խրախճանքի կ'երթան, կու գան հաւաքուիլ լոյսի չրջանակին մէջ, եւ ահա ձկնորսը կը նետէ իր ուռկանը ու կը բարձրացնէ առատ աւարով...

(Շար. 44)

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 27–ին Ս. Վարդանանց տօնին օրը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի կողմէ հինդ սարկաւագ քահանայ ձեռնադրուած է: Անոնք կոչուած են՝ Յովհէն Քհնյ., Եղիչէ Քհնյ., Կորիւն Քհնյ., Տաճատ Քհնյ., Վարդան Քհնյ.: Պատարագի աւարտին տեղի ունեցած է Վարդանանց հերոսներու նուիրուած հանդիսութիւն:

վարները, ամէնէն առաջ՝ Ստալինը»: Բայց, Պիատակով, յաջորդ դատավարութեան «դերակատարն» է եւ կը խոստովանի նոյնանման ոճիրներ: Դատավարութիւններու նպատակն է ընդլայնել սարսափի դաշտը կուսակցութեան անդամներու մէջ իսկ, համոզել ժողովուրդը, որ խափանարարները եւ ոչ վարչակարգը պատասխանատուներն են իր ամէնօրեայ տառապանքներուն:

1936 Օգոստոս 19–ին, կը բացուի «16–երու» դատավարութիւնը: Պատմական դեկավարներուն հետ, Զինովիեւ եւ Կամենեւ, բոլորն ալ կը խոստովանին որ «կեդրոն» մը կազմած են տապալելու համար տնտեսութիւնը եւ սպաննելու Ստալինը, Վորոշիլովը կամ Ժդանովը: Մահուան դատապարտուած, կը դնդակահարուին Օգոստոս 25–ին: Ամիս մը յետոյ, Ստալին Նիկոլայի էժովը կը նշանակէ ներքին գործերու դլուխը, «քննութիւնները» կարգաւորողը: Երկրորդ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ 1937, Յունուար 23–էն 30: 15 նոր ամբաստանեալներ կը չրջապատեն Պիատակովը, Ռադեկը եւ Մուրալովը, խոստովանելով նմանօրինակ «ոճիրներ», կ'աւելցնեն «լրտեսութիւնը» ի նպաստ նացիական Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Լեհաստանի: Բացի Ռադեկէն որ դուլպ կը ղրկուի, միւսները կը դնդակահարուին: Անարդութեան թափը կը չարունակուի վերջին դատավարութեամբ (1938 Մարտ 2–13) կեդրոնացած Ն. Բուխարինի վրայ, ամբաստանուած որպէս անդլեւերման լրտես 1920–էն, բայց նաեւ այն ամբաստանութեամբ որ ուղած է Լենինը սպաննել 1918–ին: Ամէն անդամ ամբաստանեալները կը կրկնեն որ Տրոցկի (աքսորի մէջ 1929–էն ի վեր) «ահաբեկչական կեդրոններու հոդին եւ կազմակերպիչն էր», բոլորն ալ իրենց յապաղած պաչտամունքը կ'արտայայտեն «հանճարեղ Ստալինի»: Չարց կը տրուի, ի՞նչպէս այս մարդիկը կրցած են այս աստիճանի ստորնանալ: Կարճ բացատրութիւն մը, 90 «հին» բոլշեւիկներէն որոնք դատի քաչուած են, միայն 16–ը ներկայացած են: Հակառակ չարչարանքներուն, իրենց ընտանիքներուն եղած սպառնալիքներուն, միւսները մերժած են խոստովանիլ երեւակայական ոճիրներ եւ դաղտնաբար մաքրագործուած են:

Բոլորին մէջ, Բուխարին իր դերը կը խաղայ որոշ խանդով: Դատախազ Վիշինսկիին կ'ըսէ.– «ամբաստանեալներու խոստովանութիւնը միջնադարեան ըսկզբունք է»: Այս վերջինը հարց կու տայ թէ կը ճանչա՞յ կարելինը: «Այո՛» կը պատասխանէ, «միասին էինք ձեր դըբատենեակը» հասկցնել տալով թէ յայտարարութիւններն ու խոստովանութիւնները կանխաւ պատրաստուած են: Մօրհրդային դրողները՝ Բաբել, Պասթերնակ, Գրոսման, Ալեքսէյ Տոլստոյ կը բացատրեն՝ «ո՛չ մէկ դութ ֆաչիզմի մեղսակիցներուն համար»: Աչխարհի միլիոնաւոր համակիրները կ'ընդունին վճիռները, զորս իրաւագէտներու միջազգային Միութիւնը «կատարելապէս օրինաւոր» կը դտնէ: Բացի քանի մը մտաւորականներէ, արեւմտեան հանրային կարծիքը չի յուզուիր: Դժոխային հալածանք մըն է զոր կը կրէ ընկերութիւնը: Ստալին կարմիր բանակէն կը վախնայ. գաղտնի դատավարութեամբ մը 1937 Յունիսին, Սպայակոյտին կէսը դնդակահարել կու տայ: Տասը տարի է արդելափակման կայանը դտնուող 15 հազար տրոցկիստներ կը դնդակահարուին, կուսակցական 30 հազար պատասխանատուներ, Ստալինին նուիրուած, կ'աքսորուին: 1937–38, երկու միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ դուլպ կը ղրկուին: 1938–ի վերջաւորութեան, Ժով կ'անհետանայ, տեղը կ'անցնի Բերիա:

Թ.Ա.Թ.

Ալբի Տիկին Մարի Բարաքեան,

Տիկին Քրիսթին Քէշիշեան եւ զաւակները՝ Սաշա եւ Տէպորա,

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Բարաքեան եւ զաւակները՝ Խոմոն եւ Արեգ,

Տէր եւ Տիկին Ալոճենց

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԷՄՄՈՆ ԲԱՐԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 27–ին, 71 տարեկանին։

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Մարտ 5–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ մայր եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն–Թուէնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

16, rue Ginette Neveu, 75018 Paris

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սիմա Սարգիսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր եւ ազգականին՝ վարդան Դաւիթեանի մահուան առթիւ։

Télévision FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30

«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ–
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆԾ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien

(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE TEBROTZASSERE DU RAINCY (région parisienne) ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CONCERT
avec le groupe

New Hope Singers

de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée libre — — Offrande —

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահէք ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահէք ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոնէ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

PROJECTION D'UN FILM DOCUMENTAIRE DANS LE CADRE DE LA JOURNEE DE LA FEMME

«Où git ma victoire» Que sont les combattantes du Karabagh devenues?

Film réalisé par PeA HOLMQUIST et Suzanne KHARDALIAN

Le 7 mars à 20 heures 30
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Débat avec les réalisateurs après le film

Participation aux frais
5 euros par personne.

***

Section
«D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars

Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

***

Section **«Leola Sassouni»**
de Marseille-Bd. Oddo

loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 7
VENDREDI
7 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·639

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·639

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՆ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Ո՛Չ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱ ՄՈՒՏՔԻՆ

«Ֆրանսայի դերիչխանութեան համար» շարժումը եւ «Ֆրանսացիներու ձայնը» Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին դէմ հանրահաւաք մը կազմակերպած էին Մարտ 5–ին, Նէօյլի թատրոնի սրահին մէջ որ ամբողջութեամբ լեցուած էր 700-800 հոգինոց բազմութեամբ մը: Նոյն նպատակով հանրագրութեան մըն ալ ձեռնարկուած է որով հաւաքուած ստորագրութիւնները պիտի յղուին Հանրապետութեան նախագահին:

Բոլոր խօսք առնողները չեչտելով որ իրենց կեցուածքը Թուրքիոյ, կամ թուրք ժողովուրդին դէմ բնոյթ չունի, ծանրացան անոր անդամակցութեան անկարելիութեան, անընդունելի բնոյթին ու անհեթեթութեան վրայ: Ելոյթներուն մեծ մասին մէջ յիշուեցան 1915–ը, Թուրքերու իրենց պատասխանատուութիւնը չընդունելու յամառութիւնը, Ֆրանսայի մէջ Հայերու յարգելի ու սիրելի ներկայութիւնը, երկրին նկատմամբ անկեղծ փոյթը ու պատմական յիշողութեան անոնց վերջը Թուրքիոյ անդամակցութեամբ անդամ մը եւս չարձարծելու պարտքը:

«Ֆրանսացիներու ձայնը»ի նախագահը Ֆ· Շուազէլ ըսաւ թէ Թուրքիա եւրոպական յատկանիշի տէր երկիր չէ, այլ միջերկրականեան, մանաւանդ՝ քնակչութեան արդէն մեծ թիւով ու ժողովրդավարական աճի բարձր համեմատութեամբ ամէնէն ալրական երկիրը պիտի ըլլայ Միութեան եթէ անդամակցի:

Նոյն միութենէն Հ· ար Լէսքէն Թուրքիոյ անդամակցութեան ուղղութեամբ ԱՄՆ-ու պնդումին մէջ մատնանշեց աշխարհաքաղաքական նպատակները, ի նպաստ աշխարհը ղեկավարելու ամերիկեան ձգտումին: Ըսաւ թէ Մ· Քէմալի երկիրը արեւմտականացնելու ջանքերը արմատական բնոյթ չէին ստացած· 1915-ը մարդկութեան պատմութեան ամէնէն վայրագ էջը որակեց որուն հեղինակը Թուրքերն էին որոնք մինչեւ այսօր ոչ մէկ ցաւ, կամ զղջում յայտնած են: «Հայերը մեղի սիրելի են, տէր՝ հրաշալի մշակոյթի մը: Սփիւռքը չմոռցաւ 1915–ի ցաւը եւ այսօր անոր անարդանք կ'ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան համաձայնիլ» ըսաւ ան:

Ն· ար Գոնթինյան Եւրոպական Միութեան յարդութեան տեսակէտէն անդրադարձաւ նկատեց Թուրքիոյ անդամակցութիւնը· ծանրացաւ աշխարհաքաղաքական դիրքի, սահմաններու վրայ, ըսաւ թէ Թուրքիա եւրոպացի եղած է միայն դրաման տխուր չրջաններուն: Ան ալ անդրադարձաւ բնակչութեան արդէն մեծ թիւին, արագօրէն աւելնալու հակումին, նաեւ մէջէն ասիական թըրքական հանրապետութիւններու բնակիչներուն դիւրութեամբ քաղաքացիութիւն տալու երեւոյթին:

Ժակ Միյար եւս չեչտեց Թուրքիոյ մշակոյթի, պատմութեան տարբերութիւնները Եւրոպայէն· ըսաւ թէ այդ երկիրը ուրիչ աշխարհի մը կը պատկանի: Ան ըսաւ նաեւ թէ Եւրոպական Միութիւնն ալ պէտք էր վերակազմակերպել ազդերու դերիչխանութեան հիմով:

Այս գաղափարը որ գրեթէ բոլոր ելոյթներով կրկնուեցաւ, գլխաւոր թեման կազմեց նաեւ Ֆ· ար Վիլիէի: Ան ըսելով թէ Ֆրանսան համաչխարհային հզօրութիւն է, դէմ արտայայտուեցաւ Եւրոպայով սահմանափակուելուն: Ըսածին ապացոյցը նկատեց Իրաքի հարցին մէջ իր վէթօն դնելու տրամադրութեան քաղաքական արձագանգը: Բաւական խիստ արտայայտութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ հասցէին, ըսելով որ անոր անդամակցութեամբ հողագործութեան, ազատ չրջանառութեան մարդերը ծանրակչիռ կացութեան կը մատնուէին: Թուրքիոյ դըլխաւոր ըրածը թմրեցուցիչ ու գաղթականն արտադրելն էր դէպի Եւրոպա· յիշեց Սանճաքի հարցը, Կիպրոսը, հարց տալով թէ ի՞նչպէս Իրաքի դէմ պատերազմ կը հռչակուէր, մինչ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին կը խօսուէր: «Ես Հայ եմ» գոչեց ան, աւելցնելով· «Հայերը երբեմն աւելի Ֆրանսացի եմ, բան՝ Ֆրանսացիները: Պէտք չէ անոնց յիշողութիւնը բռնաբարել եւ ստիպել ցաւը, Թուրքիոյ անդամակցութեամբ»: Ինք եւս զոհունակութեամբ անդրադարձաւ վէթոյի տրամադրութեան, որով Ֆրանսայի մեծութիւնը չեչտուած էր բոլոր անոնց համար որոնք Եւրոպայի հուժկու յորձանքին առջեւ ամէն բան կորսուած կը նկատէին:

Ճաճախակի ծափերով ընդհատուած այս վերջին ելոյթէն ետք, կազմակերպիչներուն հրաւէրով երդուած Ֆրանսական փառերգով աւարտեցաւ երեկոյթը:

Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ նոյն կազմակերպութիւններուն նախաձեռնած ցոյցը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 26–ին, Տանֆէր Ռոշերոյի հրապարակին վրայ, ժամը 14·30–ին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՓՈՒԼԸ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ 67,5%-ՈՎ

Հայաստանի նախագահական չորրորդ ընտրութեան Բ. փուլը աւարտած է Ռ· Քոչարեանի յաղթանակով: Իրեն տրուած քուէներու 67·5 տոկոսով ան պաշտօնավարութեան հնգամեայ Բ. շրջան մը կ'ունենայ, մինչ իր մրցակիցը Ս· Դեմիրճեան ստացած է 32·5% քուէ:

Մարտ 5–ի ընտրութեան մասնակցութեան համեմատութիւնը 64·7% եղած է· այլ խօսքով՝ 2 միլիոն 300 հազար ընտրողներէն քուէատուփ դիմած է 1 միլիոն 506 հազար 388 հոգի: Մասնակցութեան համեմատութիւնը աւելի բարձր է առաջին փուլէն (62%): Քուէարկութեան ամենաբարձր տոկոսը արձանագրուած է Սիւնիքի մէջ, 79·2%–ով, ամէնէն ցածը՝ Արագածոտնի մէջ (59·05): Ռ· Քոչարեանի տրուած քուէներու ընդհանուր թիւը եղած է 1 միլիոն 328 հազար 92, Ս· Դեմիրճեանին՝ 496 հազար 968:

Ընտրութիւնը տեղի ունեցած է ընդհանուր առմամբ հանդարտ մթնոլորտի մէջ: Ռ· Քոչարեան քուէարկած է առաւօտուն, ինչպէս Ս· Դեմիրճեան: Երկուքն ալ քուէարկելէ ետք պատասխանած են լրագրողներու: Ռ· Քոչարեան կատակելու յայտնի տրամադրութեամբ ըսած է թէ «եթէ չլինէր Բ· փուլը, ապա այն պէտք էր յօրինել»· իսկ Ս· Դեմիրճեան չեչտած է թէ ընտրութեան Բ· փուլն ալ առաջինէն ոչինչով կը տարբերի, թէ ընտրութիւնը անարդար է:

Ընտրութեան ոչ վերջնական արդիւնքներու հրապարակումէն ետք ընդհանուր համոզումը այն եղած է որ Ռ· Քոչարեանի յաղթանակին մեծապէս նպաստած է Մարտ 3–ի հեռաեսիլի բանավէճը երկու թեկնածուներուն միջեւ: Թէեւ ընդդիմութիւնը լայն չափով օրինազանցումներու մասին կը պնդէր ու բողոքի ցոյցի մը հրաւէր ուղղած էր Մարտ 6, կէսօրէ ետքի համար:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս առաջին փուլին, Հայաստանի քաղաքացիներուն մեծամասնութիւնը արտասահմանեան քաղաքներուն մէջ ալ ընտրական կեդրոններ հաստատուած են: Մասնակցութեան համեմատութիւնը ցած է, բաղդատած՝ Հայաստանցիներու թիւին: 5750 քուէարկողով առաջին դիրքի վրայ է Մոսկուա· Ս· Պետերբուրգ քուէարկած է 825 հոգի, Ալմաթի՝ 266, Պէյրութ 85, եւ այլն:

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի դեսպանատան մօտ արձանագրուած 252 հոգիէն քուէարկած է 174-ը: Ռ· Քոչարեան ստացած է 126 քուէ, Ս· Դեմիրճեան 38: Ութ հոգի քուէարկած է «բոլորին դէմ», երկու քուէ ալ անվաւեր յայտնուած է:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ընտրութեան օրը ձերբակալուած է Երեւանի նախկին քաղաքապետ Վահագն Խաչատրեան: Տրուած առաջին բացատրութիւնը այն էր որ ան թեւին դէմ կեղծ ժապաւէն կպած, փորձած էր միջամտել Սեբաստիա պանդոկը զետեղուած ընտրական գրասենեակին ընտրութեան:

այլ անձեր ալ: Հետախուզութիւնը կը վարէ գլխաւոր դատախազութիւնը:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աթէնք տեղի ունեցած Թէքվանտոյի Եւրոպայի երիտասարդական ախոյեանութեան 59 կգ· դասակարգին մէջ ոսկի մետալ չահելով ախոյեանի կոչում նուաճած է Երեւանցի Լեւոն Փաչաբիրեան: Երկու հայ մարզիկներ եւս՝ Անդրանիկ Պետրոսեան (51 կգ·) եւ Արման Երեմեան (71 կգ·) յաջող ելոյթ ունենալով դարձած են պրոնզէ մետալակիրներ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 5 / 6)

Տ· ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՈՃԲԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Հանրային հեռաեսիլի խորհուրդի նախագահ Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան (Դեկտեմբեր 28) յանցաւորները ձերբակալուած են· վեց հոգինոց խումբ մըն են անոնք: Գրաւուած է ոճիրին զոհուած տարբանակն ալ: Կան փնտռուող

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅՈՅՑԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՆԱԿԸ ԱՄՆ–ՈՒ ԿՈՂՔԻՆ

Ջորեքշաբթի, Մարտ 5–ին, Փարիզի մէջ, Ֆրանսայի, Ռուսաստանի եւ Դերմանիոյ Արտաքին նախարարները հատարակաց վճռական յայտարարութիւն մը հրապարակեցին, ուր վէթոյի կիրարկումն ալ բացառուած չէր:

Այդ միացեալ յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի, ի մէջ այլոց· – Թոյլ պիտի չտանք որ վաւերացուի բանաձեւի ծրա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Խոր ցաւով տեղեկացանք թէ յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Փարիզի մեր պաղութին ծանօթ դէմքերէն՝ Էմիլ Ասլանեան:

Մեր ողբացեալ բարեկամը ծնած էր Թիֆլիս, 1924–ին եւ ընտանեօք կանուխէն փոխադրուած էին Փարիզ: Փոքր տարիքէն կորսնցուցած էր հայրը եւ մօրը՝ Արտաշամի տքնաջան աշխատանքին չնորհիւ է որ ինք եւ քոյրը՝ Սիլվա կը չարունակէին իրենց ուսումը մինչեւ իրաւաբանական համալսարան, ուրկէ երկուքն ալ կը վկայուէին:

Էմիլ Ասլանեան փոքր տարիքէն մասնակցած է հայկական հաւաքոյթներու գեղարուեստական բաժիններուն, իր սերընդակիցներու մաքին մէջ են դեռ, երբ կ'արտասանէր մանաւանդ Ց· Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ»ը:

Ցետագային, միշտ իր օժանդակութիւնը բերած է գաղութիս ազգային կեանքին, անդամ եղած է Փարիզի Ս· Ցովհ·–Մկրտիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան, բայց առաւելաբար որպէս փաստաբան է որ բերած է նաեւ իր լայն օժանդակութիւնը, երբ 1984 Յունուարի վերջ տեղի կ'ունենար ԱՍՍԱՀ–ի տղոց դատավարութիւնը: Անոնք կը դատուէին «Վան» գործողութեան հետեւանքով (Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանի դրաւում):

***

Աւելի քան տարի մըն է որ սիրելի Էմիլը կը տառապէր եւ մանաւանդ կը պայքարէր անողոք հիւանդութեան դէմ: Ի վերջոյ սակայն մահը յաղթեց եւ Էմիլ աչքերը փակեց Մարտ 6–ի վաղ առաւօտեան:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները մեր յաջորդ թիւով:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ սիրելի Ալիսին, որ ամիսներէ ի վեր բաժնեց ամուսնոյն տառապանքը, զաւակներուն՝ Սոֆիի եւ Ալեքսանդրի եւ իրենց ընտանիքներուն, քրոջ՝ Տէր եւ Տիկին Մ· Մարեանի եւ զաւակներուն:

ԹԵՐԹԱՏԵԼՈՎ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆ ԷՋԵՐԸ

ԾՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ՈՒ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 13-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարգն եկած էր ուխտի երթալու հիւսիսային Հայաստանի երկու ամենանշանաւոր միջնադարեան վանքերուն,- Հաղբատին ու Սանահինին: Այս այցը, իրականութեան մէջ, կ'նդգրկէր Հայաստանի արեւելեան եւ հիւսիսային գօտիները միանգամայն: Հետեւաբար, Յուլիս 18-ի խաղաղ ու ջինջ առաւօտուն, մինչ ամբան արեւը իր չողերը տարածեր էր հայրենի դաշտերն ու սարալանջերն ի վեր, Շնորհք Պատրիարք իր ուղեկիցներով ճամբայ կ'ելլէր նախ դէպի Սեւան: Կարելի չէր անտես առնել Գեղամայ եւ Վարդենիսի լեռներու ծոցին բացուած ջուրի այս հսկայ աւազանը, որու համանուն թեմակրդին վրայ Թ. դարէն կը յամենայն երկու եկեղեցիներ, Ս. Աստուածածին եւ Ս. Առաքելոց:

Սեւանէն ետք, ուխտաւորներն իրենց ճանապարհը կը շարունակէին Դիլիջանի եւ Գուգարքի ծաղկաւէտ ու զալարագեղ բնութեան մէջէն՝ դէպի Հայաստանի երրորդ մեծ քաղաքը՝ Կիրովական (այժմ՝ Վանաձոր): Տեղւոյն Ս. Աստուածածին հնադարեան եկեղեցւոյ մէջ՝ Պատրիարք Հօր ներկայութիւնը կ'ողջունուէր Շիրակի Թեմի առաջնորդ Մաշտոց Եպիսկոպոս Թաջիրեանի կողմէ (կեսարացի հոգեւորական մը, հայրենադարձ, որ Շիրակի Թեմի առաջնորդ եղած է 1960 - 1971): Վախճանած՝ 1973-ին):

Ուղեւորութիւնը կարճատեւ դադարէ մը ետք կը շարունակուէր դէպի աւելի հիւսիս՝ Լոռիի չորքը, անցնելով Ալավերտի քաղաքէն ու կանգ առնելով Դեբեդ գետի հին կամուրջին մօտ: Մերձակայ լեռներուն թառած պղնձաճուլարանները հասնող զուարթ աղմուկը կը միախառնուէր Դեբեդի պղտոր ջուրի կարկաչին: Սանահինը միայն 3 քիլոմեթր անդին էր այլեւս, բայց հոն հասնելու համար՝ հարկ էր ճեղքել ժայռոտ եւ ողբասպոյտ կածաններով դժուարաւար ճանապարհ մը...: Բարեբախտաբար, "Ալավերտիի տեղական իշխանութիւնները Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքի եւ ուղեկիցների տրամադրութեան տակ են դրել ժայռերն ի վեր մագլցող երկու Վիլլիս աւտոմեքենայ»...:

Խումբը կանգնած է հիմա Սանահինի վանքին դարպասին առջեւ:

Շնորհք Պատրիարք «երկխղած քայլերով եւ խոհուն»՝ կը մտնէ վանքին բակէն ներս եւ հերթաբար կանգ կ'առնէ վիմափոր արձանագրութիւններուն ու չիրիմներուն առջեւ: Հազար տարուան պատմութիւն կայ այստեղ: Կը զգացուի չունչը Պահլաւունի Գրիգոր Մագիստրոսին, Զաքարէ եւ Իվանէ իշխաններուն, Գրիգոր Տուտէորդի աստուածաբան վանահօր: «Հիացմունքի եւ երախտադիտութեան արտասուախառն ղեպմունքներով» լի՝ Շնորհք Պատրիարք ուշ երեկոյեան կը բաժնուի Սանահինէն ու կ'իջնէ Ալավերտի, այնտեղ դիչերելու համար:

Հաղբատ այցելութիւնը թողուած էր յաջորդ օրուան:

Սանահինն ու Հաղբատը հեռու չեն իրարմէ, ընդամէնը՝ 8 քիլոմեթր ճամբայ մը կը բաժնէ մէկը միւսէն:

Յուլիս 19-ի առաւօտուն էր որ Հաղբատի գարաւոր մենաստանը իր պարիսպին դռները կը բանար Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին առջեւ: «Նոյն սիրելի եւ միխթիք մթնոլորտը, նոյն ջերմ ու կենդանացնող չունչը ամէն կողմ»: Այստեղ կը սպասէին հոգիները Յովհաննէս Սարկաւագ Իմաստասէր բազմաչնորհ վարդապետին, Սամուէլ Անեցի պատմագրին, Դաւիթ եւ Մխիթար Քոբայրեցիներուն եւ բազում այլ վանականներու, ծանօթ «Արեւելեան վարդապետներ» անուանումով: Շնորհք Պատրիարք «զիտում է, աղօթում եւ հոգւոց արտասանում այդ սուրբ յարկի մէջ աչխատած, ոքնած եւ մահացած մեր նախնիների պայծառ յիշատակին»:

***

Եքսխումբը Լոռիէն կը բաժնուի՝ թեքելով դէպի Լեռնիկական (այժմ Գիւմրի), Հայաստանի երկրորդ գլխաւոր քաղաքը: Տեղւոյն առաջնորդանիստ Ս. Աստուածածին (եօթվէրք) եկեղեցին լեցուեր է արդէն հաւատացեալներով՝ երբ Պատրիարքը «Հրաշափառ»ով մուտք կը գործէ այնտեղ: Կը փոխանակուին ողջոյնի խօսքեր ու կը կատարուի կանոնական կարճ արարողութիւն:

Այնուհետեւ հիւր պատրիարքը կ'առաջնորդուի Լենինականէն 12 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք գտնուող եւ ԺԱ. դարուն կառուցուած Մարմաշէնի վանքը, Ախուրեան գետի ձորին մէջ (այս վանքը, որ մեծապէս վնասուած էր 1988-ի երկրաշարժին հետեւանքով, վերջերս հիմնովին նորոգուեցաւ եւ պաշտամունքի բացուեցաւ Հանդիսաւորապէս 2002 Օգոստոս 3-ին): Այստեղ, «Ախուրեան գետի ափին, ծառերի զով հովանու ներքոյ, Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքի պատուին տրուում է ճաշկերոյթ, որին մասնակցում են նաեւ Թեմական խորհրդի անդամները, էահանայից դասը»: Ճեմիջօրէին, ուխտագնացութիւնը նոյն խանդավառ թափով կը շարունակուի դէպի Արթիկի շրջանի Հառիճավանքը (Արագածի փէչեռուն է. դարուն կառուցուած համալիրը, որ անցեալին ծառայած է նաեւ իբրեւ կաթողիկոսական ամարանոց), Մաստարայի Ս. Յովհաննէս եկեղեցին (Թալինի շրջան, Ե. դար) եւ Թալիշի (այժմ՝ Արուճ) Ս. Գրիգոր տաճարը (Աշտարակի շրջան, Է. դար):

Շնորհք Պատրիարք իր այս յիշատակելի օրը կ'ամբարէր դիչերը ներկայ գտնուելով Երեւանի «Հայֆիլհարմոնիա»ի մեծ դահլիճին մէջ սարքուած յոբելենական հանդիսութեան մը, նուիրուած՝ ռուս համբաւաւոր բանաստեղծ Վլատիմիր Մայակովսկիի (1893 - 1930) ծնընդեան 70-ամեակին:

Յուլիս 20-ին, մինչ տասնօրեայ այցելութեան ժամանակացոյցը տակաւ կը մօտենար իր աւարտին, Շնորհք Պատրիարքին կ'առաջարկուէր շրջիլ Երեւան քաղաքի եկեղեցիները: Ան հերթաբար կարճատեւ այցելութիւններ կու տար առաջնորդանիստ Ս. Սարգիս, Կոնդի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եւ Ս. Զօրաւոր եկեղեցիներուն, ընկերակցութեամբ Ա. Բարատեան հայրապետական Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Վահան Վրդ. Տէրեանի (բնիկ քեսապցի հոգեւորական, հայրենադարձ, որ նչեալ պատասխանատու պաչտօնին վրայ գտնուած է 1957-էն սկսեալ, չուրջ երկու տասնամեակ: Ճետագային՝ եպիսկոպոս): Այնուհետեւ, Պատրիարք Հայրը կը բարձրանար Բիւրական, կը չրջէր աստղադիտարանը ու այնտեղ ջերմ զրոյց մը կ'ունենար Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ եւ աստղադիտարանի մեծանուն վարիչ՝ Վիկտոր Համբարձումեանի հետ (մահացած՝ 1996):

***

Կիրակի, Յուլիս 21-ը վարդավառ էր: "Տօն պայծառակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի": Ս. Էջմիածնայ Մայր տաճարին մէջ կը պատարագէր ու կը քարոզէր Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը, ի ներկայութեան Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: «Մայր Տաճարը, ինչպէս նաեւ վանքի չրջափակը, լիքն են ուխտաւորներով եւ հաւատացեալներով»:

Շնորհք Պատրիարք կը խօսի իր գեղահիւս քարոզներէն մին, մեկնաբանելով Թափօր լերան վրայ Քրիստոսի պայծառակերպութեան հոգեւոր նչանակութիւնը ու զայն առընչելով հայ ժողովուրդի եկեղեցական - մչակութային կեանքին մէջ իրագործուած փառաւոր պայծառակերպութիւններուն:

Ցաւարտ Ս. պատարագին, երկու հովուապետները, ամպհովանիի տակ եւ եկեղեցական թափօրով, կ'առաջնորդուին վեհարան, որուն սեղանատան մէջ հրաժեչտի ճաչ մը կը սարքուէր ի պատիւ Շնորհք Պատրիարքին:

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, յատկապէս սոյն ճաչին մասնակցելու հրաւէր ուղղած է բազմաթիւ ականաւոր դէմքերու: Հոն են անդուլական նկարիչ Մարտիրոս Սարեան (մահացած՝ 1972), հայրենադարձ դերասան Կոստան Զարեան (մահացած՝ 1969), ձեռագրագէտ Սէն Արեւշատեան (այժմ՝ Մաշտոցի անուան Մատենադարանի տնօրէն), Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի անդամներ, Մայր Աթոռի միաբանութիւնն ու պաչտօնէութիւնը: Կ'երգուի «Էջ Միածինն ի Հօրէ» չարականը, Լուսինէ Զաքարեան կը մեներգէ «Կռունկ»ը, կ'արտասանուին բաժակաճառեր:

Առաջին ելոյթ ունեցողը կ'ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ Շնորհք Պատրիարքի անձին մէջ կ'ողջունէ «մեր օրերու հայ բարձրաստիճան հոգեւորականութեան ամենափայլուն դէմքերէն մէկը» եւ անոր կը նուիրէ եպիսկոպոսական խաչանկաթին մատանի մը:

Հայրենի կառավարութեան անունով՝ իր բարեմաղթութիւնները կը փոխանցէ «Հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ» Սուրէն Յովհաննիսեան:

Սրտախօսիկ եւ խիստ ուշագրաւ ելոյթ մը կ'ունենայ Գ. Հ. Խորհուրդի անդամ Գրիգոր Պէմմէզեան (սակայ հայրենադարձ մտաւորական, ներգաղթած՝ Պէյրութէն, 1961 - 1966 անդամ եղած է Գ. Հ. Խորհուրդի: Մահացած՝ 1972): Նկատել տալով, թէ պոլսահայութիւնը պայծառակերպութեան նոր չրջանէ մը ներս մուտք կը գործէ Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեամբ, ան իր խօսքերը կը չարունակէ հետեւեալ ձեւով.

- Պոլիսը մեզի համար սովորական քաղաք մը չէ, այլ նուիրական անուն մը, յուզիչ յիշատակներով աղցուն, որովհետեւ ան խաղաթն է Օրմանեաններու եւ Դուրեաններու, Մեծարենցներու, Վարուժաններու, Պարոնեաններու եւ Զօհրապներու, Սիամանթօներու եւ Թէքեեաններու: Պոլիսը այն խաղաթն է, ուր այժմ կ'ապրի մեր ժողովուրդին մէկ հատուածը, որ, դեռ վերջերս, Վեհափառ Հայրապետի այցելութեան առիթով, ցոյց տուաւ որ գիտէ եւ կրնայ արժանաւորապէս շարունակել իր նախնիքներուն նուիրական աւանդութիւնները:

Ելոյթ ունեցողներու չարքին է նաեւ «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Արթուր Հատիտեան (սաղմոսական նախկին վարդապետ, յետագային՝ կարդաթող եւ հայրենադարձ), որ յիչեցնելէ ետք, թէ ինք Շնորհք Արքեպիսկոպոսին դասընկերն է եղած Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ ու այնտեղ միասին աչակերտեր են Թորգոմ Գուչակեան Պատրիարքին, կը մատնանչէ հետեւեալը:

- Միշտ թարմ է յիշողութեանս մէջ ուսանողութեան այդ օրերից, Նազարէթի որթատունցից եկած, մի բիչ տժգոյն եւ թեթեւ կռացած՝ պատկերը Արշակի (պատրիարքին աւազանի անունը - Լ. Շ.), բարութեամբ լեցուն աչքերով այդ պատանու, որը սիրում էր աւելի ԼՌԵԼ, ԽՈՀԱԼ ԵՒ ԱՂՕԹԵԼ: Այս երեք բառերի մէջ են խտանում երեկուայ իշտեցի "Եօզկաթ" որթ հայ պատանու եւ այսօրուայ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Հօր ընկարագրի ու բնաւորութեան հիմնական գծերը, որպէս մարդու եւ հոգեւորականի:

Հրաժեչտի այս սրտառուչ ընդունելութեան «Հուսկ բանք»ը կ'արտասանէր Շնորհք Պատրիարք: Ան ակնարկելով Վազգէն Կաթողիկոսին, դիտել կու տար որ "Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ Էջմիածնի միաբանութիւնը շատ բախտաւոր են, այս շրջանին մէջ ունենալով Վեհափառ Հայրապետին նման պայծառ եւ շատ գործունեայ հոգեւորական բարձր անձնաւորութիւն մը՝ իբրեւ Պետ եւ Հայր»: Ճետոյ կ'աւելցնէր.

- Մեր համոզումով, Հայ Եկեղեցին հաստատուն միակ ծառ մըն է, որուն արմատը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ կը գտնուի, եւ որ ունի իր մեծ ու փոքր ճիւղերը՝ նոյն արմատին վրայ ըճծիղած:

Այն ճիւղը, որ հաստատուած չէ այդ ծառին վրայ, կարելի չէ նկատել մաս Հայ Եկեղեցւոյ:

***

Յուլիս 22-ը Շնորհք Պատրիարքի պաշտօնական այցին վերջին օրն է: Մինչդէռ, երկու հովուապետները փափկաթախտ վարական այցելութիւն մը կու տան «Հայկական ՍՍՌ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան նախագահ» Նորայր Յարութիւնեանին:

Երեկոյեան, Պատրիարք Հայրը կ'առաջնորդուի Մայր Տաճար՝ իր վերջին աղօթքը կատարելու Իջման Ս. Սեղանին առջեւ: Բաժանումի թախծոտ ժամն է: Վերջ գտած է պատմական այց մը, Շնորհք Պատրիարքի իսկ հաստատումով՝ «լաւագոյն եւ արտասովոր տպաւորութիւններով»:

Կ'ողջագուրուին հիւրերն ու հիւրընկալները:

Հրաժեչտ՝ Ս. Էջմիածին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՄԻ

ԻՐԱՔԷՆ ԵՏՔ... ՖՐԱՆՍԱ

Ֆրանսայի «հակամերիկեան» դիրքը, իրաքի դէմ պատերազմին հարցով, Միացեալ - Նահանգներու մէջ չղթայադերծած է հակաֆրանսական արտայայտութիւններու պղտոր ալեկոծում մը, որուն տեղ - տեղ ստացած արտառոց երեւոյթներուն առջեւ դիտողը կը մղուի արմանք զարմանքէ խնդուքի: Նոյնիսկ հարց կը տրուի թէ անոնց եաին էչ թաքնուած ներհուն հակա - ֆրանսական սէր - հակադրանքի բարդոյթ մը, որուն արմատները պէտք է փնտռել աւելի անցեալին մէջ քան ներկայի, Զօրավար որ կ'ոլի օրերէն եւ հատնաբար անկէ ալ առաջ, երբ Ամերիկացիները չունէին ներկայի էվերեսթեան բարձրութեան հետ մրցող գերակայութեան զգացումը: Միջանկեալ, երկու երկիրները իրարու դէմ մղած են փոքր թերամարտներ, - էսբարմուչներ. երբ, օրինակ, Ամերիկան Ֆրանսացիին պահանջած էր մուտքի տեսադրոչմ, Ֆրանսա նոյնը պահանջած էր Ամերիկացիէն:

«Հակաֆրանսական բարդոյթ» տարբը տեղին է, երբ նկատի առնուի որ Ֆրանսայի դէմ զայրացողներուն մէջ կը գտնուին նոյնիսկ պատերազմին դէմ եղող Ամերիկացիներ: Միւս կողմէ, Ֆրանսա ըլլալով հանդերձ ընդդիմադիր գլխաւոր ձայնը, առանձինը չէ պատերազմը կանխելու իր կեցուածքին մէջ: Իր հետ եւրոպական երկիրներու խումբին մաս կը կազմեն Գերմանիա, Պելժիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Ֆինլանտա, Աւստրիա, Յունաստան, Իրլանտա, Լիւքսանպուրկ, իսկ «Մեծ»երէն՝ Ռուսաստան, Չինաստան: Սակայն անոնց դէմ ցասում ցոյց չի տրուիր:

Այսպէս՝ ռուսական վոտքայի չիչերը փողոց չեն թափուիր, մինչ Ֆլորիտայի մէջ թափուած Ֆրանսական չամբաների չիչերով փողոց կարելի է ջրել: Յունական փեթա պանիրը միչտ կը դասուի, սակայն պոսթընեան ճաչարան մը կը կանգնէ Ֆրանսայէն Պորտօներու եւ Պորկոներուն առաքումը: Կոչ կ'ըլլայ չխմել Ֆրանսական գինին եւ կինեռուն՝ չգործածել Ֆրանսական բուրումնաւէտութիւնները: Չճամբորդել նաեւ Ֆրանսա այլ՝ «բարեկամ» երկիրներ, որպէս զի ամերիկեան տոլարէն այս վերջինները միայն օգտուին:

Անուանարկիչ քարոզչութեան մաս կը կազմեն կարգ մը ծանուցումներ: Կայքէչներու մէջ, օրինակ, հարց կը տրուի. «Ի՞նչ կը նչանակէ 10·000 Ֆրանսացիներ՝ ձեռքերնին օդ բարձրացուցած...

կեղեցական - մչակութային կեանքին մէջ իրագործուած փառաւոր պայծառակերպութիւններուն:

Ցաւարտ Ս. պատարագին, երկու հովուապետները, ամպհովանիի տակ եւ եկեղեցական թափօրով, կ'առաջնորդուին վեհարան, որուն սեղանատան մէջ հրաժեչտի ճաչ մը կը սարքուէր ի պատիւ Շնորհք Պատրիարքին:

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, յատկապէս սոյն ճաչին մասնակցելու հրաւէր ուղղած է բազմաթիւ ականաւոր դէմքերու: Հոն են անդուլական նկարիչ Մարտիրոս Սարեան (մահացած՝ 1972), հայրենադարձ դերասան Կոստան Զարեան (մահացած՝ 1969), ձեռագրագէտ Սէն Արեւշատեան (այժմ՝ Մաշտոցի անուան Մատենադարանի տնօրէն), Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի անդամներ, Մայր Աթոռի միաբանութիւնն ու պաչտօնէութիւնը: Կ'երգուի «Էջ Միածինն ի Հօրէ» չարականը, Լուսինէ Զաքարեան կը մեներգէ «Կռունկ»ը, կ'արտասանուին բաժակաճառեր:

Առաջին ելոյթ ունեցողը կ'ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ Շնորհք Պատրիարքի անձին մէջ կ'ողջունէ «մեր օրերու հայ բարձրաստիճան հոգեւորականութեան ամենափայլուն դէմքերէն մէկը» եւ անոր կը նուիրէ եպիսկոպոսական խաչանկաթին մատանի մը:

Հայրենի կառավարութեան անունով՝ իր բարեմաղթութիւնները կը փոխանցէ «Հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ» Սուրէն Յովհաննիսեան:

Սրտախօսիկ եւ խիստ ուշագրաւ ելոյթ մը կ'ունենայ Գ. Հ. Խորհուրդի անդամ Գրիգոր Պէմմէզեան (սակայ հայրենադարձ մտաւորական, ներգաղթած՝ Պէյրութէն, 1961 - 1966 անդամ եղած է Գ. Հ. Խորհուրդի: Մահացած՝ 1972): Նկատել տալով, թէ պոլսահայութիւնը պայծառակերպութեան նոր չրջանէ մը ներս մուտք կը գործէ Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեամբ, ան իր խօսքերը կը չարունակէ հետեւեալ ձեւով.

- Պոլիսը մեզի համար սովորական քաղաք մը չէ, այլ նուիրական անուն մը, յուզիչ յիշատակներով աղցուն, որովհետեւ ան խաղաթն է Օրմանեաններու եւ Դուրեաններու, Մեծարենցներու, Վարուժաններու, Պարոնեաններու եւ Զօհրապներու, Սիամանթօներու եւ Թէքեեաններու: Պոլիսը այն խաղաթն է, ուր այժմ կ'ապրի մեր ժողովուրդին մէկ հատուածը, որ, դեռ վերջերս, Վեհափառ Հայրապետի այցելութեան առիթով, ցոյց տուաւ որ գիտէ եւ կրնայ արժանաւորապէս շարունակել իր նախնիքներուն նուիրական աւանդութիւնները:

Ելոյթ ունեցողներու չարքին է նաեւ «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Արթուր Հատիտեան (սաղմոսական նախկին վարդապետ, յետագային՝ կարդաթող եւ հայրենադարձ), որ յիչեցնելէ ետք, թէ ինք Շնորհք Արքեպիսկոպոսին դասընկերն է եղած Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ ու այնտեղ միասին աչակերտեր են Թորգոմ Գուչակեան Պատրիարքին, կը մատնանչէ հետեւեալը:

- Միշտ թարմ է յիշողութեանս մէջ ուսանողութեան այդ օրերից, Նազարէթի որթատունցից եկած, մի բիչ տժգոյն եւ թեթեւ կռացած՝ պատկերը Արշակի (պատրիարքին աւազանի անունը - Լ. Շ.), բարութեամբ լեցուն աչքերով այդ պատանու, որը սիրում էր աւելի ԼՌԵԼ, ԽՈՀԱԼ ԵՒ ԱՂՕԹԵԼ: Այս երեք բառերի մէջ են խտանում երեկուայ իշտեցի "Եօզկաթ" որթ հայ պատանու եւ այսօրուայ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Հօր ընկարագրի ու բնաւորութեան հիմնական գծերը, որպէս մարդու եւ հոգեւորականի:

Հրաժեչտի այս սրտառուչ ընդունելութեան «Հուսկ բանք»ը կ'արտասանէր Շնորհք Պատրիարք: Ան ակնարկելով Վազգէն Կաթողիկոսին, դիտել կու տար որ "Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ Էջմիածնի միաբանութիւնը շատ բախտաւոր են, այս շրջանին մէջ ունենալով Վեհափառ Հայրապետին նման պայծառ եւ շատ գործունեայ հոգեւորական բարձր անձնաւորութիւն մը՝ իբրեւ Պետ եւ Հայր»: Ճետոյ կ'աւելցնէր.

- Մեր համոզումով, Հայ Եկեղեցին հաստատուն միակ ծառ մըն է, որուն արմատը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ կը գտնուի, եւ որ ունի իր մեծ ու փոքր ճիւղերը՝ նոյն արմատին վրայ ըճծիղած:

Այն ճիւղը, որ հաստատուած չէ այդ ծառին վրայ, կարելի չէ նկատել մաս Հայ Եկեղեցւոյ:

***

Յուլիս 22-ը Շնորհք Պատրիարքի պաշտօնական այցին վերջին օրն է: Մինչդէռ, երկու հովուապետները փափկաթախտ վարական այցելութիւն մը կու տան «Հայկական ՍՍՌ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան նախագահ» Նորայր Յարութիւնեանին:

Երեկոյեան, Պատրիարք Հայրը կ'առաջնորդուի Մայր Տաճար՝ իր վերջին աղօթքը կատարելու Իջման Ս. Սեղանին առջեւ: Բաժանումի թախծոտ ժամն է: Վերջ գտած է պատմական այց մը, Շնորհք Պատրիարքի իսկ հաստատումով՝ «լաւագոյն եւ արտասովոր տպաւորութիւններով»:

Կ'ողջագուրուին հիւրերն ու հիւրընկալները:

Հրաժեչտ՝ Ս. Էջմիածին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Յունուար 17–ին Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդութեան Մշակութային Յանձնախումբի նախաձեռնած եւ Քէօլնի Հայ Համայնքի, Հայ-Գերմանական Ընկերակցութեան, Հայ Գործարարներու Միութեան եւ այլ կազմակերպութիւններու հետ գործակցաբար Հայ Մշակոյթի Շաբաթներու ծրագրին հանդիսաւոր բացումը կատարուեցաւ Քէօլնի Ֆօյըրվախ կոչուած Մշակութային Կեդրոնին մէջ: Բացման հանդիսութեան բացի Առաջնորդն ներկայ էին՝ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Տիկին Կարինէ Ղազինեան, Հայաստանի մէջ Գերմանիոյ դեսպան Հանս – Վուլֆ Պարթըլս, Քէօլն քաղաքի Մշակութային վարչութեան պետը Պ. Պունք, Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի փոխ – ատենապետ Տօքթոր Րաֆֆի Պեհիկեան, Հայ Գործարարներու Միութեան Ատենապետ Պ. Մուրատ Աքլիզ, Քէօլնի Հայ Համայնքի Ատենապետուհի Տիկին Մինու Նիքբայ, ինչպէս նաեւ տարբեր Հայ եւ օտար կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ մշակութասէր հասարակութիւն մը:

Մշակութային Շաբաթները Յունուար 17–ին մինչեւ Փետրուար 9 տեւեցին եւ ծրագիրը կը պարունակէր դասախօսութիւններ՝ Հայ ժողովուրդի եւ եկեղեցւոյ պատմութեան, ինչպէս նաեւ Հայկական Հարցի նիւթերը, Սէրբենատ նշանախտամրի համերգը, նկարչական ու արձաններու ցուցահանդէսներ, թատերերգութիւններ՝ Փոլիկոն թատերախումբի եւ Տիկին Անահիտ Թօփչեանի մասնակցութեամբ, հեղինակներու դիրքերէն ընթերցումներ, գրականութեան, պատմութեան ու քաղաքականութեան նիւթերով ելոյթներ: Նախատեսուած էր նաեւ Եղոյեանի Արարատ ժապաւէնի ցուցադրութիւնը, սակայն ան յետաձգուեցաւ ուրիշ թուականի մը, նկատելով որ ժապաւէնի ցուցադրութեան թուականները կը զուգադիպէին Պէրլինի Ֆիլմ Ֆէսթիվալին եւ նախապատուութիւն արուեցաւ Արարատի ցուցադրութիւնը նախ Պէրլինի մէջ կազմակերպել:

● Երեքշաբթի, Յունուար 21–ին Մինխէնի Առեւտրանական ու Կաթողիկէ, ինչպէս նաև քրիստոնէական տարբեր եկեղեցիներու Համագործակցութեան Խորհուրդի հրաւէրով տեղի ունեցաւ միասնական աղօթք, նուիրուած Քրիստոն – եաններու միութեան: Գերմանահայ Առաջնորդութիւնը կը ներկայացնէր Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան:

Միասնական աղօթքը նուիրուած էր աշխարհի խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, երկկողմանի յարգանքի ու համակեցութեան, մանաւանդ որ այս օրերուս աշխարհ զարձեալ կը գտնուի պատերազմի մը սպառնալիքին ներքեւ: Յատուր պատշաճի պատգամը տուաւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ պետ՝ կարդինալ Ֆըրմիրիէ Վէթթէր:

Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու համագործակցութիւնը 2003 թուականը յայտարարած ըլլալով «Սուրբ Գրքի Տարի», միասնական աղօթքէն եաք պաշտօնապէս բացումը կատարուեցաւ Սուրբ Գրքի Տարւան:

● Կիրակի, Յունուար 26–ին Շթուտթկարտի Առեւտրանական Մարքուս եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ յուշ – երեկոյ նուիրուած Պատը – Վիւրթեմպերկի Առեւտրանական եկեղեցւոյ Եպիսկոպոս Թէոֆիլ Վուրմի 50–ամեակին:

Երեկոն սկսաւ աղօթքով, որուն հանդիսապետեց Առեւտրանական Եկեղեցւոյ Կեդր. Խորհուրդի Ատենապետ Ման – Ֆրէտ Քոք–ը իր կողքին ունենալով Վիւրթեմպէրկ նահանգի Առեւտրանական Եպիսկոպոս Կէրհարտ Մայէր–ը, ինչպէս նաեւ նահանգի կառավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաները: Հայ Եկեղեցին կը ներկայացնէր Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան:

Թէոֆիլ Եպիսկոպոս առաջնորդած է եկեղեցին Գերմանիոյ նացիական բռնատիրութեան տարիներուն բուռն պայքար տանելով անոր ոճրագործութիւն – ներուն դէմ եւ քննադատելով մարդասպան քաղաքականութիւնը:

● Գերմանիոյ Հայոց Թեմը օժտուեցաւ նոր քահանայ հայրով մը յանձին՝ Գրիգոր Սրկ. Մարտիկեանի:

Գրիգոր Սարկաւագի քահանայական կոչման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Փետրուար 22–ին Քէօլնի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ խստաւելակութեամբ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի եւ Թեմի ողջ հոգեւոր դասի մասնակցութեամբ:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Փետր. 23–ին հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Առաջնորդ Գարեգին Արք., որ կատարեց նաեւ ձեռնադրութիւնն ու օծումը Գրիգոր Սարկաւագին վերանուանելով Տէր Հայրապատ:

Նորօծ քահանան իր քառասունքի պաշտօնավարութիւնը պիտի անցընէ Ռումանիոյ Հայ վանքերէն մէկուն մէջ, հսկողութեան ներքեւ Տիրայր Արք.ի որուն նահատակ եղբօրը թոռն է ձեռադրեալը: Տէր Հօր կենքահայրութեան պատուաբեր պաշտօնը ստանձնեց Թեմական Խորհուրդի անդամ Տօքթոր Սարգիս Ատամ:

Հայրապատ քահանայ իր նախնական եւ միջնակարգի ուսումը առած է Սոխումի եւ Հայաստանի մէջ, երեքուկէս տարիներ դասնուած է Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքին մէջ, ապա աւարտած է Երեւանի Համալսարանի Աստուածաբանութեան բաժինը: Այս տարուան ընթացքին կ'աւարտէ, կը ստանայ իր մագիստրոսի տիտղոսն ու պաշտօնի կ'անցնի Քէօլնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
2003, Փետրուար 28

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

Կիրակի, Փետրուար 23, առաւօտեան ժամը 10·30–ին Էչմիրոլի (Իգէրի նահանգ) Ազատութեան հրապարակին Մեռեալ – ներու յուշարձանին առջեւ, Կրընոպլի Հայ Մարտիկներու Միութեան նախագահը՝ Ժիրայր Արապեան, բազմաթիւ նախկին ռազմիկներու, դիմադրականներու եւ համակիրներու ներկայութեան ոգեկոչեց Միսաք Մանուչեանի եւ իր 22 ընկերներուն յիշատակը, անոնց զնդակահարման 59–րդ տարելիցին առթիւ: Մէկ վայրկեան լռութենէ եաք, ան հակիրճ կերպով ներկայացուց Մանուչեանի կեանքն ու գործունէութիւնը, քաջութիւնը եւ դիմադրական գործունէութիւնը: Ժան Քոքթօ կարգաց զանազան ազգերէ բաղկացած զոհուած երիտասարդներուն անուններուն ցանկը, ապա, արտասանեց Արակոնի լ'Ափիչ ոտանաւորը:

Ծաղկեպսակներու զետեղումէն եաք յուշաքարին առջեւ, ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ տեղւոյն քաղաքապետարանը:

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԹԱՂՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՓԻՐԻԳԻՒՂԻ նախ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, ապա կից «Նազար Շիրինօղլու» սրահին մէջ, Փետրուար 23–ին, նշուած է Դպրաց Դասու հիմնադրութեան 71–ամեակը, նախագահութեամբ Մեսրոպ Պատրիարքի: Եկեղեցական արարողութենէն եաք, ներկաները հաւաքուած են Նազար Շիրինօղլու սրահը: Գեղարուեստական յայտագրի մը բացումը կատարած է Ադուլիս Նուպարեանի երգչախումբը, որու ելոյթէն եաք, բացման խօսքը արտասանած է Սեդրակ Տաւութեան, անդրադառնալով Վարդանանց Դպրաց Դաս երգչախումբին անցած ուղիին: Իրեն յաջորդած է երգչախումբի տնօրէն խորհուրդի ատենապետուհի Տիկին Գարէն Թերզեան որ ներկայացուցած է տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած երգչախումբին անցեալ տարուան գործունէութեան մասին: Ապա առած է նաեւ երգչախումբի նախագահ՝ Տունեան եաղ քահանայ: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, Մեսրոպ Պատրիարք արտասանած է «Հուսկ Բանք»ը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Ժիրայր Զաքըր – Օհանեան, 82 տարեկանին: Ան ծանօթ անուն մը եղած է ճատրակի միջազգային աշխարհին մէջ: Հեղինակաւոր մասնագէտ մըն էր, որ ամբողջ կեանքը նուիրած էր ճատրակի: Թուրքիա գնահատելով իր ջանքերը, զայն նշանակած էր ճատրակի Թուրքիոյ դաշնակցութեան նախագահ: Իր ուսումը ստացած էր նախ Նոր Դպրոց, ապա՝ Կալաթասարայ եւ Մխիթարեան: Ան եղած է նաեւ ճատրակի ուսուցիչ հայկական վարժարաններու եւ Սանուց Միութիւններու մէջ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Փետրուար 24–ին, իր մահկանացուն կնքած է երբեմնի դերասանուհի Մելինէ Աճէմեան – Հելվաճեան: Ան 50–ական 60–ական թուականներուն ծանօթ դերասանուհի եղած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան:

VIVRE EN GUERRE

Այս խորագրով հատոր մը լոյս տեսած է Մխրխամ Կօմի ղեկավարութեան տակ: Ան դիմած է ութ մեծ թղթակիցներու (Փաքիստան, Աֆղանիստան, Գորէա, Ալժերիա, Քոսովօ ինք ալ արտայայտուելով Հայաստանի մասին) որ վկայեն, ոչ թէ յատուկ դէպքի մը մասին, այլ բնակչութիւններու ապրած ամէնօրեայ կեանքին: Փաթրիք Քէյնեան քանի մը տողով արձագանգած է դիրքին, Մոնտի Փետրուար 27–ի գրական յաւելուածին մէջ:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՃՈՒՀԱՅԻ

12

Սամաթիոյ ծովափը երկու անդամ անկարագրելի աղմուկ եւ իրարանցում տեղի կ'ունենան: Զկնորսներուն մեկնած ժամանակ, դիշեր ժամանակ, եւ անոնց վերադարձին, առաւօտուն:

Երբ ձկնորսներուն վերադարձը քիչ մը կ'ուշանայ, անոնց կիներն ու մայրերը մեկիկ մեկիկ դուրս կ'ելլան իրենց տներէն ու կ'ուղղուին դէպի ծովափ՝ նայելու համար թէ կու գա՞ն զայդողները, պահ մը կը կենան մազերնին հովուն, աչքերնին քթթած աւելի հեռուն տեսնալ կարենալու համար: Յետոյ կու գան տուն, կը վերսկսին տնային գործերը՝ քիչ առենէն կրկին դուրս ելլալու եւ անձկագին նայուածք մը նետելու համար դէպի ալեկոծ ծովը:

Վերադարձը կ'ուշանայ երբեմն ձկնորս ընկերոջ մը օգնութեան հասած ըլլալուն, երբեմն ալ այդ օրը որսացած ձուկերու սակաւութենէն պատճառով, որով սպասող կանանց թիւը կը չատնայ: Եթէ ծովուն բացը ոեւէ առագաստի մը սուր ծայրը չէր չարժիր բարեւի մը պէս, կիները այլեւս սիրտ չունին իրենց առօրեայ տնային գործերուն դառնալու: Անոնք քով քովի եկած՝ իրենց մտահոգութիւնները կ'ըսեն իրարու:

– Քուրիկ, ինչո՞ւ ըսանկ ուշացան, – կ'ըսէ երիտասարդ կին մը, որ նոր ամուսնացած է, – իր քովը կանգնած դրացուհիին...

– Գիշերը այազ ալ չկար, որ ըսեմ թէ...

– Ե՞րբ պիտի գան, ամբո՞ղջ պիտի գան...

Քանի՛ քանի՛ անդամներ վերադարձողներուն մէջ բացականներ եղած են եւ ելոյղներն ալ ցամաք ելած են յուղարկաւորութեան գացողի մը պէս լուռ, կարծես յանցաւորներ ըլլային, որ իրենք եկած էին, մինչդեռ միւսները...

Երբ, վերջապէս, հեռուէն կ'երեւան վերադարձող նաւակներու առագաստները, կիները անմիջապէս կը մտնեն տնակները իրենց կէս թողած աշխատանքները վերջացնելու եւ կերակուրի պատրաստութեամբ զբաղելու համար: Միեւնոյն ժամանակ լնգզլնգնուն հարց կու տան թէ՝ եկողներուն մէջ կա՞յ իրենը, պիտի ուտէ՞ իր պատրաստած կերակուրը առատ համեմով՝ սառած ստամոքսը տաքցնելու համար:

Հետզհետէ կը մօտենան նաւակները, առագաստները վար կ'առնուին: Կիները պաղատագրի կը մօտենան նաւամատոյցին, իրենց ամուսիններէն չտեսնուելու համար: Զկնորսը թոյլ չի տար, որ կինը այսպէս հրապարակաւ գինքը սպասէ: Բայց մէկ նայուածքը բաւական է, որ կիները տեսնեն թէ եկած է «իրենց»ը: Այն ժամանակ բոլորը չտապով կը մըտնան իրենց տները՝ այս անգամ սեղանը դնելու համար:

Կինը միեւնոյն ժամանակ փայտէ ածուխը կը լեցնէ օճախին կամ կրակարանին մէջ: Ան պիտէ, որ ամուսինը իր որսացած ամէնէն յարգի ձուկերէն մէկ–երկուքը հետը պիտի բերէ՝ կասկարային վրայ խորովելու համար:

Զկնորսը ձուկը կ'ուտէ հասկացողի ջերմեռանդութեամբ:

Փայտէ ածուխը փոքրիկ կայծեր արձակելով կը վառի եւ իր բարկ հոտը կը միանայ միւս օճախին մէջ եռացող կերակուրի հոտին, սենեակին օդը դարձնելով անշնչելի: Բայց ծովու օդը ներս մտնալու համար հազար ծակ ու ծուկ ունի իր տրամադրութեան տակ. հոս ապակին կոտրած է, հոն փայտը լաւ կցուած չէ, դուռն ալ լաւ չի գոցուիր:

Արդէն տղաքը, դրան սեմին նստած, յանկարծ գառնուկի պէս խելօք, հայրիկին կը սպասեն: Երբ որ մտնայ, պիտի երթան ձեռքը պագնեն. յետոյ մէկը ջուր պիտի թափէ ձեռքերուն որ լուացուի. միւսը անձեռոցը պատրաստ պիտի պահէ, որ լուացուելուն պէս, անմիջապէս տայ: Այս արարողութեան ժամանակ ոեւէ թերութիւն աննկատելի է:

(Շար. 45)

(Շար. Ա. Էջէճ)

դիր մը որ կ'արտօնէ ուժի դիմել: Առաջին անգամն է որ ոճը այսքան վըճռական է խիստ ազդարարութեան բնոյթ ունի: Տ. տը Վիլըփէն, ռուս եւ ղերման իր պաշտօնակիցներուն հետ դումարուած ժողովի աւարտին յայտարարեց. – «Տէր կ'ըլլանք մեր բոլոր պատասխանատուութիւններուն»: Երբեակը գլուխն անցած է դիմադրական չարժումի մը ամերիկեան ռազմապաշտ ծրագիրներուն դէմ: Հաւանական չէ որ օգուտ ունենայ, բայց, գոնէ յստակ է որ տեղի տալու տրամադրութիւն չկայ ամէն կողմ: Ցաւալի է անշուշտ որ Եւրոպան մէկ ճակատով չի ներկայանար, ինչ որ ճիշդ ու ճիշդ Ամերիկայի փափաքն է: Տեւականօրէն չանք չէ խնայած պառակտուած Եւրոպայի մը ի նպաստ եւ իր վերջին փորձերէն մէկն ալ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար իր գործած ճնշումներն էին: Իրաց այս մթնոլորտին մէջ, Անգլիա, ԱՄՆ եւ Սպանիա կրնան հրաժարիլ իրենց բանաձեւը քուէարկութեան դնելէ, եթէ մանաւանդ համոզուին որ մեծամասնութիւն չի գոյանար: Ի դէպ, եթէ մեծամասնութիւն չգոյանայ (9 ձայն 15 անդամներու վրայ) վէթոյի հարկ չի տեսնուիր, իսկ եթէ մեծամասնութիւն գոյանայ, այդ պարագային արգելքի միակ միջոցը կը դառնայ մնայուն հինգ անդամներէն մէկուն (ԱՄՆ, Մեծն – Բրիտանիա, Ռուսաստան, Ֆրանսա, Չինաստան) վէթօն:

Երբեակին յայտարարութեան կողքին, նոյն օրը, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան աշխարհի զրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ, ներառեալ Միացեալ – Նահանգները: Կաթողիկէներու խումբ մը հաւաքուած է Սպիտակ Տան առջեւ, այն համոզումով որ Պուշ խոր հաւատացեալ ըլլալով, կը լսէ Աստուծոյ ձայնը եւ պէնքի չի դիմեր: Պապը հրաւիրած էր արդէն կաթողիկէները որ իրենց «Պահքը նուիրեն խաղաղութեան դատին»: Ամերիկացի ուսանողներու նախաձեռնութեամբ ալ, երիտասարդներ տողանցած են՝ «դիրքեր, ո՛չ ռումբեր» լոզունգով, բանաստեղծներ Գոնկրէս զացած են խաղաղութեան դատը պաշտպանելու: «Երբեք այսքան բանաստեղծներ մէկ ձայնով խօսած չեն, ինչպէս այսօր» յայտարարած է Սամ Համիլ, հեղինակ քերթուածներու 13 գրքոյկներու: Ցոյցեր տեղի ունեցած են Փարիզ, Մարսէյլ, Լիոն, Թուլուզ, Ռէնն: Փարիզի մէջ, աշխատանքի ազգային համադաշնակցութեան անդիմանականները անտեղի դանելով Ժ. Փ. Շըվէնըմանի մասնակցութիւնը բուռն կերպով վռնտած են նախկին նախարարը: Այլ երկիրներու մէջ ալ՝ Աւստրալիա, Եգիպտոս, Սպանիա եւ այլուր բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցած են: Յատկանշական երեւոյթ է, որ երբեք այսքան հակամերիկեան հոսանք չէ ստեղծուած աշխարհի մէջ, բայց, կը թուի որ Պուշէն անդին ալ, բազէներու չրջանակին մէջ, ոչ ոքի հոգն է:

Ուշիմներէն հասնելէն եառ, Պապին բանագնացը նամակ մը յանձնած է Պուշի եւ երկար տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է խորհրդականին՝ Գոնսալեցցա Ռայսի հետ: Կարդինալ Փիօ Լակիի համար, Իրաքի դէմ պատերազմ մը ՄԱԿ-ի չրջագծին դուրս «ապօրինի եւ անարդար է»:

*
**

Թուրքիոյ մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ, մեծամասնութեան պատկանող, որոնք չէին քուէարկած ամերիկեան զօրքերու Թուրքիա հաստատման ի նպաստ բանաձեւը, կրնան միտք փոխել, եթէ բանաձեւը կրկին ներկայացուի: Մինչ այդ, արդէն բանակը Ամերիկայի կողքին է: Սպայակոյտի պետը՝ զօրավար Հիլմի Իօզքէօք բացէ ի բաց իր զօրակցութիւնը արտայայտած է ամերիկեան բանակին դեռեղման, հիւսիսային ճակատի մը հաստատման համար: Արդէն, զօրավարին այս դիրքն է որ ազդած է կարգ մը երեսփոխաններու վրայ: Զօրավար Հ. Իօզքէօք դղուշացուցած է, սակայն, Իրաքի Քիւրտերը որեւէ թշնամական արարքի դէմ իր երկրին հանդէպ: Էրտողան, որ նուաստացումի զգացում մը ունեցած էր իր իսկ չարքերու մերժողական դիրքին առթիւ, կոչ ըրած է երեսփոխաններուն, որ երկրին չահերը աւելի վեր դասեն քան իրենց զգացումները: Թուրքիա, յայտարարած է, իր իսկ ապահովութեան համար եւ Իրաքի հողամասի ամբողջականութեան, դիտորդ պիտի չմնայ, հարկ է մտածել երկրին ապագային մասին: Ներկայիս, Անգարա կը

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկտեմբերէն եւ Հանգստեան ժամերը՝ պատիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12–ին,*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 19–ին,*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26–ին, ՄԻԶԻՆՔ:*

Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հոկտ.:
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2–ին,*
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9–ին:*

*
**

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Արեւագալ ժամը 9·45–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Քարոզ և հոգեհանդիստ ժամը 11·45ին:

Télévision
FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30

«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Բարիս Ամատունեանէ 50 Եւրօ Ալիս Ոսկանեանի մահուան քառասունքին առիթով:

Ջանայ ժամանակ չտալ, աւելի նպաստաւոր պայմաններ ձեռք ձգելու համար:

*
**

Իրաքի քրիստոնեաներու պարագան մտահոգիչ է եւ ով որ կրնայ կ'արտադաղթէ: «Ֆիկարօ» (Մարտ 6) լայն տեղ կու տայ, անոնց վիճակին մասին թըղթակցութիւններով: Առանձին գրութիւն մը կը ներկայացնէ քրիստոնեայ եկեղեցիներու խճանկարը: Հոն կը յիշուի, որ Հայերու մէջ կան 5000 կաթողիկէներ, 10 հազար առաքելական ու կը յիշէ թէ «Հայերու պատրիարքը հոն ապաստանած է 1915–ի ցեղասպանութենէն ետք»: Ճըշդենք որ հարցը կը վերաբերի Ջաւէն պատրիարքի, որ ապաստանած չէ, այլ՝ աքսորուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑՖԱՑԻ ՄԷՋ է այս անգամ որ անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուեցաւ, Մարտ 5–ին, հանրակառքի մը մէջ: 16 մեռեալ կար եւ աւելի քան 50 վիրաւոր: Հակադրեցութիւնը անմիջական եղած է: Իսրայէլեան 50 հրասայլեր մուտք գործած են Գազա, բնակարանները օդը հանած: 11 Պաղեստինցիներ սպաննուած են եւ 100 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ԹՈՒՐՔԻԱ կորնդուցած է Եւրոպայի Մարդկային Իրաւունքներու Ատեանին առջեւ վիպադիր Ե. Քէմալի բացած դատը: Գրպէտին 1995–ին լոյս տեսած հատորին («Գաղափարին ազատութիւն») երկու յօդուածները ցեղային խտրականութեան դրդելու ամբաստանութիւնը կրած էին ու այդ պատճառով հատորը հաւաքուած էր: Եւրոպական Ատեանը Թուրքիան դատապարտելով հանդերձ, հատուցումի վճիռ արձակած չէ, այն նկատումով որ վիպադիրը բանտարկութեան չէր դատապարտուած:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՈԿՈՒՄ ԵՒ ԿԱՐՕԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՈԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՏԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻԻՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ
(Շար.)

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ աւետարանութեան, փարիզի եւ փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՈԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՏԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷԼ
ՀՈԿՈՒՄԻ ԽԱՉԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

100ème ANNIVERSAIRE
D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS

par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**
Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien
(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER
au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :
— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

*
**

Section **«D. MISSAKIAN»** de Sevran-Livry

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars

Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

*
**

Section **«Leola Sassouni»**
de Marseille-Bd. Oddo

Loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·640

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·640

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՊՈՒՇ ՔՈՒԷ Կ'ՈՒԶԷ ԲԱՅՑ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉՏԱՅ

Մարտ 6–ի իրիկունը, նախագահ Պուշ, քառորդ ժամուան մամուլի ասուլիս մը ունած է եւ յայտնած այդ առթիւ, որ որոշած է նոր բանաձեւը Ապահովութեան Խորհուրդի քուէարկութեան ենթարկել, առկայնելով սակայն թէ Միացեալ – Նահանգները ՄԱԿ–ի արտօնագրին պէտք չունին գործելու համար: Այսինքն Պուշ կ'ուզէ ամէն մէկուն կարծիքն առնել, բայց, կարեւորութիւն պիտի չտայ: Այդ քուէարկութիւնը կը ձգտի նեղը դնելու 15 անդամները եւ առիթ տալու որ Պուշ ամէն մէկուն դիրքին տեղեակ ըլլայ: Ճ. Պուշ ճշդած է նաեւ որ հակառակ տարակարծութիւններու, Ֆրանսա պինակիցը կը մնայ ԱՄՆ–ու: Նախքան քուէարկութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ, հաւանաբար, շաբթուան սկիզբը (Մարտ 10 – 12), Ուրբաթ Մարտ 7–ին, Պլիքս եւ էլ – Պարատէյ ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրը: Ապահովութեան Խորհուրդի այս նիստին կը մասնակցէին 15 անդամ երկիրներու Արտաքին նախարարները: Միւս կողմէ, Մեծն – Բրիտանիա կը ծրագրէր բարեփոխում մը կատարել այդ նոր բանաձեւին մէջ, որպէսզի վերապահ պետութիւնները դիրք փոխեն: Այդ բարեփոխումը կրնայ նոր պայմանաժամ մը (մեկնէն 2 շաբաթ) ընծայել Սատամ Հիւսէյնի, բայց, խորքին մէջ, ոչինչ պիտի փոխուի, կրնայ միայն ժամանակացոյցի հարց ըլլալ, այսինքն վերջնապէրին երկարաձգումը:

*
**

Թուրքիոյ մէջ ռազմավտրգեր տեղի կ'ունենան եւ Մարտ 6–ին, զինուորական 200 բեռնակառքեր ուղղուած են դէպի Իրաքեան սահման, մինչ ամերիկեան բեռնակառքեր ալ ճամբայ ելած էին Իսքէնտէրունի նաւահանգիստէն դէպի արեւելք: Թրքական սպայակոյտը յայտարած է թէ այդ տեղափոխումները «բնականոն միջոցներու» մաս կը կազմեն:

*
**

Սատամ Հիւսէյն զգուշացուցած է Պուշը, չեչեելով թէ ան «բացարձակ յիմարութիւն մը» կը գործէ եթէ Իրաքի դէմ պատերազմի դիմէ եւ թէ անկարելի կը դառնայ բնաջնջել Իրաքեան բանակը, որ վճռականութեամբ կը հակազդէ, նոյնիսկ եթէ չի կրնար «հրթռանններով եւ ճեռնառումբերով»: Ամերիկեան նոր ռմբակոծութեան մը հետեւանքով երեք Իրաքցիներ մեռած են:

Յարդ եւ Մարտ 1–էն ի վեր, 34 հիւրթիռներ (Ա-Ա – Սամուտ 2) փճացուած են:

*
**

Թ. Պլէրի քաղաքական ապագան կախում ունի Իրաքեան տագնապի լուծումէն: Արդարեւ, անկարելի չէ որ Թ. Պլէր Արտարութեան Միջազգային Ատեանին առջեւ քաշուի, եթէ պատերազմը ծագի առանց ՄԱԿ–ի լիազօրագրին: Որեւէ յարձակում Իրաքի վրայ, առանց ՄԱԿ–ի արտօնութեան, համապատասխան է «միջազգային իրաւունքի հիմնական բռնաբարման»:

*
**

Չինաստան, Մարտ 6–ին, յայտնեց թէ դօրավիգ է Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի յայտարարութեան որեւէ նոր բանաձեւի նկատմամբ: Փեքին, որեւէ ձեւով անհրաժեշտ չի դներ որ մէկ կողմ դրուի 1441 թիւ բանաձեւը եւ նոր մը ներկայացուի: Չինացիներուն համար, հիւսիսային Գորէա եւ Իրաք նոյն հարցերն են եւ Ուաշինկթըն կը թերագնահատէ Փեքինկեանկի ղեկավարներուն խնդիրը:

Պուշ յայտարարած է Մարտ 4–ին, որ եթէ Հիւսիսային Գորէայի հարցը դիւանագիտական ճեռնի վրայ չկարողանայ, հարկ կ'ըլլայ զայն լուծել զինուորական ճեռնի վրայ: Զինացիք պատերազմի մը վախն ունին իրենց սահմանին վրայ: Այդ իսկ պատճառով, դէմ են որ ճնշում բանեցուի Հիւսիսային Գորէայի վրայ:

ԹՈՒՐՔԵՒԻՐՏ ԲԱՆՈՒՄԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հիւսիսային Իրաքի մէջ անկարելի չի նկատուիր Թուրքեւքիւրտ բախում մը: ԱՄՆ–ու կողքին Իրաքի դէմ գործողութեան մասնակցելու Թրքական պատրաստակամութիւնը արդէն հակազդելու մըղած էր շրջանին քիւրտ պատասխանատուները: Այնոնք քանիցս յայտարարեցին թէ եթէ Թրքական զօրքեր ինքնապլուխ իրենց զօտին մտնեն, իրենք առիւծ պատերազմի յայտարարութիւն կը նկատեն ու կը կռուին:

ԱՄՆ–ու զօրքերուն հրամանատարը զօրավար Թ. Ֆրանքս ալ խօսած է նոյն հանգամանքի մասին: Ըսած է թէ կրնայ Թուրքեւքիւրտ բախում մը արձա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՆԵՐԵՐ Է ՀԱՑԵՐԸ

Էրզրումի քաղաքապետը Մ· Ույքուսուզ որ ազգայնական «Ազգային շարժում» կուսակցութեան կը պատկանի, քաղաքին «Հայերէ դրաւումին» 85–րդ տարեդարձին առթիւ (Մարտ 12) յայտարած է թէ ներած է հայ հրոսախումբերը: Այդ արարքին պատճառը այն է որ քանի մը տարիէ ի վեր տարեդարձի տօնակատարութեան ծրագիրին համար Հայու դեր կատարելու տրամադիր մարդ չի գտնուիր: Ամէն տարի կրկնուող կեղծանի պատկերով մը հոն կը ներկայացուէր Հայերու քաղաքէն վտարումը. ատոր համար ալ միշտ Հայու դեր ստանձնելիք անձեր կը փնտռուէին:

Քաղաքապետը յայտնապէս ձանձրացած է այդ փնտռտուքէն ու արմատական միջոցի մը դիմած, ներելով Հայերը:

Մանաւանդ որ այդ կերպով թէ՛ ամէն տարուան տագնուկ մը փրկուած է եւ թէ առիթ ստեղծած յատարարելու. «մենք մեծ ժողովուրդի մը զաւակներն ենք, նեղսիրտ Հայերը»:

Ջի՞ մտածուիր արդեօք Հայեւթուրք հաշտութեան խումբին յաջորդ հանդիպումը Էրզրումի այդ մեծահոդի, բարեացակամ ու նոյն ատեն այդքան գործեացակամ ու նոյն ատեն այդքան գործնապաշտ չընդանակին մէջ կազմակերպել...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մատենադարանին մօտ Մարտի 6–ի ընդդիմութեան հանրահաւաքին կազմակերպիչները միասնական յայտարարութիւն մը հրապարակած են ուր ըսած է. «ՀՀ նախագահի ընտրութիւններէն երկրորդ փուլը անցաւ զանգուածային ընտրակեղծիքներէ, բռնաճնշումներէ եւ ահաբեկչութեան մթնոլորտում: Գնահատելով ստեղծուած իրավիճակը, յայտարարում ենք.

1· Չենք ճանաչում ընտրութիւնների արդիւնքները՝ արձանագրելով, որ ընտրութիւնների քօղի տակ տեղի է ունեցել իշխանութեան բռնազաւթում, եւ օրէնքից դուրս գործող վարչախումբն իրաւունք չունի հանդէս գալ Հայաստանի եւ նրա քաղաքացիների անունից,

2· Հասարակութեան հետ միասին հետեւողականօրէն չարունակելու ենք պայքարը Հայաստանում սահմանադրական կարգը վերականգնելու, օրինական իշխանութիւններ ձեւաւորելու նպատակով,

3· Պահանջում ենք կենտրոնական Ընտրական Յանձնաժողովից ղեկավարուել ՀՀ ընտրական օրէնսգրքով եւ որոշում ընդունել Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնն անվաւեր ճանաչելու մասին,

4· Մինչեւ նոր, օրինական ընտրութիւնների անցկացումն ու սահմանադրական կարգի վերականգնումը՝ պայքարելու ենք ապօրինի ռեժիմի բռնաճնշումներից Հայաստանի քաղաքացիների իրաւունքները պաշտպանելու համար»:

Ելոյթ ունեցած են Ա.Քոմ Սարգսեան, Արչակ Սադոյեան, Ստեփան Դեմիրճեան, Ալպէր Բազէեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 6 / 7)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի նախագահը հեռագրով մը շնորհաւորած է Ռ. Քոչարեանի վերընտրութիւնը: Ան ըսած է. «Ինծի համար մեծապէս հաճելի է շնորհաւորել ձեզ, ձեր տարած յաղթանակին համար եւ մաղթել յետագայ յաջողութիւններ, պետական այդ բարձր պաշտօնին վրայ»:

*
**

ՎԱԶԳԻՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՏՆՐԵԴԱՐՁԸ

Նախկին վարչապետ, Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեանի տարեդարձին օրը, Մարտ 5–ին երկրին ղեկավարութիւնը նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորութեամբ այցելած է Եռաբլուր, յարգանքի տուրք մատուցանելու անոր շիրիմին առջեւ: Այցին մասնակցած են վարչապետը, Պաշտպանութեան նախարարը, այլ պաշտօնական դէմքեր:

*
**

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՈՃԻՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Հանրային հեռատեսիլի խորհուրդին նախագահ Տ. Նաղդալեանի ոճրագործներու խումբը դատախազութեան որոշումով բանտարկուած է եւ բոլոր անդամները մեղադրուած են: Զարագործ խումբին միւս անդամներուն որոնումը կը չարունակուի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(7 mars)

Le Président Kotcharian vainqueur contesté

Եթէ, «Մոնտ» հասատատ խորագիրը մը դրած էր, Մարտ 7–ի թուականը կրող իր թերթին մէջ (Ռ. Քոչարեան Հայաստանի նախագահ վերընտրուեցաւ), «Ֆիկարօ» եւ «Լիպերասիոն» աւելի խնդրական խորագիրներ գործածած էին «Ազարկութեան թիրախ» նկատելով այդ վերընտրութիւնը:

«Մոնտ»ի գրութիւնը ստորագրած էր Մարի Ժեկօ: Հոն կը պարզուէր Հայաստանի պատկերը, 93 միլիառ տոլարի պարտքը Մոսկուայի, որու ամբողջութիւնը վճարած էր 2002–ի աշնան, ազգային բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ յանձնելով Ռուսաստանի, որոնց կարգին Մեծամօրի հիւլէակայանը: Կը յիշուի նաեւ արտագաղթը, հսկայ անդունդը որ կայ չտես մեծահարուստներու փոքր դասակարգի մը եւ չքաւոր չատ աւելի մեծ դասակարգի մը միջեւ: Ցօղուածէն զատ, վերջը գրութիւն մը կ'ակնարկէ ընդդիմութեան դատապարտած անկանոնութիւններուն:

«Լիպերասիոն» չատ կարճ արձագանգ մը կու տայ կ'ակնարկէ անկանոնութիւններուն, բայց դիտել կու տայ որ ՀԱՊ–ի դէմ ելլը ընտրութիւնը որակած են «ժողովրդավար եւ օրինաւոր»:

«Ֆիկարօ»ի մէջ Լօռ Մանտըվելի գրութեան կ'ընկերանայ Քոչարեանի նկարը:

Ցօղուածին մէջ, կը յիշուի որ հազարաւոր ընդդիմադիրներ ցոյց մը ըրած են, բողոքելով որ արդիւնքը ի չառաջադունէ որոշուած էր: Օ–ԷՍ–Ըէ–ի դէտերը, կը գրէ, քննադատած են քուէարկութեան ընթացքը դատապարտելով բազմաթիւ անկանոնութիւններ եւ քուէատուփերու անբնականօրէն լեցուած վիճակը: Քոչարեան յայտարարած է որ ընդդիմութիւնը ըսելիք չունի եւ պարզապէս աւրուած սալիկի մը պէս, միշտ նոյն բանը կը կրկնէ: Ցօղուածագրին համար, սակայն, դէշ սկիզբ մըն է եւ քաղաքագէտ Մարք Գրիդորեան յայտարարած է թէ վախ ունի որ արիւն հոսի:

Ինչ կը վերաբերի Քոչարեանի, Լօռ Մանտըվիլ զայն կը նկարագրէ որպէս մէկը որ դիւրին տիպար մը չէ ու հակիրճ կերպով կ'անդրադառնայ կտրած ճամբուն Ղարաբաղէն Հայաստան, Խորհրդարանի ոճրափորձին եւ այլն, եւայլն:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-3-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԲԱՆԵՐ...

Մեծ ընկերաբաններու եւ փիլիսոփաներու կարծիքն է որ մարդկային քնութիւնը ատակ է ամէն ինչի ընտելանալու: Ամէնէն աւելի տարօրինակ թուող երեւոյթն անգամ, ժամանակի ընթացքին կը դառնայ սովորական, ընտանի...:

Սա մէկը սակայն, այնքան տարօրինակ էր, որ չեմ կարծեր թէ ամէն ինչի վարժ Երեւանցիին անգամ ուշադրութիւնը գրաւած չըլլայ:

Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի հինգ կամարանոց չքեղ շէնքի ճակատին, կեդրոնական կամարին ծառալով, կլոր ցուցատախտակ մը, կը յայտնէ որ Ակադեմիան, այս օրերուս, դադրած է ակադեմիա ըլլալէ եւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի հրամանով, դարձած է – ՌՈՒԲԵՐՏ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՏԱԲ –

Բուն տարօրինակութիւնը հոս ալ չէ: Ցարդոյ նախարարը մտածած պիտի ըլլայ որ երկրին համար կարեւորը ներկայիս Քոչարեանի վերընտրութիւնն է. ակադեմիան կրնայ սպասել. Աբցախին ալ ակադեմիա չունի. թէեւ ակադեմիան կարեւոր հաստատութիւն մըն է որ ի հարկին կարելի է Ռուսերուն փոխանցել վառելանիւթի փոխարէն (*), ինչպէս եղաւ ուրիշ կարեւոր հինգ հիմնարկներու ճակատագիրը, սակայն նախագահին վերընտրութիւնը, հինգ տարի եւս բոլոր մենաշնորհ ունեցողներուն դիրքերը պիտի հաստատէ, ի «սէր Հայրենիքին»...:

Պատահեցաւ որ, քաղաքական եռուն կեանքի այս պատմական օրերուն, երբ սիփւռքի երկու – երեք եւ հայրենիքի հարիւրաւոր ներկայացուցիչներ կուսակցութիւնները, հազիւ զսպուած ջղագրգռութեամբ, ընտրապայքարի ասպարէզ նետուած են, անդին Երեւանի իր բնակարանին մէկ անկիւնը, երկար ամիսներէ ի վեր հիւանդութենէ տառապող երեւելի ակադեմիկոս մը, Լեւոն Հախվերտեան (որ ես յարգելով հանդերձ, բնաւ չէի սիրեր, իր բռնած կոպիտ դիրքին համար, ընդդէմ դասական ուղղագրութեան) կը կնքէ իր մահկանացուն եւ ըստ սովետական աւանդութեան, կը բերուի Ակադեմիայի սրբարան, ամբողջ օր մը իր պաշտօնակիցներուն եւ բարեկամներուն վերջին յարգանքին արժանանալու:

Պէտք էր տեսնել Քոչարեանի նախընտրական չտապի մեծարգոյ գործիչներուն զայրոյթը, ի տես սա «անտեղի դիակին» որ անակնկալ կերպով եկած էր խանգրելու իրենց «ազգանուէր» աշխատանքը: Ի հարկէ, հաճելի բան չէր բայց զգալով, ժժգոյն դիակի մը առջեւէն չրջանցելով, բարձրանալ եւ իջնել ամբողջ օրը Ակադեմիայի մարմարեայ սանդուխները, դիակի մը առջեւէն՝ որուն ինքնութեան անգամ տեղեակ չէին անոնցմէ շատեր...:

Կ'ենթադրեմ որ, համառօտ բայց վրձռական ժողով մը դումարուած պէտք է ըլլայ, զգաստին եւ մէջի անկենդան բընակիչին ճակատագիրը որոշելու, քանի երկրորդ այցելութեանս, ան արդէն քըշուած էր անկիւն մը, եւ բոլորովին անտեսուած, Ակադեմիայի ոչ ակադեմական առաժամեայ բնակիչներէն...:

Թաղման օրը, անբախտ Ակադեմիկոսին զգաստը (բայց), հանդիսաւոր կերպով դուրս կ'ելլէր կեդրոնական կամարէն, պահ մը կանգ առնելով բոլորաձեւ ցուցատախտակին ներքեւ, ուր գրուած է ՌՈՒԲԵՐՏ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՏԱԲ...

*Պէտք էր տեսնել պատահական անցորդներու չփոթութիւնը եւ հարցական նայուածքը ... նախագահական չտա՞բ, ներքեւ դագա՞ղ մը, մարդկային խճողում...***:*

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Վիկտորիան, հակառակ իր փոքր հասակին եւ մանկունակ անմեղ հարցումներուն, չատ արթուն եւ սրամիտ աղջիկ մըն էր, առողջ եւ լաւ աճած, որ չատոնց հասկցած է իմ հետաքրքրութիւններս: Օր չանցնիր որ նիւթեր չառաջարկէ ինծի քրոնիկներուս համար: Ամէն հանդիպումիս հարց կու տամ.

– Ի՞նչ նորութիւն Վիկտորիա...

– Էսօր մի չատ հետաքրքիր բան պատահեց մեր դասարանում...

Եւ գիտէ՞ք ինչ է այդ «չատ հետաքրքիր» բանը: Իր դասընկեր – դասընկերուհիները, թիւով 36 հոգի, որոշեր են դասարանային գաղտնի քուէարկութիւն կատարել, իրարու մէջ, իրենց ՆԱԽԱԳԱՀԸ ընտրելու Հայաստանի գահին...

Զարմանալի է որ Վիկտորիան չըսաւ թէ ո՞ով ընտրեր են, այլ թէ ներկայ նախագահը՝ Ռ. Քոչարեան, միայն երեք քուէի արժանացեր է... եւ էն էլ Ղարաբաղից եկած աշակերտները տուած պէտք են ըլլան – աւելցուց:

– Վիկտորիա, ինչի՞ այսչափ քիչ էք տուել...

– Ասում են, նա չի սիրում մեզ, քանդում է մեր ղրօսայգիները, գաղինօներ է բացում...

– Վիկտորիա, իսկ ձեր դաստիարակները ի՞նչ կը խորհին ընտրութիւններու մասին...

– Նրանք, դասամիջոցին, մեզ անդադար կրկնում են որ ասենք մեր ծնողներին՝ Քոչարեան քուէարկեն...

– Իսկ դու ասե՞լ ես քո ծնողներին, ուսուցիչներիդ ասածը:

– Ասեմ – չասեմ նոյնն ա, նրանք իսկի չեն քուէարկում: Ոչ ոքին են հաւատում. ասում են ամէնքն էլ ստախօս են. չատ են խոստանում եւ ոչինչ անում:

Երկրապահները ... Տարօրինակութիւններու կարգին կարելի է երկրապահներն ալ աւելցնել: Կը թուի թէ ներկայիս մեծ մասը զարճած է նախագահամէտ ... յայտնի է իրենց գործածած վերջին նորոյթ ճիփերէն, լանտ – ռովըրներէն եւ վայելած մենաշնորհներէն, որոնք աղքատ երկրի մը բանակային մը համար, առ նուազն, չոայլութիւն են ... եթէ ազերի իրենց պաշտօնակիցները իմանային, վստահաբար պիտի փափաքէին Հայաստանի երկրապահ դառնալ (*)...

Հայաստանի ոչ միայն երկրապահները, այլեւ առ հասարակ բանակային սպայակոյտը յատուկ դասակարգ մըն է, գրեթէ կորուած ժողովուրդէն: Ունի միակ կուռք որ նախարարն է, բազմաթիւ մենաշնորհներ, վայելքի տեղեր, սրճարաններ եւ «պոռնկանոցներ» (նուրբ ձեւով ըսուած), առեւտուր ընելու զանազան դիւրութիւններ, կաշառակերութեան կոպիտ ձեւեր. այնքան գոհ կը թուին իրենց ներկայ վիճակէն, որ չատ հաւանաբար աւելի եռանդով պաշտպանէն իրենց մենաշնորհները, քան Հայրենիքի չահերը: Տեղեկութիւններս չեմ քաղած ազգային հեռատեսիլի պաշտօնական հաղորդումներէն կամ իշխանա – մէտ մամուլէն, այլ զինուորական ծառայութեան մէջ գտնուող երիտասարդներէն եւ անոնց ծնողներէն...:

ԱՐՋԻ ՄԻՍ...

Կը կարծէի սրամտութիւն է, օտար երկրէ եկած զբօսաշրջիկը զարմացնելու ձեւ մը... եւ սակայն այդ սեւ մտակոծը, որ կծու համ ունէր, եւ պնակիս մէջ դրուած էր որպէս յարդանքի նշան... իսկական արջի միս էր...

– Ադրարատեան դաշտին մէջ տակաւին արջե՞ր կան: Կը գտնուէին Վեռիի այդիներուն մէջ, Ադրարատեան դաշտին սըրտին վրայ: Հարցումս, անշուշտ հեգնական էր:

– Տեսնում ես այս եռեւի սարերը. դա Խոսրովի արգելանոցն է. էնտեղ կան:

– Հասկանում եմ. բայց դա արգելանոց է, չէ՞...

– Ի հարկէ, որ դուք չմօտենաք եւ մեզ թողնէք արջերն ու եղնիկները...:

Կը յիշեմ որ անցեալ տարի, նոյն այս դիւղի մօտերը, հուժկու երիտասարդ մը, դիս եղնիկի որսի հրաւիրեց... վըստահեցնելով որ ինք անտառապահներու «չէֆ»ն է. վախնալու բան չկայ...:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԾԱՌԵՐԸ

« ... Էն սեւ տարին, սառնամանիքին որ Լեւոնը մեզ խաւարի մէջ էր թողել, ծառերը կոտորեցին...»

Այս կրկներգը անդադար կը լսես Հայաստանի մէջ, երբ ափսոսաս քանդուած ծառաստաններուն, չքացած անտառներուն, զլխատուած հանրային պարտէզներու համար:

Տարիներ անցած են այդ տխուր տարեթիւին վրայէն: Ո՛չ ոք մտածեց վերաստեղծել Հայաստանի անտառային հարըստութիւնը, պարտէզները ծառապատել, ընդհակառակն երեւանցիին խըղնայած մի քանի պատմական պարտէզներն ալ, քաղաքապետութիւնն է որ քանդելու ելած է այսօր: Եթէ ամէնէն աչքի պարնողն ու խօսուածը Օպերայի չրջանն է, ուր տեղի ունեցածը կարելի է ՈՃԱՌՈՐԾՈՒԹԻԻՆ կոչել, նուազ ծանր չեն չրջանային օղակին քանդումը, որ Թամանեանի ծրագրին մէջ պէտք էր մայրաքաղաքը կանաչ գօտիով չրջապատել: Այսօր սրճարանները, հո՛ն ալ կատաղիօրէն մուտք գործած են եւ մեթոտիկ կերպով կը քանդեն ամէն կանանչ որ կրնայ իրենց «պիզնէս»ին արգելք ըլլալ... կը պարմանայ թէ այս վայրենի ցեղախումբը ուսկից բուսաւ հայ իրականութեան մէջ ... Երեւանցի – Ղարաբաղցի ձեռք – ձեռքի տուած, կը քանդեն հա՛ կը քանդեն:

Վերջերս հաղորդումի մը ընթացքին, մտահոգ մտաւորականներ, հարց տուին քաղաքապետին, թէ ե՞րբ կանգ պիտի առնէ այս կոտորածը... դիտէ՞ք ինչ պատասխանեց... – Ինճ մի քանի երիտասարդներ չնորհաւորեցին որ օպերայի պարտիզում «մօտերն» տիսքոթէք եմ բացել... նրանք չատ զոհ են. ձեզ պէս չեն մտածո՞ւմ:

Տարիներ անցան .. .այո բայց Հայաստանցիին վստահ ունենալու ախորժակը չէ պակսած: Հակառակ որ ամէն տուն ունի ելեկտրականութիւն, ջեռուցում... Հայաստանցին կը չարունակէ անպատիժ ծառերու կոտորածը, իշխանութիւններու մեղսակից լռութեամբ:

Դէպի Սեւան ճամբորդութեանս ընթացքին, խումբի մը դիւղացիներ, յարձակած էին երկար բարտիներու վրայ, մայրուղիի երկայնքին եւ ձեռքի սղոցներով (լաւ որ ելեկտրականը չունին) անխոով վար կ'առնէին տարիներու աքնութեամբ աճած բարտիները... վերադարձիս, ոչ դիւղացի մնացած էր, ոչ ալ ծառերու հետք...:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Այսինքն կեանք ունեցող, չարժող, ոչ մեռած, քարացած... Այո՛. ցնորական տեսիլք մը չէ, ոչ ոգելից ըմպելիի կամ թմրեցուցիչ խոտերու ազդեցութիւն... իսկապէս կենդանի, ապրող, չարժող եւ «քալող» յուշարձաններ կան Հայոց մայրաքաղաքին մէջ (*):

Տարիներ առաջ, բաւական յաջող ՀԱՑԿ ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ հսկայական արձանը պետեղուած էր Երեւանի բարձրութիւններուն վրայ՝ ուր նոր թաղամասեր կը բարձրանային (Մասիւները): Քանի եւ աւելի տարիներու պատմութիւն է ըսածս:

Տարիներ վերջ, այդ միեւնոյն յուշարձանը, եկած տեղ դրուած էր դէպի Մասիսները բարձրացող լայն պողոտային ձախ ափին, տեսանելի անցորդներէն:

Անցեալները, զարմանքով նկատեցի որ ՀԱՑԿ ՆԱՀԱՊԵՏԸ անհետացեր է կըրկին, եւ զինք չրջապատող լայն տարածութիւնը լեցուեր է կրպակներով ... այո՛, այո՛, մանր խանութներով եւ ինք անոնց եռեւը խեղդուած, իր աղեղն ու նետը կարծես դէպի քաղաքապետարան դարձուցած է... եթէ գիտնար իր ճակատագիրը այս պիտի ըլլար, չատ հաւանաբար պիտի չուզէր երբեք հեռանալ Միջագետքէն, բարեկամական դաշինք պիտի կնքէր Բէլի հետ եւ խաղաղ ապրէր Եփրատի եւ Տիգրիսի միջեւ, քան նման անարժան թոռներու ձեռքով պատէ – պատ զարնուիլ:

Թաղին բնակիչները, հարցումիս վրայ, զարմանք չյայտնեցին, ոչ ալ գայթակղութեան արտաքին նշաններ ցոյց տուին: Կը վախնան որ այս գործողութեան եռեւ «վտանգաւոր» անճ մը ըլլայ: Ինչպէս որ է պարագան ներկայիս նման բոլոր ինքնագլուխ եւ անխորհուրդ գործերուն: Թերեւս չբանտարկուին կամ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ՁԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒ ՊԷՏ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Պատմութիւնը ծանօթ է չատերուն: Առաջին անգամ Պոլիս այցելող դիւղացիէ մը, երբ տոմսակավաճառը դրամ կը պահանջէ, մարդը կը զարմանայ եւ կ'ըսէ.

– Եղբա՛յր, ի՞նչ բանի համար դրամ կը պահանջես ինձմէ: Այս կառքը ինքնիրեն կ'երթայ. ոչ ձի ունի առջեւը քաշող եւ ոչ ալ մէկը՝ ետեւէն հրող: Այնպէս որ՝ դո՛ւն ալ կ'երթաս, ե՛ս ալ կ'երթամ: Ինչի՞ դրամ է պահանջածդ:

Այս պատմութիւնը յիշեցինք, անշուշտ երգիծական առումով, երբ պահ մը մեր վարժարաններուն մասին խորհեցանք՝ իրենց այլազան հարցերով, այս պարագային՝ կրթական խնդիրները նկատի առած եւ հոն գործածուող դասագիրքերը, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր բազմացած վիճակ մը ունին, երբ ամբողջ աշխարհ իրերայաջորդ նորութիւններ կ'ապրի, ներկայ յեղաշրջումներու եւ յառաջդիմութեանց չրջանը: Մինչդեռ մենք, դրեթէ երկու սերունդէ ի վեր մեր դասակները կը կրթենք նոյն մեթոտներով ու միեւնոյն դասագիրքերով, երբ ունինք Ուսուցչաց Միութիւն եւ այլ յարակից մարմիններ՝ իրենց յանձնախումբերով ու ենթայանձնախումբերով, որոնք կանոնաւորաբար ժողով կը գումարեն եւ մեր վարժարաններուն հարցերը կը քննարկեն, զանազան կարծիքի փոխանակումներ կ'ունենան, իսկ քանի մը ամիս առաջ ալ ի մի համախմբուեցան Իսթանպուլահայ թաղամասի փրոֆէսօրներ, որոնք կը պաշտօնավարեն քաղաքիս կարեւորագոյն համալսարաններուն մէջ եւ պատկառելի տեղեկագիր մըն ալ հրապարակեցին, նաեւ քաղաքիս հայկական վարժարաններուն ամենահեղինակաւոր ուսուցիչներուն ու կրթական մըշակներուն ալ ստորագրութիւնները կրող:

Նախ՝ հակիրճ մեր վարժարաններուն մէջ գործածուած դասագիրքերուն վերաբերեալ: Երկար տարիներ գործածուած «Թանկարան»ներուն վերհրատարակութիւնը, մեր կրթական կեանքի պատասխանատուները նկատեցին իբրեւ միակ ծեծի չենթարկուին, լաւագոյն պարագային, կրնան մէկ օրէն միւսը գործադուրկ դառնալ: Այսպէս եղած են բազմաթիւ բանասէր դիտնականներ որ յանդգնութիւնն ունեցած են ՈՒՂՂԱԴԱՐՈՒԹԻՒՆ պաշտպանելու ընդդէմ սխալագրութեան... չէ՞ք նկատեր թէ այդ մասին տարօրինակ լռութիւն մը կը տիրէ տակնուվրայ մը ի վեր...:

Երեւանի հարաւային մուտքին, նոյնպէս կար յայտնի ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԸ, հսկայական չափերով... եւ հիմա չկայ. անոր տեղ լաւ պարապութիւն մը ուր վաղը կրնայ կրնդրիտի կայան մը տեղաւորուիլ, ինչո՞ւ չի նաեւ սրճարան մը:

Մենք խաղաղ ժողովուրդ ենք – մեր լեռների պէս – պիտի ըսէր բանաստեղծը (Շիրազ) բայց ձիաւորներով լեցուած ենք մեր հրապարակները:

Անոնցմէ լաւագոյնը, անժխտելիօրէն, Սասունցի Դաւիթն է, որ բաւական վատ վիճակի մէջ կը գտնուի ներկայիս: Երկրորդը դարձեալ Երուանդ Քոչարի գործ, Վարդան Մամիկոնեանն է, որ դժբախտաբար ազգային ոճնացոյցին դուրս նետուած է ներկայ կառավարութենէն...: Երրորդը սովետական հերոս հայ տղայ մըն է՝ ԳԱՑԸ, դէպի Մասիս բարձրացող մայրուղիին վրայ, վերջինն ալ նոր կանգնած ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿՆ է, նորակառոյց Մայր Տաճարի սանդուխներու ձախ կողմը. Անդրանիկ մը, որ չատ ծանր ըլլալու է անպատճառ, որուն համար հեղինակը ստիպուեր է զոյգ ձիեր պատրաստել: Աւելի ճիշդը ձիու նմանող կենդանիներ, որուն վրայ տեղաւորուիլը այնքան դիւրին պիտի չըլլայ: Զար լեզուներ կ'ըսեն որ այս ձիաւորին անակնկալ յայտնութիւնը այդ կարեւոր հրապարակին վրայ, պիտի ծառայէ վազգէն Սարգսեանին ժողովրդականութիւնը, որ սկսած է կարգ մը իշխանաւորներ խանգարել, չեզոքացնելու: Հայաստանի մէջ նոյնիսկ յուշարձանները քաղաքականացած են...:

փրկութեան միջոցը՝ մեր նոր սերունդին մատղաշ ուղեղները խճողելու համար, քաներորդ գարէն մնացած գիտելիքներով ու ծանօթութիւններով, երբ ամբողջ աշխարհ իր նոր սերունդը կ'օժտէ եւ կը վինէ քանըմէկերորդ գարուն վերջնադոյն գիտական պաշարով:

Հանրապետութեան սասնամեակը չտոնց նչուած եւ անցած էր, երբ մենք թուարանութեան իրրեւ դասագիրք կը գործածէինք տակաւին Պետրոս Ամրունիի պզտիկ քերքը՝ սուրճին օխան եւ չաքարին սիրիմը քանի մը լիրայի եւ ղրուշի հաշիւով: Մեծ չարչարանք կը կրէինք հասկնալու համար եւ մանաւանդ ճիշդը հասկնալու համար արտասահմանեան այցելուին օխան քանի մը ղրուշ էր եւ չաքարն ալ քանի մը վարա: Բարեբախտաբար, տարիներ վերջ՝ ողբացեալ Համբարձում Ցարուխեանի պատրաստեց նոր դասագիրք մը՝ մեթօրեայ չափանիշներով ու համեմատութիւններով եւ աչքերնիդը համոզուեցան ու վստահ եղան, որ իրենց լուծած խնդիրները ճիշդ էին:

Գալով մեր օրերուն: Մենք տակաւին քիթը – բերանը տեղը հայերէն դասագիրքեր չունինք մեր վարժարաններուն մէջ, ուսանողին ձեռքը տալու համար: Իրաւամբ ամօթահար ենք նախ մեր զաւակներուն եւ յետոյ արտասահմանի առջեւ, իրրեւ պոլսահայեր, մանաւանդ իրրեւ պոլսահայ մտաւորականներ, մեր այս անմխիթարելի վիճակին համար: Ճիշդ այն մարդոց նման, որոնք ամէն ինչ ունին՝ չաքար, ալիւր եւ իւղ, հրուշակ պատրաստելու համար: Այս ամօթը կը դնենք յաճախ արտասահմանեան այցելուներու առջեւ, ամէն անգամ որ քաղաքս կու գան եւ մեր վարժարանները այցելելով կը հետաքրքրուին հոն դործածուած դասագիրքերով: Ու կ'ամչենանք մանաւանդ, երբ անոնց կը պատասխանենք մակադրել մեր հրատարակած գիրքերը՝ արձակ թէ բանաստեղծութիւն: Այսքան յանձնապաստանութիւն եւ ինքնաբաւարարութի՞ւն...:

Ե. Կ.

«Ակօս»
փետրուար 2

ՍՏԱՑՈՂ

ԳԼԱՁՈՐ
Տարեգիրք Դպրեվանուց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
2001 – 2002
ԱՆԹԻԼԻԱՍ (Լիբանան)

*
**

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 11–12 (Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր 2002)
ԱՆԹԻԼԻԱՍ (Լիբանան)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵՂԾ ՄԻԹՈՍՆԵՐԸ՝ ՊԱՒԼԻԿ ՄՈՐՈԶՈՎ ԵՒ ՍՏԱԽԱՆՈՎ

Տասնեակ տարիներով ամբողջ սերունդներու տիպար պատանի ցոյց տրուած Պ. Մորոզովի առասպելն ալ խորհրդային փուչիկներու աղբամանին ճամբան բռնած ըլլալ կը թուի: Թէեւ, ակնարկը ճառագարթող ապագանին մառաչ պիոներական անոր արձանը վար առնուած չէ Գերսիմովկա պլուդին հրապարակի պատուանդանէն: Հոն է նաեւ անոր անունով կոչուած թանգարանը ուր պատանիին լուսանկարը զետեղուած է Լենինի եւ Ստալինի նկարներուն միջեւ: Ատոնք արդէք չեն որ Ուրալի ու Սիպերիոյ միջեւ այդ պիւղը օրէ օր մեռնի: Պ. Մորոզովի անունը կրող փողոցներ, դպրոցներ, դրադարաններ այսօր ալ կան Ռուսաստանի տարբեր շրջաններուն մէջ: Սակայն, անոր առասպելականացած պատմութիւնը կը սպասէ առուգման ու ճըշմարտութեան ժամուն:

Այն ամբողջ սերունդներու ներկայացուած էր որպէս նոր կարգերու տիպար քաղաքային որ պետութիւնը նախընտրած էր իր ընտանիքէն ու կեանքին գընով վճարած արդ «հերոսութիւն»ը:

1932 Սեպտեմբեր 3–ին Պաւլիկ, 13 տարեկան եւ 8 տարեկան եղբայրը կը սպասնային դիւղին մօտակայ անտառին մէջ: Ցաղորդող ամիսներուն ան կը վերածուի «հերոս»ի մը, այն տիպարին որ պէտք է ընդօրինակուի խորհրդային երկրին բոլոր երախաներուն կողմէ: Անոր յաղթանակը կը պանծացնեն թատերդութիւններ, երգեր. լուսանկարը կը զետեղուի բացիկներու, դրոշմաթուղթերու, լուցկիի տուփերու վրայ:

Պաշտօնական պատմութիւնը կ'ուզէ որ այդ փայլուն դպրոցականը որ իր դիւղին պիոներներուն ղեկավարն է, անակնկալի բերէ իր հայրը, մինչ դուլապ ղրկըւածներու ի նպաստ վաստաթուղթեր կը ղեղծէ: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Պաւլիկ տեսածը հաղորդած է պատկան իշխանութիւններուն, այլ խօսքով՝ մատնած հայրը որ բանտ նետուած է: Դիւղացիներն ալ Պաւլիկը եւ եղբայրը սպաննելով վրէժ լուծած են: Ատոր վրայ Կէպէպուն՝ քաղաքական ոստիկանութիւնը որ յետոյ ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ–ին վերածուած է, ձերբակալած է պատանիին մեծ հայրը, մեծ մայրը, օրիորդբայրը եւ մէկ զարմիկը: Պետութեան դէմ ահաբեկչութեան մասնակցութեամբ չորսն ալ հրապնդաղրկ եղած են:

Եուրի Դրուժինիկով զրպէտ մըն է որ երկար տարեն հետազօտութեան առարկայ ըրած է Մորոզովի պատմութիւնը, 1970–ական թուականներուն Միացեալ – Նահանգներ գաղթելէ առաջ: Անոր յայտնաբերած իրականութիւնը այն է որ Պաւլիկ ո՛չ պիոներ էր, ոչ ալ վայրկեան դպրոցական: Հաւանական է որ հայրը զրամի փոխարէն վաստաթուղթեր կը ղեղծէր: Սակայն, եթէ Պաւլիկ մատնեց հայրը, տակի պետութեան հանդէպ սիրոյ ապարքով մը չէր, այլ մօրը դրդումով: Այս վերջինը ուզած էր այդ ձեւով վրէժխնդիր ըլլալ ամուսինէն որ դինք լքած էր, ուրիշ կնոջ մը սիրոյն:

Դրուժինիկով «001 տեղեկաբերը, կամ Պ. Մորոզովի միթոսը» խորագրուած իր հատորին մէջ կը գրէ· «Այդ գիւղին մէջ դուլապ չկար, բայց Ստալինի հրահանգով պէտք էր անպայման քանի մը հատ ճարել· պէտք էր ամէն գնով կովխողներ ստեղծել: Այդ գոյգ սպանութիւնները կազմակերպուած էին, գիւղը ահաբեկելու նպատակով: Ես փաստաթուղթեր պտոյ որոնք կը փաստեն թէ կէպէպուն մասնակից էր անոնց»:

Քանի մը տարի առաջ, մարդկային իրաւունքներու պաշտպան չարժումէն քանի մը տարեց պարոններ փորձած էին որ անարդարօրէն հրացանագարկ եղած այդ չորս հոգիին արժանաւորութիւնը վերահաստատուի: Կը բնակէին Ուրալեան գօտիին ամենահեռաւոր անկիւնը. ոչ իսկ հեռաձայն ունէին: Ոչ մէկ պատասխան ստացան իրենց դիմումին: Այսուհանդերձ այդ դիմումը հասաւ Գերազոյն Ատեանին. հունիս 1999–ին, 1930–ական թուականներու եղբարանութեամբ գրեցին իրենց թէ այդ սպանութիւնները, ատենին ըսուածին պէս, դասակարգային պայքարին հիմնուած ահարեկչական արարք էին:

Ատկէ ի վեր մէկ քան փոխուած է. Պ. Մորոզովի հարցին թղթածրարը 70 տարուան սահմանափակը անցած ըլլալով, այլեւս մաս չի կազմեր ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ–ի դասաւորուած դիւաններուն: Այլ խօսքով՝ կարելի է բանալ զայն, հրապարակել ,եթէ գաղտնի ոստիկանութիւնը չէարուներ հակառակիլ:

*
**

1930–ական թուականներուն Ամերիկան ճարտարարուեստական արտադրութեան մէջ հաստատած էր թէյլըրականութեան դրութիւնը: Խորհրդային Միութիւնն ալ պէտք է իր դրութիւնը ունենար. որպէս բնորդի տիպար, Լընտրութիւնը կեդրոնացաւ Ալեքսէյ Ստախանովի վրայ:

1935 Օգոստոս 31–ի գիշերը, 29 տարեկան այդ հանքագործը Ուկրանիոյ հանքերէն մէկուն մէջ տեղական կոմսոմոլին կազմակերպած մրցումը կը չահի, վեց ժամուան մէջ 102 թոն ածուխ հանելով: Այդ քանակութիւնը չորնի չափանիշին 14 անգամն է եւ բրիտանացի հանքագործի մը հանածին տասնապատիկը:

Յաղողութիւնը աւելի քան կը կրկնապատկուի յետագային, 227 թոնով: Քարոզչական մեքենան անմիջապէս տէր կը կանգնի այդ խորհրդանիշին, հիմը դնելու համար «ստախանովականութեան» որ կը դառնայ աշխատանքի դրութեան պաշտօնական պիտակը: Անով կը հաստատուի արդիւնաբերութեան դերազոյն աստիճանը որուն վրայ կ'որոշուին նաեւ վարձատրութիւնները, ըստ ձեռք ճգուած արդիւնքին:

Համակարգը 1935–ին կ'ունենայ առաջին համադումարը որուն կը մասնակցի Ստալին: Ստախանովեան չափանիշին ոտք յարմարցնելու դժուարութիւնը, անկարելիութիւնը որ կ'առաջնորդէ աշխատավարձերու նուազումին, ճնչումներու յաւելումին, հակազդեցութեան կը մղէ բանուորները· տեղ – տեղ դործադուլներ, ըմբոստութիւններ կ'ըլլան: Հանքերու արկածները կը բազմապատկուին: Ստախանովեան միթոսը կը տակայ չուրջ կէս դար: Ստալինի մահէն ետք վեղծիքը կը սկսի բացայայտուիլ Ստախանովի աշխատանքի ընկերներուն կողմէ:

Անոր արձանը 1988–ին վար կ'առնուի, երբ չրջանի կուսակցութեան քարտուղարը հրապարակաւ կ'ընդունի թէ խորհրդային «աշխատանքի հերոս»ը իրականութեան մէջ օժանդակութիւնը վայելած է ամբողջ խումբի մը:

Ինքը, Ստախանով, 1943 – 1957 պաշտօն վարած է ճարտարարուեստի նախարարութեան մէջ, յետոյ, Դոնբասի հանքերուն պեկավարութեան մաս կազմած մինչեւ 1974: Մահացած է 1977–ին, իսկ իր աշխատած հանքը այսօր լքուած վայր մըն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPANSION»

(mars 2003)

KIRKOUK, BERCEAU DE TOTAL

Այս խորագրին տակ, պարբերականը հակիրճ պատմական մը կ'ընծայ Թոթալ քարիւղային ընկերութեան, որու նախահայրն է «Քարիւղներու Ֆրանսական Ընկերութիւնը», ծնած 1924–ին եւ մըկըրտուած չորս տարի ետք Իրաքի մէջ, 1927 Հոկտեմբեր 15–ին: Առաջին հորը, Քէրքիւքէն 15 քիլոմեթր, Պապա Կիւրկիւրն էր, որ «Ֆրանսական քարիւղի» առաջին աղբիւրն է: Արդարեւ Ֆրանսական ընկերութիւնը 23,75%–ը ունի Թրքիոյ փեթրոլիում Գըմփէնիին: Ու լրագրողը կը բացատրէ թէ ի՞նչպէս Ֆրանսական Ընկերութիւնը ինքզինք գտած է Պապա Կիւրկիւր: 1892–էն, Օսմանեան հպատակութեամբ հայ մը՝ Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան կը ջանայ համոզել ներդրում ընդնողները, որ Միջագետքը չահաւործելիք առատ քարիւղ ունի: 1911–ին, Կիւլպէնկեան կը յաջողի մտնել Թրքիոյ փեթրոլիում Գըմփէնիի մէջ, ապա կը բանակցի օսմանցի սուլթանին հետ քարիւղային իրաւունքները 10 քիլոմեթր լայնքի վրայ, Պոլիս – Պաղտատ յետադայ երկաթուղիին երկու կողմերը, Հայը կ'առնչ ընկերութեան բաժնեթուղթերուն 5–%ը, ուրկէ իր անունը՝ «Պարոն 5%»:

Ամուրի ձկնորսներ, որոնք ծերունի մայր ունին, իրենց ուտեստները հիւսել կամ կարկտել կու տան այրիներուն եւ այսպէս առիթ կու տան, որ այրին որոշ դումար մը ունենայ իր որբերը պահելու համար:

Երբ որբը տասը – տասներկու տարեկան կ'ըլլայ, տարիքոտ եւ փորձառու ձկնորս մը իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէ զայն՝ ձկնորսութեան դաղտնիքները սորվեցնելու եւ ապագայ ձկնորս մը պատրաստելու համար:

Սամաթիացին զէշ աչքով չի նայիր իր ընկերոջ կնոջը կամ աղջկանը: Եթէ բացատրէս ոեւէ անախորժ դէպք մը պատահի, խնդիրը երբեք պաշտօնական դատարան չի տարուիր, այլ կը կարգադրուի իրենց մէջ, ամէնէն տարիքոտին կամ յարդուածին տալով վերջին խօսքը: Այդ վճիռին կ'ենթարկուին նոյնիսկ ամէնէն ըմբոստ համարուածները, այլապէս պէտք է հեռանան դիւղէն, տուն ու տեղէն, այնքա՞ն անկարելի կ'ըլլայ իրենց կեանքը:

(Շար. 46)

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Տղաքը երկար պիտի սպասեն: Կինն ալ, տղաքն ալ պիտեն, թէ եկողը անմիջապէս տուն չպիտի գայ: Ան նախ իր ցուրտէն ընդարմացած ձեռքերով ձուկերը պիտի գառէ ըստ տեսակի, ըստ մեծութեան: Ցետոյ ձկնավաճառներու չուկային մէջ ծախուելիքը պիտի դնէ առանձին տեղ, իսկ մինչնորդներու միջոցով ուրիշ քաղաքներ ղրկուելիքը պիտի չարէ մանաւոր զամբիւղներու եւ սնտուկներու մէջ, աղալէն կամ սառոյցներու մէջ ծածկելէն վերջ: Այդ բոլորէն յետոյ, ուրկանները պիտի փռէ չորցնելու համար, նորոգուելու պէտք ունեցող ուրկանը առանձին տեղ պիտի դնէ, որպէսզի կինը գայ, տանի նորոգելու համար:

Եթէ ձկնորսը տասը տարեկան կամ աւելի վեր տղայ ունի, ան կ'օգնէ իրեն այս բոլոր գործերուն:

Նաւամատոյցը իր գործը վերջացնելէ վերջ միայն, ձկնորսը դանդաղ քայլերով, իր ձեռքը բռնած տան համար պահած ձուկը, կ'ուղղուի ոչ թէ դէպի տուն, այլ դէպի կարպիսի սրճարանը՝ քանի մը դաւաթ օղիով չարժման մէջ դնելու համար ամբողջ գիւերուան ընթացքին քամիէն, ցուրտէն ու անքնութենէն իր փայտացած անդամները:

Ձկնորսները կարպիսի սրճարանէն ներս մտնալնուն պէս միայն կարծես իրար կը տեսնեն: Խօսակցութիւնները կը սկսին միաժամանակ ու բարձրաձայն: Ամէն մէկը իր յաջող կամ անյաջող որսի մասին կը խօսի, բռնած ձուկերուն անունները կու տայ ու անոնցմէ գալիք հատնական չահուն մասին կը խօսի:

Բոլորը ե՛ւ պատմողներ ե՛ւ լսողներ են միանգամայն: Հետուէն լսող մը պիտի կարծէ, որ ձկնորսները լուրջ կռիւի բռնուած են:

– Ծօ, – կ'ըսէ յանկարծ Թորոս, տարիքոտ ձկնորս մը, որ պետի մը չափ հեղինակութիւն ունի, – Մարիամին ու չօճաձուկներուն ձուկը տանելու կարպէը ո՞վ կ'ունի ես այսօր:

Մարիամը նոր այրիացած կին մըն է երկու երեխաներով:

– Իմս է, – կը պոռայ չոր ու բարձրահասակ մէկը:

– Տէ՛, լակոտ, չարժուէ՛ տեսնեմ: Սկումբրուն քիչ մը էւէլօք դէր, Թո՛ղ ձըմեռուան համար աղը դնէ... Դէ՛հ, այս «երկնքին կրակէն» հատ մըն ալ ճնկենք ու երթանք տուն դպալ մը տաք բան թխմելու: Տեսնենք մեր կնիկները ի՞նչ են եփեր մեզ համար... Անոնց հէրն անի՞ծ...

Կարպիսին սրճարանը մտած ժամանակ պունատ էին: Հիմա անբնական կերպով կարմրած են, եւ աչքերը հիւանդագին փայլ մը ունին: Բայց քանի մը ժամ քունը, տաք ապուրը ու խորոված ձուկը պիտի կաղդուրեն զիրենք: Ցետոյ իրենց ձուկերը, հայհոյանքի պաչարը, բայց եւ իրենց բարի սրտերը իրենց հետ առած՝ պիտի երթան Պոլսոյ չուկան՝ իրենց ձուկերը ծախելու եւ վերադարձին տան համար պէտք եղածը դնելու:

Փոքրիկը կօչիկի պէտք ունի դպրոց երթալու համար· կինը քանի ժամանակ է ղոյզ մը դուլպայ կ'ուղէ, – կը մտածէ ձկնորսը, եթէ այսօր առեւտուրը լաւ ըլլայ, ձուկերը լաւ գնով ծախուին, պիտի գնէ անպատճառ այս երկու բաները: Թէեւ ինչպէս միշտ, նախ պիտի ըսէ կնոջ· – «Կնիկ, աս քանի՞ հեղ դուլպայ պիտի գնենք քեզ համար մէկ տարուան մէջ»...

Կիներն ալ պարապ չեն նստիր: Իրենց տան գործերը, լուացքը, կարկտանը վերջացնելէ յետոյ, ուռկան կը հիւսեն կամ կը կարկտեն՝ օգնելով իրենց ամուսիններուն:

Սամաթիա մուրացող կամ հացի կարօտ աղքատ չկայ: Ծովու վրայ անհետացած ձկնորսներուն այրիներն ու որբերը իրենց բաժինն ունին բռնուած ձուկերէն:

Տիկին Ալիս Ասլանեան,
Սոֆի Ասլանեան-Կարբոնէլ եւ ժագ Կարբոնէլ,
Ալեքսանդր եւ Պրիժիթ Ասլանեան,
Ժիւլիէն, Ժիւլի եւ Սթեֆան
Սիլվա եւ Մարթին Մարեան
Արմէն եւ Միշէլ Սամուէլեան,
Միշէլ եւ Ֆիլիփ Մարեան
Կրէկուար եւ Նիքոլա Սամուէլեան,
իրենց կողակիցները եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր, մեծ-մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

Պատուակալ Փաստաբան

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Մարտ 11, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Alice Aslanian,
son épouse,

Sophie Aslanian-Carbonnel et Jacques Carbonnel,
Alexandre et Brigitte Aslanian,
ses enfants,

Julien, Julie et Stéphane,
ses petits-enfants,

Silva et Martin Marian,
sa sœur, son beau-frère,

Armen et Michèle Samuelian,
son beau-frère, sa belle-sœur,

Michel et Philippe Marian,
Grégoire et Nicolas Samuelian,
leurs conjointes et leurs enfants, ses neveux

ont la douleur de faire part du décès de

Emile ASLANIAN

Avocat honoraire à la Cour

survenu le 6 mars 2003.

La cérémonie religieuse sera célébrée Mardi le 11 mars à 11 heures en la cathédrale arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, suivie de l'inhumation au cimetière de Montparnasse.

En cas d'oubli prière de faire part.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Համակիր մը՝ 100 եւրօ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 14·30-ին սովորական հաւաքատեղին։

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures

Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler le **06 14 32 40 45**

ou consultez le site www.tebrotzassere.com

(Շար. Ա. Էջէն)

նպաստել, որուն իրենք պիտի չկրնան արժեքը ըլլալ։ Սակայն, որեւէ վատահութիւն չէ արտայայտած իրենց յաջողութեան մասին։

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԹԱՑԻ ոճրափորձին իրրեւ հետեւանք, Իսրայէլացիք չատ բուռն հակազդեցութիւններու դիմած են։ 24 ժամուան մէջ, 12 Պաղեստինցիներ սպաննուած են եւ Յահալը (իսրայէլեան բանակ) որոշած է չրջափակման ենթարկել Այսրյորդանանը։ Միւս կողմէ, Արաֆաթ Մահմուտ Ապպասը, աւելի ծանօթ Ապու Մազին անունով, առաջարկած է որպէս նախարարապետ, պաղեստինեան իշխանութեան բարենորոգումներու չրջագծին մէջ։ Հիմնադիրներէն մէկն է Ֆաթահի եւ առորագրողներէն մէկը Օսլոյի համաձայնագրերուն (1993)։

ԹԱՄԱՆՐԱՍԷԹ – Ալժէ դիծը ապահովող Պոյինգ 737 – 200 օդանաւ մը, չախչախուած է Մարտ 6-ին, երբ թամանրասէթի օդակայանէն սկսած էր բարձրանալ։ 103 հոգի կը փոխադրէր, մէկ հոգի ողջ մնացած է, բայց, չատ ծանր վիճակի մէջ է։ Արկածին պատճառը թեքնիք խանգարումի մը կը վերագրուի։

ՖՐԱՆՍԱ, 2002-ին, 3·4%-ի հանրային բաց մը արձանագրած է, այսինքն աւելի քան ինչ որ Պրիւսէլ կը պարտադրէ։ Այս յաւելումը պատճառ եղած է որ Ֆրանսա զգաստութեան հրաւիրուի Պրիւսէլի Յանձնախումբին կողմէ եւ մինչեւ իսկ դատի քաշուի «չափազանցեալ բացի» համար։

ՎԻՎԷՆՏԻ ԻՒՆԻՎԵՐՍԷԼ 23,3 միլիառ եւրոյի կորուստ մը արձանագրած է 2002-ին, կտրելով Ֆրանս – Թելեքոմի մրցանիշը որ 21 միլիառ էր։

ՄՈՆԱՔՕ (1·5 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն) ծաւալապաշտութեան ախորժակները ունի եւ այդ ուղղութեամբ վերջերս դնած է 54 հեկտար հողամաս մը Մովային – Ալպեաններ նահանգին պատկանող՝ Փէյ։ «Ֆիկարօ» կը ճղէ որ կրիմալտիներուն առաջին տանգուքիւնը չէ, նախընթացներ կան Գափ ո'Այ եւ Պօսոլէյ։ Մեծ իրարանցում չէ ստեղծուած, միայն բնապահութեան պաշտպան մը՝ Ժան – Փիէր Փիւլիթի, գործբան ձգած, Ֆրանսայի Սահմանադրութիւնը ձեռք առած է եւ դատած է որ թիւ 53 յօդուածը կը ճղէ որ ազգային հողամասի որեւէ չերտի մը յանձնումը օտար երկրի մը, պէտք է Ժողովրդարանին հաւանութեան ենթարկուի։ Բայց, Արտաքին նախարարութիւնը չէ կրցած պատասխան մը գտնել, ինչպէս կը հաստատէ «Լը Մոնտ»։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30
à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes

dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)

vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien

(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

CONCERT

avec le groupe

New Hope Singers

de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —— —— Offrande ——

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

1 SEMAINE EN ARMÉNIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
SUPER PROMOTION
575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
* PRIX À PARTIR DE
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 11
MARDI
11 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·641 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·641

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ա Ք

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՄԱՐՏ 17

ՓԱՈՒԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Վճռական չաբաթ մըն էր որ կը սկսէր Մարտ 10–ին Իրաքեան ճակատին համար: Մինչ նոյն կամ յաջորդ օրը անգլեւամերիկեան նոր բանաձեւը կը ներկայացուէր Ապահովութեան Խորհուրդին, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Ազերիկ կ'երթար համոզելու համար Ապահովութեան Խորհուրդին վարանոտ 3 անդամներ: Ար– դարեւ, Ապահովութեան Խորհուրդը իր 15 անդամներով սա պատկերը կը պարզէ: Ամերիկեան բանաձեւին, այսինքն պատերազմական արտօնագրին (վերջնա– դիր՝ Մարտ 17) կողմնակից են Մեծն – Բրիտանիա, Սպանիա, Պուլկարիա, դէմ են Ֆրանսա, Գերմանիա, Չինաստան, Ռուսաստան, Սուրիա, վարանոտ են՝ Անկոլա, Կինէա, Գամբրուն, Մեքսիքա, Չիլի եւ Փաքիստան: Ուրեմն, Տ· ոը Վի– լլեփէն պացած էր համոզելու Կինէան, Անկոլան եւ Գամբրունը որ մերժողական դիրք բռնեն: Եթէ, բանաձեւը 9 ձայնե– րու անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը չըստանայ, վէթոյի հարց չի ծագիր, իսկ եթէ ստանայ, հարկ է որ 5 մնայուն ան– դամներէն մէկը (Ֆրանսա, Չինաստան, Ռուսաստան քանի մըս 2–ը՝ ԱՄՆ եւ Մեծն – Բրիտանիա բանաձեւին հեղինակ– ներն են) գործածեն իրենց վէթօն: Այս ուղղութեամբ, ԱՄՆ–ու Արտաքին նա– խարարը՝ Կ· Փաուըլ չվարանեցաւ ըս– պառնալ Ֆրանսայի, յայտարարելով թէ՝ եթէ Ֆրանսա իր վէթօն դնէ, Ֆրանքեւ– ամերիկեան յարաբերութիւնները ղգալի կերպով կը տուժեն: Ամերիկա լաւատես է, վստահ որ մեծամասնութիւն պիտի գո– յանայ, մինչ Պուտին այլ վաւատեսութիւն մը ունի, յայտարարած է որ մեծամաս– նութիւն պիտի չգոյանայ: Ազերիկեան եր– կիրները Ֆրանս· դէրքին կողմնակից են, բայց, կան ԱՄՆ–ու նիւթական ճնշումնե– րը, կանաչ տոլարները արհամարհելի չեն եւ Ուաշինկթըն չի սակարկեր այդ կէտին մէջ, խօսք հասկցնելու համար:

Լոնտոնի մէջ, հակառակ պատկեր մը պարզուած է, Թոնի Պլէրի աշխատաւա– րականները դէմ են եւ արդէն իսկ Շըր– ճապատի նախարարութեան մէկ անդամը իր հրաժարականը տուած է, բայց, պահ– պանողականները զօրավիգ են Պլէրի:

Ուրեմն, Իրաքի տրուած վերջին պայ– մանաժամն է՝ Մարտ 17 Ամերիկացինե– րուն կողմէ վերջնական ապակինման հա– մար: Հակառակ պարագային, Ամերիկա զինեալ ուժի կը դիմէ ՄԱԿ–ի արտօնու– թեամբ վամ առանց անոր արտօնութեան: Մնաց որ բոլորին համոզումն այն է որ պատերազմը տեղի պիտի ունենայ, եթէ նոյնիսկ բացայայտ է որ Պուշ այնքան ալ հանդիսա պայմաններու մէջ չէ: Հայրն ալ շատ մտահոգ է որ տղան ա– ռանձին մնացած է:

*
**

Պատերազմի դէմ յոյցերը կը չարու– նակուին աշխարհի բոլոր կողմերը: Զան– գուածային բնոյթ առած էին Փաքիստան, Ինտոնեզիա (500–էն 700 հազար): Լո– զունգներն են՝ «Անկի՛ Ամերիկան», «Ա– մերիկայի բարեկամները դաւադաններ են»:

Սոֆիայի ամերիկեան դեսպանատան առջեւ, Միս Պուլկարիա մերկ յոյց մը ըրած է «Խաղաղութիւն» արձանագրու– թիւնով ժապաւէնով մը: Յոյցեր տեղի ունեցած են նաեւ Մանչեսթըր, Գերմա– նիա (Տրէզտէն), Թոքիօ եւ այլ վայրեր): Յատկանշական են մանաւանդ Ամերի– կայի յոյցերը: Մտաւորականներ, դե– րասանները, արուեստագէտները, հաւա– տացեալները (կաթողիկէ եւ բողոքական), սենաթքաներ կը տողանցին զանազան քա– ղաքներու մէջ, մասնաւորաբար Ուա– շինկթըն: Եկեղեցիներու (մեթոտիսթ, երիցական մկրտչական) ղեկավարները եւ Ուաշինկթընի Եպիսկոպոսը մաս– ֆեստ մը հրապարակած են կոչ ընելով՝ «Ապաղինել Ս· Հիւսէյնը առանց պատե– րազմի»:

*
**

Ս· Հիւսէյն, Մարտ 8–ին, իր կառավա– րութեան եւ կուսակցութեան (Պաաս) ժողով մը գումարեց զաղանի վայր մը, չուրջ 30 հոգի քննելու համար կացու– թիւնը: Աւարտին հրապարակուած զե– կոյցը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ ամե– րիկեան նոր բանաձեւին եւ յարձակողա– կան ոճի մը կը դիմէ: Դիմում մը կ'ընէ Ապահովութեան Խորհուրդին որ դար– ձադրէ թիւ 687 բանաձեւին (1991) 14–րդ յօդուածը որ կը նախատեսէ Միլին – Արեւելքի զանգուածային բնաջնջումը բոլոր զէնքերուն: Կոչ կ'ընէ նաեւ որ վերջ տրուի չրջափակումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ռ· Թ· ԷՐՏՈՂԱՆ, ԱՔՓ–ի ղեկավարը, երեսփոխան ընտրուեցաւ Մարտ 9–ին Սղերդի մէջ, ուր մասնակի ընտրութիւն կը կատարուէր: Անցեալ Նոյեմբերին, չէր կրցած մասնակցիլ ընտրութեան դատապարտումի մը պատճառաւ: Այս ձեւով, շատ հաւանական է որ քանի մը օրէն դրաւէ վարչապետի աթոռը, ինչ որ կը դիւրացնէ նաեւ ԱՄՆ–ու գործերը, ինք կողմնակից է ամերիկեան զօրքերու հաստատման: Այդ ուղղութեամբ, նոր քուէարկութիւն մըն ալ պիտի կատարուի չաբթու վերջ եւ բանակին ալ յայտա– րարութենէն ետք, այլեւս կասկած չկայ որ Խորհրդարանը համաձայնի: Թրքական դինեալ ուժերու հրամանատարը յայտա– րարած է՝ «Մեր ընտրութիւնը Բարիի եւ Զարին միջեւ չէ, այլ՝ դէչին եւ վատթա– րադոյնին եւ եթէ չմասնակցինք պատե– րազմին, պատերազմէն ետք խօսք չենք ունենար»:

ԿԻՊՐՈՍԻ նոր նախագահը՝ Թասոս Փափատոփուլոս Լա Հէյ հասած է Մարտ 9–ին, ուր յաջորդ օրն ալ հանդիպում մը կ'ունենար Թաուճ Տէնքթաչի եւ Քոֆի Անանի հետ: ՄԱԿ–ի քարտուղարը հրա– ւիրած է երկու կողմերը որ հանրաքուէի ենթարկեն կղզիի վրամիացման ՄԱԿ–ի ծրագիրը Մարտ 30–ին: Մերժումի պա– րագային առիթ մը կը կորնցնեն խաղա–

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8/10)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆԷՆ ԵՏՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 25–ին Հայաստանի մէջ տե– ղի կ'ունենայ երեսփոխանական ընտրու– թիւնը: 131 երեսփոխաններու 75–ը կ'ընտրուի համեմատական կարգով, 56–ը մեծամասնութեան: Այս վերջիննե– րուն համար առաջադրումը կը սկսի Մարտ 11–ին:

Երեսփոխանութեան թեկնածու կրնայ ըլլալ 25 տարեկանէն վեր, առնուազն վերջին հինգ տարին Հայաստանի քա– ղաքացիութեան տէր, հոն բնակող եւ ընտրական իրաւունք ունեցող ամէն ոք: Համեմատական, այսինքն՝ կուսակցական ցանկերով թեկնածու առաջադրուածնե– րու առնուազն 5%–ը ըստ Ընտրական օրէնսգրքին, պէտք է բաղկացած ըլլայ կիներէ: Նոյն ցանկերը առաջադրուած նկատուելու համար անհրաժեշտ է որ առնուազն 30 հազար քաղաքացիի պաշտ– պանութիւնը վայելեն: Միւս թեկնածու– ները պէտք է ապահովեն իրենց ընտրա– տարածքէն առնուազն 500 ընտրողի ստո– րագրութիւն: Վերջնական արձանագրու– թիւնները տեղի կ'ունենան Ապրիլ 15-20–ի միջեւ: Ընտրարշաւը կը սկսի Ապ– րիլ 21–ին, կը տեւէ մինչեւ Մայիս 23:

*
**

ԿԻՆԵՐՈՒ ՅՈՑՑԸ

Մարտ 8–ին, Կիներու օրը, Մատենա– դարանի հրապարակին վրայ ընդդիմա– դիր կիները յոյց կազմակերպած են: «Գործադար կիներ» կազմակերպութենէն Ա– նահիտ Սարգսեան յայտնած է թէ ռու– սական դեսպանատան կը յանձնեն նախա– գահ Պուտինի յղուած ուղերձ մը որով կը դատապարտեն Ռոպէր Քո– չարեանի վերընտրութիւնը չնորհա – ւորելու արարքը: Ելոյթներ ունեցած են երեսփոխան Լիմա Խուդաբաշ – եան, Անահիտ Բախչեան, Հանրապետու– թիւն եւ ժողովրդական կուսակցութիւն– ներու ներկայացուցիչներ: Կազմակեր– պիչները Մատենադարանէն ուղղուած են ԱՄՆ դեսպանատուն, իրենց դրական դը– նահատանքը արտայայտելու նախագա– հական ընտրութեան յայտնուած կեց– ուածքին:

դութիւն կնքելու եւ վերջ տալու կղզիին բաժանման:

ՄԱԼԹԱ այո՛ ըսաւ Եւրոպայի: Աւրա– բեւ, Մարտ 9–ին, Հանրաքուէով, կղզիին բնակչութիւնը 53% համեմատութեամբ իր հաւանութիւնը տուաւ իր անդամակ– ցութեան Եւրոպական Միութեան:

ՀԱՄԱՍԻ թիւ 3–ը՝ Իպրահիմ ալ – Մա– քաումէ սպաննուած է իսրայէլեան բանա– կին կողմէ, չաբաթաւերջին:

ԶԵՒՒՈՑ հարաւը հանրակառքի արկած մը պատահած է որու հետեւանքով 19 մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ: Հանրակառ– քը գուիցերական Ալպեաններէն կը վերա– դառնար:

ԿԻԵԻԻ ՄԷՋ, ցոյց մը տեղի ունեցած է պահանջելով նախագահ Կուչմայի հե– ռացումը, մասնակցութեամբ 50 հազար հոգիի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գաղթի եւ գաղթականներու վարչու– թեան պետ Գագիկ Եղանեան Մարտ 7–ին մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ հաւա– նական կը նկատեն պատերազմի պարա– գային Իրաքէն Հայաստան գաղթական– ներու մուտքը: Արդէն ապաստանեալի դիմումի տէր արտասահմանցիներու մե– ծամասնութիւնը Իրաքցիներ կազմած են Հայաստանի մէջ, գլխաւորաբար պա– տերազմին պատճառով:

*
**

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարա– նական վեհաժողովի նախագահն ու ընդհանուր քարտուղարը մտահոգութիւն յայտնած են թէ Հայաստանի նախագա– հական ընտրութիւնը միջազգային ժո– ղովրդավարական չափանիշներէն հեռու էր: Կարեւոր համարած են որ կառավա– րութիւնը եւ իրաւական մարմինները բո– ղոքի դիմումները լրջօրէն քննեն, քանի որ ատիկա է ընտրական ընթացքին հան– դէպ վստահութիւնը նորոգելու ճեւը, յատկապէս որ երկիրը կը պատրաստուի Ս.զգ· ժողովի ընտրութեան:

*
**

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏՔ

Մարտ 6–ին, Գարեգին Բ·ի նախագա– հութեամբ Մայր Աթոռի մէջ գումարուած է Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի նիս– տը: Օրակարգի այլ նիւթերու կարգին, քննարկուած է Մայր Տաճարի օծման 1700–ամեակի ծրագիրը: Նախապատ– րաստութեան յանձնախումբի նախագահ ԱՄՆ–ու Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Խա– ժակ Արք· Պարսամեան զեկուցած է կա– տարուած աշխատանքին մասին:

Նիստին ներկայացուած է նաեւ էջ– միածնի 2002–ի գործունէութեան տարե– կան հաշուետուութիւնը:

*
**

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի քաղաքական կեանքը հա– րըստացած է նոր կուսակցութեամբ մը որ կը կոչուի Համերաշխութիւն: Հիմնա– դիրներն են նախապէս Հանրապետական կուսակցութենէն Անդրանիկ Մանուկեան որ Փոխադրութեան նախարար է, եւ Ներսէս Զէյնալվանդեան (ԱԻՄ): Հիմնա– դիրները չնորհաւորած են Ռ· Քոչարեանի վերընտրութիւնը որպէս «Հայաստանի յաջողութիւնը» որուն իրենք ալ իրենց ներդրումը ունեցած են:

*
**

ՄԱՐՏ 30–ԻՆ ԵՐԵՒԱՆ – ԼՈՆՏՈՆ ԳԻԾ

Բրիտանական օդային դիծերը Մարտ 30–ին կը սկսին Երեւան – Լոնտոն, Լոն– տոն–Երեւան ուղղակի թռիչքներու: Մին– չեւ այսօր այդ թռիչքը կը կատարուէր Թիֆլիս էջքով մը, ինչ որ յաւելեալ 45 վայրկեան կ'արժէր ուղեւորներուն: Ա– մառնային ժամանակացոյցով չաբաթը ե– րեք թռիչք տեղի կ'ունենայ, երկու ուղ– ղութեամբ:

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԴԵՐԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԻ ՀԱՐՑԸ

Ռուսաստանի Հայերու Միութեան կազմակերպած համագումարը (Հոկտեմբեր 7 – 8) բաւական լայն արձագանգ գտաւ հայկական շրջանակներու մէջ: Անոնց կազմակերպչական յատկանիշով ուշագրաւ էր ան, քանի որ մեր իրականութեան մէջ յաճախադէպ բան չէ մօտ յիսուն երկրէ աւելի քան երեք հարիւր հոգի համախմբել, նիւթ ընելու համար նեղ ու լայն շրջանակի զանազան հարցեր: Մանաւանդ որ համագումարին տեղեկատուութեան մէջ կար կարեւոր հեռապատկերի մըն ալ նշումը: Կազմակերպիչ միութեան նախագահ Ա.րա Աբրահամեան լուրջ նպատակ կը հետապնդէր համաշխարհային հայկական մարմին մը ձեւաւորելու: Կարելի կ'ըլլա՞յ նման բան, եթէ այո, ե՞րբ: Այս կարգի հարցականներ, բնական է, կը ծագին միտքերու մէջ անմիջապէս, երբ նման նիւթ օրակարգի գայ: Սակայն, ամէն իրականացում ալ տեսականէն կամ վախքէն մեկնած է, կը մեկնի ի վերջոյ:

Համագումարին «քովընտի» արդիւնքներէն եղան մասնակից դէմքերու հետ կատարուած հարացոյցները որոնք լոյս տեսան Հայաստանի ու Սփիւռքի մամուլի էջերուն մէջ եւ որոնք կը չօշափէին ազգային զանազան ոլորտներ: Անոնցմէ անդրադարձանք Ա. Աբրահամեանի հետ կատարուածին, Փրակայի Օրեր ամսագրին կողմէ («Ցառաջ», Փետրուար 19): Թերթը նոյն թիւով տուած է նոյն առիթով Հայաստանի Արտաքին գործերու փոխ – նախարար Ռուբէն Շուգարեանի հետ տեսակցութիւն մըն ալ. առաջինին նման, այս մէկուն ալ զրուցավարը Թերթին խմբագիր Յակոբ Ասատրեանն է:

Հայաստանի անկախութեան առաջին շրջանէն դիւանագիտական պաշտօն վարած այս անձնաւորութիւնը լրջագոյն պաշտօնատարի համբաւ ունի: Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի իշխանութեան օրով Հայաստանի դեսպան էր Ուաշինկթընի մէջ: Իր անունը յաճախ նշուածներէն էր արտաքին գործերու առընչուած լուրերուն մէջ, ինչ որ հաւանօրէն տիրացած համբաւին հետ ուղիղ համեմատական պէտք է նկատել...

Իրեն հետ Օրերու խմբագրին զրոյցին նախ նիւթ կ'ըլլան Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ կիրարկուած լրացուցչականի սկզբունքը, յետխորհրդային նոր յարաբերութիւնները, ապա ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը, Ղարաբաղի հարցը: Սփիւռքի ակնոցով դիտուած, առաւել հետաքրքրականը ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթն է, յատկապէս Արտաքին փոխ – նախարարի մը տեսակէտներով:

Յակոբ Ասատրեանի հարցումէն յայտնի կ'ըլլայ թէ համագումարին բազմաթիւ ելոյթներ անդրադարձած են ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին: Իսկ Ռ. Շուգարեան գործունէութեան անջատ դաշտեր սահմանած է Սփիւռքին ու Հայաստանին: Իր պատասխանով կը մանրամասնէ տեսակէտը: Նախ կ'ըսէ որ ցեղասպանութեան ճանաչումը Սփիւռքին ու Հայաստանի համար տարբեր խմաստներ ունի: Հայաստանի համար ան ամէնէն առաջ ապահովութեան երաշխիք է. երաշխիք մը նաեւ թէ պիտի չկրկնուի: Իսկ Սփիւռքին համար նախ կը նշանակէ պատմական արդարութեան վերահաստատում: Հայաստանի համար ալ կայ նոյն հարցը, բայց աւելի առաջ կու գայ ապահովութիւնը: «Դերերու բաշխում պէտք է լինի» կ'ըսէ փոխ – նախարարը:

Այս մտածումը կը պատասխանէ Սփիւռքի չատ շրջանակներու կողմէ Հայաստանի անկախութեան առաջին օրէն արտայայտուած սպասումի մը: Ծանօթ պատճառներով, ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, ենթադրելի բոլոր պարագաներով, առաջին օրէն գլխաւոր տեղը գրաւած էր Սփիւռքի օրակարգին: Ատիկա նշանակած էր պետականութենէ զուրկ եւ համաշխարհային ցրւումի մը պայմաններուն մէջ գործը յառաջ տանիլ: Բնական է որ ամէն բան չէր կրցած ընթանալ ինչպէս որ պէտք էր: Մեր իրականութեան մէջ պետական կառոյցին բացակայութիւնը հակակշռող որոշ ազդակ կրնար ըլլալ ցրւումը, եթէ դիտուէր որպէս համատարած ներկայութիւն: Բայց, դժուար է 1920-ական թուականներէն մինչեւ 1990 երկարած շրջանին այդ փոխարինումին գործնականացումը տեսնել: Պատճառներուն գլխաւորը փորձառութեան պակասն էր հաւանօրէն, նաեւ, անշուշտ, հարուածին ծանրութիւնը, ապա նաեւ հատուածականը մէկդի ձգելու իմաստութեան բացակայութիւնը: Մանաւանդ այս վերջին պարագան ամէնէն ժխտական դերը խաղացած է արդէն ակար, մասնատուած ուժերը չյատելու գործին մէջ:

Հայաստանի անկախութիւնը որ վերջակէտը կ'ըլլար խորհրդային վարչակարգին, չատ բաներու կարգին կը նշանակէր ներքին պատակոումներու աւարտը, գոնէ այս մարզին մէջ: Այսուհանդերձ, պետութիւն եւ Սփիւռք չարունակելով ենթական ըլլալ տարբեր, երբեմն իրերամերժ ազդակներու, շրջանակներու, դժուար էր հակադրութիւնները անմիջապէս փոխարինել միասնական լման գործունէութեամբ մը: Պէտք էր երկու թեւերուն մօտեցումի կարելիութիւնները գործի լծել, կարենալ ծրագրելու եւ կիրարկելու համար լրացուցչական քաղաքականութիւն մը: Կային բաներ որոնք պետական լծակներու կը կարօտէին. կային մարզեր ուր այդ լծակները կրնային անպատեհ դառնալ: Հայկական իրականութիւնը որ «բախտաւոր» էր երկու պարագան ալ դիմագրաւելու հարկաւորը ունենալով, կարելի՞ է ըսել որ վիճայաւ այդ «բախտ»ը լիովին արժեւորել:

Անկախութեան առաջին օրերէն պետական թեւը ամերիկեան թելադրանքներու քիչ մը չատ ընդգծուած ընդառաջումով, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու քաղաքականութեան մէջ անցեալը անհրաժարելի զրաւարկի չվերածելու կեցուածքը ունեցաւ: Ցեղասպանութիւնը, անոր կապուած հարցերու դաշտը զրուեցան «առանց նախապայմանի» պիտակով ու «պետական» հռչակուած այդ քաղաքականութեան լուսանցքին մէջ: Առաջին չրջանին կարծողները եղան որ ատիկա Սփիւռքի պատկան մարմիններու հետ համախոհութեամբ մը որոշուած էր, երկու թեւով զուգահեռ գործ տանելու նպատակով: Սակայն, չուտով յայտնի դարձաւ որ ատիկա չէր պարագան: «Մենք պետականութիւն ենք կառուցում» յանկերդին հետ որ ամէն առիթի, նաեւ անառիթ կը նետուէր Սփիւռքի Հայուն քիթին ու բերնին, համառեղելի չէր արդէն խորհրդակցելու զաղափարը անգամ:

Ասով հանդերձ, այս առաջին փուչերը Սփիւռքին կողմէ չատոնց մոռցուած պիտի ըլլային, եթէ Հայաստանի իշխանութեան ընթացքը արդարացած ըլլար: Սակայն, այդ ընթացքը Սփիւռքին հետ առաջին հեռաւորութիւն մը դնելէ զատ, ոչինչով նպատի առնուելու արժանի նպատակաուղղում Անգարայի կողմէ: Ոչ միայն Հայաստանի հետ դիւանագիտական նուազագոյն մակարդակի յարաբերութիւն չհաստատուեցաւ ,այլ նաեւ չարունակութիւն չտրուեցաւ Ադրբեջանի ստացած նեցուկը: Ճիշդ է որ Ռ. Քոչարեանի իշխանութեան գլուխ գալուն յաջորդեցին ափսոսանքի նման արտայայտութիւններ. ճիշդ է որ ըրուեցաւ, ըսուեցաւ թէ Թուրքիա Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի արժէքը չէր գնահատած ու ի հարկին դարձ պիտի ունենար Թուրքիոյ հանդէպ աւելի անտեղիտալի նպատակած անոր յաջորդին հետ, եւ այլն: Սակայն, ոչ ոք կրնայ լաւատես ըլլալ, պընդելու, կամ նոյնիսկ կարծելու համար որ եթէ հրաշքով մը Հայաստանի առաջինն նախագահը կրկին իշխանութեան գայ, Անգարա տարբեր ընթացք կ'ունենայ: Ցաւելեալ, «առանց նախապայմանի»ի յամառ կրկնութիւնը, ո՞վ կրնայ վստահ ըլլալ որ զիջումներու դիւրին տեղի տալու պատրաստ Հայաստանի պատկերը մը չտուաւ Անգարայի: Սմբողջ արեւմտահայութեան հողագրկումն ու բնաջնջումը այնքա՜ն դիւրութեամբ չհարկելու քաղաքականութիւնը գոնէ նուազագոյն արդիւնք տուած ըլլար:

Տգայական բան է այս անդրադարձին նժարին մէջ դնել խնդրոյ առարկայ երկիրներուն անհամեմատելի հզօրութիւնն ու այլ պարագաներ. ոչ ոք կ'ակնկալէր ու կ'ակնկալէ որ երեւան պահանջներ ներկայացնէր Անգարայի, սպառնար, եւայլն: Բայց մարդկութեան պատմութիւնը հազարաւոր օրինակներ ունի լուսթեան գործօնին իմաստութեամբ չհարկումին մասին: Այդ ցանկին վրայ հայկական օրինակ մըն ալ աւելցնելու պատեհ առիթը ի՞նչ բան փախցնել տուաւ. անփորձութի՞ւնը, թէ գործընկեր ընտրուածներու տեսակէտին առանց այլեւայլի իւրացումը:

Այս ենթախորքին վրայ հետաքրքրականն է որպէս Արտաքին փոխ – նախարար, Ռ. Շուգարեանի մօտեցումը: Յատկապէս երբ կը խօսի դերերու բաշխումի մասին: Կ'ըսէ թէ արդէն ԻՒ. դարն է մեր ապրածը ու հարկաւոր է որ "մեծ ու համաշխարհային հանրութիւնը գնահատեն թէ ի՛նչ է կատարուել Ի. դարուն": Իր "մեծ"ը հետաքրքրութիւն առթող դործածութիւն մը ունի. կ'արժէր դիտնալ թէ անոր եռին նկատի ունի ամբո՞ղջ հայութիւնը, թէ անոր պետականութեան տէր հատուածը: Եթէ երկրորդն է պարագան, լաւ սկիզբ մը կրնայ նկատուիլ դերերու բաշխումին: Որովհետեւ, ըստիւռքը բազմաթիւ անգամներ եզրակացնելու դիրքին մէջ գտնուած է թէ 1915-ին ընկալումը նոյնը չէ եղած ու չէ, իրեն ու պաշտօնական Երեւանի համար: Արդէն, Ռ. Շուգարեան ալ աւագ մէկ փաստը կու տայ խօսքին չարունակութեան մէջ. ըսելէ ետք թէ միջազգային չրջանակի մէջ ցեղասպանութեան նշումը պէտք է կատարել, ըլլալով «պրոֆեսիոնալ, ոչ թէ յուզական», տեղին կը գտնէ որ պատմաբանները պարզեն «նաեւ մեզ համար» թէ ե՞րբ տեղի ունեցած է ցեղասպանութիւնը. 1915 – 1918-ին, թէ 1915 – 1923-ին: Այս կարգի պարզաբանում անհրաժեշտ կը գտնէ յետագայ բանակցութիւններու համար, առանց մանրամասնելու միտքը: Օրինակ, Թուականի յստակ սահմանագծում ի՞նչ կը փոխէ էականէն. թէ եթէ 1923-ը նկատի առնուի, հարցը կարելի չըլլա՞ր «Օսմանցին էր, մենք չէինք» պատճառաբանութեամբ փակել Թուրքիոյ համար: Հաւանօրէն:

Նիւթը փակելէ առաջ, կ'արժէ անդրադառնալ Ռ. Շուգարեանի լաւատեսութեան ալ: Բառ որ քիչ մը խոտոր կը համեմատի այս չրջանակին: Երբ ինք կը կրկնէ Հայաստանի պաշտօնական տեսակէտը որ առանց նախապայմանի դիւանագիտական յարաբերութեան սկսելու որոշումադրութիւնն է, զրուցավարը կ'ըսէ թէ ատոր հետ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին օգնելու մասին կը մտածուի. սակայն, կարելի՞ է նման հեռանկար ունենալ երբ Թուրք ժողովուրդին 77%-ը համոզում կը յայտնէ որ ցեղասպանութիւն տեղի ունեցած չէ:

Ռ. Շուգարեան կը յիշեցնէ 2000-ին հոն կատարուած հարցախոյզ մը, որով պարզուած է թէ 17%-ը տեղի ունեցած կը նկատէ ցեղասպանութիւնը: Ատիկա իրեն համար կը նշանակէ թէ հոն լուրջ քննարկումներ կ'ըլլան: Ատոր հետ, կ'ըսէ թէ որպէսզի Թուրքիա յատակօրէն ըմբռնէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ ցեղասպանութեան ճանաչումը, պէտք է նկատի առնէ բարոյական, քաղաքական եւ իրաւական մարզերը: Հոս ալ կը թելադրուի դիրերու բաշխում մը. իրաւականը որ փոխադարձ հատուցումի կալուածն է, պէտք է հետապնդուի անհատական մակարդակով եւ ոչ՝ ազգային կամ պետական: Ըստածին օրինակ կը տրուի ապահովագրութեան «Նիւ Եորք լայֆ» ընկերութեան դէմ ԱՄՆ-ու մէջ ձեռնարկուած հետապնդումը: Անհատական իրաւական պատասխանատուութենէն պէտք է կատուցուի պետութեան բարոյական պատասխանատուութեան խնդիրը: Իսկ քաղաքականը կ'ամփոփի դործնապէտ ըլլալու եւ առանց նախապայմանի յարաբերութիւն հաստատելու հոլովոյթը:

Նկատի առած թէ՛ Հայաստանի, թէ Թուրքիոյ ներկայի առաջնահերթութիւնները, յստակ է որ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի նիւթը այժմէական բնոյթ չունի այսօրուան համար: Պէտք է քիչ մըն ալ սպասել. նախ, հասնելու այն օրուան երբ Թուրքիա իրաքեան տագնապի կարկանդակէն իր բաժինը առնէ ու բարելաւուած տրամադրութեամբ այլ բանով զբաղելու պատրաստ ըլլայ, իսկ Հայաստան քէտտուփերու դէմ պատերազմը անվթար աւարտէ եւ ունենայ «դերերու բաշխում մի» համաձայնած քաղաքական դէմքեր...

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԺԱՆԻ ԵՆՔ ԱՅՍ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆԸ

«Առաւօտը» դեռեւս մի տարի առաջ կանխատեսել էր, որ 2003 Թուականի նախագահական ընտրութիւնները աւարտելու են առաջին փուլում եւ կեղծուելու են Ռոպէր Քոչարեանի օգտին: Ընդհանուր առմամբ դա պարզ էր դեռեւս 1999ի Հոկտեմբերի 27-էց յետոյ: Եւ այդ մեր կանխատեսման մէջ չկայ որեւէ անճնական վերաբերմունք Ռոպէր Քոչարեանի հանդէպ: Եթէ նոյն լծակները լինէին Ստեփան Դեմիրճեանի ձեռքում, նա ճիշդ նոյն ձեւով ընտրութիւնները կը կեղծէր իր օգտին: Եթէ իշխանական բուրգի վերեւը կանգնած լինէր Արտաշէս Գեղամեանը, նա նոյնը կ'անէր՝ հաւանաբար, աւելի դաժան եւ «չոր» եղանակով: Ով նստում է այդ թախտին, այլեւս երրեք կամաւոր չի վեր կենայ:

Հիմա եթէ մենք կանխատեսենք, որ 5 տարի յետոյ Քոչարեանը ձեւ կը դնի՝ իր պաշտօնին մնալու, անիրատես մարդիկ կ'ասեն. «Ո՛չ, չի կարողանայ, Սահմանադրութեամբ դա արգելուած է, երկու ժամկէտից աւելի նախագահ չի կարելի մնալ»: Բայց օրէնքը, Սահմանադրութիւնը մեր հասարակարգում դուտ վերացական, ձեւական երեւոյթներ են:

Խնդիրը բացարձակապէս Քոչարեանն ու Դեմիրճեանը չեն: Խնդիրը մենք ենք: Մենք չենք ուզում ընտրել պրեզիդենտ՝ այսինքն սովորական մի պաշտօնեայ, որը ժամանակաւորապէս, մեր ցանկութեամբ, կատարում է ղեկավարման որոշ ֆունկցիաներ: Մենք ուզում ենք ունենալ Թագաւոր՝ աստուածային մանդատ եւ չնորհք ունեցող ինչ-որ մի առաջնորդ, որը մեր կամքից անկախ կը լուծի մեր խնդիրները: Այս պայմաններում «նախագահ», «Սահմանադրութիւն», «ժողովրդավարութիւն», «ընտրութիւններ» հասկացութիւնները ընկալւում են որպէս օտարամուծութիւններ: Թագաւորին ընկերքունքօրէն ամէն ինչ կարելի է, եթէ նա «ժողովրդի մասին մտածող է, ժողովրդի լաւ հայր է»: Ցիշո՞ւմ էք, ընտրարշաւի ժամանակ քանի անգամ հնչից այդ համեմատութիւնը. «Ինչպէս ընտանիքի հայրը...»:

Այդ հոգեբանութեան տրամաբանական չարունակութիւնն էլ այն է, որ դրեթէ բոլորս երազում ենք Թագաւոր դառնալ, թէկուզ վեզիր կամ իշխան, վատպոյն դէպքում՝ վերակացու (լոյսի մարդ, հարկային տեսուչ եւ այլն): Ինչքո՞ւ համար ենք դա ուզում: Անկեղծ լինենք՝ որպէսզի կաշառք վերցնենք եւ գողանանք: Միաժամանակ բողոքում ենք, թէ ինչու են Թագաւորն ու վեզիրը թալանում հոգու խորքում համոզուած լինելով, որ ինքներս էլ կը թալանէինք, բայց՝ «խղճով», «կոմունիստների նման», «ժողովրդի մասին մտածելով»: Այսինքն՝ նըւազագոյն պահանջներ դնելով ինքներս մեր առաջ, մենք բարձր բարոյականութիւն ենք հայցում իշխանաւորներից: Եւ այդ ասիական-միապետական հասարակական մթնոլորտում խօսում ենք ինչ-որ «ընտրութիւնների» մասին: Այնինչ, թէեւ մենք չենք «ընտրում» (բառիս եւրոպական-քաղաքակիրթ իմաստով), բայց լիովին արժանի ենք հէնց այս իշխանութեանը:

Խմբագրական
«ԱՌԱՒՕՏ»ի
Փետրուար 22

ԻՆՉՊԷ՛Ս ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱԻ ԳՈՒԼԱԳԸ

10 – 15 միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ ղրկուած են «աշխատանքի ուղղիչ ճամբար»ներ որոնք պաշտօնապէս ստեղծուած են 1930–ին: Սակայն, ազատնելը սկսած են 1920–ական թուականներէն: 1929–ին, մինչ ճնշումները բանտարկեալներու նոր շարքեր կ'ապահովէին նկփէուին (քաղաքական ոստիկանութիւն), կուսակցութեան քաղաքական բիւրոն «աշխատանքի ճամբով վերադաստիարակութեան» մասին սկսաւ մըտածել: 1930 Ապրիլ 7–ին ստեղծեց դուլպը որ բառացիօրէն կը նշանակէ Աշխատանքի դաստիարակիչ ճամբարներու գլխաւոր տնօրէնութիւն: Սառուցեալ տափաստաններու, արեւակէզ անապատներու մէջ հաստատուած ճամբարները բոլոր աշխատանքի կեդրոններ պիտի ըլլան: Նպն տարուան ամրան 250 հազար հոգի ձեռքով կը փորեն կրանիթեայ ժայռերը, բանալու համար Պալթեան ջրանցքը (240 քիլոմեթր): 30 հազար աքսորեալներ իրենց կեանքը վրայ կու տան այդ աշխատանքին ընթացքին. ջրանցքը կը բացուի, բայց բաւարար խոր չըլլալով անպտղծածելի կը դառնայ:

Ուրիշ ջրանցի մը մէջ, հիւսիսային ծայրամասը, երկաթուղիի բանուորներ «խափանարարութեան» պատճառով կը դնդակահարուին: Անոնց ոսկրակոյտերուն վրայ կը զետեղուի երկաթուղին: Պատերազմի տարիներուն յատուկ ճամբարներ կը հաստատուին ուրանիումի հանքերու, քիմիական արտադրութեան, կամ աթոմական աշխատանքի վայրերուն մօտ: Սախարով իր յուշերուն մէջ կը դրէ թէ այդ ճամբարներուն դաստապարտեալները իրենց պատիժը աւարտելէ ետք ալ Մակատան կ'աքսորուէին վերջնականապէս, որպէսզի ոչ ոքի կարենան հանդիպիլ:

Գուլագներու զոհերուն մասին Սոլժենիցին 10 միլիոնի թիւը կ'ըսէն թէ 15 րեմուաքցի պրպտողներ կ'ըսէն թէ 15 միլիոն է· իսկ պաշտօնական տուեալներով, Ստալինի իշխանութեան վերջին օրերուն 2 – 2·5 միլիոն մարդ կար այդ ճամբարներուն մէջ: Սակայն, այդ տուեալը նկատի չունի ոչ փոխադրութեան ընթացքին մահացողները, ոչ ալ «յատուկ բնակութեան գօտիներ» աքսորեալները:

1930–ին ստեղծուելէ յետոյ տարի ետք

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՌԱՖԱՅԷԼ ԱԼԱԳԵԱՆԻ

«Հայաստանի հանրապետութիւն»ը (Փետրուար 22) կը տեղեկացնէ թէ մահացած է գրող ու թարգմանիչ Ռաֆայէլ Ալագեան: Ան ծնած էր 1925–ին Բաքու: 1958–ին հաստատուած է Հայաստան, ուսուցչական պաշտօն վարած է Դսեղի ու Աչտարակի մէջ· 1961–էն սկսած է որպէս խմբագիր աշխատիլ ճայնասփիւռի կոմիտէին, ապա «Հայֆիլմ»ին ու «Երեկոյեան Երեւան» թերթի կազմին մէջ: Թարգմանած է Կրոմանի, Հէմինկուէյի եւ ուրիշներու գործերէն: Թարգմանած է նաեւ Հայաստանի մասին ռուս գրողներու ակնարկները, պատմուածքները եւ ուղեգրութիւնները որոնք ամփոփուած են չորս հատորի մէջ:

ՍՏԱՁԱՆԻ

ՀԱՅԸ ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԸ
42 նորակերտ երգեր

Ոտանաւորները հեղինակ՝
ՍԻԼՎԱ Լ· ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Երաժշտութեան հեղինակ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Խմբագիրը՝ ՆՈՒՊԱՐ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

Ս· Վարդան Փրէս, 2003
Նիւ – Եորք

ԼՈՒՐԵՐ ՊԵԼԿՐԱՏԷՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ, ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ «ԱՐՄԵՆԻԱ» ԿԵՆՏՐՈՆ

Յարգելի Հայրենակիցներ,

Հարաւսլաւիայի Միութենական Հանրապետութիւնում (նոր անուանումը՝ Սերբիա–Չերնոգորիա) իր գործունէութիւնն է սկսել մեր կազմակերպութիւնը, որի գլխաւոր նպատակը պիտա-մշակութային եւ տնտեսական յարաբերութիւնների զարգացումն ու առաւել հաստատուն հիմքերի վրայ դնելն է սերտ եւ հայ ժողովրդների, Սերպիայի եւ Հայաստանի ու հայկական Սփիւռքի միջեւ, որն էլ պիտի նպաստի երկու ժողովրդների դարաւոր բարեկամութեան ամրապնդմանն ու զարգացմանը, ինչպէս մշակոյթի, գիտութեան, այնպէս էլ սպորտի ասպարէզներում:

Հարաւսլաւիան վերջին տասնամեակում դռնում էր միջազգային հանրութեան ուշադրութեան կենտրոնում: Երկրում երկար տարիներ տիրող տնտեսական ծանր վիճակն ու պատերազմը ամբողջովին քայքայել էր ոչ միայն տնտեսութիւնը, այլ նաեւ հոգեւոր-մշակութային շատ արժէքներ:

Ուստիեւ այժմ, երբ Հարաւսլաւիայում տեղի են ունեցել արմատական փոփոխութիւններ եւ Հարաւսլաւիան դուրս է գալիս խոր ճգնաժամից ու իր առաջին քայլերն է անում վերականգնելու տնտեսութիւնն ու հոգեւոր արժէքները, ժամն է, որ Հայերը, եւս, այս երկրում իրենց ամուր տեղը ունենան եւ Հարաւսլաւիայի բազմազգ մշակոյթ ունեցող հասարակութեանը ներկայացնեն հայ դարաւոր մշակոյթն ու նրա զոհարները:

Գիտութեան, Տնտեսութեան
եւ Մշակոյթի «Արմենիա» կենտրոնի
նախագահ՝ ԺԱՆՆԱ ՅԱԿՈԲՋԱՆԵԱՆ
Փոխ–նախագահ՝ ՄԱՐԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

***

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պելկրատում սոյն թուականի Փետրուարի 28–ին տեղի ունեցաւ 31–րդ միջազգային ֆիլմի փառատօնը: Փառատօնի բացումը կատարեց հայդի մեծ երգիչ Շառլ Ազնաւուրը: Ազնաւուրը, որ 25 տարի անց նորէն այցելեց այս երկիրը, իր զոհունակութիւնը յայտնեց այդ կապակցութեամբ: Նա պելկրատեան հանդիսատեսին ներկայացաւ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմով:

Յաջորդ օրը տեղի ունեցաւ մամուլի կոնֆերանս, որին մասնակցում էին Փառատօնի պատուաւոր նախագահ Շառլ Ազնաւուրը, Փառատօնի խորհրդի նախագահ, կինոռեժիսոր Կորան Պասկալեւիչը, Փառատօնի տնօրէն Տրգան Մարինկովիչը, Գիտութեան, Տնտեսութեան եւ Մշակոյթի «Արմենիա» կենտրոնի ներկայացուցիչները, տեղական ու միջազգային լրատուական միջոցների բազմաթիւ լրագրողներ:

Ազնաւուրը պատասխանելով մի շարք հարցերի նշեց· «Ես միշտ իմ ժողովրդի հետ եմ, եւ առաւելապէս այն պահին, երբ հայ ժողովուրդը ծանր վիճակում է: Այսօր, երբ Հայաստանը փակուղու եւ տնտեսական ծանր ճգնաժամի մէջ է, ինչպէս Սփիւռքի իւրաքանչիւր Հայ, ես նոյնպէս ոտքի եմ կանգնել օգնելու իմ ժողովրդին»:

Ան հարցին, թէ արդեօք ֆիլմում կատարուող գործողութիւնները չափազանցուած չէի՞ն, մեծ երգիչը պատասխանեց· «Ան ինչ ցուցադրուում է ֆիլմում միայն մի փոքր մասն է այն իրականութեան, որ տեղի է ունեցել Ի· դարի նախաշեմին, Օսմանեան կայսրութիւնում, այն ժամանակուայ Թուրքական կառավարութեան կողմից, իրականութիւն, որ հիմնականում ներկայացրել են օտար աղբիւրները: Ես հաւատում եմ, որ երբեւիցէ պիտի յայտնուի Թուրքական մի նոր կառավարութիւն, որ կը խոստովանի իրենց կողմից Հայ ժողովրդի նկատմամբ գործադրած Եղեռնը, եւ հարցերը կը լուծուեն դիւանագիտական ճանապարհով»:

Սերպ ժողովուրդը, որ «պատիւն» է ունեցել 500 տարի ապրելու Հայ ժողովրդի հետ միեւնոյն երկրում, ասել է թէ Օսմանեան կայսրութիւնում, կատարելապէս ընդունեց Գանատական Ակադեմիայի կողմից 5 մրցանակ չահած, հայազգի հանրահռչակ կինոռեժիսոր Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմը:

Վերջում, «Արմենիա» Կենտրոնի ներկայացուցիչները Շառլ Ազնաւուրին շնորհեցին իրենց միութեան պատուաւոր անդամի կոչում՝ հայրենանուէր աշխատանքի եւ մշակոյթով ՀԱԲ–ին ներկայացնելու վեհ գործի համար:

ԺԱՆՆԱ ՅԱԿՈԲՋԱՆԵԱՆ
«Արմենիա» կենտրոնի նախագահ

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Այս գիւղին բնակիչները առհասարակ քաղաքականութեամբ չեն զբաղիր, աւելի ճիշդ, իրենց քաղաքականութիւնը լոկ տեղական է: Թաղական խորհրդի կամ Հոգաբարձութեան ընտրութիւնները կ'աղկոծեն տեղական կանքը: Այդ օրերուն տեղի ունեցած աղմուկը հարեւան գիւղերէն ալ կը լսուի:

Սամաթիացին կը մոռնայ ծովը, ձկնորսութիւնը, առուն ու տեղը: Կը մոռնայ սովորական կեանքին մէջ գործածուած բառերը ու միայն հայհոյանքներով կ'արտայայտուի: Միայն այդ բառերն են, որ ընտրութիւններու առթիւ առած եկած կիրքերը կրնան հովացնել, խաղաղացնել: Ան կը մոռնայ նաեւ սեղան նստիլը եւ մարդավարի հաց ուտելը: Քայլերը գինքը սրճարան կը տանին. ան արդէն շատ չի յուզուիր հոն երթալու համար, որովհետեւ միշտ հոն է, իր հակառակորդին հետ վէճի բռնուած:

Ամէն մէկը կ'ուզէ, որ իր թեկնածուն Թաղական ընտրութիւն կամ Հոգաբարձու:

– Էֆէնտի Հոգաբարձու չենք ուզեր· մենք ձկնորս մարդիկ ենք, մեր Հոգաբարձուն ալ մեզմէ պէտք է ըլլայ, – կ'ըսէ ան, որ ժողովրդական գաղափարներ ունի:

Դիմացինը կը պնդէ բարձր դասակարգի պատկանող անձերէ կազմուած հոգաբարձական մարմնի մը առաւելութիւններու մասին, եւ վէճը շատ անգամ կը վերջանայ կապուած թեւերով կամ դէմ լուխներով:

Ընտրութիւններէն վերջ, ամէն ինչ կը խաղաղի: Բոլորը, հակառակորդ կամ կողմնակից, կ'ենթարկուին ընտրուածներուն, եւ կեանքը կը սկսի բնական ընթացքով չարունակուիլ:

Սամաթիացին երբեմն իր տեղական նեղ չրջանակէն դուրս կ'ելլայ ու կը մասնակցի ազգային մեծ ցոյցերու: Զկայ ժողովրդական խոշոր դէպք Պոլսոյ մէջ, ուր ան իր բաժինը բերած չըլլայ իր աղմուկով, բայց եւ իր համարձակութեամբ եւ իր կարծիքը ընելու քաղաքացիական քաջութեամբ: Առանց անոր չկար խոշոր ցոյց, չկար չարժում: Սամաթիացին ազն էր Պոլսոյ հայկական կեանքին:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ՝ «Հայաստան» բառը քիչ մը անորոշ, քիչ մը ազօտ բառ մըն էր անոր համար: «Հայաստան» բառը լաւ էր երգերու մէջ, դպրոցական հանդէսներու ժամանակ արտասանուած ոտանաւորներուն մէջ, բայց ան դեղեցիկ երազի մը պէս անմատչելի ու հեռաւոր բան մըն էր իրեն համար:

«Հայաստան երկիրը դրախտավայր» եղած ժամանակ ան կ'ոգեւորուէր, կը հառաչէր, բայց այսչափ: Ան սերունդէ սերունդ այնպէս կպած էր իր ծովու ափին, այնտեղ ամէն օր, իր կեանքը այնպէս դժուարութեամբ խլած էր այդ ծովէն, որ անոր համար ուրիշ տեղ ապրիլը անհնարին կ'երեւար: Ան նոյնիսկ չէր մտածեր այդ մասին:

Ազգ բառը աւելի մատչելի էր իրեն համար: Ան այդ բառը տեղի անտեղի կը գործածէր: Ազգ էր Պոլսոյ Երեսփոխանական ժողովը, Ազգ էր Պատրիարքարանը, Քաղաքական ժողովը: Ազգի մարդ էին յեղափոխականները, քաղաքական գործիչները, ուսուցիչները: Ան մանուր յարգանք ունէր ասոնց մասին, մանաւորապէս հայկական հարցերով զբաղող մարդկանց մասին, պատրաստ էր ամէն զոհողութիւններու, առանց խորացընելու թէ ի՛նչ էր այդ բոլոր աշխատանքներու վերջնական նպատակը:

«Ազգի մարդ է», երբ ըսէինք, իրենց մտքին մէջ կը պատկերանար առնուազն տասնեակ մը մարդոց տեսակներ, Պատրիարքէն սկսեալ մինչեւ ուսուցիչ:

Իրենց հետ անմիջական չփման մէջ եղող «ազգի մարդ»ը ուսուցիչն էր, որուն հանդէպ ե՛ւ յարգանք ե՛ւ դուրգուրանք ունէին: Ինչ ալ ըլլար տարիքն ու անունը՝ ան ազգի մարդ էր, իրենց գաւակներուն ուսում տուողը: Զարն ու բարին գանազանել սորվեցնողը:

Սամաթիացին չատ բծախնդիր էր ուսման նկատմամբ: Դպրոցին մէջ, դասի մը համար ստացուած դէշ թիւ մը, տղուն ծնողացը համար վիրաւորանք էր, ամբողջ ընտանիքի վրայ ինկած ամօթ մը...

– Ծօ տղա՛յ, ի՞նչ թիւ առիր այսօր, – աս էր առաջին հարցումը, որ ան կու տար իր տղուն տունէն իրիկուն ու անձկութեամբ պատասխանի կը սպասէր:

Լաւ թիւ մը հպարտութեամբ կ'ուռեցընէր հօր սիրտը, նոր ճամբաներ կը բանար, նոր յոյսեր կը ներշնչէր: «Լաւ, չի դիտցուիր, թերեւս տղան ալ օր մը ազգի մարդ կը դառնայ»...

Ուսուցչի հանդէպ ունեցած իրենց սէրն ու յարգանքը անտեղի չէր բնաւ: Հայ կեանքին մէջ ուսուցիչը առհասարակ դասակարգային մարդ է: Իր ժողովուրդին ծառայել ուզող կամ խոհալ ունեցող մարդիկ միայն այդ աստիճանը կ'ընտրեն եւ քիչ անդամ այդ գործին կը նային իբր լոկ ապրուստի միջոց: Այդ է պատճառը, որ Հայերու համակրանքը դէպի ուսուցիչները աւելի չեչտուած է քան ուրիշ ժողովուրդներու մէջ:

Մարդ չի գիտեր թէ ինչո՞ւ Պոլսոյ եւ իր չրջակայ գիւղերուն մէջ «մխսիւ» կ'ըսեն ուսուցիչներուն թէ՛ դպրոցականներն եւ թէ՛ անոնց ծնողները: Ֆրանսերէն բառին այդ աղաւաղուած ձեւին տրուած են ուսուցիչ բառին բովանդակութիւնը: Երբ որ դպրոցականը կ'ըսէ՝ «Ան իմ մխսիւս է», պէտք է հասկնալ որ ան իր ուսուցիչն է:

Մխսիւն ամբողջ գիւղին քարտուղարն է, անոր խորհրդականը: Ան կը գրէ բոլորի նամակները, կ'օգնէ անոնց հաշիւներուն, կը վճռէ մինչեւ անգամ ընտանեկան կամ այլ կարգի խնդիրները: Բայց մեծնալ ժամանակ ան գիւղին մչտական հիւրն է, սիրելին: Փոքրիկ տնակներուն դռները բաց են իր առջեւ, եւ մխսիւն սեղանակից ունենալը պատիւ է գիւղացիին համար: Այս վերջինը կ'աչխատի ուսուցչին ներկայութեան չդործածել իր հայհոյանքներուն ամենախոչորները եւ չատ չխմել «երկնքի կրակ»էն:

Վարժուհիները դուրգուրանքի եւ ուշադրութեան պակաս բաժին ունին: Տեսակ մը վերապահութիւն կայ անոնց հանդէպ, մանաւանդ եթէ երիտասարդ են: Մինակ ապրող երիտասարդ աղջիկ մը կամ կին մը չատ վստահութիւն չի ներշնչեր իրենց: Այդ պատճառաւ կ'աչխատին ամուսնացած զոյգեր ունենալ վարժարանին համար, ամուսինը մանչերու կողմը, իսկ կինը աղջկանց բաժնին համար:

(Շար· 47)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ
Մարտ 16, «Անառակ»ի կիրակիին,
Մարտ 23, «Տնտես»ի կիրակիին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» կիրակիին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԲՆԱԿԱՐԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

երեք հոգինոց ընտանիք մը վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, մինչեւ ամսական 400 եւրօ:
Դիմել Արմէն
06 _ 99 – 54 – 68 _ 27

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30
à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

LE THEATRE DU NORD-OUEST
et
LE CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
présentent

Le Printemps des Poètes du Théâtre du Nord-Ouest

le samedi 15 mars à 19 heures
LA POESIE ARMENIENNE
(en arménien et en français)
Introduction de HRATCH PETROSYAN
Lectures de
ANAHIT SIMONIAN
et LILITH SIMONIAN

13, rue du Fbg Montmartre, Paris IXe
Métro : Grands Boulevards

Entrée : 5 Euros

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**
Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՈԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՁ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահքի ամբողջ շրջանին, ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՈԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւտօ պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին._

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԼՎԼԴԵԱՆ
(Շար.)

***

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ աւետաւորութեան, փարիզի եւ փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՈԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի._

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷԼ
ՀՈԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ս. Սահակ _ Մեսրոպ եկեղեցի (Սէն Ժերմէն)
քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի (Պօմոն)
քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 21*
Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԾ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հակումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12–ին,*

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 19–ին,*

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ:*

Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հակում:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2–ին,*

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9–ին:*

***

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Արեւագալ ժամը 9·45–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Քարոզ և Հոգեհանդիստ ժամը 11·45ին:

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures
Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler le **06 14 32 40 45**

ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du mercredi 28 au samedi 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE (TGV)
LYON — MARSEILLE — VALENCE — SAINT-CHAMOND

Les formulaires d'inscription
sont disponibles auprès du Secrétariat de l'Eparchie,
au 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris et auprès de nos paroisses

Renseignements :

Eparchie : 01 40 51 11 90 — **Paris :** 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56 — **Marseille :** 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86 — **Lyon** : 04 72 44 97 39

Prix, comprenant l'aller-retour en TGV de Paris et la Pension complète en Hôtel *** (chambre double) : **300 euros** par personne (**45 euros** suppl. pour chambre individuelle).

—— **Les inscriptions seront closes le 30 avril.** ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ Փարիզի Ս. Թադէոս մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

***

Section ASTRIG

ԱԲԳԴԵԶ

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» vous informe que des cours d'arménien pour **Adultes** sont assurés par une enseignante qualifiée, tous les jeudis de 20h45 à 22h15, dans le local de la Section, au 71, ave. Henri Barbusse, 95400 Arnouville-lès-Gonesse.

L'Association, sensible à toutes les remarques et suggestions que vous avez faites, vous propose une nouvelle méthode d'apprentissage de l'arménien essentiellement axée sur l'oral.

Espérant ainsi que ces cours moins «scolaires» vous encourageront à poursuivre l'apprentissage de la langue arménienne.

Dans l'attente et le plaisir de vous retrouver ....

***

A B C D E F G H I J

OUVERTURE
D'UNE CLASSE D'ALPHABETISATION

pour adultes en vue de l'initiation à l'apprentissage de la langue française.

Tous les mercredis de 21h à 22h30 dans le local de la Croix Bleue, 71, ave. Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse.

Nous vous attendons nombreux, dès **le 15 mars.**

Inscriptions tous les vendredis de 18h à 20h : CBAF Section «Astrig»
71, ave. Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

Pour toute information complémentaire vous pouvez contacter :

— Paula Alacam: 01 39 87 54 54

— Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89

— Catherine Menedjian : 06 64 33 88 96

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՔ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 12

MERCREDI 12 MARS 2003

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·642

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·642

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Յեսընտրական Մաղթանք

Հայաստանի ժողովուրդը անկախութեան չորրորդ անգամ ըլլալով, իր դժգոհութիւնն ու ակնկալութիւնը քուէի վերածած, դիմեց ընտրական կեդրոնները: Աւարտած էր հանրապետութեան երկրորդ նախագահին պաշտօնավարութեան առաջին հնգամեակը. պէտք էր ղնդքը իր պաշտօնին մէջ վերահաստատել Ք. չրջանի մը համար, կամ ընտրութիւնը կեդրոնացնել աւելի քան տասնեակ մը միւս թեկնածուներէն մէկուն վրայ:

Ա. փնտլին նախորդած ընտրարշաւը ցոյց տուաւ որ Ռ. Քոչարեանի արտօնած չէր յաղթանակին անվերապահ ապահովութիւնը ունենալ, հակառակ՝ ընտրական կեդրոնը երկրին Պաշտպանութեան նախարարին նման հզօրագոյն դէմքի մը յանձնած ըլլալուն: Անչուշտ, վըստահ էր իր պաշտօնավարման տարիներուն կուտակուած դժգոհութեան եւ մանաւանդ մրցակիցներէն Ս. Դեմիրճեանի անձով խորհրդանշուած յոյսերու լայն չրջանակին:

Անախորժեան հոչակումէն աւելի քան տասնամեակ մը ետք, Հայաստանի նախագահական նոր ընտրութեամբ լոյսին եկած ուշագրաւ կէտերէն դլխաւորը այս չրջանակին առընչուած է: Ծանօթ պայմաններով երկրին մէջ, ուր դժուար է անկեղծօրէն ըսել թէ դեկավար տարրը կը դործէ դլխաւորաբար ժողովուրդին մասին մտածելով, բնական էր որ դործի դլուխ գտնուող նախագահը դժգոհութեան որոշակի դրամագլուխով մտնէր մրցակցութեան ասպարէզ: Եթէ որպէս քարոզչական նախանիւթ, անցած հինդ տարուան իր վաստակին վրայ պիտի չկարենար հիմնուիլ, կը մնար խոստումներու մարդը: Ինչ որ եղաւ: Ու Ռ. Քոչարեան ընտրական իր եւոյթներուն, այցերուն չէտը դրաւ վերջին հինդ տարուան նախաձեռնութիւնները պաշտօնավարման երկրորդ չրջանով մը լրացնելու պատօնութեան վրայ:

Ինչ կը վերաբերի իրեն մրցակիցներուն, զարմացնող երկու կարեւոր պարադայ յայտնուեցաւ այդ չրջանակին մէջ: Առաջինը այն էր որ յետադայ հինդ տարուան համար մտածուած ու մշակուած ծրադրով, որպէս քաղաքական դէմք այն ընդունելութեան արժանի թեկնածու չկար հոն: Մէկը որ վստահութիւնը ներչնչէր անցեալ տասնամեակին սխալները նչմարած ըլլալու, զանոնք չկրկնելու խոստումներ ու երկիրը ներկայի վիճակէն երկու մատ դէպի աւելի լաւը տանելու կարողութեան: Ռ. Քոչարեանի յաղողութեան թեկնածուները կամ չկրցան անորոչութենէն դուրս գալ ու վարուն յստակ պատկեր ներչնչել, կամ եթէ դուրս եկան, տուիկա եղաւ պարապաներու լայն օգտագործումով:

Վերջին ըսուածին կատարեալ օրինակը եղաւ Ս. Դեմիրճեան, որ առանձին մնաց այդ ընթացքին մէջ, Վազգէն Սարգսեանի եղբօր Ա. Սարգսեանի քաչուելէն եաք: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ անոր անձին մէջ բազմութիւնները կը տեսնէին յարութիւն առած Կարէն Դեմիրճեանը: Այլ խօսքով՝ ղեկավարը որ անվերադարձ անցեալին կարօտը կը խորհրդանչէր, թօթափած բոլոր ժխտականները: Ներկայի դժգոհութեան, անյստութեան ու անցեալի միայն լաւ յուչին միջեւ բանտարկուած զանգուածները դիտէին խորքին մէջ որ Կ. Դեմիրճեանը Մոսկուայով էր Կ. Դեմիրճեան. նակ Մոսկուան երկիւան մեծ եղբօր դերը չատոնց փոխարինած էր զործընկերոջ, նոյնիսկ բաւական խստապահանջ զործընկերոջ դիրքով: Աւով հանդերձ, իրենք զիրենք խաբելու ընթացքով մը յարեցան Ս. Դեմիրճեանի:

Վերջին պահու զգօնութիւն մըն էր, օրինակ՝ հեռատեսիլի բանավէճին արդիւնք, որ ընտրարշաւի լայն ժողովրդականութիւնը համապատասխան թիւով քուէներու չվերածեց ի նպաստ նոյն թեկնածուին. թէ որովհետեւ յանձնառութեան, երաչխիքներու այնքան կըրկնութիւններով հանդերձ, ընտրութիւնը արդար, անկախ չեղաւ: Մանաւանդ որ այս վերջին պարագային մասին մտածել կու տայ երկու ազդակ. նախ՝ առաջին փուլի արդիւնքներով Ռ. Քոչարեանի յաղթական հոչակումէն կամացուկ մը կատարուած ետ – դարձը երբ տպաւորիչ թիւով ցուցարարներ փողոցները լեցուցին. ապա՝ միջազգային դէտերուն նկատողութիւնները:

Ընտրութեան Բ. փուլէն զրեթէ չարաթ մը անցած է արդէն. ճիշդ է որ դժգոհութեան հոսանքը ամբողջովին չէ կասած, Ս. Դեմիրճեան ու իր հետեւորդները կը չարունակեն զբաղեցնել լրատուական փուռները, որոշ չափով նաեւ հանրային կարծիքը, բայց սկսած է արդէն Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարութեան Բ. չըրջանը:

Ինչ որ ամէնէն զբաղցնը յայտնուեցաւ երկու փուլով ընտրութեան հոլովոյթին մէջ, չափաւորութեան սահմաններուն յարգանքը եղաւ: Ո՛չ լուրջ դժգոհութիւնը, ո՛չ առաջին փուլի արդիւնքներով փորձուած ճապկումը, ոչ ալ «արդար – անկախ»ին վրայ լինցած ստուերները անդարմանելիներու առաջնորդեցին:

Այսօր, հակառակ ամէն անկատարութեան, ժողովուրդը զարձուցած է նախագահական ընտրութեան էջը ու վերադարձած առօրեային: Գերազոյն մաղթելին ան է որ ոչինչ յայողի այդ առօրեային ընթացքը խանդարել, չահարկելով գործօններ զորս բազմութիւնները կրցան չրջանցել, հակառակ իրենց յուսախաբութիւններուն, դառնութեան, զայրոյթին ու կարօտին:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՇԻՐԱՔ Ո՛Չ Կ'ԸՍԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՎԷԹՕ ՊԻՏԻ ԴՆԷ

ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԿՐՆԱՐ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԻԼ

Երկուչաբթի, Մարտ 10–ի երեկոյեան, նախագահ Շիրաք պատասխանելով հեռատեսիլի 1 եւ 2 կայաններու լրագրողներէն՝ Փ. Փուալրը–տ'Արվորի եւ Տավիտ Փիւժատասի, յստակ կերպով պարզեց Ֆրանսայի դիրքը ինչ կը վերաբերի Իրաքի պատերազմի հաւանականութեան: Հաստատուեցաւ որ, Ֆրանսա ի պահանջեալ հարկին պիտի չվարանի դործածելու վէթոյի իր իրաւունքը, բացատրելով Ապահովութեան Խորհուրդի քուէարկութեան դործընթացը, չեչտեց թէ Ֆրանսա ո՛չ կը պատասխանէ անդլեւամերիկեան այն բանաձեւին, որ կ'արտօնէ ուժի դիմել: Այսօ՛ր, պատերազմը անխուսափելի չէ, քանի քննիչներու դեկավարն ալ՝ Հ. Պլիքս դրական կը դտնէ քննութիւններու արդիւնքները, համոզուած է որ հարկ է երկարաձգել այդ քննութիւնները, պահանջելով Իրաքի դործակցութեան ամրապնդումը:

Շիրաք վճռական է:

– Ֆրանսա պիտի չընդունի եւ ուրեմն պիտի մերժէ բանաձեւ մը որ արտօնէ ուժի դործածութիւնը Իրաքի դէմ: Բայց, Շիրաքի համար այդ բանաձեւը մեծամասնութիւն պիտի չդտնէ:

– Շիրաք կը մերժէ բռնել այնպիսի ճամբայ մը որ ինքնաբերաբար պատերազմի տանի, ցորչափ քննիչները չեն ըսած՝ այլեւս բան մը չենք կրնար ընել Իրաքի մէջ:

– «Իմ դիրքս, – կ'ըսէ Շիրաք, – այն է, որ ինչ որ ալ ըլլան պայմանները, Ֆրանսա ո՛չ կը քուէարկէ որովհետեւ կը խորհի որ պատերազմի պատճառ չկայ»:

– Շիրաք այն համոզումն ունի որ Ռուսերն ու Չինացիներն ալ տրամադիր են նոյն դիրքը բռնելու (ի դէպ, նոյն օրը, Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարը Ի. Իվանով յայտարարեց թէ Ռուսիան ձեր վերընտրութիւնը եւ յաղողութիւն կը մաղթեմ ձեր առաքելութեան չարունակութեան»:

*
**

ԲՈՂՈՔԻ ՆՍՏԱՅՈՑԸ

Մարտ 9–ի կէսօրէն կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի չէնքին առջեւ քանի մը հարիւր հոգի վրաններ լարած ու նստացոյցի սկսած են, բողոքելու համար Ռ. Քոչարեանի վերընտրութեան դէմ, քանի որ այդ վերընտրութիւնը ապօրինութիւններով յաղողած է, ըստ իրենց պնդումին: Ցուցարարները կը պահանջեն որ ընտրութիւնը չեղեալ համարուի ու նոր ընտրութիւն կազմակերպուի:

*
**

ԴԷՏԵՐՈՒ ՆԿԱՏԱԾՆԵՐԸ

«Ընտրութիւնը քոնն է» կազմակերպութիւնը Մարտ 10–ի մամուլի ասուլիսով հանդէս եկած է դէտերու առաքելութեան մասին յայտարարութեամբ. ըսուած է որ Բ. փուլին թէ՛ դրական, թէ՛ ժխտական երեւոյթներ արձանագրուած են: Դրական դնահատուած է թեկնածուներուն հեռատեսիլի աննախադէպ բանավէճը կազմակերպութեան մամուլի քարտուղար Յակոբիկ Սարգսեան ըսած է թէ Բ. փուլի քնտրարշաւի չրջանը ընդհանուր առմամբ խաղաղ եղած է, բայց՝ ընդդիմութեան որոշ մասնակիցներուն բռնատրկութեան պարագային:

Մտահոգութիւն յայտնելով Բ. փուլի օրինազանցութիւններուն, կազմակերպութեան անդամները յոյն յայտնած են որ յաղորդ ընտրութիւններուն նկատի կ'առնուին անոնք եւ կարելի կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ իրապէս արդար ընտրութիւն կատարել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 10 / 11)

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Հանրային հեռատեսիլի Խորհուրդին նախագահ, լրագրող Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան հետաքննութեամբ պարզուած է որ անցեալ Նոյեմբերին Լիլիա Յարութիւնեան 30 հազար տոլարի փոխարէն Գեղամ Շահպազեանին պատուիրած է սպանութիւնը: Ցետագային դումարը բարձրացուցած է 50 հազար տոլարի: Գ. Շահպազեան պատուէրը կատարելու համար խումբ մը կազմած է, իր ծանօթներէն Զոն Յարութիւնեանի եւ Ֆելիքս Առուստամեանի հետ:

Ոճրագործ խումբը քանի մը օր հետեւած է լրագրողին, ճչդած անոր երթուղիները, ժամերը եւ այլն: Ցետոյ որոշած են սպանութիւնը կատարել ծնողքին բնակարանէն ելքի պահուն, ինչպէս որ եղած է Դեկտեմբեր 28–ին: Նաղդալեանը սպաննողն է Զ. Յարութիւնեան:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահութեան պաշտօնին վերընտրութեան առթիւ Ժ. Շիրաք շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Ռ. Քոչարեանին: Հոն ըսուած է.

«Յարգելի Պր. նախագահ,

Սիրելի բարեկամ,

Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ անձամբ իմ կողմէս՝ կը շնորհաւորեմ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին ձեր վերընտրութիւնը եւ յաղողութիւն կը մաղթեմ ձեր առաքելութեան չարունակութեան»:

*
**

ԲՈՂՈՔԻ ՆՍՏԱՅՈՑԸ

Մարտ 9–ի կէսօրէն կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի չէնքին առջեւ քանի մը հարիւր հոգի վրաններ լարած ու նստացոյցի սկսած են, բողոքելու համար Ռ. Քոչարեանի վերընտրութեան դէմ, քանի որ այդ վերընտրութիւնը ապօրինութիւններով յաղողած է, ըստ իրենց պնդումին: Ցուցարարները կը պահանջեն որ ընտրութիւնը չեղեալ համարուի ու նոր ընտրութիւն կազմակերպուի:

*
**

ԴԷՏԵՐՈՒ ՆԿԱՏԱԾՆԵՐԸ

«Ընտրութիւնը քոնն է» կազմակերպութիւնը Մարտ 10–ի մամուլի ասուլիսով հանդէս եկած է դէտերու առաքելութեան մասին յայտարարութեամբ. ըսուած է որ Բ. փուլին թէ՛ դրական, թէ՛ ժխտական երեւոյթներ արձանագրուած են: Դրական դնահատուած է թեկնածուներուն հեռատեսիլի աննախադէպ բանավէճը կազմակերպութեան մամուլի քարտուղար Յակոբիկ Սարգսեան ըսած է թէ Բ. փուլի քնտրարշաւի չրջանը ընդհանուր առմամբ խաղաղ եղած է, բայց՝ ընդդիմութեան որոշ մասնակիցներուն բռնատրկութեան պարագային:

Մտահոգութիւն յայտնելով Բ. փուլի օրինազանցութիւններուն, կազմակերպութեան անդամները յոյն յայտնած են որ յաղորդ ընտրութիւններուն նկատի կ'առնուին անոնք եւ կարելի կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ իրապէս արդար ընտրութիւն կատարել:

ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՔԱՆԴՈՒՄԻՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔ

Բաքուի իշխանութիւնները որոշած են քաղաքին երեսեւեկը թեսեւցնելու համար նոր ճամբայ մը չինել. այդ ճամբան կ'անցնի քաղաքին քրիստոնէական դերեզմանատունէն որ ծանօթ է որպէս «Հայկական դերեզմանատուն» (տե՛ս՝ «Յառաջ», Փետրուար 27): Որոշումը տահոդած է նախկին Բաքուցիներն ու ադրբեջանցի իրաւապաշտպանները: Թէեւ Բաքուի քաղաքապետարանը խոստացած է զբաղիլ վերաթաղումներով, բայց կ'ենթադրուի թէ անտէր դերեզմաններով չեն զբաղիր: Եւ տուիկա պարադան կ'ըլլայ տասնեակ հազարաւոր հայկական չիրխաններու: Ադրբեջանի մարդկային իրաւունքներու կեդրոնի անօրէնը է. Զէյնալով նկատած է քանդումի որոշումը, ըսելով որ տուիկա ա՛լ աւելի կը սրէ հայ-ադրբեջանական յարաբերութիւնները: Պնդած է որ մինչեւ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորումը նման ծրագիրներ հարկ է դադրեցնել: Բաքուի քաղաքապետարանը Զէյնալովը մեղադրած է հակաքրիստոնական քաղաքականութիւն վարելով:

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 40–ԱՄԵԱԿ ԵՐՋ. Տ. Տ. ԶԱՐԵՀ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՆԿԷՋ ՄՈՐԵՆԻՆ ՈՐ Կ'ԱՅՐԻ, ԲԱՑԻ՝ ՉԻ ՍՊԱՌԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՉԻՑԹՉԵԱՆ

"Պարարտացաւ դաշտ արդարութեամբ եւ գեղեցկացաւ անապատ մաճոպ կուսութեամբ"

(ՇԱՐԱԿԱՆ)

Քառասնամեայ ժամանակամիջոց մը, սակայն մէկ ակնթարթի տեւողութեամբ, մեզ կը բաժնէ երանաշնորհ Հայրապետ՝ Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի վախճանման թուականէն: Սրտի արեան վտակը կը յորդէր ակամայ, հակառակ՝ սրբացեալ անձին բնութեան, ու սեփական հոգերը Աստուծոյ յանձնելու Վեհափառին խոր վստահութեան (հմմտ. Ա. Պտ. 5·7):

Աստուծոյ առաջնորդութեամբ, երբայեցի ժողովուրդին եգիպտոսէ ազատագրումը կամակերպող Մովսէս, Քորեբի մէջ այրուող մորենի մը տեսաւ, որուն մէջէն Աստուած խօսեցաւ իր հետ: Հաւատակ բնութեան օրէնքին, սակայն, այս դիւրաւառ բոյսը կ'այրէր, բայց չէր սպառեր: Կրակին դիմաց ամէնէն զօրաւոր նիւթերն անզօր կը նահանջեն, չդիմանալով անոր լափող լեզուներու դաշնահարումներուն:

Քառասունեօթը տարիներ առաջ մեր ազգի հրաշունդէն վառուած կրակի բոց մը լնկաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Մայրավանքին մէջ, որուն բոսորային կայծերէն հրդեհուեցաւ Կիլիկիոյ լեռներու «Անկէզ Մորենին» անմոռանալի Զարեհ Վեհափառը, իր Հայրապետական գահուն վրայ:

Անթիլիասի մէջ, «Անկէզ Մորենիին» հետ հրդեհուեցաւ ամբո՛ղջ Մայրավանքը իր ծաղկած դաշտերով ու այգիներով: Մեր եկեղեցւոյ լուսամիտ հայրերէն Ս. Գրիգոր Տաթեւացի, կրակի յատկանիշները թուելու չարքին չի՛ մոռնար անոր մաքրիչ յատկութիւնը, յատկապէս դաշտերու ու այգիներու պարագային...: Այնուհետեւ, չարականապրին բառերով՝ դաշտը հրդեհուելով պիտի պարարտանար արդարութեամբ, այսինքն՝ ճշմարտութեան բացայայտումին համար ու չատ չանցած, նոյն «անապատը» պիտի պեղեցկանար մաքո՛ւր կուսութեամբ՝ արդարութենէն ճառագայթող ամբծութեամբ:

Կուսութիւնը մաքրութեան համազօր այլ խորհրդանիշ մը եւս ունի, որ անմեղաձեռնելիութիւնն է: Աստուածային հզօր ձայնը Մովսէսին կը պարտադրէր զգուշութեամբ մօտենալ անկէզ մորենիին: Սրբութիւնը անմերձանելի կը դառնայ ու անհասանելի կը թուի զայն պղծելու որոշում կայացնողին համար: Իր ոտնամաններէն մերկանալէ ետք միայն, Մովսէս կրցաւ մօտենալ անկէզ մորենիին ու խօսակից դառնալ անոր մէջէն ինքնինք արտայայտող աներեւոյթ Աստուծոյ հետ:

Երանաշնորհ Հայրապետի յիշատակին անպակաս կարելի չէ՛ մօտենալ առանց ծունկ իջած խոնարհելու եւ խնդրելու որ իր սիրոյ հուրով մաքրէ՛ մեր բոլորին աչքերը, որպէսզի տեսնենք ճշմարտութիւնը: Ու միայն ճշմարտութիւնը: Այլապէս «Անկէզ Մորենին» իր մշտատաւած հուրով ջերմացնելու փոխարէն պիտի այրէ՛ մեզ, խղճահարութեան անվերջնալի կրակով:

Հրդեհուած արտին մէջ նոր հասկեր ծլան, որոնք փոխանակ «Անկէզ Մորենիի» կրակէն խորշակահար դառնալու՝ լոյս առին անկէ, որովհետեւ սիրով հրդեհուած սիրտը Զարեհ Վեհափառին, իր վեհ ներողամտութեան սիրո՛վ այրեց յաջորդող սերունդները: Եօթը տարիներու յարաբերաբար կարճ Հովուապետութեան ժամանակաշրջան մը, որու ընթացքին Մեծ Սերմնացանը միշտ լեցուն բուռ դուրս բերաւ իր գոգնոցէն: Ցանեց ո՛չ միայն իր տան սեղանին համար, այլ մինչեւ ծայրերը աշխարհի, ուր հայ կեանքի երկնակամարը ամբողջ: Միաբան հայրերու հետզհետէ աճող վաղագ մը, դիտակից պատրաստակամութեամբ ծաղկեցուց ամայացած դաշտերն ու անտէր այգիները, հոգեւոր յանք կատարելով խոպան արտերու մէջ:

Վեհափառին լոյսն է որ կը ճառագայթէ այսօր իւրաքանչիւր միաբանի կեանքին ու գործին ընդմէջէն: Թաւ յօնքերու խորքը թաղուած բարի ու խոհուն աչքերուն հմայքն է որ կը դիմէ՛ մինչեւ ամէնէն փոքր՝ նորեկ սանը Դպրեվանքի: «Անկէզ Մորենիի» այրումին նման, դարձեալ հակառակ բնութեան սահմանած օրէնքին, այս դաշտի նորածիլ հասկերը առա՛նց ջուրի աճեցան ու աւելի արդիւնք տուին քան առատահոս գետերով ոռոգուող անդաստանները յուրթի: Դարերու հունաւորում ունեցող գետերն անդամ փոխեցին իրենց ուղղութիւնը, տապէն չորցնելու համար արմատախիլ եղած «Անկէզ Մորենիին» չրջակայքը, սակայն հասկերը որոշա՛ծ էին ամէն ու ծանրաբեռնուիլ յորենահատիկներով, մէկի տեղ հարիւրապատիկ ընծայելու նուիրաբերումի պիտակցութեամբ:

Տակաւին կ'ապրին ու կը տրուիլն նոյն կրակով այրուած սիրտերը անմահանուն Վեհափառի հրաշատ հոգեւոր եղբայրներուն ու հոգեւոր զաւակներուն: Աստուծոյ կողմէ մարդուն պարգեւուած երկարակեցութեան մեծագոյն բարիքը ա՛յն կարելի է համարել, որ ան կարենալութիւնը կ'ունենայ նախորդ սերունդին ետեւդը ապահովաբար դնել յաջորդ սերունդի ձեռքերուն մէջ: Սակայն զո՛յգ ... Անթիլիասի մէջ «Անկէզ Մորենին» է որ կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ, անոր կրակով թրծելու գալիք նոր սերունդները Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Ի՛նչ հարստացուցիչ աւանդութիւն է այսօր «Անկէզ Մորենիին» Մայրավանքին մէջ, երբ իրերայաջորդ սերունդներ այս սուրբ աւանդը իրարու փոխանցած պահուն երանի՛ կու տան իրարու: Նորերը հիներուն՝ որովհետեւ իրենց ժամանակակիցներ՝ անոնք գործակիցները եղած են սրբակենցաղ Վեհափառին, իսկ հիները նորերուն՝ որովհետեւ առանց տեսած ըլլալու սիրեցին զինք, անոր անմար սիրոյ կրակով վառուած:

Ամէն դիւեր Անթիլիասի Մայր Տաճարի խորանին կանթեղը իր լոյսը կը ցանթեցնէ Հայրապետական մարմարակերտ գահուն վրայ, մինչ խորանի Աստուածամայրը տամկացած աչքերով կը նայի Վեհափառի յիշատակի քաղցր պատկերին: Գահը այնտեղ է տակաւին, որուն բազկաթոռին վրայ պատարագուող դա՛ւկ նչխար մը կայ՝ Զարեհ Վեհափառը, որ տարիներէ ի վեր չարունակ կը բաշխուի ու չի՛ վերջանար, որ կ'այրի՛ բայց չի սպառիր...:

Երիտասարդ մը, թաքուն զգացումներով, կը չարունակէ ամէն օր մոմ մը վառել Վեհափառի չիրմաքարին, զուցէ վախնալով որ քամին մարէ՛ «Անկէզ Մորենիին» կրակը որ անչիջանելի է, ու անսպառ...:

Ինձի այնպէս կը թուի, որ հետզհետէ աւելի՛ կը բոցավառի Անթիլիասի մէջ վառուած «Անկէզ Մորենին» Զարեհ Առաջինն սքանչելի Վեհափառը...:

ԵՐԵԽԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-4-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

Երեւանցիին աշխատանքի օրը կը սկսի կէսօրուան մօտերը, ժամը 11–12–ի միջեւ: Անկէ առաջ եռուզեռ տեսնելու համար Նիւ Եորք կամ Փարիզ պէտք է երթալ: Ծուլութեան հետ կապ չունի այս երեւոյթը: Ես տեսած եմ նաեւ երեւանի առաւօտեան եռուզեռները ,երբ գործատուները անդադար կը գործէին, պաշտօնարանները ու հանրախանութները կանուխէն պէտք է բացուէին. երբ ամէն ուղղութեամբ հանրակառքեր կ'աշխատէին, երբ ելեկտրաքարշերուն թելերը տակաւին փրթած կամ փրթելու վրայ չէին: Հիմնական պատճառը այս թմրամոլութեան, պէտք է փնտռել ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ մէջ: Համատարած անգործութիւն... արթննայ ո՞ւր երթալու համար. երթայ ի՞նչ ընելու համար: Ճիշդ է, յաճախ ճամբուս վրայ կը տեսնեմ Գիւղնեբու Միութեան չէնքին առջեւ կանգ առած չածխուած տիպարներ, ծխախոտը սեւցած մատներուն մէջ, ղազդրիխ, միութեան քարտուղարին կամ նախագահին կը սպասեն, որոնք ուշ կը հասնին ընդհանրապէս: Անութին տակ թուղթերու տրճակ մը, բանաստեղծութիւններու կամ բանասիրական յօդուածին համար մեկենաս մը փնտռելու, միութեան նախագահին միջնորդութեամբ...: Կրնայ ըլլալ որ, այդ տողերուն մէջ հանճարեղ քառեակները ըլլան, բանասիրական կարեւոր լուսաբանութիւններ: Թերեւս մէկը կամ միւսը Չարենցի տաղանդն ունի կամ Սաֆառեանի մը պրպտող միտքը... ի՞նչ գիտես: Կը դիտեմ սա յօդնած, տանջուած մարդոց դէմքերը, չանալով ուշադրութիւն դրաւել: Բոլորն ալ ծանօթ կը թուին ինծի: Էչրէֆիէյի դըպրոցիս վարժապետներուն կը նմանին: Սա մէկը Սառքելն է կարծես, միւսը՝ Փօթօ կարպիսը, ուրիշ մը կապոյտ աչքերով Աչիկին կը նմանի... յիսուն տարիներ վերջ դէմս կ'ելլեն: Այս ցեղը չի՛ ծերանար, չի՛ մաշիր, չի՛ մեռնիր...: Ամէն օր, Բաղրամեան փողոցի զառիվարի այդ կտորը կը կատարեմ, 50 տարի ետ երթալով... խեղճ հայ միտք... կարծես յաւիտենական պանդխտութեան մէջ դըտնուէր իր հարազատ հողին վրայ: Պահ մը վերջ, երբ Սարեան փողոցը կտրեմ (առանց վարորդէ մը ճշմուելու) արդէն ուրիշ մոլորակի վրայ կը գտնեմ ինքզինքս... Սարեանի յուշարձանի պարտէզը չրջապատող սրճարաններէն, ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ է որ կ'աղմկէ, ռուսական եւ ամերիկեան վերջին երգերով, բարձրախօսներէն սփռուած...: Սրճարաններու յաճախորդներն ալ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐ են, «պիղնէսմէններ», առձեռն հեռաձայններով զինուած, հաստաւիզ, հաստափոր, թիւ մէկ աստիճանով մազերը քերծած, իտալական մարմիններու համար պատրաստուած աթոռներուն մէջ՝ չատ ղըժուարաւ տեղաւորուած, ամէն բանի մասին կը խօսին, վստահաբար, բացի մըչակոյթէ: Ընդհանրապէս վեհանձն անձեր են: Կրնայ ըլլալ որ հովանաւորեն Նարեկացիի հազարամեակի տօնակատարութիւնները կամ էջմիածնի Մայր Տաճարի 1700–ամեակը, ճոխ նուիրատուութիւններով, բայց ոչ Նարեկացիին ով ըլլալը գիտեն, ոչ ալ Մայր Տաճարը զիրենք ուղղակի կը հետաքրքրէ. պէտք է իրենց «կրուփը» միւսներէն աւելի երեւի: Պէտք է որ ժողովուրդը սիրէ զիրենք, եթէ նոյնիսկ իրենց հոգը չէ ժողովուրդին վիճակը... կոչտ եւ կարծր մարդիկ են: Իրենց անգործ հայրենակիցները, յաճախ ծանր պայմաններու տակ կ'աշխատացնեն: Հպատակութիւն եւ վախ կը պահանջեն: Ընդհանրապէս տեղի – անտեղի պահակադունդով մը չրջապատուած կ'ըլլան, որոնց գօտիին կողքէն, պէտք է անպատճառ ատրճանակին կոթը երեւի... «քէսթիօն տը փրէսթի՛ժ...»: Աստուած իմ, որքան կը յիշեցնեն Սուրիոյ Պաաս կուսակցութեան գործիչները, նչանաւոր «մուխապարաթը», այնքան յայտնի – զաղտնի ոստիկանները եւ անոնց չարժուածները: Նոյնիսկ անոնց գործածած ՊՄՎ եւ Մերսէդէսները նոյնն են զարմանալիօրէն...: Ո՞վ կրնար պատկերացնել որ Համբարձումեաններու, Մաչատրեաններու, Մերկելեաններու, Միկոյեաններու, Ենիքոլոբեաններու, Սարգեաններու, Իսահակեաններու Հայաստանը, այսքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ դառնար պանդխտութիւն մը... եւ ո՞վ կրնար երեւակայել որ Հայաստանի մշակոյթն ու յաւիտենական արժէքները չատագովող եւ ոգի ի բուին պայքարող դասական կուսակցութիւնները՝ դառնային պանդխտութեան անսակարկ չատագովները... «ԱՅԼ ԴԱՐՔ ԱՅԼ ԲԱՐՔ» պիտի ըսէր մեր հանճարեղ Պարոնեանը:

Այս ամէնուն մէջ միակ ուրախալին՝ Հայաստանի ժողովուրդին առողջ դատողութիւնն է, որուն մէջէն կը ցոլայ մըչտընջենաւոր Հայաստանը: Ան վիրաւորուած է իր հոգեւոր արժէքներուն անտեսումին համար: Մշակոյթի կեդրոններուն լքուածութեան, պատասխանատու մարմիններու անհոգութեան, իր սիրելի քաղաքին կերպարանափոխութեան... եւ չի վարանիր ամենածանր նախատինքով: «Թուրք» որակելու անոնց հեղինակները, մոռնալով իր անօթութիւնն ալ, անգործութիւնն ալ: Նորընտիր նախագահը եւ վարչական մարմինը անհրաժեշտօրէն նկատի պէտք է առնեն այս տուեալները, այլապէս ուշ կամ կանուխ, այս ժողովուրդը պատրուակ մը կը գտնէ եւ հազարներով փողոց կը թափի իր վիրաւորանքը պոռթկալու... անոր հոգեկան ուժին եւ փոթորիկին առջեւ չեն դիմացած ոչ Հոները, ոչ Սկիւթացիները, ոչ Խազիֆաններու արիւնարբու ոստիկանները, ոչ Սելճուքները, ոչ Ճինկիզ խանը, ոչ Լէնկ – Թիմուրը ոչ ալ սասանեան կամ օսմանեան բռնապետներ... ան կը հանդուրժէ աղքատութիւն, պանդխտութիւն, կրած է ցեղասպանութիւն, կոտորածներ, բայց չէ ներած իր հաւատքին, իր լեզուին եւ իր մշակոյթի թշնամիներուն...: Ան միայն Երեւանի մէջ չէ. հիմա ամէն տեղ է. Հալէպի Նոր – Գիւղին եւ Պէյրութի Պուրճ – Համուտին, Փարիզի մեթրոներուն եւ Լոս – Անճըլըսի մայրուղիներուն վրայ, Նոր – Ջուղայի վանքերուն եւ Ծոցի երկիրներու՝ քարիւղի աչտարակներու հովանիին ներքեւ ... ամէն տեղ այդ սիրտը կը զարկզարկայ իր պատերուն հաւատքին, մշակոյթին եւ ոսկեղենիկ լեզուին վրայ:

ՍՏԱՑՈՂ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅՈՑ

Ա. հատոր

Սուրիա

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ

Հայկական Մատենաշար

Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան

Հալէպ, 2002

*
**

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

Հայկական թատերկաշար·
Հատոր Գ·

խմբագիր՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Հրատարակութիւն ՀՔՐ Փարիզ/Երեւան
2003

ԱՆՑԵԱԼ ԿԻՐԱԿԻ՝ ՊԱՂԼԱՐՊԱՇԸՐԻ ԳԵՐԻԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ կիրակի, Փետրուար 23–ին ամէն կիրակիի տարբեր բան մը պատահեցաւ Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցիին մէջ մատուցուած պատարագէն վերջ, Շահան Սրբազան եւ ազգայիններ, հակառակ խստաշունչ օդին, գացին Պաղլարպաշըի գերեզմանատունը եւ այցելեցին դամբարանները քանի մը երեւելիներու ինչպէս չանաստեղծ Պետրոս Դուրեան, ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեան, բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեան, դասիարակ Յովհաննէս Հինդլեան: Այս անունները արդէն պատարագի աւարտին յիշատակուած էին Հոգեհանգստեան Պաշտօնով: Գերեզմանատան մէջ ալ, տեղագրի ձիւնի խոշոր փաթիլներուն տակ, պզտիկ ծաղիկներ հնչեցին անոնց ի յիշատակ:

Շնորհակալ պէտք է ըլլանք Շահան Արքին, որ այդ խստաշունչ օդին, ձիւներուն մէջէն ու վրայէն, հետիոտն գացել է մինչեւ մեր այդ պատմական ղեկեզմանատունը եւ հոն, մեր բոլորին անունով, իր սէրն ու յարգանքը մատուցեր է ոգեկոչուած մեծ դէմքերուն: Գերեզմանատունը ուրիշ նշանաւոր մատուռներով ու արուեստագէտներով եւս լեցուն է, եւ անշուշտ վերեւ յիշատակուածներուն անուններուն մէջէն յարգանքի բաժին մըն ալ կը փոխանցուի անոնց: Բայց յուզիչ է մտածել, որ Պետրոս Դուրեաններ, Ռեթէոս Պէրպէրեաններ կամ Մատթէոս Զարիֆեաններ արդէն անծանօթ անուններ դառնալ սկսած են նորահաս սերունդներուն համար: Եթէ ընթերցողը ուշադրութիւն ըրաւ, իւրաքանչիւրին անուան առջեւ դրինք իր մակդիրը. բանաստեղծ, ուսուցչապետ, դասիարակ: Բայց առաջ պահանջը պիտի չզլայինք այսպիսի ճչդումի մը: Բայց այսօր կը զգանք որ պէտք է լրացնենք թէ ո՞վ էր Պետրոս Դուրեան կամ Ռեթէոս Պէրպէրեան:

Պիտի ըսուի որ կեանքի օրէնքն է որ մարդիկ, ինչ արժէք ալ ներկայացուցած ըլլան իրենց կենդանութեան, կամ ինչպիսի գործ մըն ալ թողած ըլլան իրենց եռեւէն, պիտի մոռցուին իրենց մահէն վերջ տակաւ պիտի իյնան մոռացութեան գերեզը:

Ասիկա ճիշդ է: Բայց բոլորովին ալ ոչ: Որովհետեւ ամէն ինչ դաստիարակութեան եւ ուսուցման խնդիր է: Ամէն հասարակութիւն, օգտագործելով ուսուցումն ու դաստիարակութիւնը, հետեւողական պայքար կը մղէ մոռացում կոչուած բնութեան օրէնքին դէմ եւ իր նորահաս սերունդներուն բաներ մը կը սորվեցնէ իր անցեալի արժէքներուն մասին: Մենք այս աշխատանքին մէջէ որ մասամբ թերացած ենք ոչ բոլորովին մեր յանցանքով: Վերջին երեսուն, քսան տարիներու անողոք պայմանները ամբողջ հայ ժողովուրդին համար անխուսափելի նոյն պատկերը ստեղծեցին: Նորահաս սերունդները չկարենայ հաղորդակից դարձընել իրենց անցեալին ու իրենց պապենական մշակոյթին հետ: Նորահաս սերունդները չկարենալ հաղորդակից դարձնել մեր նոր սերունդները իրենց ուրոյն չաղրութիւնը սեւեռեցին միայն տարբեր մշակոյթներու վրայ ու չկրցան իրենք դիրենք մտերմիկ ու հարազատ զգալ՝ իրենց սեփական մշակոյթին մէջ:

Ասիկա մեր ժողովուրդին մեծ ողբերգութիւնն է, որովհետեւ մեր մշակոյթը ժխդունել ու կործանիլ կը սկսի եթէ մեր չուրջ տեսնենք թէ մեր երիտասարդները այլեւս ոչինչ դիտեն, օրինակ, Մատթէոս Զարիֆեանի մը մասին, որ մեր սերունդին համար պաշտամունքի նիւթ է:

Այն ինչ որ պատահեր է անցեալ կիրակի Պաղլարպաշըի գերեզմանատան մէջ, յուզիչ եւ հրահանգիչ է: Միայն Պետրոս Դուրեանի մը դամբարանը կը բաւէ որ մեր ժողովուրդը սրբարան մը նկատէ այդ գերեզմանատունը: Երբ Հայաստանէն ժամանած Հանրապետութեան նախադահ մը, կամ բարձրաստիճան պաշտօնավար մը, Իսթանպուլի մէջ իրեն առաջին պարտականութիւն կը նկատէ այցելել Սկիւտար եւ ծաղիկ մը դնել Դուրեանին գերեզմանին վրայ, մենք ի՞նչ պէտք է ընենք այդ դամբարանին բարոյական ու գրական արժէքը պահպանելու, անոր արժէքին մասին մեր նորահաս սերունդին ալ բաներ մը սորվեցնելու ուղղութեամբ: Ի՞նչ պէտք է ընենք որպէսզի մոռացութեան փոչին կամ եղանակի ձիւնը ամբողջովին իր տակ չանհետացնէ այդ դամբարանը:

Պետրոս Դուրեանը խորհրդանշան մըն է մեր անհամար մշակոյթի գինուորներուն, որոնք այժմ կը ննջեն Պաղլարպաշըի, Շիշլիի, Պալըքլըի եւ մեր յայտնի կամ անյայտ անհամար գերեզմանատուներուն մէջ:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԳՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՃՈՒՐԴԸ ՄԱՐՏ 15-ԻՆ

Դպրոցասէրը վարժարանը անհրաժեշտօրէն պէտք ունի զբօսավայրի մը եւ իր հիմքերը որոշ չափով նորոգելու: Դպրոցին հետ նուազագոյն առընչութիւն մը ունեցողն ալ գիտէ թէ որքա՛ն կենսական է այդ գործը հաստատութեան համար որ իր 235 աշակերտով, 85 տարուան դպրոցութեան հաւանօրէն ամէնէն գոհացնող տարիները կ'ապրի: Արձանագրուած յաջողութեան ամբողջովին անյարիր կառոյցը երկար տաեւէ ի վեր կը սպասէր այդ կարգի խնամքի մը:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերակցութիւնը հայ, Ֆրանսացի, հրեայ, լեհ 163 արհեստագէտներու գործերու ճոխ հաւաքածոյ մը գոյացուցած է, ինչպէս նաեւ գորգեր ստացած, աճուրդով մը հարկաւոր պիւտճէն, գոնէ մասամբ, ապահովելու համար: Աճուրդը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 15–ին, «Հոթէլ տը լ'Ինտիւստրի»ի (*) սրահին մէջ, ուր նոյն օրը 251 գործերը պիտի ցուցադրուին աճուրդի ժամէն (19) առաջ:

Նուիրուած գործերուն մէջ կան Տալի, Լ. Շահին, Գազու, Ասթուր, Տատըեան, Պարսումեան, Էլիբեկեան, Հովիւ, Ժանսէմ, Ճիրքա, Քիրազ, Գազանճեան, Մուրթաֆեան, Ցակոբեան, Վէրնէօյ եւ շատ ուրիշներ:

Ձեռնարկին առթիւ պատրաստուած է 36 էջնոց դունաւոր, գեղեցիկ քարթալոկ մը ուր ներկայացուած են ամբողջին տրուելիք բոլոր գործերը: Այդ քարթալոկը կարելի է ունենալ Դպրոցասէր վարժարանէն (01–43–81–01–72), կամ հեռաձայնելով 06–14–32–40–45 թիւին:

Դպրոցին պէտքերուն մասնակցելու հետաքրքրական ձեւ է աճուրդը. սակայն, կարելի է նաեւ հետեւիլ աւանդական ձեւին ու չէք մը ղրկել կարժարան, առնուազն ղրկական աշխատանք մը արժեւորած ըլլալու գոհունակութիւնը ապրելու համար:

(*) **Hôtel de l'Industrie**

4, Place Saint Germain-des-Près, Paris 6e

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ ՄՈՑԱՐԹԻ «ՌԷՔՈՒԻԷՄ»Ի ՄԵԿՆԱԲԱՆ

Երէկուան Հ. Երիցեանի արուեստագէտի առաջին քայլերէն Մոցարթը ուղեկից մը եղած է իրեն: Անոր գործերը մշտական ներկայութիւն դարձած են իր դասաւանդութեան ընթացքին ու ելոյթներու յայտագիրներուն մէջ: Այդ գործերն կայ մէկը որ Հ. Երիցեան յատուկ նուիրումով ու զուրգուրանքով կը մեկնաբանէ. «Ռէքուէյմ»ն է ան, գրուած՝ ոչ թէ որպէս եկեղեցական երաչտութիւն, այլ՝ մարդուն վիճակած փորձութիւններուն, անոր ազնիւ ձգտումներուն, ծանր կորուստներուն, տխուր խոհերուն մասին պատում:

Սօ քաղաքի մշակութային ժառանգութեան պահպանման մխիթարիւնը Հ. Երիցեանը հրաւիրած էր, Յունուար 24–ին, քաղաքին մխիթարեան Մայր տաճարին մէջ մեկնաբանելու նոյն այդ կտորը: Իրեն հետ հրաւիրուած էին Հելէն Հէրթման _ Գոսփէն (ալթօ), Ժան – Ռոպէր Ռաֆկօ (թէնոր), Եուսուֆ Սամանճար (պաս): Կ'ընկերանային Հ. Երիցեանի ղեկավարած երգեցիկ խումբը, Ֆրէնի Ա. Հոնէկկէր երգչախումբը իղեկավար՝ Տոմինիք Սուրիս) եւ Վալ տը Պիէվրի նուագախումբը (խմբավար՝ Ժան – Ժագ Վէրնէը):

Գործին զգայուն ու տպաւորիչ մեկնաբանութիւնը խոր ազդեցութիւն գործեց ունկնդիրներուն վրայ որոնք վստահաբար երկար տաեն չարունակեցին ապրիլ Մոցարթի երաժշտութեան վեհ ու վերացնող աշխարհին մէջ:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԻ

ՀԱՑԱՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՑ

ԳՈՐԾԵՐԸ ԼԱՒ ՉԵՆ

Մի մարդ չէնքի բակ է մտնում եւ բակով մէկ բզաւում.

– Որտե՞ղ է ապրում ծերացած բոզ Սոնիան:

Շատ բղաւելուց յետոյ մի կին է դուրս գալիս պատշգամբ եւ ասում.

- Ես եմ Սոնիան, բայց ի՞նչ կապ ունի տարիքը...

*
**

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

1996 թուականին Երեւանում չախմախի համաշխարհային օլիմպիադայի ժամանակ լուր է տարածւում, որ ապարանցիները չախմախի տունն այրել են:

– Ինչո՞ւ այրեցիք չախմախի տունը:

Ապարանցիները պատասխանում են.

– Հէրն անիծենք ըտենց խաղի, որտեղ չորս ձի կայ, իսկ ամենակարեւոր կենդանին չկայ...:

*
**

ՇՓՈԹՄՈՒՆՔ

Պատմում են, որ մի մարդ ներկայ է լինում մի ճաշկերոյթի, ուր հրաւիրուած է նաեւ մի անուանի լեզուաբան, որը համարեայ չի խօսում եւ չի ուտում: Ճաշկորդ օրն այդ մարդը չփոթում է լեզուաբանի աղջանունը եւ մի տեղ ասում է. «Երէկ ճաշում էի Ա.Ճառեանի հետ»: «Չի կարող պատահել, – զարմանում է զրուցակիցը, - չէ՛ որ Ա.Ճառեանը մահացել է»:

– Ա՛յ քեզ բան, – զարմանում է մարդը, - ես էլ ասում եմ՝ ինչո՛ւ չէր խօսում եւ չէր ուտում...

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Այդ տարին, սակայն, ուսուցչական խումբը բացառապէս երիտասարդներէ եւ երիտասարդուհիներէ կազմուած էր:

Գլխաւորը ուսուցիչն էր Պեհիկեան անուն երիտասարդ մը, որ երբ տարիէ ի վեր հոն էր եւ իրենց վստահութեան արժանացած, այն աստիճան որ դիւղացիները համարձակէր էին այդ տարեշրջանին համար երիտասարդ օրիորդ մը հրաւիրել աղջկանց վարժարանին համար, երբ իրենց յոյսը կտրեր էին տարիքոտ վարժուհի մը ունենալէն:

Պեհիկեան վարդանը, Էրզրումի Սանասարեան վարժարանէն շրջանաւարտ, քանի մը օրէն տարեկան կենսունակ երիտասարդ մըն էր համակրելի արտաքինով: Ան անկեղծօրէն կը հետաքրքրուէր իր աշակերտներուն նիւթական ու կացուսկ, անոնց առողջական պայմաններով, դէպի ուսումը անոնց ցոյց տուած ծարաւով:

Երեք տարուան մէջ ան բոլորին հետ մտերմացած էր, եւ ծնողները զարմանքով կը տեսնէին, որ տղաքը ուրախութեամբ դպրոց կ'երթային, լաւ կ'աշխատէին ու հանդարտ էին՝ առանց ծեծ ուտելու իրենց «մխսիւէն»: Սկիզբները բաւական հիասթափուած էին Պեհիկեանէն: Ուսուցիչ մը, որ չի ծեծեր, ալ ի՞նչ ուսուցիչ է: Ան պէտք է անհնազանդ ըլլայ, խոժոռ, անմատչելի, այնպէս որ աշակերտը զայն տեսած ժամանակը մուկերու պէս ծակերը մտնայ:

Պեհիկեան ժպտուն էր, մեղմ: «Պարապ տարի մը պիտի ըլլայ այս տարին», ըսեր էին դիւղացիները, երբ համոզուեր էին, որ ծեծը գոյութիւն չունէր դպրոցական ծրագրին մէջ: Տարին եղած էր, ընդհակառակը, շատ լեցուն եւ դիւղացիները խնդրեր էին, որ Պեհիկեան տարի մը եւս մնայ: Այս վերջինը, հակառակ աւելի նպաստաւոր պայմաններով պաշտօն մը գտած ըլլալուն, մնացած էր, կապուած ըլլալով իր սկսած գործին հետ:

Պեհիկեանէն գատ կար Աւագեանը, խոշոր պեխերով, բայց պզտիկ զարդացումով մարդ մը, որ երգի եւ մարզանքի դասեր կու տար եւ միեւնոյն ժամանակ եկեղեցիին մէջ տիրացուութիւն կ'ընէր: Քառասունի մօտ մարդ մըն էր, նոր այրիացած, որ կը փորձէր իր վիշտը դինիի մէջ խեղդել: Ծեծի մասին մտնաւոր յարգանք ունէր: Իր մանկավարժական մեթոտին մէջ ծեծը պատուաւոր տեղ մը կը բռնէր, բայց չէր համարձակեր այդ միջոցին դիմելու, անդամ մը խիստ նկատողութիւն լսած ըլլալով Պեհիկեանէն, որ դպրոցին գլխաւոր ուսուցիչն էր:

Տղաքը չէին սիրեր Աւագեանը եւ երգի դասերու ժամանակ բաւական նեղութիւն կու տային իրեն՝ զանազան կենդանիներու ձայներ հանելով: Բաւական էր, սակայն, որ Պեհիկեան դուռը բանար եւ դասարանէն ներս նայուածք մը նետէր, որ տղաքը յանկարծ կարգի գային եւ իրենց բնական ձայնը վերստին գտնային:

Տիրացու Աւագեան չար մարդ մը չէր, ոչ ալ վատ արարքի ընդունակ մէկը: Ան ժպտուէն, ժանեակ եւ կանացի այլ զարդեղէններ ծախող նախկին խանութպան մըն էր: Կնոջը երկարատեւ հիւանդութեան առթած ծախսերը առաջին հարւածը տուեր էին իր առեւտուրին. երկրորդ եւ վերջին հարուածը տուեր էր ինքը՝ օղիի չիչերով: Ան սկսեր էր չատ խմել կնոջ մահուընէ վերջ միայն: Կինը կորսնցուցած ըլլալու վշտէն աւելի, մինակութիւնը մղած էր զինքը այս մոլութեան: Քիչ քիչ, ճաչերէն առաջ խմած օղիին և ճաչերու ընթացքին քարքուշ պինդի չիչերուն քանակը այնքան աւելցած էր, որ ան գործերը երեսի վրայ թողած՝ ստիպուած էր խանութը փակել, եղած չեղածը ծախել, պարտատէրերու պահանջին գոհացում տալու համար:

Հիմա իր ունեցած ամբողջ դրամագլուխը իր հաճելի եւ եկեղեցական երգեցողութեան յարմար ձայնն էր: Անոր «Սուրբ Սուրբը» եւ «Տէր Ողորմեա»ն հազար ու մի եղեւէջներով կը տարածէին եկեղեցիին մէջ ու գդուանքի մը, մխիթարութեան մը պէս կը մտնային աղօթողներու ականջներէն ներս՝ անոնց սրտին խորերէն «ախ»եր եւ «մեղայ»ներ քաշել տալով ու անկեղծ զղջման զգացումներ արթնցնելով:

Գիւղին բնակիչները հպարտ էին իրենց տիրացուով եւ չէին մեղքնար անոր տըրւած դրամը: Խմելը պակասութիւն մը չէր, մանաւանդ որ, տիրացուն, եթէ կը սիրէր օղին եւ պինդը, չէր սիրեր գինետունը: Ան ամէն իրիկուն դպրոցի աշխատանքի ժամերէն վերջ, գլխարկը եւ վերարկուն կը հագնէր ու կ'առնէր պահին քով դրած խորհրդաւոր պարսակը, մէջի երկու խոշոր պարապ չիչերով ու կ'ուղղուէր դէպի գինետուն: Հոն անխօս՝ չիչերը կը դնէր սեղանին վրայ ու կը սպասէր որ չիչերը լեցուն վերադարձուին իրեն, ու միշտ անխօս կը վճարէր ու, դուրս կ'ելլէր: Նախաճաշկումի այդ վայրկեաններուն տիրացուին երեսը տեսակ մը տանջալից երեւոյթ կ'առնէր, իր սիրելիին անձկութեամբ սպասող սիրտհարի մը պէս:

(Շար. 48)

Պր. Ժորժ Վխքարեան,

Տէր եւ Տիկին Վրէժ եւ Քրիսթին Գոլանճեան եւ զաւակները՝ Նաթալի, Քրիսթոֆ եւ Միքայէլ,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Սիմա Թոփալ եւ զաւակները՝ Գայեանէ, Միքայէլ եւ Լուավիկ Վահրամ,

Պր. Ժիրայր Բաբազեան

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մնոջ, հօրաքրոջ, մեծ – հօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ

ԱԼԻՍ ՎԽՔԱՐՏԻ-ԲԱԲԱԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Հինգշաբթի Մարտ 6–ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 13–ին, առաւօտեան ժամը 9–ին Նիսի Ս. Ատուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ

281, Boulevard de la Madeleine,
06000 Nice

(Շար. Ա. էջէն)

սաստան իր վէթօն պիտի գործածէ բանաձեւին քուէարկութեան պարագային)։

– Եթէ նոյնիսկ մէկ մլլիոնի վրայ մէկ կարելիութիւն կայ պատերազմէն խուսափելու, պէտք է ամէն ջանք թափել այդ ուղղութեամբ։

– 1991–էն 1998, քննութիւններու ընթացքին մը հաստատուեցաւ Իրաք, որու չրջանին աւելի զէնք փճացուեցաւ քան Ծոցի պատերազմին։

– Ամերիկացիք հասան իրենց նպատակին, քանի իրենց ուժերու տեղափոխումը չրջանին մէջ պատճառ եղաւ որ Իրաք գործակցի եւ թոյլ տայ քննութիւնները։ Ուրեմն, առանց պատերազմ ընելու, երբ կարելի է նպատակին հասնիլ, նուաստացուցիչ բան չկայ։

– Վտանգաւոր նախընթաց կ'ըլլայ Միացեալ–Նահանգներու համար, եթէ նրկատի չառնեն ՄԱԿ–ը եւ գործեն առանց անոր հաւանութեան։

– Երկիր մը որ Իրաքի անցեալն ու քաղաքական կառոյցն ունի, միշտ վտանգաւոր երկիր մըն է, բայց, երկիր մը վտանգաւոր է խնկապէս, երբ յարձակումի մի միջոցներն ունի։

– Այլ երկիրներ կան նոյն կացութեան մէջ։ Հիւսիսային Գորէա զանգուածային բնաջնջումի զէնքեր ունի։

– Պատերազմը ահաբեկչութեան զարգացման կը մղէ։ Վատթարագոյն ելքն է։

– Ֆրանսա դիւանագիտական միջոցներով չի մասնակցիր, բայց, անշուշտ իր երկինքը Ամերիկացիներու տրամադրութեան տակ է։

– Վախ չկայ որ Միացեալ–Նահանգներն ու Ֆրանսա իրարու քէն ընեն այս տարակարծութիւններու պատճառաւ։

– Շիրաք համոզուած կը մնայ որ Եւրոպա պատակոտած չի մնար տագնապէն ետք։

Այլ եւ Ջախ գոհ են նախագահին դիրքէն եւ կ'ողջունեն իր ելոյթը։

*
**

Երեքշաբթի, Մարտ 11–ի առաւօտեան, կը հաղորդուէր թէ Ամերիկացիք եւ Անգլիացիք խորհրդակցած են եւ այս վերջիններս կրցած են բարեփոխումի մը ենթարկել բանաձեւը, որու քուէարկութեան օրը չէր ճշդուած։ Շիրաք առաջարկած էր որ Ապահովութեան Խորհուրդի այդ նիստը վեհաժողովի վերածուի, այսինքն պետական ղեկավարները երթան։ Ինք եւ Շրէօտէր պատրաստ են, բայց առանձին չեն երթար։ Պուշ չուղեր։

*
**

Տ. տը Վիլբփէն Ամերիկէէն վերադարձաւ, բայց, Անկոլա, կինէա եւ Գամբրուն չեն յայտնած իրենց դիրքը։ Փաքիստան յայտարարեց թէ ձեռնպահ պիտի մնայ։

*
**

Թուրքիա նոր երաշխիքներ կը պահանջէ Ամերիկայէն։ Էրտողան մերժեց թուական մը ճշդել Քորհրդարանի նոր քուէարկութեան մը համար։

*
**

ՅԵՏ–ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՃՈՒՐԴ...

ԱՄՆ–ու կառավարութիւնը կը պատրաստուի չուրջ 900 մլլիոն տոլարի առաջարկներու չուկայ մը բանալ յետպատերազմեան Իրաքի վերաշինութեան համար, ըստ «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի։ Արդէն իսկ, մանրամասն հրաւէր մը ղրկուած է չինութեան հինգ ընկերութիւններու։

Ամերիկեան այս կարեւորագոյն ծրագրին նպատակն է, Բ. Աշխարհամարտէն ի վեր, արագօրէն բարելաւել կեանքի պայմանները Իրաքի մէջ։

Ուրեմն՝ նախ քանդել, ապա՝ չինել։
Նօ ֆոմէնք կ'ըսուի Պուշի լեզուով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԲԻՈՑ վարչապետը յայտարարեց Մարտ 10–ին, թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն, այն պահուն երբ էրտողան որպէս երեսփոխան իր երդումը կատարէ։ Մինչեւ չաբթու վերջ հաւանական է որ էրտողան դրաւէ կիւլի աթոռը։

ՔԱՏԱՖԻ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Մարտ 11), ուր կ'ըսէ թէ պատերազմի մը պարագային, Պուշի յաղթանակը առժամեայ կ'ըլլայ եւ Իրաքի դէմ նման պատերազմ մը կը նպաստէ Պէն Լադէնի չահերուն։ Պէտք է Շիրաք վճռական մնայ, որովհետեւ միացեալ Եւրոպային է որ համաչխարհային հաւասարակշռութեան մը վերահաստատումը պիտի գայ։

Monsieur et Madame Zareh Berberian,
M. Jacques Haïtayan
ont la douleur de faire part du décès de leur mère

Madame Marie Haïtaian

(née Pamboukdjian)

qui est survenu le Dimanche 9 Mars dans sa 87ème année.

Les obsèques auront lieu le Mercredi 12 Mars à 14 heures en la Cathédrale arménienne Saint Jean-Baptiste

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

suivies de l'inhumation au Cimetière ancien de Clamart.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

113, Boulevard de la République
92210 Saint-Cloud

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի կիրակիին,
Մարտ 23, «Մնոտես»ի կիրակիին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալոտեան» կիրակիին։

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

ՀԱՄԱՍԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միհրանեան, Նալպաչեան եւ Էրզրումեան ընտանիքներն կը յայտնեն թէ՝ այս կիրակի, Մարտ 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի, վասն հոգւոյն՝ «ճչմարիտ եւ ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցեալ», իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նագգաշեան)

անոր մահուան առաջին տարելիցին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի»։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ չրջանին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հակումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12–ին,*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 19–ին,*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ։*

Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հակում։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2–ին,*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9–ին։*

*
**

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Արեւագալ ժամը 9·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures

Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler le **06 14 32 40 45**

ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Տարեց անձի մը կամ մանուկի մը խնամք տանող կին մը աշխատանք կը փնտռէ։

Հեռաձայնել։
01 – 39– 33 – 40 – 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 53935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ
(Շար.)

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ։

ՄԱՐՍԷԼ
ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 21*
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍՄԲԱԴ ԿՀՆԳ. ԹՈՇՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին։

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 13
JEUDI
13 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·643 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·643

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի ՐԱՔ

ԱՄՆ ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԵՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՈ՞Ր ՄԸ

Նախքան չարաթավերջը, Պուշ կ'ուզէ որ քուէարկութիւնը տեղի ունենայ: Այլեւս Պուշ եւ իր թաղէնները անհամբեր են, Մարտ 11–ին, Պաշտպանութեան նախարար՝ Ռըմսֆելտ յայտարարեց թէ ԱՄՆ պատրաստ են պատերազմի երթալու, ի հարկին առանց Մեծն Բրիտանիոյ: Այս վերջինը կը փորձէր բարեփոխուած բանաձեւ մը մրապարակել, խուսափելու համար վէթօներէ: Կ'ըսուի թէ այս 2–րդ բանաձեւին քուէարկութենէն եառք, ԱՄՆ վերջին վերջնագիրը մը պիտի տայ Իրաքի, քանի մը օրուան միայն: Սպիտակ Տան բանբերը՝ Արի Ֆլէյշըր չեշտած է թէ Պուշի մտքէն չանցնիր մէկ ամիսով երկարաձգել վերջնագիրը: Սպիտակ Տունը կը պնդէ որ քուէարկութիւնը տեղի ունենայ անպայման մինչեւ չարաթուս վերջ, Ֆլէյշըրի համար պէտք է աշխարհ պիտայ թէ Ապահովութեան Խորհուրդը կ'ուզէ կարեւորութիւն ունենալ թէ ոչ:

*
**

Թոնի Պլէր զգուշացուց Ֆրանսան եւ Թուսաստանը, դիտել տալով թէ վէթոյի դիմել կրնար վտանգել անդրատլանտեան յարաբերութիւնները, պիտի նշանակէր ըսել Սատտամ Հիւսէյնի «փրկուած ես»:

*
**

Ապահովութեան Խորհուրդի ոչ մնայուն վեց անդամներ 45 օրուան նոր պայմանաժամ մը կ'ուզեն, այդ երկիրներն են՝ Փաքիստան, Կինէա, Գամբրուն, Անկոլա, Չիլի, Մեքսիքա:

*
**

Հ· Պլիքս ՄԱԿ–ի քննիչներու ղեկավարը նոր տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ զալ չարթու:

*
**

Ամերիկացիք փորձած են – Մարտ 11–ին – ամէնէն զօրաւոր ռումբը զոր ունին իրենց տրամադրութեան տակ: Ան կը ղեկավարուի արբանեակի մը կողմէ, 9·5 թոն կը կշռէ եւ բնաջնջման նոյն ուժն ունի, որքան հիւլէական փոքր ռումբ մը:

*
**

Պլէր նեղ կացութեան մատնուած է եւ աւելի քան երբեք առանձին է իր կուսակցութեան մէջ: Աշխատաւորական եւ թեւոխանններ եւ սենթիքաներու ներկայացուցիչներ արտակարգ համագումար մը կը պահանջեն նոր պարագլուխ մը նշանակելու համար: Կուսակցութեան նախագահը՝ ձոն Ուիտ կը չանայ մեղմացընել մթնոլորտը, հերքելով թէ 40 համար աշխատաւորականներ հրաժարած ըլլան կուսակցութենէն:

Ֆրանսայի աջն ալ մխաճան չէ Շիրաքի եաին, Իւ–էմ–փէ–ի երեսփոխանութիւն 25%–ը դէմ է վէթոյի: Այլ վայրերու մէջ սակայն, Շիրաք խաղաղութեան դաշին ախոյեանը կը նկատուի: Պոտ Նէ Գոնկրէսի հանրապետական ներկայացուցիչը, որ նաեւ նախագահն է Ներկայացուցչական Ժողովի, կառավարական յանձնախումբին, որոշած է որ կարգ մը ուսելիքներու անուններէն պէտք է նոր անուններ ունենան, այսպէս Ֆրէնչ ֆրայզ (Ֆրանսական Ֆրէնչ) պիտի ըլլայ Ֆրէնտում ֆրայզ (ազատութեան Ֆրէնչ), Ֆրէնչ թոսթն ալ Ֆրիտում թոսթ···:

*
**

Հաւանական պատերազմը արդէն իսկ ազդած է չուկաներուն եւ սակարաններուն վրայ: Փարիզի սահմրանը իր ամէնէն ցած ծամակարդակին իջնած է: Գլխաւոր պատճառը կը նկատուի կացութեան անորոշութիւնը: Քարիւղի գինն ալ անշուշտ ամէն օր նոր յաւելում կը կրէ: Վերջին գինը 33 տոլար էր տակոսը, նախապէս 28:

ԿԻՊՐՈՍ

ԲԱՆԱԿՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Մարտ 10–ին, Լա Հէ,, երբ ժամանեցին Կիպրոսի երկու համայնքներու ղեկավարները չծածկեցին իրենց վերապահութիւնը ՄԱԿ–ի ծրագրին հանդէպ: Ան կը նախատեսէր հասարակաց պետութիւն մը, որու հակակշռին տակ կ'ըլլան յոյն եւ թուրք երկու պետութիւնները, ամէն մէկը կ'ունենայ սակայն իր Սահմանադրութիւնը: Իշխանութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ· – Նախագահական Խորհուրդը կը բաղկանայ վեց անդամներէ, նախագահն ու փոխ – նախագահը կը փոխուին ամէն 10 ամիս: Երեսփոխանական ժողովը եւ Մերակոյտը կը բաղկանայ 48 անդամներէ, ԳերագոյնԱտեանն ալ կ'ունենայ 9 դատաւորներ՝ 3 թուրք կիպրացի, 3 յոյն կիպրացի եւ 3 ոչ – կիպրացի:

Ի սկզբանէ թուրք ղեկավարը՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ անընդունելի կը գտնէր հողամասի 9%–ին վերադարձը եւ քնակչութեանց տեղափոխութիւններ: Ցոյն նախագահը կ'ուզէր որ աւելի մեծ թիւով յոյն գաղթականներ կարենան վերադառնալ կղզիին հիւսիսը: 14 ամիսներու տատուիլ կղզիին հիւսիսը: 14 ամիսներու բանակցութիւններէ եառք Քոֆի Անան կը յուսար որ երկու ղեկավարները պիտի համաձայնին հանրաքուէի մը չորրջ, Մարտ 30–ին: Եւրոպական Միութիւնը որ 2004–ին պիտի ընդունի կիպրոսը, կը փափաքէր որ վերամիացած կղզի մը առնէ իր ծոցին մէջ: Այս ձախողութիւնը պատճառ է որ միայն կղզիին յունական մասը: Ցաւելեալ կղզիին բաժանման պահպանումը կը վնասէ նաեւ Ցունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները:

Դեռ կայ այլ հարց մը: Կղզիին հիւսիսային բաժնի Թուրքերու մէկ մասը (սենթիքա, ընդդիմադիր, ուսանող) որ կողմնակից էր վերամիացման կրնայ չդոհանալ այս ձախողութենէն:

Լա Հէյի հանդիպման ձախողութենէն եառք, Քոֆի Անան ղեկոյցով մը յայտնեց թէ բոլոր ճիգերը ի դերեւ ելան եւ այլեւս ճամբուն ծայրը հասած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԵՃԵՓ ԹԱՑԻՓ ԷՐՏՈՂԱՆ, Մարտ 11–ին, դրաւեց վարչապետի աթոռը, մինչ կը կարծուէր որ մխայն չարթուս վերջ պիտի փոխարինէ Կիւլը: Ցայտարարած է թէ, որքան կրնայ չուտ, նախագահին պիտի ներկայացնէ կառավարութեան կազմը, քանի մտադրած է քանի մը վերափոխութիւններ ընել:

ԼԱ ՀԷԻ մէջ, Մարտ 11–ին, բացումը կատարուեցաւ Միջազգային Պատժական Ատեանին: Հոն պիտի դատուին մարդկութեան դէմ ոճիր կամ ցեղասպանութիւն պարծող անձերը 2002 Յուլիսէն եառ: Ատեանին առաջին նախագահն է դանատացի Ֆիլիփ Քիրշ: Ատեանը դարձի պտ անցն 2004–ին: Անոր ստեղծման դէմ են Միացեալ–Նահանգները, որոնք իրենց ստորագրութիւնը վերցուցած են Հռոմի դաշինքէն եւ համաձայնագիր ստորագրած չուրջ 20 երկիրներու հետ որոնք յանձն առած են իրենց հողամասին վրայ դտնուող Ամերիկացիներուն անձնարնութիւնը ապահովել: Անոնք պէտք է դերծ ըլլան որեւէ հետապնդումէ: Այլ խօսքով կրնան ցեղասպանութեան կամ մարդկութեան դէմ ոճիրներու ձեռնարկել:

ՓԱՐԻԶԻ 11–ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ սինակոկին ռաբունին դէմ Ցունուարին գործըւած «յարձակումը», կը պարզուի որ յարձակում չէր: Արդէն, քանի մը օր յետոյ, խնդրոյ առարկայ էր հարցը եւ ռաբունին եւ իր փաստաբանը վրդոված էին, երբ ըսուած էր որ ռաբունին ինք ինքզինք թեթեւօրէն վիրաւորած էր, բայց, այլեւս հաստատուած է, քանի գործածուած դանակն ալ սինակոկին խոհանոցէն առնուած էր:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 500 հազար եւրօ պիտի յատկացնէ Գոնկօ – Պրազվիլի պայքարելու համար Լպրլայի համաճարակին դէմ, որ արդէն 100 հոգիի մահուան պատճառ եղած է:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 11 / 12)

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ· ՓՈՒԼԻՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը Մարտ 11–ի նիստին հրապարակած է նախագահական ընտրութեան Բ· փուլին վերջնական արդիւնքները: Վաւերական 1 միլիոն 563 հազար 71 քուէթուղթերուն 1 միլիոն 44 հազար 424–ը (67·44%) տրուած է Ռ· Քոչարեանին, 504 հազար 146–ը (32·55%) Ս· Դեմիրճեանին: Ամփոփիչ արձանագրութիւնը ստորագրած են յանձնաժողովին լիակ անդամներէն ութը: «Իրաւունք եւ միասնութեան» ներկայացուցիչը չէ ստորագրած, նշելով որ իրենց թեկնածուն՝ Արտաշէս Գեղամեանը Սահմանադրական դատարան դիմած է արդէն, առաջին փուլի արդիւնքը անվաւեր ճանչնալու պահանջով:

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը յայտարարած է որ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է Ռ· Քոչարեանը:

Իսկ Ա· Գեղամեանի դիմումը (Փետր· 27) Սահմանադրական Ատեանին կողմէ քննութեան կ'առնուի Մարտ 14–ին:

*
**

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՑՔԸ

Ընդդիմութեան հերթական ցոյցը տեղի ունեցած է Մարտ 11–ին, Մատենադարանի հրապարակը: Ս· Դեմիրճեանի ընտրական կեդրոնի ղեկավար Գ· Ցարութիւնեան ըսած է թէ մինչեւ Ապրիլ 12 կը դիմեն Սահմանադրական դատարան: Խօսք առած են Հանրապետութեան կուսակցութենէն Ալ· Բազէեան, Ս· Սարգսեան, Ս· Դեմիրճեան, նաեւ նախագահութեան նախկին թեկնածուներ Վ· Մանուկեան եւ Ա· Կարապետեան: Ս· Դեմիրճեան յայտնած է թէ կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին հրապարակած վերջին արդիւնքները որեւէ կապ չունին ժողովուրդին իսկական ընտրութեան հետ:

*
**

ԵՐԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻՆԵՐ ՄԱՆԻԼԱՅԷՆ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Փիլիպեաններու իշխանութիւնները թոյլ չեն տուած որ հայաստանեան դիւանագիտական անձնագիրով երեք անձ մուտք գործէ երկիր, ներպաղթի դրամեներակը նկատած ըլլալով որ անոնք սըխալ տեղեկութիւններ տուած են: Երեք անձերը Մանիլա հասած են Պանքոքէն եւ կասկած հրաւիրած իրենց վրայ, երբ անոնցմէ մէկը սկսած է տեսագրել օդակայանին սրահները, էջքի ուղին: Հարցաքննութեան, անոնք ըսած են թէ դիւանագէտ են, սակայն պարզուած է որ մուտքի քարտերուն մէջ ճարտարապետ ներկայացած են: Երեք անձերը կը կոչուին Պետրոս Թունեաեան, Արմէն Պետրոսեան եւ Սուրէն Ցունանեան: Երեքն ալ անմիջապէս ետ, Պանքոք ուղարկուած են:

*
**

ԳԱՅԼԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Տաշիրի մարզի երեք բնակիչներ նոյն օրուան ընթացքին գայլերու յարձակումին թիրախ եղած են եւ իրենց յատուկ դիմադրութեան չնորհիւ փրկուած են: Շրջանին մէջ նորութիւն չըլլալով հանդերձ գայլերու յարձակումները, նչուած պարագաները անհանգստացուցիչ են անով որ գայլերը մուած են մինչեւ յիչեալ մարզոյ բնակարանները:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած կուսակցութեան միջազգային մրցաչրքին Հայաստանէն վեց մարզիկ մասնակցած է: Անոնցմէ չորսը՝ էջմիածինէն Անդրանիկ (75 քկ·) եւ Աչոտ (91 քկ·) Ցակոբեան, վանաձորէն Բագրատ Աւոյեան (64 քկ·) եւ Արտակ Մալոմեան (81 քկ·) յաղթականն դուրս եկած են, 115 մրցակիցներուն միջեւ:

1915-Ը ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԷՐ, ԲԱՅՑ...

Լրատիւներու հաղորդածին առաջին անդրադարձ մըն էր որով տեղեկացուցինք (Փետրուար 12) թէ Նիւ Եորքի Անցքի շրջանի արդարութեան միջպետային կեդրոնը հաստատած էր թէ 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան մէջ մէկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումը կը համապատասխանէ ցեղասպանութեան ընդունուած սահմանումին: Այդ կեդրոնին դիմած էր ԱՄՆ-ու հնարքով ու պիւտճէով, Թրքական համախոհութեամբ եւ Հայկական սիրայօժար մասնակցութեամբ կազմուած «Հայելթուրք հաչտութեան խումբ»ը, չուրջ տարի մը առաջ: Ուզած էր որ որպէս անկողմնակալ կեդրոն, ան վճռէ 1915-ի մասին: Ու վճիռը հրապարակուած էր Փետրուարի սկիզբը:

Այն որ հաղորդած էին լրատիւները, բաւական զարմացնող էր. ամերիկեան այդ կեդրոնը յանգած էր այն եզրակացութեան թէ 1915-ը ցեղասպանութիւն էր :Առիկա առաջին մօտեցումով կ'անդօրացնէր բոլոր թերահաւատութիւնները թէ այդ դիմումն ալ ծանօթ հասցէներուն զործնչ էր, ժխտական վճիռով մը թաղելու համար ամէն տեսակ ակնկալութիւն:

Անակնկալը որ կը յայտնուէր քանի մը տողնոց տեղեկատուութեամբ, հաստատելու կամ ժխտելու համար պէտք ունէր կեդրոնին լման տեղեկագրին ընթերցումին: Իսկ այդ ընթերցումը կարեւոր մէկ – երկու կէտով բաւական պաղ ջուր կը լեցնէ առաջին լուրին առթած զարմանքին եւ զոհունակութեան վրայ:

Նիւ – Եորքի միջպետային անկախ կեդրոնը բաւական մանրամասն տեղեկագրերին մէջ նախ կը չեշտէ թէ տրուած յուշերը փաստաղրական կամ պատմական վերլուծում չէ, այլ՝ իրաւական: Այսինքն, իր գործը չէ եղած փաստաղրական տուեալները նկատի ունենալ, զբաղիլ անոնցմով, կամ պատմական անցքերը ստուգել, դատել, եւ այլն: Միայն, 1915-ը ընդհանուր դիմերու մէջ տեղան բերելով նայիլ թէ ցեղասպանութեան ՄԱԿ-ի համաձայնագիրը կիրարկելի՞ է անոր: Նոյնպէս, կեդրոնը իրեն հարց չէ ըրած իրաւունքի – պատասխատուութեան մարդերը:

Ցաջորդ զլուխը կու տայ վերյիչեալ պայմանագրին զլխաւոր յօդուածները որոնք կը սահմանեն ցեղասպանութեան արարքը, պատասխանատուներուն պատժուելու հարկը: Այս նչումներուն կը յաջորդէ ամբողջ տեղեկագրին ամէնէն հիմնական մասը, թէ "ցեղասպանութեան համաձայնագիրը անոր յետադարձ կիրարկութեան առաջնորդող որեւէ տուեալ չունի· անոր նպատակն է ապագայ պարտաւորութիւններ դնել զայն ստորագրած պետութիւններուն վրայ: Ուստի, պատահարներէն ծնած իրաւական, դրամական կամ հողային որեւէ պահանջ չի կրնար ներկայացուիլ անհատի մը, կամ պետութեան մը": Խոսածը յստակ է· ցեղասպանութեան մասին միջազգային համաձայնագիրը փորձաքարի նման բան մըն է· կը ծառայէ որեւէ ժողովուրդի, հաւաքականութեան դէմ զործուած ապարք մը, կամ արարքներ դասաւորելու «ցեղասպանութիւն» պիտակին տակ, եթէ նկատի առնուած արարքը կը լրացնէ որոշուած պայմանները: Սակայն, ան միջոց չէ յանցաւորէն հաչիւ պահանջելու, իրաւունք վնտռելու: Եզածը եզած է· առաւելագոյնը որ կարելի է ակընկալել, անոր կնքահայրութիւնն է:

Նիւ – Եորքի կեդրոնին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Համաձայնագիրը չորս կէտ նըկատի կ'առնէ ցեղասպանութեան սահմանումին համար· ա) մէկ կամ աւելի անձերու սպանութիւնը, բ) զոհերուն ազգային, ցեղային, կրօնական որոշակի խումբի մը պատկանելիութիւնը, գ) նպատ առնուած խումբը որպէս այդ, ամբողջական կերպով կամ մասամբ ոչնչացնելու ոճրագործութեան նպատակը, դ) նոյն խումբին ուղղուած բացայայտ զործողութիւններու իրողութիւնը:

Այս կէտերէն երեքը հաստատուած են 1915-ի պարագային· իսկ թէ ոճրագործը ունեցա՞ծ է նկատի առնուած խումբը որպէս այդ ամբողջովին, կամ մասամբ ոչնչացնելու նպատակ, առնուազն հանուած է այն հետեւութիւնը թէ զործողութիւնները իրականացնողներէն որոշ թիւ մը գիտէր թէ իրենց արարքին հետեւանքը պիտի ըլլայ Աբեւելեան Անատոլուի Հայերուն ամբողջութեամբ կամ մասամբ ոչնչացումը· կամ զործած են այդ նպատակին հասնելու մտադրութեամբ: Սակէ կարելի է ըսել թէ ունեցած են ցեղասպանութեան սահմանումին համար անհրաժեշտ նկատուած «ցեղասպանութեան մտադրութիւնը»:

Ցաջորդ, «իրաւական վերլուծում» խորագրուած զլուխին մէջ նիւթ կ'ընլայ Ցեղասպանութեան համաձայնագրին ոչ յետադարձ կիրարկումը: Ան չի կրնար կիրարկուիլ 1951 Յունուար 12-էն առաջ տեղի ունեցած զործողութիւններու: Միայն, այդ թուականէն առաջուան պարագաներուն համար կարելի է որպէս որակում զործածել «Ցեղասպանութիւն» եզրը:

Տեղեկագրին վերջին, «Եզրակացութիւն» խորագրուած զլուխը կը կրկնէ համոզումը թէ հակառակ մեծ թիւով արդարամիտ ու բարեզործ թուրքե – րու դոյութեան, որոնք միջամտած են ի պաշտպանութիւն Հայերու, առնուազն որոշ պատասխանատուներ ունեցած են վերոնչեալ չրջանի հայասպանութեան ամբողջութեամբ, կամ մասամբ բնաջնջումի նպատակը: Ասով, եւ միւս երեք կէտերով կարելի է ըսել թէ 1915-ի պատահարները ունին Համաձայնագրով սահմանուած բոլոր տարրերը· ուստի, իրաւագէտները, քաղաքական զործիչները, մամուլի մարդիկը եւ այլ անձեր իրաւացի կ'ըլլան ցեղասպանութիւն որակելու յիչեալ պատահարները:

Այս տեղեկագրով ու տրուած բացատրութիւններով, սխալ չէ ըսել թէ Հայերը իրաւունք կ'ունենան ցեղասպանութիւնը ցեղասպանութիւն կոչելու...: Այդքանով ալ պէտք է զոհանան: Այդ կոչումին իրաւունք ունենալն ու անոր մեզի համար պարփակած պարտաւորութիւնները հետապնդումը, պահանջներ, եւ այլն որեւէ կապ չունին իրարու հետ:

Քիչ մը տարօրինակ է, մանաւանդ լատեհներուն համար, տեսնել որ առաջին ակնարկով Թրքական կողմին համար «վտանգաւոր» քայլ նկատուածը, ի վերջոյ կը յայտնուի անոնց բաւական ամուր նեցուկի դիրքէն: «Կ'ուզէիք անպայման ցեղասպանութեան պիտակով ներկայացնել 1915-ը· հիմա կրնաք ազատօրէն. բարի՛ վայելում» ըսելու համազօր չէ՞ միջազգային անկախ կեդրոնին եզրակացութիւնը որուն մէջ ամէնէն չեչտուածը այն է թէ Ցեղասպանութեան համաձայնութիւնը կիրարկումի որեւէ դուռ չի բանար 1951-էն առաջուան պատահարներուն համար: Եթէ Թուրքիան պատրաստ է այդ նուազագոյնով արմատապէս փըրկուելու 1915-ի բեռէն, Նիւ Եորքի մասնագէտները լաւ զործ տեսած են այդ խմաստով: Կարզալէ ետք եզրակացութիւնը, կարելի՞ է չմտածել որ անոնց կատարուած դիմումն ալ «հաչտութեան» խաղին կանխակալ կանոններէն չէր:

Ասկէ 30 – 20 տարի առաջ, Թուրքիոյ մէջ ոչ թէ հրապարակաւ, այլ մասնաւոր չրջանակի մէջ անդամ նիւթ չէր կրնար ըլլալ 1915-ը, ալ ո՛ւր մնաց անոր ցեղասպանութեան կամ այլ բառով որակումի նիւթը: Այսօր մամուլի էջերու, հեռատեսիլի յայտագիրներու յաճախակի նիւթերէն կ'ըլլայ ան: Այդ մասին խօսելու, զրելու թաղուն վերցած է· նոյն նիւթով հատորներ ալ լոյս կը տեսնեն եւ եթէ անոնց կարեւոր մէկ մասը ուրացումի, հերքելու զործը կը չարունակէ, կան իրականութիւնը սա կամ նա չափով ցոլացնողներ ալ: Աւոր քով կան նաեւ Թուրք ղեկավարներու անպաչօն արտայայտութիւններէն հայկական չրջանակներու հասած փշրանքներ· այն մասին թէ Թուրքիա կրնայ յօժարիլ ցեղասպանութիւնը ճանչնալու, եթէ ապահովութիւն տրուի որ հարցը այդքանով կը փակուի, հատուցումի նիւթական կամ հողային պահանջները մէկդի կը ձգուին Հայերու կողմէ: Այս իմաստով հետաքրքրական էր իրաքեան հարցով նիւթին օրակարգի զալը ԱՄՆ-ու մղումով: Ո՛չ միայն ցեղասպանութեան ճանաչումի սպառնալիք եղած էր Անգարայի, այլեւ բացուած այդ քայլով Հայերուն միլիոնաւոր տոլարներ հատուցում վճարել տալու հեռանկարը: Յատկապէս նման վտանգի առջեւ, չատ խելամիտ բան է իսկապէս, ցեղասպանութեան որակումին համաձայնելու կեցուածքը: Մանաւանդ, երբ Նիւ – Եորքի յիչեալ կեդրոնին եղած դիմումով որ հաչտարարներու խումբին հայ անդամներուն նախաձեռնութիւնը էր վըստահաբար, հարցը հայկական եւ թըրքական չրջանակներէն դուրս եկած, միջազգային իրաւարարութեան մը դատին յանձնուած է· ու Թուրքիա կը յայտնուի այդ դիրքէն արձակուած վճիռ մը յարդող դիրքէն:

Իր ծոցին մէջ ամէն արտառոցութիւն տեսնելէ յոգնած հայ հանրային կարծիքը այս մէկը չափազանց կրնար երեւակայել հաւանօրէն· որ նոյնիսկ Հայ Դատի կալուածին մէջ, Հայեր մասնակից ըլլան Թուրքիան 88 տարուան բեռէ մը ազատելու գործին:

Թէեւ, զարմանքը յապաղած հակազդեցութիւն է, երբ Թրքական թեզին ամէնէն ճարպիկ մտնեթիկը որ Թ. Աքչամ կը կոչուի, ցեղասպանութեան մասին հայկական ձեռնարկներու ամէնէն յարգելի, մեծարելի ու անհրաժարելի հրուիրեալը դարձած է քանի մը տարիէ ի վեր, երեւանէն մինչեւ Նիւ – Եորք ու Թորոնթօ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՋԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

ՔՐՈՆԻԿ

-5-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԵՐԵՒԱՆԸ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՑԳԻ՞

Առաւօտեան եօթն է արդէն· տակաւին մութ է ամէն կողմ: Կը զգնուիմ Երեւանի կեդրոնական պարտէզներուն մէջ: Ցուրտ է· ձիւնակոյտեր հոս հոն· սառած մայթեր եւ տարօրինակ լռութիւն մը· զրեթէ չարժում չկայ: Աղբահաւաք մեքենաներու աղմուկն է որ արձագանգ կու տայ տերեւաթափ ծառերու ընդմէջէն: Մութին մէջ, մութին հետ խառնուած կորաքամակ կիներ, զբեթէ պառաւներ, մաչած ցախաւելներով մայթերու եզերք կը հաւաքեն նոր թափած սաղարթներ որ հիներու նման սաներուն չխառնուին եւ փորձանք չըլլան, քիչ վերջ, զործի վազող քաղաքացիներուն...:

Բոլորովին ուրիչ Երեւան մըն է քաղաքը այս պահուն: Պիտի ըսէի նոյնիսկ աւելի զեղեցիկ եւ քաչողական: Երթուղային ծառայութիւն կատարող մեքենայացուած Երեւանը այլեւս վախզդու դարձած է· հրապուրիչ ոչինչ ունի: Քիչ յետոյ պիտի սկսի ժիկուլիներու, ծխացող հանրակառքերու, մերսէդէսներու, զանազան եւ զարմանազան տեսակի ճիփերու անկարգ եռուզեռը որ միայն փողոցային ոստիկանութիւնը կրնան ուղղայացնել: Անոնք ոչ թէ եղած են կարզկանոն հաստատելու, ինչպէս է երկրաղունտի բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, այլ անկազմակերպ քաղաքի անօրէն ցուցատախտակներէն, անզոյ, օրինականութիւն պահանջելու չփոթած վարորդներէն եւ օրէնքի վերածուած 1·000 դրամի կաչառքէն վերջ, «սարքաւթիք» ժպիտ բաչխելու...:

Այս պահուս մոռցած եմ ամէն ինչ: Կարծես արուեստակեալ քաղաք մը ըլլար, պատրաստուած՝ խորհրդաւոր ժպտելէն մը զարձնելու: Աստուա՛ծ իմ. այս որքա՜ն ագռաւ... թթուտուտ ծիրտերով կեղտոտած մայթեր, կառքերու տանիքներ, պարտէզներ, նստարաններ: Ադռաւներ երամ-երամ որ աղբահաւաք մեքենաներու ամէն չարժումին՝ ճիւղ-ճիւղ կը փոխադրուին, անախորժ աղմուկներով, կարծես Հիչքոքեան Ֆիլմի մը դերակատարներն ըլլային: Ղազար Փարպեցիի (Ե· դար) Արարատեան Դաչտի նկարագրած դրախտային թըռչնազգիներէն, այսօր, կարծես թէ Հայաստանի մէջ, երկու ընտանիք միայն վերապրած են, ...ագռաւներն ու կաչաղակները...: Առաջինը՝ դիչակեր, կաչաղակը՝ ծանօթ որպէս ամէն ինչ զողցող... արդեօք ներկայ կացութի՞ւնը կը խորհրդանչեն...: Զարմանալիօրէն Հայաստանի հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, դաչտերու եւ ճամբաներու երկայնքին, միայն անոնց կը հանդիպիս... Զանգեզուրի եւ Արցախի չրջանները պէտք է հասնիլ, առաջին բազէներուն, արծիւներուն ճախրանքը նկատելու համար կապոյտ երկինքին մէջ:

Կը կարծէի որ չուները, այս դժուար տարիներուն, ջնջուած ըլլան սովէն: Ընդհակառակն, խօսքը մէկ ըրած, բոլորն ալ բանակումի եկած են Երեւան: Հոս, չնորհիւ սրճարաններուն աւելցուքներուն, կեանքը աւելի տանելի է: Ցըկարները ուժասպառ եղած, կառքերու զոհ զացած են: Տակաւին Հայաստանի բոլոր զլխաւոր ճամբաներուն վրայ կրելի է անոնց ճզմուած դիակներուն հանդիպիլ...: Շրջապատուած եմ չուներով. տասնեակներով· ձագերը, մայրերը, փոքր, մեծ, համակրելի նայուածքներով, բեկամական պոչի հարուածներով, չորս կողմս կը զառնան: Անօթի չեն թուիր. ամբողջ զիչերը ժամանակ ունեցած են աղբամաններուն խառնելու, կերպընկալ տոպրակները բզկտելու, վերջապէս ձեւով մը կչտանալու: Օրուան մէջ պէտք է մէկդի քաչուին, չատ չերեւնան: Վախկոտ պառաւի մը հեռաճայնն անգամ կըրնայ փորձանք բերել զլուխնուն: Հոս կենդանիներու պաչտպան ընկերութիւն չը կայ տակաւին: Եթէ կայ, պահուըտած է անպատճառ: Նոյնիսկ քաղաքային պաչտպան միութիւնները իրենց խորչերէն դուրս չեն զար այս օրերուս: Զին զիտեր հովը ի՞նչպէս պիտի փչէ: Ընտրութիւն է· մթնոլորտը պայթուցիկ: Լաւ է ձայն չհանել: Ցոհտիին մայրը չէ լացեր, կ'ըսեն· գուցէ իրենց ալ ոսկոր մը խլնայ: Թող ամէն ոք ինքզինքը պաչպանէ: «Իրաւունքի երկիր է»· չէ՞ որ կուսակցութիւն եւ թերթ ալ կայ այդ անունով...:

Շուները, չնիկները տակաւին կը չարունակեն չորս կողմս դառնալ: Ցարձակզգալի ոչինչ ունին· կը քաւրտին, չոյուիլ կ'ուզեն· զրեթէ փորձութիւն կը զգամ ծռելու եւ չոյելու զիրենք, այնքան քաղցր նայուածք ունին... կարելի չէ· չատ կեղտոտ են· ամէն ծակ մտածելած են· ամէն տեսակ աղբ խառնած են. ցուրտը այնքան խիստ է, չեմ կարծեր որեւէ մանրէ կարենայ դիմանալ: Շնիկ մը կը դողայ կեցած տեղը: Հիւանդ է հաւանաբար: Ցաւագարտէ տոպրակ մը կը զտնեմ «Կոտայք» զարէջուրի մակնիչով, հիւանդ չնիկը մէջը կը դնեմ եւ տունի մը մուտքին կը պատսպարեմ, յուսալով որ լաւանայ: Կէսօրուան մօտ այցելութիւն մը կը կատարեմ հիւանդ չնիկիս· տոպրակը հոն է, ինք չկայ: Կ'ուրախանամ, լաւացած ու զացած է իր ընկերներուն մօտ, դէպի առաւօտեան թաքստոցը, մեքենայացած մարդոցմէ հեռու...:

ՍՏԱՑՈՂ

«ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՇԽԱՐՀ»

(Բանաստեղծութիւն, արձակ էջեր, նամականի)

Ս. Ք. ՋԱՆԳՈՒ

2003, Պոլիս –

Արաս հրատարակչութիւն

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 3/2003

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

փետրուար 28 – Մարտ 2, Պոնի մօտ, Ալբընգիրշըն մէջ, տեղի ունեցաւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ընդհանուր ժողովը:

Ժողովին մասնակցեցան Գերմանիոյ տարբեր շրջաններէն եկած 54 պատուիրակներ եւ գործունեայ անդամներ:

Որպէս պիտոյ ներկայ էին նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի, Հայ Ազգամականներու Միութեան, Հայ Օգնութեան Միութեան եւ Մայնցի Հայ Համայնքի ներկայացուցիչներ:

Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ տոքթոր Յովասափեան ներկայացուց կազմակերպութեան վերջին երկու տարիներու գործունէութեան մանրամասն տեղեկագիրը: Հաշուեքննիչ մարմինէն Պր. Ռուբէն Վասիլեան ներկայացուց նիւթական տեղեկագիրը: Յուցադրուեցան նաեւ կարեւոր ձեռնարկներու նկարներ:

Տեղեկագիրէն եւք կատարուեցաւ քննարկում, մասնաւորաբար ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, Թրքական դեսպանատան առջեւ կատարուող ցոյցերը արժանացան մասնաւոր ուշադրութեան:

Այստեղ պէտք է նշել թէ այս հանդիսման ամենախրախուսիչ երեւոյթը մեծ թիւով երիտասարդներու ներկայութիւնն էր:

Ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը հետեւեալ կազմով. –

Տոքթոր Շաւարշ Յովասափեան (ատենապետ), Տիկին Էլիզ Պիզանց Քարթունեան, Պր. Ազատ Օրտուխանեան, Պր. Բենեային Թալմիք, Պր. Րաֆֆի Պեհիկեան:

Հաշուեքննիչ մարմնի անդամներ ընտրուեցան. –

Պր. Ռուբէն Վասիլեան, Պր. Ժիլպէռ Մոմճեան:

Ընտրութենէն եւք մասնակիցները բաժնուեցան աշխատանքի խումբերու եւ քննարկեցին հետեւեալ հարցերը. –

Ա. – Հաղորդակցութիւն – այստեղ որոշուեցաւ ընդլայնել մեր ելեկտրոնային կայքէջը, աւելցնելով նաեւ հայերէնով էջեր, որպէսզի աշխարհի ամէն կողմէն Հայեր կարենան ծանօթանալ Գերմանահայութեան, առանալ անոր լուրերը:

Բ. – Գերմանահայութեան երկրորդ սերունդը – այստեղ քննարկուեցան նաեւ առաջին սերունդի նուաճումներն ու թերացումները, հաստատուեցաւ նաեւ թէ յետ եղեռնեան սփիւռքը նաեւ անսահման զոհողութիւններու գնով մեծ ծրագիրներ իրագործած է, եւ իր մէջը ունի ներուժ նոր ծրագիրներ իրագործելու: Որոշուեցաւ ստեղծել նոր գաղափարներու եւ առաջարկներու աւազան մը, որպէսզի առաջարկները հաւաքելով կարելի ըլլայ քննել թէ անոնցմէ որ ծրագիրները իրագործելի են:

Գ. – Գերմանահայ միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու զժուարութիւնները եւ համագործակցութեան եղրերը. –

Այստեղ իւրաքանչիւր միութիւն կարճ ձեւով տեղեկութիւն տուաւ իր գործունէութեան մասին, նշելով դիմագրաւած զժուարութիւնները:

Միութիւններու գլխաւոր գործունէութեան առանցքը կը կազմեն հայերէնի դասընթացքները:

Գլխաւոր զժուարութիւնն է 14 – 18 տարեկանները միութիւններուն կապելու հարցը:

Այս նպատակով առաջարկուեցաւ տարբեր ծրագիրներ. –

Միութիւններէ ներս այս տարիքի պատանիներու համար կազմակերպել խրախճանքներ:

Կազմակերպել տարբեր միութիւններու միջեւ զպրոցականներու փոխանակման ծրագիրներ: Արցախ մէկ ամիսով տանիլ երիտասարդներ աշխատանքի – ջոկատի:

Զօրացնել համացանցի կապը:

Այս ուղղութեամբ աւելի աշխոյժ ձեւով գործածել համացանցը, մասնաւոր չէշտ դնելով Հայոց պատմութեան միջոցաւ (նոր մանկավարժական արդիական միջոցներով) նոր սերունդի ազգային պիտակցութիւնը պարզացնել:

Բուռն վիճաբանութիւններու առիթ տուաւ չորրորդ նիւթը, Հայաստանցիներու եւ արեւելեան Եւրոպացիներ Հայերու ներդրումը Գերմանահայ կառոյցներէ ներս:

Ազատ Օրտուխանեան ներկայացուց զժուարութիւնները. –

Գաղութին կողմէ բացակայող պատրաստակամութիւն Հայաստանցիները ընդունելու, Հայաստանէն եկողներուն անծանօթ ըլլալը գաղութային – համայնքային կառոյցներու, ներգրաւման համար ծրագրի մը բացակայութիւնը:

Նշուեցաւ նաեւ թէ Հայաստանէն եկողները Գերմանիոյ մէջ հիմնած են երեք միութիւններ, ներգրաւուած են նաեւ մեծ մասով Պարսկահայերէ կազմուած մշակութային միութիւններէ ներս:

Նաեւ, Գերմանիոյ կեանքին մէջ Հայաստանցիներու համարկումը, մասնաւոր դիւութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ յաջողած է:

Հայաստանցիներու ներդրաւումը, նրբակատ ունենալով իրենց հայաչօսութիւնը, մշակութային արժէքները, կրնայ նոր երանգ մը տալ մեր այսօրուան գաղութային կեանքին եւ լուծել որոշ հարցեր որոնց դէմ յանդիման կը գտնուինք:

Շաբաթ դիշեր տեղի ունեցաւ մշակութային ծրագիր եւ խրախճանք մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Արմինէ Ղուլոյեանի, Օփերայի երգիչ – երգչուհիներ Սաթիկ Մկրտումեանի եւ Հայկ Տէյինեանի:

Իր որակով, աշխուժութեամբ եւ ջերմ միջավայրով, այս ընդհանուր ժողովը մեր 33 տարուան պատմութեան ամենայաջող հանդիպումներէն մէկն էր:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՕՍԵՑԵԱԼԸ»

(ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ)

Գաթրին Հիպս 1996 – 1998 թուականներու Հայաստանն ու Ղարաբաղը կը պատմէ իր 45 լուսանկարներով որոնք կը ցուցադրուին մինչեւ Մարտ 24 Շըվիյի – Լարիւի քաղաքապետարանին մէկ սրահը (*): Լուսանկարչուհին չի ներկայացներ այդ տարիներու կարեւոր պատահարներ, կամ ծանօթ դէմքեր, այլ՝ պարզ, բայց տպաւորիչ տեսարաններ: Շատ սովորական պահերու, առօրեայ կեանքի այդ պատկերները ներքին անդրանգիի լարում ունին: Կարելի չէ ակնարկ մը ձգել ու անցնիլ յաջորդին: Մարդ երկարօրէն դիտելու փափաքը կը դգայ ու լուսանկարը կը սկսի պատմել: Կը պատմէ մարդկային ցաւ, կորուստի դառնութիւն, անցեալը վերադարձնելու անկարելիութեան յուսահատութիւն:

Երկամեայ կեցութեան ընթացքին Գ. Հիպս հետաքրքրութեան, ուշադրութեան արժանի գտած է անակնկալը, իւրայատուկը, ինքնատիպը. ուզած է գանոնք արձանագրել իր դործիքով: Եւ դժուար չէ ըսել թէ յաջողած է:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

(*) Hôtel de Ville,
1er étage,
88 ,avenue du Général De Gaulle,
Chevilly-Larue (94)

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(ԹԻՒ 2)

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(Օգոստոս 2003)

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ-Արաքս Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 4 – 20: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 21–ին: Ժամանում՝ Օգոստոս 1 – 2, մեկնում՝ Օգոստոս 22 – 23–ին: Դասընթացքը ունի չորս մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմներ: Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը հինգ պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը ՊԱՐՏԱԴԻՐ է: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել ԱՆՁԱՄԲ եւ ԳՐԱՒՈՐ, նշելով մէջ ՀԵՌԱԽՕՍԻ, ՀԵՌԱՊԱՏՃԷՆԻ (ՓԱՔՍ) թիւ մը եւ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՑԻՆ ՓՈՍՏԻ հասցէ մը: Դասընթացքին զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակութային այլեւայլ ձեռնարկներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 630 Եւրօ կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրուան սակին: Այս գումարին 400 Եւրոյի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ մինչեւ Մայիս 31–ի պայմանաժամը: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՄՈՒՏՔի ՕՐԸ: Առանց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու կարելի չէ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐ ՄՏՆԵԼ: 10% պեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անդամ: Նոյն պեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԸ Ո՛Չ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ կը ՓՈՒՈՒԻ եւ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ ՎՃԱՐՈՒՄ Ը՛ՐԵՒԷ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԵՏ ՉԻ ԴԱՐՁՈՒԻ:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման ԴՐԱՄԱՏՆԱՑԻՆ եւ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ըլլայ, պէտք է հասցէագրուի միայն՝

Associazione Padus-Araxes

եւ ղրկուի՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia)

Ընդունելի չեն անձնական եւ փոստային չէքերը: Ամէն չէք պէտք է ունենայ ղրամատան երաշխիքը եւ յենու բաժնեկից իտալական ղրամատան մը: Կը խնդրուի չդիմել ղրամատնային փոխանցումի (bank transfer), մինչդեռ չէքի բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի մէջ ղրամատնային բոլոր ծախսերը դիմողին կը պատկանին:

Կ'ընձեռուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը պատմական Վենետիկի մէջ, օժտուած՝ խոհանոցային յարմարութիւններով: Օգոստոս 1 – 23 ներառեալ, ամբողջ շրջանին համար, բնակութեան սակն է՝ չուրջ 800 Եւրօ առանձին սենեակի մէջ, չուրջ 600 Եւրօ երկու հոգինոց սենեակի մէջ: Այս դասաշրջանի ժամկէտերուն մէջ ԿԱՐԵԼի ՉԷ ՕԱԿԱՆ ՀԱՅԻԻ ԿԻՐԱՐԿԵԼ: ՁԱՇ մը կամ ԸՆԹՐԻՔ մը, Համալսարանի սեղանատան մէջ, պիտի արժէ չուրջ 5 Եւրօ, վճարելի՝ տեղւոյն վրայ:

Ցաւելեալ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐու համար հեռապատճենել՝ +39·041·2414448 թիւին, կամ եւ-պիր մը ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

daniela@padus-araxes.com

Ի հարկին հեռաձայնել +39·041·2414448 թիւին, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները ժամը 9·30 – 12·30, եւ կամ +39·347·4562981 թիւին՝ Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 20–22 (ԻՏԱԼԻՈՑ ԺԱՄՈՎ): Լաւ առուգել երկիրներու մէջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յատակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նշելով անուն եւ հեռախօսի համար: ԵՐԲԵՔ չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանը:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Ծուն չհասած՝ ան դանազան ազանդները կը դնէր, եղանակին համեմատ, բայց ձիթապտուղն ու «չիրօզը» (ազած եւ չորցած ձուկ) անպակաս էին սեղանէն: Տօն օրերուն ան ինքն իրեն կը նուիրէր քիչ մը սեւ խաւիար կամ ազած թանկագին ձուկ մը: Սենեակը մտնելուն պէս, դուրսի իր հանդարտ ձեւերուն կը յաջորդէր ջղային արագութիւն մը: Ան դնումները ճապաղարանքով պնակներու մէկ դնելով սեղանին վրայ կը չարչէր ու նստելով կը սկսէր խմելու արարողութեան, այնպիսի լուրջ արտայայտութեամբ մը, որ կարծես աշխարհի ամէնէն խրթին հարցերու լուծումը իրեն տուած էին այդ վայրկեանին:

Օդին խոշոր չիշը եւ ազանդերները կը վերջնային ընթրիքէն առաջ, որը կը կայանար խորոված ձուկէ մը կամ ապուխտով ձուածեղէ մը: Մինչեւ ընթրիքին վերջանալը, դիշերը արդէն բաւականաչափ յառաջացած կ'ըլլար: Տիրացուն այդ ժամանակ չատ պերճախօս էր: Քանի մը ըմպանակ ալիւրի մէջ, այնքան կը բարձրանար իր պերճախօսութեան աստիճանը: Ան կը խօսէր այնպէս, որ կարծես թէ մէկը նստած ըլլար ճիշդ դիմացը: Կը լուծէր ազգային խնդիրներ, կը քննադատէր ժամանակուան քաղաքական նուիթիւնը, կը բարկանար օրուան ընթացքին իրեն ըսուած անիրաւ խօսքի մը, կամ իրեն ծախուած պէշ ապրանքի մը համար, երբեմն պոչալուր հայհոյանք մըն ալ առհեցնելով ասոր կամ անոր հասցէին: Այսպիսով սիրտը կը թեթեւնար, եւ ան յաջորդ օրը իր բարի եւ քիչ մը բութ ժպիտը կը բաժնէր բոլորին:

Աւագեան չատ ճնշուած երեւոյթ մը ունէր տեսուչ Պետիկեանի ներկայութեան: Այս երիտասարդին հանդէպ, յարդանքի, վախի եւ քիչ մըն ալ նախանձի խառնուրդ զգացում մը ունէր: Իրեն համար վարկաբեկիչ էր իրմէ երիտասարդ մէկու մը հրամանին տակ գտնուիլը, թէեւ ներքնապէս կը խոստովանէր, որ ինք իր դիտութեամբ ոչինչ մըն էր Պետիկեանի համեմատութեամբ, որ համալսարանաւարտ էր, բայց նորէն իրոլոր իր ազատ ժամերը կարդալու եւ բան մը սորվելու յատկացուցած էր: Ահա թէ ինչո՛ւ, իր հետզհետէ պարպուղ չիչերուն առջեւ, Աւագեան երկար վիճաբանութիւններ կ'ունենար աներեւոյթ Պետիկեանին հետ:

– Հէր օրհնած, – կ'ըսէր անոր, – դեռ կաթի հոտ կու գայ բերնէդ, ելեր ես դլխուս տնօրէն ես կանդներ: Դուն ո՛ւր, ես ո՛ւր... Հէյլէ մէյ մը հայերէնը չիտակ խօսել սորվէ՛, տեսնենք...

Ճիշդ էր, որ Պետիկեան Պոլսեցիներու չէշտէն տարբեր կ'արտասանէր բառերը: Ան թէեւ էրզրում ծնած եւ Սանասարեան վարժարանի ուսուցիչներու մէկ մասը Կովկասահայեր կամ ինչպէս կ'ըսեն, Արեւելահայեր էին, լեզուական չատ որոշ տարբերութիւններով:

Էրզրումցին չի խօսիր արեւելահայու մը պէս, բայց տառերուն հնչիւնները կ'արտասանէ անոնց պէս եւ կը գործածէ անոնց ասացուածքներէն չատերը: Էրզրումցին տեսակ մը միջին ճամբան է Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ հատուածներուն միջեւ: Այնուհետեւ այս դեպքի վրայ պակաս դեր չէ կատարած արեւելահայ քաղաքական գործիչներու երթեւեկը այդ քաղաքին մէջ:

Տաճկաստանցի հայուն համար, մանաւանդ որոշ հատուածին համար, արեւելահայը միշտ մտաւորական մը կամ քաղաքական գործիչ մըն է: Թերեւս անոր համար, որ միշտ այդպիսիները, հազար դաղտնի ճամբաներով եւ իրենց կեանքը վտանգի տակ դնելով, եկած են Տաճկահայաստանի ազատագրման գործին ակնկալելու: Այդ է պատճառը, որ արեւմտահայը տրամադրուած է այդ լեզուով ըսուածներուն անպայման հաւատալ, կարծես այդ լեզուով, այդ չեշտով սխալ կամ սուտ չեն կրնար ըսուիլ:

(Շար. 49)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

***

Իրենց հատ սիրելի քարեկամին յիշատակին Տոքթ Տէր – Յակոբեան ընտանիքը 150 Եւրօ կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն), 150 Եւրօ Մարի Գիւրի հաստատութեան եւ 150 Եւրօ «Յառաջ»ին։

***

Լեւոն եւ Անահիտ Տէր – Մինասեան 250 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին ոգեկոչելով նաեւ ողբացեալին մայրն ու մեծ – մայրը՝ Տիկին Արտաշամ եւ Տիկին Հռիփսիմէ Ալաճեաճ։

***

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Սիւզան Սէրքիսկիւլեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մանկութեան ընկերոջ յիշատակին։

***

Արփիկ Մխսաքեան 100 Եւրօ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միհրանեան, Նազլպաշեան եւ Էրզրումեան ընտանիքները կը յայտնեն թէ՝ այս Կիրակի, Մարտ 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի, վասն հոգւոյն՝ «ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցեալ», իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նագգաշեան)

անոր մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի»։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկտեմբերէն խաղաղական եւ հանդստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 19–ին,*

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ։*

Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հոկտեմբերէն։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2–ին,*

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9–ին։*

***

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։

Արեւագալ ժամը 9·45–ին։

Պատարագ ժամը 10·30–ին։

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

100ème ANNIVERSAIRE
D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — **ARMINE SOGOMONIAN**

Deux sœurs séparées par la vie,
mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռուբէն Ալեքսեան,
Պարսկաստանէն՝

Յարութ եւ Խօժէն Ալեքսեան, զաւակը Եղիանա, Ներսէս եւ Վարսիկ Ալեքսեան, զաւակները՝ Ժանօ եւ Սիլվա, Անարէ Ալեքսեան եւ զաւակը Արամէ

Ամերիկայէն՝

Աստղիկ եւ Հարութ Ալեքսեան, Զարթիկ եւ Էրիկ Փուլատեան, Մանուէլ Համբարձումեան, Հիլտա եւ Մասիս Յովհաննէսեան, զաւակները՝ Ալէն եւ Մայքըլ, Էմմա եւ Յովիկ Յովհաննէսեան, զաւակը՝ Օշին, Էլտա եւ Ռաֆիկ Սեթաղայեան, զաւակները՝ Արթին եւ Արուին, Մարիա եւ Ալպէր Մարգարեան և զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ աղգականին՝

ԷԼԻԶԱԳԵԹ ԱԼԵՔՕԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 16, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի Կիրակիին,
Մարտ 23, «Տնտես»ի Կիրակիին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի Կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալատեան» Կիրակիին։

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures
Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même
de 11 à 18 heures

Vente dirigée
par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements,
n'hésitez par à appeler
le **06 14 32 40 45**

ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՈՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՈՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը կարուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 19*
Ժէ· օր ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԵՑ· ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
(Շար.)

***

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ աւետարանութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՈՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի·–

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՈՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 21*
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԾ. ԹՈՇՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅՈՑ ԽԱՉ Փարիզի Ս. Թադէոս-եան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին։

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30
à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

LE THEATRE DU NORD-OUEST
et
LE CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
présentent

Le Printemps des Poètes
du Théâtre du Nord-Ouest

le samedi 15 mars à 19 heures

LA POESIE ARMENIENNE
(en arménien et en français)

Introduction de HRATCH PETROSYAN

Lectures de
ANAHIT SIMONIAN
et LILITH SIMONIAN

13, rue du Fbg Montmartre, Paris IXe
Métro : Grands Boulevards

Entrée : 5 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 14
VENDREDI
14 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·644 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·644

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի ՐԱՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁԵՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ԱՆԳԼԻԱ ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԱՌԱՋԱՐԿԷ

Միացեալ – Նահանգները չհրաժարեցան Մարտ 17–ի իրենց պայմանաժամէն, բայց, Մարտ 13–ի առաւօտուն դեռ յայտնի չէր թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ անգլեւամերիկեան նոր բանաձեւին ճակատագիրը: Ուաշինկթըն անհամբեր էր եւ կ'ուզէր որ քուէարկութեան դրուի: Իսկ Լոնտոնի դէմ ալ չէր որ բնագիրը փոփոխուի, բայց ոչ՝ Թուականը: Անգլիացիները ալ չանք կը թափեն միջին ճամբայ մը գտնելու համար, Թոնի Պլէր կ'ուզէ իր վարկն ալ փրկել: Անգլիա, ուրեմն, առաջարկած է հինգ պայմաններ կցել բանաձեւին: Այդ պայմաններն են.– Ս. Հիւսէյն պէտք է հրապարակաւ յայտարարէ հեռատեսիլէն որ զանգուածային բնաջնջման զէնքեր ունի եւ պիտի փճացնէ: Պէտք է թոյլ տայ որ իրաքցի 30 գիտնականներ Կիպրոս երթան հարցաքննուելու համար: Ս. Հիւսէյն պէտք է բացատրութիւններ տայ անթրաքսի պահեստներուն մասին: Պէտք է յանձն առնէ տեղեկութիւններ տալ տոռնի (առանց օդաչուի օդանաւ) մը մասին, զոր ՄԱՅ–ի քննիչները յայտնաբերած են: Պէտք է քննիչներուն յանձնէ չարժուն սարքաշրջանները որոնք կենսաբանական արտադրութիւններ ունին: Ֆրանսա կը մերժէ այս բոլոր պայմանները, որոնք չեն համապատասխաներ կացութեան:

*
**

ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարութիւնը կը քննադատէ Շիրաքը, որու յայտարարութիւնները խառնակար կը նկատէ ինչ կը վերաբերի վէթոյի հարցին:

*
**

Սաուտի Արաբիա կը յորդորէ Իրաքը որ ապագինուի: Արտաքին Նախարարը Սաուտ ալ – Ֆայսալ հրաւիրեց Պաղտատի իշխանութիւնները բացառիկ արարքներու դիմել ապագինման գեռնի վրայ, որպէսզի պատերազմին առաջքն առնուի, քանի պատերազմը աւելի քան երբեք հաւանական կը նկատուի:

*
**

Մանապէանները, որոնց կարծին Արտաքին Թէ Պաշտպանութեան նախկին նախարարներ, յայտնած են թէ Ուաշինկթըն ցարդ խուսափած է յայտարարելու թէ ի՞նչ պիտի արժէ յետ – պատերազմեան շրջանը: Իրենց համաձայն վերաշինութեան գործը նիւթական եւ մարդկային արտակարգ զոհողութիւններ պիտի արժէ Ամերիկացիներուն:

*
**

Ամերիկացիները չատ զոհ են իրենց ռումբին փորձէն: Ան մկրտուած է «բոլոր ռումբերուն մայրը» եւ ինչպէս գրեցինք, հիւլէական փոքր ռումբի մը զօրութիւնն ունի:

*
**

Իսքենտէրունի Նաւահանգիստին մէջ, լուրջ միջադէպեր պատահած են Զորեքշաբթի, Մարտ 12–ին, երբ յուցարարներ վճռած են մուտք գործել բողոքելու համար ամերիկեան զօրքերու և պինամթերքի յառաքահանման դէմ: Ցուցարարները ընդառաջ գացած էին համակիրներ կուսակցութեան հրաւէրին եւ կը բացագանչէին «եանքի կո համ», երբ ոստիկանները աղաղարիւ կրակոցներու դիմած են:

*
**

Յորդանան ալ մտահոգ է եւ արդէն որոշած է երկու ժամանակաւոր գաղթակայաններ հաստատել Իրաքի սահմանին մօտ, Ամմանէն 390 քիլոմեթր դէպի արեւելք: Նպատակն է դէմ դնել գաղթականներու հոսքին:

ՍԵՐԳԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սերպիոյ վարչապետը՝ Զորան Ճինճիչ, որ վճռական դեր խաղացած էր Միլոսեվիչի վարչակարգին տապալման մէջ, սպաննուեցաւ Մարտ 12–ին: Անմիջապէս ձերբակալուած է ոստիկանական միաւորի մը նախկին պետը, որ կ'ամբաստանուի իշխանութեանց կողմէ որպէս մէկ անդամը սպանութեան պատասխանատու կանգնին:

Ճինճիչ, 50 տարեկան, իշխանութեան գլուխ հասած էր 2000 Դեկտեմբերին ընտրոպիչներու յաղթանակին չնորհիւ: Այդ թուականէն վերջած էր բարենորոգիչի իր դիմագիծը պահպանել, տնտեսական աղատականութեան քաղաքականութիւն մը վարելով: Հակահամայնավար, խելացի, զարդացած, կը տիրապետէ անգլերէնի եւ գերմաներէնի, 1992–ին զօրավիպ եղած է Պոսնիոյ սերպ անջատողականներուն: Իշխանութեան ծարաւի, չէ վարանած նաեւ բանակցելու Միսեւիչի հետ, համախմբան կառավարութեան մը կազմութեան յոյսով: 1996–ին, ընդդիմադիր խմբակի մը գլուխն կ'անցնի, 1997–ին Պելկրատի քաղաքապետ է, բայց, քաղաքական իր բուն վերադարձը կը կատարուի 2000–ին: Արեւմուտքի հետ իր կապերուն չնորհիւ կրնայ քաղաքական փոխանցում մը ապահովել: Վարչապետ նշանակուելէն ի վեր, կրցած էր քաղաքական ուղի մը ճշդել երկրին ապագային համար: Իր ճիգերը երկիրը դուրս բերելու համար թշուառութենէն, քաղաքական թէ տնտեսական, թոյլ տուած էին որ մոռցուին անցեալի իր փոփոխական կեցուածքները: Պելկրատի Եւրոպացիները կը խորհէին թէ Ճինճիչ ժողովրդավար Սերպիոյ մը մեծ նախադահը կրնայ ըլլալ:

Կառավարական չէնքին բակին մէջ է, որ Ճինճիչ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ կուրծքէն եւ ստամոքսէն երբ կը պատրաստուէր իր կառքը մտնել: Հիւանդանոց փոխադրուած, անմիջապէս հոդին կ'աւանդէր:

Որո՞նք են մարդասպանները· վարկածները մէկէ աւելի են: Գլխաւոր մեղադրեալները կը նկատուին Միլոսեւիչի կողմնակիցները: Կայ նաեւ մաֆիային հարցը, քանի կապեր ունեցած է կասկածելի գործարարներու հետ:

Երկրին մէջ, ստիպողական վիճակ հրաւիրուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ. դատապարտուեցաւ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Առեւտրին կողմէ, Իօճալանի հանդէպ ունեցած իր վարուելակերպին համար: Անարդար պատաւ դատավարութեան ընթացքը, մասնաւորելով թէ անկախ եւ անկողմնակալ դատարան մը չէր ինչ որ Իօճալանի իրաւունքն էր, ժամանակ չէր տրուած որ իր պաշտպանութիւնը պատրաստէ, իր ուզած փաստաբանը չէ ունեցած եւ այլ իրաւունքներէ զրկուած է: Իօճալան Քենիա ձերբակալուած էր 1999–ին: Նոյն տարւան Յունիս 29–ին մահուան դատապարտուած էր, բայց մահապատիժը չէր դրծադրուած (այժմ ջնջուած է մահապատիժը): Թուրքիա յայտարարեց թէ վերաքննութեան պիտի դիմէ:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆի Թուլքարէմ քաղաքին մէջ, հրացանաձգութեան մը հետեւանքով մէկ իսրայէլացի պինուոր եւ երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած են: Իսրայէլացիները ձերբակալութիւններ ալ կատարած են:

ՖՐԱՆՍԱՑի Ընկերվարական կուսակցութիւնը կ'ուզէ որ այլ երեսփոխան՝ Փիէր Լըլուչ հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ, որովհետեւ Լա Գրուայի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, ան արտայայտուած էր՝ «ծայրայեղ ձախէն եւ կանանչներէն եկած հակահրէշութեան մը մասին, որ վարակած էր ընկերվարական կուսակցութիւնը»:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ թըռան մը չախչախուած է Նիւ – Եորքի նահանգին մէջ: 13 պինուոր կը փոխադրէր: 11 մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւոր:

ՀԱՅ–Ի ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ

ՀԱՊ–ի երկիրներուն սահմանապահ զօրքերուն հրամանատարներու խորհուրդը Կրզիստանի մայրաքաղաք Բիշքէկի մէջ դումարուած է, օրակարգին վրայ ունենալով միջազգային ահաբեկչութեան, կազմակերպուած չարագործութեան, թմրամոլութեան դէմ պայքարի մէջ զործակցութեան կարգաւորումը: Ռուսաստանէն կը մասնակցի նաեւ դաշնակցային սահմանապահ սպասարկութեան նախկին տնօրէն Կ. Մոսկի. ան ըսած է թէ Իրաքի դէմ պատերազմը կրնայ բացասական անդրադարձ ունենալ ՀԱՊ–ի հարաւային սահմաններուն վրայ. իրաքցի գաղթականներ կրնան այդ սահմանները անկայունացնել: Տոսկի մտահոգութիւն յայտնած է նաեւ որ Ռուսաստան եւ ՀԱՊ–ի միւս երկիրները նոյն պատերազմին պատճառով կրնան տնտեսական կորուստներ ալ կրել, քանի որ Մերճաւոր – Արեւելքի չորք մը երկիրներու հետ զործի կապերը կրնան խզուիլ:

*
**

ԱՄՆ ԳՈՀ ՉԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպանը Ճ. Օրտուէյ Մարտ 13–ին մամուլի ասուլիսի մը հիւրընկալած յայտնած է նախագահական ընտրութեան առընչութեամբ, քանի որ ան «քայլ մը յառաջ» չէ եղած, ինչպէս իրենք կը յուսային: Ան կատարուած օրինազանցութիւններուն դիմաւորը նկատած է քուէատուփերուն մէջ մեծ թիւով քուէաթերթերը լեցնելու երեւոյթը: Ըսած է թէ այսուհանդերձ ԱՄՆ պիտի չարունակէն Հայաստանի հետ զործակցութեան ծրագիրը կիրարկել: Ճ. Օրտուէյի կարծիքով եթէ նախագահական ընտրութիւնը միջազգային չափանիշներուն յարիր ըլլար, Հայաստանի համար աւելի լայն կարելիութիւն կը ստեղծէր, նաեւ Ղարաբաղի հարցին մէջ:

Շ. ՄԵՂՐԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԸ ՊՂՏՈՒԱԾ

Անծանօթ անձեր Մարտ 12–ի գիշերը կոտրատած են Եռաբլուրի պանթէոնին մէջ գտնուող Շահէն Մեղրեանի շիրիմը: Երկրորդ անգամն է որ Շահումեանի ինքնապաշտպանութեան ուժերու հրամանատարին շիրիմը թիրախ կ'ըլլայ նման արարքի: Պանթէոնին ապահովութեան պատասխանատու ոստիկանը ըսած է թէ անկարելի է առանձին հսկել 30 հեկտար տարածութեան:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՑԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ա.

"Մենք մեր տգիտութեամբ երջանիկ ենք, – միջամտեց Սարոյեանը, – մեր տգիտութիւն մեզի կը պահէ..."

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱԽԹԵԱՆ
"Հանդիպումներ Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ"

Վաթսունականները, այսինքն այն սերունդը, որ յոյս ունէր, թէ, վերջապէս ինչ-որ բան պէ՛տք է փոխուի զարգացած աշխարհում մի երկրի մէջ, որ սովետական «ազատ աշխարհն» էր՝ իր նոյնքան սովետական ազատ աշխարհ Հայաստան»ի հետ, հաւատ չունէր ընդամէնը մի քանի տարի բացայայտօրէն պայքարել ստալինականութեան դէմ: 1953-ից մէկ տասնամեակ էր անցել, երբ վաթսունականները համոզուեցին, որ սովետական ժողովուրդների «սիրասուն հայրը» իսկապէս անմահ չէ եւ համապարփակ բռնատիրութեան սովետական երկրի հիմնադիրի հետ վայելելու է իր անմահութիւնը:

60-ականներին «աշխատաւորական ու մտաւորական լայն զանգուածները» չտապեցին յարմարուել կոմկուսակցութեան եւ կառավարութեան նորայայտ կարգախօսներին եւ բոլորովին չնեղուեցին իրենց հոգին ու միտքը պատած ժանգից: Եւ այդ ժանգից նոյն 60-ականներին մաքրուելու սեփական հնարաւորութիւնը կորցրածները ապրեցին իրենց կեանքը, դաստիարակելով իրենց նմաններին եւ նոյն այդ ժանգով էլ անցան ծերութեան հանդստի...

Անշուշտ, քչերն էին, որ զարճան ներքին վտարանդիներ եւ ամէն մէկը կարեցածին չափ փորձում էր մի կողմից սեփական ժանգը մաքրել, միւս կողմից հնարաւորութեան սահմանների մէջ ուղղակիօրէն, բայց աւելի չուտ անուղղակի հնարներով օգնել հասարակութեանը՝ դուրս գալու «երջանիկ տգիտութիւնից»:

Առաւել եւս հատ ու կենտ էին նրանք, որ ընդդիմանում էին կոմունիզմի եւ սովետական բռնատիրութեան դէմ պայքարի բացայայտ ձեւը: Բնական է, որ նրանք էլ զարճան արտաքին վտարանդիներ:

Եւ եթէ հայ հասարակութեան մէջ 70-80-ականներին չերեւացին արտաքին վտարանդիներ, որպիսիք էին Սոլժենիցինները, Բուկովսկիները, Սինեավսկիները, ապա պատճառը այն չէր, որ այդպիսիք չկային... Պարզապէս, սոցիալիստական ռէալիզմի ատէքթիւսները խաղալով «հայրենասիրութեան» պարանի վրայ՝ մեկուսացրին հայ իրականութեան մէջ ծլող ընձիւղները: Ազգային ոգեղինութեամբ աւագ եւ երիտասարդ սերնդի մտաւորականութեան այլախոհութիւնը որպէս «հակահայ» մտածողութիւն ներկայացնելով, կուսակցական ու դրական պաշտօնեաները նրանց զարճրին լուսանցքային գոյութիւններ, որոնց յետագային երբեմն նոյնիսկ խրախուսում էին զարճի բերելու նպատակով:

Խրուշչեւեան «ձնհալի» շրջանի վերջը տուեց նոյն ինքը՝ Նիկիտա Խրուշչեւը: Եւ աշխարհում «առաջին սոցիալիստական երկիրն» ապրեց իր ճահճացումի եւ քաղաքական – պետական սինիզմի՝ չնակնութեան միտք բթացնող, գոյութիւնը դասակարգային պայքարի տարիներին մշակուած բնազդներով պահպանող ըստբրկամիտների հասարակութիւն դառնալու ընթացքը... Մի անհեթեթ հասարակութիւն, որ բոլշեւիկեան նոյն լպիրշութեամբ կոչուեց «զարգացած սոցիալիզմի հասարակարգ»:

Թէ որպիսի վերիվայրումների էին դատապարտուած ժանգից մաքրուելու դրծին նուիրուած վաթսունականները սոցիալիստական Հայաստանի մէջ եւ որպիսի չհարկումների էին ենթարկւում նրանց նուիրական համոզմունքները՝ նաեւ վկայում է Սեւիան Ալաջաջեանը վերջերս հրատարակած իր «Վաթսունականք» գրքով: Բայց այդ գրքի մասին՝ մէկ այլ առիթով...

Ժանգից ձերբազատուողները լռում էին: Այդ լռութիւնը ինքնապաշտպանութեան նպատակ չունէր: Նրանց լռութիւնը աւելի քան պերճախօս էր: Պերճախօս էր, բայց սոսկ միայն նրանց համար, ովքեր ձգտում էին դուրս գալ «սովետական դրազիտութեան» ճիրաններից եւ հաղորդակից լինել ճշմարիտ պատմութեանը, աշխարհաճանաչումի անհատ իմաստասիրութիւններին, որ զերծ էին մարքս – լենինեան դաղափարաբանութեան միտքն ու զգացմունքները համահարթեցնող «միակ ճշմարիտ ուսմունքից»...

Սակայն բռնատիրութեան մէջ ներքին վտարանդիների ՊԵՐՃԱԽՕՍ լռութիւնը պէտք չէ նոյնացնել սովետական յարմարուողականների եւ ծառայամիտների բազմամիլիոնանոց մեծամասնութեան ՄԻԱՆՇԱՆԱԿ լռութեան հետ, որ եթէ խախուտ էր, ապա խախուտ էր ովսաննաների ու սեփական ժողովրդի նկատմամբ իշխանութիւնների իւրաքանչիւր ոճրագործութեանը խանդավառ եւ «միաձայն հաւանութիւն տալու» համար:

Սոցիալիստական դաժան, մարդատեաց ու մղձաւանջային իրականութեան մէջ այս ՄԻԱՆՇԱՆԱԿ լռութիւնը ո՛չ թէ մարդու բարոյալքումի, այլեւ նրա որակափոխումի հետեւանքն էր: Սովետական ժողովուրդը լռում եւ համաձայնում էր բոլոր այն կեղծիքներին ու զեղծարարութիւններին, որպիսիք կատարւում էին ապահովելու համար «կոմունիզմի լիակատար յաղթանակը»:

Աւելին, բռնատեղծը երգ էր ասում. "Կոմունիզմը կը գայ սրտերի, / Սրտերի վրայով կը գայ նա, / Համայնական հասուց արտերի, / Արտերի վրայով կը գայ նա... / Իսկ եթէ չհասնեմ այն օրին, / Չհասնեմ այն օրին, երբ գայ նա... / Ասացէք. եղել է մի պոէտ, / Որ յառած աչքերը իո ճամբին՝ / Շնչել է իո ամէն բարի հետ..."

Այս բռնատեղծութիւնը այսօր ճիշդ հօթանասուն տարեկան է: Ժամանակին միշտ հնչում էր ճայնափիւռով եւ բռնատեղծական երեկոների պարտադիր ծրագրի մասն էր կազմում: Բայց նոյն այդ շրջանին մէկ ուրիշ բռնատեղծ դրում էր.

"...Եւ գլուխը մեր թեքեցիք գետին,
Եւ նախատինքը մեր դէմքը թրջեց –
Երգուլ ենք ահա ձեզ փառք ու պատիւ՝
Զորեքթաք կեցած ձեր կառքի առջեւ":

(Ե. Զարենց, «Բռնատեղծութիւնի տեսարան», 1927 թ.: Հրապարակուել է 1983 թուականին առանց որեւէ մեկնաբանութեան: Իսկ մեկնաբանութիւն կամ պարզապէս ընթերցողի ուշադրութիւնը «1927»ի վրայ հրաւիրելն անհրաժեշտ էր ուստի առ այժմ միայն ընդգծում եմ այս տարեթիւը):

Անշուշտ տարբեր էին ոչ միայն այս բռնատեղծութիւնների, այլեւ նրանց հեղինակների ճակատագրերը: Ճակատագրերը որոշել էր ինքը՝ ընդամէնը դպրոցական տասնամեայ կրթութեամբ Վլադիմիր Ուլեանովը՝ 1917 թուականին կատարած պետական հարուածով իշխանութիւնը ձեռքն առնելուց յետոյ: Եւ քանի որ այդ ապօրինութիւնը ներկայացուելու էր որպէս յեղափոխութիւն, եւ այն էլ մեծ, եւ այն էլ «հաշուի առնելով ֆրանսական յեղափոխութիւն – ների սխալները», ուստի 1922 թուի Մարտ 2-ին «Ճոյժ դաղտնի» մակագրութեամբ նամակ էր յղել կոմունիստական (բոլշեւիկների) կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյի անդամներին, որտեղ մասնաւորապէս հրահանդում էր. "Անհրաժեշտ է յատկապէս հիմա այդ հասարակութեանը (խօսքը դիմադրողների մասին է. – Կ. Ա. Ս.) մի այնպիսի դաս տալ, որպէսզի մի քանի տասնամեակ չհամարձակուեն մտքներովն իսկ անցկացնել որեւէ դիմադրութիւն» («Ռուսական ուսանողական քրիստոնէական շարժումի բանբեր», Փարիզ – Նիւ Եորք, 1970 թ., թիւ 98):

Եւ, բնական է «դասը տուեցին»:
Այդ դասը ՎԱՀԵՑՆԵՀՆ էր:

«Ճոյժ դաղտնի» սոյն փաստաթուղթը բացայայտում է մի իրողութիւն, թէ իշխանութիւնը ապօրինաբար նուաճած ոճրագործները ՎԱՀՍ դասը կազմակերպել են դիտակցօրէն եւ յիրաւի, կիրառելով 1789 թուականի Ֆրանսական յեղափոխութեան մշակած միջոցները, որպիսիք եղել են կեղծ տագնապները, ղէնքի կոչելը (Ռուսաստանի մէջ յայտնի էր ժողովրդին «կացնի կոչել»), «աղնուականների դաւադրութեան» նկատմամբ սարսափ ներշնչելը, ինչպէս նաեւ «յեղափոխական ժողովրդի» գլխին կախուած՝ օտար տէրութիւնների եւ սեփական ելուզակախմբերի սպառնալիքը: Բոլշեւիկները ՎԱՀԸ օգտագործել են ոչ միայն որպէս իրենց «յեղափոխութիւնը» պաշտպանելու, այլեւ, ամէնից առաջ եւ հիմնականին՝ մարդկանց դիտակցութիւնը ՎԵՐԱՄՇԱԿԵԼՈՒ արդիւնաւէտ գործիք:

Այս մէկ փաստաթուղթը չէ միայն, որ հնարաւորութիւն է տալիս բացել մարդկանց աչքը հօթանասունամեայ խաւարամտութիւնից դեռ, եթէ, անշուշտ, մարդն ինքը լուսաւորուելու եւ անդիտութիւնը փարատելու ցանկութիւն ունի: Այնպէս որ, 1922-ից առաջ եղել է նաեւ 1917 թուականը: Լենինի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեց ՉԿԱ-ն, որ այնուհետեւ մի քանի անուններ փոխեց եւ այսօր աշխարհին յայտնի է Կագէբէ (KGB) անունով: Սա քաղաքական ոստիկանութիւնն է, որ պէտք է պայքարէր թշնամու դէմ եւ պէտք է ՎԱՀՍ Դ.Ս.Ս տար՝ ժողովրդին վերադաստիարակելու նպատակով: Քաղաքական ոստիկանութեան փոխ-նախագահը գրում է. «Մենք պէտք է ստեղծէինք ՉԿԱՆ, քանի որ Սովետական իշխանութիւնը հոգեւոր վերադաստիարակութեան համապատասխան գործիք չունէր» (Մ. Լացիս, «Պայքարի երկու տարի ներքին ճակատի վրայ», Մ. 1920 թ., էջ 8): Նոյն տարւայ Նոյեմբեր 21-ին Վլադիմիր Ուլեանով – Լենինը յայտարարել է. «Մենք կամենում ենք բռնութիւններ կազմակերպել յանուն բանուորների չահերի, իսկ 2 չաբաթ անց՝ Դեկտեմբեր 7-ին, ՉԿԱ ըստեղծելու մասին հրապարակումի մէջ Ֆ. Ձերժինսկին նախազգուշացրել է. «Զկարծէք, թէ ես յեղափոխական արդարադատութեան ձեւ եմ որոնում, արդարադատութիւն մեզ հարկաւոր չէ... Ես պահանջում եմ հակա – յեղափոխականների նկատմամբ յեղափոխական հաշուեյարդարի մարմին» (Վ. Բոնչ – Բրուեւիչ, «Փետրուարեան եւ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնների մարտական պահակակէտերի վրայ» Մ. 1930, էջ 199): Մէկ այլ հրապարակումի մէջ նոյն Մ. Լացիսը պարզաբանել է. «Չկիան թշնամուն ոչ թէ դատում ,այլ ջախջախում է... նա կամ ոչնչացնում է առանց դատ ու դատաստանի... կամ մեկուսացնում է հասարակութիւնից՝ համակենտրոնացման ճամբարների մէջ» («Չկիան հակա-յեղափոխական պայքարի մէջ» Մ. 1920, էջ 8):

Այսպիսով, մարդուն սովետական դարձնելու գլխաւոր յատկանիշներից մէկի նախապայմանը ՎԱՀՆ է: Եւ այդ յատկանիշը սովետական մարդու մէջ հաստատապէս գետեղուած այն խորին համոզմունքն է, թէ որեւէ բան փոխելն անհնար է, թէ սովետական սոցիալիստական իրականութիւնը գոյութիւն է ունենալու միշտ եւ յաւիտեան, եւ միակ մըխիթարութիւնն էլ այն է, որ նոյն ճակատագիրն է ունենալու ընդհանրապէս ամբողջ մարդկութիւնը, քանզի անխուսափելի է այն օրը «երբ կը գայ Լենինը եւ կը մտնի համաչխարհային սովնարկոմ» (այսինքն՝ կը դառնայ համաչխարհային վարչապետ): Ահա թէ ինչո՛ւ է մեր սովետահայ բռնատեղծը վստահ, որ "Կոմունիզմը կը գայ սրտերի վրայով" եւ ապագայ սերունդներին խնդրում է, որ "Իսկ եթէ չհասնեմ, երբ գայ նա... ասացէ՛ք՝ եղել է աչքը կոմունիզմի ճամբին պահած մի պոէտ":

(Շար. 1)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԿՐՈՆԻԿ

– 6 –

Կրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԵԹԷ ԱՌԻԹ ՏՐՈՒԷՐ...

Օր կ'ըլլայ որ չորս – հինգ անպամ նախագահին պալատին առջեւէն կ'անցնիմ դէպի Կոմիտաս, Քոչար բարձրանալու, ուր կը գտնուին բարեկամներուս մեծ մասը: Բաղրամեանի այդ հատուածին վրայ, ընդհանրապէս ուշադրութիւնս կ'ուղղուի ամերիկեան դեսպանատան, աչքի հարուածով մը համբելու ՎԻԶԱ-ի համար չարքի կեցած բազմութիւնը: Պէտք է ըսել որ Սեպտեմբեր 11-ի դէպքէն վերջ, սպասողներու երկար չարքը դադլիօրէն կրճատուած է: Եթէ բարիք ուզենք նկատել այս երեւոյթը, պիտի կարենանք ժողովրդական ասացուածքը յարմարցնել – Ամէն չարիքի տակ, բարիք մը կայ:

Երկրորդ կէտը, ուր ընդդրաբար միշտ կը դարձնեմ նայուածքս, նախագահի պալատի դիմացի անտառն է, «Սիրահարներու պարտէդ» կոչուած երեւանցիներէն, ոչ թէ սիրահարներ որսալու, այլ վտահ ըլլալու համար որ նոր պանդոկ կամ առանձնատունի շինարարութիւն չեն սկսած...: Միշտ վախ ունիմ որ «Տուդրիլ Բէկի ջոկատները» ուշ կամ կանուխ հոն ալ հասնին, կոտորեն անտառը... ինչպէս ըրած են արդէն Յաղթանակի գբօսայգիին մէջ, անճաշակ պանդոկ մը չինելով:

Այս օրերուս, մեր երիտասարդ նախագահը, ամէն տեղ է. մայրաքաղաքի խնութիներուն եւ ապակափեղկերուն, պատերուն, կրպակներուն, գովազդներու ցուցատախտակներուն, ժպտուն, մանուկ մը գրկած, մեծ մայրիկի մը կողքին, ուսանողներու խմբանկարի մը մէջ, վըստահութիւն ներշնչող, միասին աշխատելու հրաւէր տալով բոլորիս:

Նախագահական պալատին ներկայութիւնը, պատերէն կախուած ժպիտը, հեռատեսիլի բոլոր կայաններէն սփռուած հանդիպումները, իմ ալ սրտիս մէջ արտասովոր վախաք մը արթնցուցին... եթէ ինծի ալ առիթ տրուէր գոնէ ժամ մը դէմ առ դէմ գտնուելու, հանդիստ տեղ մը, առանձին, սա՛պէս կը խօսէի հետը:

«... Պարոն Նախագահ, Հայաստանի որպէս նախագահ, շատ յստակ պարտաւորութիւններ ունիք: Մենք որպէս հայ, պարտաւոր ենք յարգել մեր Հայրենիքին գլխաւոր իշխանութիւնը, դեկավարը եւ սահմանադրութեան երաշխաւորը:

... Պարոն Նախագահ, Ձեր պարտաւորութիւնները շատ աւելի եւ շատ պատասխանատու են: Այս երկիրը որուն նախագահն էք ներկայիս եւ այս ժողովուրդը որ Ձեզ կ'ընդունի որպէս իր գլխաւոր Առաջնորդը, կու գայ շատ հեռուներէն... դարերու ընթացքին կերտած իր հաստատուն ինքնութիւն մը, չնկացած, կոփուած, կրակի բովերէ անցած եւ պողպատացած, որ դրաւականն է իր պատեհման: Ան կը կոչուի ՀԱՅԱՑՔ, փոխանցուած Քրիստոսի առաքեալներէն, Թադէոս եւ Բարթողիմէոս, եւ ամրացուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորչէն. կը կոչուի ՄՇԱԿՈՑԹ, ծնած այդ հատուածին որ գիտցած է հայրենի քարերուն, մագաղաթներուն վրայ դրոշմել արուեստ, փոխանցել խմաստութիւն, հոգիի թռիչքներ. կը կոչուի ԼԵԶՈՒ որ չարժէքն է երկուքին. գնացքը որ դարերու խորէրէն մեզ հասցուած է փոանմէկերորդ դարու սեմին, պարզեւելով անկախութիւն եւ պատառ մը հայրենիք...:

Պարոն Նախագահ, ասոնք մեզի իրագործուկ են. մնացեալները ամէնքն ալ պէտք է ունենան, երկրագործութիւն, անտեսութիւն, ջուրերու մատակարարում, ճամբաներու շինութիւն եւ այլն, եւ այլն:

Հաւատացէք Պր. Նախագահ, մենք ամէնքս երջանիկ եւ ուրախ կ'ըլլանք եթէ կրկին ընտրուիք նախագահական աթոռին, միակ պայմանով որ յարգէք մեր

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ՍՈՎԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

Ստալինի մահուան յիսնամեակին առթիւ հրատարակուած բազմաթիւ էջերէն, յօդուածներէն բնական է որ չէր կրնար բացակայել Ուկրանիոյ մէջ մօտ եօթը միլիոն զոհերու պատճառ համատարած սովը:

Խորհրդային կարգերու առաջին չորջնի ղեկավարները ղեկավուկ տարրը միշտ նկատած են յեռամոյց ու յեղափոխութեան յառաջընթացին հետ ոտք պահելու անկարող: 20-ական թուականներուն մուժիկները մղուած են ղեկի կոլխոզ – նները, որոնք հաւաքական ագարակներն էին: Ստալին 1929-ին կը բացատրէր թէ կոլխոզներով կարելի պիտի ըլլար լուծել երկրին հոգագործական ծանրակշիռ հարցերը:

1927-ին այդ հաւատածը մեծ հնչեմամի կ'ենթարկուի: Հացահատիկներու հունձքը մեծ տագնապի մէջ է: Գիւղացին կը պարտաւորուի ծիծաղելի դիներով իր բերքը ծախելու պետական մարմիններու: Մինչդեռ, քանի մը տարի առաջ Լենինի կողմէ չուկայի տնտեսութեան որոշ տարրերու կիրարկումը հարուստ գիւղացիներու դասու մը յայտնութեան պատճառ եղած է: Ղէդ դասը գուլագ կը կոչուի

Ստալին զանոնք կը սահմանէ որպէս դասակարգ ու կը լծուի անոնց մաքրագործումին: Գուլագ կը նկատուին բոլոր անոնք որոնք ձեռային աշխատանքի համար մարդ եւ հոգագործական մեքենաներ կը վարձեն, առեւտուր կ'ընեն...

Այդ զանգուածին առաջին աքսորները կը սկսին 1929 Մարտին: Կը չարունակուին մինչեւ 1933: Շաբաթներ տեւող տարագրութեան ընթացքին երախաները առաջին զոհերը կ'ըլլան: Բայց տեղ հասնողներուն վիճակը աւելի սարսափելի է: Մարդիկը կը լքուին երկրին ամէնէն հիւսիսային գօտիներու սառած հողին վրայ ուր խրճիթներ կան միայն. ո՛չ սնունդի պաշար, ոչ գործիք: Այդ վայրերէն ղըրկուած տեղեկագիրները կ'ըսեն թէ մայրեր իրենց զաւակները կը խեղդեն, յետոյ անոնց հետ պետը կը նետուին. մարդիկը սովէն ուռած են ու իրենք զիրենք կը կրնեն:

Հողերու հաւաքականացումի գործադրութեան կ'ընկերանան թալանը, հաշուեյարդարները: 1926ին արդէն կէսիւնը որ ՔՍ-Հ-Պ-Հ նախահայրն է, կը մասնակցի ցորենի հունճքին: Աւելի եաք դուլագաթափման չոկատներ կը կազմուին աղքատ գեղջուկներէն որոնց կը տըրուի դրաւուած հացահատիկին 25%-ը: Կողմնակալ, կամայական կարգադրութիւններու դէմ ամբողջ չրջաններ կ'ապստամբին, բայց պղուխ վերջնողները արմատապէս կը սանձուին:

1932 Օգոստոսին, օրէնքով մը մահապատիժ ,կամ բանտարկութեան ծանր պատիժ կը նախատեսուի բոլոր անոնց դէմ, որոնք ձեռք կ'երկարեն «պետական սեպհականութեան»: Ժողովուրդին մէջ այդ օրէնքը կը մնայ որպէս «հինգ հասկի ուքազ»: Անով կարելի է դատապարտել որեւէ թշուառ որ հոս կամ հոն քանի մը հասկ կը քաղէ, կամ կը մտնէ իրեն չպատկանող արտ մը: 1932-1933-ին այդ օրէնքով 125 հազար հոգի կը դատապարտուի, անոնց 5400-ը մահապատիժով:

Ամբողջ գիւղեր կը պաշարուին զինուորականներուն կողմէ, գիւղացիները չկարենալով արտերը երթալ, կը մահանան. ուրիշ տեղ ննակիչներ հրացանազարկ կ'ըլլան, կը թալանուին, կը հեծեն հարկերու ծանրածանր բեռան տակ ու գիւղական չրջանները սովի կը մատնուին:

1932 – 1933-ին, արեւմտեան Ուկրանիայէն մինչեւ Ղազախստան, անցնելով Ռուսաստանէն, աւելի քան եօթը միլիոն մարդ կը մահանայ: Կառավարութիւնը քայքայեղակ ըլլալով հանդերձ կացութեան, կը չարունակէ ցորեն արտածել ճարտարարուեստականացումի ծախքը հոգալու համար:

Այդ օրերէն վերապրող մը կը պատմէ. «ինը տարեկան էի, ծնողքս բացակայ էր: «Հիւրերը» եկան, քննեցին պատերը եւ պետինը. մեղի հարցուցին թէ հայրս ո՛ւր կը պահէր ալիւրը: Փոքր եղբայրս անդադար կուլար. արշալոյսին մեռաւ: Նոյն առաւօտուն մեռաւ մեծ եղբայրս: Նոյն օրը իրիկունը մեռաւ քոյրս ալ: Երեքն ալ ուռած մարմիններով երկնցած էին: Ես ալ անոնցմէ տարբերութիւն չունէի»:

Քիչ ժամանակ եաք, սովի չրջանները ամբողջական պաշարումի ենթակայ կ'ըլլան: Նամակները կը դրաւուին, չեկաւոքի տոմսերու վաճառքը կը կասեցուի:

Ապատեղեկացման ախոյեան խորհըրդային իշխանութիւնը 1933 Յուլիսին կը հրաւիրէ Էտուար Հերիօն: Ան Ուկրանիան կը նկարագրէ որպէս «արդասաբեր պարտէզ մը»: Մինչդեռ, Իտալիոյ Մարքովի հիւպատոսը նոյն կարծիքը չունի. կը գրէ թէ ամէն գիշեր մօտ 250 դիակ կը հաւաքուի. անոնք սովէն, կամ ժանտախտէն մեռած են: Ուշադրութիւն կը գրաւէ որ անոնց մեծ մասին մարմինն մէջ լեարդ չէ մնացած: Ոստիկանութիւնը կը յայտնէ խոստովանեցնել կարգ մը մարդիկ որոնք կ'ըսեն թէ մարմիններէն հանուած այդ լեարդներուն միսով կը պատրաստէին չուկան ծախած իրենց խմորեղէնները:

Գիւղական չրջաններու ողբերգական վիճակը մեծապէս ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ հողագործութեան վրայ որ խորհրդային ամբողջ տնտեսութեան տկար կէտը կ'ըլլայ: Սակայն, ինչ որ աւելի սարսափելին է, այն է որ այդ չրջաններուն համար դրծադրուած բեմադրութիւնը հիմ ծառայած է ահաբեկչութեան յետագայ յորձանքներուն:

ԲԱՂՀԱՆ

հաւատքը, մեր մշակոյթը, մեր լեզուն եւ քաղաքիները ունենաք Հայոց ոսկեղինիկ լեզուին վերաբերեալ գործողութեան ձեռնարկելու. մի՛ տարուիք ձեզ չրպատատոր պնակալէզներէ եւ տգէտ խորհրդատուներէն: Վռամշապուհի արքունիքի մէջ ալ կային նման անձեր. նուաստացած մի զգաք Ձեր կոմսոմոլական ծագումին եւ ռուսական թեքումով կատարած ուսումներուն համար: Դուք ունեցած էք հրաշալի նախորդ օրինակ մը, ոչ միայն համայնավար՝ այլ Առաջին քարտուղարը Հայաստանի, որ Ձեր տասը տոկոսը հայերէնի չէր տիրեր, եակով Նիկիտայի Զարոբեան, եւ տակաւին քաղաքիւնն ունեցաւ այդ դաժան օրերուն բարձրացնելու ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ... եթէ ան մեր մէջ ըլլար այսօր, վստահ եղէք, Պր. Նախագահ, փակել կու տար զազինօներն ու ու յայտնի – ծածուկ պոռնկատուները եւ թոյլ չէր տար որ խաթարուի Հայոց մայրաքաղաքին դիմագիծը եւ Հայուն աւանդական կերպարը: Մենք կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ դարձանք 1001 սրճարաններու քաղաք, զեղծարարներու երկիր, ուր հարկային պաշտօնեաներ մէկ օրէն միւսը մեծածախք վիլլաներու տէր կ'ըլլան, բարձրաստիճան զինուորականները ողողուած մենաշնորհներով, նախարարներ պանդոկներու տէր, պատգամաւորներ չէնքերու եւ սրճարաններու եւ անոնց կողքին փաղանգ մը թշուառ բնակիչներու, որոնք հազիւ թէ կարողանան իրենց գոյութիւնը ձեւով մը քարշ տալ:

Պր. Նախագահ, Հայ ժողովուրդը երախտապարտ է, երախտագէտ իր առաջնորդներուն հանդէպ. յարգեցէք զինք, գուրգուրացէք անոր հաւատքին, մըչակոյթին եւ լեզուին վրայ, պիտի տեսնէք թէ ձեր համակիրները, իսկականները, պիտի բազմանան եւ երբեք հարկ պիտի չզգաք քուէատուփերուն հետ խաղալու, մեծամասնութիւն մը ապահովելու համար, այդ մէկը կրնաք ունենալ ձեռամբարձ բացագանչութեամբ:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

– Ի՞նչ ճիշդ գաղափարներ ունի... Որքա՞ն հմուտ է հասարակական հարցերու մէջ, – կ'ըսէ արեւմտահայը արեւելահայ մը լսելով:

– Ո՞րքան սիրուն է խօսում, ինչքա՞ն գեղեցիկ ոճ ունի, – կ'ըսէ արեւելահայը միւսին համար:

Այս քանի մը պարզ արտայայտութիւնները կը խտացնեն, կը բնորոշեն երկու հատուածներու իրարու մասին ունեցած գնահատման աստիճանը, որ որոշ չափով ճշմարտութեան մօտիկ է:

Երբեմն, անշուշտ, չափազանցութիւններ տեղի կ'ունենան: Միայն միտք կը տեսնեն հոն, ուր գեղեցիկ ու մշակուած լեզու ալ կայ, եւ միայն սիրուն ու զարդարուն ոճ կը տեսնեն, երբ ճոխ լեզուին քով լուրջ մտքեր ու գաղափարներ ալ կան:

Երկու հատուածներուն լեզուական հարցին շուրջ ծագած վէճերը թերթերու էջերը լեցուցած եւ առաջ մեկնած սպառնական ելոյթները ունեցան իրենց ազդեցութիւնը: Ամէն կողմ սկսան խօսիլ գրական միասնական լեզուի մասին, որ ամէնուն համար ընդունելի ըլլայ: Ամէնուն համար ընդունելի լեզու գոյութիւն չունի, ինչպէս չկայ ամէնուն համար ընդունելի ոեւէ բան: Ամէն մարդ իր ճաշակին համեմատ կը գտնէ ինչ որ կը սիրէ: Ամէնուն համար ընդունելի լեզու ստեղծելու ձգտումը ուրեմն ունայն ջանք մըն է: Ամէն մարդ իր ճաշակին համեմատ կը գործածէ ինչ որ կը սիրէ: Ամէնուն համար ընդունելի լեզու ստեղծելու ձգտումը ուրեմն ունայն ջանք մըն է:

Աւագեանին համար այդ հարցերը դիւրին սպառելու պատճառներ էին:

Աւագեան, դլխաւոր ուսուցչէն, կամ ինչպէս կ'ըսէին անօրէնէն գանգատելու մասնաւոր պատճառ մը չունէր: Այս երիտասարդը սիրալիր էր բոլորին, ինչպէս նաեւ երգի ուսուցչին հետ: Թերեւս այսպէս մեղմ ըլլալն էր, որ կը վիրաւորէր այս վերջինը: Տնօրէնն ըսածդ պէտք է խիստ ըլլայ, չոխորտայ, հրամայէ: Եթէ չըներ այս բոլորը, կը նշանակէ՝ կ'արհամարհէ, մարդու տեղ չի դներ: Վիրաւորական է աս: «Ա՛յ, թող մէյ մը դիս անօրէնն նշանակեն, ես ցոյց կու տամ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ անօրէնը, ինչպէս դիրք կը պահեմ, ինչպէս բարձրէն կը բարեւեմ մարդկանց, ա՛յ, ա՛յսպէս»...

Ու Աւագեան նստած տեղը պլուխը կը բարձրացնէր, երկար պեխերուն քանի մը հարուած կու տար եւ կուրծքը ցցած ամբարտաւան ձեւ մը կ'առնէր...

Բացի այս երկու ուսուցիչներէն կար նաեւ Արսէնեանը, որ գիտութեանց եւ թուաբանութեան դասեր կու տար: Ան չատ հմուտ, ճշդապահ եւ սակաւախօս մարդ մըն էր եւ իր ժամանակը կ'անցնէր դպրոցին ու իր ընտանիքին մէջ: Ամուսնացած էր եւ երկու փոքրիկներու հայր:

Աղջկանց բաժնին մէջ աւագ ուսուցչուհի պաշտօնը յանձնուած էր Օր. Զապէլ Սիսակեանին, 28 տարեկան օրիորդ մը, որ արդէն եօթը տարիէ ի վեր ուսուցչութիւն կ'ընէր, եւ որոշ փորձառութիւն ունէր:

Օրիորդ Զապէլ գեղեցիկ չէր, բարձրահասակ, նուրբ կազմուածքով, լայն ճակատով եւ խոհուն աչքերով աղջիկ մըն էր: Ան իր առատ չաղանակագոյն մազերը պարզ մը կ'ոլորէր իր ծոծրակին վրայ, առանց ճակտին վրայ, կամ ականջներու չուրջ խոխոչիկներու խաղեցրու: Նուրբ, բայց քիչ մը դունատ դէմքին ոչ բրինձափոշի կը դնէր, ոչ ալ կարմիր կը քսէր, կարծես ըսել կ'ուզէր. «Ահա այսպէս եմ ես, ոչ աւելի ոչ պակաս»...

Գաղափարական վարժուհիի տիպար մըն էր ան: Եթէ ներկուէր, թերեւս քիչ մը աւելի սիրուն ըլլար, բայց անպայման պակաս համակրելի պիտի ըլլար, այնքա՞ն ներդաշնակութիւն կար իր պարզ արտաքինին եւ իր անսեթեւեթ եւ չիտակ նկարագրին մէջ:

***

Երբ դպրոցական չրջանին առաջին օրը հոգաբարձուներէն մին անօրէնն Պետիկեանը եւ աւագ ուսուցչուհի Օրիորդ Զապէլը իրարու ներկայացուցեր էր, երկուքն ալ զարմացած՝ ուրախ չարժում մը ըրեր էին: Իրարու հանդիպած էին ժողովներու մէջ: Երկուքն ալ նոյն դրական եւ մշակութային խմբակցութեան կը պատկանէին:

Օր. Զապէլ, որուն ծնողքը Ատա Բազար կը բնակէին, քիչ մը վախով եկած էր այդ գիւղը: Կը կարծէր թէ պիտի նեղուէր մխ մինակ, առանց ընկերոջ կամ ծանօթի, եւ ահա կը հանդիպէր լաւ ընկերոջ մը, որու մասին չատ լաւ կարծիք ունէր, ներկայ եղած ըլլալով անոր կարդ մը դասախօսութիւններուն դրական կամ քաղաքական խնդիրներու շուրջ:

Հիմա, դասերէն վերջ երկուքը միասին երկար պտոյտներ կ'ընէին ծովեզերքը կամ հակառակ ուղղութեամբ, դէպի դաշտերը:

(Շար. 50)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

«ԳՐԵԼ ՍՈՐՎԻՆՔ ԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՑԱՑԻ ՀԵՏ»

Գանձից պրեցինք թէ Անրի Թրուայա կը մեզադրուի որպէս բանադող ժիւլիէթ Տրուէի կենսագրութեան եւ վերջերս ալ դատապարտուեցաւ: Իր հատորը պէտք է քաշուի հրապարակէն եւ 45 հազար Եւրօ ալ պէտք է վճարէ որպէս վնասուց հատուցում:

1997-ին Թրուայա կը դրէ Վիքթոր Հիւկոյի հոմանուհիին կենսագրութիւնը եւ բաւական «կը ներչնչուի» 1992ին լոյս տեսած Ժերար Փուշէնի եւ Ռոպէր Սապուրէնի հատորէն: «Գանառ Անչէնէ» Մարտ 5-ի իր թիւին մէջ, տողեր արտատպած է երկու հատորներէն, ուր բացայայտ են «փոխառութիւնները» վարպետ (?) փոխոխութիւններով: Օրինակ.- Փուշէն – Սապուրէն կը դրեն.-

«N'est-il pas secrètement fatigué d'être épié sans cesse par sa voisine?»:

Թրուայա կը դրէ. -

«N'est-il pas agacé d'être surveillé, du matin au soir, par une femme jalouse?»:

Նման տասնեակ մը օրինակներ կը ներկայացնէ երգիծական չարաթաթերթը, եղրակացնելու համար Թրուայա չի գըրեր, վերստին կը դրէ:

Հարցը հոն է որ, ակադեմական, Կոնքուռի դափնեկիր դեռ 1938-ին, 133 հատորներու հեղինակ, այսօր, 92 տարեկան (ծնած է Մոսկուա 1911-ին) Թրուայա ի՞նչ պէտք ունէր իր անունը արատաւորելու կեանքին վերջալոյսի օրերուն:

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԼԷՑՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին եւ 21-ին տեղի ունեցած է երկօրեայ համագումար մը, որու նիւթն էր՝ «Ընկերային Ծառայութեան աշխատանք. ներկայիս մեր դիմագրաւած հարցերը», կազմակերպութեամբ Լիբանահայ Համայնքի ընկերային ծառայողներու Միութեան եւ Հայկազեան համալսարանի Ընկերային գիտութիւններու բաժանմունքին: Բացումը կատարած է Անի Պուճիքանեան, որ անդրէնով ներկայացուցած է Հայ Համայնքի Ընկերային Ծառայողներու Միութեան կազմակերպութեան հանդրուանները ու հետապնդած նպատակները: Ցաջորդած են դասախօսութիւններ զորս կատարած են տոքթոր Փօլ Հայտոսթեան, Ցովհ. Եպիսկոպոս Թէյրուզեան, Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան եւ ուրիշներ:

***

ՊԼԷՑՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Տիմոթէոս» կեդրոնին մէջ, Փետրուար 20-ին տեղի ունեցած է «Երաժշտական ընդմիջում» չարքին մէկ երեկոյթը: Բացման խօսքը կատարած է Ազիւ Ճանճանեան, որ բացատրած է այդ չարքին տուն տուող պատճառները: Հանդիպումին նիւթը եղած է՝ «Հայկական օփերայի ծագումը» զոր ներկայացուցած է Տոքթոր Նորա Սամանեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՂԵՌՆԱՑՈՒԾ ՄԱՍՈՒՆՔ ԿԱՄ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂՔ ԵՒ ԿԵԱՆՔ ԽԱՉԻ

ԿԱՐԻՆԷ ԱՒԱԳԵԱՆ

«Զանգակ» – 97» – «Մուղնի»
Երեւան, 2002

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համազգայինի նոր կրթական համալիրի կառուցումը արդէն սկսած է Պօմոնի հայաշատ թաղամասին մէջ: Ան կը բաղկանայ 25 դասարաններէ, մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական, ինչպէս նաեւ գրադարան, գիտաշխատանոց, հանդիսարահ, մարզադաշտ, ճաշարան եւ այլ յարակից բաժիններէ: Հանրութեան յատուկ այցեր կը կազմակերպուին շինութեան վայրը:

Նոր կառոյցը պիտի ընդունի 400 աշակերտ: Շինութեան նախատեսուած ընդհանուր պիւտճէն 3,8 միլիոն եւրօ է: Աշխատանքները պիտի ընթանան հանդրուաններով որոնց առաջինը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին եւ պիտք է աւարտի 2003 Սեպտեմբերի վերամուտին. ան պիտի արժէ 2,9 միլիոն եւրօ: Յաջորդ հանդրուանը կը նախատեսուի գործադրել 2004 Թուականին:

Մարսէյլի Համազգային դպրոցին վարչական խորհուրդը հանրային լայն հանգանակութեան մը կը ձեռնարկէ ապահովելու համար նոր շէնքի կառուցման ծախքերը: Այս առիթով կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին, վստահ որ Ցբրանասիրութիւնը իր նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, զօրավիգ կը կանգնի հայապահպանման այս հիմնական ծրագրի յաջողութեան, ի-րականացնելով նոր դպրոց մը եւս կառուցելու մեր բոլորին տենչը:

Մխանանք բոլորս այս առաքելութեան եւ տեսիլքը վերածենք իրականութեան:

Ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկեցէք հետեւեալ հասցէին՝

Hamaskaïne — France
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09

Tél. / Fax : 01.45.23.29.05
Internet: www.hamaskaïne-france.com

Ձեր չէքերը ըրէք՝
Hamaskaïne-France — Construction
անուան:

LE THEATRE DU NORD-OUEST
et
LE CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
présentent

Le Printemps des Poètes
du Théâtre du Nord-Ouest

le samedi 15 mars à 19 heures

LA POESIE ARMENIENNE
(en arménien et en français)
Introduction de HRATCH BEDROSSIAN
Lectures de
ANAHIT SIMONIAN
et LILITH SIMONIAN

13, rue du Fbg Montmartre, Paris IXe
Métro : Grands Boulevards

Entrée : 5 Euros

Informations artistiques

KARIAG

Chants, cantiques et contes arméniens
avec instruments traditionnels.
Participation du conteur Charlie Eldin.

le Vendredi 14 mars à 20 heures 15

Eglise américaine
65, quai d'Orsay, 75007 Paris

— Entrée libre, offrande —

Soirée exceptionnelle au profit
des enfants abandonnés d'Arménie
organisée par la Cause :
69, rue Ernest-Jolly,
78955 Carrières-sous-Poissy

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ

ԵՒ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԹԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

նուէր ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դասական կազմ՝
Մովսէս Պչաճճեան
Յովհաննար Գէւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին, Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter
à la présentation
de la traduction de l'ouvrage
de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

100ème ANNIVERSAIRE
D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — **ARMINE SOGOMONIAN**
Deux sœurs séparées par la vie,
mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միհրանեան, Նալպաչեան եւ Էրզրումեան ընտանիքներն կը յայտնեն թէ՝ այս կիրակի, Մարտ 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի, վասն հոգւոյն՝ «ճշմարիտ եւ ուղիղ հատատով է Քրիստոս ննջեցեալ», իրենց յուշտ սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նագգաշեան)

անոր մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի»:

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures
Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même
de 11 à 18 heures

Vente dirigée
par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements,
n'hésitez par à appeler
le **06 14 32 40 45**
ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՕԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՕԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաճայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19
ԺԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՂԻՑ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
(Շար.)

***

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՕԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21,
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Իսի–լէ–Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷԼ
ՀՕԿՈՒՄԻ ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍՄԲԱԴ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի կիրակիին,
Մարտ 23, «Տնտես»ի կիրակիին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալատեան» կիրակիին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկտմբ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19–ին,
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հոկտմ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին:

***

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:

Արեւագալ ժամը 9·45–ին:

Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·645

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·645

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի ՐԱՔ

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ԹՈՑՆ ԿԸ ԹԱՓԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՑ

Մարտ 14, Ուրբաթ առաւօտ, չփոթութիւն կը տիրէր ինչ կը վերաբերի Ապահովութեան Խորհուրդի նիստի մը, որու օրակարգը պիտի ըլլար անդրեւամերիկեան բանաձեւին քոէարկութիւնը: Արդարեւ, մինչ Պուշ չարթնուն սկիզբը յայտարարած էր որ մինչեւ չաթաթաւերջ քուէարկութիւնը պէտք է տեղի ունենայ, այլեւս չէր խօսեր այդ մասին եւ յայտնի չէր թէ ի՞նչ է այդ բանաձեւին նախատեսիլը: Ոմանք կ'ըսէին թէ կըրնայ երկուշաբթի ներկայացուիլ, ուրիշներ թէ բնաւ պիտի չներկայացուի, դեռ կար Անգլիոյ յաւելուած մասը իր պայմաններով: Այս ամբողջը հետեւանք էր Ոսկինկթընի ձախողութեան. ան, օրերու երկայնքին, չկրցաւ ապահովել իր ակնկալած մեծամասնութիւնը Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, ինչ որ ծանր հարուած էր իրեն համար: Այս ձախողութեան պատասխանատուն կը նկատի Ֆրանսա եւ Ամերիկա ու Անգլիա թոյն կը թափեն Ֆրանսայի վրայ: Անգլիա չէր մարսած Ֆրանսայի մերժումը իր առաջարկած յաւելեալ պայմաններուն: Պլէր որ նեղ կացութեան մատնուած է իր կուսակցութեան մէջ, իր բարկութիւնը կը կեդրոնացնէ Շիրաքի վրայ, որու պատճառաւ է որ որեւէ համաձայնութիւն չի դոյանար: Զարմանալի չէ թէ Շիրաքի նախադասութիւնները ամբողջովին չեն արձանագրուիր եւ խմաստը կը փոխուի: Օրինակ, Պլէր եւ իր անմիջական խորհրդականները ժապ Շիրաքի կը վերագրեն սա խօսքերը՝ «ինչ որ ալ ըլլան պայմանները Ֆրանսա ո՛չ կը քուէարկէ...», մինչ նախադասութիւնը կը շարունակուի՝ «որովհետեւ կը խորհի որ, այս իրավիճակին, պատճառ չկայ պատերազմ ընելու, ձեռք ձգելու համար մեր հետապնդած նպատակը, այսինքն՝ ապաքինումը»:

Պլէր եւ քանի մը խորհրդականներ այս ձեւով կը յուսան առաջքն առնել ներքին պատակոտմի մը, եթէ Անգլիա եւ Ամերիկա պատերազմի դիմեն առանց ՄԱԿ-ի հաւանութեան: Ի յառաջագունէ կը հրաւիրեն՝ մեղաւորն է Շիրաք:

*
**

Ի դէպ, Ուաշինկթըն չուզեր իսկ նկատի առնել իր երկրին ընդդիմութիւնը: Նիւ – Եորք, Մարտ 12–ին, 140–րդ քաղաքն եղաւ որ պատերազմին դէմ բանաձեւ մը քուէարկեց: Թաղապետութեան 31 անդամներ 17–ի դէմ վաւերացուցին բանաձեւ մը որ կը հրաւիրէ Պուշը խաղաղ միջոցներով լուծել Իրաքի հարցը:

Քաղաքներէն եւ մամուլի որոշ օրգաններէ զատ, կայ նաեւ ժողովուրդին մէկ որոշ խաւին ընդդիմութիւնը:

Ծոց ղրկուած 250 հազար ամերիկացի զինուորներու ընտանիքները չատ չեն համաձայնիր արտայայտուիլ եւ կասկածով մօտենալ պատերազմի անհրաժեշտութեան, որովհետեւ ճնշումներու եւ նախընթացներու կ'ենթարկուին: Վախն ունին որ հայրենիքը պաշտպանող մարմիններուն: Բայց եւ այնպէս միութիւն մը հիմնած են «Միլիթարի Ֆամիլիզ Սփիք» (զինուորականներու ընտանիք – ները կ'արտայայտուին), որ թոյլ կուտայ արտայայտուիլ իրենց մտավախութիւնները մասին եւ առարկութիւններ ներկայացնել պատերազմին դէմ: Ներկայիս արդէն, ամբողջ երկրէն 200 ընտանիքներ անդամակցած են: Կը թուի թէ մթութիւնը ներշնչուած է «Վիէթնամ վերեան էկնոթ թէզը Ուար» չարժումէն, որ յաջողած է Վիէթնամի պատերազմը հակաժողովրդական դարձնել: Հիմնադիրներէն՝ Նէնսի Էյսին կը խոստովանի որ նախատական բազմաթիւ նամակներ կը ստանան, զատաճան կը նկատուին եւ իրենց կը թելադրուի Ֆրանսա երթալ մխանալու Ս. Հիւսէյնի վինակիցներուն: Բայց, տեղի չի տար, կ'ըսէ թէ դատապարտել ազատ պատերազմ մը, որուն անհրաժեշտութեան ոչ մէկ փաստ կայ, ա՛յդ է բուն հայրենասիրութիւնը:

«Մոնիտ»ի թղթակիցը կ'արձագանդէ բազմաթիւ վկայութիւններու: Կին մը կը պատմէ թէ ամուսինը բոլորովին տարբեր մարդ մըն էր, երբ վերադարձած էր Վիէթնամէն եւ օր մը, երբ մեռած է դեռ չէր հասկցած թէ ինչո՞ւ մասնակցած էր այդ պատերազմին եւ ականատես եղած այն սարսափներուն: Ու կինը կ'աւելցնէ՝ հոգ չէ, եթէ Պուշի կոմնակիցներուն համար թիւնամի ես, երբ համաձայն չես իրենց հետ: Մեր երկիրը չատ ցած ինկած է:

*
**

Ամէն պարագայի մէջ, ուզէ կամ չուզէ, Պուշ ստիպուեցաւ ջուր խառնել իր դինիին եւ համակերպիլ խօսակցութիւնները չարունակելու դալ չարթու ալ...: Գ. Փաուըլ կը նախատեսէ որ Ուաշինկթընի կրնայ հրաժարիլ քուէարկութենէ մը: Ֆրանսա, իր կողմէ, միլիոն համբայ մը կը վնտռէր համաձայնութեան թերեւս կողմերը:

*
**

Կապի դիմակներու վաճառքը մեծ զարկ ստացած է Գալիֆորնիա: «Ֆիկառո»յի թղթակիցը կը դրէ թէ այս ամրան վերջին նորաձեւութիւնն է ամբողջական դիմակը, այսինքն՝ հակաքիմիական, հակակենսաբանական, հակահիւլէական: Պէվըրլի Հիլզի վաճառատունը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է հատը 499 տոլարի հազարաւոր դիմակներ ծախելով: Յաջողութիւնը այնքան մեծ է որ դիմակներ չինուած են կենդանիներու համար ալ, դիմաւորաբար չունեցող: Անոնք կը չինուին չափի վրայ, երախաներու դիմակները յարմարցնելով: Շունի դիմակը, չափի վրայ, կ'արժէ 1500 տոլար...:

*
**

Մեծն – Բրիտանիոյ թագուհին ընդհատ պալթիա կատարելիք իր այցելութիւնը, իրրեւ հետեւանք սիրտի կացութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քրտական դիմաւոր կուսակցութիւնը՝ Հատէփ (ժողովուրդի ժողովրդավարութեան կուսակցութիւն) արդիլուեցաւ Սահմանադրական Ատեանին կողմէ: Ան կը նկատուի որպէս «կեդրոն մը գործունէութիւններու, որոնք կը վնասեն Պետութեան անբաժանելի միասնականութեան, օգնելով եւ զօրավիդ ըլլալով ջատէքի» (նախկին փՔՔ), որ արգիլուած է: Այս առաջին վճիռէն կէս ժամ յետոյ, բեկանիչ Ատեանին դատախազը արդիլման գործընթացի մը ձեռնարկեց Տեհապ կուսակցութեան դէմ, որ կապուած է Հատէփի: 46 անդամներ, որմանք հիմնադիր անդամներ, հինգ տարուան համար չեն կրնար քաղաքական գործունէութիւն ունենալ: Կուսակցութեան մէկ պատասխանատուն յայտարարած է թէ Հատէփը ոչ մէկ կապ ունի զինեալ պայքարի հետ: Անգարայի արեւմտեան դիւանագէտները կը գտնեն որ Հատէփի դէմ այս արգելքը նոր հարց մըն է Թուրքիոյ համար Եւրոպական Միութեան հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ: Դեռ կայ կիպրոսի հարցը, մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանին դատապարտումը եւ այլն, եւ այլն:

ԻՍՐԱՅԵԼԱՅի երկու պահակներ սպանուած են իսրայէլացի զինուորներու կրակոցներէն եւ թռանէ մը արձակուած հրթիռէ: Ձենինի մօտ ալ չորս Պաղեստինցի սպանուած է:

ԶԷՋԷՆԻՈՅ կացութիւնը ալ աւելի վտանգաւոր է վերջին ամիսներուն, քան Եւրոպայի Խորհուրդի մարդկային իրաւանց բաժանմունքի պատասխանատուին, որ նոր այցելութիւն մը կատարած է Փետրոսար 10–էն 16: Ան, տեղեկագիր մը ափոած է համացանցի վրայ, ուր չատ սեւ պատկեր մը կը գծէ, դիտել տալով որ անհետացումները բազմացած են, նաեւ ոճիրները եւ հաչուեյարդար – ները: Եթէ չէչէն մարտիկները նման արարքներ կը գործեն, դաշնակցային ուժերու տարբեր ալ չանցագործութիւններ կ'ընեն:

Փ. ԼԸԼՈՒԻԶ չամաեցաւ իր չայտարարութեան մէջ, չափաւոր ձախ ալ մեղադրերով հակահրէութեամբ եւ մերժեց ներողութիւն խնդրել ընկերվարականներէն: Հոլանտ հարց կու տայ՝ ԻԻ – ԼՄ՝ – Փ–էն պէ՞տք է իր չարքերուն մէջ պահէ Փ. Լըլուչը:

ԻՍՐԱՅԵԼ մտահոգ է, որովհետեւ վախ ունի հակահրէութեան նոր հոսանքի մը: Ան, ծաւալ առած է արդէն Մխայեալ – Նահանգներու մէջ, ուր տարածուած է սա լոզունգը՝ «Հրեաներու ուզած պատերազմը»: Իսրայէլի մամուլն ալ չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը: Հա՛արեց կը գրէ թէ «պատերազմը որ կը մօտենայ հրապարակ հանեց Սիոնի իմաստուններուն նոր փրոթոքոլ մը» ակնարկելով այն չինծու նկատուածին, որու պատրաստութիւնը վերագրուած է ցարական ոստիկանութեան: Իսրայէլացիներուն համար նոր տեսութիւնն է. «Հրեաները պատերազմի կը մղեն, որովհետեւ անիկա լաւ կ'ըլլայ իրենց համար»: Կ'ոգեկոչեն ամերիկեան Գոնկրէսի դեմոկրատ մէկ անդամին արտայայտութիւնը՝ «առանց հրեայ համայնքին ճնշումին Իրաքի պատերազմին համար, այժմ չէինք ըներ ինչ որ կ'ընենք»: Ճիմ Մորան պարտաւորուած է ներողութիւն խնդրել առանց համոզելու ճերմակլէմ փոսթի լրագրողները:

ՎԵՆԵՏԻԿի հիւխը ահաւոր արկած մը պատահած է Մարտ 13–ին, երբ 250 կառքեր եւ բեռնակառքեր բախած են իրարու: 14 մեռեալ կար եւ 85 ծանր վիրաւորներ: Կը կարծուի որ մշուշի հետեւանք է:

ՊՈՄՊԷՅ ոճրափորձ մը դործուած է, 10 մեռեալ կայ եւ 17 վիրաւոր: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին:

ՍԵՐՊԻՈՅ վարչապետին սպանութիւնը ցնցած է ամբողջ երկիրը: Կասկածները աւելի կեդրոնացած են մաֆիայի չրջանակներուն վրայ: Արդէն իսկ 200 հոգի ձերբակալուած էին, որոնք կապ ունին այդ չրջանակներուն հետ:

ՕԴԱՅԻՆ ԴԻՏԱՐԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Մոսկուայի եւ Բաքուի միջեւ լուրջ հարց ստեղծուած է Քէպէնէկի օդային դիտարանին գործածութեան խնդիրով: Ադրբեջանական այդ դիտարանին գործածութեան վոխարէն Ռուսաստան պէտք է վճարէ Բաքուի, ինչպէս որոշուած էր 2002–ին, 2 երկիրներուն նախագահներուն կողմէ: Ներկայիս Մոսկուա 1997 – 2002 չրջանին վճարումը որ 31 միլիոն տոլար է, կը պարտի Բաքուի: Եւ եթէ պարտքը չվճարուի, Ադրբեջան իրաւունք կ'ունենայ վարձակալութեան պայմանագրին մէջ փոփոխութիւն կատարելու: Շրջանին մէջ մօտալուտ պատերազմի մը պայմաններով դիտարանը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ. անկէ կարելի է դիտարկել մինչեւ վեց հազար քիլոմեթրոց միջոց մը: Իսկ նման միջոց կ'ընդգրկէ Իրանը, Թուրքիան, Հնդկաստանը, Իրաքը, Փաքիստանը, Չինաստանը եւ ափրիկեան երկիրներ:

*
**

Ճ. ՇԻՐԱՔ – ԻՀՀԱՄ ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ադրբեջանի նախագահին որդին՝ Իլհամ Ալիեւ որ հօրը չաջորդը կը նկատուի, Մարտ 11–ին Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Ճ. Շիրաքի հետ: Ան նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովին ներկայի փոխնախագահն է: Ադրբեջանական մամուլը կը դրէ թէ հանդիպումին նիւթ եղած է Ֆրանսա – Ադրբեջան յարաբերութիւններուն առաւել ընդլայնումը, կովկասի ներկայի կացութեան մէջ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղարար լուծումը: Նախագահ Շիրաք զոհունակութեամբ անդրադարձած է երկու երկիրներուն վոխ–յարաբերութիւններուն, ըսած է թէ Ղարաբաղի խնդրին անյապաղ եւ արդար լուծումին համար ասկէ ետք ալ իր կարելին պիտի ընէ:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 13 / 14)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԻՆ 40 ՄԻԼԻՈՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ

Համաչխարհային դրամատունը հաստատած է Հայաստանին 40 միլիոն տոլար վարկ յատկացնելու առաջարկը: Վարկը նպատակ ունի պահպանելու երկրին տնտեսական վերականգնումին թափը:

Նոյն դրամատունը Վրաստանին կը տրամադրէ մխայն 5 միլիոն տոլար, ան ալ կառավարութեան խնդրանքով, որպէսզի նորոգուին անցեալ Ապրիլի երկրաչարժէն վնասուած դպրոցական չէնքերը:

*
**

ԱՅՑ ԶԱՐԵՆՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Ծննդեան 106–րդ տարեդարձին օրը, Մարտ 13–ին, Գրողներու Միութեան, Երեւանի քաղաքապետարանին եւ պետական համալսարանին կարմակերպութեամբ այլ մը տրուած է Ե. Զարենցի յուչարձանին: Ելոյթներ ունեցած են Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, համալսարանի դասախօս և գրականագէտ Սամուէլ Մուրատեան, Զարենցի տուն – թանգարանի տնօրէնուհի Լիլիթ Յակոբեան: Ուսանողներ արտասանած են Զարենցի բանաստեղծութիւններէն: Այցին մասնակցած է նաեւ Զարենցի պատկին՝ Արմենիկի որդին Արմէն Զարենց: Մասնակիցները յուչարձանէն ուղղուած են բանաստեղծին տուն – թանգարանը:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՑԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Բ.

Սոցիալիզմը եւ կոմունիզմը հայրենասիրութիւնն ու կրօնն է այն մարդկանց, ովքեր կորցրել են իրենց ազգային զգացումը:

ՃՈՐՃ ՕՐՈՒԷԼ

1930-ականների առաջին կէսը ոչ միայն պիւղի աշխատաւորութեան կազմակերպուած բռնոցիւղի, այլեւ ամբողջ հասարակութեան ծրագրուած բարոյալքումի տարիներն են: Կոմերիտմիութեան առաջնորդ Ա. Կոսարեւը 1932 թ. Դեկտեմբեր 12-ին «Պրավդա» թերթի մէջ գրել է. «Մենք պէտք չէ ունենանք համամարդկային բարոյականութիւն»: Եւ արդէն երկու տասնամեակ անց իմ սերնդի պատանիներին սովորեցնում էին տարբերակել «բուժուական համամարդկային բարոյականութիւնը» եւ «սովետական մարդու բարոյականութիւնը»: Մեզ սովորեցնում էին, թէ սովետական մարդու «բարոյականութեան» հիմքը ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆՆ է: Եւ մինչեւ մեր ծնունդը, արդէն իսկ ապահովել էին սովետական մանկավարժութեան հիմունքները: «Պիոներսկայա պրավդա» մանկական թերթը 1932 թ. Դեկտեմբեր 17-ի հրապարակումի մէջ պատանի պիոներների հիմնական խնդիրը համարում է «ատելութիւն դասակիալները»: Ատելութիւնը, որ մինչ այդ ուղղուած էր դասակարգային կամ յեղափոխութեան թշնամու դէմ, հիմա դառնում էր բոլոր նրանց դէմ, որոնք չէին երեխաներին: Իսկ երեխաների չէին երեխաներին: Իսկ երեխաների չէին երեխաներին: Իսկ երեխաների

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻՆ

ՄԻՆՉ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ՅԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ, ՀՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՓՈՒԹԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ: «ՏԻ ԻՆՏԻՓԵՆՏԸՆԹ» ԿԸ ԳՐԷ.

Անոնք կը ծրարեն Ասորեստանի, Սումերիոյ եւ Բաբելոնի առասպելական պանծները հնագիտական վայրերու եւ Մուսուլի թանգարանին մէջ՝ պատրաստուելով պատերազմի: Դաս մը, որ սորված են Ծոցի պատերազմին ընթացքին ամերիկեան եւ բրիտանական ռմբակոծուներուն պատճառած աւերէն եւ կողոպուտէն, որ ծայր տուաւ պատերազմին յաջորդած անիշխանական վիճակին մէջ:

Մինչ իրաքի հնագիտական պանձերու պատասխանատու անօրէն Մանհալ Ժապար կը յայտնէ այն մտավախութիւնը, թէ բազմաթիւ հնութիւններ ենթակայ պիտի ըլլան վանդալի, օդային յարձակումի ահազանգ մը կը սկսի հնչել: Ամերիկեան եւ բրիտանական օդանաւեր դարձեալ երկինքն են եւ կը հսկեն «թըռիչքի արգիլեալ գօտիին»:

Մուսուլը եւ անոր չրջապատը յաճախ թիրախ դարձած են դաչնակիցներու յարձակումներուն: Անցեալ Օգոստոսին անոնք ռառար մը փճացուցին քաղաքին օդակայանին մէջ: Այժմ Մուսուլի հնագիտական դանձերուն ճակատագիրը միշտ աղջկային խոր մտահոգութիւն կը յառաջացնէ: Ժապար անցեալ Մարտին կը զրնուէր Լոնտոն՝ հարցը քննելու համար բրիտանացի մասնագէտներու հետ, որոնց չարքին՝ Գէմպրիճի դասախօս Տէվիտ Օֆէյ եւ Բրիտանական Թանգարանէն Ճոն Քըրթիս:

Հնադարեան երկու վայրեր աւերուած էին 1991–ի ամերիկեան յարձակումնեբուն ժամանակ, իսկ 640–ին կառուցուած ծոզ մինարէ մը 1994–ին մագապուրծ ազատած էր կործանումէ:

«Ցաւանապէս ասիկա տագնապ կը պատճառէ: Եթէ պատերազմ տեղի ունենայ, եւ կ'ըսեն, թէ այս պատերազմը նոյնիսկ աւելի գէշ պիտի ըլլայ 1991–ի պատերազմէն, ապա պէտք է ընդունինք, մեր հնադարեան ժառանգութեան մէջ կորուստներ պիտի արձանագրուին, – կ'ըսէ Ժապար: – Սակայն ասիկա մէյն իրաքի կորուստը պիտի չըլլայ, այլ՝ ամբողջ աչխարհին: Առաջին դրաւոր բառը այստեղէն կու գայ, արուեստի եւ երաժչտութեան բազմաթիւ գաղափարներ այստեղ ծնունդ առած են: Սարսափելի ողբերգութիւն մը պիտի ըլլայ»:

Ծրագիրը հնութիւնները սորսերկրեայ նկուղներ փոխադրելն է: Նկուղներուն վայրը գաղտնի կը մնայ, զէթ կանխարգիլելու համար կողոպուտի այն արչաւը, որ տեղի ունեցաւ 1991–ին, երբ վարչակարգը իր հակակչիռը կորսնցուց երկրին որոչ չրջաններուն մէջ:

Թանգարաններէ եւ հնագիտական վայրերէ գողցուած իրեր յայտնուեցան Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Ամերիկայի չուկաներուն մէջ:

Մուսուլի չրջակայ հնագիտական հաստատութեան մաս կը կազմէ Նիմրուտը, որ Ասորեստանի երկրորդ մայրաքաղաքը դարձաւ Ն.Ք. 1283–ին:

Նիմրուտի յայտնաբերումին մէջ դեր ունեցած են Բրիտանացիները: Օսթըն Հենրի Լէյարտ յայտնաբերած է Նիմրուտի ասորեստանեան պալատները եւ լուրը հրատարակուած է «Տի Իլլասթրէյթըտ Լանտըն Նիուզ»ի մէջ, 1840–ին: Ակաթա Քրիսթի 1950–ական տարիներու սկիզբը որոչ ժամանակ մը ապրած է Մուսուլ իր ամուսինին՝ անուանի հնագէտ Մաքս Մալուընի հետ եւ մասնակցած է Նիմրուտի պեղումներուն: Մուսուլի մէջ անոր կեցութիւնը ներչնչման աղբիւր եղած է իր «Մըրտըր ին Մեզոփոթամիա եւ «Տէյ քէյմ Թու Պաղտատ» վէպերուն:

Մուսուլի մօտ է նաեւ Նինուէն՝ սումերական եւ բաբելոնական մչակութային կեդրոնը եւ Սենեքերիմի մայրաքաղաքը: Իրաքցի եւ եւրոպացի հնագէտներ Նինուէի մէջ յայտնաներած են չարք մը հնադարեան պանձեր եւ պալատներ: Կայ նաեւ Հաթրան՝ պարսկական կայսրութեան հեռաւոր մէկ կեդրոնը, ուրկէ յայտնաբերուած են թանկարժէք հնութիւններ: Այս եւ նման վայրերու մէջ հնագիտական աչխատանքները դադրած են, որովհետեւ չատ վտանգաւոր կը նկատուին:

Տարբեր վայրերէ յայտնաբերուած հնութիւններէն ոմանք փոխադրուած են Արեւմուտք, մանաւանդ՝ Բրիտանիա: Անոնց մեծամասնութիւնը, որոնց տարիքին՝ մեծ թիւով արձաններու գլուխներ, կը ցուցադրուին Բրիտանական Թանգարանին մէջ:

Իրաքցի Թանգարանի պատասխանատու մը՝ Սապա Օմարի կ'ըսէ. «Բազմաթիւ իրերու վերադարձը պահանջած ենք, սակայն մեր դիմումները մերժուած են այն պատճառաբանութեամբ, թէ վտանգաւոր է կացութիւնը: Անոնք կը սպառնան ռմբակոծել մեզ, ապա կ'ըսեն, թէ չեն կրնար վերադարձնել մեր ժառանգութիւնը, որովհետեւ պարզապէս կացութիւնը չատ վտանգաւոր է: Զէ՞ք կարծեր, թէ հետաքրքրական պատճառաբանութիւն մըն է այս: Իրաքը տարբեր կրօններու եւ մչակոյթներու վայր մըն է: Մարդիկ պէտք չէ, որ իրենց կեանքին եւ պատմութեան դէմ պատերազմի նման սպառնալիքներ դիմագրաւելով ապրին»:

Շրջանին բնակիչներուն չարքին են եզիտիները. ծագումով քիւրտ ժողովուրդ մը, որուն կրօնական հաւատալիքները զրադաչտականութեան, իսլամութեան, քրիստոնէութեան եւ հեթանոսութեան խառնուրդ մըն են: Անոնց գաղտնի փիլիսոփայութիւններն ու թապուները կը թելադրեն կապոյտ հաղնիլ եւ հագար ուտել: Մուսուլէն հիւսիս՝ Այն Սիֆնիի մէջ եզիտիներու սրբավայրը հնագիտական ժառանգութեան վտանգուած վայր մըն է:

Մուսուլը նաեւ Իրաքի մէջ քրիստոնէութեան կեդրոն մըն է, թէեւ սուրիացի կաթոլիկներու թիւը նուազած է դաղթի պատճառով: Մուսուլի 1·5 միլիոն բնակչութեան մէջ քրիստոնեաները կը հաչուեն չուրջ 20 հազար:

Ամէնէն հին եկեղեցին՝ Ս. Թոմասի մէջ, որ կառուցուած է այնտեղ, ուր բնակած է առաքեալը Մուսուլ այցելութեան առիթով, հայր Փայուս կը խօսի պատերազմի յայտնապէս անդառնալի ընթացքին մասին:

Ս. Ցովսէփ եկեղեցին եւ եկեղեցական դպրոց մը աւերուած էին Ծոցի պատերազմի ժամանակ:

«Նեղայնոր բան է, եւ բոլոր Եւրոպացիները, որոնց կը հանդիպիմ, կ'ըսեն, թէ խելացնոր բան է, սակայն կը թուի, թէ Ամերիկացիք որոչած են, – կ'ըսէ հայր Փայուս: – Պէտք է ձեւ մը ըլլայ այս հարցը բանակցութեամբ լուծելու: Արդէն մահ ու աւեր տեսած ենք Մուսուլի մէջ: Մարդկային կեանքի ահաւոր վտանգ է այս: Այստեղ գոյութիւն ունի նախաքրիստոնէական մչակոյթ մը, սակայն անիկա կը պատկանի ամբողջ մարդկութեան: Կը յուսամ, որ անիկա անվնաս մնայ»:

Մուսուլի տարածքին եկեղեցիներ հրամաններ յայտարարած են խաղաղութեան համար. «Միակ բանը, որ կընանք ընել: Մնացեալը Աստուծմէ կախեալ է», կ'ըսէ հայր Փայուս՝ ափերը տարածելով աղերսագին:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՏՈՂՈՐՔՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

JP MORGAN CHASE BANK, TRUSTEE

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ Տոլորքս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթապէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտեալ

ա· վարդապետական աւարտաճառեր հայագիտական նիւթերու մասին,

բ· Հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ· 19–րդ դարու եւ աւելի վաղ չրջանի գայ գրականութեան երկեր:

Ներկայացուող աչխատասիրութիւնները կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն կա՛մ անգլերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգլերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թըւականներէն առաջ:

Ցաւելուածական տեղեկութեան եւ դիմումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել՝

LIEBMANN FUND—PUBLICATIONS
c/o Mr. M. Haigentz
1518 11th Street
Fort Lee, NJ 07024

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԵՐԹՕՆ ՎԷՊԻ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի հրատարակչութիւն, Երեւան, 2002

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Երբ գիւղացիները առաջին անգամ երկուքը միասին տեսեր էին ազատ, համարձակ, պտոյտի զացած ժամանակ, իրար էին անցեր, մանաւորապէս ճկնորսական կամ արհեստաւորներու թաղերուն մէջ:

Տեսնուած բան չէր, որ վարժուհի մը, պզտիկ համարձակ օրը ցերեկով պտոյտի ելլեր տղամարդու մը հետ, ան ալ ուսուցչի մը հետ, մանաւանդ տեսուչին հետ:

Առաջին տեսնող կինը, լուացքը տաշտին մէջ թողած, օճառոտ ձեռքերը դողդողին սրբելով քովի դրացուհիին վազած էր ընչասպառ.

– Օրիորդը եւ միւսուն միասին պիւղէն դուրս կ'ելլա՞ն...

– Ինչ կ'ըսես, քա՛, անկարելի բան է: Անանկ նամուսով, միւռոնով աղջիկ կ'ելլեւար, ինչ կ'ըսես...

– Քա՛, եթէ չես հաւատար, եկո՛ւր հեղ մը նայէ· վազէ՛, քանի փողոցը չեն դարձած...

Դրացուհին զարմանքէն՝ ղրկած ծծկեր տղան օրօրոցը պառկեցուցած էր, առանց անոր լացերուն ուչադրութիւն դարձնելու, եւ դուռ վազած:

Երկու կիներըը փողոցը կանգնած երկար կը նայէին զոյգին եաեւէն, որ կը հեռանար ծովու ափին երկայնքին:

Փողոցէն անցնող ուրիչ կին մը, որ բանջարեղէններով լեցուն սակառով տուն կը վերադառնար, տեսնելով երկու կանանց վրդովուած դէմքերը, մօտեցաւ եւ անձկութեամբ հարցուց·

– Ա՛խր է, ի՞նչ կայ... ի՞ն չ է պատահեր...

– Օրիորդը եւ միւսուն միասին տեղ կ'երթան, ալ ի՞նչ պիտի պատահի...

– Վո՛ւյ, մեռնի՛մ, մեր աղջիկները առանկներուն ձեռքը տուինք, որ այս տեսակ օրինակներ տեսնան: Այս իրիկուն իսկ մարդուս պիտի ըսեմ· երկինք կը բարձրացնէ միւսուն ալ, օրիորդն ալ, Թո՛ղ իմանայ...

Իրիկունը, ամուսիններուն տուն վերադարձին, փոքրիկ, փայտէ տնակներուն մէջ հաւանաբար առաջին արտասանուած խօսքը եղած էր·

– Միւսուն եւ օրիորդը միասին պտոյտի գացին, սատանան դիտէ ո՛ւր...

Ամուսինները հաչիւ յաջողած էին հանդարտեցնել իրենց վրդովուած կիները·

– Եղածը ի՞նչ է քի· պտոյտի գացեր են: Երկուքն ալ լուրջ եւ ուսումնական մարդիկ են, չատ չատ պսակ մը պիտի ունենանք: Միւսուն երեք տարի կ'ընէ դիւղս ն· է՛, մէկ կնկայ ծուռ աչքով նայած ունի՞, հէլպէթ թէ՝ օր մը օրանոց պիտի ամուսնանայ· լաւ է քի իրար առնեն, երկար կը մնան դիւղը:

Հաղիւ քիչ մը հանդստացած՝ դիւղին կանայք կրկին վրդովուեցան: Նկատեր էին, որ միւսուն օրիորդին տունը կ'երթար, մութը կոխելէ վերջն ալ:

Յաջորդ օրն իսկ, կիները իրենց մէջէն ընտրեցին ամենաճարպիկը, Սուրբիկ տուտուն որ հանրածանօթ էր ուրիչներու տունը անցած զարճածը իմանալու իր հմտութեամբ:

– Գնա՛, – ըսեր էին, – մէյ մը խօսեցուր օրիորդին տանտիրուհին, տիկին Ադապին· տեսնենք եղածն ի՞նչ է:

Սուրբիկ տուտու, հպարտ իրեն տըրուած առաքելութեամբ եւ հետաքրքրութենէն դողալով, գացեր զարկեր էր տիկին Ադապիի դուռը:

Սուրբիկ տուտուի անժամանակ այցելութիւնը չէր զարմացուցած տիկին Ադապին: Ան անմիջապէս կռահեր էր անոր այցելութեան նպատակը, բայց չհասկընալ ձեւացուցած էր:

– Բարով եկար, Սուրբիկ տուտու – ըսեր էր սիրալիր, – աս ի՞նչ հով բերաւ քեզ:

– Հիչ, սանկ կ'անցնէի, – ըսի, – մէյ մը տեսնամ թէ՝ ի՞նչ կ'ընէ տիկին Ադապին: Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ, նայինք:

– Հիչ, ի՞նչ պիտի ըլլայ քի· օրը դիչեր կ'ընենք աչխատելով, չարչարուելով: Ամէն մէկ օրը միւսին նման:

Սուրբիկ տուտուն չէր դիտեր թէ՝ ի՞նչ ընէ տանտիրուհին խօսեցնելու համար:

– Նորութիւն մը, բան մը չկա՞յ: Ի՞նչ կ'ընէ օրիորդը, քեզի նեղութիւն չի՞ տար...

– Կը հասկնամ մտքէդ անցածը, Սուրբիկ տուտու, – պատասխաներ էր տիկին Ադապին, համբերութիւնը հատած·– Առաջինը չես, որ կու գաս: Այսօր հինգերորդն ես: Սա միւսուին օրիորդին գալուն համար չե՞ս... հա՞: Անոր համար չէ՞ քի գործ բան թողած իրար էք անցեր: Իհ, կրնամ հանգիստ քնանալ: Քոյր ու աղբօր պես են: Հըլպա, ի՞նչ կ'ուզէիք· միս մինակ տղայ, միս մինակ աղջիկ, ոչ ընտանիք, ոչ ծանօթ, հըլպա ի՞նչ ընեն, իրարու քով կու գան, կը խօսին, ժամանակը կ'անցնի...

Սուրբիկ տուտուն թերահաւատ կը ժպտայ՝ դիղին ակռաները ցոյց տալով:

– Ի՞նչ դիտնամ, ըսի քի կրակը վառողին քով չեն դներ ·ըսի, որ դպրոցին պատիւը մեր...

– Է՛, բաւական է, – պոռաց տիկին Ադապի, – հոս ոչ վառօդ կայ, ոչ կրակ: Կրնաք հանդիստ քնանալ: Սկիզբները, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ես ալ անհանգստացայ, ելայ դրան ծակէն նայեցայ: Է՛, քուրիկ, մէկը սեղանին սա կողմն է նըստեր, միւսը թէչք՝ ան կողմը. մէկը կը կարդայ, միւսը կը լսէ: Հիմա չէ, մտածեցի, քիչ վերջը դամ նայիմ: Է, ապէ՛կ, քիչ վերջը տեսածս նոյնն էր, միայն կարդացողը փոխուեր էր: Ցետոյ թէչ խմեցին, յետոյ ալ օրիորդը քէման չալեց: Ահա եղածը· Իմ տունիս մէջ անպատիւ բան չի պատահիր... Նամուսի մասին ես ալ զգայիար ունիմ: Ջերմէ դա՞ս պիտի առնեմ:

(Շար· 51)

Գավէզեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ՝

ԱԼԻՍ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 14-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 18, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէէօ - Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին հրոջ եւ եղբայրներուն:

ՋԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչէ Երջանեան վարչութիւնը ինչպէս նաեւ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Ալիս Սամուէլեան - Ասլանեանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իր ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ մեծը Էմիլ Ասլանեանի մահուան առիթով:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչէ Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը կը ցաւակցի ընկերուհի Լիզա Թիւլիպէի եւ քրոջ Թանէթ Ընքապապեանի, իրենց քեռայրին եւ ամուսնոյն՝ Արամ Ընճապապեանի, նաեւ իրենց եղբօր՝ Ռուստամ Ջալըճեանի կսկծալի մահուան առիթիւ: Այս առիթով, մասնաճիւղս չնորհակալութեամբ առացած է հեռաձայ նուիրատուութիւնները. -

Տէր եւ Տիկին Մինաս Օհաննէսեանէ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Դարբինեանէ 25 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեանէ, Օր. Սիրվարդ Սապունճեանէ 30-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Քարքուճլիէ 50 Եւրօ:

Այս առիթիւ մասնաճիւղը, փոխան ծաղկեպսակի 50 Եւրօ կը նուիրէ Հայ Դատի Յանձնախումբին:

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՂՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԻՄԻ. - Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ժապ Աբէլեան - Պօղոսեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

*
**

ՎԵՆԵՏԻԿ. - Զուարթ Գազանճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*
**

ՓԱՐԻԶ. - Ներսէս Շահինեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*
**

ՓԱՐԻԶ. - Մարի եւ Գլօտ Մուրաֆեան 130 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

*
**

ՓԱՐԻԶ. - Անժէլ եւ Տիգրան Գուլումճեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

*
**

ՓԱՐԻԶ. - Արփի Թոմոյեան 70 Եւրօ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ընտանեաց «Յառաջ»էն):

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter
à la présentation
de la traduction de l'ouvrage
de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(*Ingénieur atomiste*)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30-ին սովորական հաւաքատեղին:

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

*
**

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հոկումէնիկական եւ հանդիսաեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 19-ին,*
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆԸ:*

Առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Արեւաւաղալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հոկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2-ին,*
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9-ին:*

*
**

Իսկ արեւաւաղի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւաւաղ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ և հոգեհանդիսա ժամը 11·45ին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԾՆԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Մարտ 20 ժամը 20·30-ին

Մեզ ծանօթ եւ անծանօթ

ԳՐԻԳՈՐ ՉՕՀՐԱՊԸ

Բանախօս՝ ԿԱՐԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
Անահիտ Սիմոնեան
եւ
Մաուլէն Սիրոյ-Տաղ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT ARMINE
SEREKIAN SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars

à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

A l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise

des Journées d'Amitié

au profit de l'Ecole Sainte Croix du samedi
(BAZAR DE CHARITE)
dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris IIIe (l'entrée par l'église)

Le samedi et dimanche 22 et 23 mars, de 13h à 20h.

Bimbeloterie — parfumerie —
brocante — librairie — confection —
traiteur cuisine orientale etc...

Métro : République, Filles du Calvaire

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

1 SEMAINE EN ARMÉNIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SUPER PROMOTION
575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX À PARTIR DE
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 18
MARDI
18 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·646 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·646

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՍՈՐՆԵՐՈՒ ԵՐԲԵԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՊՈՒՇԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆՄԻԶԱԿԱՆ Է

ՇԻՐԱԿ ՄԻՇՏ ԴԷՄ Է

Կիրակի, Մարտ 16–ին է որ պատերազմի կողմնակից երկրները՝ ԱՄՆ, Սպանիա, Մեծն–Բրիտանիա հանդիպում մը ունեցան, որ հազիւ քանի մը ժամ տեւեց, բայց, բաւեց որ վճռական որոշում տըրուի, ինչ կը վերաբերի պատերազմին: Ճ. Պուշ, Պլէր եւ Ասնար վճռական են: Պուշի համար, Մարտ 17–ը «ճշմարտութեան պահն է» եւ այդ օրը Ապահովութեան Խորհուրդը պարտի պատերազմի լայնօրինակը տալ: Պատերազմ բառը չի դործածուիր, բայց, վերջնագիրը յստակ է: Պուշ, հանդիպումի մը աւարտին յայտարարեց. – «ՄԱԿ–ը իր դործը չտեսաւ Իրանտա եւ Քոսովօ, կը յուսանք որ վաղը ՄԱԿ–ը իր դործը կը տեսնէ իրաքեան տագնապին մէջ: ՄԱԿ–ը չատ կարեւոր կազմակերպութիւն մըն է, բայց, երբ բանաձեւեր քուէարկուին, պէտք է այնպէս ընել, որ բառերը իմաստ մը ունենան»: Պուշ դեռ չեչտած է «այն եղրակացութեան յանդեցանք որ վաղը (Երկուշաբթի, Մարտ 17) ճշմարտութեան պահ մը պիտի ըլլայ համայն աշխարհի համար»: Մամուլի այս ասուլիսին ատեն, լրագրողներ ուզեցին որ աւելի յստակ ըլլայ եւ յայտնէ թէ պատերազմի պիտի դիմէ՞, եթէ Ապահովութեան Խորհուրդը չքուէարկէ այդ Բ. բանաձեւը, նախագահ Պուշ կը կրկնէ՝ «Այդ է պոր կ'ըսեմ: Երկուշաբթի այն օրն է երբ պիտի վճռենք թէ դիւանագիտութիւնը կրնա՞յ դործել»: ԱՄՆ–ու նախագահը միացեալ Իրաք մը կ'ուզէ, ժողովրդավար հիմնարկներով Ս. Հիւսէյնի վարչակարգին տապալումէն ետք: Երեքները որոշած են նաեւ երկուշաբթի վաղ առաւօտեան հեռաձայնել Շիրաքի եւ ճնշում բանեցընել, թէև Ֆրանսայի նախագահը ամերիկեան հեռատեսիլի ՍԻ–ՊԻ–ԷՍ եւ ՍԻ–ԷՆ–ԷՆ կայաններէն կրկնեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է իր վէթօն դնելու: Միաժամանակ ուզեց որ չատ մեծ ծաւալ չառնէ Միացեալ – Նահանգներու հետ յարաբերութեանց վատթարացումը, թէեւ Ամերիկացիք նոյն մօտեցումը չունին: Եւ այլեւս չեն պիտեր ինչպէս լուծել իրենց վրէժը Ֆրանսացիներէն, հակառակ անոր որ պատերազմին դէմ եղողը միայն Ֆրանսան չէ, ամբողջ աշխարհ դէմ է, ինչ՝ ցոյցերը, բայց, Ամերիկա իր մաղձը կը թափէ Ֆրանսայի վրայ: Վրէժ լուծելու վերջին միտը կը վերաբերի Նորմանդի Թաղուած ամերիկացի չուրջ 60 հազար զինուորներու դիակները Ամերիկա փոխադրելու, որովհետեւ հողը ուր թաղուած են արժանի չէ իրենց:

*
**

Հ. Պլիքս, ՄԱԿ–ի քննիչներու դեկավարը «չատ սպառնական» գտաւ Պուշի խօսքերը եւ չբացառեց քննիչներու մեկնումը Իրաքէն, եթէ Թոյլ չտրուի որ իրենց աշխատանքը չարունակեն: Իրաքէն կը մեկնին արդէն դիւանագիտական բոլոր մարմինները, դեսպաններն ու պաշտօնատարները: Ժողովուրդն ալ խուճապի մատնուած է եւ ով որ կրնայ կը ջանայ ապատան դտնել դրացի երկիր մը:

*
**

Ս. Հիւսէյն երկիրը պաշտպանութեան չորս շրջաններու բաժնեց, ամէն մէկը դնելով իր չորս ամէնէն հաւատարիմ հրամանատարներուն ղեկավարութեան տակ, մէկը՝ իր իսկ զաւկին: Սպառնաց նաեւ հակամարտութիւնը տարածել ամբողջ երկրագունդին, ամերիկեան յարձակման մը պարագային: Միաժամանակ թէեւ, Իրաք կ'ուզէ չարունակել դործակցիլ ՄԱԿ–ի քննիչներուն հետ, բայց, ասոնք արդէն մեկնումի ճամբան բռնած են: ԱՄՆ հրահանգած են նաեւ Իսրայէլի, Սուրիոյ եւ Քուէյթի իրենց քաղաքացիներուն մեկնիլ:

*
**

Թուրքիոյ նոր վարչապետը՝ Էրտողան չաճապարեր դոհացում տալու համար Ամերիկացիներուն: Տրամադիր չէ մերժուած բանաձեւը (ամերիկեան զօրքի տեղաւորում) կրկին Ազգային Ժողովի ներկայացնելու առ այժմ, օրակարգի նիւթ չէ, կ'ըսէ: Պարզ է որ Թուրքիա ամէն բան պիտի ընէ առաւելադոյն ապահովութիւն ձեռք ձդելու համար Ամերիկացիներէն: Բայց եւ այնպէս Թուրք ընդդիմութիւնը (Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւն) կասկած ունի որ կառավարութիւնը դաղտնի համաձայնագիր մը ստորագրած ըլլայ Ամերիկացիներուն հետ: Օնուր Էօյմէն կը բացատրէ «Ժուռնալ տիւ Տիմանչ»ի որ եթէ արտօնած են զօրութիւն ունեցող կռոյցներու արդիականացումը եւ տարածումը, չեն արտօնած որ օտար զինուորականներ Երթեւեկեն երկրին մէջ: Նախկին դիւանագէտ, Էօյմէն վստահութիւն չունի կառավարութեան վրայ, հարց տուած է Պաշտպանութեան նախարարին թէ համաձայնագիր մը կա՞յ Ամերիկացիներուն հետ, ան դրական պատասխան տուած է Պաշտպանութեան նախարարին ւիլ բովանդակութեան մասին:

Պոլսոյ մէջ, Մարտ 16–ին, 26 հոդի ձերբակալուած են ցոյցի մը ատեն, որ 300 հոդի համախմբած էր Տեհափ–ի հրապարէզով:

*
**

Բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան կըրկին, Մարտ 15–ին, քաղաքէ քաղաք պատերազմին դէմ: Ամէնէն աւելի ժողովուրդ համախմբած էր Միլանոյի ցոյցը (500 հազար), ցոյցեր եղան նաեւ Սպանիա, Գանատա, Ֆրանսա, Ուաշինկթըն, Պրազիլ, Եմէն եւ այլուր:

*
**

Գազայի հարաւը 23 տարեկան խաղապաշտ Ամերիկուհի մը սպաննուած է, ճզմուելով իսրայէլեան պիւլտոզէրի մը կողմէ: Ականատեսներու համաձայն կինը կը ջանար արգելք հանդիսանալ պիւլտոզէրի յառաջացման, երբ վարորդը զինք տեսնելով հանդերձ ճզմած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ԼԻՒԲ ԼԱԿԱՌՏԷՐ, Ֆրանսայի մեծագոյն գործատէրերէն մէկը, եթէ ոչ մեծագոյնը, մեռաւ 75 տարեկանին, Մարտ 14–ի գիշերը, Փարիզի Լաւիպուա–պիէր հիւանդանոցին մէջ: Մահուան պատրաստները կամ պատճառները չատ յստակ չեն, հակառակ արուած բժշկական բացատրութիւններուն: Լակառտէր, Փետր. 27–ին, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած էր կոնքէն, ապա տուն վերադարձած, բայց, յաջորդ օրը մահաբեր մէջ փոխադրուած էր Լաւիպուազիէռ հիւանդանոցի վերակենդանացման բաժինը: Կ'ըսուի թէ վարակուած էր չատ հազուագիւտ վիրիւսէ մը, որ քայքայած էր ղպային դրութիւնը: Անէն պարագայի մէջ, Լակառտէրի հետ կ'անհետանայ Ֆրանսայի թացառիկ դէմքը մը, որու կայսրութիւնը կը գնահատուի 4,6 միլիառ եւրօ եւ կը վերաբերի բոլոր ճիւղերուն՝ ճարտարարուեստ, օդանաւորդութիւն, մեռիա, կառք, ձի, մամուլ, հրատարակչութիւն: Իր վերջին գնումն էր Վիվէնտի Իւնիվերսալի հրատարակչական գործունէութիւնը: Տէրն էր Հաչեթի, մամուլի («Էլ», «Մաչ»), սպասարկութիւններու (Ռըլէյ, Վիրժին), Մարթրայի (կառք), ձայնասփիւռի (Եւրոպա 1, Եւրոպա 2, Էֆ–Էֆ–Էմ, եւ այլն, եւ այլն: Ունեցած է նաեւ ձախողութիւններ (Թէ–Էֆ 1, Գանալ), բայց, կը սիրէր կըրկնել՝ սխալներ գործած եմ, բայց, երբեք նոյնը: Իր միակ զաւակն է՝ Առնօ, որ դլուխը կ'անցնի այս հսկայ կայսրութեան:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ներխուժում մը կատարած է Գազայի զօտիէն ներս, ըստպանելով 6 Պաղեստինցիներ, որոնց մէջ 13 տարուս մանչուկ մը եւ նորածին մը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ 24 ժամեան գործադուլի չարժումի մը կը դիմէ Մարտ 18–ին: Երթեւեկը պիտի դադրի Մարտ 17–ին իսկ, ժամը 20–էն սկսեալ: Բողոքի պատճառն է Եւրոպական Միութեան որոչումներու կիրարկումը, ինչ կը վերաբերի ապրանքներու փոխադրութեան: Գործադուլի ձեռնարկած է նաեւ Ազգային կրթութիւնը:

ԹՈՒԱՏՄՈՒ մատակարիչ համաձարակ մը մէջտեղ եկած է Զինաստան եւ ստ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 15 / 17)

Տ· ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լրագրող Տ· Նաղդալեանի սպանութեան կնդրով ամբաստանուած Գրիդոր Պետրոսեան Մարտ 13–ին անձնատուր եղած է ոստիկանութեան: Հետաքննութեամբ պարզուած էր որ յանցագործներու խումբը Տ· Նաղդալեանի սպանութեան նախորդող ամիսներուն պատրաստած եւ իրագործած է չարք մը ծանր չարագործութիւններ, այդ կարդին՝ նաեւ պինեալ աւազակային յարձակումներ: Մումբին պատուիրատուները եղած են Յովհ· Յարութիւնեան եւ Խաչիկ Ահարոնեան:

Յաջորդ օրն ալ, Մարտ 14–ին, Երեւանի իր բնակարանին մէջ ձերբակալուած է Յովհ· Յարութիւնեան որ ծանօթ է «Ապէր» մականիրովը

Նոյն օրը Վազգէն Սարգսեանի եղբայրը, նախկին վարչապետ, Արամ Սարգսեան հսկողութեան տակ առնուած է, նոյն սպանութեան առընչութեամբ: Ատոր պատճառը այն եղած է որ ձերբակալուած ամբաստանեալներէն մէկը իր հարցաքննութեան ընթացքին տրպէս ոճիրին դրդող, տուած է անոր անունը: Դիպահ մնալու պարմանաժամը 96 ժամ ըլլալով Հայաստանի մէջ, հարկ է սպասել անոր աւարտին, տեսնելու համար որ Ա· Սարգսեան պիտի մեղադրուի ու բանտարկուի՞:

*
**

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ս· Դեմիրճեանի զօրակից ուժերուն կազմակերպած հերթական հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Մարտ 14–ին: Երյթներ ունեցած են ինքը, Ս· Դեմիրճեան, Ա· Սարգսեան, Ա· Սադոյեան եւ ուրիշներ: Անոնք կրկնած են նախագահական ընտրութեան ընթացքին կատարուած զանգուածային օրինազանցումներու պընդումները· նոյնմասնաւ յայտարարուելով մը նաեւ թէ Բ· փուլ մը տեղի կ'ունենայ: Ատեանը ունկնդրելէ ետք կողմերու արտայայտութիւնները, ընդմիջած է նիստը մինչեւ Մարտ 19:

*
**

Ա· ԳԵՂԱՄԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՒ

Սահմանադրական դատարանը Մարտ 14–ին սկսած է քննել նախագահութեան թեկնածուներէն Արտաշէս Գեղամեանի դիմումը· անով կը պահանջուէր անվաւեր հռչակել նախագահական ընտրութեան առաջին փուլէն ետք, Փետր· 25–ին կեդրոնական ընտրութեան յանձնաժողովին դիմ որոչումը թէ Բ· փուլ մը տեղի կ'ունենայ: Ատեանը ունկնդրելէ ետք կողմերու արտայայտութիւնները, ընդմիջած է նիստը մինչեւ Մարտ 19:

*
**

ԴԱՏԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ

Երեւանի կեդրոն եւ Նորք – Մարաշ համայնքներու Ա· դատարանը Մարտ 14–ին քննած է Ս· Դեմիրճեանի վստահուած անձ Աչոտ Սարգսեանի կեդր· ընտրական յանձնաժողովին դէմ ներկայացուցած դիմումը· անով կը պահանջուէր որ յանձնաժողովը վերաքննէ առաջին փուլէն ետք չարք մը ընտրական դրասենեակներու հրապարակած արդիւնքները որոնք բողոքելու տեղի տուած էին: Դատարանը վճռած է որ ընտրութեան արդիւնքներու վիճարկման հարցերը ենթակայ են Սահմանադրական ատեանի քննութեան:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՑԱ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵՑՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԼԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Գ.
(Ա. մաս)

Ազատութիւնը չէ կարելի սովորել ստրկութեան մէջ միայն ազատութիւնն է վարժեցնում ազատութեան:
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ինչպէս Հայաստանի, նոյնպէս եւ տարաշխարհի Հայերը շատ են ուզում օր առաջ տեսնել ազգային մեր զարթօնքը, որ ուշանում է... Արդ արդար ցանկութիւնը այնքան սաստիկ է, որ արդէն սկսել են բարձրաձայն երազել մի իրականութիւն, որպիսին էր սովետական կամ կոմունիստական վարչակարգը:

Ցիրաւի, ազգային մեր զարթօնքը ուշանում է... Եւ Հայ Ազգը այնպէս էլ քնած կը մնայ, եթէ նրան արթնացնող չլինի կամ, եթէ իրար յաջորդող երազախաւսութիւնների մէջեւ յանկարծ ինքը չուզենայ արթնանալ, նայել ինքն իրեն, նայել շուրջն ու տեսնել մի իրականութիւն, որ յամառօրէն չի ուզում տեսնել 1988-ից ի վեր: Աւելի ճիշդ 1988-ի փետրուարեան վերջին ու մինչ այն չարաթից ի վեր, երբ նա յաղթահարել էր վախը, առելութիւնը եւ ազատ մարդու բարոյականութեամբ ոտքի էր կանգնել բռնատիրութեան դէմ:

«Սովետահայրենասէրները» նորէն խաբեցին ըմբոստացած Հային: Այդ խաբէութիւնը յաջողուեց եւ ճիշդ յաջորդ առաւօտ Հայն իր աչքերը բացեց սովետական հրաապարէների եւ բանակային պատժիչ զօրամասերի չրջապատում խմբէ:

... Հուսկ ուրեմն, յետպայ իրարաձուխիւնների մէջ մոլորուած, չարունակար յուսախաբուած Հայը առայժմ չի ուզում կատարել վերկարար եզրակացութիւնը, որ թէեւ անցեալի եօթանասուն տարիները ներկայացնում են պատմութեան որոշ հատուած, բայց հատուածի պատմականութիւնը որեւէ արժէք չունի: Համոզուելու համար անհրաժեշտ է օր առաջ մաքրուել ՎԱՅԻ, ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ եւ ԲԱՐՈՑԱԼՔՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ ժանգից:

Ցետպատերազմեան եւ յետպայ սերունդները արդէն իսկ չորեքթաթ լծան հասարակական _ մչակութային ասպարէզ: Եւ որպէս ինքնաբուխ չորեքթաթներ՝ կեղծիքն սիրայօժար ընդունեցին իրրեւ եզակի ու անվերապահ իրականութիւն: Չորեքթաթ կեցուածքով այդ ինքնաբուխների համար ոգեւորութիւնը դարձաւ խոնարհութեան, եթէ կ'ուզէք՝ «չորեքթաթ կենալու» միակ նախապայմանն ու չափանիշը: Սոսկ տատանումը չութիւնը համարուեց սովետական մարդու համապատասխան գրագիտութիւն: Հեղինակութիւններ դարձան ոչ թէ նրանք, ովքեր ազգային արժէքները ճանաչելու կարողութիւն ունէին եւ ունէին արժէքներ ստեղծելու Աստուածատուր շնորհք, այլ «չորեքթաթ կեցածները»:

Ինձ համար հաճելի մի առիթով «Գրական վէրանքներ» յօդուածի մէջ վահէ Օշականը ժամանակին գրել էր. «Բացայայտ է որ միայն ընդհանուր համարկ մը, գրոհ մը զանազան կողմերէ՝ կրնայ համոզել հին սերունդին, որ յանուն մտաւորական պարկեշտութեան ու հայ մշակոյթի գերադոյն շահերուն՝ պարտաւոր են վերագնահատել իրենց ամբողջ վաստակը, նոր ճշմարտութիւններու լոյսին տակ» («Ասպարէզ», 1990, Դեկտեմբեր 15):

Բայց մենք չուզեցինք վերանայել արժէքների այն սանդղակը, որ ստեղծուած էր «չորեքթաթների» հասարակութեան համար: Մենք, որ վախերում էինք «չորեքթաթերին» տրուած արտօնեալ վիճակը, չուզեցինք առաջին իսկ հնարաւորութեան դէպքում արմատախիլ անել արժէքաւորումի նախապայմանները, վերանայել չափանիշները: Եթէ նոյնիսկ արմատախիլ անելու ուժը չունեցանք, ղուցէ թէ կարողանայինք բարոյալքումի աղտոտութիւնից եւ գաղափարական ժանգից մաքրուելու փորձեր անել:

Հակառակը. Ստալինեան մըցանակի դափնեկիրը բացէ ի բաց յայտարարեց. «Ես կոմունիստ եմ... Եւ այդպիսին են մեր ազգի բոլոր նուիրեալները՝ Խորենացուց սկսած» (Ս. Կապուտիկեան, 1992): Թւում է, արդէն սկսուել էին ուրիշ ժամանակներ եւ, եթէ սեփական ժանգը մաքրելու խիզախութիւնն էլ էր ամլացել, ապա գոնէ կարելի էր ապաչխարել: Ապաչխարութեան փոխարէն, «չորեքթաթային» կեցուածքը հաւատարիմ՝ ըըր-ջանառութեան մէջ էր նետում մի նոր կեղծիք – «ազգի նուիրեալ կարող է լինել միայն կոմունիստը»:

Սոցիալիստական ռեալիզմի մեթոդով ստեղծուած սովետական գրականութեան եւ արուեստի ստեղծագործութիւնները, որոնք հետապնդել են «սովետական մարդ», «սովետական հայրենասէր», «սովետական հայ», «սովետական ապրելակերպ», «սովետական աղնուութիւն» եւ ընդհանրապէս Մարդուն ամէնայն սովետականով ձեւախախտելու նպատակ, այսօր էլ դիտարկում ենք նոյն սովետական չափանիշներով:

Եւ ահա, Աւարայրի ճակատամարտը չարունակում ենք կարծել «պայքար յանուն հայրենիքի», այն պատերազմին, երբ Ե. դարին գոյութիւն չունէր «հայրենիք» եզրի սովետական խմաստը եւ Ս. Վարդանն էլ իր զօրախմբի հետ ընկաւ յանուն Քրիստոնէական հաւատի:

Այնուհետեւ, Սուրբ Գրիգոր Վարդապետ Նարեկացու Աղօթագրքի մասին չարունակում ենք կարծել, թէ. «Մինչդեռ չարականների հեղինակները պէտքական նիւթ էին դարձնում Աստուած, Քրիստոսին եւ այլն, Նարեկացին նրանցից մխանգամայն տարբերուելով՝ ուշադրութիւն դարձրեց մարդուն: Սա նշանաւոր նորոյթ էր: Նարեկացու լաւագոյն տաղերը իրենց էութեամբ ազատ են մտայղ կրօնական ոգուց: Նրանք յագեցուած են կենսուրախութեամբ եւ հումանիստական տրամադրութիւններով»: Մենք դեռ այն կարծիքին ենք, թէ «որոշ վայրկեանում այն ժամանակ նոյնիսկ եղել են թոնդրակեցութեան առաջատար կենտրոններ, որոնցից մէկը 10-րդ դարում հանդիսացաւ հոգեւոր պետերին բաւականին մեծ անհանդստութիւն պատճառած Նարեկայ վանքը»:

Իսկ որ Նարեկայ վանահայրերը Գրիգորին առաջարկել էին աղօթքներ դրել Զարեհաւանցի երկու հարիւր տարիների թեան դրեթէ երկու հարիւր տարիների տիրապետութեան տակ մոլորուած Հայերին քրիստոնէական դարձի բերելու նպատակով՝ միտուածաւոր զեղծում են «յայտագործելով», թէ «Նարեկացին առաջինն է մեր բանաստեղծներից, որ լսեցեղծեց եկեղեցական կախումից ազատ լիրիկա եւ խազախեց այն պատկերացնել անկախ արարողութիւններից՝ իր ինքնատիպ արժէքով ու նպատակներով»:

Սաւոյղ է նոյնը թոնդրակեցիների մասին սովետական առասպելը, թէ թոնդրակեան հերձուածը իբր եղել է «ազգային ազատագրութեան չարժում՝ իր ղէմ հանելով ոչ միայն եկեղեցուն եւ խոշոր աւատատէրերին, այլեւ օտար բռնատիրողներին...» Թոնդրակեան չարժումը միջնադարեան Հայաստանի հասարակական _ գաղափարական կեանքի ամէնանշանակալից յեղափոխական երեւոյթներից էր» (Հայկական Սովետական Հանրագիտարան, հ. 4, էջ 199): Հապա էլ ինչպէ՞ս չկարեկցենք նուիրեալ կոմունիստ, այսինքն լիակատար ապազգային ոգիին Սիլվային, երբ նա պնդում է, թէ հայ ժողովրդի պատմութիւնը, ականատուր պատմական դէմքերը՝ նուիրեալները եղել են կոմունիստական 70 տարիների նախընթացներ:

Այս իմաստով հաղիւ թէ նուիրեալ կոչուի Արիստակէս Լաստիվերցին, որ Թոնդրակեցիների մասին գրում է. «Զգոյշ եղէք սուտ մարգարէներից, որ կը գան ձեզ մօտ պառան հանդերձով, իսկ ներչից գայլեր են յափշտակող»: «Արտաքին թշնամիներից զգուշանալը դէւրին է, – չարունակում է նա, _ բայց սրանք մեր ցեղից են, խօսում են մեր լեզուով, ուստի եւ սրանց ճանաչելն ու սրանցից զգուշանալը դժուար է»:

Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունին վկայում է, թէ Թոնդրակեցիները «խրատութիւն չէին ընդում սրանց ու կանոնց եւ ոչ էլ ընտանիքների մէջեւ... Պատուիրեցին պղծութեան էին վաճառում անհատ օտարներին: Բարմունքեանը խոնարհ ու հնազանդ պահելու նպատակով մարդկանց պահում էին սարսափի ճիրանների մէջ՝ ընտանիքները բնակութիւնից տեղահանելով եւ աքսորելով»...

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԿՈՉՆԱԿ

ԴՊՐՈՑԸ ՊԱՀԵՑԻՆՔ, ՀԻՄԱ ՇԷՆՔԸ ՇԻՆԵՆՔ

Կը թուի թէ վերջապէս հնչած է Փըրանսահայ դաղութին զարթօնքի եւ փիառակցութեան պահը. տասնամեակներով անտեսուած, մոռցուած «հայկական դըպրոց»ը ամբողջ հասակով ու լայնքով արդարօրէն հաչիւ կը պահանջէ թիւով ու կարողականութեամբ պատկառելի պաղութիւն: Այդ պահանջին անմերժելի յուցանիչը այն է որ դպրոցական նիւթը մշտական ներկայութիւնը դարձած է մեր առօրեային:

Ճիշդ է, տակաւին չատ հեռու ենք զաղութին թիւին հետ ուղիղ համեմատական քանակով վարժարան ունենալու հնարաւորութենէն: Բայց կարեւորը սկիզբի մը ձեռնարկելու քաջութիւնն է եւ այսօր առնուած է այդ քայլը: Դպրոցը, ամէնօրեան, հոգ չէ թէ առ այժմ հինգ անունով, արդէն յոյսի փոքր ածուն է այս զաղութին որուն ճիտին պարտքն է պահել, պահպանել, մանաւանդ աճեցընել այդ ծաղիկներէն ամէն մէկը:

Երէկ Դպրոցասէրն էր որ Մարտ 15-ի բարեսիրական աճուրդով հետաքրքրութեան կոչ կ'ուղղէր, ի նպաստ չէնքին բարելաւման անհրաժեշտ աշխատանքին: Այսօր Մարսէյլի Համազգայինը իր լուրջ, այլ մեծածախիք ծրագիրով զարթօնքի հզօր կոչնակ մը կը հնչեցնէ: Դպրոցը որ քանի տարուան գոյութիւն մը ունի արդէն, վճռած է վերջ տալ ամէն մէկուս բաժին ինկած ամօթին: Այդ ամօթը կու գայ չէնքի այն անբաւարար, յուսահատական վիճակէն որ Համազգայինի վարժարանին է երկու տասնամեակէ ի վեր: Հաւանօրէն, եղեռնին յաջորդած տարիներուն միայն հայութիւնը պարտաւորուած էր դպրոց հաստատելու լքուած չէնքերու, հիւղանդ – ման կառոյցներու, պատրաստի դասարաններու մէջ: Անձրեւին կաթկթող տանիքներով, թաղամաթիւ չզոյութիւններով – աշխատանոց, խաղավայր, եւայլն–, այդ հաստատութիւնները դժուար ժամանակի, վերապրումի ճիգով տարած զանգուածներու կեանքին մէկ էջն էին: Իսկ մենք՝ մեր մասուր ու նիւթական կարողականութեամբ, թիւով, որոշ նկատառումի արժանացած, համարկումի ուժգար համարուածներս, կ'ապրինք քըսանըմէկերորդ դարուն մէջ: Եւ քանի տարիէ ի վեր, Համազգայինի աստանդական, հիւղաւանային կացութիւնը չի վրդովեր մեզ. ա՛լ ուր մնաց ամօթի ըզգացում ներչնչել: Նոյնը Դպրոցասէրի, Թատրմանչացի պարագային:

Բարեբախտաբար, ինչպէս միշտ, այսօր ալ կան ընդհանուրին չըրածը ընելու յանձնառութեան տէր մարդիկ: Անոնք, արդէն գործի ձեռնարկած են Համազգայինի դպրոցին այդ անունին ներկայ դարուն չափանիշով արժանի տուն մը տալու համար: Շինութեան առաջին չերտը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին. մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աչակերտները (253-էն 140–ը) այս տարուան վերամուտին պիտի դադրին հիւղուանի բնակիչ դպրոցականներ ըլլալէ: Կը մնայ միջոցը ունենալ որպէսզի վարչութիւնը ստիպուած չըլլայ նախկին հինգ ու մին կամ-կարասին նոր չէնքը փոխադրելու:

Գոլէժի եւ լիսէի բաժիններուն նոր չէնքը պատրաստ պիտի ըլլայ յաջորդ, 2004-ի վերամուտին. սակայն, այս տարեշրջանէն (2003 – 2004 դասաչրջան) առնանք պիտի աչխատին համակարգիչներու նոր սրահին, նոր գրադարանին մէջ ու ճաչեն նոր ճաչարանը:

Հեռուէ սուրբին զօրութեան միչտ ջերմ հաւատացեալ մեր բազմութիւնները արթնցնելու կարեւոր ազդակ մը կ'ըլլայ հաւանօրէն արձագանգել հետեւեալ լուրին. Պուշ-սիւ-Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ, ծերակուտական Ժ.Ն. կեռնինի որ Մարտ 7-ին այց մը տուած է չինութեան վայրը, յայտարարած է թէ յաջորդ տարի չուրջ մէկ միլիոն եւրոյի յատկացում մը պիտի ընեն վարժարանին:

Համազգայինը այս տարեվերջին տասը աչակերտ կը ներկայացնէ պաքալորէայի, հինգը դիտական բաժինէն են, հինգը անտեսութեան: Ո՞վ պիտի չուզէ ունենալ ապահովութիւնը թէ անոնք հիւղուան-դպրոցին վերջին չրջանաւարտները պիտի ըլլան:

Այդ ապահովութիւնը ունենալու առիթը ստեղծած են Համազգայինի դպրոցին պատասխանատուները, ձեռնարկելով լայն հանդանակութեան մը: Շուրջ քսան հազար դիմում–հրաւէր ղրկուած է. մէկդի դնելէ առաջ ստացուած պահառանը, երկու երկվայրկեան մտածել ամէն օր աչ ու ձախին վատնուած դուռմարներու մասին, արդէն լուրջ ներդրում կ'ըլլայ դպրոցաչինութեան դար մը տեւած ամօթը դարմանելու գործին:

Մեզմէ ո՛վ պիտի ուզէր թերանալ այս հանդրուանին ու փախցնել ամօթ մը թաթախելու առիթը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՎԱՅԻ, ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ եւ ԲԱՐՈՑԱԼՔՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ դործին նուիրեալները թոնդրակեան անաստուածութեան ու բարքերն ապականող չարիքը «դասակարգային բնոյթ ունեցող յատաչադիմական ու իրատես չարժում» անուանելով, սովետական այս հերթական առասպելը որպէս ճշմարիտ ու արժէքաւոր գիտելիք ներչնչել են սովետահային մի յատակ նըպատակով, թէ սոցիալիստական կարգերը, կոմունիստական գաղափարները եւ աստուածամերժութիւնը հայի համար ոչ թէ օտարամուտ չարիք են եւ արհաւիրք, այլ առնուազն՝ ազգային աւանդութիւն:

Եւ ուրեմն. Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունին էլ, որ Խորով վարդապետ Աստուածաբան, Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին, Սուրբ Ներսէս Շնորհալին եւ Հայր Կոթեանը հաւատարիմ մնալ գործչների պէս պայքարել է չարիքի դէմ, սովետական պաշտօնական պատմութեան բնորոչումով ընդամէնը «որպէս իշխող դասի գաղափարախօս ու չահերի պաչտպան, գինուած ըսկատներով ճնշել է թոնդրակեան չարժումը» (ՀՀՀ, հ. 1, էջ 716):

Շար. 3)

ՎԱՏԻԿԱՆ ՔԱՆԻ՞ ՋՈԿԱՏ ՈՒՆԻ

Վատիկանի ձայնասփիւռը, «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», «Կաթողիկէ քաղաքակրթութիւն» եւ «Քրիստոնեայ ընտանիք» թերթերը «չորս հրացանակիրներ»ն են որոնք զօրակից են Պապին, նախագահ Պուշի դէմ մղած պայքարին մէջ: Ամիսներէ ի վեր այս լրատիւները յանձնառու մասնակցութիւն կը բերեն պայքարին որ ամէնէն դժուարինն է Պապին մղածներէն, Լեհաստանի Սոլիտարնոսքի կողքին եղած օրերէն ի վեր: Այդ պայքարին մէկ նպատակն է կասեցնել պատերազմի ամերիկեան մեքենան:

Սակայն, մինչ յետպատերազմեան սահմանները կը դծէին, հարց տուած էր թէ Վատիկան քանի՞ զոհատ ունի, որպէս պատասխան կրօնական ազատութիւնները, իրաւունքները յարգելու Վատիկանի դիմումներուն: Իսկ այսօրուան պայքարին մէջ, որ կեդրոնացած է համախոհներու որոնումին վրայ, բանակները չատ բանի չեն ծառայեր: Կարեւորը միջազգային հանրային կարծիքին վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու կարողութիւնն է: Ու այդ պայքարին մէջ Պապը ցոյց տուաւ որ դիտէ յաջողութեամբ գործածել լրատիւռային հրթիռները: Աւտոր մէջ գլխաւոր դերը կատարեց Վատիկանի ձայնասփիւռը որ աշխարհին գլխաւոր 29 լեզուներով սփռում ունի հինգ երկրամասին վրայ. այդ միջոցը գործածելով ան տեղեկատուութեան իսկական տեղատարափ մը թափեց տասնեակ միլիոնաւոր ունկնդիրներու վրայ: Աւտոր ըսի համացանցը անուրանալի օժանդակութիւն ունեցաւ որեւէ պահու հրամցնելով խմբագրականներ, քրոնիկներ:

Դառիթ Վատիկան ձայնը բարձրացնել սկսաւ անցեալ աշնան, երբ Պապը տակաւին կը ջանար տարհամոզելու քաղաքականութիւն մը տանիլ ԱՄՆ-ու նկատմամբ: Ցխուսեանն կրօնաւոր Հ. Փասքալ Որկոմէդոյի խմբագրականները չեզոր դրին Վատիկանի լրատիւռային գրոհին վրայ: Ան իր յատակ, ուղղակի ոճով Թիրախ առաւ ամերիկեան միամտութիւնը, առանց կասկած ձգելու քահանայապետին կեցուածքին մասին որ պատրաստ էր պաշտպանելու ՄԱԿ-ի կեդրոնական դերը:

Ցխուսեաններըը պատասխանատու են նաեւ «Կաթողիկէ քաղաքակրթութիւն» թերթին որուն 14 հազար օրինակները կը կարդացուին խոստացի կաթողիկէներու

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՇԱՒԻԼԻ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԷՆ ԴԷՊԻ ԱՆԹՈՆԻԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 5

Տարօրինակ խանդավառութիւն մը կը տիրէր Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» մխօրեայ դպրոցէն ներս: Արդարեւ առաւօտեան դասընթացքներուն մաս կազմող կրտսեր աշակերտները թիւով տասը, յօժար կամքով հրաժարած էին իրենց յետ միջօրէի արտադասարանային զբաղումներէն (Ֆրաժշտանոց, լողաւազան, կամ մարզական կեդրոն) ու հապճեպ ժամանած էին դպրոց պարմացնելով մեզ՝ զոյգ ուսուցչուհիներս: Անոնք միահամուռ՝ ցանկութիւն կը յայտնէին ընկերակցիլ մեզի, որովհետեւ քանի մը չաբաթ առաջ ընդառաջելով Անթոնիի հայկական դպրոցի անօրէնուհիին՝ Տիկին Գուլումճեանի հրաւէրին, այցի պիտի երթային վերյիչեալ դպրոցի աշակերտներուն՝ ծանօթանալու անոնց եւ փոխ – յարաբերութեան կապեր հաստատելու:

Մեր աշակերտներուն խանդավառութիւնը սահման չունէր. կ'ուզէր նաեւ անոնց անհամբերութիւնը: Սովորական դասընթացք տեղի չէր ունենար այդ առաւօտ այլ աշակերտները իրենց ուսուցչուհիներուն օգնութեամբ կը մըղէին ձեռային աշխատանքի՝ պատրաստելով նուէրներ Անթոնիի հիւրընկալ աշակերտներուն:

Նախորդ կիրակի Բարեկենդանի տօն էր, մենք եւս Բարեկենդան պիտի տոնէինք Անթոնի. ուստի որպէս լաւագոյն նուէր, Շաւիլի աշակերտները որոշեցին պատրաստել հայկական թագեր ծպտելու համար բոլոր մանուկիկները:

Մեկնումի ժամը արդէն հասած էր: Եկեղեցւոյ հոգաբարձուներէն Տիկին Նաթա Տէմիրճեան եւ Պր. Եդուարդ Թովալեան, ինչպէս նաեւ ծնողներէն՝ Տիկին Իպապէլ Փանոսեան մեզի կ'ընկերանային յանձն առնելով նաեւ՝ կառքով փոխադրութիւնը: Ուսուցչուհի Լարա Վարդանեան կէսօրէ վերջ այլ պարտաւորութեամբ բացակայ՝ պինք փոխարինելու որպէս հիւր, մեզի կ'ընկերակցէր «Արմատ» դպրոցի ուսուցչուհի՝ Անի Նարկիզեան:

Ժամը 14–ին մեր խումբը կը ժամանէր Անթոնի, ուր դպրոցի շէմին մեզ կ'ընդունէին Տիկին Գուլումճեան, Անթոնիի Ցրանքեւհայկական ակումբի վարչականի՝ Պր. Ժապ Պետրոսեան, ուսուցչուհիներ՝ Արեգնազ եւ Յասմիկ ապա Անթոնիի աշակերտները՝ ծպտուած զանազան տարազներով:

Երկու դպրոցներուն առաջին հանդիպումը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Տեղի ունեցաւ օրուան պատշաճ կոկիկ ծրագիր մը, որուն ընթացքին զոյգ միջօրեայ մեր դպրոցներու մանուկներն ու պատանիները ծանօթացան որոշ հայկական երգ – խաղերու, պատասանութեան, բանահիւսութեան եւ յատուկ բառապաշարի: Անոնք հարթատութեամբ, ապրումով եւ մեծ հետաքրքրութեամբ ընկալեցին այդ բոլորը: Ջերմ ընդունելութեան կողքին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, մինչեւ իսկ տարեւարձի մը տօնակատարութիւնը: «

Երբ յայտարարուեցաւ հրաժեշտի պահը, աշակերտները վերադարձի դժուարութիւն յուցաբերեցին, որովհետեւ անոնց միջեւ արդէն իսկ բարեկամութիւններ ձգականած էին, անբաղձալի դարձնելով մեկնումը:

Կրկնակի չնորհակալութիւն՝ զադափարը յղացող պատասխանատուներուն:

ՌՕԶԻԿ ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍԼԱՔ

ՖԼԱՓՈՆ, ԷՓԼԱՓՈՆ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ...

Ուսուցիչը դասարանին մէջ ամրան արձակուրդէն վերադարձած աշակերտներուն մէջ կը նշմարէ նորեկ մը, սիրունիկ աղջնակ մը, որ խելօք նստած է՝ ձեռքերը հանդչեցուցած գրասեղանին վրայ:

Բնականաբար կը հարցնէ անունը:

– Փոքրիկ օրիորդ անունդ ի՞նչ է:

– Ֆլաֆոն:

– Ի՞նչ...

– Ֆլաֆո՛ն:

– ...

Բնականաբար աղջնակին անունը Ֆլաֆոն չէր. քիչ մը աւելի արտառոց բան մըն էր, զոր չուզեցի այս գրութեան մէջ յիշել: Կարիքը չկայ. յանկարծ անճնականն թշնամանք կը սեպուի...

Մեր կեանքին մէջ բազմաթիւ երեւոյթներ խորթ եւ օտարամուտ են: Առանց առնոնց կարծէք բան մը պակաս է. բայ մը կը ստեղծուի, ու անկարելի կ'ըլլայ չընչել: Հետեւաբար ամէն ինչ կ'ընենք, որպէսզի արդէն իսկ մեր ծանր առօրեան աւելի ծանրացնենք, դարձնենք անհրապոյր մեր ախտադին օտարամոլութեամբ:

Օտար անուններով մեր զաւակներուն հսկայ փաղանդն ալ ահա կու գայ աւելի մշուշոտելու մեր կեանքին պատառը:

Թուե՞մ քանի մը հատ:

Ա.լլին, Ճոյիկ, Քրիսթիան, Թաշա, Ճիլտա, Ռաչէլ, Մէյլին, Սելին, Ռալֆ, Սթիվըն, Ռոզ, Ճեսիքա, եւ ահա Ֆլաֆոն, Էֆլաֆոն, ինչու չէ նաեւ Ռութի, Ճուտի, Մոսի, ու չարքը կ'երկարի...

Սկիզբը պատճառաբանութիւնը այն էր, որ Վարդուհի մեծ մայրիկին ու Սահակ մեծ հայրիկին անունները հինցած ու «տզէտ» անուններ էին (հիմա Թաշան չատ «զարգացած» անուն է, փա՛ռք Աստեղափառին): Ուրեմն Վարդուհին եղաւ Ռոզ կամ Ռոզալին, իսկ Սահակը վերածուեցաւ Սթիվընի: Այսպէս «նէնէ»ն ու «տէտէ»ն չէին նեղուեր, իրենց սիրասուն զաւակն ալ բարդոյթ չէր ունենար «տզէտ» անունին պատճառով:

Ցետոյ մէկ քայլ ոստում ու հօ՛ փ չատ առաջին զայինք: Ուր ինչ տարօրինակ ու չնաչխարհիկ անուն կար, անցուցինք մեր զաւակներուն վիզը: Եւ եթէ պահ մը զանոնք հնչենք մեր մականուններուն հետ, ի՞նչ համահունչ ու մեղեդիի նման անուն մականուն դուրս կու գայ...

... եթէ մեր սիրելի մեղեդին, Արան, Արաքը, Վանան, Վահէն, Սանանը, Վարդը, Հրայրը ու միւսները չըլլային, մենք ինչի՞ պիտի վերածուէինք: Վատահաբար անուններու Արչակաւանի մը. Ներգաղթութիւն... Արչակը «տզէտ» անուն է. չզործածել:

Ա. ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Սուրբիկ տուտուն, որ կը ճանչնար տիկին Ազապիին բարկութեան աստիճանը, ետքը կլլեց՝ յուզումը ծածկելու համար: Բարեւեց ու հեռացաւ: Լսածին պէս պատմեց անհամբերութեամբ պինքը սպասող կանանց: Եթէ տիկին Ազապին, տանտիկնուհին, այդպէս կ'ըսէր ու կը դառնար, իրենց չէր մնար, անշուշտ, հակառակ կարծիք ունենալ, մանաւանդ այդ կարծիքը բարձրաձայն ըսել: Չէին կրնար չափուիլ տիկին Ազապիին հետ, որը հեղինակութիւն մըն էր ինքն իրմով եւ մանաւանդ «Թուլումպաճի»ներուն պետին մայրը ըլլալուն տիպարսով: Ո՞վ կրնար առարկել:

Կիները ա՛լ չխօսեցան այդ մասին, բայց ամէն անգամ որ կը հանդիպէին Սուրբ. Զապէլին, իրենց նայուածքը որոշ հեռաքրքութեամբ մը կ'ինչնար անոր մէջքին. «Աղբէօք դեռ չէ՞ն հասուցած բարակ կողերը»...

14

Աղջկանց վարժարանին մէջ, բացի օր. Զապէլէն եւ ձեռագործի ու նկարչութեան վարժուհի տիկին Սիմայէն, որ քաղաքէն կու գար չաբաթը երեք անգամ, կար նաեւ օր. Մելինէն, որ մանկապարտէզի վարժուհի էր եւ կը զբաղէր չորսէն ութ տարեկան մանչ ու աղջիկ փոքրիկներով:

Մելինէն տեղացի էր: Աւելի ճիշդ ան ծնած էր գիւղը, բայց ծնողքը այդ գիւղէն չէին, ժամանակին իբր ուսուցիչ – ուսուցչուհի եկեր եւ երկար տարիներ պաշտօնավարեր էին հոն: Հիւանդութեան մը հետեւանքով ձայնը խզուած ըլլալուն հայրը թողեր էր ուսուցչական պաշտօնը եւ գլխաւորական պիտոյքներու, նամակի թուղթի եւ լրագրի փոքրիկ կրպակ մը բացեր էր՝ կնոջ եւ աղջկան ապրուստը հոգալու համար:

Մելինէին հայրը, ուսումնասէր մարդ, իր աղջիկը գրկած էր Պոլսոյ Խասեան վարժարանը՝ ուսումը չարունակելու, երբ ան վերջացուցած էր տեղական վարժարանը, որը միշտ լաւերէն մին եղած է արուարձաններու վարժարաններու մէջ:

Ուրախութիւնը մեծ էր տուն Մելինէի Խասեան վաժարանէն ստացած չրջնաւարտի վկայականով, բայց մօտաւորապէս ամիս մը վերջը հայրը սրտի կաթուածով յանկարծամահ եղեր էր, կարծես նպատակին հասնելէ վերջ հանգըստանալու համար:

Այդ տարուան գպրոցական չրջանին համար գիւղի հոգաբարձութիւնը Մելինէն հրաւիրած էր իբր մանկապարտէզի վարժուհի:

Չարմանալի աղջիկ մըն էր Մելինէն: Իր տասնինը տարիները իրեն կը քաշէին չրջապատին լոյսերն ու բոյրերը: Բոլոր այն արեւու չոզերը, որոնք չէին կրնար թափանցել խեղճուկ փայտէ տնակներէն ներս, կը կայծկլտային իր աչքերուն մէջ: Բացառիկ գեղեցկութեան տէր աղջիկ մըն էր: Երբ իր նուրբ գծուած կարմիր շրթները բանալով կը խնդար՝ ցոյց տալով իր անթերի ակռաները, մարդ կ'ուզէր ըսել. «Բաւական է, պէտք չէ չափազանցել»...

Չէ՞ր դիտեր իր դեղեցիկ ըլլալը թէ այդպէս ցոյց կու տար: Ան պարզ էր: Բնական: Զկնորսական թաղին մէջ, ուր կ'ապրէր իր հիւանդ մօրը հետ, ամէնուն սիրելին էր:

Արդէն չորս ձկնորսներու մայրեր, քանի մը ամուսան ընթացքին, իրենց տոնական զգեստները հագած, այցելեր էին Մելինէին մօրը՝ Ծովինարին, իր աղջիկը իրենց տղուն կնութեան ուղելու համար: Ծովինար ամէն մէկուն պատասխանած էր.

– Աղջիկս դեռ պզտիկ է ամուսնանալու համար:

Մելինէի մայրը, նախկին վարժուհի, իր աղջկան համար տարբեր ամուսին մը կ'երազէր, քան ձկնորս մը, որքան ալ իր համակրանքը մեծ ըլլար դէպի երիտասարդ ձկնորսները, որոնք թէեւ կտրիճ, հայրենասէր եւ լուրջ, բայց զարդացումէ զուրկ էին:

Ճիշդ է, Սամաթիոյ մէջ կար թաղամաս մը, ուր կ'ապրէին չատ բարեկեցիկ ընտանիքներ, մտաւորականներ, բժիշկներ, փաստաբաններ, առեւտրականներ, բայց անոնք մասամբ հեռու կը մնային արհեստաւորներու եւ ձկնորսներու թաղամասին կեանքէն:

Ծովինար չատ անգամ Զարոյին, որուն մանկութեան ընկերուհին էր, կը պատմէր իր վախը Մելինէի ապագային մասին: Ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ ինք մեռնէր: Հեռու չէր այդ օրը, կ'ըսէր, քանի իր յօդացաւը հետզհետէ կը տիրէր իր ամբողջ մարմնին, երբեմն գինքը ամբողջ չաբաթներ անկողնուն դամելով:

– Եթէ այդպէս թուլամորթ մնաս, հարկաւ մահը կու գայ քեզ կը տանի, – կ'ըսէր Զարօն իր հին ընկերուհին. – Այնպէս մը բռնէ քեզ, որ մահը վախնայ մօտենալու: Սէն պարագայի, Մելինէին համար մի՛ վախնար, անոր հոգը՝ իմ վրաս:

Մելինէն «մօրաքոյր» կ'ըսէր Զարոյին, չատ անգամ ալ կատակելով՝ «հոգեկան մայրս»: Հօրը մահէն ի վեր անոր խորհուրդներուն կը դիմէր՝ իր կարգալիք դիրքերը ընտրելու կամ լուրջ որոշում տալու համար:

(Շար. 52)

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶ. _ *Տիկին Սոնա Պուտաքեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :*

*
**

ՓԱՐԻԶ. _ *Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զըրբաշեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :*

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Սահակ Պենլեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Ռաչօ Սապրիի :

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT ARMINE
SEREKIAN SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie,
mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

(Շար. Ա. էջէն)

բածուած է արդէն Ինտոնեզիա, Փիլիպեաններ, Թայլանտ եւ Վիէթնամ : Հանոյի մէջ, արդէն 41 պարագաներ յայտնաբերուած են, երկու հոգի ալ մեռած են Գանատա, անոնք Հոնք – Քոնկ եղած էին : Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւնը կը պատրաստէ հարատային – Ասիա ճամբորդողները, հիւանդութիւնը վարակիչ է եւ մահացու : Ցարդ 9 մեռեալ կայ :

ՏԻՎԼԻՃԵԱՆ յայտարարած է Ֆիկարոյի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, որ ինչ կը վերաբերի ապակեդրոնացման, պետութիւնը այլեւս յետքայլ չի կրնար ընել : Մարտ 17–ին է որ Վերապյլի Համադուժարը (Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտի Ժողով) կը քուէարկէր Սահմանադրութեան բարեփոխումը այդ ուղղութեամբ :

ՓԱՐԻԶԻ կանանց մեծ դերձակներէն մէկուն՝ Լուի Ֆէլրոյի ներկայացնելիք հաւաքածոյին 26 կտորները դողդուած են, Մարտ 13–ի վաղ առաւօտեան, 10–րդ թաղամասի ուիւ տը Փարատիի իր պահեստանոցէն : Այս գողութիւնը կը պատահի, երբ «անունը» դնուած էր (2002 Մարտին) Գերմանացի Էսքատայի կողմէ հոլանտական Սեքոմ խումբին : Պատճառը յստակ չէ :

CONSTRUCTION DE L'ENSEMBLE SCOLAIRE HAMASKAÏNE

QUAND LE REVE REJOINT LA REALITE !

COMMUNIQUE

Le nouvel ensemble scolaire Hamaskaïne de Marseille se construit au cœur du quartier arménien de Beaumont. 25 classes, de la maternelle au lycée, avec salles et équipements annexes, salle polyvalente, bibliothèque, terrain de sports, réfectoire et cuisine. Des visites sont organisées sur le site à l'intention du public.

L'école future terminée aura une capacité de 400 élèves. Coût estimé de la construction 3,8 millions d'euros (25 MF). Les travaux progresseront par tranches. La première tranche, démarrée en septembre 2002 doit être terminée pour la rentrée de septembre 2003; coût évalué: 2,9 millions d'euros. La tranche suivante est programmée pour 2004.

Le Conseil d'administration de l'école Hamaskaïne ouvre une grande collecte pour rassembler les fonds nécessaires au financement du nouveau bâtiment. Il lance un appel au public pour qu'il manifeste sa solidarité en contribuant à la réalisation de ce grand projet, car il réponnd à une aspiration profonde que partagent tous les Arméniens du monde, faire que la langue arménienne demeure une langue vivante à travers les générations et que soit préservé l'héritage culturel du peuple arménien. Construire des écoles c'est se donner les moyens d'accomplir cette ambition.

L'AVENIR DE L'ECOLE ARMENIENNE VOUS INTERESSE !
PARTICIPEZ A SON DEVELOPPEMENT.
RIEN NE SE FERA SANS VOUS !

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE . FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Մարտ 20 ժամը 20·30–ին

Մեզ ծանօթ եւ անծանօթ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ

Բանախօս՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
Անահիտ Սիմոնեան
եւ
Մաուլէն Սիրոյ–Տաղ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

A l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise

des Journées d'Amitié

au profit de l'Ecole Sainte Croix du samedi
(BAZAR DE CHARITE)
dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris IIIe (l'entrée par l'église)

Le samedi et dimanche 22 et 23 mars, de 13h à 20h.

Bimbeloterie — parfumerie —
brocante — librairie — confection —
traiteur cuisine orientale etc...

Métro : République, Filles du Calvaire

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահէք ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19
ԺԷ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՂՑ. ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ
(Շար.)

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահէք ամբողջ աեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21,
ԺԹ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Իսի–Լէ–Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ :

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ :

*
**

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍՄԲԱԴԻՍ Ք.ՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter
à la présentation
de la traduction de l'ouvrage
de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտայի Էկոլա Սասունի մասնաճիւղը եւ իր բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն ընկերուհի Սիմա Սարգսեանի եւ ընտանիքին իրենց հօր՝ վարդան Դաւիթեանի մահուան առթիւ (Փետրուար 27) :

*
**

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը կը վըստահակի ընկերուհիներ՝ Մակի, Թանէթ եւ Մարի _ Ռոզ Խաչիկեանի իրենց ամուսնին, եղբօր եւ տաքրոջ՝ Հրայր Խաչիկեանի մահուան առթիւ :

*
**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին :

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

*
**

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(*Ingénieur atomiste*)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 19
MERCREDI
19 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·647 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·647

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇԻ ԵԼՈՑԹԸ

«Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ՊԷՏՔ Է ՔԱՇՈՒԻ»

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ՝ ԵՐԲ ՈՐ ՈՒԶԵՆՔ»

Ինչ որ չատոնց ծրագրուած էր Ուաշինկթընի մէջ, կը գործադրուի չաբթուան ընթացքին, հաւանաբար Հինգշաբթի, Մարտ 20–ին: Արդարեւ, Պուշ, Մարտ 17–ին արտասանած իր ելոյթին մէջ 48 ժամուան պայմանաժամ մը տուաւ Ս. Հիւսէյնի որ հեռանայ իր երկու զաւակներուն եւ ընտանիքին հետ: Հակառակ պարագային, կը չեզոքէ Պուշ, իրենց մերժումը կ'առաջնորդէ հակամարտութեան մը, որու թուականը կ'որոշենք:

Նախապէս, Ամերիկա, Անգլիա եւ Սպանիա ձախողութիւն մը արձանագրած էին դիւանագիտական գետնի վրայ, երբ հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն եւ ճնշումներուն չէին յաջողած մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել (9 ձայն) Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ եւ կ'որոշէին ներկայացնել իրենց այդ բանաձեւը, որ ՄԱԿ–ի լիազօրագիրը պիտի ըլլար պատերազմի ձեռնարկելու համար: Այդ պայմաններուն մէջ, Պուշ կ'որոշէր ելոյթ ունենալ նոյն օրը ժամը 16–ին: Այդ ելոյթը կը տեւէր 13 վայրկեան եւ վերջին պայմանաժամ մը կը տրուէր Ս. Հիւսէյնի խուսափելու համար պատերազմէն, ինչ որ նոր խաբկանք մըն էր: Արդարեւ, սկիզբը, պայմանը միայն ապազինումին կը վերաբերէր, երբ ան ակնաւ զբաղած բնոյթ առնել, պայմանը փոխուեցաւ եւ վերածուեցաւ Հիւսէյնի հեռացման, ինչ որ բաւական տարօրինակ է: Ի՞նչպէս, պետութեան մը ղեկավարը կրնայ հրահանգել ուրիշ ղեկավարի մը, թէկուզ անոզք բռնաւէր, որ հեռանայ իր երկրին իշխանութենէն: Մնայ որ, ամիսներէ ի վեր տեւող բանակցութիւնները բան մը պիտի չփոխէին, յստակ է որ այս պատերազմը հինէն ծրագրուած էր:

Իր ելոյթին մէջ, Պուշ դատապարտեց Ս. Հիւսէյնը որ 12 տարի է ընթացք չի տար ապազինման միջազգային դիմումներուն: Ապա, հրաւիրեց իրաքցի ղինուորները որ չկռուին ի պաշտպանութիւն «մահամերձ վարչակարգի մը»: Այդ վարչակարգը, ըստ Պուշի, պաշտպանած է ահաբեկիչները ներառեալ Ալ – Քաիտայի: ԱՄՆ–ու նախագահը դժգոհ է անշուշտ Ֆրանսայէն, որու կը վերագրէ Ապահովութեան Խորհուրդին ձախողութիւնը: Ան կ'ըսէ. – «Փորձեցինք աշխատիլ Միացեալ Ազգերու հետ, որովհետեւ կ'ուզինք հարցը խաղաղութեամբ լուծել: Ոչ մէկ երկիր կրնայ յայտնել թէ իրաք ապազինուած է եւ ապազինում չզսար ցորչափ Հիւսէյն իշխանութեան գլուխն է»:

Ֆրանսա, Արտաքին իր նախարարին բերնով, ցաւ յայտնեց ամերիկեան որոշումին համար, որ որեւէ ձեւով չարդարացուիր եւ ծանր է հետեւանքներով չբրջանին եւ աշխարհի համար:

Իր պատերազմին համար, Ձ. Պուշ 100 միլիառ տոլարի յատկացում պիտանի կ'ուզէ Կոնկրէսէն:

***

Ս. Հիւսէյն չի քաշուիր, Պաղտատ կ'ըսէ թէ քաշուողը Պուշը պէտք է ըլլայ: Մէկ լուծում կայ պատերազմէն խուսափելու համար, այն է որ պատերազմ ուզող թիւ մէկը քաշուի, կը չեզոքէ Իրաքի Արտաքին նախարարը:

***

ՄԱԿ–ի քննիչները, Մարտ 18–ին, սկսան մեկնիլ Իրաքէն, ինչպէս նաեւ օտար դիւանագիտական մարմինները:

***

Թոնի Պլէր չատ նեղ կացութեան մատնուած է: Արդարեւ, ոչ միայն իր հանրային կարծիքը, այլեւ կառավարութեան ծոցին մէջ իսկ համաձայնութիւն չկայ, ծանր հարուած մըն էր իր կարեւոր նախարարներէն՝ Որմրդարանին հետ յարաբերութիւններու նախարար Ռոպին Քուքի հրաժարականը, ան յայտնած է թէ համաձայն չէ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան հետ: Թ. Պլէր պիտի յաջողի սակայն մեծամասնութիւն մը ապահովել չնորհիւ պաշտպանողականներուն, որոնք կողմնակից են պատերազմին:

***

Կը թուի որ Անգարա ի վերջոյ պիտի արտօնէ ամերիկեան զօրքերուն հաստատումը իր հողին վրայ, եթէ նոյնիսկ էրտողան դեռ չէ ճշդած Ազգային Ժողովի նոր քուէարկութեան թուականը: Թուրքիա պէտք է ստիպողական որոշումներ տայ, կ'ըսէ, իր ազգային շահերուն համար:

***

Պատերազմի դիմելու ԱՄՆ–ու վճռակամութիւնը անակնկալ մը չէ, բայց, երեւոյթը աւելի քան ծանրակչիռ է: Ահաւասիկ Պետութիւն մը որ կը յաւակնի ախոյեան ըլլալ ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան եւ որ ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տայ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան, կ'արհամարհէ բոլոր անոնք, որոնք իրեն համակարծիք չեն եւ որպէս աշխարհի ոստիկանապետը կը դործէ միակողմանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նոր վարչապետը Թ. Էրտողան մեծ մասով նախկիններէն բաղկացած կառավարութիւն մը կազմած է: Անոր մէջ ընդգրկուած չեն Արտաքին գործերու, Բնապահպանութեան նախարարները եւ վարչապետի օգնականը: Նախկին վարչապետ Ս. Կիւլի յանձնուած է Արտաքին գործերու նախարարութիւնը եւ վարչապետի օգնականի պաշտօնը: Նոր կազմը 22 անդամ ունի: Հանրապետութեան նախագահը վաւերացուցած է նոր կառավարութիւնը որ 59–րդն է:

ՎԼՐՍԱՑԻ հաւաքուած համադումարը (Մերակոյտ եւ Ազգ· Ժողով) 278–ի դէմ 584 ձայնով վաւերացուց սահմանադրական օրինագիծը «ապակեդրոնացած Հանրապետութեան մը» համար:

ԳԱԶԱՑԻ գօտիին մէջ սպաննուած Պաղեստինցիներու թիւը 10–ի բարձրացած էր Մարտ 18–ին: Իսրայէլեան բանակին համաձայն մեռեալներէն մէկը ձիհատի կարեւոր մէկ անդամն է, պատասխանատու՝ բազմաթիւ ոճրափորձերու:

ԻՐԱՔ

ԱՆՏԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ ԿՐԿՆՈՒՈՂՏՐՈՒՆՔ

երէկուան մեր թիւով տեղ տուած էինք Իրաքէն սոսկուած խմակի մը: Անով մտահոդութիւն կը յայտնուէր սուոյդ պատերազմի մը ներկային մէջ անոէր ձգուած դաղութին մասին: Նոյն համրով կապ հաստատեցինք տրուած հասցէին հետ, յաւելեալ տեղեկութիւն խնդրելով· ահա՛ տրուածը·

«Մենք այստեղ հաւաքուած Իրաքահայեր, պատերազմի վախ կ'ապրինք եւ չենք գիտեր ինչ պիտի ըլլան մեր ընտանիքները, եկեղեցին, դպրոցը եւ մխիթարիւնները: Ուզեցինք քով – քովի գալով դուրսի երկիրներու Հայերուն լուր տալ որ մենք Պաղտատի մէջ առաջնորդարան ունինք, բայց առաջնորդը մեզ ձգեց եւ փախաւ Ամերիկա: Կարդ մը մարդոց ըսեր է որ վեց ամիս վերջ պիտի գայ, պատերազմը աւարտելէ ետք: Մե՛նք հոս մխիթարիւններ ունինք, ՀԲԸՄ·, ՀՄԸՄ·, եւ ես անդամ եմ: Մենք մեր կարելին կ'ընենք որ եթէ պատերազմ ըլլայ հասնինք մեր ժողովուրդին: Բայց, եկեղեցին ասո՞նկ պէտք է ընէ: Գարեգին Կաթողիկոս Հայաստանէն վարդապետ ղրկած էր մեզի, ան ալ պատերազմէն փախուստ տուաւ: Գիտէք, մենք միշտ Հայաստանէն առաջնորդ կը ստանանք: Հայաստանի կապուած ենք: Ուրեմն Գարեգին Կաթողիկոս պէտք է մեր առաջնորդին ըսէ որ ետ դայ: Եւ եթէ մեզի բան մը ըլլայ, պետութեան հետ խօսի, ըսել կ'ուզեմ՝ մեզ պաշտպանէ»:

Ցարգանքներով՝
ՍԵՊՈՒՀ

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԿԱՐՏԱՔՍՈՒԻ ԻՍՐԱՅԵԼԷՆ

Իսրայէլեան «Հա'արէց» թերթը Մարտ 14–ի թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած էր Լեռնային Ղարաբաղէն գաղթած ընտանիքի մը մասին: Իսրայէլի Ներքին գործերու նախարարութիւնը նախընթաց օր յայտարարած է թէ չի՛շեալ հայ ընտանիքը երեք ամիսէն պիտի արտաքսուի Իսրայէլէն, քանի որ ընտանիքը չէ յաջողած ապացուցանել իր հրէական ծագումը: Ցակոբեան ընտանիքը, որ կը բաղկանայ հինգ անդամներէ, մօտաւորապէս հինգ տարի առաջ խնդրագիր ներկայացուցած էր դատարան, իր հրէութիւնը ապացուցանելու համար: Ընտանիքի մայրը պնդած էր որ ինք հրեայ է մօր կողմէ, իսկ մեռուսինը՝ հայ: 1997–ին, անոնց տունը աւերակ կը դառնայ Արցախի մէջ եւ կ'որոշեն գաղթել Իսրայէլ: Նախ կը մեկնին Ուկրանիա, սակայն հոն չեն յաջողիր Իսրայէլի մէջ մարդասիրական արտօնութիւն ստանալ եւ կը ստանան միայն զբօսաշրջիկական այցելութեան արտօնութիւն: Իսրայէլի մէջ անոնց փաստաթուղթերը չեն վաւերացուիր, քանի որ անոնք փաստաթուղթերու բնօրինակները չէին, այլ պատճէնները: Այդ իսկ պատճառաւ Ներքին գործերու նախարարութիւնը կը մերժէ անոնց խնդրագիրը: Երբ ընտանիքի մայրը Իսրայէլի մէջ կը վերաւորուի հոն պատահած պայթումի մը հետեւանքով, կը ստիպուի զարմանումի համար վերադառնալ Ղարաբաղ:

Կը հաղորդուի թէ Թել–Աւիվի դատարանը նախ վաւերացուցած է այն փաստը, որ ընտանիքի մայրը հրեայ է, իսկ յետոյ երկու ամիս վերջ Ներքին գործերու նախարարութեան տեղեկացուցած է թէ ճիշդ որոշում չէ տուած: Ատոր հետեւանքով, ընտանիքի հայրն ու աւագ աղջիկը, որ Թել–Աւիվի համալսարանի ուսանողուհի է ,ձերբակալուեր են, իսկ մայրը՝ խնամքի կարօտ անչափահաս զաւակներ ունենալու պատճառաբանութեամբ, ազատ արձակուեր է բանտէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 17 / 18)

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՅՈՒԻՆ

Երեւոյթականական ընտրութեան որպէս պատրաստութիւն, 18 կուսակցութիւն եւ 6 դաշինք կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին ներկայացուցած են իրենց ցուցակները: Ամէնէն բազմամարդը կը պատկանի «Արդարութիւն» դաշինքին որուն մաս կը կազմեն Հանրապետութիւն, Ազգային ժողովրդավարական, ՍԴՀԿ, Սահմանադրական Իրաւունքի միութիւն, Դեմոկրատ, Ազգային ժողովրդավարական միութիւն կուսակցութիւնները: Ցանկը կը բաղկանայ 137 անունէ: Զայն կը գլխաւորեն Ս. Դեմիրճեան, Ա. Սարգսեան Վ. Մանուկեան:

Հանրապետական կուսակցութիւնը ունի 120 անուն, գլխաւորութեամբ վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի, Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ Տ. Թորոսեանի:

Հ.Ց.Դ· առաջադրած է 101 անուն, Ազգային միաբանութիւնը՝ 77, Հզօր հայրենիքը՝ 75, Արժանապատուութիւն, ժողովրդավարութիւն, հայրենիքը՝ 71 անուն, ժողովրդավարական ազատականներու միութիւնը՝ 70 անուն, Օրինաց երկիրը՝ 63 անուն, ՀՌԱԿ–ը՝ 60 անուն, ՀՀՇ–ն՝ 41 անուն, Համայնավար կուսակցութիւնը 39 անուն, եւ այլն:

***

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ՎԱՀԷ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մարտ 13–ի հրամանագրով Վահէ Գաբրիէլեանը Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Իռլանտայի արտակարգ ու լիազօր դեսպան նշանակած է: Նոյն օրուան մէկ այլ հրամանագրով Ցունաստանի դեսպան Վահրամ Կաժոյեանը արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակուած է նաեւ Սերպիոյ եւ Մոնթէնէկրոյի:

***

Ս· ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՄԱԾ

Նախագահի նախկին թեկնածու Ս· Դեմիրճեան Մարտ 17–ին դիմած է Սահմանադրական դատարան, պահանջելով որ անվաւեր նկատուի նախագահական ընտրութիւնը: Դիմումին հետ առեան յանձնուած է 19 հատոր փաստարկ:

ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՄԱՅՐԸ ՆՍՏԱՑՈՑՅԻ ԴԻՄԱԾ

Մարտ 17–ին նախագահական չէնքին ցանկապատին մօտ նստացոյցի դիմած են մօտ 200 կիներ· անոնց գլխաւորն է Վազգէն Սարգսեանի մայրը Կրեթա Սարգսեան որ այդ ձեւով կը փորձէ իր միւս զաւկին՝ Արմէնի (եւ ոչ Արամ, ինչպէս սխալմամբ գրած էինք երէկ) Սարգսեանի ձերբակալութեան դէմ: Լրագրող Տ. Նաղդալեանի սպանութեան մէջ դեր ունենալու ամբաստանութեամբ կատարուած այդ ձերբակալութիւնը ան անընդունելի համարած է, ըսելով որ իրենք կը սպասէին որ լրագրողը դատարան ներկայանար ու վկայէր Հոկտ· 27–ի հարցին մասին: Ուստի, անկարելի է որ իր տղան զայն սպաննելու մտադրութիւն ունենար: Կրեթա Սարգսեան յայտնած է թէ իրեն զօրակից Հոկտեմբեր 27–ի զոհերուն կիները հետ ցոյցը կը չարունակէ մինչեւ որ բոլոր ձերբակալուածները եւ գլխաւորաբար իր զաւակը ազատ արձակուին:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-3-

Քրոնիկագիրը՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

«ՀԱՑ ԼԵԶՈՒԻՆ ՏՈՒՆՆ Է ՀԱՑՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՁՈՐՍ ԾԱԳԵՐՈՒԻՆ»

(Մուշեղ Իշխան)

Էր երբեմն երբ Պոլիս, Արեւմտահայ մտքի օրրանը մեղուի առողջ փեթակի նըման, կ'արտադրէր լեզուական մեղրանման երկեր. երբ Պէշիկթաշլեանի, Հէքիմեանի, Բժշկեանի, Զերազի եւ բանակ մը կազմող մտաւորականներու գրիչով՝ հայ լեզուն կը զուսէր, կը մաքրուէր, կը յղկուէր, ի վերջոյ յանձնելու համար զայն հայ լեզուի Մխիթարեանին, Դանիէլ Վարուժանի, այդ մեծանուն Պոլսոյ գրական քաղքենի տալտաններուն մէջ, խօսիլ վ. Հիւկոյի, Մ. Փրուսթի, Ա. Տիւմայի, Սթանտալի մասին, մէջբերել անոնց գործերէն անցքեր, արտասանել Պոտլէր եւ Ռէնպօ, խօսակիցին ընկերային մակարդակը կրնար բարձրացնել, մանաւանդ եթէ այդ անձը յաջողէր սահուն կերպով ֆրանսերէն նախադասութիւններ եւ բառեր սահեցնել հայերէն խօսակցութեան ընթացքին:

Այս երեւոյթը, ի հարկէ աննկատ չէր անցած մեր սրամիտ թատերագիրներու գրիչէն եւ սկսած Պէշիկթաշլեանէն, հասնելով մինչեւ անզուգական Պարոնեան, չեն վարանած, երգիծական «փիէսներով», ժողովուրդը զուարճացնելով, խծբծել Հայոն օտարամոլութեան չեշտուած այդ անկիւնը...:

Այսօր Անկախ Հայաստանի մէջ, ամենեւին հարկ չկայ «փիէսներ» գրելու, ժողովուրդը զուարճացնելու համար, առօրեայ կեանքը զարճած է թատերաբեմ եւ ժողովուրդին գործածած լեզուն, բառամթերքը՝ ամէնօրեայ հրաշալի «փիէս»...: Բաւ է թերթատել հայաստանեան մամուլը, դիտել հեռատեսիլի 12 կայանները, լսել չուկայական խօսակցութիւններ եւ ակադեմական դասախօսութիւններ, դիրքերու չնորհահանդէսներ: Եթէ ֆրանսերէնի լաւ չէք տիրապետեր, խորհուրդ կու տամ որ գինուիք ֆրանսերէն-հայերէն բառարանով մը, քանի մէջ այդպէս ուրիշ էլ մնամ է (տե՛ս ՀՍՀ, հ. 11 էջ 217):

Զրաբաժանը ունէր իր հիմնական դերը-դասատուները:

Սովետական մշակոյթի ու գրականութեան հիմքը ԳԱՂԱՓԱՐՆ էր եւ ոչ թէ ԱՐՈՒԵՍՏԸ: Ինքը՝ արուեստը, ինչպէս նաեւ արուեստի չրջանակները մէջ նոր ձեւերի, նոր բովանդակութեան որոնումները ոչ թէ չէին խրախուսուում, այլ պարզապէս արգելուած էին: Վերուստ հաստատուած էր մէկ «ճշմարտութիւն», թէ արուեստը, գրականութիւնը, ընդհանրապէս՝ մշակոյթը, պէտք է լինի «ձեւով՝ ազգային, բովանդակութեամբ՝ սոցիալիստական»: Այս բանաձեւով ղեկավարուել են հայաստան հարիւրաւոր, հազարաւոր գրքեր, որոնք, անշուշտ նաեւ մրցանակների են արժանացել, քանի որ ապահովել են հիմնական բանաձեւի պահանջները: Ազգային քո ձեւը կարող ես պահել, եթէ միայն այդ ձեւը պաշտօնապէս ընդունուած եւ հաստատուած է, իսկ բովանդակութիւնը լինելու է սոցիալիստական: Այսինքն՝ ոչ ազգային ... այսինքն՝ ապազգային...

Բնական է, որ տարաշխարհի գրողները կարող էին թոյլ տալ հարազատ մնալ գեղարուեստին եւ սովետական իրականութեան համար լինել անհարազատ: Տարաշխարհի գրողները կարող էին նաեւ հարազատ մնալ ազգափարականութեանը եւ լինել հարազատ սովետական իրականութեանը... Ասել կ'ուզի, Զրաբաժանը միայն սովետական եւ տարաշխարհի իրականութիւնների միջեւ էր: Զրաբաժանը նաեւ սովետահայ իրականութեան համար էր: Եւ այդ է պատճառը, որ վերջին չինարարեակի ընթացքին որքան ան-

---

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՑԱ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՃԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Գ.

(Բ. վրա)

Ազատութիւնը չէ կարելի սովորել ստրկութեան մէջ միայն ազատութիւնն է վարժեցնում ազատութեան:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Գանք մեզ աւելի մօտ ժամանակների:

Նաչատուր Աբովեանին նոյնացնում ենք «հայ» կոմունիստներին, թաքցնելով նրա կտակը իր սիրասուն ազգին. «Ուրախ ղևիրներդ դուք ղուրբան չտաք: Ու էս պէս թշուառ, տարաբախտ մնաք» կամ «Ինչո՞ւ են մեզ խարում կովկասի կեղծաւոր լրագրերը, թէ մեր ազգը իբր փառքի ու բարեբախտութեան մէջ է... Ի՞նչ օգուտ ու փառք ունենք հիմա, երբ ընկել ենք աւելի թանձր խաւարի ու տըգիտութեան մէջ, քան... այն ժամանակներին, երբ դանուում էիք պարսից բըռնութեան ներքոյ: Ի՞նչ բարեբախտութիւն կարող է լինել ներկայիս, երբ խառնաբարոյութիւնը, ժողովրդի բարքերի ապականութիւնը, սիրոյ սպառումը կրօնի ու ընկերութեան նկատմամբ, որ քրիստոնէական հիմնական օրէնքներն են, և ապա՝ իրար նկատմամբ աւերութիւնը, այս բոլորը առաւել եւս արմատացել են անցած քսան տարիների ընթացքին... Անառակութիւնն ու անկարգութիւնները կեղեքում են մարդու սիրտը, եթէ այդ մարդը ընդունակ է տեսնել ճըշմարիտը: Եւ ի՞նչն է այս բոլորի աղբիւրն ու պատճառը, եթէ ոչ տվիտութիւնը, որ անբուժելի ժանտախտի պէս վարակել է ամէնքի սիրտն ու հոգին: Թո՛ղ որ խաբեբայ լրագրերը չարունակեն իրենց կեղծիքը, բայց ինձ միայն մըննում է անհաւատ կերպով ասել, թէ խարուած ակնկալութիւնը եւ խարուած յոյսը մեզ աւելի է խոցում, քան կը խոցէին ամերիկեան կարմրամորթների թուռնաւոր սլաքները»:

«Անցած քսան տարիների» սկիզբը 1828 թուականն էր, որ պատմութիւնը սրբագրած սովետահայ «պատմաբանները» սրբագրել են 451 թուականի վոխարէն:

Իսկ ո՞ւր մնաց «օրհնուած սհաթը»:

«Օրհնուած սհաթը» մնաց անցեալի յոյսի եւ երազների մէջ: Հակառակ մարդկային մաւտերիալի այնպիսի տեսակի, որի համար «չորեքթաղ կենալը» ինֆինաբուխ վիճակ էր, Նաչատուր Աբովեանը մեր ազգային կեանքի մէջ խոշոր Անհատականութիւն է նաեւ այն առումով, որ ամէն բանից վեր տեսնելով Քրիստոնէական Հաւատը և Հայոց Լեզուն որպէս Ինքնութեան ճշմարիտ դրաւականներ, ընդունակ էր հոգեւոր ու մըտաւոր զարգացումի եւ ընդունակ էր իր կեանքը չապրել միայն մանկութեան եւ պատանեկան տպաւորութիւններով:

Եւ ոչ ոք թող չկարծի, թէ Ստեփան Ոսկանին, Միքայէլ Նալբանդեանին, Ստեփանոս Նազարեանին, Րաֆֆիին եւ մեր միւս մեծերի, որոնց խանդավառել եւ ազգային ազատագրութեան պայքարի ճանապարհ է դուրս բերել «Վէրք Հայաստանի» վէպը, «ահաթի օրհնութիւն» է եղել:

Ստեփան Ոսկանը զգուշացրել է. «Ուսիան այնպիսի տէրութիւն մը չէ, որ ազատութեան եւ մարդկութեան սիրոյ համար մեր հայրենիքին վրայ տիրելու փափաքով միայն զոհանայ, վասն զի ազատութիւնը կ'ատէ անիկա եւ յայտնի ու ոխերիմ թշնամի է անոր... Հայերը ոչ միայն հաւատացին Ռուսիայի խոստումներուն, այլեւ կողմնորոշուեցան դէպի Ռուսիան, այլեւ արիւն թափեցին անոր համար, այլեւ հայրենիքին թողին եւ միահամուռ, չբաժնք կոյր գիւրայն, անոր դիրկն լինկան ... Պատմութիւնը օր մը պիտի ըսէ, թէ ի՛նչ գտան հոն եւ ի՛նչ բարիք տեսան ռուս հովանիէն: Պատմութիւնը իր անաչառ ատեանին առջեւը պիտի կանչէ այն կարծեցեալ ազգասէրները, որք Հայկեան ոգւոյ վրայ այս նոր վէրքն ալ աւելցուցին»:

Արդեօք Տիկին Սիլվան կը հանդուրժի՞, եթէ Ստեփան Ոսկանին տեսնենք հայ ազգի նուիրեալների չարքի մէջ:

Իսկ Միքայէլ Նալբանդեանի՞ն, որ համարձակուել է վկայութիւն թողնել, թէ Ռուսաստանը «Խաբանօք ճանկել է Վրաստանը եւ Հայաստանի մի մասը եւ ճնշում է նորանց իր ծանրութեան տակ» եւ յետոյ՝ «Չէ պիտոյ աչքերից հեռացնել նոցա քաղաքակրթութեան տարբերութիւնը մեր հասկացած քաղաքակրթութիւնից: Բանաերն են նոցա դպրոցները, պոլիցանք եւ ժանդարմը՝ դաստիարակները, չղմեան՝ հրահանգիչ ղերը, աքսորը՝ բարոյականութիւնը վերին աստիճանի կազդուրելու մարզարան, կախաղանը եւ դլխապարտութեան խայտառակ սիւնը «Դուռն ճշմարիտ, որ ասնի ի կեանս յաւիտենականս»: Կեցցէ՛ կառուն, որ իւր փորի համար մուկ է բռնում»...

Հապա Վահան Տէրեան՞ը.

Մի՛ խառնէք մեզ ձեր վայրի արջի
ցեղերին,
Մեր երկիրը աւերուած, բայց
սուրբ է եւ հին.

Գերուած ենք մենք _ ո՛չ ստրուկ –
գերուած մի արծիւ,
Զարութեան դէմ վեհասիրտ միշտ,
վատի դէմ ագնիւ:

Չի հասկանայ ձեր հոգին եւ ծոյլ,
եւ օտար,
Տաճար է մեր երկիրը՝ սուրբ է
ամէն բար:

Եկանք ու հասանք եղիչէ Զարենցին, որին նոյնպէս անամօթաբար եղծել ու «մեկնաբանել» են «չորեքթաթ կեցցաներ»ը ճիշդ այնպէս, ինչպէս կեղծեցին նրա ապրած բնակարանը, որ ստացել էր ամբողջ կեանքի ընթացքին իր մի անկիւնը չունեցած բանաստեղծը: Ես եղել եմ այդ բնակարանում ոչ թէ կարմիր դրանիտէ սուտ մուտքով, այլ իսկական: Այնուհետեւ երեք յարկ բարձրանալով՝ բացել եմ ձախակողմի դուռը, ու չնայած տասնամեակների ընթացքին օտար ձայների, որոնք հնչել են բռնագրաւուած տան պատերի միջեւ, լսել եմ նրա չունչը, հաղորդակցուել եմ ոգուն, եւ չեմ կարողացել զսպել արտասուքս նրա եղերական ապանութիւնից յետոյ չարունակուող, չարունակուող եւ չարունակուող սպանութեան համար, քանի որ ամէն մի հերթական կեղծիք, իւրաքանչիւր թերասացութիւն՝ Զարենցի ոգու հերթական սպանութիւնն է...

Սովետական գեղծուած գրականագիտութեանն ու պատմագիտութեանը զոհաբերուեցին 20–րդ դարի մեր մշակոյթն ու գրականութիւնը: Անցեալ 50–ականներին վերջնական մի ջրաբաժան դրուեց սովետական եւ տարաշխարհիկ Հայերի միջեւ: Ինչո՞ւ վերջնական... Վերջնական, քանի որ սկզբնականը դրուել էր դրանից գրեթէ երեք տասնամեակ առաջ, կոմունիստական նուաճումից անմիջապէս յետոյ՝ գեղծելով հայերէնի արբունքը եւ ուղղագրութիւնը: 50–ականների վերջնական ջրաբաժանումը ողբերգական հետեւանքներ ունեցաւ մեր գրականութեան ու մշակոյթի համար: Որովհետեւ իսկական ողբերգութիւն էր, երբ «գրական պրոցեսին» (այս եղրը սովետական գրականագիտութեան եւ գրական մինիստրութեան ամէնից գործածելի ու բոլոր խնդիրներին «միակ ու ճշմարիտ» պատասխան տուող բանալին էր), ուրեմն. ողբերգութիւն էր, քանի որ «գրական պրոցեսին» մասնակից չէին Յակոբ Օշականը, Վազգէն Շուշանեանը, Մուշեղ Իշխանը, Շահան Շահնուրը, Վահէ Օշականը, Նիկողոս Սարաֆեանը, Յակոբ Կարապենցը, Գրիգոր Պըլտեանը եւ ուրիշ արգելուածներ, նոյնիսկ չարգելուածները: Պարզապէս «սփիւռքահայ գրականութիւնը» ուրիշ էր: Եւ, կարծեմ, մեր չարունակուող անգիտութեան

տես պատմական վէպերի հեղինակները եղան, բայց Վարդան Գրիգորեանի պատմավիպային արձակը մնաց մեր գրականութեան լուսանցքին, ինչպէս եւ գրեթէ լուսանցքի վրայ է Զօրայր Խալափեանի պատմավիպասանութիւնը, ինչպէս լուսանցքի վրայ են Վահան Տէր – Ղազարեանի, Վահագն Գրիգորեանի, Գուրգէն Յանջեանի, Ռաֆայէլ Նահապետեանի ընտիղծագործութիւնները:

Պատճա՞ռ...

Արժէքների սանդղակը:

Եթէ արժէքների սանդղակը պայմանաւորում ենք Յակոբ Օշականի, Յակոբ Կարապենցի, Գրիգոր Պըլտեանի, Վահագն Գրիգորեանի կամ Գուրգէն Յանջեանի արուեստով, ապա ուշած – չուշած պէտք է վերանհատատամի ենթարկուեն սովետական շրջանի բոլոր «արժէքաւորումները»: Հնարաւոր է, որ այս գործողութիւնից յետոյ մէկ – երկու նմուշ համապատասխանեն ճշմարիտ դնահատումին, բայց որ ստիպուած ենք լինելու մէկ անգամ եւս հաստատել, թէ սովետական տասնամեակները հոգեւոր անձնակազմի շրջան են եղել՝ տարակոյս չկայ:

Ես ուզում եմ ասել, որ սովետական իրականութեան մէջ ունեցել ենք ոչ թէ գրականութիւն եւ գեղեցիկ արուեստներ, այլ ԳՐՈՂՆԵՐ եւ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏներ՝ որպէս մեկուսի եւ պաշտօնական օրինաչափութիւնից դուրս անհատականութիւններ: Սովետական գրականութիւնն ու արուեստը իրրեւ մշակութային եւ այն էլ իրրեւ ազգային մշակութային երեւոյթ՝ առասպել է:

Մեր հոգեւոր ու բարոյական պարապ խոռոչը կցուած է այդ առասպելով:

(Շար. 4)

դարդում ենք ինֆորմացիոն տեղեկութիւններ... եթէ տեղեկութիւն կը հաղորդես, ինֆորմացիո՞ն ես դուն...:

Քաղաքականութեամբ եւ պրիչով պրաղներու կողքին կայ պարզ ժողովուրդը, որուն բառամթերքը համեմուած է անտեղի թրքերէն բառերով... որ սահակին պիտի գաս մեր հայացքը էհսէր ճամբով որ էեզ գազար եւ մաղտանոս տամ. վրադ լաֆա (բիծ) կայ, կիվլա (գնդիկ – փամփուշտ), այտըն (չնորհքով, կարգին), տապաք (տրցակ), լակեան (լրջօքէ աման), տուզ-տզզել (հարթ, հարթել), թամմահ (կծծի), հալալ (հապառատ), եօլա գնալ (հաչտ գտնուիլ), տապ (ընկեր), չըփլախ (մերկ), գիպիլ (աղբ) եւ այլն: Այս ամէնը մի քանի ժամուան մէջ հաւաքուած բառեր են: երբ ուշադիր ըլլաք, պիտի նկատէք որ ամէն նախադասութիւն ունի իր ռուսերէն եւ թրքերէն բաժինը հայերէնի քերականական օրէնքներով ներկայացած...:

«Հայ լեզուն տունն է Հայուն»... ո՞ր հայ լեզուն եւ ո՞ր Հայուն:

Արեւմտահայը, համատարած տարածութեան մէջ դտնուելով, բացառիկ ձիգ թափած է միշտ լեզուի ճամբով իր գաղափարական հայրենիքէն չկտրուելու. մէկ խօսքով, լեզուին պահպանումը, անոր մաքրութիւնը, հարազատ մշակումն ու հարստացումը հոգեկան հայրենիք մը ստեղծած են իրեն համար, որուն չնորհիւ կը պայքարի ժամանակի եւ տրամաբանութեան դէմ, տալով բազմաթիւ զոհեր միշտ պահնէշի վրայ մը նալու համար:

Այսօր երբ երկաթէ եւ լաթէ վարագոյրները պատռած են, երբ պարխակ եւ պահնէշ գոյութիւն չունին այլեւս, ի՛նչ մեծ յուսախաբութիւն, որ տասներորդ տարին բոլորած անկախ Հայաստանի իշխանութիւնները, տակաւին չհասկրցան որ Սփիւռքը միայն կթան կով չէ, գոնդոյն խաչերու բուժարան չէ, դիւրայոյզ մեծահարուստներու չտեմարան ալ չէ, ոչ ալ ազատագրութեան պայքարին ձնած եւ ժամանակի ընթացքին մասնական լուժերու վերածուած կուսակցութիւնները...: Սփիւռքը հայութեան եւ հայրենի ոգիին սրբազան մասնատուին է. հայրենիքի ապահովականութիւններուն եւ աւերներու տարիներուն ան իր ինքնութիւնը դրած այդ մասնատուին մէջ, որպէս աստուածաշնչեան տապանակ, տարած է երկիր երկիր, Թրանսիլվանիայէն մինչեւ Լեհաստան, Կիլիկիայէն մինչեւ Իտալիա, Ֆրանսա, Հին Ջուղայէն մինչեւ Վենետիկ, Երուսաղէմ, Սպահան եւ Կալկաթա... որ օր մը վերադարձնէ այդ դանձը ազատագրուած Մայր Հողին...:

Մինչեւ որ հայրենի իշխանութիւնները, դպրոցում եօթ ինֆորմացիոն տեղեկութիւններ... եթէ տեղեկութիւն կը հաղորդես, ինֆորմացիո՞ն ես դուն...:

Քաղաքականութեամբ եւ պրիչով պրաղներու կողքին կայ պարզ ժողովուրդը, որուն բառամթերքը համեմուած է անտեղի թրքերէն բառերով... որ սահակին պիտի գաս մեր հայացքը էհսէր ճամբով որ էեզ գազար եւ մաղտանոս տամ. վրադ լաֆա (բիծ) կայ, կիվլա (գնդիկ – փամփուշտ), այտըն (չնորհքով, կարգին), տապաք (տրցակ), լակեան (լրջօքէ աման), տուզ-տզզել (հարթ, հարթել), թամմահ (կծծի), հալալ (հապառատ), եօլա գնալ (հաչտ գտնուիլ), տապ (ընկեր), չըփլախ (մերկ), գիպիլ (աղբ) եւ այլն: Այս ամէնը մի քանի ժամուան մէջ հաւաքուած բառեր են: երբ ուշադիր ըլլաք, պիտի նկատէք որ ամէն նախադասութիւն ունի իր ռուսերէն եւ թրքերէն բաժինը հայերէնի քերականական օրէնքներով ներկայացած...:

«Հայ լեզուն տունն է Հայուն»... ո՞ր հայ լեզուն եւ ո՞ր Հայուն:

Արեւմտահայը, համատարած տարածութեան մէջ դտնուելով, բացառիկ ձիգ թափած է միշտ լեզուի ճամբով իր գաղափարական հայրենիքէն չկտրուելու. մէկ խօսքով, լեզուին պահպանումը, անոր մաքրութիւնը, հարազատ մշակումն ու հարստացումը հոգեկան հայրենիք մը ստեղծած են իրեն համար, որուն չնորհիւ կը պայքարի ժամանակի եւ տրամաբանութեան դէմ, տալով բազմաթիւ զոհեր միշտ պահնէշի վրայ մը նալու համար:

Այսօր երբ երկաթէ եւ լաթէ վարագոյրները պատռած են, երբ պարխակ եւ պահնէշ գոյութիւն չունին այլեւս, ի՛նչ մեծ յուսախաբութիւն, որ տասներորդ տարին բոլորած անկախ Հայաստանի իշխանութիւնները, տակաւին չհասկրցան որ Սփիւռքը միայն կթան կով չէ, գոնդոյն խաչերու բուժարան չէ, դիւրայոյզ մեծահարուստներու չտեմարան ալ չէ, ոչ ալ ազատագրութեան պայքարին ձնած եւ ժամանակի ընթացքին մասնական լուժերու վերածուած կուսակցութիւնները...: Սփիւռքը հայութեան եւ հայրենի ոգիին սրբազան մասնատուին է. հայրենիքի ապահովականութիւններուն եւ աւերներու տարիներուն ան իր ինքնութիւնը դրած այդ մասնատուին մէջ, որպէս աստուածաշնչեան տապանակ, տարած է երկիր երկիր, Թրանսիլվանիայէն մինչեւ Լեհաստան, Կիլիկիայէն մինչեւ Իտալիա, Ֆրանսա, Հին Ջուղայէն մինչեւ Վենետիկ, Երուսաղէմ, Սպահան եւ Կալկաթա... որ օր մը վերադարձնէ այդ դանձը ազատագրուած Մայր Հողին...:

Մինչեւ որ հայրենի իշխանութիւնները,

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄԱՆՐԱԺԱՊԱՒԷՆԻ ՎՐԱՅ

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Գահիրէի մասնաճիւղը դեղեցիկ ու ընդօրինակելի գաղափարը ունեցած է մանրաժապաւէնի (միքրոֆիլմ) վրայ վերարտադրելու Եգիպտոսի մէջ լոյս տեսնող հայկական երեք կարեւոր թերթեր: Արդէն իսկ իրականացած այս նախաձեռնութեան կարեւորութիւնը չատ աւելի կը չեշտուի եթէ նկատի ունենանք որ այս թերթերէն երկուքը դարաւոր պատմութիւն մը ունին («Արեւ» եւ «Ցուսաբեր»), լոյս կը տեսնեն 20–րդ դարու սկիզբէն ի վեր և անոնց գոյութիւնը մինչեւ այսօր կը չարունակուի:

Պարզ է որ նմանօրինակ հին թերթեր ժամանակի ընթացքին մաշումի ու փճանալու վտանգին ենթակայ են, եւ հանրութեան համար անոնց գործածութիւնը հետզհետէ կը դառնայ անմատչելի: Այս իմաստով ալ, մանրաժապաւէնային անոնց վերարտադրութիւնը փաստօրէն կ'երկարաձգէ անոնց կեանքը եւ անոնց օգտագործումը կը դարձնէ աւելի դիւրահաս:

Մանրաժապաւէնային հաւաքածոն կ'ընդգրկէ հետեւեալ թերթերը.

– «Արեւ» (1915 – 2000)
– Ցուսաբեր» (1913 – 2000)
– «Զահակիր» (1963 – 2000)

Նշուած առաջին տարիները կը համապատասխանեն այս թերթերուն հիմնադրումի թուականներուն, ինչ որ կը նշանակէ որ հաւաքածոն ամբողջական է: Այնտեղ կը դտնենք Առաջին Համաշխարհային պատերազմի տարիները եւ անոնց յաջորդող առաջին տասնամեակը: Այս ամբողջ ժամանակաշրջանին Եգիպտոսի հայկական գաղութը առաջին մակարդակի դերակատար մը եղած է: Այսպէս, պատերազմի տարիներուն, Եգիպտոսի Հայերը ապրելով դաշնակից պետութեան դրամը, դարերով գուրգուրանքով պահուած այդ մասունքի տուփը չբանան, երբեք պիտի չհասկնան Սփիւռքը, պիտի զրաղին անոր սեւցած–փոչոտած արտաքին կեղեւով: Սփիւռքն ալ իր կարգին երբեք պիտի չկարենայ ընկալել, սա Նոր Հայերը որ առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, անկախութիւն ստացան, ամենամեծ դիւրութեամբ ղեկավար դարձան եւ ցաւօք... նոյնքան դիւրութեամբ կրնան ամէն ինչ կորնչցնել...:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ալեքսանդր Ումանով «Նեզավիսիմա» թերթին կանոնաւոր աշխատակիցներէն է, որպէս Միջին – Արեւելքի եւ Իսրայէլի ուսումնասիրութեան հիմնարկին մասնագէտ եւ Գիտութեան ակադեմիային Միջազգային յարաբերութիւններու եւ համաշխարհային տնտեսութեան հիմնարկին մէջ հետազօտող: «Գուռիէ էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթին մէջ առնուած էջով մը ան նիւթ դրած է մօտալուտ պատերազմին ելքին Իսրայէլի դերքը որ իր կարծիքով՝ նպաստաւոր պիտի չըլլայ:

Ճիշդ է որ Սատամ Հիւսէյն արաբ ղեկավարներէն ամէնէն անզիջողն է իսրայէլեապղեստին հակամարտութեան հանդէպ: Աւելիս մտածել կու տայ որ անոր տապարումէն մեծապէս պիտի նպաստէ Իսրայէլի: Այսուհանդերձ, ամէն բան մը տիրապետութեան տակ, բայց ուղղակի սահմանակից ըլլալով օսմանեան կայսրութեան, մօտէն հետեւած են Հայերու տեղահանութեան ու ջարդերուն: Դէպի հիւսիս իրենց յառաջընթացին մէջ, դաչնակից բանակները դրաւելով Պաղեստինը, հարաւային Սուրիան, ամէն տեղ կը հանդիպէին հայ տարագրեալներու: Այս բոլոր իրազարմութիւններուն անդրադարձած է այդ օրերու եգիպտահայ մամուլը: Այդ տարիներուն Եգիպտոս ապաստանած են նաեւ Մուսա Լերան Հայերը, Եգիպտոսի մէջ հիմքը դրուած է Արեւելեան Լեգէոնին (յետագային կոչուած Հայկական Լեգէոն): Իսկ պատերազմէն ետք, Եգիպտոսի հայկական գաղութը ամէնէն կարեւոր դերակատարներէն եղած է հայ գաղթականներու օգնութեան ու որբահաւաքի աշխատանքներուն մէջ:

Ահա թէ ինչու, հայ պատմագրութեան համար իսկական բախտաւորութիւն մըն է այս անկիւնադարձային տարիներուն լոյս տեսած եգիպտահայ մամուլի մարդոցական թիւերը ունենալ մանրաժապաւէնի վրայ, եւ այս ձեւով համոզուած ըլլալ որ անոնք փրկուած են մաշումէ ու անխուսափելի կորուստէ:

Նշենք որ այս կարեւոր աշխատանքը կարելի եղած է իրագործել Սաթենիկ Զաքըր հիմնադրամին չնորհիւ եւ անոր իրականացումին մէջ հիմնական դեր կատարած է Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Գահիրէի մասնաճիւղի առենապետ՝ Պերճ Թերզեան:

Մանրաժապաւէններէն օրինակ մը ուղարկուած է Փարիզի Նուպարեան դրադարանին, իսկ այլ օրինակներ՝ Հայաստան:

Ալեքսանդր Ումանով «Նեզավիսիմա» թերթին կանոնաւոր աշխատակիցներէն է, որպէս Միջին – Արեւելքի եւ Իսրայէլի ուսումնասիրութեան հիմնարկին մասնագէտ եւ Գիտութեան ակադեմիային Միջազգային յարաբերութիւններու եւ համաշխարհային տնտեսութեան հիմնարկին մէջ հետազօտող: «Գուռիէ էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթին մէջ առնուած էջով մը ան նիւթ դրած է մօտալուտ պատերազմին ելքին Իսրայէլի դերքը որ իր կարծիքով՝ նպաստաւոր պիտի չըլլայ:

Ճիշդ է որ Սատամ Հիւսէյն արաբ ղեկավարներէն ամէնէն անզիջողն է իսրայէլեապղեստին հակամարտութեան հանդէպ: Աւելիս մտածել կու տայ որ անոր տապարումէն մեծապէս պիտի նպաստէ Իսրայէլի: Այսուհանդերձ, ամէն բան մը տիրապետութեան տակ, բայց ուղղակի սահմանակից ըլլալով օսմանեան կայսրութեան, մօտէն հետեւած են Հայերու տեղահանութեան ու ջարդերուն: Դէպի հիւսիս իրենց յառաջընթացին մէջ, դաչնակից բանակները դրաւելով Պաղեստինը, հարաւային Սուրիան, ամէն տեղ կը հանդիպէին հայ տարագրեալներու: Այս բոլոր իրազարմութիւններուն անդրադարձած է այդ օրերու եգիպտահայ մամուլը: Այդ տարիներուն Եգիպտոս ապաստանած են նաեւ Մուսա Լերան Հայերը, Եգիպտոսի մէջ հիմքը դրուած է Արեւելեան Լեգէոնին (յետագային կոչուած Հայկական Լեգէոն): Իսկ պատերազմէն ետք, Եգիպտոսի հայկական գաղութը ամէնէն կարեւոր դերակատարներէն եղած է հայ գաղթականներու օգնութեան ու որբահաւաքի աշխատանքներուն մէջ:

Ահա թէ ինչու, հայ պատմագրութեան համար իսկական բախտաւորութիւն մըն է այս անկիւնադարձային տարիներուն լոյս տեսած եգիպտահայ մամուլի մարդոցական թիւերը ունենալ մանրաժապաւէնի վրայ, եւ այս ձեւով համոզուած ըլլալ որ անոնք փրկուած են մաշումէ ու անխուսափելի կորուստէ:

Նշենք որ այս կարեւոր աշխատանքը կարելի եղած է իրագործել Սաթենիկ Զաքըր հիմնադրամին չնորհիւ եւ անոր իրականացումին մէջ հիմնական դեր կատարած է Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Գահիրէի մասնաճիւղի առենապետ՝ Պերճ Թերզեան:

Մանրաժապաւէններէն օրինակ մը ուղարկուած է Փարիզի Նուպարեան դրադարանին, իսկ այլ օրինակներ՝ Հայաստան:

Այդքան պարզ չէ: Հակառակ իրենց հզօրութեան, ԱՄՆ աշխարհը իրենց ուզած ձեւով կազմակերպելու կարողութեան տէր չեն: Արդէն, Բ. աշխարհամարտէն ետք դործի լծուած միջազգային ապահովութեան համակարգին միակ այլընտրանքն ալ ամերիկեան գերիշխանութիւնը չէ, այլ համատարած քաոսը: Անտիկա է պատճառը որ բազմաթիւ երկիրներ կ'ուզեն պահպանել ՄԱԿ–ը եւ անոր Ապահովութեան Խորհուրդը: Սատամ Հիւսէյն մինչեւ այսօր Ապահովութեան Խորհուրդի աւելի քան տասնեակ մը բանաձեւեր կասեցուցած է. ուստի, եթէ Ուաչինկթըն եւ Լոնտոն առանց նոր բանաձեւի լծուին այդ բռնատէրը տապալելու, դիւրին պիտի չըլլայ ՄԱԿ–ը անտեսելու ամբաստանութիւն ուղղել անոնց:

Իսկ Իրաքէն ետք, ամերիկացի ռազմավարներու ուշադրութիւնը հաւանաբար կը սեւեռի Սատամ Արաբիոյ եւ Իրանի վրայ: Անոնք կ'ենթարկուին տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումի, որպէսզի հարկադրուին փոխելու իրենց վարած քաղաքականութիւնը: Արդէն Սատամ Արաբիան տնտեսական ճնշումի առաջին բաժին մը ստացած է երբ ԱՄՆ–ը ռուսական քարիւղ դնելով, սկսած են նուազ կարեւորութիւն ունենալ սատամական քարիւղին: Նոյն ատեն, այնպէս կ'երեւի որ Ուաչինկթըն որոշած է զօրացնել Հաչէմիները որոնք Սատամցիներու պատմական հակառակորդներն են: Անոնք ներկայիս իշխանութեան գլուխ են Ցորդանանի մէջ. անցեալին իրենց հակակշռին տակ ունեցած են Իրաքը եւ Արաբական Թերակղզիին մեծ մասը:

Երբ Ամերիկացիները հաստատուին Պաղտատ, անոնց կարեւոր ընելիքներէն պիտի ըլլայ երկրին փոքրամասնութիւններու հարցերուն քաղաքական խելացի լուծում դտնելու գործը: Նաեւ՝ զանազան միջոցներով Ռուսաստանը եւ կեցնելը Թեհրանի հետ հիւլէական մարդի գործակցութենէն:

Սատամցիները կերպով մը չահ ունին, հակառակ ամէն բանի, դաչնակից մնալու ԱՄՆ–ուն, որովհետեւ ահաբեկիչներուն իրենց վարչակարգն ալ տապալելու կոչեր կ'արձակեն: Իսկ Իրանը, պահպանողականներուն դէմ օր զօրացող բարենորոգիչներով, լուրջ յոյս կը ներչնչէ որ հակամերիկեան դիրքերը ինքնաբերաբար պիտի տկարանան: Արդէն դժուար է մտածել որ Ապահովութեան Խորհուրդը Սատամ Արաբիոյ եւ Իրանի դէմ բանաձեւ կը քուէարկէ:

Այս բոլորին հետ չբնանը ունի երկիր մը որ կ'անտեսէ ՄԱԿ–ի բանաձեւը: Կը մերժէ նահանջել 1967–ին գրաւած արաբական չբնաններէն: Զլամարտի տարիներուն, ամերիկեւիսրայէլեան դաչինքը սովետական ազդեցութեան ընդդիմութեան անկիւնադարձը էր չբնանին մէջ: Սակայն, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն եւ երկբեւեռ աշխարհին վախճանէն ի վեր, կացութիւնը արմատապէս փոխուած է: Ցստակ է որ Իսրայէլի համար կենսական է որ ԱՄՆ–ը չպղթակցնը ըլլան խլամական ահաբեկիչներու դէմ իրենց մղած պայքարին. սակայն, այդ երկրին կողմէ ՄԱԿ–ի բանաձեւերուն տոնակոխումը երկու չափ, երկու կշիռ գործածելու ամբաստանութեան տակ կը դնէ ԱՄՆ–ը: Ինչո՞ւ, հարց կը տրուի, այն ինչ որ կ'արդիլուի Իրաքի, արժանելի կ'ըլլայ Իսրայէլի: Այս հարցումը սկսած է մեծապէս նեղել Ուաչինկթընը, որ յատկապէս այսօր, պէտք ունի չբնանային բոլոր ուժերուն հետ լաւ յարաբերութիւն հաստատելու: Իսկ ԱՄՆ–ուն տրուած ամէնէն մեծ նեցուկն ալ, պիտի չկարենայ մոռնալ ՄԱԿ–ի բանաձեւերը յարդելու Իսրայէլի մերժումը: Նկատի ունենալով Իսրայէլի ԱՄՆ–էն մեծապէս կախում ունենալու պարագան, Եւրոպայի մէջ հակաիսրայէլեան զօրացող հակումները, Ռուսաստան ու Արաբներու միջեւ հին կապերը, դժուար չէ ըսել որ Ուաչինկթընի համար աւելի դիւրին պիտի ըլլար թել Աւիվի վրայ ճնշում բանեցնել, քան՝ Սատամ Արաբիոյ, կամ Իրանի: Այս տրամաբանութեամբ, ներկայի զարգացումներուն հետեւութիւնը այն է որ ի վերջոյ Իսրայէլ աւելի պիտի կորնչնչէ, քան՝ չահի, Ս.Հիւսէյնի տապալումով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՕՒՒԻՒՀԻ

14

Իսկ երբ Ծովինար զանգատէր Զարօյին, թէ Մելինէն կը մերժէ ամուսնութեան առաջարկները, թէ գիւղին մէջ հպարտ աղջկայ անուն պիտի հանէ եւ ալ դուռը զարնող չպիտի ըլլայ, այնինչ «իր մէկ ոտքը գերեզմանին մէջ է արդէն»: Զարօն կը պատասխանէր կէս յանդիմանութեամբ, կէս կատակով.

- Լաւ կ'ընես, եթէ մէկ ոտքդ գերեզմանին քաշես, փոխանակ միւսն ալ անոր քովը դնել աշխատելու: Այն ժամանակ առանց աճապարելու կը սպասես, որ աղջկանդ պիտը խօսի, որպէսզի ամուսնանայ:

Զարօյի եւ Ծովինարի վէճերը կը վերջանային միշտ վերջինին պարտութեամբ:

Օր մը Ծովինարին դուռը զարկաւ գիւղին հարուստ երիտասարդներէն մէկուն մայրը՝ Մելինէն իր տղուն համար կնութեան ուզելու:

Այդ երիտասարդը, Մարտիկ Գալուստեան, գիւղին մէջ ունէր ամենամեծ նըպարավաճառը, ուր ոչ միայն ապրանքները իրն էին, այլ եւ չէնքը: Ան ունէր նաեւ երեք քարուկիր խոշոր տներ, որոնք քով քովի մասնաւոր հպարտութեամբ եւ բարձրէն դէպի ծով կը նայէին՝ ծովեզերքը գտնուող փայտէ տնակներուն վրայէն արհամարհանքով տահելով: Ասոնք Սամաթիոյ մէջ ունեցածներն էին: Գալուստեան նոյնքան խոշոր խանութ մը ունէր նաեւ քովի գիւղը, Գումգումը, եւ պատկառելի գումար մը «Բրէմի Լիոնէ» դրամատան մէջ:

Մարտիկ, որուն գիւղին մէջ «Տխար Գալուստեան» կ'ըսէին, չատոնց մտադրուած էր ամուսնանալու: Մայրն ալ խօսակցութեան ուրիշ նիւթ չունէր: Պէտք էր, որ տղան ամուսնանար, զաւակներու տէր դառնար, որպէսզի անոնք օր մը կարենային վայելել իրենց հօր արդար աշխատանքի պտուղը:

– Առանց զաւակի տունը, առանց թըռչունի վանդակ է, – կ'ըսէր մայրը հառաչելով:

Ան չէր հասկնար տղուն տատանումները: Ո՞ր գեղեցիկ աղջիկը պիտի չուզէր Տխար Գալուստեանի կինը դառնալ:

Մարտիկ ինքն ալ այդ հարցերը կու տար իրեն օրը քանի մը անգամ: «Օրորդ Ալիսի հայրը հարուստ է, լաւ դրամօժիտ կու տայ, բայց այդ կարճ հասակով, ինչպէ՞ս պիտի ընկերանալ անոր համար. պէտք պիտի ըլլայ որ պուպրիկի մը պէս բարձրացնէ, մինչեւ իր բերանը բերելու համար»: Չէ՛, Օրիորդ Ալիսը յարմար չէ: Կայ Սալբին, բայց անոր ալ քիթը, Աստուած հեռու ընէ, չուք պիտի տայ սեղանին: Ո՛չ, Սալբին ալ յարմար չէ: Անդին կայ Արէսմիսը, որը գեղեցիկ է, խօսք չկայ, դրամ ալ ունի, ուսում ալ, դաչնակի վրայ իսկ նուագել գիտէ, բայց արդեօ՞ք հպարտ, այնպէ՞ս «պզտիկ լեռները» եւ ստեղծեցի՞ք ձեւով մը, որ քաղցր խօսքի մը արժանանալու համար, ծունկի գալ պէտք պիտի ըլլայ առջեւը: Չէ՛, չէ՛, այդ ալ չեղաւ, իր պօյով, պօսով, դիրքով չէր կրնար ծունկի գալ, տարկանալ:

Ճիշդ էր, որ նպարավաճառ Մարտիկ յաղթանդամ մէկն էր: Իր խանութին յուշափեղկին վրայ գրած էր՝ «Թէ՛ մեծաքանակ, Թէ՛ փոքրաքանակ», բայց ինքը միմիայն մեծաքանակ էր: Բարձրահասակ, լայնաթիկունք եւ, հակառակ իր երեսունեւվեց տարիներուն, պատկառելի փորով, խոշոր ականջներով ու քիթով մարդ մըն էր: Բայց այս բոլոր խոշորութիւններու քով, մնացեալ դիմագծերը անշմարելի էին գրեթէ:

Ան իր ջանքերով էր հարստացած եւ երբե՛ք չէր մոռնար, որ երեք տուներու եւ երկու վաճառատուներու տէր էր: Երբ որ մէկու մը հետ խօսէր, ինչ ալ ըլլար խօսակցութեան նիւթը՝ աղգային, քաղաքական թէ առեւտրական, իր դէմքի արտայայտութիւնը կ'ըսէր անընդհատ. «Ե՛ս երեք տուն եւ երկու խանութ ունիմ»... Այդ պատճառաւ, այդ խօսքերէն ախորժող բարեկամներ միայն ունէր, որոնց քանակը եթէ չատ էր, որակին մասին կարելի էր վիճիլ:

(Շար. 53)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ալբա Գորգիկեան եւ զաւակները 1000 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց զարմուհիին՝ Լիւսի Էմրիհեանի մահուան զառաւոտքին, ինչպէս նաեւ Գորգիկեաց գերդաստանի համայն ննջեցելոց յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալիս Գավէգեանի *մահուան առթիւ, Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը* 200 *եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

100ème ANNIVERSAIRE
D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**
Deux sœurs séparées par la vie,
mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

ԸՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Մուրատ Ամիրխանեան (պաս) երգահանդէս մը կու տայ Ուրբաթ, Մարտ 21, *ժամը* 20·30–*ին՝*
I.N.J.A. : 56, Bd des Invalides, Paris 7e

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Մարսէյլի Համազգայինի վարչական մարմինը համահայկական հանդանակութեան ձեռնարկած է ապահովելու համար նոր կրթական համալիրի կառուցման ծախսերը։ Այս առնչով ան ուրախ է ամսուան մէջ հրատարակելու նուիրատու անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ամբողջական ցանկը, որոնք դպրոցաշինութեան ծրագրի յղացումէն ի վեր ինքնաբուխ կերպով կամ մասնակի դիմումներով իրենց նեցուկը յայտնաբերեցին։ Մեծ հանրութեան մօտ բացուած ներկայ հանդանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցանկերը եւս հետեւողական կերպով կը հրատարակուին։

*
**

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Անահիտ Տէրիքլեան այժմ մահացած (Մարսէյլէն) 1984–ին կտակած են 800·000 ֆրանք ի նպաստ Համազգայինի Մանկապարտէզին։

*
**

1997 – 1998 – 1999 – 2000 թուականներուն եղած նուիրատուութիւններ

Մարսէյլ – Նիս եւ Շրջանները

Տիկին Մարի – Ռոզ Ղազարեան 964,230,96 *Ֆր.*, *Տէր եւ Տիկին Ժ. Տէր-Մարկոսեան* 5000 *Ֆր.*, *Պր. Օհաննէս Պատմաճեան* 500 *Ֆր.*, *Տիկին Երջանիկ Տինգճի* 1000 *Ֆր.*, *Պր. Ե. Արքինեան* 500 *Ֆր.*, *Մարգարեան – Էլիզա Սարաֆեան* 550 *Ֆր.*, *Տիկին Տանիէլ Խաչատուրեան* 1500 *Ֆր.*, *Օր. Մարի – Հելէն Տօրոսեան* 5000 *Ֆր.*, *Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան* 2000 *Ֆր.*, *Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աքթոյեան* 5000 *Ֆր.*, *Սիթիէք Ընկերութիւն – Գալանթէրեան* 500 *Ֆր.*, *Տէր եւ Տիկին Ժապ Պօղոսեան* 10·000 *ֆրանք*, *Տէր եւ Տիկին Շարլ Տէրտէրեան* 500 *Ֆր.*, *Տիկին Մարժօրի Բարաքեան* 10·000 *Ֆրանք։*

(*Շար.*)

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE . FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(*Ingénieur atomiste*)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒՅԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Մարտ 20 *ժամը* 20·30–*ին*

Մեզ ծանօթ եւ անծանօթ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ

Բանախօս՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
Անահիտ Սիմոնեան
եւ
Մատլէն Սիրոյ-Տաղ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՅՏ ԽԱՉ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, *ժամը* 14·30–*ին սովորական հաւաքատեղին։*

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

*
**

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահէք ամբողջ շրջանին, Զորեքշաբթի երեկոներ ժամը 18–*ին, Փարիզի Ս. Ծովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւտր պատշաճի քարոզ կ'ունենայ՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին։–*

Զորեքշաբթի, Մարտ 19
ժէ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՔ. ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ
(*Շար.*)

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահէք ամբողջ տեւողութեան Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–*ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւտր պատշաճի քարոզ կ'ունենայ՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցի։–*

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21,
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ։

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

*
**

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–*ԻՆ*

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս եկեղեցի (Ս. Աթթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ եկեղեցի (Լա Սլոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆՆԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter
à la présentation
de la traduction de l'ouvrage
de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**
«LE GOLGOTHA ARMENIEN»
Berlin — Deir-es-Zor
par HRATCH BEDROSSIAN
et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens
le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

A l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise

des Journées d'Amitié

au profit de l'Ecole Sainte Croix du samedi
(BAZAR DE CHARITE)
dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris IIIe (l'entrée par l'église)

Le samedi et dimanche 22 et 23 mars, de 13h à 20h.

Bimbeloterie — parfumerie —
brocante — librairie — confection —
traiteur cuisine orientale etc...

Métro : République, Filles du Calvaire

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 20
JEUDI
20 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·648 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·648

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆՈՒՆՆ Է՝ «ԻՐԱՔԵԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ»

ՆԱԽ ՊԱՏՐԱՆՔ ԳՐԱԻԵԼ

Միացեալ – Նահանգներու եւ Ֆրանսայի միջեւ այլեւս չլսուիր է եւ օրէ օր կը սաստկանայ: Ուաշինկթընէն զատ, Անգլիան ալ մաղձը կը թափէ, Թ. Պլէրի, Մարտ 18–ին, կացութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը թողուց Ֆրանսայի վրայ, որ միակ չանցաւորն է, քանի իր վեթոյին սպառնալիքն է որ պատճառ եղաւ որ Ապահովութեան Խորհուրդի քննարկութեան չդրուի այն բանաձեւը, որ արտօնագիր մը պիտի չնորհէր պատերազմի դիմելու, այլ խօսքով օրինականացնէր պատերազմը: Ի դէպ, այդ պատերազմը մկրտուած է «իրաքեան ազատութիւն»:

Ամերիկեան ծրագիրն այն է որ այս արդիւնքով պատերազմը որպէս առաջին թիւրախ ունենայ Պասրան: Ամերիկացիք կը խորհին որ, ամերիկեան ուժերու մուտքը այդ նաւահանգիստը արտակարգ խափանուածութիւն պիտի ստեղծէ տեղւոյն մէջ բնակչութեան մօտ (Ս. Հիւսէյն սիւննի է) եւ այդ հեռանկարով զինամթերքին, զինուորներէն, նաւերէն զատ կը տանին հեռատեսիլի կայաններու բազմանդամ խումբեր, որպէսզի բնակչութեան այդ խանգաւառութիւնը անմիջապէս նկարահանուի, սփռուի համայն աշխարհի հեռատեսիլի կայաններէն եւ աշխարհ հաստատէ որ Պուշ իրաւունք ունէր, Իրաք կը սպասէր Ամերիկացիներուն...:

*
**

Մարտ 18–ին, Պուշի ելոյթէն ետք, Ժ. Շիրաք մամուլին առջեւ, անդամ մը եւս հաստատեց Ֆրանսայի դիրքը: Ան կըրկնեց թէ ուժի դիմել վերջին ելքն է, երբ միւս բոլոր կարելիութիւնները սպառած են: Ֆրանսայի դիրքին կողմնակից է մեջլսային հասարակութեան մեծամասնութիւնը: Ամն վերջնագիր մը ուղղեց Իրաքի, որեւէ արդարացում չկայ պատերազմի միակողմանի որոշումի մը: այդ վերջնագիրը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ժողովուրդի մը ապագան, չրջանի մը ապագան, աշխարհի կայունութիւնը: Ծանրակշիռ որոշում մըն է: Իրաք, այսօր, անմիջական վտանգ մը չի ներկայացներ: Եթէ Ֆրանսայի խորհրդարանականները մեծամասնութեամբ Շիրաքի կողքին են, նոյնը չէ Թ. Պլէրի պարագան, որ երեք նախարարներու հրաժարումէն ետք, շատ նեղ կացութեան մատնուած է, բայց եւ այնպէս, չնորհիւ ընդդիմադիր պահպանողականներու, կրցաւ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել, երբ իր կուսակցութեան 139 երեսփոխանները դէմ քուէարկեցին կառավարութեան վարած քաղաքականութեան: Հրաժարող նախարարներն՝ Գուէք կը չեշտէր՝ «պատրանք է խորհիլ որ միջազգային թշնամութիւնը զինուորական գործողութեան Շիրաքի յանգանքն է»:

*
**

Մարտ 19–ին, Ապահովութեան Խորհուրդը նիստ կը դումարէր, որու ներկայ պիտի ըլլար Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը, բայց, Գ. Փաուըլ յայտարարեց թէ ուեղրդ կը նկատէ Ուաշինկթընն նիւ – եորք երթալ, նիստին պիտի չմասնակցի նաեւ Անգլիոյ նախարարը: ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը ապահովութիւն կու տայ որ 45 երկիրներ Ամերիկայի կողքին են: Ատոնցմէ 30–ը արտօնութիւն տուած են որ իրենց երկիրը օդտագործուի, այսինքն պատրաստ են զօրք տրամադրելու կամ օդային տարածքը:

*
**

Ծոցի չրջանը, Մարտ 19–ին, աւելի փոթորիկ մը ծայր տուած էր, ինչ որ կրնայ փոխել տալ Պուշի պատերազմական ժամանակացոյցը: Ամերիկեան ուժերու կեդրոնատեղին Քաթար է, 300 հազար զինուորներ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն յարձակման հրահանգին: Ան ալ կախում ունի օդերեւութաբանական կացութենէն եւ լիալուսինէն...:

*
**

Բաւական հետաքրքրական է նաեւ Թուրքիոյ դիրքը: Կը թուի որ երկու քայլ առաջ, մէկ քայլ ետի քաղաքականութիւն մը կը վարէ, որ հաճելի չէ Ուաշինկթընի, բայց, էրտողան դժուարութիւն ունի համոզելու չարքերը: Հաւանական կը նկատուէր որ արտօնէ օդային տարածքին օգտագործումը, բայց, ցարդ չարտօներ ամերիկեան զօրքերուն տեղաւորումը, մինչ Ուաշինկթընն ստիպողական կերպով պէտք ունի այդ հաւանութեան: Թուրքերը, իրենք, պատրաստ են իրաքեան Քիւրտիստան մտնելու զանգուածային կերպով, բայց, Ամերիկացիք համաձայն չեն եւ այդ պարագային, Թուրքիա աւելի վերապահ է իր օժանդակութիւնը բերելու համար: Թուրք պաշտօնատարներու համաձայն, ՓՔՔ–ի հազարաւոր զինեալ կողմնակիցներ պատրաստ են օգտուելու իրաքեան քաոսէն ազատագրման պատերազմի մը դիմելու համար: Իրաքեան Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավարը՝ Մասուտ Պարզանի անընդունելի կը գտնէ Թուրքերու մուտքը հիւսիսային – Իրաք, հարցազրոյցի մը ընթացքին («Լիպերասիոն», Մարտ 19): Ի հարկին, պատրաստ են դիմադրելու: Ինչ կը վերաբերի Պաղտատի, բնակչութիւնը կը պատրաստուի քաղաքային կեռիլլայի:

*
**

Բազմաթիւ իրաւագէտներու համաձայն պատերազմը ապօրինի է եւ անօրինական: Բրիտանացի 15 համբաւաւոր իրաւագէտներ եւ Փիկը – Մարի Տիվիւի, Ֆիրէնցէի եւրոպական Հիմնարկի դասախօս կոչ մը տարածած են դատապարտելով այս պատերազմի ապօրինութիւնը (լոյս տեսած է կուարտիըն օրաթերթին մէջ): Վատիկան ալ կը դատապարտէ Միացեալ – Նահանգներու որոշումը եւ յաւ կը յայտնէ որ «ԱՄՆ ծանր պատասխանատուութիւն ստանձնեն Աստուծոյ եւ Պատմութեան առջեւ»:

Սաուտի Արաբիա ճշդած է որ պատերազմի չի մասնակցիր ինչ որ ալ ըլլան պայմանները:

*
**

Ծանօթ է որ չսկսած իսկ, Ուաշինկթընն վճռած է արդէն յետ պատերազմեան Իրաքի պատկերը: Պուշի խորհրդական, միջազգային քաղաքականութեան մասնագէտ՝ Ռոպըրթ Քափլան կը բացատրէ թէ իւնչպէս ժողովրդավարութիւն պիտի հաստատեն Իրաքի մէջ: Ան կ'ըսէ («Նիւ–եորք Թայմզ» եւ «Լը Մոնտ») · – «Հիմնովին պիտի թաբելաւենք մարդկային իրաւունքները, ազատական մտայնութեան ոէր մենատէր մը ընտրելով, նախընտրաբար ստալինեան տիպի մենատիրոջ մը»:

Այս պատերազմէն ուրախացողներ ալ կան, ատոնց գլուխն են սակարանները եւ դրամատէրերը: Ներդրում ընողները կը խորհին որ պատերազմը չատ կարճ եւ չաղթական պիտի ըլլայ եւ ուրեմն պարկ կը տրուի ձեռնարկութիւններու պատասխանատուներուն: Ուրախացողներու կողքին կան դժգոհներ ալ, անոնք կը պատկանին զբօսաշրջութեան մարզին, օդանաւային ընկերութիւններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՁԱՊԵՏԻ պաշտօնին ստեղծումը պաղեստինեան իշխանութեան կողմէ լաւ ընդունելութիւն գտած է Միացեալ – Նահանգներու եւ Իսրայէլի կողմէ: Այդ պաշտօնին կոչուած է Ապու – Մազէն, որ ծանօթ է որպէս չափաւոր մէկը: Քանիցս դատապարտած է Ինթիֆատայի պինուորականացումը: Խորհրդարանը 69 ձայնով (մէկ դէմ եւ մէկ ձեռնպահութիւն) քուէարկած է այդ պաշտօնին ստեղծումը: Միւս կողմէ, Այսրայէլեան հարաւը, հակամարտութեան հետեւանքով համասի երկու պատասխանատուներ սպաննուած են: Նուսէյրաթի պաղթակայանին մէջ, պաղեստինցի երկու պատանիներ եւ երկու տարու մանուկ մը սպաննուած են:

ՍՊԱՆԻՈՑ վերադրյն դատարանը, միաձայնութեամբ, օրինքէ դուրս հռչակեց ԷԹԱ–ի քաղաքական թեւը՝ Պաթասունան, որ այլեւս չի կրնար Մայիսի խորհրդարանական ընտրութիւններուն մասնակցիլ:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ «էլ Թիէմփօ» կարեւոր օրաթերթին աշխատակիցը՝ Լուիս Ֆերնանտօ Ալֆոնսօ սպաննուած է Մարտ 18–ին, երբ բնակարանէն դուրս կ'հլլէր: Վերջին 14 տարիներուն, 115 լրագրողներ սպաննուած են երկրին մէջ, որ ամէնէն վտանգաւորն է մեռիաներու աշխատակիցներուն համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 18 / 19)

ՀՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐՄԷՆ ԵՒ ԿՐԵԹԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ

Ընդդիմադիր ուժերու Մարտ 18–ի հանրահաւաքին գլխաւոր թեման եղած է Վազգէն եւ Արամ Սարգսեանի եղբօր Արմէնի ձերբակալութիւնը: Բանախօսները՝ Ալ· Բազէեան, Արամ Սարգսեան եւ ուրիշներ անօրինական հռչակած են այդ ձերբակալութիւնը, զայն քաղաքական արարք համարելով: Մասնակիցները ապտուղղուած են նախագահին չէնքը, ցոյցակցութիւն յայտնելու Սարգսեան եղբայրներուն մօրը որ նոյնպէս յայտարարած է նոյն վայրը:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԿԱՑ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Իրաքի մէջ մնացած են Հայաստանի երկու քաղաքացիներ որոնք դէսպանատան աշխատակիցներ են: Կացութեան բոլորովին վատթարացումի պարագային անոնք կը մեկնին. նախապէս անոնց ընտանիքները մեկնած են Պաղտատէն: Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան յայտնած է թէ Իրաքի դէմ պատերազմը սկսելուն պէտք է պատրաստ ըլլալ հնարկէ գաղթականներու կարելի ներհոսքին. յատկապէս Իրաքահայերու մէկ մասը կրնայ Հայաստան մեկնելու տրամադրութիւն ունենալ: Իր կարծիքով, Իրաքի մէջ 15 – 30 հազար Հայ կայ: Ինչ կը վերաբերի ճգնաժամին, Հայաստան կողմնակից է որ ան լուծուի ՄԱԿ–ի չընջանակին մէջ:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԼԻԱԶՕՐԱԳԻՐԸ ՅԱՆԶՆՈՒԱԾ

Նախագահական ընտրութեան վերջնական արդիւնքներուն ամփոփումէն ետք, կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահը Ա. Սահրադեան Ռ. Քոչարեանին յանձնած է նախագահի վաւերապիրը: Վերընտրուած նախագահը ըսած է թէ ընելիքը չատ է, ծրագիրները մեծ եւ անոնց իրականացումը ծանրաբեռնուած աշխատանք կը պահանջէ:

*
**

ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ «ՎԵՐՆԱՏՈՒՆ» ՄԻԱՒՈՐՈՒՄ

Սօս Սարգսեանի նախաձեռնութեամբ 20 հոգինոց խումբ մը կազմուած է, կոչուած՝ «Վերնատուն»: Մարտ 18–ին հրապարակուած յայտարարութեամբ ըսուած է որ խումբը պիտի աշխատի նպաստելու ազգային համերաշխութեան, երկրին համար կարեւոր որոշումներու նկատմամբ հանրային կարծիքի ձեւաւորումին: Խումբին մասնակիցներէն են Գրողներու Միութեան նախագահ Լ. Անանեան, Երեւանի համալսարանի տեսուչ Ռ. Մարտիրոսեան, Զ. Բալայեան: Միաւորումը պիտի ընդգրկէ զանազան մարզերու պատկանողներ, որպէսզի իր ուշադրութեան կեդրոնին մէջ ունենայ կեանքի բոլոր բնագաւառները: Առաջնային հարցեր նկատուած են դիւղի խնդիրը, բանակը, մուրացկանութիւնը:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԻՆ

ՀՑԴ Ն. Ադրալեան Ուսանողական Միութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու սոցիալ – դեմոկրատական երիտասարդական Ֆորումին մասնակիցներու ուշադրութեան յանձնած է Նախիջեւանի եւ Վրաստանի հայկական յուշարձաններուն աւերումին փաստերը: Ֆորումին մասնակիցները դժուարութեամբ ընկալած են ըսուածը, քանի որ իրենք նման երեւոյթի չեն հանդիպած երբեք: Երիտասարդական այդ Ֆորումը տեղի կ'ունենայ տարին քանի մը անգամ, խմբելով նախկին խորհրդային տասը երկիրներու ընկերվար – ժողովրդավար հակումով կուսակցութիւններու 17 երիտասարդական կազմակերպութիւններու երկտասարդները:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՑԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿԸԱՆ ՓԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ԹԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Դ.

Երանի թէ գլուխս ջուր լիներ, եւ աչքերս՝ արտասուքի աղբիւր, եւ ևստէի ու լայի մեր աշխարհի թշուառութիւնը:

ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ

Մեր հայ հասարակութիւնը, լինի տարաշխարհի կամ Հայաստանի մէջ, իր հմմնական զանգուածով մորմոքած է ճիշդ ինչպէս Աղէ Պուպրիկը:

Ուրեմն, նախ ծանօթանանք այդ պատմութեանը:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԶՐՈՑՑ
ԱՂԷ ՊՈՒՊՐԻԿԻ
ՄԱՍԻՆ

Աղէ Պուպրիկը ճամբորդելիս՝ եկաւ հասաւ Ծովին: Նա երբեմ ծով չէր տեսել եւ հարցրեց.

– Դու ո՞վ ես:

– Ծովն եմ, – պատասխանեց ծովը:

– Իսկ այդ ի՞նչ բան է ծովը:

Ծովը պատասխանեց.

– Աւելի մօտեցիր եւ կ'իմանաս:

Աղէ Պուպրիկը մօտեցաւ, մատը մըտցրեց ջրի մէջ եւ նայն պահին էլ յետ հաշեց ձեռքը: Ու տեսաւ, որ մատը չկայ:

– Դու իմ մատը խլեցիր, գոչեց նա:

– Բայց փոխարէնը դու ինչ – որ կարեւոր բան իմացար, որ չգիտէիր, – պատասխանեց Ծովը: – Աւելի մօտեցիր, եւ աւելին կ'իմանաս:

Աղէ Պուպրիկը մտաւ ջուրը: Ու էլ չգոչեց առաջ: Ալիքները լուացին աղի բիւրեղները, որոնցից շինուած էր Պուպրիկը: Նա շարունակեց առաջանալ եւ, երբ, ի վերջոյ, ամբողջովին լուծուեց ծովի մէջ, ուրախացած գոչեց. "Հիմա ես գիտեմ... Ծովը ե՛ս եմ":

Այսպէս, ուրեմն, մենք ոչ միայն կարող ենք ընդամէնը կարծել, թէ մենք «ծովն էինք», քանի որ յայտնութեամբ լուծուում էինք Աղէ Պուպրիկի պէս, այլեւ համոզուած լինել, թէ ազգային մեր ապագան հէնց այդ Ծովն էր, որից դուրս գալուց յետոյ էլ չարունակում ենք հաւատարիմ մնալ Ծովի զաղափարաբանական – բարեկամական փաստարկներին:

Մենք այնպիսի մի կեցուածք ենք ընդունել, թէ իբր ամէն ինչ օրինաւոր է ու «պատմական անհրաժեշտութիւն»: Նոյնիսկ համաձայնել ենք Հայաստանը ըստ հանրապետութիւնների ... Ինչո՞ւ ենք պակաս, օրինակ, Ֆրանսացիներից... Նրանք հինգ հանրապետութեան ժէր են, իսկ մենք առայժմ՝ երեք... Բայց կարող ենք հասնել նրանց եւ նոյնիսկ անցնել:

Եթէ մի պահ համաձայնենք, թէ Հայաստանի 1918 – 1920 թուականների հանրապետութեանը որեւէ երկրորդող եղել է, ապա առնուազն զաւեշտ է կարծելը, թէ սովետական իրականութեան մէջ «պատ աշխարհ Հայաստան» է եղել այդ երկրորդողը, քանի որ զաղութ էինք եւ վերանուաճուեցինք որպէս զաղութ, եթէ նոյնիսկ մի ժամանակ անուանում էին նահանգ, մէկ այլ ժամանակ՝ հանրապետութիւն: Առաւել եւս զաւեշտ է, երբ հասարակութիւնն ու նրա «ականաւորները» այնպիսի մի կեցուածք ունեն, թէ իբրեւ Հայաստանը բնաւ կոմունիստական (բոլշեւիկեան) չի եղել, թէ իբրեւ չուրջ մէկ դար Հայաստանի պատմա – մշակութային չերտը իր բովանդակութեամբ բնաւ կոմունիստական չի եղել եւ չի ունեցել միանշանակ մարքս – լենին – ստալինեան զաղափարաբանութիւն: Բայց արդէն ոչ թէ զաւեշտ, այլ ողբերգութիւն է, որ լինելով «սովետական հայրենասէր»՝ իրականի մէջ եղել ենք ռուսական ծաւալապաշտական նացիոնալիզմի որակեալ ջատագով, եւ ոչ երբեք ԱԶԳԱՅԻՐ, ինչը բարձրագոյն բարոյական արժէք է Հայի համար...

Տրուելով այս ինքնախաբէութեան՝ հասարակութիւնը իր հերթին, բայց մտաւորականներն էլ որպէս ազգային անեղծ արժէքների ընդհանրական պատասխանատուներ, սովետական իրականութեան կործանումից յետոյ մինչեւ օրս չեն ապաշխարել եւ ներողութիւն չեն հայցել ժողովրդից:

Գերմանացիների՛ օրինակով, որ յանձին քաղաքագէտների ու մտաւորական – ների, աշխարհի առաջ խոստովանեցին. «Մենք հասկացանք, թէ ի՛նչ է ֆաշիզմը եւ այլեւս երբե՛ք թոյլ չենք տա, որ այն կրկնուի մեր երկրի մէջ»:

Ցաւո՞յ ինչ, որ Նոյնպիսի խոստովանութիւն չհրապարակեց Ռուսը: Ի վերջոյ, կարողանալով ժամանակին դիմակափոխուել, նա եղել էր, մնացել էր եւ մնաց իր զաղութների տէրն ու տնօրէնը:

Բայց մեր մտաւորականութիւնը պարտաւոր էր յայտարարել, որ «Մենք վերջապէս հասկացանք, թէ որպիսի չարիք է ռուսական ծանապաշաւութիւնը եւ կոմունիստական բռնատիրութիւնը: Հետեւաբար ամէն բան կ'անենք թոյլ չտալու համար, որ Հայաստանի մէջ երբեւէ կրկնուի օտարի տիրակալութիւնը եւ զաղային հոգեւոր – մշակութային ցեղասպանութիւն իրականացրած կոմունիզմը»:

Մեր ժողովրդի խմաստուն միտքը, ըզդայուն սիրտը եւ քրիստոնէական մեր խիղճը ներկայացնող զործիչները միշտ դիմադրել են... Նրանք, այդ աղետական մարդիկ դիմադրել են թէ՛ ռուսական եւ թէ՛ թուրքական դերեվարութեան դարաւոր մղձաւանջի ընթացքին, դիմադրել են Հայկական Աղէտից մազապուրծների զաղութների մէջ, եւ դիմադրել են Լեզուն եւ մշակոյթը վերջնական կորուստի տանող «եղբայրութեան նոր զաղափարների» դէմ:

Նրանք բնաւ չեն փորձել իրենց տիտուրթիւնը փարատել Ծովի մէջ, լուծուելու ճանապարհով, որպէսզի յետոյ էլ դառնան դիտուն՝ կարծելով, թէ Ծովն իրենք են, որ կան...

Ծովի մէջ լուծուելով՝ իրենց Ծով կարծող մտաւորականներն են, որ պուպրիկային դիտունութեամբ ամէնայն կերպ խոչընդոտում են քարոյական, ազգային ու մշակութային ճշմարիտ արժէքների անդղակը վերահաստատելուն: Նրանք են, որ պուպրիկային իրենց դիտունութեամբ հայ հասարակութեանը չարունակում են պահել քարոյական ու խմացական խաւարի մէջ: Նրանք են, որ սովետական ժանդի չերտից մաքրուելու, մեր իսկական էութեանը, մեր ճշմարիտ պատմութեանը, մեր բուն արմատներին վերադառնալը յայտարարում են կեղծ, անտրամաբանական եւ հակապատմական կարգախօս, եւ ռուսական նացիոնալիզմը ներկայացնում են որպէս ԱԶԳԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ ազգն ու հասարակութիւնը կեղծ, անտրամաբանական եւ հակապատմական այն իրականութեան մէջ պահելու համար, որի ընթացքը Աղէ Պուպրիկի վախճանն է:

Ե.

Մենք Լենինի բանակն ենք, Ստալինի զաւակն ենք:
Ստալինի խրատով մեր ցաւերը փարատաւ:
Կուլակներին հշեցին, մեզի առաջ հաշեցին:
Ստալինի սայիցը պրծանք դարդ ու ցաւիցը:

Եա՛ր, եա՛ր,
Է՛լու եար,
Թե՛լու եար...

Սովետահայ ժողովրդական սիրերգ

...Իսկ մենք կարծում էինք, թէ 50 տարի առաջ՝ 1953 թ. Մարտ 5–ին, Ստալինը իսկապէս մեռաւ:

Մենք կարծում էինք, թէ 1956–ի Փետրուարին Ստալինը վերջնականապէս մեռաւ, երբ նրա դիակը դամբարանից հանեցին ու թաղեցին:

Մենք կարծում էինք թէ Ստալինը անվերադարձ մեռաւ, երբ 1991–ի Դեկտեմբերին կործանուեց ռուսական կոմունիստական կարգերութիւնը:

Բայց, դանից պարզւում է, որ նրանք երկուսն էլ՝ թաղուած ու դեռ չթաղուած առաջնորդները, որ ողջ էին երեկ, ողջ են այսօր եւ որքան երեւում է տեսանելի հեռանկարի մէջ՝ իսկապէս անմահ են:

Որովհետեւ նրանք ճշմարիտ Աստծու փոխարէն իրենց հաստատուն տեղն են դրել մեր էութեան մէջ եւ մենք, Հայերս, կարծես թէ բնաւ մտահոգ չենք հրաժարուել կռապաշտութիւնից:

Որովհետեւ լուսաւոր դիտելիքների փոխարէն իրենց խաւար տամունքն են տեղաւորել մեր մտքի մէջ եւ մենք, Հայերս, բնաւ չենք փորձում հրաժարուել մեր խաւարամտութիւնից:

Որովհետեւ մարդկային կեանքի երջանկութիւնը դեղեցիկ ապրելու փոխարէն, նրանց թելադրած սուրկամտութեամբ ենք քարշ տալիս մեր զոյութիւնը, մեր զեռնաքարշ այս վիճակն ենք կարծում օրինական եւ վայելում ենք մեր երջանիկ տգիտութիւնը, – նորէն միջամտում է Սարոյեանը:

Զ.

Երբ փափկում է տէրը՝ մեզ կանչում մօտը,
Մենք խոնարհ սողում ենք ու
լիզում ենք ոտը:

Շանդոր ՊԵՏՏՈՑԻ,
«Շների երգը»

«Ազատութեան հիմնոսը չատ թանկ է նստում ճիշդ այնպէս, ինչպէս ամենայն կեղծիքի հիմնոսը... ԽՍՀՄ Միութեան վախճանից յետոյ մեզ չատ բան են առաջարկելու: Եւ զոլորը ստելու են իրենց դրպանի օգտին: Լինելու են նախարարների եւ առաջնորդների, կուսակցապետերի եւ ռազմական դիկտատորների բազմաթիւ թեկնածուներ: Լինելու են դրամատների օտար դրածոներ եւ տըրեսաների օտար դրածոներ: Լինելու են մի տեսակի օտարերկրացիների դրածոներ եւ մէկ ուրիշ տեսակի օտարերկրացիների դրածոներ: Եւ զոլորն ալ ամէնից առաջ խօսելու են ազատութիւնների մասին, որ ամէնից խոստումնալի եւ ոչնչի պարտաւորեցնող նիւթն է տեղու համար: Ազատութիւնը, ինչպէս արդէն հիմնաւորապէս յայտնի է մեզ, կազմակերպել են զոլորը: Թէ՛ Ստալինը, թէ՛ Հիտլերը, թէ՛ Մուսոլինին...

Մի խօսքով, չատ բան կը լինի: Եւ ամէն «խմաստունի» համար բաւականին պարզամիտներ կը զտնուեն՝ աշխարհի ամենաբռնատիրականից մինչեւ ամենադեմոկրատական զոլոր երկրների մէջ էլ ոչխարներ կան: Ինչպէս յայտնի է, այդ ոչխարներին ոչ ցանում են եւ ոչ էլ հնձում: Ջանացէք էյայտնուել նրանց մէջ: Եւ դա այնքան էլ դիւրին չէ, ինչպէս կարող է թուալ առաջին հայեացքից: Ահաւասիկ, մեր սերունդը, որ յայտնուեց այդ ոչխարների մէջ՝ թերեւս չլինելով աւելի յիմար, քան նախորդ սերունդներն էին: Բայց խնդիրն այն է, որ մեր սերնդին չափից աւելի են ստել – այս մէջբերումը կատարում եմ մեր օրերից 30 տարի առաջ լոյս տեսած Իվան Սոլոնեւիչի «Ժողովրդական մխիթարութիւն» գրքից (Պուէնոս – Այրէս, 1973):

Այնպէս որ, Իոսիֆ Վիսարիոնովիչի մահից 50 տարի յետոյ էլ մնացել ենք մեր անցեալի մէջ եւ մի՛չտ մնալու ենք անցեալի մէջ, քանի որ յիսուն տարի չարունակ անցեալի մէջ մնալու փորձը ունենք եւ այդ անցեալից դուրս գալու որեւէ ճիգ դեռեւս չենք արել:

Փարիզ

(Շար. 5 եւ վերջ)

ՍՐԲԱՊԻՂԾ «ԹՈՒՌՇԻ»

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Ծանօթ է բոլորիս որ «Ֆրանսան չունի վառելանիւթ սակայն ունի խելք»...: Ցաւելեալ չոայլ երեւակայութիւն, որի չնորհիւ ողողուած ենք զանազան ու յաճախ այլանդակ ծանուցումներով, որոնք մեզ մտրակում են աֆիչներով եւ մանաւանդ հեռատեսիլով: Սոսիէթէ տը գոնսոմասիոնի փրկարա՛ր տիրապետութիւնը թոյլ է տալիս որ սպառելու նպատակով օգտագործուի էգասակն քարեճեւ մարմինը, խաբուսիկ լոզունգներով: Միամիտ զանգուածին հաւատացնում են որ այսինչ օճանոյշի չնորհիւ, բեզառած դէմքի կընճիռները կարելի է անհետացնել եւ պառաւը կարող է վերադանել չահելութիւնը: Կամ էլ տակառակագէմ կնոջ ապահովել երազայի՛ն մի մարմին...:

Այլ խօսքով, խաբում են, խաբում են... «Այս մեր երկրում որ մէկը միւսին չէնի խաբի, կանա վուտը վուտի առջեւ դնի, կանա մի օր մարդ ապրի...»*:

Վերջերս էլ դովելով օճառի բարիքները ի նպաստ մորթի թարմութեան, քնքուշութեան, փարիզի փողոցներում տարածուեց ցուցատախտակների վրայ կիսամերկ մի դիցուհի, լեզուն դուրս, պատրաստւում է լղել իր ծունկը: Ինձ ընկերացող երեւանցի բարեկամս տեսնելով այս գեղուհու ինքնատիպ տեսքը, բացագանչեց. «Այ քեզ բան, էս ի՞նչ ա, ծունկը դառել ա մառո՞ժնի (պաղպաղակ)»:

Պիտի ընդունել որ սովետական կարմրաչող տարիներում, ապրանք վաճառելու միտումով, այսպիսի սայթաքումներ չկար: Ընդունուած էին միայն խոստմնալից լոզունգներ, կոմունիստական զաղափարախօսութեան ի նպաստ:

Ի միջի այլոց, յիշում եմ որ այդ չըրջանին, մի օր առիթ եղաւ որ կանգ առնեմ կօշիկի մի խանութի առջեւ: Տեսքով լաւ էին ու գինները էժան: Պարզուեց նաեւ որ այդ կօշիկների զործատուն կոչւում էր Մասիս: Ծանօթացայ պատասխանատու ««նաչալնիկ»ի հետ, զրուցեցինք սովորական նիւթերի չուրջ, եւ նկատելով որ մարդը համակրելի էր, ես ինձ թոյլ տուի թեթեւ մի ժպիտով հարց տալ. – «Ուրեմն, արիք–չարիք, Մասիս սարը իջեցրիք մեր ոտքերի՞ն...»: Մի պահ լուռ, իր արտայայտիչ աչքերով նա ինձ խուզարկեց ու ինքն էլ ժպտելով պատասխանեց. – «Ախր, սիրելի ընկեր, հարկաւոր է որ դուք մեզ լաւ հասկանաք: "Մասիս" մարքան նշանակում է որ մեր ոտնամանների արտադրանքը բարձր որակի արտադրանք է»: Զպնդեցի: Ձաչակը սովետական էր, հիմնուրը երեւանեան...:

Այժմ Երեւանի փողոցներում՝ «Փառք Ս.Մ.Կ.Կ.ի» փոխան, ծփում են Գոգա – Գոլայի, Ամերիքըն Տրիմի ու այլ ամերիկեան բարիքների յուցատախտակները: Հայաստան մտել է մի–ազգային չուկայում եւ փորձում է վաճառել, արտահանել մի քանի ապրանքներ, որոնց որակը լաւ է: Ինչպիսին է ծիրանի չիրը: Սփիւռքահայ նպարավաճառների մօտ արդէն վաճառւում են Հայրենի երկրի դաշնուրեր, գինիներ եւ... եւ... «Կիլիկիա» գարեջուրի որակը զերազանց է: Մի քանի ամսից յետոյ, ուր էլ լինես, պահանջես զդում երգել՝ «Ցանկամ տեսնել զքո Կիլիկիա»...:

Մինչդեռ ինչ վերաբերում է «Վասպուրական» եւ «Ախթամար» օճառած քոնեակների, փորձառու կոնծողներից մէկը, քիթ–մուռթը ծամածռելով ինձ յայտնեց՝ «Ճիչդն ասած, էն օրուանից որ մեր քոնեակի "զաւոդ"ը (զործատուն) վաճառեցին ձեր Ֆրանսիական Ֆիրմային, մեր զիտցած նշանաւոր քոնեակի "խմխոտը" էլ չկայ: Որքան ուզում ես խմի՝ էլ չես երազում կարօտով "Վասպուրական մեր աշխարհը"»:

Իսկ աչքդ ծակողը Արմաւիրում պատրաստած վարունգի «մարինադ»ն է (թոռչի): Արտադրողը, երեւակայութեամբ խիստ հարուստ, յաջողած է գտել այդ թուռչու անօթի վրայ պիտակել մեծատառ՝ «SARDARAPAT»:

Ուրեմն, այս պատմական ճակատագրերը ո՛ւր, յանուն հայրենիքի փրկութեան հայ մարտիկները կռուեցին, չարերը զոհուեցին ու ի վերջոյ խակապէս յաղթեցին մնալով հարազատ հողի վրայ, այսօր անկախ Հայաստանում Սարդարապատ օրբազան անունը կպած է «խխյաբ»ների վրայ...: Դէհ, արի մի զժուի Պարոյր Սեւակ:

Հարկ է յիշել որ սովետական վարչաձեւի համե՞մատ անկախութեան չէրանին էր որ այս իսկական հերոսամարտը պատահեց: – «Ախր, սիրելի ընկեր, հարկաւոր է որ դուք մեզ լաւ հասկանաք: "Մասիս" մարքան նշանակում է որ մեր ոտնամանների արտադրանքը բարձր որակի արտադրանք է»: Զպնդեցի: Ձաչակը սովետական էր, հիմնուրը երեւանեան...:

Այժմ Երեւանի փողոցներում՝ «Փառք Ս.Մ.Կ.Կ.ի» փոխան, ծփում են Գոգա – Գոլայի, Ամերիքըն Տրիմի ու այլ ամերիկեան բարիքների յուցատախտակները: Հայաստան մտել է մի–ազգային չուկայում եւ փորձում է վաճառել, արտահանել մի քանի ապրանքներ, որոնց որակը լաւ է: Ինչպիսին է ծիրանի չիրը: Սփիւռքահայ նպարավաճառների մօտ արդէն վաճառւում են Հայրենի երկրի դաշնուրեր, գինիներ եւ... եւ... «Կիլիկիա» գարեջուրի որակը զերազանց է: Մի քանի ամսից յետոյ, ուր էլ լինես, պահանջես զդում երգել՝ «Ցանկամ տեսնել զքո Կիլիկիա»...:

Մինչդեռ ինչ վերաբերում է «Վասպուրական» եւ «Ախթամար» օճառած քոնեակների, փորձառու կոնծողներից մէկը, քիթ–մուռթը ծամածռելով ինձ յայտնեց՝ «Ճիչդն ասած, էն օրուանից որ մեր քոնեակի "զաւոդ"ը (զործատուն) վաճառեցին ձեր Ֆրանսիական Ֆիրմային, մեր զիտցած նշանաւոր քոնեակի "խմխոտը" էլ չկայ: Որքան ուզում ես խմի՝ էլ չես երազում կարօտով "Վասպուրական մեր աշխարհը"»:

Իսկ աչքդ ծակողը Արմաւիրում պատրաստած վարունգի «մարինադ»ն է (թոռչի): Արտադրողը, երեւակայութեամբ խիստ հարուստ, յաջողած է գտել այդ թուռչու անօթի վրայ պիտակել մեծատառ՝ «SARDARAPAT»:

Ուրեմն, այս պատմական ճակատագրերը ո՛ւր, յանուն հայրենիքի փրկութեան հայ մարտիկները կռուեցին, չարերը զոհուեցին ու ի վերջոյ խակապէս յաղթեցին մնալով հարազատ հողի վրայ, այսօր անկախ Հայաստանում Սարդարապատ օրբազան անունը կպած է «խխյաբ»ների վրայ...: Դէհ, արի մի զժուի Պարոյր Սեւակ:

Հարկ է յիշել որ սովետական վարչաձեւի համե՞մատ անկախութեան չէրանին էր որ այս իսկական հերոսամարտը պատահեց: – «Ախր, սիրելի ընկեր, հարկաւոր է որ դուք մեզ լաւ հասկանաք: "Մասիս" մարքան նշանակում է որ մեր ոտնամանների արտադրանքը բարձր որակի արտադրանք է»: Զպնդեցի: Ձաչակը սովետական էր, հիմնուրը երեւանեան...:

Այժմ Երեւանի փողոցներում՝ «Փառք Ս.Մ.Կ.Կ.ի» փոխան, ծփում են Գոգա – Գոլայի, Ամերիքըն Տրիմի ու այլ ամերիկեան բարիքների յուցատախտակները: Հայաստան մտել է մի–ազգային չուկայում եւ փորձում է վաճառել, արտահանել մի քանի ապրանքներ, որոնց որակը լաւ է: Ինչպիսին է ծիրանի չիրը: Սփիւռքահայ նպարավաճառների մօտ արդէն վաճառւում են Հայրենի երկրի դաշնուրեր, գինիներ եւ... եւ... «Կիլիկիա» գարեջուրի որակը զերազանց է: Մի քանի ամսից յետոյ, ուր էլ լինես, պահանջես զդում երգել՝ «Ցանկամ տեսնել զքո Կիլիկիա»...:

Մինչդեռ ինչ վերաբերում է «Վասպուրական» եւ «Ախթամար» օճառած քոնեակների, փորձառու կոնծողներից մէկը, քիթ–մուռթը ծամածռելով ինձ յայտնեց՝ «Ճիչդն ասած, էն օրուանից որ մեր քոնեակի "զաւոդ"ը (զործատուն) վաճառեցին ձեր Ֆրանսիական Ֆիրմային, մեր զիտցած նշանաւոր քոնեակի "խմխոտը" էլ չկայ: Որքան ուզում ես խմի՝ էլ չես երազում կարօտով "Վասպուրական մեր աշխարհը"»:

Իսկ աչքդ ծակողը Արմաւիրում պատրաստած վարունգի «մարինադ»ն է (թոռչի): Արտադրողը, երեւակայութեամբ խիստ հարուստ, յաջողած է գտել այդ թուռչու անօթի վրայ պիտակել մեծատառ՝ «SARDARAPAT»:

Ուրեմն, այս պատմական ճակատագրերը ո՛ւր, յանուն հայրենիքի փրկութեան հայ մարտիկները կռուեցին, չարերը զոհուեցին ու ի վերջոյ խակապէս յաղթեցին մնալով հարազատ հողի վրայ, այսօր անկախ Հայաստանում Սարդարապատ օրբազան անունը կպած է «խխյաբ»ների վրայ...: Դէհ, արի մի զժուի Պարոյր Սեւակ:

Հարկ է յիշել որ սովետական վարչաձեւի համե՞մատ անկախութեան չէրանին էր որ այս իսկական հերոսամարտը պատահեց: – «Ախր, սիրելի ընկեր, հարկաւոր է որ դուք մեզ լաւ հասկանաք: "Մասիս" մարքան նշանակում է որ մեր ոտնամանների արտադրանքը բարձր որակի արտադրանք է»: Զպնդեցի: Ձաչակը սովետական էր, հիմնուրը երեւանեան...:

ԳՂՈՒԽԻ ԳՂՈՒԽ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան Ա-րամ Խաչատրեան սրահին մէջ, փետր. 23-ին, հանդէս մը տեղի ունեցած է որու ընթացքին ներկայացուած է «Թէրը հերթիմ օֆ արմէնիըն լիչերաչըը» Բ. հատորը, մասնակցութեամբ 12 կազմակերպութիւններու եւ նախաձեռնութեամբ Պոլսահայ Միութեան: Հանդիսավարն եղած է Խաթուն Թէմիզեան – Պետրոսեան, ապա, խօսք առած է Տոքթոր Արթօ Չէմիրճեան: Հատորին ղրախօսականը ըրած է Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մաքսուտեան, մինչ Նիւ – Եորքի Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ տեղեկատուութեան կեդրոնին: Տոքթոր Յակոբ Խաչիկեան ներկայացուցած է գիրքը եւ չնորհակալութիւն յայտնած Յասմիկ Ինճճիկեանի եւ Տոքթոր Շահէ Մինասեանի իրենց բերած աջակցութեան համար:

Livres reçus

EREVAN
(poèmes 1995-2001)

Mariné **PETROSSIAN**

Traduit de l'arménien oriental
par Vahé GODEL

La Polygraphe
Editions Comp'Act 2003

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ՝ «Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ· ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ»
ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Համազգայինի Կեդրոնին մէջ, Մարտ 5-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. վարչութեան: Նիւթ՝ «Շաւարշ Միսաքեան. հրապարակագրութեան գրականացումը», դասախօս՝ Յակոբ Պալեան, փաթիլզէն ժամանած: Բացումը կատարելով Գէորգ Պետիկեան ներկայացուցած է դասախօսին կեանքն ու գործերը: Յակոբ Պալեան, անդրադառնալով Շաւարշ Միսաքեանի՝ մեր ազգին, անոր արժէքներուն, իրաւունքներուն, պայքարին, մշակոյթին եւ լեզուին հանդէպ ունեցած անխառն ու ամբողջական դիտակցութեան, նշած է. «Աշխարհի բոլոր լեզուներով թէրթ մրոտողները լաւ կ'ըլլայ, որ յաճախած ըլլան Շ. Միսաքեանի դպրոցը, ձեռք ձգելու համար ազգային խորք, չափի զգացում եւ արտայայտութեան ճաշակ»: Ապա, դասախօսը պատմական տուեալներու չարքով եւ հմտնաւորումներով ներկայացուցած է Շ. Միսաքեանի կեանքը, անոր ծնունդէն մինչեւ պատանեկութիւն, երիտասարդութենէն մինչեւ պատասխանատու պաշտօններու եւ դիրքերու ստանձնում, ձերբակալութենէն մինչեւ թաքստոցային կեանք եւ ապա՝ կրկին ազատ կեանք եւ մահ: Անդրադառնալով Շ. Միսաքեանի մայրենի լեզուին հանդէպ ունեցած պաշտամունքին, դասախօսը նշած է. «Միսաքեանի գրիչէն միշտ հոսած է ճկուն ու անխարդախ հայերէնը ու իր մեծագոյն ցանկութիւնն էր, որ մեր երիտասարդութիւնը կառչած մնայ մայրենիին, կարենալ տակալու եւ գոյատեւելու համար»: Յակոբ Պալեան չէջը դրած է Շ. Միսաքեանի ազգային գիտակցութեան վրայ, նկելով որ հայ մտածող միտք մըն էր ան, որուն համար քաղաքական անկախութիւն եւ լեզուական անկախութիւն անանջատելի էին, եւ եզրակացուցած. «Շաւարշ Միսաքեանով հրապարակագրութիւնը սոսկաւ որակ եւ գրական գրոշմ: Իրմով հրապարակագրութիւնը գրականացաւ: Միսաքեան ազգի ճակատագրին դիտակից եւ հեռանկարային վերաբերում ունեցող մտաւորականն էր, որ մեր լեզուն համարած էր մեր անկախութեան կռուանը: Ազգային գոյատեւման համար լեզուի անկախութիւնը նախապայման է»:

*
**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻԻՆ՝
Ի ՊԱՏԻՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՀԻԼՏԱ ԶՈՊՈՅԵԱՆԻ

Հոլիվուտի «Ժողէֆ'ս քաֆէ»ի մէջ, Մարտ 2-ին, Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Հիլտա Զոպոյեանի: Բացումը կատարելով Արաքսէս Քասախեան ներկայացուցած է Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբին գործունէութիւնը եւ այն փոխաձառութիւնը, որ ունեցած էր Փարիզի «Փրօ Արմենիա» խորհրդաժողովին առիթով, Զոպոյեանի հետ իր գործակցութեան ընթացքին: Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին ատենապետը՝ Րաֆֆի Համբարեան, Հիլտա Զոպոյեանը ներկայացուցած է իբրեւ հայկական հարցի առհաւիրայ Եւրոպայի մէջ: Խօսք առնելով Հիլտա Զոպոյեան ընդգծած է այն հասարակաց եզրերը, որոնք գոյութիւն ունին Արեւմտեան Ամերիկայի, Եւրոպայի եւ ամէնուրեք գործող հայ դատի յանձնախումբերու միջեւ, չեշտած է հայկական հարցի համաշխարհային բնոյթը, կեդրոնանալով Եւրոպայի տարածքին՝ Ֆրանսայէն Սպանիա, Իտալիայէն Պելժիա, հայկական դաղութներու դիմագրաւած քաղաքական մարտահրաւէրներուն վրայ: Իբրեւ Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Հիլտա Զոպոյեան ներկայացուցած է Եւրոպայի հայ դատի յանձնախումբերուն ուշադրութեան յանձնած է, թէ իրեն համար գլխաւոր մարտահրաւէրն է համախմբել մեր ուժերը, հետապնդելու համար հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումն ու Հայաստանի եւ Արցախի պետականութեանց ամրապնդումը:

*
**

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀԱՄԱԼԻՐԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Լինսինոյլ Ս. Նահատակաց եկեղեցւոյ եւ Ֆերահեան ազգային վարժարանի համալիրին մէջ կառուցուած «Օսկօ եւ Երան Կիրակոսեան» չէնքին պաշտօնական բացումը կատարուած է Փետրուար 22-ին: Նորակառոյց չէնքը տրամադրուած է վարժարանի անօրէնութեան եւ վարժարանի դրասենեակներուն, եկեղեցւոյ եւ քահանայի դրասենեակներուն, իսկ չէնքին եռաբեւ բաժինը՝ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէին, Հ. Օ. Մ.-ի «Անահիտ», Հ. Մ. Ը. Մ.-ի «Մասիս» եւ Համազգայինի մասնաճիւղերուն, ինչպէս նաեւ Հ. Ե. Դ. Ուխտին եւ Հայ-ամերիկեան տարեցներու մխութեան: Եկեղեցական արարողութեամբ պաշտօնական բացումէն առք, վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ դործադրուած է յայտադիր մը, զոր վարած է Բեզլար Փիլաւճեան: Հոդաբարձութեան կողմէ խօսք առնելով ձերճ Պետիկեան պարզած է ապագայ ծրագրերները: Դրատասանքի խօսքերով հանդէս եկած են վարժարանին անօրէնը՝ Ժան Գոստանեան, օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Տեղւոյն վրայ եղած նուէրներէ դոյացած է 100 հազար տոլար:

*
**

Հ·Օ·Մ·-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի «Հարվէսթ» գուցասրահին մէջ, Մարտ 7-ին, տեղի ունեցած է Հ·Օ·Մ·-ի Շրջ· Վարչութեան կազմակերպած նկարչական գուցահանդէսը, Կանանց միջազգային օրուան տօնախմբութիւններու չրջագիծին մէջ: Բացումը կատարելով Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Կիթմաթիկ Քոչարեան յայտնած է, թէ Հ·Օ·Մ·-ը առաջին անգամ ըլլալով այս ափերուն կանանց միջազգային օրը կը յիշատակէ նկարչական գուցահանդէսով մը, որուն կը մասնակցին 18 հայ կին արուեստագիտուհիներ, որոնցմէ վեցը ներկայիս կը գտնուին Հայաստան եւ Արցախ: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Շրջ· Վարչութեան ատենապետուհի Սոնա Փելթեքեան: Ցուցադրուած են գծագրութիւններ, տրճանիկներ, սերամիքի գործեր, ձեռագործներ եւ ասեղնագործութիւններ:

*
**

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սգուլի հանդիսասրահին մէջ, փետրուար 23-ին, տեղի ունեցած է Իրանահայ Միութեան երգչախումբին համերգը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Գնահատանքի խօսք արտասանած է Միութեան վարչութեան ատենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան: Յայտագիրը վարած է Նունէ Աւետիսեան, նկելով թէ Միութիւնը երկար ճամբայ կտրած է, 65 հոգինոց երգչախումբին նկարիչի դեկավարն է Միքայէլ Աւետիսեան: Անցեալ խմբավարները եղած են Ալֆրէտ Մարդոյեան եւ Ալենուշ Եղնազար: Յայտագիրը բացառաբար կազմուած է Թաթուլ Ալթունեանի եւ Խաչատուր Աւետիսեանի երգերով, որոնց մէկ մասը պարային յօրինումներով մեկնաբանած են «Տաւիղ» եւ «Զուարթնոց» պարախումբերը: Յայտագրին մասնակցած են նաեւ «Հայաստան» ժողովրդական նուագարաններու խումբը, դուդուկահարներ Արարատ Պետրոսեան եւ Ռուբէն Յարութիւնեան:

*
**

ԱՐՑԱԽԻ
ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ
15-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հ·Մ·Ը·Մ· «Արարատ» մասնաճիւղի սրահին մէջ, Մարտ 1-ին, նշուած է Արցախի ազատագրական պայքարի 15-ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. «Հ.Յ.Դ. Համազգային» կոմիտէի: Ներկայ եղած են 800 հոգի: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Վարդգէս Էքմէքճեան: Կոմիտէին խօսքը փոխանցած է Յարութ Մանուկեան: Օրուան բանախօսը՝ Արթուր Մոսիեան (Արցախէն հրաւիրուած), համառօտ ակնարկով մը ներկայացուցած է հայ ազատագրական պայքարի նորագոյն հանգրուանը եւ Արցախի ժողովուրդին սխրագործութիւնները: Իր խօսքին վերջաւորութեան, բանախօսը նշած է, թէ «Արցախը յաղթանակեց եւ այսօր արդէն ունենք մօտ 10 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ մի հայրենիք, որի բնակչութիւնը ոչ միայն չի դաղթում, այլեւ 20 հազար Արցախցիներ վերադարձել են, իսկ ուրիշներ արտասահմանից եկել են այն տեղ անհետաքրքիր հաստատելու եւ մնալու»: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

14

Տէր Գալուստեան գիւղին Ջոջերէն էր: Երեք անգամ հոգաբարձու եւ երկու անգամ Թաղական Խորհրդի անդամ ընտրուած էր: Դպրոցական հանդէսներուն, տեղացի սիրողներու կողմէ տրուած ելոյթներուն, կամ դուրսէն եկած թատերական խումբերու ներկայացումներուն միշտ առաջին տեղը կը նստէր: Մեռելոցին, հօրը հոգւոյն երկու ոչխար մատաղ կ'ընէր ու աղքատներուն բաժնել կու տար: Զատկին, Ծնունդին, քահանային աջահամբոյրը դեղին ոսկի մըն էր: Իսկ երբ քաղաքէն եպիսկոպոս մը գար պատարագի, եկեղեցական արարողութենէն վերջ, անպատճառ իր տունը կը տանէր ճաշի: Այսպիսով գիւղին Ջոջն ըլլալու արժանիքները կը ներկայացնէր:

Գալուստեան դպրոցական հանդէսի մը ընթացքին տեսաւ Մելինէն, երբ այս վերջինը իր փոքրիկ աշակերտ – աշակերտուհիներով բեմն եկած՝ անոնց զանազան խաղեր ընել կու տար:

Մելինէն, այսքան բազմութեան մէջ պտուտելուն համար թէեւ վհկնած, հանդարտութեամբ կը հսկէր իր փոքրիկներուն: Ամօթիած աշակերտ մը կը քաջալերէր պղտւանքով մը եւ դէպի բեմի առջեւը կը բերէր: Ուրիշ մը, որ յաջողած էր իր արտասանութեան կամ երգին մէջ, կը վարձատրէր ժպիտով մը: Անոր չարաժումները ներդաշնակ էին երաժշտութեան մը պէս: Երբ որ ան ծռէր դէպի փոքրիկ մը, մարդ կըսել կ'ուզէր. «Այսպէս կեցի'ր, չա՞տ լաւ է այսպէս»: Բայց երբ ան յուզուէր ու լուսափայլ աչքերը յառէր կէտի մը, մարդ կը մտածէր. «Ո՛չ, այսպէս աւելի լաւ է, այսպէս չատ աւելի դեղեցիկ է»:

Գալուստեան նստած տեղը քանի մը անգամ ձեւ փոխեց: Աչքերուն չէր հաւատար: Այս դեղեցկուհին Մելինէ՞ն էր, մեռած սիրացուին աղջիկը, որ մօրը ձեռքէն բռնած կու գար իր խանութը դնումներու եւ կամ դրքերու պատուակը ձեռքը, վազելով խանութին կ'անցնէր, քաղաք դացող չոզեկառքին հասնելու համար: Ան այն ժամանակ ալ սիրուն էր, բայց վտիտ, նորաթուղթոջ ծլլի մը պէս, այնինչ՝ այս «չարժուող ծաղիկը», «այս աննման պտուղը»... Ան հագաց, նստելու տարբեր ձեւ մը առաւ՝ օրիորդին ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելու համար: Բայց անօգուտ: Մելինէն զբաղած էր իր փոքրիկներով:

Հանդէսին ամբողջ դնացքին Գալուստեանի միտքը զբաղած էր Մելինէով: Զայն կը տեսնէր բեմին վրայ, երբ ան չատոնց հեռացած էր իր փոքրիկներով:

«Պտուղը հասած է եւ քաղուելուն կը սպասէ», մտածեց Գալուստեան այս իր գտած համեմատութենէն հպարտ:

Զարտուղի ճամբաներով չէր կրնար հասնիլ Մելինէին, պիտէր· կը մնար ամուսնանալ: Բայց մա՞յրը. Տխուր Գալուստեանի մայրը, մեծաքանակ – փոքրաքանակ խանութ ունեցողի մայրը, պիտի ուզէ՞ր աղքատիկ թաղէն հարս բերել տուն եւ հետն ապրիլ: Ինքն ալ պիտի կրնա՞ր այդ քայլն առնել: Ի՞նչ պիտի մտածէին իր ծանօթները: Բայց ինչպէ՞ս թողնել, որ այդ հասած պտուղը ուրիշը քաղէր, վայելէր: Մի՞թէ բաւական դրամ չունի՝ աղքատ աղջկան մը հետ ամուսնանալ կարենալու համար:

Պէտք է մտածէր, պէտք է խնդիրը քննէր իր բոլոր կողմերով: Իսկ եթէ Մելինէն արդէն թեկնածու մը ունի՞: Յանկարծ իր աչքին առջեւ պատկերացաւ Պետիկեանը՝ իր նուրբ հասակով, իր համակրելի եւ խելացի արտայայտութեամբ: Այս երիտասարդը կրցա՞ծ էր անտարբեր մնալ այսքան դրաւչութեան դիմաց: «Սուրբերը խենթեցնելու չափ դեղեցիկ է, մտածեց Գալուստեան, երիտասարդ մը ինչպէ՞ս դիմանայ»:

Հոգ չէ թէ Պետիկեան դրաւուած ըլլայ· եթէ ինք ամուսնանայ Մելինէին հետ, Պետիկեանին կը մնայ միայն պաղ չուր մը խմել: Իսկ եթէ օրիորդն ալ կը համակրի իր տեսուչին, այն ատեն խնդիրը կը փոխուի:

Գալուստեան զգաց, որ այս միտքը չա՛տ, չատ· անախորժ էր իրեն համար, ուղեց չմտածել այս ուղղութեամբ, բայց Պետիկեան կը տեսնէր ամէն կողմ:

(Շար· 54)

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԻԼԻՄՈՄԳԼԸ. – Իր չատ սիրելի բարեկամին յիշատակին Վահէ Տամլամեան 150 Եւրօ կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին (ատանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 150 Եւրօ «Յառաջ»ին։

*
**

ԳՐՈՆ. – Գեղամ Գէւոնեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

*
**

ՓԱՐԻԶ. – Անի եւ Գրիգոր Պըլտեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

100ème ANNIVERSAIRE
D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**
Deux sœurs séparées par la vie,
mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էմիլ Ադպաճեանի եւ Ալիս Գալէկճեանի յիշատակին Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 50 Եւրօ Համազգայինի Մարսէյլի Դըպրոցին («ատանալ՝ «Յառաջ»էն) Տիկին Մարի Հայթայեանի յիշատակին։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Մարսէյլի Համազգայինի վարչական Խորհուրդը համահայկական հանդանակութեան ձեռնարկած է ապահովելու համար նոր կրթական համալիրի կառուցման ծախսերը։ Այս առիթով ան ուրախ է մամուլի միջոցաւ հրատարակելու նուիրատու անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ամբողջական ցանկը, որոնք դպրոցաշինութեան ծրագրի յղացումէն ի վեր ինքնաբուխ կերպով կամ մասնակի դիմումներով իրենց նեցուկը ցուցաբերեցին։ Մեծ հանրութեան մօտ բացուած ներկայ հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցանկերը եւս հետեւողական կերպով կը հրատարակուին։

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 15·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօղ Ազարեան 3000 Ֆր., Տիթէլ Ընկերութիւն 50·000 Ֆր., Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Մարսէյլ 500 Ֆր., Պր. Շարլ Քիւրտօղլեան 2000 Ֆր., Պր. Ժագ Ճենալքեան 1000 Ֆր., Տիկին Լուիզ Ստամպուլեան 3000 Ֆր., Համազգային Մարսէյլ 306·000 Ֆրանք, Պր. Հրանդ Ճիւճրճեան 10·000 Ֆրանք, Օրիորդ Հերմինէ Միսքճեան 138·739,65 Ֆր., Պր. Ժան Զէօկիւրեան 5000 Ֆրանք։

(Շար.)

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE . FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Թրէթիէն. – Հայկազ Աատուրեան 70 Եւրօ։

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(*Ingénieur atomiste*)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter
à la présentation
de la traduction de l'ouvrage
de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒՄԲ

Նուէր ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Դասական կազմ՝
Մովսէս Պէճճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին, Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին։

UNION ARMENIENNE DE SUISSE

organise à GENEVE

Vème TOURNOI EUROPEEN INTERCOMMUNAUTAIRE 2003

LE WEEK-END DE PAQUES DU 18 AU 21 AVRIL

Participants : des équipes de France, Angleterre, Allemagne, Italie, Belgique, Pays-Bas et Suisse

Samedi 19 Avril SOIREE DISCO

Basket-ball féminin et masculin
Volley-ball — Mixte

Football (Indoor)
Ping-pong féminin et masculin

Dimanche 20 Avril GRAND BAL DE CLOTURE
animé par deux orchestres arméniens

Pour tous renseignements, veuillez appeler à Genève : Huguette Gabrache +41 22 / 758 11 14 — Viken Vartzbed +41 79 / 217 49 24

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 21
VENDREDI
21 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·649 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·649

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՏԵՂԱՒ

Ս· ՀԻՒՍԷՅՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Մարտ 20, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 3·35–ին է (Պաղտատի ժամով 5·35) որ ամերիկեան առաջին ռումբերը սկսան տեղալ Պաղտատի վրայ: Այս անակնկալ նախաձեռնութիւնը հեռատեսիլէն, կ'ըսի, CNN–ի (ամերիկեան պաղտնի սպասարկութիւն) մէկ տեղեկութեան, ըստ որուն Ս. Հիւսէյն, զաւակներն ու երկրին դիակներ տարբերը ապաստանած են պունքէրի մը մէջ, Պաղտատ, եւ ամերիկեան ռմբակոծութեանց առաջին թիրախն է Ս. Հիւսէյն, նպատակ ունենալով, նախ եւ առաջ, դլխատել վարչակարգը: Այս առաջին ռմբակոծութիւնները սահմանափակ բնոյթ ունէին, քանի վարչակարգի դլխաւորներին կը վերաբերին: Ցետագային ձգուած է զանգուածային յարձակումը: Այս ռմբակոծութիւնները ծայր առին Ուրբաթ 48 ժամուան վերջնագիրէն յետոյ մէկ ժամ ետք եւ նոյն առեն ԱՄՆ–ու նախագահն ալ ելոյթ ունեցաւ հեռատեսիլէն հաղորդելու համար զորաշրջութիւններու սկիզբը: Պուշ յայտնած է նաեւ թէ Ս. Հիւսէյն «մարդկային վահանները կ'օգտագործէ զինուորական կեդրու մէջ, որպէսզի անոնց զոհուելու պարագային վարկաբեկէ ամերիկեան յարձակումները:

Ամէն պարագայի մէջ, դատապարտուած անմիջական եղաւ անոնց կողմէ, որոնք իւ սկզբանէ դէմ են պատերազմին: Թեհրանի հակազդեցութիւնը չատ խիստ է: Յարձակումը «անարդարանալի եւ ապօրինի» կ'որակէ, Չինաստան կոչ կ'ընէ Ամերիկայի որ անմիջապէս դադրեցնէ յարձակումը, Ռուսաստան իր ցաւը կը յայտնէ, մինչ նախկին նախագահ Մ. Գորպաչով կը գտնէ որ քաղաքական կոպիտ սխալ մըն է, գոր Ուաշինկթընը գործեց եւ թէ ան կը վարուի այնպէս ինչպէս թէ աշխարհ իր սեփականութիւնն է: Արաբական լիկան ալ իր մտահոգութիւնը արտայայտած է: Ֆրանսա դատապարտած է իր «խոր մտահոգութիւնը» յայտնելով, ինչ որ տակաւ հակազդեցութիւն մը կը նկատուի ընկերվարականներու կողմէ: Խորքին մէջ, այս պատերազմը իրաքէն զատ, նախ եւ առաջ ՄԱԿ–ի դէմ է:

***

Հեռատեսիլէն արտայայտուելով, Պուշ հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը ըրած է չեչտելով· – «Համախմբման ուժերը իրենց կարելին պիտի ընեն խնայելու համար քաղաքացիները: Իրաք կը մտնենք յարդանքով այդ ժողովուրդին եւ իր կրօնքին հանդէպ: Այս արշաւանքը կրնայ ուրիշ դժուար ըլլալ քան ինչ որ մտնիք կը նախատեսէինք», ապա, խօսքն ուղղելով ամերիկացի զինուորներուն, աւելցուցած է.– «Կը վստահիմ ձեզի: Աշխարհ պիտի ծանօթանայ ձեր կարողութեան եւ ձեր քաջութեան: Պիտի չընդունինք որեւէ եղբ որ յաղթանակ չըլլայ: Մեր ազատութիւնը կը պաշտպանենք եւ ազատութիւն կը բերենք ուրիշներուն»:

Այս առաջին հարուածները մկրտուած են «պատերազմի» հարուածներ, միայն 40 հրթիռներ արձակուած են, հաւանաբար նաեւբէ, որոնք Միջերկրական եւ Պարսից Ծոց կը գտնուին:

Ինչպէս լսուեցաւ, այս յարձակումները թիրախն էր՝ Սատտամ Հիւսէյն, բայց, կը թուի որ արդիւնքը չէ ինչ որ կ'ակնկալուէր, քանի քիչ ետք Ս. Հիւսէյն արտայայտուած է հեռատեսիլէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ մարդը ողջ է, թէեւ կրնայ նախապէս արձանագրըւած ելոյթի մը ափսոսմն ըլլալ: Հինգշաբթի առաւօտ կարելի չէր եղած այս կէտը հաստատել: Պէտք է ըսել թէ հասնող լուրերը երբեմն հակասական են եւ խառնաչփոթ: Ամէն պարագայի մէջ, Ս. Հիւսէյն դատապարտած է «ամերիկեան վատ յարձակումը», յայտնելով թէ Իրաք պիտի դիմադրէ եւ ապահովութիւն տըւած է որ պիտի յաղթէ: Իր ելոյթին վերջաւորութեան ոգեկոչած է նաեւ Պաղեստինը:

***

Յատկանշական կը նկատուի որ նախագահ Պուշ նախ Շարոնի լուր տուած է որ պատերազմը սկսած է, ապա միայն Թ. Պլէրի, ինչ որ առնուազն երախտադիտութեան պակաս է, երբ նկատի առնուի թէ Թ. Պլէր ի'նչ գին կը վճարէ իր վարած ամերիկամէտ քաղաքականութեան համար:

***

Թուրքիա, հակառակ կարծուածին հլու հնազանդ չի ծառայեր Միացեալ – Նահանգներուն: Մարտ 20–ին, հաստատ էր որ կը տրամադրէ իր երկինքը, բայց չուզեր 62 հազար ամերիկացի զինուորներու ժամանումը: Մէկ համաձայնութիւն կայ իրաքեան ընդդիմութեան եւ Թրքական իշխանութիւններու միջեւ, իրենց ուժերը պիտի դրուին ամերիկեան հրամանատարութեան տակ: Իրաքցիք եւ Թուրքերը յաջորդական հանդիպումներ ունեցած են Մարտ 18–ին եւ 19–ին, Անգարա: Միւս կողմէ սակայն, Թուրքիա վնաս պիտի կրէ նիւթական դետնի վրայ: Արդարեւ, այս պատերազմը 16 միլիառ տոլար պիտի արժէ Թուրքիոյ, մինչ ԱՄՆ–ու խոստացած հատուցումը 6 միլիառ տոլար էր եւ այլեւս ան ալ այժմէական բնոյթ չունի, յայտարարած է Տնտեսական նախարար Ալի Պապաճան, քանի Թուրքիա, ցարդ չէ արտօնած ամերիկեան զօրքերու հաստատումը թըրքական հողամասին վրայ:

***

Հինգշաբթի առաւօ Իրաքէն երկու հրթիռներ արձակուած էին Իսրայէլ, բաւական խուճապ ստեղծելով:

***

Նոյն օրը, Պրիւսէլի մէջ կը գումարէր Եւրոպական Միութեան նախատեսուած վեհաժողովը: Մթնոլորտը բաւական լարուած էր, ի յառաջագունէ, քանի իրարու հանդէպ թշնամական խօսքեր ըսուած էին, մանաւանդ Թոնի Պլէրի կողմէ Ժ. Շիրաքի դէմ, հազիւ 48 ժամ առաջ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 19 / 20)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մարտ 19–ին այցելած է Երեւանի ոսկերչական գործատունը: Հոն պատասխանելով ուղղուած հարցումներու, անդրադարձած է Վ· Սարգսեանի եղբօր ձերբակալութեան, ներքին պատակտումները Սփիւռք արտածելու ջանքերուն, Իրաքի պատերազմին:

Արմէն Սարգսեանի ձերբակալութեան մասին ըսած է թէ պիտակից են որ այդ քայլը յաւելեալ լարում կը պատճառէ, ինչ որ ձեռնտու չէ իշխանութեան: Բայց փաստերը կարելի չէր անտեսել եւ դատախազութիւնը ուրիչ լուծում չունէր: Այդ ձերբակալութեան քաղաքական կողմին առընչուած հարցումներու նախագահը պատասխանած է թէ բոլորէն առաջ Սարգսեան ընտանիքը պէտք է մըտածէր որ ծանր չարագործութեան մասնակից ըլլալով, յարգանքի պակաս կը ցուցաբերեն երկրին ու նոյնինքն Վ· Սարգսեանի յիշատակին նկատմամբ: Այսուհանդերձ, վճիռը դատարանինն է:

Այդ ձերբակալութեամբ ստեղծուած լարումը Սփիւռք փոխադրելու ընդդիմութեան ջանքին մասին Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ ատիկա կը տանի Սփիւռքի պատակտումին: Եթէ Վ· Սարգսեան ողջ ըլլար, իր ընտանիքին մասին չատ խիստ դատում կ'ունենար:

Նոյն պրոյեկին խօսելով Իրաքի դէմ պատերազմին մօտիկ ապագայի հեռեւանքներուն մասին, Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ Հայաստանի տնտեսութիւնը որ փոքր է, հաւանական է որ մեծ ազդեցութիւն չկրէ: Իչխանութիւնը արդէն քայլերու կը ձեռնարկէ որպէսզի հեռեւանքը նուազագոյն ըլլայ:

***

Մ· ՊՈՃՈՂԵԱՆԻ ՎՃԻՌԸ ԱՆՓՈՓՈՒԽ

Վերաքննիչ դատարանը Մարտ 19–ին ունկնդրած է հայրենիքի դատաճանութեամբ ու ի նպաստ Թուրքիոյ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի մեղադրականն ու պաշտպանողականը: Աւարտին, ատեանը անփոփոխ պահած է Դեկտ. 15–ի վճիռը, որ տասը տարուան բանտարկութիւն էր եւ ամբողջ ըստացուածքին դրաւումը: Պոճոլեանի փաստաբանը յայտնած է թէ իր պաշտպանեալը կը դիմէ վճռաբեկ դատարանին:

***

ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 19–ին Երեւանի մէջ սկսած է Ազգբեջանի յատուկ ծառայութիւններու հետ գործակցութեամբ ամբաստանուած հինգ հոգիի դատավարութիւնը: Իվետա Թիլկովա, Իակար Թիլկով, Ալեքսանտր Գասպարեան, Նինա Շիլինա եւ փոխ–դնդապետ Արթիւր Օհանէսով Ազրբեջանցիներուն փոխանցած են Հայաստանի ներքաղաքական, ընկերա – տնտեսական, ռազմական ոլորտներուն, ռուսական խրիսխներուն, ԼՂՀ–ի մասին տեղեկութիւններ:

Իրենց գործունէութեան փոխարէն ըստացած են 150–200 տոլարի դոմարներ: Ամբաստանեալները յայտնած են թէ մասամբ միայն կ'ընդունին իրենց ուղղուած մեղադրանքները· անոնցմէ միակը որ ամբողջութեամբ ընդունած է եւ գլխում յայտնած, եղած է Ի· Թիլիկովան:

***

ԱԼԻԱՆՍ ՖՐԱՆՍԷԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հայաստանի մէջ Ֆրանսախօսութեան չաբաթը սկսած է Ալիանս Ֆրանսէզի մասնաճիւղի մը բացումով, դեսպան Հանրի Գիւնիի կողմէ: Ան ըսած է թէ պաշտօնավարութեան սկսելէն ի վեր կը նկատէ Ֆրանսերէնի նկատմամբ հետաքրքրութեան չեչտումը եւ ուրախ է որ այդ ուղղութեամբ պահանջին գոհացում կու տայ նաեւ նորահաստատ մասնաճիւղը:

***

ԱՆՑԱՊԱՂ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Այս ձմրան առատ ձիւնը չատ մը յուշարձաններու արդէն տխուր վիճակը լուսրովին չէչտած է: Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան գործակալութիւնը տուած է որ 27 յուշարձան անյապաղ նորոգութեան անհրաժեշտ կարիք ունի: 2003–ի ծրագրին մէջ առնուած են չորք մը նորոգութիւններ որոնց իրականացման համար դիմում կ'ըլլայ նաեւ Սփիւռքի եւ տեղացի բարերարներու:

ԻՐԱՔԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԾՐԱԳԻՐ Է ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Իրաքէն «Սեպուհ» ստորագրուած խմակ մը արդար դժգոհութիւն կը յայտնէր որ առաջնորդ Աւագ Արք· Ասատուրեան Ցունուարէն ի վեր ԱՄՆ կը գտնուի, պատերազմի ատոյդ հեռանկարին առջեւ անտէր ձգած իր հօտը (տե'ս՝ «Յառաջ», Մարտ 18 – 19): Խմակը ղրկուած էր հայկ· լրատուիւններուն եւ Սփիւռքի մամուլին հետ Հայաստանի Թերթերն ալ արձագանդեցին անոր:

«Անպարէզ»ի կայքէջը (Մարտ 20) կը տեղեկացնէ թէ յաջողած են կապ հաստատել Աւագ Արք·ի հետ, պարզելու համար Իրաքէն իր բացակայութեան պատճառները: Առաջնորդը ըսած է թէ ԱՄՆ կը գտնուի հանդիպումներ ունենալու համար Նիւ – Եորքի Ծիրանաւոր Է· Իկընի, ԱՄՆ–ու եկեղեցական Ազգային Խորհուրդին, նաեւ Գարակէօզեան հիմնարկին եւ Շիքագոյի Ծիրանաւոր Ֆ· Ճորճի հետ: Աւելցուցած է թէ այդ հանդիպումները չատ կարեւոր կը նկատէ թէ' Իրաքի դէմ միջոցառական գործողութիւններու, թէ հոն ապրող 18 հազար Հայերու ճակատագրին առումով:

Իրաքի թեմը ունի ինը եկեղեցի, ինը կրօնաւոր եւ գործադիր խորհուրդ մը:

Երբ իրեն հարց տրուած է թէ Ե՞րբ կը խորհի Իրաք վերադառնալ, առաջնորդը պատասխանած է· «Իրաքէն մեկնեցայ արտասահմանեան բազմաթիւ հանդիպումներ ունենալու համար: Հիմա վերադարձի ժամը հասած է»:

Գէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին հետ ծրագրուած հանդիպումէն ետք, կ'ըսուի թէ ան մտադիր է յաջորդ չաբաթ, Սուրիոյ կամ Յորդանանի ճամբով վերադառնալու:

ՀԱԼԷՊԻ ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Ամէն քաղաք իր պատմութիւնը ունի, իր պատմութիւնները, իր քնակիչներուն կողմէ ստեղծուած, ապրուած կամ երեւակայուած, նաեւ անոնց կողմէ, որոնք հոն կայք հաստատած են աւելի կամ նուազ երկար ժամանակի մը ընթացքին եւ կամ՝ անոր կարճ այցելութիւն մը տուած, անկէ անցած: Ամէն քաղաք կը խօսի անոր որ իր մէջ կ'ապրի, հոն մուտք կը գործէ ,եւ իւրաքանչիւրը անձնական կապ մը կը կերտէ անոր հետ, կամ կը մշակէ գրոյց մը, երեւելի կամ աներեւոյթ, իրրեւ թէ իւրաքանչիւրը ինքնիր վիպագիրը, գրողը, բանաստեղծը կամ արուեստագէտը դառնայ, ազատ թռիչք տալով իր երեւակայութեան, տենչերուն եւ խղճերուն, ձգելով որ ոգին, ըստ կամս, իր պատառը հիւսէ, իր առասպելները, առանց կաշկանդումի, առանց սահմաններու:

Սակայն քաղաքներ կան որոնք աւելի քան քաղաք մըն են կամ կոյտ մը կառոյցներու, աւելի կամ նուազ զեղեցիկ, հնամեայ կամ նոր: Քանի որ նման քաղաքներ միթոս մըն են, առասպել մը: Հալէպ մէկն է անոնցմէ եւ Ժան – Գլօտ Տաւիտի (գրութիւն) ու Ժերար Տըժորժի (լուսանկարներ) զեղեցիկ հատորը (*) ասիկա կը հաստատէ, այս հինգհազարամեայ քաղաքին գրաւիչ ու համապարփակ պատկերը ներկայացնելով:

Բայց ի՞նչ ձեւով գրել պատմութիւնը Հալէպի նման քաղաքի մը, երբ իր «ամէնէն հին վարքերը», ինչպէս Ժ. – Գ. Տաւիտ կը նշէ, «տեսանելի գրեթէ ոչինչ ձգած են եւ քաղաքին պատկերը յատակ կը դառնայ միայն խաչակիրներու շրջանէն սկսեալ» (էջ 11): Այսպէս, «Գրեթէ այն ինչ որ նախապէս գոյութիւն ունեցած է պէտք է վերակազմուի: Հազարամեակներու տեւողութեան կուտակուած մնացորդները կը կազմեն անձեւ նիւթը ընդերքին, փոչիին, ցեխին եւ թափօններուն, տասնեակներ մեթր խորութեամբ. եւ այս անցեալը, կարելի չըլլալով հնախուզական տուեալներով կերտել, կրնայ ընկալուիլ միայն խաւերու նկատելի խորութիւն ներկայացնող բանակարգումով» (էջ 11):

Դարերու ընթացքին, Հալէպի բազմազեան բնոյթը անոր պատմութիւնը կ'օժտէ յատուկ դրոշմով մը: Ասոր համար, ան «կրնայ պատկերուիլ որպէս իսլամական, քրիստոնէական կամ հրէական, արաբական, արամէական, հայկական, սուրիական, հելլէնական, արեւելեան եւ արեւմտեան, միջերկրականեան կամ սեմական ժառանգութիւն մը եւ կամ՝ իր ամբողջութեանը մէջ նկատի առնուիլ, իր ճակատումներով, հակադրումներով եւ մշակութային յարաբերութիւններով եւ առընչութիւններով, իր ճարտարապետութեամբ՝ խառնազգութենէ սերած, յաճախ հեռու՝ միակերպող եւ ամբողջատիպ համաշխարհայնացումէ, իրենց բռնութեամբ երբեմն չատ աւելի ծայրայեղ» (էջ 10):

Տիրապետութիւններու ցանկը զոր Հալէպ իր հինգհազարամեայ կեանքի ընթացքին տեսած է, տպաւորիչ է. ազդատեան, ամորիթ, քաթելոնական, հիթիթ, փարաւոնական, ասորական, պարսկական, հելլէնական, հռովմէա – կան, հայկական, բիւզանդական, արաբ – իսլամական, խաչակրական, սելճուք, մոնկոլական, մեմլուք, օսմանական, ֆրանսական: Հինգ գլուխներու տակ, Ժ. – Գ. Տաւիտ, քաղաքին յաջորդական չրջաններըը մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ, զայն զետեղելով չրջանային ընդհանուր եւ պատմական ծիրին մէջ, ընդգրկելով թէ՛ մօտակայ, դրացի եւ հեռաւոր քաղաքներն ու կեդրոնները եւ թէ՛ ակնառու համաւութեամբ քննարկելով բնակերային, առեւտրական, քաղաքական եւ մշակութային տուեալները, որոնք Հալէպը կը դարձնեն Միջին – Արեւելքի ուշագրաւ քաղաքներէն մէկը եւ անոր գոյատեւման առանցքը կը կազմեն, քաղաքին բերդով խորհրդանշուած քան որեւէ այլ կառոյցով, որ իր վրայ կ'իշխէ եւ կապը կը հանդիսանայ անյիշատակելի, հեռաւոր, անմիջական անցեալին եւ ներկային միջեւ:

***

Միջնադարուն Հալէպ առաջնակարգ կարեւորութիւն կը ստանայ, դառնալով միջազգային առեւտուրի կենսական կեդրոն եւ անցք մը, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, մանաւանդ Մետաքսի ճամբուն վրայ երբ, հակառակը բիւզանդական չրջանին, Հալէպէն անցնող ուղին կը զերազաւուի հիւսիսի այն մակէն որ «Հայաստանէն կ'անցնի եւ կը յառաջանայ մինչեւ Անատոլուի կեդրոնը» (Թէյթ, յիշատակուած Ժ. – Գ. Տաւիտի կողմէ, էջ 47):

Արաբ իշխաններու տիրապետութեան առեն, Համտանիներու չրջանին (944 – 1015), Հալէպ մշակութային աննախընթաց վայլք մը կ'ապրի, ապպասիտ խալիֆաներու մայրաքաղաք Պաղտատի հետ մրցելով: Սէյֆ ալ – Տաուլա, Հալէպի իշխանը (947–էն 967), հսկայ պալատ մը կը կառուցէ, որ Հալէպի Համտանի իշխաններու կեդրոնատեղին կը դառնայ, «նոյն առեն զարգացած կենցաղի մը վայրը հանդիսանալով: Պալատը քայ էր ժամանակուան ամէնէն անուանի գրողնե – րուն, գիտուններուն եւ բանաստեղծներուն առջեւ, իսլամական բովանդակ աշխարհէն ժամանող, որոնք հոն կայք կը հաստատէին: Արաբական դասական մեծ գրականութեան կարեւոր մէկ մասը Հալէպի մէջ գրի առնուած է» (էջ 76): Պալատը Բիւզանդացիներու կողմէ քանդուեցաւ, 962–ին:

Հալէպի դերը, քաղաքական եւ չրջանային առումով, խաչակիրներու ժամանակաչրջանին աւելի ցցուն կը դառնայ, երբ ան խաչակիրներու դէմ դիմադրութեան կայք եւ չրջանին վերազրաւման մեկնակէտ կը հանդիսանայ, ինչ որ կարեւոր պատճառ մը կ'ըլլայ Միջին – Արեւելքի արմատական եւ աւարտական իսլամականացման, որպէս հակազդեցութիւն՝ Արեւմուտքէն եկած քրիստոնեականներուն, տեղացի եւ չրջանի քրիստոնեաներէն նեցուկ գտած:

Այս տագնապալի ժամանակաչրջանի ընթացքին, երբ հիմնական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան չրջանին մէջ (որոնցմէ՝ օսմանեան իշխանութեան ծագումն ու կազմաւորումը), արաբական կայսրութիւնը կը մտնէ քայքայման հոլովոյթի մը մէջ, որու բերմամբ ապպասիտ խալիֆայութիւնը վերջ կը դտնէ եւ չրջանային նոր ուժեր երեւան կու գան, ինչպէս Էյուպները, Ֆաթիմիտները, Մեմլուքները եւ Օսմանցիները: Այսպէս, յաջորդաբար, Հալէպ կ'ենթարկուի զանազան իշխանութիւններու մինչեւ 1516, երբ օսմանեան կայսրութիւնը դէպի Հարաւ կը տարածուի ու արաբական աշխարհին վրայ կ'իշխէ չորս դարերու ընթացքին:

Օսմանեան տիրապետութեան սկիզբին, Հալէպ, «Փոքր Հնդկաչխարհ» կոչուած (էջ 195) եւ այլազան համայնքներէ բազկացած բնակչութեամբ, մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ, երկար ժամանակ կայսրութեան կարեւորագոյն երրորդ քաղաքը դառնալով, կոստանդնուպոլսոյ եւ Գահիրէի կողքին (էջ 192): Հալէպ կը հաստատուին արեւմուտքցի առաջին հիւպատոսները, ինչպէս եւ Փըրանսիսկեաններ եւ Ցիսուսեաններ, որոնք զաւանափոխութեան աենդագին աշխատանք կը տանին քրիստոնեայ համայնքներուն մէջ, ինչ որ ասոնց միջեւ անհամերաչխութիւն պիտի առեղծէ: Արեւմտեւրոպական ուժերու հզօրացումով եւ օսմանեան կայսրութեան աստիճանական քակտումով, չրջանին մէջ արեւմտեան ազդեցութիւնը հետզհետէ աւելի զգալի կը դառնայ եւ ճամբորդներու, գրօսաչրջիկներու, գրողներու եւ արուեստագէտներու յաջորդական սերունդներ Արեւելք կու գան զայն տեղւոյն վրայ ճանչնալու: Հալէպ, «այդ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

Տաքայի Վերջին Հայուն Ողբերգութիւնը

Գաղութներու ծագումն ու անկումը Սփիւռքի բնորոշ իրավիճակներ են: Հայրենիքէն դուրս հայկական կեանքը դարերէ ի վեր յատկանչուած է տեղաչարժերով. երկրաչարժերէ եւ արշաւանքներէ խոյս տուած հայը միշտ կարծէք ձգտած է դէպի «Հոռմ», այսինքն՝ այն երկիրները, որոնք տուեալ ժամանակաչրջանի մը քաղաքական եւ տնտեսական հզօրութիւնը խորհրդանշած են: Գաղութներ բարգաւաճած են Հնդկաստանի եւ Եթովպիոյ նման երկիրներու մէջ, պարզապէս չիջելու եւ տարտղնուելու համար, իրենց եաին ձգելով քարեղէն կառոյցներ, որոնք քանի մը տասնամեակ ետք արդէն մոռացութեան մատնուած են կորնչացուցած ըլլալով իրենց չունչ տուող Հայերու փիզիքական ներկայութիւնն ու ոգեկան զօրութիւնը:

Պանկլատէշի մէջ այսօր մնացած է միայն մէկ Հայ, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Պի – Պի – Սի»ի թղթակից Ալեսթր Լոսըն: Ան չատ պարզ բառերով կը նկարագրէ Տաքայի Հայկական Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ հոգատար վերջին կրօնաւորին՝ Մայքըլ Ճողըֆ Մարթինի մըտահոգութիւնը. արտաստման մէջ պանել Հայ մը, որ իր մահէն ետք վտխարինէ զինք՝ ստանձնելով եկեղեցիին պահպանումը:

Առաջին անդամ չէ, որ ան իր ձայնը լսելի կը դարձնէ հայկական սփիւռքին՝ Աւետ իր հեռաւոր եկեղեցիէն: Քանի մը տարի առաջ դանատահայ լուսանկարիչ Հրայր Բազէ Խաչերեան «Մետաքսի Ճամբուն» վրայ հայկական մոռցուած եկեղեցիներ լուսանկարելու իր ուղեւորութեան ընթացքին պիչեր մը իջեւանած էր Մարթինի համեստ յարկին տակ եւ լսած ու գրի առած էր անոր մտահոգութիւնները՝ եկեղեցիին ապագային վերաբերեալ: Բազէի ուղեգրութիւնը լոյս տեսած էր «Ագդակ»ի մէջ եւ արտատպուած՝ այժմ «վերածադկում» ապրող սփիւռքեան գաղութներու թերթերուն կողմէ, սակայն յատնապէս մինչեւ այսօր Մարթին ոչ մէկ «խապրիկ» ստացած է «արտասահմանէն»:

Տաքայի Հարուստ Հայերը եկեղեցի մը հիմնած էին 1781–ին, անոր մէջ կնքուած էին, ամուսնացած ու թաղուած, այդ եկեղեցիին չուրջ համախմբուած էին իրենց ազգային պատկանելիութիւնը պահելու եւ զարաւոր չարականներու լսողով հաղորդուելու համար: Այժմ, երբ անոնք չկան, պատեր եւ տապանաքարեր կը պատմեն անոնց երբեմնի փառքին մասին: Պատմութիւնը դէթ իրրեւ քարէ – դէն արխիւ պահպանելու եւ յիշողութեան չարունակութիւնը ապահովելու ազերս մը կ'ուզէ այդ եկեղեցիին վերջին ներկայացուցիչը:

Արդար կոչ մը, որ իրրեւ սթափեցնող խարան կը կնքուի «Սփիւռք» հասկացողութեան յարափոփոխ դիմագիծին վրայ...:

Վարի սիւնակներով թարգմանաբար կը հրատարակենք «Պի – Պի – Սի»ի կայքին մէջ հրատարակուած տեղեկագրութիւնը:

«Ագդակ»

«ՊԻ–ՊԻ–ՍԻ»Ի ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ ԹՂԹԱԿԻՑԸ՝ ԱԼԵՍԹԵՐ ԼՈՍԸՆ ԿԸ ՏԵՂԵԿԱՑՆԷ ՏԱՔՈՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՁԺՄՈՒ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ՝ ԱՆՈՐ ԱՆՈՐՈՇ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ԱՀԱՋԱՆԳԸ ՀՆՁԵՑՆԵԼՈՎ

Ժամանակին Հայերը բարգաւաճ գաղութ մըն էին Հարաւային Ասիոյ մէջ: Այժմ անոնց թիւը այնքան նուազած է, որ Պանկլատէշի մայրաքաղաք Տաքայի մէջ միայն մէկ Հայ մնացած է:

Ան ծանօթ է իր անկլիքան անունով՝ Մայքըլ Ճողըֆ Մարթին:

Մարթինի հետանալէն ետք ոչ միայն ժամանակաչրջանի մը աւարտը նշուի, այլ նաեւ անտրչութեան պիտի մատնուի Տաքայի ամէնէն գեղեցիկ մէկ եկեղեցիի ապագան:

Հին Տաքայի ամէնէն եռուն թաղամասերուն մէջ տարածուող Հայկական փողոց ժամանակին առեւտուրի բարգաւաճ կեդրոն էր, սակայն հայկական համայնքը անհետացած է: Անոր գոյութեան չնչին ապացոյցներ կան, թէեւ դարեր առաջ Պենկալի մէջ Հայերը հնդկական կանեփի եւ կաշիի առեւտուրին կորիզը կը կազմէին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այսուհանդերձ տակաւին կը գոյատեւէ հայկական ուշագրաւ կոթող մը: Անիկա 18–րդ դարու եկեղեցի մըն է, զոր այցելուներ կը նկարագրեն իրրեւ գրանոտային վայր մը՝ երթեւեկի քաոսին եւ ժամանակուան աշխարհի ծանօթ ամէնէն հարուստ եւ գործունեայ քաղաքներէն մէկը» (էջ 197), իր նուրբ կենցաղով, մըշակոյթով և միջավայրով, մեծ գրաւչութիւն կը բանեցնէ այս մարդոց վրայ: Բրիտանացի բժիշկ Ալեքսանտր Բասէլ եւ իր եղբայրը Փաթրիք, որոնք ԺԸ. դարու երկրորդ կէսի ընթացքին Հալէպ բնակած են, կը նկատեն թէ, ի մէջ այլոց, «այս ընկերութեան որակային յատկանիշները քիչ բանով կրնան նախանձիլ ժամանակուան Եւրոպացիներուն» (էջ 295): Այլ վկայութիւններ նոյնքան գովասալի են: Այսպէս, Արվիէօյի Ասպետը, Հալէպի Ֆրանսական հիւպատոսը, 1682–ին կը մատնանչէ թէ Հալէպցիները «համայն կայսրութեան ամէնէն մեղմ, նուազ չարիք պատճառող եւ ամէնէն աւելի գործակցելիները են» (էջ 196): Դար մը յետոյ, բանագէտ Վոլնէյ, 1787–ին հրատարակուած իր «Ճանապարհորդութիւն Եգիպտոս եւ Սուրիա»ին մէջ կը գրէ թէ Հալէպցիները, «մահմետական կամ քրիստոնեայ, արդարացիօրէն կը նկատուին բովանդակ Թուրքիոյ ամէնէն քաղաքակրթուածները» (էջ 196), մինչ յետսական մխիթնար մը կը գրէ. «Հոն ժողովուրդը չատ մեղմ է, աւելի քաղաքավար քան այլուր, եւ ոգեկան» (էջ 196):

Օսմանեան երկար ժամանակաչրջանը Հալէպի մէջ չարունակական անդորրութեամբ չյատկանչուեցաւ: Երբեմն արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան կեդրոնական եւ տեղական իշխանութիւններուն միջեւ եւ նոյնիսկ տեղական խմբաւորումներու, ինչպէս Ենիչէրիները եւ Աշրաֆները: Տեղի ունեցան նաեւ համայնքային բախումներ: Ժ. դարուն, արեւմտեան ազդեցութիւնը աւելի զգալի կը դառնայ, երբ եւրոպական պետութիւնները հանդէս կու գան որպէս տեղւոյն քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու պաշտպաններ: Սակայն, այս ազդեցութիւնը եւ չրջանին բացուիլը արեւմտեան մշակոյթին, պիտի յառաջացնէ նաեւ արաբական Զարթօնքը: երկար դարերու լճացումէ ետք, «Ասր ալ – Ինհիթաթ» (Անկումի ժամանակաչրջան) կոչուող: Այս զարթօնքին մէջ Հալէպ կարեւոր դեր կ'ունենայ:

Անդիմադրելի արդիականացման եւ Առաջին Պատերազմէն ետք Միջին – Արեւելքի վերաճեւաւորումով, Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն կողմէ նախաձեռնուած, Հալէպ կը մտնէ նոր հանդրուան մը, ուր հինը արագ քայլերով կը նահանջէ այն փոփոխութիւններուն դիմաց, զորս քաղաքական ու ընկերային նոր տուեալներն ու դրութիւնները կը պարտադրեն: Հպիւս օսմանեան լուծը թօթափած, Հալէպ Ֆրանսական հոգատարութեան տակ կ'անցնի մինչեւ Սուրիոյ անկախութիւնը 1946–ին: Անկէ ի վեր, իր գոյութիւնը կը չարունակէ որպէս երկրին երկրորդ քաղաքը, մայրաքաղաք Դամասկոսէն ետք: Ինչպէս անցեալին, համայնքներու խճանկար մը կը կազմէ իր բնակչութիւնը որ, չրջանին մէջ այս օրերու պատերազմական վիճակը տեսնելով, թերեւս հարց կու տայ. «Պատմութիւնը արդեօ՞ք ինքզինք կրկնելու վրայ է...»:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԼՐԷՃԻԲԻԼԵԱՆ

---

* A L E P
Jean-Claude David et Gérard Degeorge, **Patrimoine et Civilisation — Flammarion**, Paris 2002.

ղութի խճողուած փողոցներուն մէջեւ: Սակայն անոր ապագան անորոշ է:

Եկեղեցւոյ վերակացուն՝ Մարթին, որուն հայերէն անունն է Միկիել Հուսկի Մարտիրոսեան, դուրդուրանով կը պաշտպանէ եկեղեցին օդի եւ ապականութեան աւերին դէմ:

Մարթին կը պահէ ծնունդներու, մահերու եւ ամուսնութիւններու դարաւոր արձանագրութիւնը եւ կը պահպանէ հնամեայ դամբարանները, որոնք կը հիւանդ հայ գաղութին պատմութեան ժամանակագրութիւնը պենկալի մէջ:

Սակայն Մարթինի մահէն ետք այլեւս ոչ մէկ Հայ պիտի մնայ, որպէսզի հոգայ եկեղեցին:

«Ինչ որ ալ պատահի, որոշած եմ երբեք թոյլ չտալ, որ այս եկեղեցին կերթայ կամ աւերուի, – կ'ըսէ Մայքըլ Ճոզֆ Մարթին: – Թերեւս Պանկլատէշի կարողութեան սահմաններուն մէջ ամէն ինչ պիտի ընեմ, որ արտասահմանէն Հայ մը չգտնուի պոծծ: Այլապէս դարաւոր ատենոթիւն մը պիտի կորսուի մէկ գիշերուան մէջ»:

ԾՈՎԱՀԷՆՆԵՐՈՒ ԶՈՀԵՐ

Եկեղեցիին գերեզմանատունը կը նմանի պատմութեան հակայական գիրքի մը, որ կը պատմէ չրջանին մէջ բնակութիւն հաստատած Հայերուն պատմութիւնը:

Հայերը պենկալիներուն նման հուչտուր են առեւտուրի նկատմամբ իրենց սիրով: Կը կարծուի, թէ անոնք չրջանը հասած են 12-րդ դարուն:

«Այս մարդիկը մեռած են ծովերուն բացերը. անոնք սպանուած են ծովահէններու կողմէ, – կ'ըսէ Մարթին, – յոյց տալով երկու տապանաքարեր, որոնք կը կրեն գանկի մը եւ խաչաձեւ ոսկորներու փորագրուած պատկերները: – Անոնք Հայեր էին, եւ անոնց մահերը հոս թերտուած են 1789-ին»:

Ալ տապանաքար մը ցոյց տալով՝ ան կ'ըսէ. «Այս մարդուն հայրը ամուսնացած էր Բրիտանիոյ Թագաւորական ընտանիքին մէկ անդամին հետ, ինքն ալ նոյնը ըրած էր: Անոնք դրամ եւ ուժ ունէին եւ երկրին կանեփի ամէնէն մեծ առեւտրականներն էին»:

«Սակայն ան չէ կրցած առաջքը առնել իր զաւակներուն մահուան՝ կեդծմաչկի (տիֆֆիրիա) պատճառով: 18-րդ դարուն նոյնիսկ Թագաւորական ընտանիքին անդամները չէին կրնար փրկել իրենց զաւակներուն կեանքը»:

ԵՈՒՒՆ ՎԱՅՐ

Եկեղեցիին ներքնամասը քիչ մը աւելի վատ վիճակի մէջ է բազմաթիւ կողպուտներու պատճառով: Սակայն անոր դլխաւոր գրաւչութիւնները՝ Խաչելութեան եւ Վերջին ընթրիքի պեղանկարները, տակաւին կը գոյատեւեն: Կ'ենթադրուի, որ անոնք եւրոպացի ականաւոր պեղանկարիչի մը գործերն են:

Թէեւ եկեղեցիին արմատները խրած են պատմութեան մէջ, սակայն անիկա կը գտնուի քաղաքին ամէնէն աչխուժ մէկ կեդրոնին մէջ: Անոր մօտակայ համբաները այնքան խճողուած են, որ եկեղեցական արարողութիւն կարելի չէ կատարել չաբթուան ընթացքին, որովհետեւ բազմաթիւ դաւանանքներու պատկանող գաղութներէ հաւատացեալներ երբեք

ԼՈՒՐԵՐ ՔՈՒԷՅԹԻ ՀԱՑՈՑ ԱԶԳԱՑԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(ՑԱՊԱՀՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Առաջին հերթին կ'ուզենք ընդգծել, որ հակառակ ամիսներէ ի վեր չրջանիս մէջ տիրող հաւանական պատերազմի մը մտահոգիչ վիճակին, Քուէյթի հայ համայնքը կը չարունակէ վարել իր կրօնական եւ ազգային կեանքը բնական կերպով:

ԹԵՄԱԿԱՆ Թ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարտ 5 և 6, Շարժայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ դասընթացք Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու Հայոց Թեմին Թեմական Թ. Ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Կոբիւն Արք. Պապեանի: Կոբիւն Արքի ազօթքով եւ ողջոյնի խօսքերով ժողովը բացուած յայտարարուելէ ետք, ընթերցուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Արամ Ա. Հայրապետի օրհնութեան դիրը, Սրբազան Հօր եւ ժողովականներուն ուղղուած, որով քարէմբոյն կը գնահատէր քաղաքական նման դժուարին պայմաններու մէջ Թեմի օրէնսդիրը բարձրագոյն ժողովի դումարումը եւ իր հայրական օրհնութիւնները կը չնորհէր բոլոր ժողովականներուն: Ամենահետեւ, հերթաբար ընթերցուեցան եւ քննարկուեցան Ազգային Վարչութեանց նիւթապարտական միամեայ տեղեկագրերը. կազմուեցան պատական բանաձեւերը. իսկ ժողովի վերջին նիստին ընտրուեցան Քուէյթի, Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի Ազգային Վարչութիւնները, յառաջիկայ երկու տարուան ժամանակաշրջանին համար: Այս հակիրճ տեղեկութենէն անկախ, չուտով լոյս կը տեսնէ յիշեալ Թեմական Ընդհանուր Ժողովի մասին առանձին ընդարձակ հաղորդագրութիւն մը:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կոբիւն Արք. Մարտ 7-ին՝ Ապու Տապիի, իսկ Մարտ 9-ին՝ Շարժայի մէջ Նախատահեց պատարագի, Աբեւագալի եւ Հոկտմի արարողութեանց եւ յաւուր պատշաճի քարոզեց, Մեծ Պահոց՝ Աղուհացի խորհրդի մասին:

Սոյն օրերուն ընթացքին հանդիպումներ եւ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի Նորընծաներ Ազգային Վարչութեանց եւ Թեմական Ժողովի անդամներուն հետ: Մարտ 10-ին վերադարձաւ Քուէյթ:

ՔՈՒԷՅԹԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

Առաջնորդին հրաւէրով, Մարտ 12-ին, Քուէյթի Ազգային Վարչութիւնը պատրաստեց իր անդրանիկ նիստը, որուն ընթացքին Կորիւն Արք. նախ զեկուցեց, ընդհանրապէս Թեմական ժողովի նիստերու մասին եւ ապա անդրադարձաւ ժողովի կողմէ տրուած որոշումներուն, որմէ ետք կատարուեցաւ Դիւանի ընտրութիւն ըստ հետեւեալի:

1. – Պրն. Ալեքսան Պէրպէրեան (Ատենապետ), 2. – Պրն. Յակոբ Ապըլեան (Փոխ-Ատենապետ եւ Գանձապահ), 3. – Պր. Արմէն Սարգիսեան (Ա. Քարտուղար), 4. – Պրն. Ժան Աբրիկեան (Բ. Քարտուղար), 5. – Պրն. Դաւիթ Թադեոսեան (Վերահսկիչ Հաշուապահ):

Մարտ 14, Ուրբաթ առաւօտեան, Քուէյթի Սրբոց Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ նախ Աբեւագալի ժամերգութիւն եւ ապա մատուցուեցաւ Սբ. պատարագ, որուն ներկայ էին աննախընթաց կերպով հոծ թիւով հաւատացեալներ:

Նոյն երեկոյեան ժամը 6-ին՝ Քուէյթի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ եկեղեցասիրաց Եղբայրակցութեան կողմէ կազմակերպուած էր Մայրերու Օրուան առիթով տօնակատարութիւն, նախատեսութեամբ Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդին: Գործադրուեցաւ դեղարւեստական կոկիկ յայտագիր մը, եղբայրակցութեան անդամուհիներու մասնակցութեամբ. օրուան պատգամը փոխանցեց քոյր Նուէր Սէֆէրեանը:

Հանդէսը վերջ գտաւ Կորիւն Արք.ի եկեղեցասիրաց Եղբայրակցութեան ուղղուած գնահատական արտայայտութիւններով եւ բոլոր հայ մայրերուն նուիրուած երախտագիտական ջերմ խօսքերով եւ «Պահպանիչ» աղօթքով:

Կարեւորութեամբ կ'ուզենք նչել, որ Քուէյթի հայ համայնքի կեդրոնական հաստատութիւններէն մէկը համարուող ամէնօրեայ Հայոց դպրոցը՝ իր բոլոր բաժիններով (մինչեւ 12-րդ դասարան), կը չարունակէ իր դասընթացքները, լրիւ ուսուցչական կազմով եւ աշակերտութեամբ: Ի դէպ, Մարտ 15-ին այնտեղ տօնուած է Ուսուցիչի Օրը:

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՑԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ՔՈՒԷՅԹԻ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՈՑԻ
ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ
ՀԱՑՈՑ ԹԵՄԻՆ

Մարտ 16, 2003
Քուէյթ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Խ Ա Ի

14

«Եթէ դեռ ուշ չէ, ճամբել կու տամ դպրոցէն» մտածեց:

Հոդաբարձուները բոլորն ալ իր մօտ ծանօթներն էին, խօսքը կրնար առանձին: Պէտք է նախ՝ տեղեկութիւններ հաւաքէր, հարցուփորձէր:

Յաջորդ օրերուն խօսեցնել տուաւ իր խանութը եկող կիները, մասնաւորապէս ձկնորսական թաղէն եկողները: Իր չքեղ խանութը քիչ անգամ կու գային ձկնորսներու կիները: Իրենց համեստ պահանջներուն պահացում տուող նպարավաճառներ ունէին իրենց թաղին մէջ: Կարեւոր դէպքերու առիթով միայն կու գային այդ խանութը՝ կնունքի, նչանառութի, հարսանիքի կամ անուանակոչութեան համար խմորեղէններ կամ աղանդերներ պատրաստելու:

Երբ վաթի թաղը ապրող կին մը վերջապէս մաու իր խանութը, Մարտիկ ուզեց ինքը զբաղիլ այդ յաճախորդով: Աւելի աժան տուաւ քան նչանակուած գինը եւ հազար հարցեր տուաւ իրենց կեանքի մասին:

– Ինչ է, չատոնց է ձեր թաղէն գնումի չեն գար: Նչանառութ, ամուսնութիւն չկա՞յ, ինչ է: Հասած աղջիկներ, երիտասարդներ ունիք. ինչ կը սպասեն ամուսնանալու համար: Տիրացուին աղջիկը, օրինակ, ամուսնանալու տարիքին մէջ է, ուրիշներ ալ կան...

= Աման, Տիար Գալուստեան, Տիրացուին աղջիկը քիթը չատ բարձր կը բռնէ, մարդու չի հաւնիր: Գեղացիներէն չորս կարկիներ իր ձեռքը խնդրեցին, մերժեց: Չեմ ըսեր, պեղեցիկ է, նամուսով է, ուսեալ է, բայց վո՞վ պիտի առնէ քի, զարճեալ մեր պեղէն մէկը... Հարուստը կու գա՞յ, մեր թաղէն աղջիկ կ'առնէ՞...

– Էհ, ինչ գիտէք, – կարելի է Միւսիփո՞ն հետը խօսք կապած է, անո՞ր համար միւնները կը մերժէ, – հարցուց Գալուստեան:

= Ա՛, չէ, Միւսիւն Օրիորդ Զապէլին հետ է, բաժնուած չունին. կ'ըսեն թէ՝ պիտի ամուսնանան:

Այս խօսքերը երաժշտութեան պէս քաղցր եկան Գալուստեանի ականջներուն: Ըսել է, նախ, աղջիկը իր արժէքը գիտէ եւ կը մերժէ հաստարակ ձկնորսի կին ըլլալ. յետոյ, աւելի կարեւորը, «Միւսիւ»ին եւ իր միջեւ սէր, բան դոյութիւն չունի:

Գալուստեան իր ուրախութեան մէջ քանի մը կաղ խմորեղէն աւելի տուաւ: «Այս ալ պզտիկներուդ համար», ըսաւ չուարած կինոջ, որ աչքերուն չէր հաւատար: Տիար Գալուստեան ժլատ մարդու համբաւ ունէր գիւղին մէջ:

Բոլոր կիները գրեթէ նոյն պատասխանները կու տային իր հարցումներուն: Կը մնար հիմա խօսիլ մօրը հետ, որ նոր պիտի չկարենան հոն հասնիլ ճիշդ ժամուն:

Սակայն, երբ նոյնիսկ կարելի չէ հերթական դրութեամբ եկեղեցական արարողութիւններ կատարել, Մարթին վճռած է պաչտպանել պատմական այս թանկարժէք վայրին պատմութիւնը:

Ան կ'ըսէ, թէ պիտի չարունակէ հոգալ եկեղեցին, մինչեւ որ արտասահմանի հայութեան մէջ գինք փոխարինող մը գտնուի:

«Թէեւ Հայերուն մեծամասնութիւնը հեռացած է Պանկլատէշէն, իրրեւ վերջին Հայը, որ մնացած եմ, կեանքի առաքելութիւնս է թոյլ չտալ, որ կորսուեալ անցեալի մը պատկանող այս մասունքը անհետանայ», կ'ըսէ ան:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

էր որ բարձրացեր էր երկինք հասնելու ճիգով, թէ՞ երկինքն էր վար իջած ու ծովուն խառնուած, մինակութեան ըղգացումը այնպէս ուժով արթնցեր էր իր մէջ, Մելինէին գեղեցիկ դէմքը, մարմնոյն նուրբ կլորութիւնները այնպէս ուրոյ երեւցեր էին իրեն, որ ան երդուեր էր նոյն իրիկուն իսկ խօսելու մօրը հետ:

Այդ իրիկուան պէս, հոդաթափերը հագնելէն եւ մօրը ձեռքը համբուրելէ վերջ, ան նստեր էր մօրը դէմ, ընթրիքի: Լուռ էր մէկու մը պէս, որ մեծ յարձակման կը պատրաստուի եւ ուժ հաւաքելու պէտք ունի: Վերջապէս, երբ սպասուհին սուրճը բերած էր, Մարտիկ հառաչ մը արձակած էր, մտքովը «խաչ օդնեա ինձ» մը ըսած էր եւ, մօրը դառնալով, Մելինէին հետ ամուսնանալու իր վախաքը յայտնած էր:

Հակառակ իր սպասածին, մայրը ոչ վրդովուած, ոչ ալ բարկութիւն էր ցոյց տուած: Ան մինչեւ անդամ զարմացած ալ չէր, կարծես եղածը սովորական բան մըն էր, այնքա՜ն սովորական, որուն համար չէր արժեր, որ ան իր սուրճ խմելը դադրեցնէր:

Ներացի կին էր Մարտիկի մայրը: Անմիջապէս կռահեր էր, որ եթէ իր տղան այնպէս ապաւօրէն իր կամքը կը յայտնէր, կը նչանակէր թէ՝ իր որոշումը անդրդուելի է: Մինչեւ հիմա, տղան իր հագուստները, իր փողկապները, խանութի գործերն ալ կատարած էր միշտ մօրը ցուցմունքներով, եւ ահա ամուսնութեան պէս լուրջ խնդրի մը համար որոշում տրած էր՝ առանց իսկ իր կարծիքը հարցնելու:

(Շար. 55)

C.C.A.F.
CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

COMMUNIQUE
n° 1

Le 24 Avril 2003, les Arméniens du monde entier, de la mère-patrie comme de la diaspora, vont commémorer le 88e anniversaire du génocide des Arméniens perpétré en 1915/1916 par le gouvernement jeune-turc.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France appelle la Communauté arménienne à participer à l'ensemble des cérémonies et manifestations organisées pour la circonstance dans un grand nombre de communes. En Région Parisienne, et singulièrement à Paris, celles-ci revêtiront une importance exceptionnelle car elles coïncideront, cette année, avec l'inauguraion officielle d'un monument dédié aux 1 500 000 victimes arméniennes du génocide de 1915, ainsi qu'aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France.

Ce monument — une statue en bronze conçue par le sculpteur David Erevantsi, d'une hauteur totale de six mètres, socle inclus, représentant le Père Komitas, compositeur et musicologue, figure emblémetique de notre patrimoine national, mort à Paris en 1935 dans d'indicibles souffrances, des suites de sa déportation en 1915— sera érigé dans un quartier prestigieux du 8e arrondissement de Paris, place du Canada, entre la Seine et le Grand Palais, à proximité de la Cathédrale arménienne St Jean-Baptiste.

Conjointement organisée par la Mairie de Paris et le CCAF, la cérémonie inaugurale a été fixée au jeudi 24 avril 2003 à 11 h 15.

Ainsi se concrétise enfin un projet très ancien auquel Messieurs les Maires successifs de Paris, Jacques Chirac d'abord, Jean Tibéri ensuite, et enfin Bertrand Delanoê, ont apporté un soutien et un concours particulièrement actifs. Qu'ils en soient chaleureusement remerciés.

Il est de notre devoir de donner aux cérémonies du 24 Avril 2003, un éclat et un retentissement tout particuliers. C'est pourquoi, le CCAF appelle solenellement les Arméniens de la Région Parisienne et d'ailleurs, à y participer massivement en se libérant, ce jour-là, de toutes leurs obligations personnelles, professionnelles, scolaires ou autres. L'érection d'une statue monumentale à Paris, capitale du premier Etat au monde à avoir inscrit dans la loi, le 18 jenvier 2001, **«la reconnaissance publique du génocide des Arméniens de 1915»,** constitue un événemen de dimension internationale et d'une haute portée symbolique, qui impose à chacun de nous, dans la dignité et la détermination, un impérieux devoir de mémoire et de respect pour nos morts.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France donnera, dans les jours et les semaines à venir, toutes les informations utiles et nécessaires sur le déroulement, la chronologie et le sens qu'il entend donner à la journée du 24 avril. Une permanence a d'ores et déjà été mise en place pour mettre en œuvre les décisions prises, harmoniser l'organisaion et informer le public, permanence dont les coordonnées complètes feront l'objet d'une communication publique dans les tout prochains jours.

Structure représentative du mouvemen associatif arménien de France, toutes sensibilités confondues, le CCAF a pris en charge, dans le prolongement des précédents «Comités du 24 Avril», la responsabilité morale et matérielle de l'ensemble des manifestations prévues. Il s'agit, on le comprendra aisément, d'une lourde tâche dont la réussite dépend très largement du soutien sans réserve de la Communauté arménienne.

Les dons pourront être libellés et adressés dès maintenant à «Association des Amis du R.P. Komitas», 92, rue Saint-Lazare, 75009 Paris, à laquelle le CCAF a confié la responsabilité technique et financière de l'opération «Komitas». D'avance merci.

Pour le Bureau du CCAF
ARA KRIKORIAN
Président

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 50-ական ելոյթ կը նուիրէ «Յառաջ»ին էմիլ Ալաքեանի եւ Ալիս Գավէզեանի յիշատակին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ
ձեզ կը հրաւիրէ

Միջին ճի
տարեկան ուրախալուր իր ճաշին

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30-ին
Պատարագէն ետք Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Մասնակցութիւնն՝ 20 ելրօ։
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը հետեւեալ թիւերով։ –
04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Մարսէյլի Համազգայինի վարչական Խորհուրդը համահայկական հանգանակութեան ձեռնարկած է ապահովելու համար նոր կրթական համալիրի կառուցման ծախսերը։ Այս առիթով ան ուրախ է համուլի միջոցաւ հրատարակելու նուիրատու անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ամբողջական ցանկը, որոնք պարոցաշինութեան ծրագրի յղացումէն ի վեր ինքնաբուխ կերպով կամ մասնակի դիմումներով իրենց նեցուկը ցուցարերեցին։ Մեծ հանրութեան մօտ բացուած ներկայ հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցանկերը եւս հետեւողական կերպով կը հրատարակուին։

ՓԱՐԻՋ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ։ –

Պր։ Լեւոն Պաղտասարեան 1000 ֆր։, Պր։ Ն։ Շահինեան 500 ֆր։, Պր։ Վ։ Պաղտասարեան, Պր։ Պ։ Պաղտասարեան 300-ական ֆր։, Տէր եւ Տիկին Պերճ Սիսեռեան 6500 ֆր։, Պր։ Ժան Մատոյեան, Օր։ Ալիէթ Գարանքիլեան 1000-ական ֆր։, Տիկին Հ։ Մարտիրոսեան 5000 ֆր։, Տէր եւ Տիկին Ժան Լուսիկեան 500 ֆր։, Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչ – Պանեէօ – Գաշան 2000 ֆր։, Տէր եւ Տիկին Պէքմէզօղլու 600 ֆր։, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրենկիւլեան 100·000 ֆր։, Անֆրէնջ Ընկերութիւն 5000 ֆր։, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան 2000 ֆր։, Տէր եւ Տիկին Հրայր Այվազեան 18·000 ֆրանք, Տիկին Հերա Թոսունեան 1000 ֆրանք, Մի Ոմն 5000 ամերիկեան տոլար։

*
**

Պր։ Սերոբ Մանուկեան (Լիոն) 40·000 ֆրանք, Պր։ Էտ։ Հիւսեան (Միացեալ – Նահանգներ) 1000 տոլար, Համազգայինի կեդրոնական Վարչութիւն (Պէյրութ) 277·425 ֆր։, Տէր եւ Տիկին Ժանբրէ (Զուիցերիա) 1000 ֆր։։

(Շար։)

Envoyez vos dons à :
HAMASKAïNE . FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER
au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

*
**

SOIREE DE PRINTEMPS
organisée par

la Section «SEVAN» de VIENNE

avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»

le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars
en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

*
**

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

ՓԱՐԻՋԻ Ս։ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՄԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

Ներքի ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դասական կազմ՝
Մովսէս Պչաճեան
Մովիճար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30-ին, Մայր Տաճարի «Նարեկան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE
ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր· 1918)
Տոամ
Հինգ Արար

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16-ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՅԵԱՆ
ՕՍՏԱՅՆԸ (գր· 1929)
Երեք բաժնով

Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 16-ին
Dimanche 25 Mai à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 ելրօ։

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT
«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(*Ingénieur atomiste*)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS

par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**
Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70
P.A.F. : 10 Euros

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·650 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·650

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՁՕՐՔԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

ՅՈՅՑԵՐԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Իրաքի մասին հանդող լուրերը հակառակ կը մնան եւ կարելի չէ ստուգել: Մարտ 21–ի Ուրբաթ առաւօտեան, ամերիկեան ազբիւրներէ հասած լուրերու համաձայն, ամերիկեան զօրքը Քուէյթի սահմաններէն մուտք գործած էր հարաւային Իրաք եւ դիւրութեամբ կը յառաջանար, մէկ կողմէ դէպի Պասրա, միւս կողմէ դէպի Պաղտատ: Ըստ նոյն աղբիւրներու իրաքցի 25 զինուորներ յանձնուած էին Ամերիկացիներուն, ինչ որ Պաղտատ կը հերքէ: Միաժամանակ ռմբակոծութիւններ կը չարունակուին Պաղտատի վրայ եւ այլուր: Առաջին ռումբերուն հետեւանքով բնակչութեան մէկ մեռեալ կար եւ 14 վիրաւոր: Հինգշաբթի իրիկուն, թռան մը ջախջախուած էր Քուէյթի, բրիտանացի 12 եւ ամերիկացի 4 զինուորական մեռած էին: Այլ երկու թռաններ ալ ջախջախուած էին առանց մարդկային վնասի: Նոյն օրը, Պաղտատի Նախարարը՝ Տ· Ռըմսֆելտ յայտարարած էր թէ յարձակման ծրագիրը փոփոխութեան ենթարկուած էր, որպէսզի Թիրախը մնայ Սատտամ Հիւսէյնը, բայց, այլեւս ստուգուած է որ Ս· Հիւսէյն ողջ էր եւ ինք է որ ելոյթ կ'ունենար, ամերիկեան յարձակումէն առաջ: Ռըմսֆելտ սպառնացած է նաեւ, առաջին յարձակումէն ետք, անցնիլ երկրորդ հանգրուանի մը անյապաղ տարօրինակութեամբ մը որ կը դէպ կ'անցնի ինչ որ անհուսած է անցեալին: Հինգշաբթի իրիկուն կ'ըսուէր թէ արդէն իսկ գրաւուած է Ումգ Քասը քաղաքը, հարաւային Իրաք, Պասրայի ճամբուն վրայ, բայց, Ուրբաթ առաւօտ, ոչ միայն հաստատուած չէր այլեւ ծանր բախումներու խօսք կար քաղաքին ներս:

Առաջին յարձակումէն քանի մը ժամ ետք, Շիրաք հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը կ'ընէր, ուր կը չեչակէր ի մէջ այլոց· – «Ֆրանսա կամ կը յայտնէ այս գործողութեան համար, առանց Միացեալ Ազգերու արտօնութեան: Կը մաղթեմ որ այս գործողութիւնները ամէնէն արագն ըլլան եւ նուազագոյն մահացումն եւ չտանին մարդկային ազէտի մը»: Շիրաք կը յիշէր Ֆրանսայի թափած ճիգերը խաղաղ կարգադրութեան մը համար, ոչնչ արդիւնք մը չտուին: Այս խօսքերուն առթիւ, նկատել կը տրուէր որ Ֆրանսայի հակազդեցութիւնը տակաւ էր, միայն կամ կը յայտնուէր, մինչ, Գերմանիա, Ռուսաստան, Չինաստան դատապարտած էին:

Մարտ 20–ին էր նաեւ որ տեղի կ'ունենար Եւրոպական Միութեան վեհաժողովը, այս անգամ մանաւանդ Միութիւն բաղկացեալ հեղինակային բնոյթ ունէր: Նոյն պաղ մթնոլորտի մը մէջ է որ Թ· Պլէր եւ Ժ· Շիրաք իրարու ձեռք չէին սեղմեր, աւելի ուշ, դազարի մը ընթացքին կը սափրուէին: Շիրաք չէր մարսած Թ· Պլէրի ծանր խօսքերը իր եւ Ֆրանսայի հասցէին: Ժողովի աւարտին տակաւ, կարելի եղաւ միաձայնութեամբ հրապարակ հանել երկու էջնոց յայտարարութիւն մը, ուր Ֆրանսայի եւ խաղաղ կարգադրութեան մը համար, ոչնչ կը փոխէր Միութեան վերաբերումը Իրաքի հանդէպ: Մուսուլն ու Քէրքիւքը կորսուեցան Թուրքիոյ համար, երբ Միջազգային բրիտանական հոգատարութեան տակ էր: Թուրքիան չէ մոռցած եւ պատասխանատու կը նկատէ Մեծն Բրիտանիան, Ա· Աշխարհամարտի այդ «լեզի» յիշատակին:

***

«Ուաշինկթըն Փոսթ» կը գրէր, Մարտ 21–ին, որ առաջին ռմբակոծութիւններէն Ս· Հիւսէյն վիրաւորուած է, բայց, որեւէ ձեւով կարելի չէր ստուգել: Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, քարիւղի հորեր կրակի տրուած էին Իրաքցիներու կողմէ, բայց, այս ալ կարելի չէր ստուգել, քանի հրդեհներն ու պայթումները կրնան նաեւ ամերիկեան ռմբակոծութիւններուն հետեւանք ըլլալ:

***

Թուրքիա չարունակեց երկդիմի դիրք մը բռնել: Մարտ 20–ին Ազգային ժողովը 202–ի դէմ 332 ձայնով արտօնեց որ Թուրքիոյ օդային տարածքը տրամադրուի Ամերիկացիներուն, բայց, համաձայն չէ որ ամերիկեան զօրքը (62 հազար զինուոր) հաստատուի Թուրքիա: Հանրապետութեան նախագահն ալ՝ Սեզէր չատ վերապահ է: Ան յայտարարած է·– «Միացեալ – Նահանգներու միակողմանի գործողութիւնը, ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդի գործընթացին աւարտէն առաջ, պարկեշտ գործ չէ»: Մեախանները Ուաշինկթընի կողքին են, բայց, ձախ եւ իսլամապաշտ ընկերակիցները բուռն կերպով դէմ են: Թուրք ծանօթ գրագէտ՝ Օրհան Փամուք ալ ծանրօրէն քննադատած է·– «Թրքական մարքէթինկը պատերազմի համար սահմանափակուած է զրահապատճառներու, առանց բարոյականի»: Անպարա կը ցաւի նաեւ անոր համար, որ ձգձգումները պատճառ են, որ այս բանաձեւին քուէարկութեան չատ ղումը բան չփոխէ, այսինքն ԱՄՆ պիտի չտան 6 միլիառ տոլարը:

Թուրքիա հանդիսատ չէ մանաւանդ իրաքեան Քիւրտիստանի պատճառաւ: Նեցուկն ունենալով Ազգային ժողովին, Թուրք բանակը կը պատրաստուի մուտք գործելու Քիւրտիստան, հակառակ Միացեալ – Նահանգներու եւ քիւրտ կուսակցութիւններու ընդդիմութեան: Թուրքիոյ պատճառաբանութիւնը այն է որ կ'ուզէ առաջքն առնել պաղթականներու հոսքի մը, բայց, խորքին մէջ, իր բուն վախերը կը վերաբերին այլ մտահոգութեան մը: Անպարա կ'ուզէ արգիլք հանդիսանալ Քրտական պետութեան մը ստեղծման փէշմէրկաներու կողմէ եւ չթողուլ որ անոնք Քէրքիւքը կամ Մուսուլը դրաւեն, քարիւղային երկու հսուկ քաղաքներ: Ամէն պարագայի մէջ, անցեալը խաղաղ կարգադրութեան մը չի նպաստեր: 1923–ի Լոզանի դաշնագիրը մահազանգն էր Թրքական յաւակնութիւններուն Իրաքի մէջ: Մուսուլն ու Քէրքիւքը կորսուեցան Թուրքիոյ համար, երբ Միջազգային բրիտանական հոգատարութեան տակ էր: Թուրքիան չէ մոռցած եւ պատասխանատու կը նկատէ Մեծն – Բրիտանիան, Ա· Աշխարհամարտի այդ «լեզի» յիշատակին:

***

ՅՈՅՑԵՐԸ

Աշխարհի ամէն կողմերը ինքնաբուխ ցոյցեր տեղի ունեցան Հինգշաբթի Մարտ 20–ին: Թիւ մէկ թշնամին Պուշն է, երբեք հակամերիկեան տրամադրութիւններ այսքան բուռն չէին եղած: Նաեւ հակահրեայ լողունգներն ալ, քանի այս ամբողջին ետին կը նշմարուի Իսրայէլը: Մա՛հ Պուշի, մա՛հ Ամերիկայի, ո՛չ քարիւղի համար պատերազմին, եւ նման լողունգներ չէրթան ըրած են երկրէ երկիր: Յարձակումներ ալ գործուած են Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու Մքտոնալտներուն վրայ: Յատկանշական երեւոյթ է նաեւ զանգուածային երիտասարդութեան ներկայութիւնը այս ցոյցերուն մէջ:

Գահիրէի մէջ, բախումներ ալ պատահած են, երբ ցուցարարները կը փորձէին մօտենալ Ամերիկեան դեսպանատան: Տասնեակ հազարաւոր ցոյներ փողոց իջած են, 250 հազար կը նկատուի Պէրլինցիներու թիւը, Լոնտոնի Խորհրդարանին առջեւ հաւաքուած Անգլիացիները իրենց ամբոխը արտայայտած են: Մելպուռնի մէջ 250 հազար ցուցարարներ բողոքած են պատերազմին դէմ, նոյնքան բազմութիւն հաւաքուած է Հռոմ, Ձենեւովա եւ այլ քաղաքներ, նաեւ բոլոր երկիրներու մէջ, ներառեալ Միացեալ – Նահանգներ:

***

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅԸ

Մեծ մասով ուսանողներէ բաղկացած, չատ բազմատարր բազմութիւն մը որ 80 հազար դնահատուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, լեցուցած էր Գոնդորտի հրապարակը. կարելի չէր հոն դանուող ԱՄՆ–ու դեսպանատան մօտենալ, չէնքը ոստիկանական ամուր պաշտպանութեան տակ առնուած ըլլալով: Քաղաքական խմբաւորումներ եւ դէմքեր, սկենիքանիրու, բազմազան ու բազմաթիւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ ամէն վայրկեան մեծցող բազմութիւնը նախ ուղղուեցաւ դէպի Ազգային Ժողովի չէնքին կողմը, անկէ քալելու համար դէպի Սէն Ժեռմէն:

Բազմաթիւ պատառոններ – Ֆրանսերէնին հետ խառներէն, արաբերէն, քրտերէն, անգլերէն, հրայերէն ու նոյնիսկ հայերէն մը՝ «Ո՛չ պատերազմին» – լողունգներ, գայրոյթ ու բողոք կը պոռթկային ԱՄՆ–ու չղթայազերծած պատերազմին, անոր նախագահին դէմ: Ուշադրութիւն կը դրաւէին Պաղեստինցիներու խումբը, քիչ անդին՝ Ֆրանսայի խաղաղասէր Հըրեաներու միութեան պաստառը, միջնադարեան դեղատուրտումով ու «Ո՛չ իններորդ խաչակրութեան» արձանագրութեամբ մասնակիցները, համամոլական կազմակերպութիւններու չատ լայն ներկայութիւնը:

Թափօրը Սէն Ժեռմէնէն յառաջացաւ մինչեւ Ռէն պողոտան, ուրկէ ուղղուեցաւ Թուռ Մոնփառնաս. ճամբան Մքտոնալտի ճաշարան մը թիրախ եղաւ ցուցարարներու գայրոյթին, ապակիներ ջարդուփշուր եղան, ոստիկաններ միջամտեցին, սակայն, առանց ծանրակշիռ հետեւանքներու ցոյցը ցրուեցաւ Մոնփառնասի հրապարակին վրայ:

***

Նոյն դիշերը Չէնիթ սրահին մէջ վեց հազար հոգի ներկայ եղաւ պատերազմին դէմ կազմակերպուած երաժշտահանդէսին, որուն ընթացքին բազմաթիւ երգիչներ, խումբեր ելոյթ ունեցան, միշտ պատերազմը մերժող արտայայտութիւններով ու կոչ ուղղելով միանալու Մարտ 22, Շաբաթ օր ծրագրուած մեծ ցոյցին:

***

Ժերար Շալեան յօդուած մը ստորագրած է «Լիպերասիոն»ի մէջ (Մարտ 21), խորագրուած՝ Թուրքիա պատրաստ օգտուելու: Իր եզրակացութիւնն այն է որ Թուրքիա պիտի չզոհանայ դիտելով Իրաքի վարչակարգի փոփոխութիւնը, փորձելով ձախողեցնել քրտական ծրագիրը: Միացեալ – Նահանգներուն կը մնայ, կը դրէ, այնպէս ընել որ մեծ–տիրութեան չյաջորդէ քաոսը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 20 / 21)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒ

Կառավարութեան Մարտ 20ի որոշումով նախկին 5 պետական արխիւներու հիմով ստեղծուած է Հայաստանի ազգային արխիւ: Նոյն որոշումով տասը մարզի եւ Երեւանի մէջ ազգային արխիւի մասնաճիւղեր կը բացուին, նաեւ 30 ներկայացուցչութիւններ: Հայաստանի մէջ արխիւի կազմակերպումը սկսած է 1923–ին եւ մինչեւ 1960 եղած է մէկ պետական արխիւ:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ռուսաստանի մէջ երեք Հայաստանցիներ ձերբակալուած են, թանկարժէք քարերու ապօրինի առեւտուրով ամբաստանուած: Անոնց մօտ յայտնաբերուած են տուտակներ եւ սեւ ադամանդներ: Անկարելի չի նկատուիր որ այդ քարերը կեղծ ըլլան:

***

ԻՐԱՔԻ ՆԻՒԹԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Մարտ 20–ին Մոսկուայի մէջ սկսած է Հաւաքական ապահովութեան պայմանագրի անդամ պետութիւններու Ապահովութեան խորհուրդներու քարտուղարներուն նիստը: Կը մասնակցի Հայաստանի պատուիրակութիւնն ալ, Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեանի գլխաւորութեամբ: Առաջին օրուան նիստին քննարկուած է Իրաքի խնդիրն ալ: Ս· Սարգսեան ելոյթին մէջ ըսած է թէ Հայաստան ՀԱՊ–ի անդամներէն Իրաքի ամէնէն մօտ դտնուողն է եւ մտահոգ է պատերազմին հաւանական հետեւանքներէն· յատկապէս մարդկային ու բնապահական տեսանկիւնէ: Իրաքի մէջ հայկական կապեր համայնք կայ, ըսած է ան, որուն կացութիւնը չի կրնար չմտահոգել Երեւանը որ կը պատրաստուի անհրաժեշտ պարագային ընդունիլ Իրաքահայեր:

Հայաստան թէր արտայայտուած է Իրաքի պինթափման անհրաժեշտութեան, սակայն, այն մօտեցումը ունի որ առիկա պէտք է բանակցային, դիւանագիտական ճամբով ըլլայ:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-8-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՊԱՏԵՀԱՊԱՇՏՆԵՐԸ...

"Վայ ձեզի, երբ բոլոր մարդիկ ձեր վրայ լաւ խօսին, վասնզի անոնց հայրերն ալ այսպէս կ'ընէին սուտ մարգարէներուն" (Ղուկաս Ձ. 26):

Վերջին տասը տարիներուն առիթ ունեցայ մեծ թիւով անձերու հետ չփում ունենալու, որոնց անունը ամէն չրթնեքու վրայ կը չրչկր եւ հանդիսիլը մեծ խանդավառութիւն կը առեղծէր Սփիւռքի տարածքին, Հայաստանի կեանքին հետեւող քիչ թէ շատ ամէն հայրենասէր անձի:

Կ'ենթադրեմ որ «ԵՐԿԱԹԷ ՎԱՃՐԱՌՈՑՐ–Ն» էր որ խորհրդաւոր չղարչով մը պատած էր իրականութիւնը: Որքա՜ն ռոմանթիք էր այդ վարագոյրը, որուն միջոցով եւ որուն չնորհիւ ամէն ինչ վարդագոյն կը թուէր մեր աչքերուն քանի մեր հայրենակարօտ սիրտերը այդ վարագոյրին անդին միայն կը բաբախէին, ոմանց համար ամէն ինչ քնարական – բանաստեղծական, ուրիշներուն՝ խորհրդաւոր, տարօրինակզուռ ... վերջապէս երկու կողմէն, ինչ ակնոցով ալ նայուէր, ամէն ոք կը գտնէր իր փընտռածը. երկրաւոր դրախտը կամ անծայրածիր «կուլակը»...:

Կար տակաւին դասակարգ մը, որու առջեւ ամէն հայ խոնարհած է միշտ, առանց տակաւրկելու, ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: Գիտութեան եւ գրիչի նուիրեալները, վարձիւնի եւ քանդակի վարպետները, ազգային նշանակութիւն ունեցող հիմնարկներու տնօրէնները: Ո՛չ ոք հարց տուած է թէ Համբարձումեան համոզուա՞ծ թէ ձեւական համայնավար էր, Սարեան կամ Քոչար մաս կը կազմե՞ն կուսակցական չարքերուն թէ ոչ: Սօս կամ Դաւոյեան քաղաքական ի՞նչ տեսակէտ կը պաշտպանեն... ԳԱՐՈՒՆԸ կամ ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԸ ի՞նչ պտոյն ունէին:

Անոնք կերտած էին ԱԿԱԴԵՄԻԱ, հիմնած ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, մէկ միլիոն հատոր հաւաքած ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ մէջ, բարձրացուցած ՕՓԵՐԱՅի չքեղ կառոյց մը, ԹԱՏՐՈՆՆԵՐ, հրապարակները ճոխացուցած հրաշալի ՔԱՆԱԿՆԵՐՈՎ, պատկերասրահները ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ, դիւղերն ու քաղաքները ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՊԱԼԱՏՆԵՐՈՎ, երկիրը լեցուցած հրաշալի չէնքերով եւ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՎ, ստեղծած ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐ, հարիւրաւոր ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ԳԵՂԱՐԻԵՍՏԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆԵՐ եւ այլն, եւայլն...:

Մերինը լաթէ վարագոյր էր· ինքնիրմէ վրթաւ: Հարկ չեղաւ Պէրլինի «պիւլտոզէրներուն), փեչտայի եւ փրակայի հըբատայլերուն...: Զարմանալիօրէն, մինչ Պէրլինը, փեչտան ու փրական համայնավարութեան գործած աւերները չըտկելու տենդագին աշխատանքի լծուած են, մերինները, սովետին ձգած մլակ հատատուն արժէքները ՏԵՆԴԱԳԻՆ ՔԱՆԴԵԼՈՒ ՍԿՍԱԾ ԵՆ, սովետէն աւերատ հաստատուն արժէքները ... Ակադեմիան դարձած ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍՏԱՊ (ան ալ Հանրապետութեան նախագահին), Օփերան սրճարաններու եւ տիսքոներու հրապարակ, Մատենադարանը ղրկուած պիւտճէէ, մշակոյթի պալատները կամ լքուած եւ քանդուած կամ ալ լաւագոյն պարագային տեղւոյն «մաֆիոզային» վիլլային վերածուած, մարզադաշտերէն չատերը բացօթեայ չուկայ, արեւելեան պազար... դրամականութիւնը վերածուած քաղաքական պայքարի դաշտ, մեծ մասով իշխանամէտ, մաս մըն ալ ընդդիմադիր թերթերու: Թերթեր՝ որ բոլորն ալ իրարու կը նմանին, նոյն տպարանէն լոյս կը տեսնեն, նոյն անորակ թուղթի վրայ, նոյն օտարամոլ բառերով, նոյն արհամարհանքով մեր մայրենի ոսկեղինիկ լեզուին հանդէպ, առանց համոզումի պաշտպանելու անձ մը կամ դաղափար մը, որուն ճիշդ հակառակը կը պաշտպանէին չրջան մը առաջ, քանի ընկերային կեանքին մէջ կատարած են ոստում մը, որու հետեւանքով իրենց գործունէութիւնը դարձած է քաղաքական, դարձած են անճանաչելի, նոյնիսկ իրենց գաղափարակից հարազատներու, սնափառ ռութեան նոր աշխարհ մը յայտնուած է պայքարներու, դաշինքներու, մեքենայութիւններու, սուտերու, կեղծիքի... նման մթնոլորտի մը մէջ, անկարելի չէ որ գտնուի անձ մը որ ուզէ առջեւը անցնիլ, փնտռելով դաչնակիցներ, օրուան զօրաւորը վար առնելու, կամ անկէ օգտուելու, եւ այսպէս դաչնակիցներն ու խմբակցութիւնները կ'ենթարկուին անընդսպասելի փոփոխութիւններու եւ մարդ ժամանակ կը վատնէ հասկնալու համար թէ դիմացինը ի՞նչ կը մտածէ կամ կը պատրաստէ: Երեւութական ժպիտներու, դժոխային կասկածներու մթնոլորտ մը կը ստեղծուի ուր ամէն ինչ ամէնէն հակոտնեայ երեւոյթներն ալ կը դառնան իրական... Նպաստէ ղրկուած մատենադարանի մը տնօրէնը գինք նպաստազուրկ ընող անձը կը ստիպուի գովաբանել, քննարական քառեակներու ծանօթ հեղինակը կը դառնայ կնդրիտի վաճառական, ազգային բեմերու սիրուած դերասանը կ'ընտրուի նախագահական թեկնածու, ազգային ակադեմիան ընտրապայքարի հասարակ կեդրոնի վերածողը կը փառաբանուի նոյն այդ ակադեմիայի անդամներէն...

Արփիարեան, իր ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑին մէջ վերջաւորութեան, Հայրապետ էֆֆենտիին բերնով հառաչանք մը կ'արձակէ – Ախ տ՞ւր ես Ցուսիկ հայրապետ. հոս Ցուսիկ հայրապետներ պէտք են... – Ցուսիկ կաթողիկոս, թոռը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին թոյլ չտուաւ որ Տիրան Թագաւոր եկեղեցի մտնէ, քանի ձեռքերը անմեղներու արիւնով ներկուած էր եւ Տիրան սաստիկ զայրացած երիտասարդ Հայրապետը պատգամի տակ ըսպանդել տուաւ...:

Այսօր, ազգի ո՞ր ներկայացուցիչը արիւթիւնն ունի ճամբէն չեղած իշխանաւորին ըսելու որ բռնած ընթացքը խոտոր կը համեմատի մեր պատմութեան, ազգային հաւատալիքներուն, նկարագրին եւ սրբութիւններուն...

– Ախ, ո՞ւր ես Ցուսիկ կաթողիկոս. հոս Ցուսիկ հայրապետներ պէտք են...:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՊԱՐԱԳԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔՈՎ

Համազգայինի դաստիարակչական հարցերու չարքին, Մարտ 14–ի երեկոյեան նիւթ եղաւ Կոմիտասի հիւանդութեան պարագան, Վիլժիւիֆի հիւանդանոցին արխիւներուն հիմով: Շատերու ծանօթ է որ վերջին տարիներուն այդ արխիւներուն վրայ պրպտումի լուրջ գործ ձեռնարկած է հոգեբոյժ Տիկին Լուիզ Ֆով Ցովհաննէսեան: Այդ աշխատանքով ալ 1991–ին թէզ մը ներկայացուցած էր Ռ. Տէքարթ համալսարանին մէջ:

Կազմակերպիչ մխութեան նախագահ Հերա Թոսունեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ յիշեցուց թէ Տիկին Ֆով Ցովհաննէսեան 1985–ին սկսած էր պրպտել Կոմիտասի հիւանդութիւնը: Իսկ ինք ըսաւ թէ հիւանդի մը ծնունդէն 150 տարի պէտք է անցնէր, որպէսզի անոր թղթածրարը օգտագործելի ըլլար: Ինք, առանց այդ պայմանին լրացումին վարդապետին պարագան ուսումնասիրելու առիթին տրացած էր, չնորհիւ Վազգէն Ա.–ի մխիթարեան: Կաթողիկոսը նամակով մը դիմած էր տնօրէնութեան ու ստացած հարկաւոր արտօնութիւնը:

Տիկին Ֆով Ցովհաննէսեան աստիճանաբար ու կտոր – կտոր իրեն յանձնուած թղթածրարներէն մաս առ մաս կազմած էր պատկերը:

Նախ համառօտակի անդրադարձաւ Կոմիտասի կենսագրութեան. կանուխէն որբութիւն, պատանեկութեան էջմիածին մեկնում, ապա Կարա Մուրզայի, Մ. Եկմալեանի հետ երաժշտական աշխատանքներ, Գերմանիա ուսանելու տարիներ: Կեանքին բոլոր չրջաններուն Կոմիտաս իր ընկերներուն, գինքը չրջապատողներուն յայտնուած էր որպէս հաճելի ընկերակից, մաքրասէր ու խստապահանջ աշխատող:

1915–ին թէեւ կարճատեւ իր տարագրութիւնը անդարմանելի կերպով վնասած էր առողջութեանը. աքսորէն վերադարձին յայտնուած էին առաջին ախտանիչերը. մեկուսանալ, չուտել, չխմել, եւ այլն: Որոշ դարմանումներէ ետք վիճակը բաւարար մը ցոյց տուած էր, ապա յանկարծ յետդարձ արձանագրած: Իր վրայ մեծապէս ազդած էր հիւանդանոցը գտնուած միջոցին հապճեպով իր քնակարանին պարպումը, ունեցածին հոս – հոն ցրուումը: Լ. Ֆով Ցովհաննէսեան այդ մասին յիշեց Կ. Ուչպլեանի վկայութիւնը, ըսած քննադատութիւնը:

Փարիզ վոխադրութիւնը կը զուգադիպի յետպատերազմեան չրջանին. դերըբռնութեան տագնապի վիճակի մը ախտաճանաչումը կ'ըլլայ նախ: 1922–ին պինք վիէննա փոխադրելու նիւթը կը յարուցուի. բայց նպատակին մասին տեղեկութիւն չկայ: Ցաչորդ տարի կ'ըսուի թէ չի կրնար ճամբորդել: Իրեն կը թուի թէ պատրուակ է ատիկա: Կը չեշտուի հալածախտը: Ցաչորդ եօթը տարիներուն մասին որեւէ տեղեկութիւն չկայ: Իսկ վերջին չորս տարին կոմիտաս կը տառապի ոտքի մատի թորբոքումէ մը: Այդ թորբոքումն է որ մահուան պատճառ եղած է, ինչպէս եզրակացուց դատախազը, եւ ոչ հոգեկան կացութիւնը:

Ինչ որ իր բժիչկներուն կղմէ արձանագրուած է օրը օրին, դիմաւորարար չեշտումն է ինքն իր վրայ փակումի, լռութեան վիճակին: Կոմիտաս կը մերժէ այցելուներ ընդունիլ, որոշ բացառութիւններ ընելով հանդերձ: Չի կարդար, երաժչտութիւն մտիկ ընել կը մերժէ. կը չեշտուի ամէն բանէ հրաժարելու ձգտումը:

Աւով հանդերձ, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ Կոմիտասի հիւանդութիւնը անբուժելի չէը, ինչպէս ըսաւ նաեւ Տիկին Ֆով Ցովհաննէսեան: Ան անդրադարձաւ Նշան Սերոբեանի, Արամ Պետրոսեանի, Օրիորդ Թորոսեանի, վ. Մերճանեանի, Շ. Մխսաքեանի յուչագրութիւններուն:

Արխիւներու, յուչագրութիւններու պըրպտումէն դատախօսին եզրակացութիւնը այն էր որ յետ հոգեբեկումի սթրէս էր Կոմիտասի ունեցածը որ ծանրացած էր մեկուսացումով: Հոգեբեկումին կեդրոնական պատճառը տարագրութիւնը եղած էր անչուշտ, յատկապէս ամբողջ ժողովուրդին բնաջնջումի խոր ցաւը ապրեցնելով անոր: Աւտր վրայ աւելցած էր տունին պարպումը, Ֆրանսա փոխադրութիւնը որ գինքը նետած էր լեզուին ալ անծանօթ միջավայրի մը մէջ:

Դատախօսութենէն ետք հարցումներու հետաքրքրական բաժին մը յատկացուցած էր ներկաներուն. կեանք որ մանկութենէն սկսած՝ ժխտականներու չարան մը եղած էր, ծնողազուրկ մնալէն մինչեւ էջմիածին, Պոլսոյ մէջ իրեն բաժին հանուած հալածանքը, աքսորը, տունէն վտարումը, ի վերջոյ Ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ մեկուսացումի երկար տարիներուն յաջորդած վախճանը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Մոնրէալի Ս. Ցակոբ Եկեղեցիին մէջ, թեմին առաջնորդութեան եւ տեղւոյն Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ միացեալ ծրագրումով Մեծ Պահքի Հոկտմի ժամերգութիւններու ընթացքին դասախօսութիւններու չարքի մը ձեռնարկուած է Աստուածաչունչ դիրքերու մասին, «Աստուածաչունչի Տարի»ի հռչակման առթիւ, Արամ Կաթողիկոսի կոնդակով: Առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Մարտ 5–ին, դասախօսը եղած է Կաթողիկոսական Փոխանորդ Ծաժակ Եպիսկոպոս Ցակոբեան: Նիւթին անցնելէ առաջ, Ծաժակ Եպիսկոպոս խօսած է 1200 տարիներու ընթացքին գրուած եւ խմբագրուած Ս. Գրքին համաչխարհային առումով տեղին, դերին եւ արժէքին մասին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Սայընս Սէնթըրի մէջ, փետրուար 23–ին երգահանդէս մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ երգիչ Գրիգոր Ճանկէօզեանի եւ ընկերակցութեամբ հայրենի երգչուհի Անահիտ Շահնազարեանի: Երգերուն ընկերացած է 10 դոլրաթուռ Ալիս Մանուկեան, երջանկայիչատակ պատրիարքին էջերը կարդացած է Սիլվա Կոմիտկեան: Մարտ 9–ին ալ, Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան պաչտօն կատարուած է Շնորհք Արք.ի յիչատակին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Ց. Դ. Սարգսեան ակումբը այցելած է, փետրուար 28–ին, Հայաստան Համահայկական հիմնադրամի գործադիր տնօրէնը՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեան, ընկերակցութեամբ Հայաստանի դեսպան Արեդ Ցովհաննիսեանի եւ Հիմնադրամի Լիբանանի յանձնախումբի անդամներուն: Վ. Տէր – Ղեւոնդեան դեկուցում տուած է կեդրոնական հոգեբարձութեան եւ ընդհանրապէս պետական գաղութներու մէջ գործող յանձնախումբերու գործունէութեան մասին: Ան պնաստած է Հիմնադրամին աչխատանքներուն լիբանանահայութեան ունեցած ներգրումը եւ յատկապէս Հ. Ց. Դաչնակցութեան նախաձեռնի մասնակցութիւնը: Նախորդ օրն ալ, Վ. Տէր – Ղեւոնդեան այցելութիւն մը տուած էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Արամ Ա.ի եւ պարզած հիմնադրամի ներկայ աչխատանքներուն ընթացքը:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

«ԷՆԹԷՐՆԷԹ-ՔԱՖԷ»ՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՑԹԸ

Տասնամեակ մը առաջ պատանիները իրենց ազատ ժամերը կ'անցընէին բակին մէջ փութպոլ կամ պասքէթպոլ խաղալով իսկ տարիքով աւելի փոքրերը նոյնպէս անէին իրենց յատուկ խաղերը՝ «աչք – կապուկ» եւ այլն. առ այդ, փոքրիկներու ձայնով «կը չէննային» փողոցները: Տղոցները լիչպէս միշտ, ժժդոհ էին այս ալուդկէն եւ կը փորձէին «դպրել» իրենց դասերուն վրայ կեդրոնական, այսպէս ըսած՝ «փողոցային» չդառնան: Փողոցները, թաղերը ունէին նաեւ փոքրիկներուն աչքին «վատահամբաւ» երեւցող կիները, որոնք դոյլով ջուր կը թափէին, արմկարաներուն վրայ՝ «ամբոխը» ցրելու համար:

Այսօրուան հեւքոտ դարաշրջանին տասնամեակ մը կարճ ժամանակ չէ: Ուշադրաւօրէն նուազած է բակերու մէջ կամ փողոցներուն անկիւնը փութպոլ խաղացող տղոց թիւը. «փողոցայնութեան» այս մշակոյթը անհետացման վտանգին առակ կը դառնայ... Փոքրիկներու ազմուկէն խանգարուողներ հաւանաբար ուրախ են, սակայն երեւոյթը այնքան ալ դրական չէ: Այսօրուան պատանիները երբեմն ժամանցները մէկդի դրած՝ թաղերէն ու փողոցներէն կ'անցնին առանց ալ ու ձախ նայելու եւ իրենց խաղընկերները փնտռելու: Ի վերջոյ, բոլորը դիտեն, թէ ո՛ւր է հանդիպման նորադոյն վայրը. «Էնթերնէթ քաֆէ»...

Պատանիին համար այս երկու բառերուն զուգորդումը որքա՜ն առինքնող հնչեղութիւն ունի: Ան ընձեռուած ամէն առիթ կը զոհաբերէ այդ «քաֆէ»ներու «բաղին»ին՝ համակարգիչին վրայ եւ կը հետապնդէ քիչ մը աւելի զոհունակ, սակայն՝ առանց դիտնալու այդ զոհունակութեան սուղ փոխարժէքը, զոր վճարած է ժամական քանի մը հազար ոսկիին զուարճութիւն...

«Կա՛յ, – կ'ըսէ մէկը հեռացող համացանցի սէրը. այս տղաքը այդքան ալ վնասակար բան չէ, որ կ'ընեն»: Սակայն նկատուելիքը պէտք չէ թաղել: Իր բոլոր առաւելութիւններով հանդերձ, համացանցը գլխաւորաբար ժխտական անդրադարձ կ'ունենայ նոր սերունդներուն վրայ, եւ առիկա նոյնքան համացանցին յանցանքն է, որքան ոճիրի մը յանցանքը՝ դաշոյնինը:

Առկէ տասնամեակներ առաջ մասնագէտ մը արտայայտած էր այն անհեռատես կարծիքը, թէ «տան մէջ համակարգիչ ունենալու ոչ մէկ կարիք չեմ զգար»: Այսօր համակարգիչը զարճած է նոյնքան կարեւոր, որքան, օրինակ, լուացքի մեքենան, եւ համակարգիչով աւելի դիւրաւ եւ արագ կատարուած աշխատանքները այլ միջոցներով ընելը նոյնքան անհեթեթ է, որքան լուածքի մեքենայի զարուն, հագուստները ձեռքով լուալը: Եւ տակաւին չենք խօսիր համացանցին մասին, որ ամպարարի վերածած է բոլորս. ի վերջոյ, մատներու քանի մը շարժումով մենք մեր դիմաց կ'ունենանք աշխարհը՝ իր պէյներով, սեւով եւ ճերմակով, մօխրագոյնով:

Սակայն փոքրիկը կամ պատանին համացանցին հետ կը վերաբերին այնպէս, ինչպէս դինեմոլը՝ խմիչքի շիշին հետ: Եւ համացանցը, այդ չպարպուող շիշը, օրըստօրէ առաւել կը դինովցնէ զինք...

Իսկ ի՞նչ կը քաղէ պատանին համացանցէն. գիտութի՞ւնդ զժբախտաբար ոչ: Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան, որ համացանցը օգտագործող անչափահասներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը աշխարհի դիտելիքները մէկդի ձգած՝ կը զբաղի «չէթ»ով (համացանցի միջոցով զրոյց) կամ «կէյմ»եր խաղալով. լաւագոյն պարագային՝ երգեր կ'արձանագրէ կամ իր նախասիրած աստղերուն կայքերը կ'այցելէ: Եւ մոլութիւնը հետզհետէ կը տարածէ իր արմատները պատանիին մէջ: Դպրոցական աշակերտը այս օրերուն մինչեւ դիշերուան ուշ ժամերը կը մնայ «էնթերնէթ քաֆէ»ներուն մէջ, կամ եթէ քիչ մը աւելի «բախտաւոր» է՝ տան անձնական համակարգիչին դիմաց ուշ դիշերին կը քնանայ, առանց մոռնալու, որ քանի մը ժամացոյցներու «պարմ»ը լարէ, որպէսզի կարենայ առտուան ժամը եօթին արթննալ եւ... դպրոց երթալ:

*
**

Համացանցի մոլութեան երեւոյթը այնքա՞ն տարածում գտած է, որ բժշկութիւնն ու հոգեբանութիւնը սկսած են առնոր առընչուող ախտաճանաչումներ կատարել: Վերջերս հրապարակուած ուսումնասիրութիւն մը ցոյց կու տար, թէ համակարգիչին դիմաց երկար ժամեր անցընողներու մօտ սրտի հիւանդութիւններէ տառապելու հաւանականութիւնը աւելի բարձր է: Հոգեբանութեան մէջ ծանօթ երեւոյթ է արդէն «համացանցի մոլութիւն»ը, որուն ախտաճանաչումը կատարելու համար ներկայացուած են բազմաթիւ տեսութիւններ: Հոգեբանի մը հրատարակած «Քոք իզ տր ննէբ» դիրքը առաջիններէն էր, որ ընդգծեց այս «մոլութեան» առաջքը առնելու կամ անոնց ձերբազատելու մարտահրաւէրը:

Անչափահասները համեմատաբար աւելի «վտանգուած» են համացանցի անփոյթ օգտագործումին վնասներէն: Երկար ժամեր համացանցին դիմացը անցընող փոքրիկները «իրական» աշխարհով նուազ հրապուրուած կը դառնան, «անիրական» աշխարհի բարեկամութիւնները կը դերադասեն իրենց առօրեայ բարեկամական կեանքէն, իրենց դասերը սորվելու առեն յաճախ անոսալով «համացանցի կանչ»ին՝ «մատին ծայրով» աշխատանք կը կատարեն, համեմատաբար նուազ ժամանակ կ'անցընեն մարզական բնոյթի խաղերով եւ կ'անտեսեն առօրեայ կեանքի պարտաւորութիւններն ու պարտականութիւնները:

*
**

Ուսումնասիրութիւններու համաձայն, 1997–ին երկու – չորս տարեկան փոքրերուն 14 առ հարիւրը կ'օգտագործէր համացանցը: 2002–ի տուեալներով այս համեմատութիւնը բարձրացած է 24 առ հարիւրի: 5 – 9 տարեկաններուն 25 առ հարիւրը, իսկ 10 – 12 տարեկաններուն 36 առ հարիւրը համացանցը կ'օգտագործէին 1997–ին, իսկ 2002–ին անոնց համեմատութիւնը բարձրացած է յաջորդաբար 56 եւ 57 առ հարիւրի: Այս տուեալները, ինչպէս ըսինք, անպայմանօրէն ժխտական չեն: Համացանցը ճիշդ կերպով օգտագործողը անհամեմատ աւելի արագ հասողութիւն ունի բոլոր բնագաւառներու դիտելիքներուն, քան՝ զիրքեր օգտատործողը: Սակայն, երբ համացանցի «ռեզուլտ տ'էքր»ը, «էչ»ն ու «կէյմ»ը կը դառնան, անկարելի է ահազանգ չհնչեցնել:

*
**

«Էնթերնէթ քաֆէ»ներ Լիբանանի մէջ սկսած են «բուսնիլ» 1996–էն սկսեալ: Այնուհետեւ անոնց թիւը վեցապատիկ դարձաւ, եւ այս «սրճարան»ներուն մէջ համացանցը օգտագործելու ժամական միջին վոխարժէքը 7500 ոսկիէն նահանջեց 1500 ոսկիի:

Այս «էնթերնէթ քաֆէ»ները օրական ունին չուրջ 20 հազար յաճախորդներ, որոնց մեծամասնութիւնը՝ անչափահասներ: Տրուած ըլլալով, որ «քաֆէ»ներու մէջ համացանցը օգտագործելը նուազ ծախս կ'ենթադրէ, քան՝ տան մէջ «տայըլ ափ» դրութեամբ համացանցի հասողութիւնը, այս «յաճախորդները» անպայմանօրէն տան մէջ համակարգիչ կամ համացանց չունեցողներ չեն: Աւելին. անոնք, որոնք «էէյպըլ»ի դրութեամբ օրական 24 ժամ համացանցի հասողութիւն ունին, նոյնպէս կ'այցելեն այս «քաֆէ»ները՝ այնտեղ տիրող «ընկերային» մթնոլորտին համար...

Մեկայն փոքրաթիւ «էնթերնէթ քաֆէ»ներ բարոյական որոշ ուղեղիծի կը հետեւին՝ փոքրիկներէն պահանջելով իրենց ծնողներէն ստորագրուած արտօնախուզթեր եւ արգիլելով անբարոյական բնոյթի կայքեր այցելութիւնը: Սակայն ընդհանրապէս «էնթերնէթ քաֆէ»ներու ծըխախոտի ծուխով եւ հայհոյանքներով «թրծուած» մթնոլորտին մէջ, քով – քովի նստած են համացանցէն անբարոյական նիւթեր դիտողը, «ելեկտրոնային – սեռ» կատարողը, համացանցին վրայ պիտելիքներ եւ տեղեկութիւններ փընտռող վոքրիկը եւ իր բարեկամներուն հետ զրուցող պարմանուհին...:

*
**

Լուծո՞մը: Արգիլե՞լ փոքրիկներուն «էնթերնէթ քաֆէ»ներու այցելութիւնը կամ ընդհանրապէս համացանցի օգտագործումը: Ո՛չ: Սակայն հարկ է չափաւորել գործառութիւնը եւ պիտնալ, թէ անոնք ինչպիսի՛ «քաֆէ»ներու մէջ կ'անցընեն իրենց ժամերը: Փոքրիկը համակարգչին եւ համացանցին հետու պահելը, այս յօդուածին սկիզբը կատարուած համեմատութեան հետեւողութեամբ, տան գործերը կատարողը լուացքի մեքենային հետու պահելու համազօր է: Համացանցը 21–րդ դարու «զէնք» է եւ անպայմանօրէն պէտք է դիտնալ զայն լաւ գործածել: Սակայն ուղղենք մեր զաւակները՝ ճիշդ ձեւով օգտագործելու զայն եւ հետու մնալու անոր ինքնակործան մոլութիւններէն: Ահա՛ միակ լուծումը, լաւագոյն ընտրանքը:

ԽԱՉԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
«Ազդակ»

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

14

Պէտք է ընդառաջ երթալ տղուն փափաքին, զիջած ըլլալու երեւոյթ չունենալու համար: Ա՛ս էր իր մայրաքիրութեան առաքելութիւնը՝ զգալ, կռահել պահին փափաքները, ընդառաջել ձգտումները, այն տպաւորութիւնը ստեղծելով, որ իբր թէ ինք կը թելադրէ եւ տղան միայն կը հետեւի: Մելինէին խնդրին մէջ պէտք եղած աչալրջութիւնը չէր ունեցած, պէտք է հաստատէր, նոյնիսկ պէտք է ցոյց տար, որ իբր թէ իր ուզածն ալ այդ էր:

Մօրը զլխաւոր մտահոգութիւնը ծանօթներու «ինչ պիտի ըսեն»ն էր: Տղուն խօսած ժամանակ ան մտքով սկսեր էր արդէն բարեկամներու ընելիքները պատասխանել, իրենց ըրած ընտրութեան պատճառները բացատրելու համար: «Ուզածինք աղքատ աղջիկ մը երջանկացնել»: կամ՝ «տղաս դրամին աւելի զարգացում կը փնտռէ»: Կրնար նաեւ ըսել. «Աղջիկ մէջ ալ ծաղիկ կը բուսնի, պէտք է միայն քաղել գիտնալ»...

Ներքնապէս ալ շատ դժգոհ չէր Մարիէի մայրը: Աղքատ հարսը, հլու հնազանդ կ'ըլլայ, կը հետեւի տան կարգ ու կանոնին: Ո՛վ գիտէ, հարուստ հարս մը ինչեր պիտի փոխէր, ոչ միայն տան կահկարասիներէն, այլ եւ սովորութիւններէն. խոհարար պիտի ուզէր, սուղ սուղ հագուստներ պիտի ապսպրէր, զիշերները քաղաքի թատրոնները, պարահանդէսները երթալ պիտի ուզէր:

Իրաւունք ունէիս, – ըսած էր, երբ տղան վերջացուցած էր իր խօսքը. – Շատ դեղեցիկ աղջիկ է եւ պատուաւոր: Մօրը թոչակ մը կը կապես որ առանձին ապրի: Վաղն իսկ կ'երթամ, Ծովինարէն իր աղջիկը կ'ուզեմ քեզ համար: Խեղճ կընան խելքին պիտի գայ ուրախութենէն:

Ոչ մայրը, ոչ ալ տղան, վայրկեան մը իսկ չմտածեցին, որ տիրացուի մը աղջիկը կրնար մերժել իրենց առաջարկը...

15

Ծնունդի տօներու նախօրեակին Մելինէն մօր հաւանութեամբ խմման ընթրիքին հրաւիրած է տեսուչ Պետիկեանը եւ Օրիորդ Զապէլը: Ատոնք գրեթէ միշտ միասին տեսակ մը անպաշտօն նշանածներ կը նկատուէին դեղացիներէն, եւ այդ պատճառաւ չէին կրնար հրաւիրել մին առանց միւսը հրաւիրելու: Անկախ այդ պարագայէն ալ, Մելինէ երկուքն ալ պիտի հրաւիրէր, մինակ էին այլապիսի տի հրաւիրէր, մինակ էին այլապիսի տի հրաւիրէր, մինչեւ դիշերուան ուսուցիչը: Բայց տեղացիք չատոնց վարժուած էին զինքը մինակ չնկատել. զոյգ մը լեցուն չիշեր չատ դիւրութեամբ ընտանիք մը կը փոխարինէին անոր համար:

– Չուքթակս ալ հետս պիտի բերեմ, – ըսած էր Օրիորդ Զապէլ. ուրախ, հաճելի տօնական երեկոյ մը անցընելու հեռանկարէն:

Մելինէ, որ մտածած էր առաջարկել ջուքթակը հետը բերել եւ չէր համարձակած ըսել, փոքրիկ աղջկան մը նման կը ցատկոտէր այս ինքնակամ յանձնարարութեան համար: Ան ճշմարիտ համակրանք ունէր դէպի իր աւագ պաչտօնակիցները եւ անոնց պատուին տրուած տօնական սեղանը կը պատրաստէր դուրգուրանքով: Իրենց փոքրիկ տան մէջ քիչ անդամ ուրախութեան ձայներ կը լսուէին: Ցօղացաւէն տառապող իր մօր հառաչները, միանալով ծովու փոթորկի ազմուկներուն, ձմեռ դիշերներ, լալու աստիճան կը յուզէին զինքը՝ անբացատրելի մինակութեան զգացում մը արթընցնելով իր մէջ:

Մելինէին համար աշխարհի ամենաերջանիկ աղջիկը Օրիորդը Զապէլն էր, որ բախտն ունեցած էր Պետիկեանի պէս համակրելի եւ զարգացած մէկու մը ուշադրութեան արժանանալու եւ մտերմանալու: Պետիկեան նորահաս օրիորդի իր ընտրեալներուն համար անհատանելի, անիրականալի պատկեր մըն էր, որուն միայն հեռուէն նայիլ վիճակուած էր իրեն. չէ՞ որ դիւղացի, հասարակ աղջիկ մըն էր ինքը:

Գիտէր, որ չէր կրնար հասնիլ այդ երազին, բայց չէր կրնար իր փոքրիկ, չքնաղ սրտին խօսք հասկցնել, երբ սա, խեղճի պէս ցատկոտել կը սկսէր ամէն անգամ, երբ հեռուէն տեսուչին ոտնաձայնը կը լսուէր, երբ ան, ի պաչտօնէ, դասարան կը մտնէր երբեմն երբեմն քննական այցելութեան համար կամ դասին ներկայ գտնուելու եւ ստուգելու թէ՝ ամէն բան կարգի՞ն էր այս չատ երիտասարդ վարժուհիի խնամքին յանձնուած բաժանմունքին մէջ:

Ա՛խ, այդ անհնազանդ, չարաճճի սիրտը, որ հիմա ալ, Մելինէին աչքերը կը տանէր տեղանին այն կողմը, ուր պիտի նստէր երիտասարդ տեսուչը, եւ կ'ուզէր, որ այնքա՜ն զոհողութիւններով գնուած ծաղկեփունջը դրուէր ճիշդ անոր պնակին մօտիկ, չա՜տ մօտիկ...

Մելինէ, հակառակ Պետիկեանի հանդէպ իր ունեցած քնական հակումին, բնաւ նախանձի զգացում չունէր Օրիորդ Զապէլի նկատմամբ: Կը գնահատէր անոր մտաւոր եւ բարոյական արժանիքները եւ զայն արժանի կը գտնէր իր կուռքին համար: Իր զգացումներուն մէջ ոեւէ ակնկալութիւն, ոեւէ յոյս կամ ըսպասում չկար: Իր տանջին տարիները կը գոհանային, որ երազները կեդրոնացընելու համար՝ մէկը գտած էին վերջապէս:

Երիտասարդ աղջիկ, սեղանը կարգի դնելէ վերջ, քաշուեցաւ սենեակին մէկ անկիւնը եւ հեռուէն հիացած աչքերով նայեցաւ սեղանին: Երբեք այսպիսի չքեղ սեղան մը չէր տեսած: Ուրախութենէն մայրն ալ մասնակից ընելու համար՝ վազեց խոհանոց ու դուրգուրանքով համբուրեց կրակին առջեւ կարմրած իր մայրը.

– Ի՜նչ ուրախ եմ, մայրիկ: Փառաւոր կերպով պիտի ընդունինք մեր հիւրերը: Պիտի տեսնաս թէ ի՜նչ ազնիւ անձեր են, չա՛տ, չա՛տ պիտի սիրես:

Մայրը, որ խոհանոցին մէջ ընթրիքի պատրաստութեամբ զբաղած, մոռցեր էր յօդացաւերը, թեթեւացած գլուխը չարժեց: Կը կարդար աղջկանը սիրտը եւ դիտէր, թէ անոր ունեցածը այն տեսակ ուրախութիւններէն էր, որոնց չատ դիւրութեամբ կը յաջորդէ լացը:

(Շար. 56)

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef
d'établissement
pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՍՕ. – Սիլվա եւ Մարթէն Մարեան իրենց սիրեցեալ եղբօր յիշատակին 300 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

ԳԱՄԱՐ. – Սիլվիա եւ Ժան – Ժագ Տամլամեան 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկտեմբերէն խաղաղական եւ հանդստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ:*
Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հոկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2–ին,*
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9–ին:*

***

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:

Արեւագալ ժամը 9·45–ին:

Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին:

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՈԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՈԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը արուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 26*
Իդ. օր Մեծի Պահոց, Միջինք
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2*
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ԿՀՆՑ. ՊԱԼԸԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9*
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՑՐ ԿՀՆՑ. ԳԼԼԸՃԵԱՆ

***

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՈԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 28,*
ԻՋ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

***

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՈԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 28*
Ս. Փրկիչ եկեղեցի (Լա Սէոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2*
Ս. Յակոբ եկեղեցի (Պուլվար Օսման)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ԿՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Ապրիլ 4*
Ս. Աստուածածին եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԿՀՆՑ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9*
Ս. Գէորգ եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Ապրիլ 11*
Ս. Կարապետ եկեղեցի (Քամփանեը Ծրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ԿՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ձեզ կը հրաւիրէ

Միջնաժամ

տարեկան ասանդական իր ճաշին

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30–ին

Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրաշէան սրահին մէջ

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը Հետեւեալ թիւերով. –

04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 23, «Տնտես»ի կիրակիին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» կիրակիին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԹԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

Նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Դատական կազմ՝

Մովսէս Պչաճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին, Մայր Տաճարի «Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԱՅՈՑ ԽԱՉ 9

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»
le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros
Inscriptions : avant le lundi 24 mars
en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

***

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

***

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25
MARDI
25 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·651 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·651

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏ ՌՈՒՄԲԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՍԱՍԱԼ ՀԱՇԻՒՆԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Ուրբաթ գիշեր, Մարտ 21–ին, սկսան ամէնէն սաստիկ ռմբակոծութիւնները Պաղտատի վրայ: Սկզբունքով, Ամերիկացիք «խելացի ռումբեր» կը նետեն «ւիրաբուժական գործողութիւններու» համար: Այսինքն, այդ ռումբերը պէտք է իյնան միայն զինուորական որոշակի թիրախներու վրայ: Բայց, կը թուի որ միշտ այդպէս չէ եւ Իրաքցիք ցոյց կու տան բնակութեան վայրեր, տուներ, որոնք քարուքանդ եղած են եւ լրագրողներն ալ կը հրաւիրեն այցելելու հիւանդանոցները 207 վիրաւորները, չեչելով՝ «ահաւասիկ զինուորական թիրախները»: Նոյն ձեւով, ռումբեր լինկած են Պասրայի բնակութեան վայրերու վրայ, ուր մօտ 77 մեռեալ կար եւ 366 վիրաւոր բնակչութեան մէջ: Կը թուի որ Ամերիկացիներուն հաշիւները բաւական սխալ կ'ելլեն եւ ժամէ ժամ ստիպուած են փոխել իրենց ռազմավարութիւնը: Նախատեսած էին որ քաղաքներ անճնաոտուր պիտի ըլլան եւ ժողովուրդն ալ խանդավառու – թեամբ պիտի ընդունի «ազատարարները», մանաւանդ Պասրա, ուր քնակիչները չեն, այսինքն ընդդիմադիր Ս. Հիւսէյնի: Այդպէս չըլլար եւ անգլեւամերիկեան հրամանատարութիւնը փոխած է իր ծրագիրները եւ հրաժարած քաղաքներ մուտք գործելէ, խուսափելու համար զիմադրական կռիւներէ եւ քաղաքները կը շրջանցեն:

Պէտք է ըսել նաեւ թէ լուրերը բազմապատկած են եւ հակասական եւ տչինչ կարելի է ստուգել: Օրինակ, Մարտ 21–ին, լուր հասաւ թէ 1000 – 1500 թուրք զինուորներ իրաքեան Քիւրտիստան մտած են, ինչ որ 48 ժամերու երկայնքին հերքուեցաւ, հաստատուեցաւ, ի վերջոյ, կարելի չեղաւ ստուգել: Ինչ որ հաստատուեցաւ, այն էր որ ամերիկեան չորս օդանաւեր էջ կատարած էին Քիւրտիստան, ուր կը ջանան հիւսիսային ճակատ մը ստեղծել, քանի Թուրքիա թոյլ չտուաւ որ ամերիկեան զօրքը այդ ճակատը կարենայ ըստեղծել մեկնելով իր սահմանէն:

*
**

Երկուշաբթի, Մարտ 24–ի առաւօտուն, կ'ըսուէր թէ ամերիկեան զօրքը 100 քիլոմեթր է Պաղտատէն, որու պետական չէնքերը, նախագահական պալատը քարուքանդ եղած են: Նոյն օրը ռմբակոծութիւնները կը չարունակուէին նոյն ասպակութեամբ, այլեւս նոյնիսկ ահազանգ չի հնչեր:

*
**

Քաթարի իր կեդրոնատեղիէն, առջին անգամ ըլլալով, «Ատաուութիւն Իրաքի մէջ» գործողութեան պատասխանատու ամերիկացի զօրավարը՝ Թոմի Ֆրանքս, մամուլի ասուլիս մը տուաւ Շաբաթ, Մարտ 22–ին, չուրջ 600 թղթակիցներու առջեւ: Պարզեց հետանկարները, ամէն բանէ առաջ բնակչման զանգուածային ջէնքերու քանդումը: Ցայտնեց թէ ապահովութիւն ստեղծուած է քարիւղի հորերու չուրջ եւ թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ: Հակառակ անոր որ ամէն ինչ չընթանար ինչպէս Ամերիկացիք նախատեսած էին: Տեղ տեղ դիմադրութիւն կայ: Վերջաւորութեան, յարմար նկատեց պատմել թէ օրուան դիմաւոր անակնկալը եղած էր իմակ մը ստանալ կնոջմէն, որ կը չնորհաւորէր իրենց ամուսնութեան տարեդարձը, զոր մոռցած էր···:

*
**

Մարտ 22–ին, անգլիացի եւ ամերիկացի 25 զինուորներ մեռած էին, զրեթէ բոլորն ալ արկածներու հետեւանքով: Մարտ 23–ին, կը սոուդուէր որ բրիտանական Թոռնատօ օդանաւ մը վար առնուած է ամերիկեան Փաթրիոթ հրթիռի մը սխալ արձակումին հետեւանքով: Զոհ գացած են երկու օդաչուները: Եւ որովհետեւ ամէն բան կը մկրտուի անունով մը, այս տեսակի «սխալներու» անուանումն ալ հետեւեալներն են» «Ֆրենտլի Ֆայրս» (բարեկամական կրակոցներ) կամ Պլուօն–պլուս: Յարձակումներն ալ մկրտուած են «ցնցում եւ սարսափ»:

Կիրակի օր նաեւ, այս անգամ, Քուէյթի ամերիկեան 101–րդ զօրաբաժնի կայանին մէջ, ամերիկացի զինուոր մը ձեռնարկած է, որու հետեւանքով մէկ ամերիկացի զինուոր մեռած է, 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ամերիկացիք չեն ուզած մանրամասնութիւն տալ այդ Ամերիկացիին անձին մասին, ըսուեցաւ թէ մտային խանգարում ունի, կրօնքով մահմետական է, վրէժ լուծել ուզած է եւ այլն, եւ այլն: Ոչինչ յստակ է:

Երկուշաբթի առաւօ, ամերիկեան աղբիւրներն ալ կը հաղորդէին որ 10 ամերիկացի զինուոր մեռած է, 12 ուրիշներ զերի լինկած: Պուշ խոստովանեցաւ թէ պատերազմը չատ աւելի երկար պիտի տեւէ քան ինչ որ կը նախատեսուէր: Կռիւները բուռն եղած էին կիրակի օր Նասիրիյա: Ռումբեր լինկած էին Թաքրիթ, Ս. Հիւսէյնի ծննդավայրը, որովհետեւ այդ ռմբակոծութիւնը ուղուած էր Պուշի կողմէ:

*
**

Բրիտանական երկու թռաններու բախումէն, 7 Բրիտանացիներ մեռած են:

*
**

Իրաքցիք հեռատեսիլէն ցուցադրած են ամերիկացի զերիներ (չորս այր, մէկ կին), ինչ որ պատճառ եղած է որ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը զայրանայ եւ ըսէ թէ խախտումն է Ժընեւի պայմանագրութեան:

*
**

Բաւական չչուկնեը ալ եղած են Սատամ Հիւսէյնի մասին: ՍԻԱ–ն տեղեկութիւն մը հաղորդած է ըստ որուն Հիւսէյն եւ իր երկու զաւակները կը գտնուէին որոշ պունքերի մը մէջ եւ Պուշ հրահանգած է ռմբակոծել: Անկէ ետք, ըստ ոմանց Ս. Հիւսէյն վիրաւորուած եւ հիւանդանոց փոխադրուած էր: Կարելի չէր եղած ստուգել, բայց, Մարտ 24–ի առաւօտուն, կը հաղորդուէր թէ Ս. Հիւսէյն «պատմական» ելոյթ մը կ'ունենար:

*
**

Ամերիկեան հրթիռ մը, սխալմամբ, պարսկական կողմը լինկած է, Ապատանի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 22 / 24)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԿԱՐԵԼԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՅ

«Քաղաքագիտական ազգային նախաձեռնութեան» կողմէ կազմակերպուած սեմինարի մը քննուած են պատերազմին կարելի հետեւանքները Հայաստանի եւ տարածաշրջանին վրայ: Մասնակցած են Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ Ազգային ժողովը փորձագէտներ, քաղաքական մեկնաբաններ, հետազօտական կեդրոններու զեկավարներ:

Պետական համալսարանի փրոֆէսէօր, դեսպան Դաւիթ Յովհաննիսեան իր զեկուցումին մէջ ըսած է թէ Հայաստան կամայ, ակամայ ընդգրկուած է հակամարտութեան մէջ, քանի որ Իրաքի մէջ կարեւոր թիւով հայ համայնքը կայ, կան հայապատկան կալուածներ, եկեղեցիներ, դպրոցներ, առաջնորդարան: Ան վախ յայտնած է թէ թուրքեւիրաքեան սահմանին մօտ բնակող չուրջ 3500 հայեր կրնան տուժել թուրքեւքիւրտ հաւատնական բախումներու պատճառով: կարելի չէ, ըսած է ան, բնապահական աղէտները բացառել, նկատի առած այն հանգամանքը որ Հայաստան ռազմաղաւէտէն 500 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ է: Իսկ նման պատերազմներու նոր զէնքեր կը փորձարկուին որոնց ազդեցութիւնը յաճախ աննախատեսելի կ'ըլլայ: Ատկէ զատ, հրթիռներու եւ ռումբերու պայթումը կրնայ երկրագունտի կեղեւի ցնցումներու եւ երկրաշարժի պատճառ ըլլալ:

Լրացուցիչ վտանգ որպէս, նշուած է չրջանին մէջ Թուրքիոյ կարգավիճակին չեչտումը, հաղորդակցութիւններու բարդացումը, եւ այլն: Արտաքին գործերու նախարարութենէն Ե. Բաբախանեան տեղեկացուցած է որ կապ կը պահուի Իրաքի դրացի երկիրներու հետ, լուծելու համար տեղւոյն հայութեան առընչուած խնդիրները:

*
**

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Նախագահ վերընտրութեան առթիւ Ռ. Քոչարեանին չնորհաւորութիւն ղրկած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա. Ն. Սէզէր: Ուղերձին մէջ ան կ'ըսէ. «Ցոյս ունիմ որ ձեր պաշտօնավարութեան Բ. չրջանին մեր երկրամասը ձեր մասնակցութեամբ կը յաջողի հաստատուն քայլեր առնել դէպի տեւական խաղաղութիւն, կայունութիւն եւ զործակցութիւն»:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԵՆԹԱՍՊԱՏ ՄԸ ԶՈՀՈՒԱԾ

Մարտ 19–ին Ախալքալաքի ռուսական ռազմակայանին մէջ հրազէնի կրակոցէն զոհուած է 26 տարեկան Հայ ենթասպայ մէջ, Յորէն Զոլախեան: Սպանութեան պարագաները լուսաբանումին համար կը սպասուի բժչկական տեղեկագրին:

*
**

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԵՐԵՍՓոԽԱՆԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան Հանրապետական կուսակցութեան ընտրական ցուցակին մէջ ընդգրկուած է, Մայիսի երեսփոխանական ընտրութեան համար: Ազգային ժողովի եւ նոյն կուսակցութեան փոխ – նախագահ Տ. Թորոսեան լուրը հաղորդելով մամուլին, ըսած է թէ «նախարարը երեսփոխան դառնալու ցանկութիւն չունի, կայ յստակ դերքորոշում արտայայտելու խնդիրը»:

*
**

ԳՐԷԹԷՅԼ

ԲԱՑՕՒՄ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա.ՑԳԻ»Ի

Փարիզեան արուարձաններէն Գրէթէյլի լիճը եզերող «Զբօսանքի Այգի»ին ժան կապէն փողոցին վրայ, Մարտ 22–ին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ «Հայաստանի Այգի»ին:

Շաբաթ առաւօտեան ժամը 11–ին, աւելի քան 100 հոգի համախմբուած էին հսկայ մարզադետնին այն մասին չուրջ ուր տնկուած էին 20 ծառեր հայ եւ ֆրանսացի երախաներու կողմէ: Երկու ժողովուրդներու բարեկամութեան ի նշան եղած այս նախաձեռնութեան խորհրդանիչն էր ծիրանենին, որու արմատները, ի տարբերութիւն միւս նորատունկ ծառերուն, դեռ բոլորովին չէին ծածկուած հողով:

Ներկայ էին Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան, Գիւտ Արք. Նազդաչեան, Գրէթէյլի Հայոց Միութեան նախագահ Ժ.–Գ. Ֆիթիճեան եւ դուպրդուէթեան կոմիտէի քաղաքապետական ներկայացուցիչը՝ Տընի Տանկէ, որ նաեւ վարեց կարճ հանդիսութիւնը: Բացման խօսքէն ետք Գիւտ Արք.ը հրաւիրեց աղօթելու եւ օրհնելու այդին: Ապա, Գրէթէյլի քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Պ. Ասուլին եւ դեսպան Նալպանտեան վերցուցին այն քօղը որ կը ծածկէր այդին ներկայացնող ցուցատախտակը ուր փորագրուած են Հայաստանի քարտէսը, այդիին մէջ տնկուած ծառերուն տեսակները ու հետեւեալ արձանագրութիւնը.– «Le Jardin d'Arménie - Հայաստանի Այգին: Ce jardin symbolise l'action de la Ville de Créteil en direction des enfants d'Arménie»:

Վերջաւորութեան, Պ. Տանկէ ծիրանենիին արմատներուն քանի մը քահ հող նետելու հրաւիրեց Պ. Նալպանտեանը եւ Պ. Ասուլինը. ապա ներկաները հրաւիրեց նոյնը ընելու հանդիսութեան աւարտին, ուր ըսաւ թէ Պ. Քաթալա, Գրէթէյլի քաղաքապետը հանդիսականներուն կը սպասէր կողքի «Նովոթէլ» պանդոկին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար ջերմ ընդունելութիւն մը:

ՆԱՂԴԱԼԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մարտ 21–ին մամուլի ասուլիս մը տրուած է լրագրող, հանրային ռատիօ – հեռատեսիլի ընկերութեան խորհուրդի նախագահ Տ. Նաղդալեանի ընտանիքին փաստաբանը Ռուբէն Ռշտունի: Ան ըսած է թէ սպանեալը Հոկտեմբեր 27–ի թղթածրարին վկաներէն էր եւ ինք կարելի կը նկատէ որ ոճիրը այդ հանգամանքին առընչուած ըլլայ: Փաստաբանը համոզուած է որ տեսագրութեան երիզը կատաստուած չէ, ինչպէս տարածուած կարծիք է ընդհանուրին կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Նաղդալեանի ընտանիքին, անոնց չահը յայտնաբերումն է առարկայական ճչմարտութեան:

«ԿԸ ՅԻՇԵՄ»

«ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ ՈՋ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԵՐ»

Այս խորագիրով ու ենթախորագիրով մօտ 200 էջնոց գիրք մը լոյս տեսաւ վերջերս Պոլիս: Հեղինակը (*) Եահեա Քոչօղլու վոքըրմանութիւններու պատկանող 15 հոգիի հետ ունեցած զրոյցները ամփոփած է հոն: Իր խօսակիցները ընտրած է 60 տարեկանէն վեր անձերէ, ծնած՝ 1916 – 1942: Հայեր, Հրեաներ եւ Յոյներ եղած են անոնք, Ասորիները մերժած ըլլալով զրուցել իրեն հետ:

Այդ զրոյցներով ե. Քոչօղլու նպատակը հետապնդած է «չափելու» վոքըրմանութեան համայնքներու, անհատներու նկատմամբ Թուրքիոյ մէջ ցոյց տրուած վերաբերումը: Ուզած է ստոյգ դիտնալ որ խտրականութեան, անբարեացակամութեան, կամ նոյնիսկ թշնամութեան ի՛նչ համեմատութիւններէ կազմուած է այդ վերաբերումը, ըստ անոր թիրախ եղողներուն: Այս նպատակին որպէս չափանիշ ծառայած են Քեան դասակարգ գինուորութիւնը, Ունեւորութեան տուրքը, Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերը, Պոլիսէն յունահպատակներու վերտարումը (1964), վագըֆներու խնդիրները: Հասկնալի է որ, նկատի առած՝ խօսակիցներուն տարիքի չերտը, 1915–ի նիւթը երբ նոյնիսկ տեղ կը գտնէ զրոյցներուն մէջ, ուղղակի ապրուածին պատումը չէ, այլ պատմուածին փոխանցումը:

Վերջին տարիներուն, անցեալի թանձրոնները որոշ չափով վերցած են Թուրքիոյ մէջ. կարելի է փակի տակէն նիւթեր դուրս բերել, խօսիլ, վիճիլ անոնց մասին, լուութիւններ ու ընկալուած կարգապարներ խորտակել, իր անխախտականութեան, իրաւացիութեան հաւատքով անած բարդութիւններու կասկածի չերտ մը թեւարդել: Անշուշտ, այս քանով տակաւին հեռու է սխալներու, խարխանքներու արմատական փոփոխութեան, սըրբագրութեան հանդրուանը. սակայն, ամէն ընթացք սկիզբի մը կարօտ է, ու այդ սկիզբին յայտնութիւնը որքան ալ յապաղած ըլլայ, դրական երեւոյթ է:

Հեղինակը ի տարբերութիւն իր առաջին գիրքին, հոս զրուցակիցները ներկայացուցած է իրենց անուն – մականունով, նաեւ լուսանկարով: Առիկա մտածել կու տայ իրեն որ կրնան իրենց արտայայտութիւններուն մէջ որոշ վերապահութիւններ ունեցած ըլլալ: Նոյնիսկ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ ոմանք ամէն մանրամասնութիւն չեն յայտնած, թաքուն պահած են որոշ մանրամասնութիւններ: Ասոր քով, կը նշմարէ որ խօսակիցներուն խումբէն որոշ տոկոս մը նկատի առնուած ժամանակին մէջ Թուրքիոյ ոչ իսլամները թիրախ ըրած արարքները անխուսափելի կը նկատէ, սա կամ նա տրամաբանութեամբ: Այդ խումբին մասին երկրորդ հաստատում մը այն է որ այդ մարդիկը, գրեթէ ամբողջութեամբ որեւէ ուրիշի օրինակ հանդիսանալու չափ հայրենասէր են ու սերտօրէն կապուած՝ իրենց ապրած հողին:

Ինչ կը վերաբերի Հայերու խումբին, ան վեց հոգիէ կը բաղկանայ: Առաջինը համայնքային կեանքին մէջ աչքառնած դործունէութեան տէր իրաւաբան Տիրան Պաքարն է, ծնած՝ 1938–ին: Երկրորդը՝ Մարի Թումմասեանը (1922), երրորդը՝ աստղաճաղարդ Սարգիս Ջէրքէզօղլուն (1916), չորրորդը՝ Սուրէն Պալօղլուն (1925), հինգերորդը՝ գրաւճառ Վահան Գոճաօղլուն (1925), վեցերորդը՝ Վերժին Մխսաքեանը (1923):

Անոնց արտայայտութիւններուն մէջ կեդրոնական տեղը կը գրաւեն Ունեւորութեան տուրքը, Քեան դասակարգ գինուորութիւնը, Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերը: Բոլորն ալ ապրած են այդ շրջանները, անջնջելի յիշողութիւններ պահած անոնցմէ: Եղածները վոքըրմանութեան ուղղուած ամէն արարքի նման վախ, մտահոգութիւններու, անստուգութիւններու աղբիւր ըլլալու հետ, երկար ժամանակի հետեւանքներ ալ ունեցած են այս անձերուն կեանքին մէջ: Այս առումով դլխաւոր արտունչը ուսումի անկարելիութեան կը վերաբերի: Քոչօղլուի խօսակիցները քիչ բացառութեամբ կ'ըսեն թէ նշուած պատահարները պատճառ եղած են որ չկարենան իրենց ուզած ուսումը ստանալ: Փաստաբան Տ. Պաքար որ մաս չի կազմեր այդ խումբին, ինք ալ չէ կրցած մասնագիտութեան մէջ փափաքած մակարդակին հասնիլ: Ուզած է դատաւոր ըլլալ, բայց միայն գինուորական ծառայութեան չըրջանին այդ կարելիութիւնը դադած է: Անկէ դուրս, մտածած է թէ գինք որպէս այդ պաշտօնի պիտի չկոչեն. նոյնիսկ եթէ կոչեն, ի՞նչպէս դատաւոր պիտի ըլլայ մարդոց որոնք իրեն վստահութիւն չունին: Այդ պաշտօնով Անատոլուի այս կամ այն անկիւնը երթալու պարագային, անխուսափելի էր որ ըսէին «կիավուր դատաւորը եկաւ»:

Իրենց պարագային որպէս փոքրամասնութիւն խտրական վերաբերումի ենթարկուելու փաստերը բոլորին արտայայտութեան մէջ ալ կան: Տ. Պաքար կը խօսի հայապատկան կալուածներու առընչուած դատերուն, յետոյ առաջին կնոջը դըպրոցի տնօրէնութիւն ըրած չըլլանին հայկական այդ հաստատութիւններուն կրած մեծ ճնշումներուն մասին: Կ'աւելցնէ թէ 70–ական թուականներուն ամէն Հայ, կամ այլ փոքրամասնութեան անդամ, կասկածելի տարր կը նկատուէր ու անհրեւակայելի դժուարութիւններու թիրախ կ'ըլլար, օրինակ՝ կալուած ծախելու ընթացքին:

Մարի Թումմասեանի խտրականութեան ապրումը տարբեր բնոյթի է. յաճախած թրքական վարժարանին տարեվերջի մէկ հանդէսին որպէս ամէնէն կարող աշակերտուհի, ուսուցիչը իրեն կը յանձնէ Մ. Քէմալի երկրին երիտասարդութեան յղուած ուղերձը: Ներկայ գինուորական մը երբ կը տեղեկանայ որ արտասանողը հայ պատանուհի մըն է, զայրացած կը դոչէ. «Թուրք աղջիկ մը չկա՞ր որ այդ Հայուն տուիք ուղերձին արտասանութիւնը»:

Ս. Պալօղլու անունդմէ է որ ուսանելու կարելիութիւն չէ ունեցած ու ատիկա մինչեւ այսօր խոր յուզում կը պատճառէ իրեն, հակառակ որ այլեւս հանդրստեան կոչուած մէկն է: Հոգաբարձու եղած է Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վարժարանին: Կը պատմէ որ 1981–ին պայթումէ մը վարժարանին ապակիները կոտրատած են. անոնց նորոգութիւնը 10 հազար լիրա արժած է: Այդ ծախքին պատճառով ահադին նեղութիւն կրած են, քանի, պատկան մարմինները հարց տուած են որ առանց իրենց արտօնութեան ի՞նչպէս 10 հազար լիրա ծախսած են, երբ օրէնքով կրնան միայն տարեկան 200 լիրա ծախսել... Օսմանեան օրերէն մնացած անօրինութեամբ. այլ հարց թէ այդ չրջանին դումարը ոսկիով նշանակուած էր: Ս. Պալօղլու կ'ըսէ թէ նոյն քընննիչները ոչ մէկ հարցում ուղղած են նոյն պիւճէէն 100·000 լիրայի նուիրատուութեան գոր կատարած են Ամթաթիւրքի անունը կրող միութեան մը, տարին այդ դեկավարին հարիւրամեակի տարին ըլլալուն...:

Վ. Միսաքեան կրնայ հաւաքածոն նըկատուիլ իր ծնած տարին հիմնուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան երեք քառորդ դարու խտրական քաղաքականութեան: Կը յիշէ հօրը «գինուորագրութիւնը». տարուած է ճամբու չինութեան մէջ աշխատելու: Վերադարձին անճանաչելի վիճակի մէջ է: Կը յայտարդէ Ունեւորութեան տուրքը: Տունը դրաւի դնելով, դրամատունէն պարտք առնելով կը վճարեն պահանջուածը: Սեպտ. 6–7–ի թալանին հօրը գործատեղին կ'աւերեն: Երբ մայրը կ'երթայ հաւաքելու, մաքրելու կոտրած – թափածը, կը պոռան իրեն. «Ասոր ալ փառք տուէք, քանի որ չմորթեցինք ձեզ»:

Անոր յիշողութեան մէջ տեղ գտած է 1915–ի հետեւանքներուն երկարաձգումէն հատուած մը: Երբ մանկութեանը Սամաթիոյ Սահակեան–Նունեան վարժարանը կը յաճախէ, դպրոցին չէնքին մէկ մասը որպէս բնակարան – պատըսպարան յատկացուած է Անատոլուէն հասած գաղթականներու: Նոյն էջին տակ

ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՑ ՉԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՏԵՍԵԼՈՎ՝ ԷՈՒՆԷՍԹ ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿԻՐԱՐԿԱԾ Է «ԱՐՈՒԵՍՏ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԻՐՈՑՆ» ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ: ՓԻԹԸՐ ԼԵՌՈՒՐԱՍ «ՏԸ ՄԻՏՈՒԷՍԹ ՓՈՐԹԸՐԼԻ» ԹԵՐԹԻՆ ԱՇՆԱՆ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ ԳՐԱԿԱՆ ՏԻՏԱՆԻ ՄԸ ՇԱՀԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Էունէսթ Հէմինկուէյ 1922 Սեպտեմբեր 30–ին Կոստանդնուպոլիս գացած է յոյն – Թրքական պատերազմին (1920 – 1922) մասին տեղեկագրելու համար «Թորոնթօ Սթար» թերթին մէջ: Ան 20 յօդուած ուղարկած է պատերազմին եւ անոր քաղաքականութեան վերաբերեալ: Դէպի կոստանդնուպոլիս ճամբորդութիւնը Հէմինկուէյի վրայ գործած է խոր ազդեցութիւն, որ չարունակուած է առնուազն մինչեւ 1936, երբ լոյս տեսած է անոր «Տը սնոզ աֆ Քիլիմանճարօ» գիրքը, որուն մէջ կը յիշատակուի պատերազմը:

Թէեւ Հէմինկուէյ «Թորոնթօ Սթար»ի համար գրած իր յօդուածներուն մէջ կը կարեկցի յոյն – Թրքական պատերազմին պատճառով տեղահան եղած հէս միլիոն Թրակիացիներուն, սակայն ան կ'անտեսէ պատմութիւնը յոյն մշակոյթին եւ ժողովուրդին, որ յանկարծ ինքզինք անօդնական կը զգայ արեւմտեան ուժերուն՝ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, որոնք իրենց քաղաքական եւ տնտեսական չահերէն մղուած՝ անտարբեր կեցուածք կը ցուցաբերեն Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ դարաւոր թշնամութեան նկատմամբ: «Ին աուր օն թայմ» (1924) գիրքին մէջ իր «յունական» պատկերներով, ինչպէս նաեւ իր յօդուածներուն մէջ Հէմինկուէյ կը զարգացնէ նոր ոճ մը, որ կը մեկուսացնէ եւ լուսարձակի տակ կ'առնէ փոքրամասնութեան մը զգացական անդրադարձը, կեդրոնանալով «փոքր մանրամասնութիւններու վրայ, սերտօրէն պահպանուած, եւ որոնք ամբողջութեան մը ակնարկութեան տպաւորութիւնը կ'առթեն», ինչպէս կը դրէ Ճորճ Փլիմփթըն:

Յոյն – Թրքական պատերազմին մասին «Թորոնթօ Սթար»ի մէջ լոյս տեսած Հէմինկուէյի յօդուածները կը կանխեն "Ին աուր օն թայմ", "Ան տը Ռուէյ էք Սմիռնա", "Տէք ին տի էֆքըրնուն" եւ "Տը սնոզ աֆ Քիլիմանճարօ" գիրքերուն գրական ոճն ու գեղարուեստական նպատակը: Անոնք հիմնականօրէն կը մերժեն ընդունիլ պատերազմին նախօրեակին տիրող քաղաքական բարդ, թէեւ նորագոյն պատմութիւնը:

Իր գրութիւններուն մէջ Հէմինկուէյ պատմական իրականութիւնները կը գոհէ նիւթի կամայական ներկայացումով, թշնամական վերաբերում կը ցուցաբերէ Յոյներուն եւ անոնց քաղաքակրթութեան նկատմամբ, եւ կը թուի, թէ զանոնք միակ պատասխանատուն կը նկատէ 1920–էն 1922–ի միջեւ պատահած դէպքերուն: Հէմինկուէյ կը նկարագրէ Յոյներու խուճապն ու սարսափը անխուսափելի մահուան եւ բնաջնջումի դիմաց, սակայն կը պրէ, թէ անոնք ձեւով մը արժանի էին նման վիճակի մատնուելու, որովհետեւ ատիկա հետեւանք էր իրենց դեկավարութեան ապիկար ու վախկոտ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ՝ զզացական տկարութեան: Այլ խօսքով՝ Յոյները դատապարտած էին իրենք իրենց, որովհետեւ Կոստանդին կայսրը յունական արնակին կարկառուն գինուորականները վոխարինած էր իր բարեկամներով: Հէմինկուէյ Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան եւ Անգարայի մէջ Ամերիկայի հիւպատոսութեան կեցուածքը որդեդրելով՝ կը դատապարտէ յունական դաղափարը, մշակոյթը եւ քաղաքական նպատակները՝ ռէալփոլիթիքի ուղեդիծ մը դրսեւորելով:

Քոնսթանթին Պրատն «Շիքակօ Տէյլի Նիուզ»ի յղած իր տեղեկագրութիւններուն մէջ Զմիւռնիոյ դէպքերուն մասին կը դրէ հետեւեալը. «Երէկ գործադրուդաւ ոճիր մը, որ ընդմիշտ պիտի մնայ թուրքերուն խարանը: Թուրք գինուորները քաղաքը թալանելէ ետք հրկիզեցին դայն»: Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ Միսիոնար – Նահանդներու 30 տարուան հիւպատոս՝ Ճորճ Հորթըն, որ չատերու կողմէ կը համարուէր մունասկան, թրքական եւ հայկական յարաբերութիւններուն ամէնէն լաւատեղեակ եւ արդարամիտ դիտորդը, Զմիւռնիոյ հրկիզումին մասին գրած է հետեւեալը. – «Թուրքերը դաչնակիցներու եւ ամերիկեան մարտնաւերէն քար մը նետելու հեռաւորութեան վրայ ազատօրէն կը յագեցնէին սպանութեան, բռնաբարութեան եւ կողոպուտի իրենց ծարաւը, որովհետեւ բարձրաթիւ առիթներով հաստատած էին, թէ ոչ ոք պիտի միջամտէր իրենց արարքներուն»:

Սակայն Զմիւռնիոյ Յամաքահանութիւն Հետազօտութեան Միջազգային Յանձնաժողովին նախագահը՝ Ծովակալ Մարք Ռիւթըր, որ յետագային կոստանդնուպոլսոյ մէջ ծառայած է իբրեւ Միացեալ – Նահանդներու բարձր պաշտօնատար, եւ որ Թուրքիոյ մէջ ամէնէն ազդեցիկ Ամերիկացին էր, չէր բաժներ Ճորճ Հորթընի կարծիքները Յոյներուն նկատմամբ: Ան դրած է.

«Հայերն ու Յոյները նկարագրային այնպիսի թերութիւններ եւ տկարութիւններ ունին, որ ատակ չեն ինքնակառավարման: Մինչդեռ Թուրքը օժտուած է նկարագրային այնպիսի իւրայատկութիւններով, որ կարելի է զայն դեկադասել այլ ժողովուրդներէ եւ կարեկցիլ անոր, նոյնիսկ երբ չենք կրնար մոռնալ անոր նկարագրային յոռի դիծերը, որոնք կը դրսեւորուին այն արարքներուն մէջ, զորս ի զործ կը դնէ ան իրեն հնթակայ ժողովուրդներուն դէմ»:

«Ռեֆիւնիզ Քրամ Թրէյս» (Թրակիացին դաղթականներ) վերնագիրով յօդուածը Հէմինկուէյի ամէնէն հետաքրքրական «պոլսական» գրութիւնն է, որովհետեւ կը կանխէ անոր յետագայ երեւակայական պատմութիւններուն ոճն ու դրական թեմինիքը: Այս գրութեան մէջ Հէմինկուէյ պարզապէս կը տեղեկագնէ Թրակիոյ արեւելեան չրջաններէն Յոյներու վոխադրութեան մասին, թէեւ կարեկցանքով կը նկարագրէ, թէ յոյն գիւղացիները իրենց պէս Թուրքերէն խոյս տալով եւ իրենց կեանքը փրկելու տենդով կը դաղթեն իրենց համար անորոշ ուղղութեամբ: Տարօրինակ է, որ բրատութեան մէկ նկարագրութիւնները յոյն գիւղերու կողմէ Թուրք գիւղացիներու դէմ զործուած արարքներն են:

«Թուրքը ցնցոտիներով, անօթի տեսքով մշակ մըն էր. կառքէն ինկաւ երեսին վրայ, ոտքի եաւ սարսափած եւ

դեռեղուած նոթ մը կը բացատրէ թէ 1915–ին դէպի Սուրիա տարագրուածներէն մաս մը 1919–ին սկսաւ վերադառնալ իր բնակավայրը: Սակայն, տեսնելով որ իրենց տուները գրաւուած էին եւ անոնց մէջ ուրիշներ կ'ապրէին, անկարելի էր իրենց կալուածներուն վերահիրանալ, գաղթած են Պոլիս: Այդ գաղթերը 1920–էն տեւած են մինչեւ 1935–36 տարիները: Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ, այդ գաղթականները դեղեցած են դպրոցներու, որբանոցներու չէնքերուն մէջ:

Վ. Միսաքեան որ խաղալիկի վաճառատուն մը կը բանեցնէ, կ'ըսէ թէ երիտասարդութեան չրջանին նման ապրումներ ունենալ ազդած է իր վրայ: Ապա, համակերպումի չեչտով մը կ'աւելցնէ. «Երկար ապրիլ կը նշանակէ չատ բան տեսնել: Երկար ապրեցանք, չատ բան տեսանք»:

Ա. ԹՈՒՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ե. Քոչօղլու հեղինակն է 2001–ին լոյս տեսած «Փոքրամասնութեան երիտասարդները կը պատմեն» հատորին որ հիմնուածած է հարցազրոյցներու վրայ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԱՐԱ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԱՍՊԵՏ ՄԵԾՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐԻ ԿԱՐԳԻ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳԷՆ

Նախքան պատմութեան անցնիլը այլ պատճառներով, Մարտ 17–ի թուականը կարեւոր թուական մըն էր հայութեան համար: Հայ կաթողիկէ Ներսէս–Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս – պատրիարքը Փարիզի իր եկեղեցւոյ պատկներէն մէկուն կ'արտայայտէր Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին ետքադիտութիւնը: Եւ, մինչ կ'որոշէր բրտութիւն եւ առելութիւն բերող պատերազմ մը, Հայերը, առանց յանդուգնական խորութեան, Արա Ահարոնեանի անձին մէջ կը մեծարէին հատատմութիւնը, առատաձեռնութիւնը եւ լատեսութիւնը, հիմնուած Աստուծոյ եւ մարդուն հանդէպ վստահութիւնը:

Վազից փողոցէն վար, նահապետական պէս: Ցոյն հեծեալ գինուոր մը տեսաւ անոր վազելը, ձին խթանեց եւ Թուրքը գետին տապալեց: Երկու յոյն գինուորներ եւ ձիաւոր մը զայն գետնէն բարձրացուցին, քանի մը անգամ ուժգին զարկին անոր երեսին, մինչ ան կը պոռար ամբողջ ձայնով: Ցոյները արիւնլուայ դէմքով եւ սարսափած աչքերով Թուրքը տարին կառք եւ ըսին, որ քշէ ու երթայ, եւ ան չհասկցաւ պատահածին պատճառը»:

Հմմինկուէյ ըսել կ'ուզէ, թէ գոհերը Թուրքե՛րն են: Աւելին. ան Ցոյներու կողմէ Թուրքերու դէմ ի գործ դրուած բռութեան վերյիշեալ օրինակով կ'անտեսէ տեղահան եղած եւ պատերազմի գոհեր դարձած կէս միլիոն Ցոյներու բարոյական իրաւունքները: Բռութեան այս մանրամասնութիւնները նկարագրելով եւ զանոնք առնելով պատերազմին վերլատութեան Թուրքերու կողմէ Ցոյներու դէմ գործուած վայրագութիւնները, ան ճարպիկօրէն կը դառնայ արեւմտեան ուժերու՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, նոյնիսկ՝ Միացեալ – Նահանգներու դանթերը:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Արա Ահարոնեանի եւ իր հարազատներուն չուրջ, քանի մը երջանիկ պահեր ապրեցանք, առանց յետին մտքի: Շնորհակալ ենք իրեն, եթէ նոյնիսկ իր ջերմ անձնաւորութիւնը յուցադրութիւն չի փնտռեր: Գրեթէ չփոթած կը թուէր, որ կը պարզեւատրուի, այն պարզ պատճառով որ հաւատարիմ եղած էր քրիստոնեայի եւ Հայու իր յանձնառութեան: Այդ էր զոր բացատրեց հայերէն եւ ֆրանսերէն, արարողութեան ատարին, որու ընթացքին իրեն յանձնուեցաւ Մեծն Սուրբ Գրիգորի կարգի աշխարհիկ դասակարգէն ասպետի չքանչանը, Փարիզի Սէն – Փիէր տիւ Կրօ զայու եկեղեցւոյ ներքնատան մէջ: Կաթողիկոս – պատրիարքը կը շրջապատէին, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Կասպրեան, Գիւտ Արք. Նալպատեան, Գրիգոր Եպիսկոպոս Եղիայեան, մեծատուր Զմմառու վանքին, վերատատուելի Թիլպէր Լեւոնեան, Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ կղերը, Պէյրութի Ս. Եղիա եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը, Լիբանանի Խորհրդարանի երեսփոխան՝ Ց. Գասարճեան, Զարաթաղի ներկայացուցիչը եւ անշուշտ մեծարեալը: Ցանճնառու կը կանխէին աղօթքներ:

Պապին լատիներէն հրովարտակին Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կը կարդար Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոսը, հոն կը չեշտուէր տեղեակ ընլալով Արա Ահարոնեանի արժանիքներուն ի նպաստ կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ հաւատքի բարիքին ու բարգաւաճման, որպէս երախտագիտութեան վկայութիւն, զայն կ'անակնկր մեծն Սուրբ Գրիգորի կարգի աչխարհիկ դասակարգի ասպետ: Ենթական, յուզուած իր երախտապիտութիւնը կը յայտնէր իր ընտանիքին որ իրեն վստահացած էր հաւատք եւ հայկական ատանդութիւնները, իր դաստիարակներուն, որոնց կարգին Գրիգոր Եպիսկ. Կասպրեան եւ կ'աւելցնէր թէ ինչ որ ըրած է, ըրած է որպէսզի արժանի ընլայ անոնց: Իրեն համար աւելի հաճոյք կայ տալու մէջ, քան՝ առնելու: Արա Ահարոնեան համեստ կը մնայ իր առատաձեռնութեան մէջ եւ ծանօթ չենք իր արժանիքներուն մեծ մասին: Ցանճնառու է պայքարելու համար Ղարաբաղի թշուառութեան դէմ, գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Հ. Բ. Ը. Միութեան, եւ Լիբանանցիներ զինք մեծ բարերար մը կը նկատեն, օժանդակած ընլալով Պէյրութի Ս. Եղիա եկեղեցւոյ վերանորոգման եւ Պատրիարքութեան չէնքերուն: Այս պարգեւատրումը քաջալերանք մըն է իրեն համար որ չդուռնակէ եւ յարատեւէ նոյն ուղղութեամբ: Երանի թէ ուրիշներ ալ հետեւին իր ճամբուն:

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Պէյրութի Հայաստանի դեսպանատան մէջ, Մարտ 1–ին, տեղի ունեցած է պատչաճ հիւրասիրութիւն մը, որու ընթացքին Հայաստան Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեան պարգեւատրած է լիբանահայ կազմակերպութիւններ եւ ազգայիններ, որոնք իրենց ներդրումներով օժանդակած են Հիմնադրամի աչխատանքներուն: Տեղի ունեցած են երեք կարգի պարգեւատրումներ՝ բարերար անդամ, աչակից անդամ, պատուոյ անդամ, զոր Վ. Տէր – Ղեւոնդեան կատարած է յանուն նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Նոյն օրը, դեսպանատան մէջ, Վ. Տէր – Ղեւոնդեան մամուլի ասուլիս մը տուած է:

*
**

Պէյրութի Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան արհեստից վարժարանի սրահին մէջ, Փետրուար 28–ին, բացումը կատարուած է հայատանցի երգիծանկարիչ Ադնէս Ասադեանի նկարչական ցուցահանդէսին: Հայերէն եւ արաբերէն բացման խօսքերով հանդէս եկած են վարժարանի աչակերտներ Դարար Գազանճեան եւ Մայա Ժարժուրա, որոնք հակիրճ կերպով ներկայացուցած են արուեստագէտը: Շեչտած են թէ այս ցուցահանդէսը վարժարանի 20–ամեակին նուէր ըլլալու կողքին ցուցանիչ մըն է երիտասարդ արուեստագէտները քաջալերելու:

*
**

Պոլսոյ Կեդրոնական, Սահակեան եւ Աբամեան անուն միութիւններու երգիչներուն տակ, Մարտ 7–ին, բացուած են Շնորհք պատրիարքի 90–ամեակին եւ մահուան 13–րդ տարելիցին նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէսներ: Նոյն լուսանկարներն են որոնք միաժամանակ ցուցադրուած են երեք սրահներուն մէջ, ներկայացնելով պատրիարքին կեանքին զանազան դրուագները: Կեդրոնական Սանուց Միութեան ցուցահանդէսին ներկայ եղած է Մեսրոպ պատրիարք եւ բացատրութիւններ տուած օգտագործուած լուսանկարներուն մասին:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՑ

•

Զրուցում են երկու նոր հայ.

– Շուտով ամուսնութեանդ հինգերորդ տարեդարձն է: Արդէն որոշե՞լ ես, թէ ինչ ես նուիրելու կնոջդ:

– Դէ... Ցիշում եմ, երբ լրացաւ առաջին տարին, նրան տարայ անտառ... Գուցէ գնամ ու յե՞տ բերեմ:

•

– Վե՛րջ: Բաժանուում եմ կնոջիցս: Արդէն կէս տարի է հետս չի խօսում:

– Ինչ է, գժուե՞լ ես: Էլ որտեղի՞ց պիտի այդպիսի կին ճարես:

•

Կինը՝ ամուսնուն.

– Ինչո՞ւ այսօր տանը չես գինւերել:

– Աստուա՛ծ իմ: Ոնց ես ինձ զղուեցրել. հինգ տարի չարունակ ամէն առաւօտ՝ նոյն հարցը:

Մի մարդ գալիս է գուչակուհու մօտ: Վերջինս զննում է նրա ձեռքի ափն ու ասում.

– Դուք երկու երեխայի հայր էք:

– Սխալւում էք, յարգելիս: Երե՛ք:

– Ոչ, այդ դուք էք սխալւում, երկո՛ւ:

•

Աչխատանքի բորսայում

– Ինձ չառալ աչխատանք է պէտք: Հինգ երեխայ ունեմ:

– Իսկ ուրիշ էլ ի՞նչ էք կարողանում անել:

•

– Ի՞նչ կայ-չկայ

– Կինս հրդեհի ժամանակ վառուեց:

– Ինչպիսի՛ դժբախտութիւն: Եւ ոչ մի կերպ հնարաւոր չէ՞ր փրկել:

– Ոչ, ախր, այնքան քաղցր էր քնած...

•

– Տղաս, չուտով աւարտելու ես դպրոցը: Ես ու մայրիկդ չատ կը ցանկանայինք, որ դառնայիր բժիչկ:

– Ի՞նչ ես ասում, հայրիկ, ախր, դուք չատ լաւ գիտէք, որ ես ճանճ էլ չեմ կարող սպաննել:

– Աչակերտուհի մը պէս կը հարցաքննէք գիս, – ըսաւ վերջապէս խնդալով:

– Ընկերուհի մը պէս պարզապէս, – պատասխանեց Պետիկեան լուրջ:

Ընթրիքն անցաւ չատ ուրախ: Թէ՛ հիւրերը եւ թէ՛ անեցիք արժանավայել ընդունելութիւն ըրին կերակուրներուն: Կարմրախայտէն եւ վառեակէն աւերակներ միայն մնացին: Փիլաւը անյայտացաւ խոչոր պնակէն: Ծխորեղէնին առջեւ սեղանակիցները նահանջի ճեւ մը ունեցան, եւ ահա Օրիորդ Զապէլ առաջարկեց նուագել, նախ քան անուչեղէնին յարձակման սկսիլը: Ան նուագեց Պէթհովէնի «Օրօր»ը, Շումանի «Երազ»ը եւ հայկական կտորներ: Կը նուագէր զգացումով եւ ճիշդ:

– Որքա՜ն լաւ կը նուագէք, – ըսաւ Մելինէն Օրիորդ Զապէլին քով գալով, – եւ որքա՜ն ուրախ եմ որ եկաք. կեանքիս ուրախ օրերէն մին է ասիկա:

– Բաւական չէ ըսել, որ ուրախ ես, – ըսաւ մայրը, – պէտք է երգես հիւրերուն համար: Ցետոյ հիւրերուն դառնալով ըսաւ. – Գիտէ՞ք, բաւական լաւ ձայն մը ունի:

Հիւրերը հարցական նայեցան Մելինէին, որ առանց կուրտուելու, ըսաւ.

– Այո՛, ժողովրդական երգերը բաւական լաւ կ'երգեմ: Ինչ կ'ուզէք որ երգեմ:

Բայց պատասխանի չսպասելով՝ սկսաւ երգել սիրային երգ մը մեղմ, համեղի ձայնով: Ցիչ ցիչ անոր ձայնը տաքցաւ, բարձրացաւ, երբեմն հառաչի մը պէս նուազեցաւ, երբեմն յուսատու եւ յուսալից չեչտուեցաւ, մերթ անճկութեամբ ալ կարօտով լեցուն դողաց ու... լռեց:

Մելինէ կաս կարմիր էր եւ չփոթած իր յանդգնութենէն:

(Շար. 57)

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

15

Ծոհանոցին մէջ խոչոր աստակոսը, որ ձկնավաճառ Թորոս մանուար կերպով ընտրած էր Ծովինարի համար, արքայավայել բաղմած էր խոչոր պնակի մը մէջ՝ իր չուրջը քաղցրահոտ գոլորչի մը տարածելով: Միւս կողմը՝ տապկուած վառեակը, վարպետօրէն պատրաստուած փիլաէ բլուրի վրայ վայելչօրէն թառած, իր սխորժաբերը հոտով կը մրցէր խեցեղէնին հետ...

Ծովինար մանուար հպարտութեամբ պատրաստած էր խմորեղէնը, «քատաիֆը» եւ կը սպասէր, որ աղջիկը գովեստ մը ըսէր այդ մասին:

Երբ Մելինէ մօր կարծիքը հարցուցած էր՝ իր պաշտօնակիցները հրաւիրելու համար, մայրը հաւանութիւն յայտնած էր, բայց իր մտքէն չէր անցած այսպիսի «արքայական ընթրիք» պատրաստելը: Թարմ ձուկ մը խեցեղէնի տեղ, փիլաւ եւ քանի մը աղանդերներ բաւական էին, իր կարծիքով: Սակայն, յետոյ գիշերը էր աղջկան, որ կ'ուզէր փառաւոր կերպով ընդունիլ իր «սիրելի հիւրերը»· անոնց համար, եթէ հարկ ըլլար, պատրաստ էր ղրկուիլ իր գնելիք հագուստէն, որուն համար դումար մը մէկ կողմ դրուած էր:

Ցիչ առաջ հիացումով իր սեղանը դիտած էր Մելինէն, հիմա մօր պատրաստած կերակուրներուն կը նայէր սքանչացումով: Իր մայրը, իր հիւանդ, սիրելի մայրը յաջողած էր այս հրաչալիքները պատրաստել, ու ահա կրկին փարեցաւ մօրը՝ ըսելով·

– Իմ զարմանա՛լի մայրիկս, «փէրի»ի մը նման հմուտ մատներ ունիս դուն:

Ան անգամ մը եւս նայեցաւ կերակուրներուն, որոնք պիտի ուտուէին իր սիրելիներէն, ու ելաւ իր սենեակը՝ հագուելու:

Ընտրութիւնը դժուար չէր: Ան մէկ տոնական չրջազգեստ ունէր, մուքի կարմիր թաւչեայ պարզ հագուստ մը, որ զարդարելէ աւելի, կը զարդարուէր աղջկան չքեղ կառուցուածքով:

Ցիչ մը չփոթուած էր: Եւ չփոթութիւնը կ'աւելնար քանի հիւրերուն զանգը կը մօտենար: Երբեք, քանի մը քառեղն աւելի չէր խօսած տեսուչին հետ. որ, ո՛վ գիտէ, որքա՜ն յիմար կը գտնէր զինքը, Օրիորդ Զապէլի համեմատութեամբ: Օ՛, եթէ առիթը ներկայանայ, ինքն ալ պիտի երթայ ուսանելու: Կ'ուզէ արժանի ընլալ Պետիկեանի գնահատութեան, մի՛ այդքան, ուրիչ ոչինչ...

*
**

Վերջապէս, եկան հիւրերը անձրեւէն թրջուած, բայց ուրախ: Պետիկեան կը կրէր Օրիորդ Զապէլի ջուրթակը: Ներս մտնելուն պէս յայտարարեց·

– Տրամադրութիւնս չատ տօնական է: Ահա ե՛ւ փառաւոր սեղան մը ե՛ւ համակրելի հասարակութիւն մը: Աչքերնիս ինչ կատարեալ է, ինչպէս պիտի ըսէր Սրբազանը...

Ուրախ էր նաեւ Օրիորդ Զապէլ: Անոր դունատ դէմքը ցուրտէն կարմրեր էր, եւ աչքերուն մէջ երջանիկ փայլ մը կար:

– Օհօ՛, – ըսաւ Պետիկեան չորս կողմը նայելէ վերջ, – միայն ճաչասեղանը չէ՛ որ փառաւոր է. հոս նոյնքան փառաւոր պրպտարան մը կայ:

– Հօրս գրքերն են, – ըսաւ Մելինէ ուրախութենէն կարմրելով:

– Ձեր հայրը հասկցող մէկը ըլլալու էր: Շատ լուրջ եւ արժէքաւոր գրքեր կան այստեղ: Ափսոս որ եղբայր մը չունիք...

– Ինչո՞ւ կ'ըսէք այդ, – հարցուց Մելինէն:

– Որպէսզի կարդար այս գրքերը, օգտուէր... Դուք օրիորդ մը եւ ... եւ պեղեցիկ օրիորդ մը, անշուշտ չէք հետաքրքրուած ասոնցմով: Դուք...

– Մեծ մասը կարդացած եմ, – ըսաւ Մելինէ, քիչ մը վշտացած եւ յանդիմանական նայելով Պետիկեանին. – Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ընէի ազատ ժամերուս, այս չորս պատերուն մէջ:

Պետիկեան ուչադրութեամբ նայեցաւ Մելինէին, կարծես նոր կը տեսնար: Նըկատած էր անշուշտ, որ ան չատ գեղեցիկ աղջիկ մըն էր, բայց իրրեւ այդպիսին մտաւոր ծարաւէ գուրկ մէկը կը կարծէր: Լսած էր Մելինէին Գալուստ Քանէին հետ ամուսնանալու մերժումը եւ ենթադրած էր, թէ աւելի հարուստի կը սպասէր...

Ընթրիքի ընթացքին ալ Պետիկեան կը չարունակէր կարդ մը հարցեր տալ, որոնց Մելինէն կը պատասխանէր քիչ մը կատակով, քիչ մը լուրջ:

– Աչակերտուհիի մը պէս կը հարցաքննէք գիս, – ըսաւ վերջապէս խնդալով:

– Ընկերուհիի մը պէս պարզապէս, – պատասխանեց Պետիկեան լուրջ:

Ընթրիքն անցաւ չատ ուրախ: Թէ՛ հիւրերը եւ թէ՛ անեցիք արժանավայել ընդունելութիւն ըրին կերակուրներուն: Կարմրախայտէն եւ վառեակէն աւերակներ միայն մնացին: Փիլաւը անյայտացաւ խոչոր պնակէն: Ծխորեղէնին առջեւ սեղանակիցները նահանջի ճեւ մը ունեցան, եւ ահա Օրիորդ Զապէլ առաջարկեց նուագել, նախ քան անուչեղէնին յարձակման սկսիլը: Ան նուագեց Պէթհովէնի «Օրօր»ը, Շումանի «Երազ»ը եւ հայկական կտորներ: Կը նուագէր զգացումով եւ ճիշդ:

– Որքա՜ն լաւ կը նուագէք, – ըսաւ Մելինէն Օրիորդ Զապէլին քով գալով, – եւ որքա՜ն ուրախ եմ որ եկաք. կեանքիս ուրախ օրերէն մին է ասիկա:

– Բաւական չէ ըսել, որ ուրախ ես, – ըսաւ մայրը, – պէտք է երգես հիւրերուն համար: Ցետոյ հիւրերուն դառնալով ըսաւ. – Գիտէ՞ք, բաւական լաւ ձայն մը ունի:

Հիւրերը հարցական նայեցան Մելինէին, որ առանց կուրտուելու, ըսաւ.

– Այո՛, ժողովրդական երգերը բաւական լաւ կ'երգեմ: Ինչ կ'ուզէք որ երգեմ:

Բայց պատասխանի չսպասելով՝ սկսաւ երգել սիրային երգ մը մեղմ, համեղի ձայնով: Ցիչ ցիչ անոր ձայնը տաքցաւ, բարձրացաւ, երբեմն հառաչի մը պէս նուազեցաւ, երբեմն յուսատու եւ յուսալից չեչտուեցաւ, մերթ անճկութեամբ ալ կարօտով լեցուն դողաց ու... լռեց:

Մելինէ կաս կարմիր էր եւ չփոթած իր յանդգնութենէն:

(Շար. 57)

(Շար. Ա. էջէն)

քարիւղի գտարանի մը վրայ, Պասրայէն 50 քիլոմեթր: Միջադէպը երկու վիրաւոր պատճառած է եւ Պարսկաստանի բարկութիւնը: Այս վերջինը զուիցերական դեսպանատան միջոցաւ, որ ամերիկեան շահերը կը ներկայացնէ երկրին մէջ, բողոք բարձրացուցած է, նաեւ բրիտանական դեսպանատան մօտ օդային տարածքի բռնաբարման համար: Նման սխալ մըն ալ գործուած է Թուրքիոյ հողամասին վրայ, Զոհ չկար:

*
**

Զոհեր կան նաեւ լրագրողներու մօտ: Անգլիացի հանրածանօթ լրագրող Իթն կայանի թղթակից՝ Թէրի Լօյտ սպանուած է, լուր չկայ իր խումբին մաս կազմող երկու ուրիշ թղթակիցներէ (մէկ Ֆրանսացի, մէկ Լիբանանցի), ինչ որ հաստատուած էր, այն էր որ երեքն ալ անգլեւամերիկեան զօրքերու կրակոցներու զոհ դացած էին:

ՅՈՅՑԵՐ

Մարտ 22–ին եւ 23–ին, յոյցեր չարունակուեցան երկրէ երկիր, միշտ երիտասարդութեան մասնակցութեամբ: Նիւ – Եորքի մէջ իսկ 100 հազարի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը, նոյնքան, յաճախ աւելի բազմանդամ յոյցեր եղած են Լոնտոն, Մատրիտ, Փարիզ, Հելսինքի, Իտալիա, Հոլանտա, Աւստրիա, Պելժիա, Ճունաստան, Եգիպտոս Գանատա եւ այլն, եւ այլն:

Վատիկան խստօրէն դատապարտած է այս պատերազմը, Պապին համար «մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է»: Մնաց որ Պուշ ալ այս պատերազմին ձեռնարկած է յանուն Աստուծոյ, որու մասին, ամէն օր, քիչ մը աւելի կը խօսի:

Հակառակ պատերազմին, չարժանկարի Օսքարներու մրցանակի բաշխումը կատարուեցաւ Հոլիվուտ եւ իր վաստանկատրին համար ստացած Օսքարին առեն, Մայքըլ Մուր ծափահարութիւններու մէջ, բուռն ելոյթ մը ունենցաւ «Ամօթ ձեզի Պ. Պուշ» բացագանչելով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՉԻՆԻՈՑ ՄԷՋ, Մարտ 23–ին, հանրաքուէ մը տեղի կ'ունենար, որու մասնակցած է ժողովուրդին 65%–ը, ըստ Ռուսերուն: Դէմերու համաձայն բազմաթիւ անկանոնութիւններ եղած են: Այս հանրաքուէն կը ձգտէր Չէչէնիան Ռուսաստանի կապել, ինչ որ հարցին լուծումն է կրեմլինի համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par

la Section «SEVAN» de VIENNE

avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»

le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars
en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

*
**

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԳԼԱՄԱՐ. – Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան իրենց քեռայրին յիշատակին 400 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

*
**

ԺԸՆԵՒ. – Վարուժան Աթթարեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալիս Գավէզեանի մահուան առթիւ, Պր. Վարդգէս Տակառեան 150 Եւրօ կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգային դպրոցի կառուցման ի նպաստ (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Փիրէնկիւլեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարի Հայթայեանի թարմ յիշատակին Հ. Ա. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նորա Տէր – Յակոբեանէ 150 Եւրօ, Տիկին Անայիս Տամլամեանէ 60 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմնուդրը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Խաչար Շահվէգիլեան 50 Եւրօ, Տիկին Ալիս Մուամճեան 450, Պր. Ճի Փրէնկեան 150, Պր. Վարդգէս Տակառեան 100, Պր. Կարօ Մատաթ 120, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ստեփանեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչար Պոզաճեան 20, Տիկին Լիզէթ Մակէ 400, Պր. Ռոպէր Գափամաճեան 100 Պր. Միքայէլ Փրէնկեան 150, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 1600, Տիկին Ժանն Վարդապետեան 76, Պր. Րոլան Աղապէկեան 150, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Աղամեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 460, Տիկին Իտա Գասարճեան 1000, Օր. Ֆրանսուազ Գուհօ 320 Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Նահիկեան 600, Տիկին Արեգնազ Պուրէ 150, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր – Յակոբեան 150, Տէր եւ Տիկին Վահէ Էօզթէյին 30, Պր. Խաչատուր Մուրատեան 170, Տիկին Այտա Գաբրիէլեան 200, Տէր եւ Տիկին Արա Ահարոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 1525, Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 100, Մօթրոլայթ ընկերութիւն 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օտապաշեան Մաֆրուհի Մեսճեանի յիշատակին 50, Տիկին Արփինէ Սերոբեան Ախարատ Մելտոնեանի Ա. տարելիցին առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Ժակ Գասապեան Ժանին – Սեդա Գասապեանի յիշատակին 100, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աբրահամեան Մաֆրուհի Մեսճեանի մահուան առթիւ 50, Պր. Արման Մամիկեան Նոյեմի Յակոբեանի յիշատակին 100, Տիկին Մայոա Ֆրանկիւլեան Վազրիկ Շտիկեանի յիշատակին 50, Տիկին Ալիս Ասլանեան ամուսնոյն՝ Էմիլ Ասլանեանի մահուան առթիւ 1500, նոյն առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաչեան 100, Մարսէյլէն՝ Տէր եւ Տիկին Գլօտ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Ժէզկէլ եւ Ժորժ Աստայաս 100–ական, Պր. Փիէռ Տէր – Դաւթեան հօր՝ վասիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ 1500, Պր. Սիմոն Փամպուքեան Աստղիկ Փամպուքեանի մահուան առթիւ 100, Տիկին Սիլվա Սերոբեան ամուսնոյն՝ Արա Սերոբեանի յիշատակին 100 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ԵՒ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆ

ՄԻՋՎԱՐԹԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

ՆԻՒԹ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝

Մովսէս Պչաճճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet
deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles
Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolongue jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :

— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կ'արուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց, Մէջինք
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, փարիզի եւ փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

*
**

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկտեմբերի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ
Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին:

*
**

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Արեւագալ ժամը 9·45–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին:

*
**

ՄԱՐՍԷՑԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Քրիքէ Եկեղեցի (Լա Մէոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

Միջնաժ

տարեկան աւանդական իր ճաշին

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30–ին

Պատարագէն ետք Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը հետեւեալ թիւերով. –

04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 26
MERCREDI
26 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.652

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.652

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԴԷՊԻ ՊԱՂՏԱՏ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԱՐԱՑԻՒ

Մարտ 25, երեքշաբթի, առաւօտեան արուած լուրերու համաձայն անդլեամերիկեան զօրքերը կը չարունակէին յառաջնալ դէպի Պաղտատ, որմէ մինչեւ 80 քիլոմեթր հեռու էին: Բայց, որեւէ հաւանականութիւն չկար որ դիւրութեամբ մէր զառնային Պաղտատի: Աւրդարեւ, ամերիկեան հաշիւները բաւական սխալ եղած են, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին հակազդեցութեան: Ճամբայ եղած էին այն միամիտ համոզումով, որ Իրաքցիները զիրենք պիտի ողջունեն որպէս ազատարարներ, մինչ Իրաքցին նախ եւ առաջ իր հայրենիքը կը պաշտպանէ, եթէ նոյնիսկ համամիտ չէ Սատտամ Հիւսէյնի հետ: Իրաքի զլխաւոր եւ ընտրանի բանակն է՝ Հանրապետական Գահակազօրքը եւ ան է որ Ամերիկացիները կը սպասէ Պաղտատի դուռներուն:

Մինչ կը կրկնուէր թէ Ս. Հիւսէյն մեռած է կամ ծանրօրէն վիրաւորուած, ան հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցաւ Մարտ 24-ին, մառեչալի զգեստաւորումով: Ան, եթէ նոյնիսկ դժուարութեամբ կը կարդար իր ճառը, պահած էր յարձակողական ոճ մը Ամերիկացիներու նկատմամբ: Կը չնորհաւորէր իրաքեան բանակը, զբաղաւորաբար 45-րդ զօրագունդը, որ կը կռուէր Ումգասրի: Ապահովութիւն կուտար որ յաղթանակը մօտ է: Յաւելեալ նշան նաեւ որ Իրաք գործակցած էր ՄԱԿ-ի քննիչներուն հետ, ենթարկուելով անոնց պօրինի եւ անարդար պահանջներուն:

*
**

Թուրք բանակը հերքեց թէ չաթաթավերջին 1000 զինուոր ղրկած էր իրաքեան Քիւրտիստան, բայց եւ այնպէս վարչապետ Էրտողանի յայտարարութիւնը, Մարտ 23-ին, բաւական երկդիմի էր այդ ուղղութեամբ: Ան, յստակօրէն ըսաւ որ Թուրքիա վճռած է արգելք հանդիսանալ զանազան գրգռութիւններու, որոնք կը սպառնան Թուրքիոյ ապահովութեան եւ պատրաստ են օգնելու հաւանական գաղթականներու: Սպայակոյտը ճշդեց թէ զինեալ ուժերը վերջացուցած էին իրենց պատրաստութիւնները եւ կրնային սահմանն անցնիլ, եթէ անհրաժեշտ ըլլար: Ազգին ուղղուած իր ճառին մէջ, Էրտողան չէչտած է.– «Թուրք զինուորներու ներկայութիւնը չրջանին մէջ ապահովութեան եւ կայունութեան տարր մըն է Թուրքիոյ եւ չրջանին համար»:

Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լարուած է Ուաչինկթընի եւ Անգարայի միջեւ: Պուշ յայտարարած է՝ «յստակ կերպով յայտնեցինք իրենց թէ կ'ակնկալենք իրենցմէ որ Իրաքի հիւսիսը չգան: Գիտեն որ կ'աշխատինք Քիւրտերուն հետ, որպէսզի որեւէ միջադէպ չպատահի»: Ամերիկեան սպայակոյտի պետը՝ զօրավար Մայըրս ալ իր կողմէ աւելցուցած է. «որեւէ հակամարտութիւն, ԱՄՆ–ու – իրաքեան բանակի հակամարտութենէն տարբեր, խնդիր կը յարուցանէ»:

Թուրքիոյ փափաքը հիւսիսային Իրաք միջամտելու, չատ բուռն հակազդեցու – թիւններու առիթ տուած է նաեւ եւրոպական կառավարութիւններու մօտ: Գերմանիա սպառնացած է իր անձնակազմը (ՕԹԱՆ–ի գօտիին մէջ) քաշել Թուրքիայէն, Պելժիա ալ անընդունելի գտած է որ Թուրքիա զօրք ղրկէ: Մոսկուա ալ իր մտահոգութիւնը արտայայտած է:

*
**

Նուսայպինի (Թուրքիա) բնակչութիւնը մեծ ուրախութեամբ նկատած է որ ամերիկացի զինուորները կը մեկնին: Իսքէնտէրունի բացն ալ սպասող 62 հազար զինուորներ արտօնութիւն չունեցան յամաքահանումի եւ Ամերիկացիք, յուսալքուած հրահանգեցին որ փոխադրանաւերը դէպի Ծոց ուղղուին:

«Մոնտ»ի Մարտ 25ի թիւին մէջ, Տիկին Տանիէլ Միթերան նամակ մը տորպղրած է «Իրաքի սիրելի քիւրտ բարեկամներու»: Ան հարց կու տայ թէ ի՞նչպէս կըրնան վստահիլ երկրի մը Միացեալ – Նահանգներու, որոնք իրենց երկու անգամ դաւաճանած են ողբերգական կերպով, 1975–ին եւ 1991–ին: Պիտի կասկածէի, կ'ըսէ Տիկին Միթերան:

*
**

Մարտ 25–ին, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարը՝ Գ. Փաուըլ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Թուրքիոյ, խստիւ արդիլելով որ հիւսիսային Իրաք մուտք գործէ: «Մենք չենք տեսներ թրքական ներխուժման մը անհրաժեշտութիւնը» ըսած է Փաուըլ: Պելժիոյ Արտաքին Նախարարն ալ՝ Լուի Միչէլ չէչտած է՝ «կարելի չէ երեւակայել որ Թուրքիա եւրոպայի մաս կազմէ, եթէ Քիւրտիստան մտնէ»: Բայց եւ այնպէս, չատ հաւանական կը նկատուէր որ Թուրքիա ոչ մէկ կարեւորութիւն տայ այս ազդարարութիւններուն եւ Թրքական զօրքերը մտնեն Իրաք, ինչ որ նոր լարուածութիւն կը ստեղծէ չրջանին մէջ: Զորս կարելիութիւններ նկատի կ'առնուին: Առաջինը՝ սթաթիւ քուօն է, այսինքն Թուրքերը չեն չարժիր: Երկրորդ լուծումը, Թրքական որոշ հակակչիռ մըն է, ամերիկեան Թոյլտուութեամբ, երրորդը՝ Թուրքերը Քիւրտիստան կը մտնեն, որու հետեւանքը կ'ըլլայ՝ պատերազմ մը պատերազմին մէջ: Չորրորդ կարելիութիւնը հակամարտութեան միջազգայնացումն է, ամէնէն վտանգաւորը:

*
**

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը խստիւ զգուշացուց Իրաքցիք, որոնք համաձակած են ամերիկացի զերիներ ներկայացնել հեռատեսիլէն, ինչ որ դէմ է 1949–ի Ժընեւի պայմանագրութեան, անտեսելով որ Իրաքցիներէն առաջ, Ամերիկացիք ներկայացուցած էին իրաքցի զերիներ, բայց, Ամերիկա կրնայ: Ամերիկեան Նէթաուորքները, ամէնէն առաջ օգտագործած էին իրաքցի զերիներու նկարները:

*
**

Ամերիկեան կորուստները զգալի են այլեւս եւ Ուաչինկթընը կը ստիպուի խոստովանիլ: Աւելի քան 10 մեռեալ կայ եւ 12 զերիներ: Մարտ 25–ին ալ ափաչ թռան մը վար առնուած է պիւզացիի մը կողմէ, որ հպարտութեամբ կ'ըսէ թէ հին հրացանով մըն է որ յաջողած է այդ քաջագործութիւնը: Երկու օդաչուներ ալ հոս անհետացած են: Ամերիկացիք կ'ըսեն թէ 3000 զերի բռնած են:

*
**

Ուաչինկթընն ամբաստանեց Մոսկուան որ զէնք ծախած է Պաղտատի, ինչ որ Գուտին բացարձակապէս հերքեց:

*
**

Ռումբերը կը չարունակեն տեղալ Պաղտատէն զատ, նաեւ Մուսուլի, Քէրքիւքի վրայ: Պասրայի բնակչութիւնը Մարտ 21–էն ի վեր ոչ ջուր ունի, ոչ ալ ելեկտրական հոսանք:

Այս քանդումները պատճառ են որ պիզնէսը չմոռցուի, ամերիկեան ընկերութիւն մը, Սիաթըլէն, արդէն իսկ վերաչինութեան պայմանագրութիւն մը ստորագրած է, մինչ Պուշ յատելեալ (63 միլիառ տոլար) գումար մը կ'ուզէ Գոնկրէսէն, չարունակելու համար իր պատերազմը եւ քանդումները:

*
**

Ամերիկեան հրթիռ մը սխալմամբ արձակուած է սուրիական հանրակառքի մը վրայ, որ Սուրիա կը վերադառնար ճամբորդներով: Հինգ մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Դամասկոս բուռն բողոք մը բարձրացուցած է:

*
**

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը արտայայտուելով Ժընեւի Մարդկային Իրաւանց յանձնախումբին առջեւ, չէչտած է թէ իրաւունքը չի կրնար յառաջդիմել, երբ կը չրջանցուի:

*
**

Մարտ 25–ին, խիստ աւազամրրիկ մը ծայր տուած էր, մեծ դժուարութիւններ ստեղծելով անդլեամերիկեան զօրքերուն: Բուռն կռիւներ կան ամէն կողմ, մանաւանդ Նասիրիյա եւ Պասրա, ուր բնակիչներն ալ կը դիմադրեն, ինչ որ անակնկալ մըն է Ամերիկացիներուն համար:

*
**

Հնագիտական վայրեր վտանգուած են եւ բազմաթիւ կոչեր կ'ըլլան պաշտպանելու համար Իրաքի 4000 հնագիտական վայրերը: Այս ուղղութեամբ դիմում ալ եղած է ԻՒՆԷՍԿՕյի որ միջամտէ: Հնագէտներ ալ կոչ մը ստորագրած են որպէսզի ռմբակոծութիւնները խնայեն այդ վայրերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Սպայակոյտի նախագահը զօրավար Էօզքէօք լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ հիւսիսային Իրաք զօրք մտցնելու մասին իրենք պատրաստութիւն կը տեսնեն եւ հարկաւորը կ'ընեն երբ ժամանակը հասնի: Արդարութեան եւ պետական նախարար Զիչէք ալ Նախարարներու Խորհուրդի նիստէն առք յայտարարած է թէ հիւսիսային Իրաքի նկատմամբ իրենց հետաքրքրութիւնը զոյդ պատճառ ունի: Մէկը մարդասիրականն է, միւսը ահաբեկչութեան մտահոգութիւնը: Ինչ կը վերաբերի հոն զօրք տանելու որոշումին, ատիկա Թուրք կառավարութեան կողմէ որուելիք պարագայ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ քաղաքապետին՝ Ժան – Գլօտ Գօտէնի պրասենեակին պետը քննութեան տակ առնուած է, հինգ զործակիցներու հետ: Գլօտ Պէրթրան մեղադրուած է ազդեցութեան չարաչահումի յանցանքով: Միջամտութիւններ ըրած կ'ըլլայ արդարադատութեան մօտ ի նպաստ մարսէյլցի անձնաւորութիւններու: Ժ. Գ. Գօտէն կը պաշտպանէ իր զործակիցը:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՄԷՋ, եօթը հոգի սպաննուած են, եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած, Մարտ 23–ի բախումներու ընթացքին, ապահովութեան ուժերու եւ իսլամապաշտներու միջեւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԻՐԱՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԶԷ ՏՈՒԺԱՒ

Իրաքի գաղութէն Պէյրութի «Ազդակ» օրաթերթին տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, գաղութին եկեղեցիները, հաստատութիւնները եւ Պաղտատի, Պասրայի, Մուսուլի համայնքները տուժած չեն ռմբակոծութիւններէն: Մարզկային կորուստ ալ արձանագրուած չէ: Ըստ նոյն աղբիւրին, հակառակ դժուար պայմաններու, սակաւաթիւ հայ ընտանիքներ միայն մեկնած են երկրէն:

Ինչ կը վերաբերի Քուէյթի, հայկական դպրոցները առժամապար փակուած են, առաջնորդարանը կը չարունակէ իր զործունէութիւնը:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 24 / 25)

ԵՐԿՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

Մարտ 24–ին կարմիր Խաչի Միջազգային կոմիտէին միջնորդութեամբ երկու ադրբեջանցի անչափահասներ իրենց երկիրը ղրկուած են: Ճանճնուած կատարուած է Տաուշ – Ղազախ սահմանադծին վրայ:

*
**

Ա. ԳԵՂԱՄԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Սահմանադրական դատարանը մերժած է նախագահութեան թեկնածուներէն Արտաշէս Գեղամեանի դիմումը որով կը պահանջուէր չեղեալ նկատել ընտրութեան Բ. փուլը կատարելու որոշումը: Բացատրութիւնը այն եղած է որ նման պահանջի բաւարար հիմ ծառայելիք ապօրինութիւններ ստուգուած չեն:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳ ՀԱՅ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մոսկուայի մէջ 10 հազար կեղծ ամերիկեան տոլար հրապարակ քչելու փորձով ձերբակալուած է 70 տարեկան հայ տատանցի մը: Ան քանի մը տարիէ ի վեր կ'ապրի Ռուսաստան: Իր բնակարանին խուզարկութենէն գտնուած է երեք հազար կեղծ տոլար եւս: Կեղծուած թղթադրամները բարձր որակով պատրաստուած են, 100–նոցներու ձեւով:

«ԿԸ ՅԻՇԵՄ»

«ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ ՈՋ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԵՐ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե. Քոչօղլուի հայ զուգակիցներէն չորսին պատասխաններուն մէջ տեղ գտած է 1915-ի նիւթը: Անոնցմէ երկուքը այդ մասին կը խօսին իրենք զիրենք ներկայացնելու բաժնին մէջ, մէկը՝ ուղղակի այդ մասին հարցումին պատասխանելով, մէկն ալ հին եւ նոր ժամանակներու համեմատական մը ընելու առաջարկին ընդառաջելով: Հետաքրքրականն է տեսնել որ, ինչպէս ըսուեցաւ, վեց խօսակիցներէն ոչ մէկը այդ շրջանի վերապրող մը ըլլալով հանդերձ, երկուքը իրենք զիրենք ներկայացնելու համար անշրջանցելի նկատած են 1915-ին ոգեկոչումը: Աւելորդ է նշել որ ատիկա ընելու ընթացքին անոնք գործածած չեն «ցեղասպանութիւն», կամ «Եղեռն» եղրերը: Այդ մասին կը խօսուի «աքսոր» սահմանումով. տեղ մը երբ նիւթ կ'ըլլան Առաջին պատահարները (1909), կը գործածուի «կոտորած»ը. այդքան:

Ուշագրաւ կէտ մըն է պատասխաններուն մէջ մէկէ աւելի անդամ հանդիպիլը 1915-էն առաջ զրամատան պահ տրուած դումարներու, ծննդավայրերու մէջ ձգուած կալուածներու սեփականութեան թուղթերուն յիշատակումին: Այդ թուղթերը պահուած են մինչեւ այսօր, երբ նոյնիսկ, ինչպէս կ'ըսեն պահողները, ատկէ որեւէ գործնական արդիւնք չեն ակնկալեր. այդ ուղղութեամբ որեւէ յոյս չեն վայելեր:

1915-ի մասին առաջին նշողը որ չորսին ամէնէն երիտասարդն է, փաստաբան Տ. Պաքարն է: Զատ զատ ըրած է մօրը եւ հօրը ընտանիքին պատմութիւնը: Մայրը մէրտիկէօզցի է, հայրը սվասցի: Մայրը եօթը տարեկան է երբ կը տարագրուի: Տէր Զօրի ճամբուն վրայ զինքը կ'որդեգրէ միւֆթիի մը, անունը կը թողքացնէ: Միջոց մը եւթ, աղջնակը թրախոմէ կը վարակուի ու կը կորնչի մէկ աչքը: Ամրան երբ միւֆթիին ընտանիքը կը պատրաստուի տափաստանները երթալ, զինք տունը կը ձգեն, մտածելով որ մէկ աչքով «գործի չէ ծառայեր»: Մինչ այդ, անոր մայրը գաւակը կը փնտռէ ամէն տեղ: Տունը ձգուած երախային մասին դրացի մը կը Անգլիացիներուն լուր կու տայ թէ ան հայ է, քանի որ Անգլիացիներ անտէր հայ որբերը որբանոցներու մէջ կը հաւաքեն: Երախան որբանոց կը փոխադրուի: Հոն, մայրը կու գայ գտնել զինք. բայց ի՞րն է միւկանի, նիհար այդ աղջնակը: Ան մանկութեանը ընտանիքին հետ Երուսաղէմ պացած ըլլալով, կտածում մը ունի թեւին վրայ: Մայրը երբ այդ նշանը կը տեսնէ, «ո՞վ ես դուն» կը հարցնէ անոր: Սակայն, երախան հայերէնն ալ, թրքերէնն ալ մոռցած է: Աւելի մը ետք երբ կը սկսի վերյիշել այդ լեզուները, կը յիշէ նաեւ հօրը սորվեցուցած խօսքը. «Ես Իզմիթցին, Գարամխուէլի Մէրտիկէօզ գիւղի Հաճի Աւետիսին աղջիկը Հաճի Աղաւնին եմ»: Աւտր չնորհիւ մայր ու աղջիկ իրար կը վերագտնեն:

Տ. Պաքար անդրադառնալով թրքական պնդումին թէ Հայերը Արեւելքի մէջ թրքական զօրքերը թիկունքէն հարուածելու ճակատ կազմած էին, այդ պատճառով տեղահանուեցան, կ'ըսէ. – «Այդ պնդումը մօրս ընտանիքին տեղահանութեան հետ առընչութիւն չունի: Պիրէճիկէն, Խարբերդէն, Թէքիրտաղէն տարագրուածներ կան. անոնք ի՞նչպէս կըրնային երկրորդ ճակատ մը կազմել»:

1915-ի երկրորդ ոգեկոչումը կ'ընէ Մարի Թովմասեան. ան չաթալճացի է: Իր ծնողքը տեղահանուած չէ, սակայն երկու մօրեղբայրները, միւսները աքսորուած են: Ճամբուն վրայ ուժաթափ լքած են մայր, քոյր: Ժանտախտի համաճարակ ծագած է, ողջ մնացողները հասած են մինչեւ Դամասկոս, հոն քանի մը տարի մնալէ ետք, 1919-ին վերադարձած են: Սակայն, իրենց կալուածները արդէն գրաւուած զտած են Թուրքերու, մահմետականներու կողմէ: Ատիկա եղած է, քանի որ անոնց կալուածները «լքեալ գոյք» համարուած են. մինչդեռ ինք կ'ըսէ. «Մենք չլքեցինք մեր տունն ու տեղը. պետութիւնն էր որ մեզ առաւ ու Դամասկոս տարաւ: Մեր ստացուածքն ալ լքեալ նկատելով ուրիշներուն տուաւ»:

Սարգիս Զէրքէզօղլու նախկին համայնավար է. ծնած է մօրը աքսորավայրին մէջ, Հալէպի մօտ (1916): Ընտանիքը կեսարիայէն 1900-ական թուականներուն սկիզբին Գարաման հաստատած է: Ինքզինք ծանօթացնելու հրաւիրին ընդառաջելով կը խօսի այդ անցեալին մասին: Օր մը եկուոր մը բոլոր Հայերը կը հաւաքէ Գարամանի եկեղեցին ու կ'ըսէ. «Ամէն մարդ իր ունեցածին ու կեանքին ապահովութեան համար թող կարգ մը միջոցներ ձեռք առնէ: Ընէ ինչ որ կրնայ»: Սարգիսին հօրեղբայրը որ չրջանին երեւելիներէն է, կը վռնտէ մարդը, ըսելով որ ան իրենց միջեւ չարութիւն կը սերմանէ: 1909-ին Ատանայի մէջ այդ հօրեղբայրը կը սպաննուի, հայրն ալ 1915-ին կ'աքսորուի: Օր մը յիշելով օտարականին զգուշացումը, կ'ըսէ տղուն թէ այդ մարդը իրաւունք ունէր եւ թէ իրենք էշեր էին: Ապա կը բացատրէ. «Եթէ ուզէի, ես կրնայի Գարամանի մէջ 500 հայ երիտասարդի 500 ձի տալ, 500 ալ զէնք: Գոնէ մեր պատիւով կը մեռնէինք, փոխանակ այսպէս անարդ ձեւով մեռնելու...»: Այդ մարդը որ 57 հազար ոսկիի տէր եղած է, մեռած օրերուն երկու տուփ ածանոց ծխախոտ գնելու դրամ անդամ չէ ունեցած: Ինք կը չարունակէ պահել դրամատան փաստաթուղթերը:

Հօրը աքսորի յուշերուն մէջ կարեւոր դրուագ մըն է Արամ Անտոնեանի հետ հանդիպումը: Հետեւեալը պատմած է այդ մասին:

«Մէսքէնէ, վրաններուն միջեւ ըզօղ խեղճ մը կար: Ցեռոյքը կը ձեռնէին, խեղճի պէս կը պոռար: Ոչ ոք ծանօթ էր անոր ինքնութեան: Օր մը, կեսարացի ընկերոջ մը հետ Եփրատին ափը նստեր էինք, տեսանք որ այդ խեղճը կու գայ: "Խեղճը կու գայ" ըսի: Ընկերս՝ "Չէրքէզեան, ան խեղճ չէ. մեր մտաւորականներէն Արամ Անտոնեան էֆէնտին է" ըսաւ: Եկաւ մեր մօտը, միշտ խեղճի պէս կը վարուէր: Կեսարացի ընկերս. "Արամ էֆէնտի, հարկ չկայ այդպէս վարուելու, այդ ընկերս վստահելի է, ձեր ո՛վ ըլլալը ըսի իրեն" ըսաւ: Ա. Անտոնեան պատասխանեց թէ լաւ կ'ընէր եթէ ըսած չըլլար: Նոյնաւ, այդ օրերու քննադատականը ըրաւ: Պատմեց թէ Թուրքերուն պարտութիւնը անխուսափելի է, թէ պատերազմը որքան կը տեւէ: Ըսաւ թէ ոչ ոք պէտք է յայտնել իր ինքնութիւնը ու հեռացաւ: 1918-ին Անգլիացիները Սուրիա մտան: Մ. Քէմալ Անատոլու խոյս տուաւ: Նոյնիսկ այդ մարդը ըսած էր թէ Թուրքիոյ փրկիչը այս մէկը պիտի ըլլայ: Որքան հեռատես մէկն է եղեր...: Ամէն մարդ չէր կրնար Հալէպ մուտք ու ելք ունենալ: Միայն հայ կառապանները որոնք զինուորներուն ուտեստեղէն կը կրէին, այդ կարելիութիւնը ունէին: Ա. Անտոնեան մեր քովը եկաւ ու "Ըսէք այդ կառապաններէն մէկուն որ զիս Հալէպ տանի" ըսաւ: Ցանձնեցինք մէկուն: Տարաւ: Վերադարձին երբ կառապանին հարցուցի, ան ըսաւ. "Մինչեւ Հալէպի մօտերը նստած էր կառքին ետեւը, յետոյ նայեցանք որ չկայ"»:

Ս. Զէրքէզեան եւս կը պատմէ թէ ինչպէ՛ս հայրը աքսորէն վերադարձին իր վաճառատուները ուրիշներու յանձնուած գտած է, կամ Թուրքի պահ տուած գորգերը չէ կրցած ետ առնել, եւլն.: Բայական երկար պատումը կ'աւարտէ հետեւեալ եզրակացութեամբ. «Վայնածաւալ պատմութեան մը վրայ քօղ մը ծածկել կ'ուզեն: Հիթլէր Հրեաներուն դէմ գործի ձեռնարկելու պահուն հարց տուած էր թէ Թուրքերը երբ նոյն բաները ըրին Հայերուն, ո՞վ հաչիւ պահանջեց: Մերինները կ'ընդդիմանան այդ խօսքին, պնդելով թէ Հիթլէր նման բան չէ ըսած: Ես կը յիշեմ ըսելը»:

Նիւթին վերջին նշումը ընողը Վ. Միսաքեան է. երբ Ե. Քոչօղլու կ'ուզէ որ բաղդատական մը ընէ անցեալին ու ներկային միջեւ, կ'ըսէ թէ երիտասարդութեան չրջանին ստացած հարուածները (նախապէս խօսած է Քսան դասակարգ զինուորութեան, Ունեւորութեան տուրքին, Սեպտ. 6-7-ի մասին), չատ ազդած են իրեն: Հաչտութեան, բացսիրտ յարաբերութիւններու կողմնակից է ինք: Կ'աւելցնէ. «Մենք ալ այս հայրենիքին զաւակներն ենք: Թուրքերէն առաջ հոս էինք: Հօրս կողմը Պոլիսէն էարէմիթ գացեր, ձիթաստաններ դներ է, ոչինչ մը նացեր է: Ամուսնիս ընտանիքը Թէքիրտաղցի է. կ'ըսէին թէ տասը այդիի ու բանջարանոցի տէր էին: Ունենալով հանդերձ այդ բոլորին կալուածաթուղթերը, ոչինչ ունինք այսօր»:

Զրուցավարը կ'ուզէ գիտնալ թէ այդ թուղթերով դատարան դիմա՞ծ են: Վ. Միսաքեան կը պատասխանէ. «Դիմողները չեն կրցած չահիլ որ... Թերեւս, եթէ դիմէինք կը չահէինք, սակայն... Օսմանիներու հարկային թուղթերը պահած ենք: Երբեք չկրցանք արժեւորել: Հարուստի վիճակին ոչնչութեան վերածուեր ենք: Ցաջորդեր է Ունեւորութեան տուրքը, յետոյ Սեպտեմբեր 6-ը... ի՛նչ մնացեր է»:

Ե. Քոչօղլուի «Կը յիշեմ»ը ինչպէս հրատարակիչը (Սեւծերմակ) ներկայացուցած է եռեւի կողքին վրայ գեղեցիկ տողերով՝ «կարեւոր աշխատասիրութիւն մըն է որ կը պատմէ Թուրքիոյ մէջ տարբեր լեզուով, կրօնքով եւ մշակոյթով գոյութիւն պահելու ջուրբութիւնները եւ հակառակ ամէն բանի այդ հողը որպէս իրենց հայրենիքը իրացուցած ոչ մահմետականներու ապրելու դիմադրականութիւնը»:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՑ ՉԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՏԵՍԵԼՈՎ՝ ԷՈՒՆԷՍԹ ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿԻՐԱՐԿԱԾ Է «ԱՐՈՒԵՍՏ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԻՐՈՑՆ» ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ: ՓԻԹԸՐ ԼԵՔՈՒՐԱՍ «ՏԸ ՄԻՏՈՒԷՍԹ ՔՈՐԹԸՐԼԻ» ԹԵՐԹԻՆ ԱՇՆԱՆ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ ԳՐԱԿԱՆ ՏԻՏԱՆԻ ՄԸ ՇԱՀԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հէմինկուէյ Ազրիանապոլիսէն իր յղած «Ռեփուպլիք փրամ Թրէյս» յօդուածը կ'առարտէ Փրանսացի կնոջ մը մատամ Մարիի հետ իր զրոյցով:

«Օ, լաւ, – ըսաւ մատամ Մարի ուսերը թօթուելով – միշտ այդպէս են ժողովուրդները: Թուրքը առած մը ունի: Գիտես, Թուրքերը բազմաթիւ լաւ առածներ ունին: Անոնք կ'ըսեն. Միայն կացինը չէ յանցաւորը, այլ նաեւ՝ ծառը»:

Յօդուածը որեւէ եղրակացութիւն չի պարունակեր կէս միլիոն յոյն գաղթականներուն վերաբերեալ: Անոնք իրենց խեղճութեամբ եւ իրենց կեանքը փրկելու համար վախուստի դիմած ըլլալով՝ կը տառապին ամէն ինչէ զրկուած ըլլալու ողբերգութենէն: Հէմինկուէյ անոնց տառապանքը կ'օգտագործէ միայն զրական իր արուեստը զարգացնելու սիրոյն:

Թէեւ Հէմինկուէյ չի պանծացներ առածը, սակայն կը թուի, թէ կ'օգտագործէ անոր գաղափարը, երբ, օրինակ, կը նկարագրէ Յոյներու կողմէ Թուրք գինուորի մը դէմ ի գործ դրուած բռնութիւնը: Յոյները անուղղակիօրէն կը մեղադրուին որովհետեւ Թուրքերուն դիմաց կը գտնուին: Անոնք կը դառնան թրքական առածին ծառը: Անոնք խեղճ են եւ իրենց քաղաքացիի իրաւունքէն զրկուած մարդիկ: Սակայն, երբ կը նկարագրուին իրրեւ յոյն, առածին սարսափելի հեգնանքին համաձայն, կը դառնան արժանի պոհեր: Վերջաւորութեան Հէմինկուէյ կը կարեկցի Թուրքերուն՝ դիւակցաբար դառնալով մեղսակիցը արեւմտեան գերակայութեան եւ չահերուն:

Ճ. Ֆ. Ապբթ իր «Կրիս Էնտ տի ըլայզ· 1914 – 1922» գիրքին մէջ կը գրէ, թէ Ա. Աչխարհամարտէն ետք Բրիտանիա եւ Ֆրանսա կարգ մը իրաւունքներ չնորհած են Յունաստանի. անոնք Յոյներու կողմէ Զմիւռնիոյ կառավարումը արտօնած են Սեւրի դաշնագիրով, «որ կ'ապահովէր Ասիոյ, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի մէջ Յունաստանի ընդարձակումը՝ ի վնաս Օսմանեան կայսրութեան, յայտնապէս ծառայելով Ֆրանսայի եւ Բրիտանիոյ չահերուն»: Բազմաթիւ դիտորդներ եղրակացուցած են, թէ սարսափելի սխալ մըն էր յոյն գինուորներ Զմիւռնիա ուղարկելը՝ նախքան դաշնակից ուժերու կողմէ կարգ ու կանոնի հաստատումը այս քաղաքին մէջ: Սակայն բրիտանացիք իրենց աղտոտ գործը ուղեցին կատարել Յոյներուն ձեռքով: Յունաստանի պետութիւնը անմիտ կերպով հաճաձայն գտնուեցաւ այս կարգադրութեան, որով հետեւ կը ձգտէր բան մը չահիլ դաշնակից ուժերու եւ Թուրքերու պատճառով իր կրած ստորնացումէն: Յոյները պատրաստ չէին իրենց տրուած կայսերապաշտի դերին եւ չյաջողեցան կատարել զայն: Հետեւաբար Բրիտանիա եւ Ֆրանսա քաղաքական եւ տնտեսական հաչիւներով կողմ փոխեցին՝ մինակ ձգելով Յունաստանի պետութիւնը, որ վստահած էր դաշնակիցներու զօրակցութեան: Հետեւանքը աղէտալի էր հելլենական աչխարհին համար:

Զմիւռնիոյ տագնապը իր գագաթնակէտին հասաւ, երբ Յոյները հասան քարափ եւ բրիտանական մարտանաւերէն օգնութիւն խնդրեցին ցամաք ելլելու համար: Հէմինկուէյ երբեւիցէ չէ տեսած Զմիւռնիան, ոչ ալ ականատես եղած հոն պատահած դէպքերուն նախորդող խռովիչ ակին, թէեւ անոր «Ան տը Ռիվըր Էք Սմիռնա» դրութիւնը կ'առիթ պատասխանատուութիւնը, թէ ան ականատես մըն է: Պատմիչը՝ բրիտանացի նաւազ մը, անտեղեակ է պատահածին եւ դրութեան սկիզբը հարց կու տայ. «Ինչո՞ւ անոնք կը ճչային ամէն օր, կէս գիշերին: Բրիտանացի դիտուորականը չի հասկնար Յոյներուն ասրած սարսափը: Թերեւս Յոյները կ'ուզէին գիտնալ, թէ արդեօք բրիտանական նաւերը տակաւին հո՞ն էին, այլապէս իրենք դատապարտուած էին կորուստի:

Յեղասպանական արարքներուն յաջորդող ժամանակները, զորս Հէմինկուէյ կ'անտեսէ, կարելի չէ պարզապէս նկարագրել իբրեւ տհաճ: Սակայն յստակ է, որ ոճրային արարքներուն բացատրութիւնը Հէմինկուէյը չէր հետաքրքրեր: Ան հետաքրքրուած էր իր արուեստով եւ կեանքի ու մահուան հետ անոր յարակցութեամբ: Անոր դրութիւններուն բուն նիւթը դրականութեան եւ կեանքի իրադարձութիւններու միջեւ կապն էր: Հէմինկուէյի գլխաւոր նպատակն էր ցոյց տալ, թէ դրագէտը ի՛նչպէս կ'օգտագործէ դէպքերու առընչուած զգացական վիճակները: «Տէր իս տի էֆբըրնուն» դրութեան մէջ «բիւրտ մահը» կ'որակուի «արմատական» եւ «զերծ՝ հիւանդութեան մը պատճառած կամ այսպէս կոչուած՝ բնական մահուան բարդութիւններէն»:

«Տէր իս տի էֆբըրնուն» դրութեան մէջ Հէմինկուէյ կը նկարագրէ որոշ բաներ զեղչելու «սառցալերան» իր տեսութիւնը.

«Եթէ արձակագիր մը բաւական բան գիտէ իր զրած նիւթին մասին, կրնայ զեղչել բաներ, զորս գիտէ ինք... իսկ ընթերցողը նոյն ուժգնութեամբ պիտի հասկնայ զանոնք, այնպէս՝ կարծէք հեղինակը իրապէս զրած ըլլար անոնց մասին: Սառցալերան մը չարժուն ըլլալու արժանիքը իր բարձրութեան մէկ ութերորդ համեմատութեամբ ջուրէն վեր ըլլալուն մէջ է»:

Հէմինկուէյ Յոյներն ու Թուրքերը կը դիտէ ապահով դեռ ութութենէ: Անոնք լուսանցքային դէպքութիւն ապրողներ են, «ուրիշներ», որոնց վրայ ան կրնար փորձարկել իր արուեստը: Գեղարուեստական իր արդիւնաւէտ մօտեցումով ան Յոյներու տառապանքին մասին կը գրէ ժամանակին եւ նոյնիսկ մշակոյթէ դուրս դիտան-

ԻՄԱՖ-Ի ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծրագիր մը պատրաստուած է Հայաստանի բժշկական ասպետական շրջանի ուսանողներուն, կամ բժիշկներուն, մեծ մասամբ մանուկէանները, որպէսզի զանոնք վարժընթացները կատարեն Փարիզի եւ իր շրջանի հիւանդանոցներուն մէջ, որպէս ներքին բժիշկ կամ այդ պաշտօնը վարող: Այս վարժընթացները պէտք է նուազագոյն երեք ամիս տեւեն, առաւելագոյնը՝ մէկ տարի եւ բացառաբար աւելի: Հայաստանէն բազմաթիւ դիմումներ եղան, բայց հարկ էր 35 տարեկան ըլլալ եւ բժշկական ընդունելի պատրաստութիւն մը ունենալ: Առաջին զտում մը եղած էր, տեղւոյն վրայ, Հայաստանի վերոֆէյօրներուն կողմէ, կը մնային 25 դիմողներ (յետագային առաւել 2) եւ միայն 10 կարելի էր ընդունիլ:

Ուրեմն Յունուարին Հայաստան գացի, ԻՄԱՖ-ի վարչութեան խնդրանքով ուրիշ չորս անձերու հետ, պատասխանատու բժիշկներ, Առողջապահութեան նախարարութեան մօտ պաշտօնատար, ևլն.: Ճամբորդութիւնը լաւ անցաւ, բայց, մշուշի պատճառով չկրցանք Երեւան իջնել եւ ժամանեցինք Գիւմրի, առաւօտեան 1-ին: Բազմաթիւ ձեւակերպութիւններէ ետք, կարգադրութիւններ եղան, նորհիւ փորֆէյէօր Թամազեանի միջամտութեան կրցանք Երեւան հասնիլ եւ Մեթրոփոլ պանդոկը տեղաւորուիլ:

Յաջորդ օրը, Ֆրանսայի դեսպանատուն գացինք, ուր տեղի պիտի ունենար ընդունելութիւնը: Հոն, եկած էին արդէն տեղական հեռատեսիլի թղթակիցներ, որոնք մեզ հարցուփորձեցին, ի՞նչ էր մեր դերը Հայաստանի մէջ: Ընդունեցայ խօսիլ բայց, ոչ դեսպանէն առաջ: Արդարեւ, ան պարզեց մանրամասնօրէն մեր ներկայութեան պատճառները, չէջը դնելով ֆրանքեւհայկական բժշկական դործակցութեան վրայ: Ֆրանսերէն իր ելոյթը միժամանակ կը թարգմանուէր հայերէնի: Ան բացատրեց որ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ համագործակցութեան առաջին դործը բժշկական դործակցութիւնն է, Պօժոն հիւանդանոցին եւ Մքքայէլեան հիմնարկին, Անրի Մոնտոր հիւանդանոցին եւ Էրեբունի բժշկական կեդրոնին միջեւ: Նաեւ ընկերակցութիւններ Երեւանի բժշկական համալսարանին եւ Մարսէյլ – Միջերկրական համալսարանին միջեւ: Այսօր, նոր հանդրուան մըն է, քանի հայ բժիշկներ, մասնաղէտներ, որպէս ներքին բժիշկ պիտի երթան Փարիզի հիւանդանոցները: Պիտի աշխատին Ֆրանսացի մասնագէտներու պայմաններով, նոյն թեքնիքներով: Արդիական փորձառութիւն մը պիտի ստանան, որ թանկագին է երբ Հայաստան վերադառնան:

Ֆրանսական դեսպանատունը, Յունուար 10-ին եւ 11-ին, 10 մասնագէտներու դասը կատարուեցաւ 40-ի վրայ, Ֆրանսացի թէ հայ ձեռնհաս բժիշկներու դատակազմի մը կողմէ: Այդ դասը եղաւ առաւելաբար նկատի առնելով փըրանսերէնի իրենց ծանօթութեան աստիճանին վրայ: Դատակազմը ունէր հինգ Ֆրանսացիներ (մենք) եւ հինգ Հայեր: Հարցումները, անշուշտ, բժշկական էին: Առաջին օրը, հիւրերն եղանք Ֆրանսայի դեսպանատան: Խօսակցութիւնը կեդրոնացած էր Հայաստան – Ֆրանսա յարաբերութիւններուն վրայ: Դեսպանը յայտնեց թէ տարի մըն է, որ Երեւան է, այն զգացումն ունեցած է որ Հայ ժողովուրդը դիտէ թէ ի՛նչ կ՛ուզէ՝ աշխատիլ, բարգաւաճիլ, իրաւական երկիր մը կառուցանելու համար, արդարութեամբ, օրինաւորութեամբ, բայց, ամէն բանէ առաջ, խաղաղութեամբ: Իրիկունը հիւրերն եղանք տոքթոր Ա. Գուշկեանի էրեբունի հիւանդանոցի տնօրէնը, ճոխ սեղանի մը չուրջ: Վերջին օրը, որոշումները արուեցան միաձայնութեամբ

ՁԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԹԷՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

Բաժակ մը թէյ պատրաստել եւ բազկաթոռին մէջ հանգիստ տեղաւորուած խմել... Ահա արդէն իսկ հանդստացած, խաղաղած կը զգամ: Ծարաւը յագեցնող, միզեցնող, հականեխիչ այս հազարամեայ խմիչքը անսահման բարիքներով օժտուած է:

Ահաւասիկ ճիշդ եւ սխալ կարծիքներ՝ թէյին մասին:

1

Թէյը յանձնարարելի է նիհարցնող սընդիկականներու պարագային:

ՁԻՇԴ: Ո՛չ միայն անիկա քիչ կալորիաներ կը պարունակէ, այլ նաեւ միզեցնող է, ան կը նպաստէ մեր մարմնին թունաւոր նիւթերուն արտաքսման՝ մէզի ճամբով:

Բայց ըսենք, թէ ոչ մէկ թէյ կը նիհարցնէ, եթէ անոր կողքին աննպակաւոր մը չհետեւինք:

2

Թէյը կը պայքարի ծերութեան դէմ:

ՁԻՇԴ: Անիկա կը պարունակէ ֆլաւոնոյիտներ, որոնց ազդեցութիւնը քառապատիկ զօրաւոր է, քան՝ Սէ. կենսանիւթը, եւ կը պայքարի ծերութեան դէմ:

Ֆրանսական ուսումնասիրութիւններ փաստած են, որ քիչ քանակութեամբ, բայց հետեւողական կերպով կանաչ կամ

մեր կողմէ, ի վերջոյ, հայկական դատակազմին, ուր գլխաւոր դեր կը կատարէր Տոքթոր Թամազեան, որու հիւրերն եղանք վերջին օրը:

ՏՈՔԹ. ԺԱՆ ՄԵՏԱՔՍԵԱՆ (*)

(*) Իր պրտօնութեամբ, ամփոփում իր ֆրանսերէն յօդուածէն:

սեւ թէյ համդները պաշտպանուած կ'ըլլան «radicaux libres» կոչուածներէն, որոնք ծերութիւն կը պատճառեն:

3

Թէյը կը պայքարի քաղցկեղի որոշ տեսակներու դէմ:

ՁԻՇԴ եւ ՍԽԱԼ: Ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ կանաչ թէյը կը պաշտպանէ միզային եւ մարսողական դործարանները, իսկ սեւը՝ մորթը, թոքերն ու յամրաշղին: Բայց եւ այնպէս տակաւին վերջնական եզրակացութիւններու յանգած չեն:

4

Թէյը յանձնարարելի չէ սրտի հիւանդութիւն ունեցողներուն:

ՍԽԱԼ: Շատ աղքատ՝ սոսիոմով, թէյը բոլորին թելադրելի է: Միւս կողմէ, անոր պարունակած «թէյին» նիւթը կը նօսրացնէ արիւնը եւ կը նպաստէ երակներուն ճկունութեան:

Հետեւողական կերպով թէյի սպառումը, հաւասարակշռուած ուտելիքի մը (լուդէ զուրկ) կողքին, կը կանխարդիլէ սրտի կաթուածները, իսկ անոր փոլիֆինոլները կ'արդիլեն քոլեսթերոլին թափանցումը արեան մէջ:

5

Թէյը ակռաները կը պեղեցկացնէ:

ՁԻՇԴ, ՍԽԱԼ: Թէյին բանիները ակռային վրայ սրճագոյն արատներ կը դոյացնեն: Բայց անոր պարունակած ֆլորիդը ակռաները կը զօրացնէ եւ կը պաշտպանէ փտախտէ: Զափազանցելու պարագային ֆլիորը կրնայ հակառակ ազդեցութիւն դործել:

6

Թէյը նուազ դրդռող է, քան սուրճը:

ՍԽԱԼ: Թէինը քաֆէյինին համահաւասար դրդռիչ յատկութիւններ ունի, ահա թէ ինչո՛ւ զայն կը խմենք առաւօտեան եւ ժամը 5-ին, եւ ոչ՝ երեկոյեան: Բայց եւ այնպէս թէյինը նոյնքան ծանր չէ ստամոքսին, որքան քաֆէյինը:

7

Թէյը կը դժուարացնէ հանքայիններու ներծծումը մեր մարմինին մէջ:

ՁԻՇԴ: Շատ խմելու պարագային (օրական վեց դաւաթէն աւելի), բանիները արդելք կ'ըլլան կիրի եւ երկաթի ներծծման, բայց եթէ անոր մէջ քիչ մը կաթ կամ կիտրոնի չերտ մը աւելցնենք, հարցը կը լուծուի:

Կիտրոնին ասիտ ասֆորպիքը կը նպաստէ մարմինին կողմէ երկաթի ներծծումին:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

15

– Տեա՞ռ, Զապէլ, ի՞նչ պահուած դոհար մը ունէինք մեր մէջ առանց գիտակցելու, – ըսաւ Պեոիկեան՝ իր ընկերուհին դառնալով:

Օրիորդ Զապէլ հաւանութեան նշան ըրաւ: Ան տխուր էր: Մելինէին երկին ալ չէշտը, Պեոիկեանին յուզուած մըտիկ ընելը, իր կամքէն անկախ կսկծացուցած էին իր սիրտը: Չէր ներեր ինքն իրեն իր այդ տխրութիւնը. ի՞նչ իրաւունք ունէր: Երիտասարդուհի մը, երբեք դեռ երախայ, իրաւունք չունէ՞ր կեանքի սեմին առջեւ յուզումով, սպասումով նայելու գալիքին, իրաւունք չունէ՞ր իր սպասումները երդով արտայայտելու; Ինքն ալ հիացումով մտիկ ըրեր էր Մելինէին երգը, ինքն ալ սքանչացած նայած անոր անկեղծ դեղեցկութեան: Ինչո՞ւ Պեոիկեան, որ երիտասարդ էր, չպիտի տպաւորուէր, մանաւանդ երբ նկատեր էր, որ աղջկան դեղեցկութիւնը լոկ չրջանակ մըն է անոր

մխա հոդեկան արժանիքներուն:

Երբ հիւրերը մեկնելու մասին կը խօսէին, Ծովինար առաջարկեց, որ չուտ չուտ զան իրենց, քանի որ մինակ են, ընտանիք չունին:

– Մինակ չեմ, – ըսաւ Պեոիկեան՝ Զապէլի ձեռքը բռնելով. – Աւոր պէս թանկագին քոյր մը ունիմ ես:

Ան «քոյր» բառին վրայ մանաւո՞ր չեշտեց թէ՞ Զապէլին այնպէս թուեցաւ, բայց իր աչքէն չվրիպեցաւ, որ Մելինէին դէմքը իր հազած հազուստին գոյնն առաւ «քոյր» բառը լսելով, եւ որ անոր զարմանալի աչքերը հարցական դարձան դէպի հեռաւոր կէտ մը, որ մի՞այն իրեն կ'երեւար...

Պեոիկեանին եւ Զապէլին յարաբերութիւնները, հակառակ դեղացիներուն նթադրութեան, զուտ ընկերական էին: Պեոիկեան տեւէ ժամանակ, եւէ խօսք կամ ակնարկ թոյլ չէր տուած իրեն, որ ընկերական սահմաններէն դուրս եղած ըլլար: Զապէլ պատճառ չունէր Պեոիկեանէն ակնկալութիւններ ունենալու սիրային հարցի չուրջ: Բայց հինդ – վեց ամիսներու մտերմական կեանքը ,իրենց դրեթէ անբաժան ըլլալը Զապէլին կեանքի ճամբուն վրայ, ապագայի վերաբերմամբ որոշ չոդեր էին նետեր: Պեոիկեան իրեն չատ անդամ «քոյի Ջան» կ'ըսէր փոխանակ անունը տալու, թերեւս նկատած ըլլալով որ օրիորդը անտարբեր չէր իր նկատմամբ եւ չուզելով յոյսեր ներշնչել անոր:

Պեոիկեանի ծրագիրները ծանօթ էին Զապէլին՝ վերադառնալ արտասահման, չարունակել ուսումը եւ Երկիր վերադառնալով ամբողջովին նուիրուիլ իր ժողովուրդին ապատագրման գործի:

– Ի՞նչ ունի իմ քոյի Ջանը, – ըսաւ Պեոիկեան՝ Օրիորդ Զապէլի մօտենալով մեղմութեամբ. – Ինչո՞ւ սեւ ու մութ ամպեր պատեր են ճակատդ Ալադեադի նման...

– Բայց ընա՛ւ տխուր չեմ: Կը մտածէի, ընդհակառակն, ձեզ երեքդ ալ, վաղը դէշ չեր իմ համեստ սենեակս հրաւիրել՝ այս իրիկուան հաճելի ժամանցը չարունակելու համար: Խթումբ հոս տօնեցինք, Ծնունդը ինձ մօտ կը տօնենք:

Մելինէ ուրախութենէն ծափահարեց:

– Երթանք, մայրի՛կ, քեղ լաւ մը կը փաթթեմ տաք չալերու մէջ: Չես մսիր... Երթա՛նք:

Մայրը լսել անդամ չէր ուզեր: Յորեկը դուրս չէր ելլար, դիշե՞րը դուրս պիտի ելլար, ան ալ այս ցուրտ ձմեռը: Աղջիկն ալ չէր կրնար երթալ. մինակ անյարմար էր դիշեր տանեն:

Մելինէն օգնութեան կանչող նայուածքով նայեցաւ Զապէլին եւ Պեոիկեանին:

– Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ դուք ալ դայիք, – ըսաւ Պեոիկեան. – Գալով Օրիորդ Մելինէին, ես կ'ընկերանամ իրեն եւ կը բերեմ ձեզ կը յանձնեմ դինքը:

Ծովինար կը տատանուէր: Ինք բաւականին ազատամիտ էր, բայց «գիւղայինները ի՞նչ պիտի ըսեն»ը կը մտահոդէր դինք:

Զապէլ ինքն ալ մօտեցաւ Ծովինարին.

– Այնպէ՛ս ուրախ պիտի ըլլայի, եթէ Մելինէն դար վաղը իրիկուն մեզ հետ ժամանակ անցընելու: Երիտասարդ աղջիկ է, կեանքով լեցուն, բանատարկեալի կեանք մը վարել կու տաք իրեն: Պիտի թոյլ տաք, չէ՞...

Վերջապէս, Ծովինար տեղի տուաւ:

Հիւրերուն երթալէն վերջ, Մելինէ իր սենեակն ելաւ: Երջանի՛կ էր: Բան մը լոյսի ճառագայթի մը պէս կ'անցնէր աչքերուն առջեւէն: «Քոյր»ը, իր քոյրիկն է միա՛յն, իր բալի Ջանը: Ուրեմն, ինքը կրնայ, առանց իր սիրած Օրիորդ Զապէլին դաւաճանելու վախին, երազե՛լ, երազե՛լ թեւերուս եւ յուսալ...

Մելինէ, հակառակ ցուրտին, բացաւ պատուհանը: Ծովը, գեղեցիկ Մարմարան, երկու քայլ հեռուէն իր ալիքները կը նետէր դէպի ափ: Տեսարանը չատ ծանօթ, չատ մտերիմ էր իրեն, բայց այդ դիշեր քան մը փոխուած էր, ալիքները աւելի մեղմ էին ափին վրայ փշրուած ժամանակ ու կը մրմնջէին. «Ցուսա՛... յուսա՛»...

16

Շուտով դիւղացիները զարմանքով տեսան, որ Մելինէն ալ կը մասնակցէր տեսուչի եւ Օրիորդ Զապէլի պտոյտներուն, մանաւանդ կիրակի օրերը:

«Մելինէն չի քալեր, կը թռի» կ'ըսէին անոնք՝ գլուխնին տխրութեամբ չարժելով: Մելինէն իրենց գիւղին մէջ ծնած՝ քիչ մը իրը իրենց աղջիկը կը նկատէին: Այս մտերմութեան պատճառո՞վ էր արդեօք որ ան յիմարաբար մերժած էր Տիար Գալուստեանի պէս հարուստ մարդու մը ամուսնութեան առաջարկը: Ո՞ւր պիտի երթայ այս ճամբան: Մայրը գոնէ ինչո՞ւ խելքի չէր բերեր իր աղջիկը:

(Շար. 58)

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef
d'établissement
pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
ARMENOUCHE

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)

Տրամ
Հինգ Արար

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16–ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

L'UGAB-FRANCE
et LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent

une présentation-vente de l'ouvrage de

GERARD CHALIAND

MEMOIRE DE MA MEMOIRE

le vendredi 4 avril à 20 heures 45

au Centre Culturel A. Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(métro Courcelles)

—— Entrée libre ——

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

— ՄԵԾ ՊԱՀՔ —

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26
Ի.Դ. օր Մեծի Պահոց, Մխիթարեան Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

***

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻՋ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկտեմբերի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին։

***

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Արեւագալ ժամը 9·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

***

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ* 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Միոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ԵՒ

ԷՄԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

Նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դասական կազմ՝

Մովսէս Պէաճեան
Յովհաննար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ձեղ կը հրաւիրէ

Միջիկի

տարեկան ասանդական իր ճաշին
կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30–ին
Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ։
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը Հետեւեալ թիւերով։ –
04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»

le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars
en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

***

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

***

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

***

La Section «SEVAN» de Vienne
organise
UNE

VENTE VIDE GRENIER DE PRINTEMPS

Dimanche 6 avril de 14h à 19h
à la M.C.A. de Vienne

Participez nombreux à cette action de bienfaisance en vendant ou achetant divers objets :

bibelots — objets décoratifs — vaisselles — livres — CD — tableaux — objets artisanaux — bijoux etc . . .

Restauration sur place ou à emporter

Renseignements et inscriptions pour participation :
avant le 31 mars
au **04 74 53 25 91**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 27
JEUDI
27 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·653 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·653

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՀՈՎԻՒԸ

Հարցականը թեւաղրուեցաւ իրաքի պատերազմին քաոսին մէջ տեղ գտած հայկական տխուր իրականութենէն: Ամբողջ հօտ մը անգլուխ ձգուած է կրակին ու մահուան դէմ որոնց ստուգութիւնը աչք ծակելու յստակութեամբ կ'ներեւէր ամիսներ առաջ լսկ: Ու հարցումին չափ արտառոց կը հնչէ պատասխանն ալ. «Հովիւը մեկնած է Ամերիկա ուր կը գտնուի ամիսներէ ի վեր»:

Տեղեկութիւնը ընդվզումի, ցասումի արդար չեչտով հասաւ կրակին տակէն, հարց տալու համար թէ ներկայի պայմաններուն մէջ ո՛վ պէտք է մտածէ իր հովիւէն լքուած հօտին մասին. եւ ըսել որ նոյն արդար ցասումը կը տարածուէր թեմին տէր պապային մինչեւ էջմիածնի գահակալին վրայ: Իրաքի հայութեան աւելի քան մտահոգիչ կացութեան տեղեկատուն՝ իրաքահայ Սեպուհը, պարբերական լմականերով արթուն կը պահէ Սփիւռքի ու նաեւ Հայաստանի մեր չբոլանկներուն սիրտհատնումն ալ, զարմանքն ու զայրոյթն ալ:

Իսկ այդ բոլորին դէմ համոզիչ ընդլայնումէն յատկանիշէ զուրկ էր տրուած պատճառաբանութիւնը թէ Իրաքի առաջնորդը ԱՄՆ կը գտնուի, բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւն ապահովելու նպատակով... Նոյնն էր պարագան, անոր մօտալուտ վերադարձին լուրին:

Իրաքահայ Սեպուհը որ համայնքային պաշտօնի տէր մէկն է ու կը տեղեկագրէ «բազմաթիւ իրաքահայեր»ու կողմէ, հակնալի է որ հաւատք չընծայէ թէ՛ օժանդակութեան պատճառաբանութեան, թէ՛ վերադարձի հաւաստումին: Մանաւանդ որ Մարտ 21 թուակիր անդրերկիր լման մը, ղրկուած՝ ԱՄՆ–էն, Սիմոն Գաբրիէլ ստորագրութեամբ, ձախաւեր մէկ պաշտպանողականը կ'ընէր Իրաքի առաջնորդ Աւագ Արք. Աստուրեանին, դինք նմանցնելով պաղատու այն ծառին որուն քար նետողները չատ կ'ըլլան...:

Իրաքի հայութիւնը առանց պատերազմի մը պայմաններուն ալ օժանդակութեան կարօտ էր, ինչպէս դժուար չէր եղրակացնել երկրին ծանօթ կացութենէն: Սակայն, Պաղտատէն այսօր հասած լմակաները օժանդակութենէն ալ առաջ, տիրութեան, տիրոջ կարօտը կը մատնեն. կը բողոքեն հանդէպ՝ բացակայութեան դիրքի մը, դէմքի մը զոր մեր պարագայականին փարած սովորութեամբ այնքան կը սիրենք «հովիւ» կոչել...: Իր հօտը տարտափին դէմ առանձին ձգած առաջնորդը, կամ անոր վերադառները, փոքրաւորները, կը մտածե՞ն արդեօք թէ ո՛ւր կրնան «վերադառնալ» երբ այդ հօտը հովիւի նոր հայեցի մը ընտրէ իրեն համար: Կամ ո՞վ կ'ըլլայ նման խոտորումի մը բուն մեղաւորը:

Մեր հեռաւոր ու մօտաւոր անցեալը լեցուն է Աւագ Արք·ի հակադիր տիպարներով: Կը բաւէ բանալ Թէոդիկին «Գողգոթա հայ հոգեւորականութեան» հատորը, գտնելու համար մահուան տանող ճամբուն վրան ալ, մահուան մէջ ալ իրենց հօտէն անբաժան մնացած հովիւները. անոնք որոնք «իրենց հօտին հետ պատարագուեցան Ցեղին մարտիրոսութեան Golgotha»ին վրայ, անպարտ պահելով Հայ – Քրիստոնեայ անունին»:

Օրինակնե՞ր: Գոնիա – Հալէպ – Տէր Զօր ճամբով 1916–ին Պաղտատ աքսորուած Պոլսոյ Զաւէն պատրիարքը, Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն մասնակից Սահակ Քհնյ. Միրոյեանը, Նիկոմիդիոյ ծերունազարդ առաջնորդ Ստեփանոս Արք· Յովակիմեանը որ «ձըշմարիտ առաջնորդի տիտղոսը տառապէս կ'արժեցնէ, կամովին խառնուելով առաջին կարաւանին (Յունիս 24, 1915)», Մարբերդի Տոքէն Քհնյ. Համբարձումեանը որ «կճած 85 տարիներու բեռին տակ, կ'իյնայ իր հօտին առաջէը, գըլուխը բաց, ալեփառ մօրուքը հովէն տարուբեր, խելայեղ վիհակի մը անմատուր»:

Այս տիպարներուն ոգեկոչումը ա՛լ աւելի կը չեշտէ ամերիկեան կրակին տակ անգլուխ ձգուած հօտի մը նոյն այդ Ամերիկային օժանդակութիւն ապահովելու ձախորդ արդարացումը: Եւ ըսել որ մեր պատմութիւնը հարիւրներով, հազարներով կրնայ բազմապատկել առաջնորդներուն նմոյշները: Ձիշդ է, ժամանակները, բարքերը փոխուած են, ինչպէս հօտի եւ հովիւի յարաբերութիւնն ալ: Սակայն, անձնազոհութենէն մինչեւ անձնակեդրոնութեան տրուած օրինակը, կարելի չէ՞ր մինչեւ եղրով մը պատչաճիլ «արդիականութեան»:

Երէկուան ու ներկայի հակոտնեայ այս պատկերին անդրադարձը Իրաքի հայութեան ճակատագրին մտահոգութեան հետ, մեր օրակարգին կը բերէ երկար առենէ ի վեր անտեսուած, ամեհիներու, փառաւորումներու աղմուկով լռութեան մատնուած անդունդ մը:

Այն մէկը որ հետզհետէ կը լայննայ մեր հովիւներուն եւ հօտերուն միջեւ եւ ուրկէ մեր մեռեալներն ու ողջերը կը դողչեն.

«Ո՞ւր կ'երթայ հովիւը»:

Ա. Թ.

ԼՈՒՐԵՐ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Պատերազմը երթալով աւելի կը զօրանայ: Բայց կ'ըսեն աւելի դէշ պիտի ըլլայ վաղը, միւս օրը: Ամէն մարդ իր տունին մէջ է եւ կը սպասէ ե՞րբ ռումբ պիտի իյնայ: Ձայները չատ ուժեղ կու գան եւ տունը կը ցնցեն:

Ձեզի ըրած էի որ մեր առաջնորդ Աւագը Յունուար ամիսէն մեզի ձգեց գնաց Ամերիկա եւ ըսեր է վեց ամիսէն պիտի գայ: Հիմա ո՞վ է մեր պատասխանատուն: Կաթողիկոս չկա՞յ որ պատիժ տայ իրեն: Էջմիածինէն ուրիշ մէկը թող ղրկէին: Լուրերէն ըսին, որ Հռոմի Պապը իր դեսպանին ըսեր է որ Պաղտատ պիտի մնայ, եւ ժողովուրդին օգնէ: Անիկա ճիշդ է, ոչ թէ մեր Սրբազանին մեզի ըրածը: Այսօր հեռաձայն ըրինք եւ աեսանք որ Տէր Հայրն ալ ընտանիքին հետ փախեր է: Աս ի՞նչ տեսակ եկեղեցւի մարդիկներ են ասոնք: Հայաստանի Ամենայն Կաթողիկոսը պէտք է պատիժ տայ ասանկներուն: Աչքափ հայութիւն եւ մէկ հատ դլուխ չկայ:

Շատ Հայեր Ամման եւ Սուրիա գացին: Բայց ով որ կ'ներթայ աստեղէն, տունը կը պարպեն: Այսօր միայն դուրս ելանք հաց գնելու եւ հիմա նորէն սկսաւ կռիւը: Լաւ է լոյս կայ եւ հեռաճայնի գիծ, գոնէ լուր կու տանք մեր մասին հայ ժողովուրդին, աչխարհին չորս կողմը: Ամերիկայի «Ասպարէզ» թերթը կարդացի on line, տեսայ կը պաչտպանէ մեր Սրբազան Աւագը, եղեր ետ պիտի գայ: Ամօթ է ասիկա: Ինչպէ՞ս պիտի գայ. հոս կրակ կը թափուի ամէն տեղ: Ամօթ է «Ասպարէզ»ին որ կը պաչտպանէ Սրբազան Աւագ Աստուրեանին, իբր թէ ըսելով որ արձակուրդի գացեր է: Օգնեցէք մեզի որ աս պատերազմը կենայ: Ամէն տեղէն թող դրեն եւ կեցնեն պատերազմը:

ՍԵՊՈՒՀ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Մարտ 25

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԲՈՒՌՆ ԿՈՒԻՆԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱՀԱՐԻՒՐ ԶՈՀԵՐ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՑ ՊԱՂՏԱՏԻ ՁԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Իրաքի մէջ, ո՞ւր հասած են անգլեւամերիկեան ուժերը, որքա՞ն զոհ կայ, որո՞նք են այդ պոհերը, այս բոլոր հարցումներուն, կրելի չէ ստոյգ պատասխաններ գտնել: Կողմերը կու տան իրենց ուզած տեղեկութիւնները, ամերիկեան մեհեաններու դրծելակերպը, այսինքն՝ ապալրատուութիւնը եւ չինծու լուրերը թոյլ չեն տար որ ոեւէ մէկը կարենայ յստակ գաղափար մը կազմել կացութեան: Իրաքեան աղբիւրներն ալ, պարզ է, չանք պիտի թափեն որպէսզի բանակին եւ ժողովուրդին բարոյականը բարձր պահուի, բայց եւ այնպէս կարելի չէ քօղարկել որ անգլեւամերիկեան զօրքը լուրջ դժուարութիւններու կը բախի: Այս ուղղութեամբ հաչիւները բոլորովին սխալ ելած են: Զօրքերը բուռն ընդդիմութեան կը հանդիպին, Իրաքցի – ներու համար այս յարձակող բանակը չի ներկայացներ այն «աղատարարները» որոնց մասին կը խօսէր Պուշ...: Անորոշ էր, օրինակ, Մարտ 25–ին, Պասրայի վիճակը: Ամերիկացիք հաղորդեցին թէ քնակիչները (Շիի) սկսած են ապստամբիլ եւ կրակել իրաքեան ուժերու վրայ: Ցետադային, այս լուրը հերքուեցաւ եւ յաջորդ օրն ալ ոչինչ ստոյգ էր:

Բուռն կռիւներ տեղի ունեցած էին եւ կ'ունենային Նաճաֆ, Նասիրիյա: Ծանօթ չէ Ումգասրի կացութիւնը, թէեւ Բրիտանացիք կը պնդեն որ տէրն են քաղաքին: Նաճաֆի մասին, Ամերիկացիք խոստովանելով որ հակամարտութիւնը կատաղի է, կը յայտնեն նաեւ թէ 600 Իրաքցիներ մեռած են: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յստակ է այն է որ ոչինչ կ'ընթանայ ինչպէս Ուաչինկթըն նախատեսած էր եւ Արաբները կը մաղթեն որ ԱՄՆ նոր Վիէթնամի մը համը առնէ: Պաչտպանութեան նախարար՝ Ռ. Ռըմսֆելտ ստիպուեցաւ յայտարարել թէ պատերազմին վերջաւորութիւնը չէ այլ՝ սկիզբը: Ան կրնայ տեւել չարաթներ, ամիսներ, բայց եւ այնպէս յառաջդիմութիւնը արագընթաց է եւ աւելի քան 3500 Իրաքցի գերիներ կան: Արտաքին նախարարն ալ զոհ է գործողութեանց ընթացքէն, ընդունելով հանդերձ թէ հարկ է «դժուար օրերու» սպասել:

***

Պաղտատի, բայց նաեւ Մուսուլի վերայ ռումբերը կը չարունակէին տեղալ Մարտ 26–ին, մինչ աւազամրրիկը թեթեւցած էր, ինչ որ, դժբախտաբար, կը դիւրացնէր ռմբակոծութիւնները: Մինչ անգլեւամերիկեան զօրքերու յառաջխաղացը դանդաղած է դիմադրութեան պատճառով, ամերիկեան սպայակոյտի պետը բացատրած է որ այդ դանդաղութեան պատճառը կու գայ իրենց ռազմավարութենէն՝ խնայել քնակիչներուն..., այդ «խնայուած»ներուն մէկ մասը, նեռարեալ մահուկները, հիւանդանոցները լեցուցած են արդէն: Այդ խնայուածներուն մաս կը կազմէ նաեւ Պասրայի բնակչութիւնը, որ զրկուած ջուրէ, անուշդէ, համաճարակի վտանգին տակ է: Ըստ մարդասիրական կազմակերպութեանց «մարդկային աղէտ մը» կը սպառնայ:

***

Երկու Բրիտանացիներ եւս զոհ գացած են «բարեկամական կրակոցներու» (ֆըրենտլի ֆայրս): Հրատայլի վրայ կը պատնուէին, երբ նոյնանման ուրիշ հրատայլ մը կրակ բացուած է իրենց վրայ:

***

Իրաքի հիւսիսային շրջանի քնակչութիւնը ողբերգական կացութեան մէջ է:

8,5 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Բոլորովին անսպասելի (?) կերպով, Մարտ 25–ին, Ուաչինկթըն որոչած է 8,5 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը կատարել Թուրքիոյ, մինչ, կը գրէ «Ֆիկարո»յի տնտեսական յաւելուածը, Մարտ 26–ին, Էրտողան կը չարունակէ մերժել

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՊՈՒԱԾ ՔՐՏԱԿԱՆ ԳԻՒՂԸ»

Քրտական «Իզվեսթիա փոլիթիքա» օրաթերթը Մարտ 25–ի թիւին մէջ Հայաստանի քիւրտ փոքրամասնութեան տըրնչուած երկու նիւթ ունէր· առաջինը յետմահու հրատարակուած հարցազրոյց մըն էր Երեւանի ձայնասփիւռին քրտական հաղորդումներու մէկ պատասխանատուին» Ահմէտի Կոկէի հետ, երկրորդը նոյն փոքրամասնութեան մասին էջ մը:

Հայաստանի քիւրտ համայնքը որ անցեալին մինչեւ 70 հազար եղած է, այսօրուան 40 հազարով ալ երկրին մեծագոյն փոքրամասնութիւնը կը հանդիսանայ: Փոքրամասնութիւններու համակարգուծ մի խորհուրդի անդամ ու Քիւրտերու ներկայացուցիչ Գինեասէ Համիտ որ 1950–ին Աբովեանի մէկ գիւղը ծնած տըրտեսպէտ մըն է, լայն տեղեկութիւններ կու տայ· Քիւրտերը առաւելաբար խմբուած են Ալագեազի, Թալինի, Հոկտեմբերեանի շրջաններէը: Որոչ գիւղեր մինչեւ այսօր եղեկտրականութիւն, ջուր չունին. բայց ամէնէն մեծ դժուարութեան կը բախին կրթական գործունէութեան մէջ: Դասագիրքի նեղութիւն ունին, նոր նոր սկսած են վերջերս իրենց ընդունած լատինական այբուբենով դըպրոցական դիրքեր հրատարակել:

Երկրին տնտեսական դժուար կացութիւնը իրենց ալ նեղութիւն կը պատճառէ ու չատ մը Քիւրտեր Հայերու նման արտագաղթած են:

Քրտական հաղորդումներու մասին Ա· Կոկէի հետ կատարուած հարցազրոյցին էջին վրայ աննշան թուացող մանրամասնութիւն մը բաւական պերճախօս է, յատկապէս շրջանին քաղաքական ներկայ զարգացումներուն մէջ: Ա· Կոկէի ծանօթացման տողերուն մէջ ըսուած է թէ ան 1937–ին ծնած է Շամիրանի մէջ որ «Հայաստանի կապուած քրտական գիւղ մըն է»...

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-9-

ՇՆՈՐՀԱՒԱՆԴԷՍՆԵՐ

Ձեմ կարծեր որ սովետական շրջանին թերթի կամ գիրքի մը լոյս աշխարհ գալը մեծ եւ հանդիսաւոր հանդէսներու առիթ ստեղծէր:

Սփիւռքի մշակութային միութիւն կոչուած ժամանցի ակումբներէն ներածուած այս սովորութիւնը, այսօր լայն ծաւալ ստացած է անկախացած Հայաստանի մէջ եւ ճոխացած սովետական զարգացածքներով, հասնելու մինչեւ անձի պաշտամունքի, ստալինեան օրերու կարօտով...:

Անոնցմէ մի քանիին ականատես ներկայ գտնուեցայ, հեղինակներուն անձնական հրաւէրով: Ընդհանրապէս հինարկի մը առօրեայն կը նախագահէ որ տակաւին իր իմացական կարողութիւններուն տէր՝ տարեց ակադեմիկոս մը կ'ըլլայ գլխաւոր ներկայացնողը, եթէ նորատիպ հատորի մը մասին է խօսքը:

Հեղինակը, թեմին վրայ, ծայր աստիճան ամօթխածութեամբ, ծունկերը իրարու կպցուցած, գատապարտուածի երեւոյթ առած, պզտիկ ժպիտ մ'ալ այտերուն վրայ, կը սպասէ հանդիսականներու վճիռին, որ միշտ, առանց բացառութեան՝ կ'ըլլայ գերազրական: Եթէ ճարտարապետ է՝ կը համեմատուի Տըրդատի, Մոմիկի եւ առ նուազն Թորամանեանի հետ: Եթէ եկեղեցական է՝ ինքնաբերաբար Խրիմեան Հայրիկը կը գտնայ համեմատութեան եզրը: Եթէ Մխիթարեան միաբան է՝ համազօր կը գտնայ Ալիշանի կամ Զամչեանի: Եթէ բանաստեղծ է Թումանեանի, Իսահակեանի ժառանգորդ կը նկատուի... եւ այսպէս ներկաները գինովցած, երկար – երկար կը ծափահարեն, գնած գիրքերը ստորագրել կու տան, ուրախութենէն թէ ամօթէն կարմրած հեղինակին, կը սփոփուին ախորժարեր աղանդերներով եւ զովացուցիչներով եւ տակաւին բոլորովին չհեռացած սրահէն, կը կատարեն իրենց անձնական գնահատանքները որ ամէն անգամ չեն ներդաշնակուիր բեմէն լսուածներուն հետ:

Ներկայիս, ընկերային կեանքը այնքան անդոյն է, որ Երեւանցին ինչպէս սպանել չգիտնալով իր ձանձրոյթը, ստեղծած է նաեւ պարբերաթերթերու չնորհահանդէս: Ամէն թիւ որ լոյս կը տեսնէ, սովորաբար արտասահմանցի հովանաւորի մը մեկենասութեամբ, կ'արժանանայ ՇՆՈՐՀԱՒԱՆԴԷՍի, հեղինակներու ներկայութեան եւ եթէ յաջողին պատահական բարերարին սրտին լարերուն հասնիլ, ապահոված կ'ըլլան նաեւ յաջորդ թիւը նոյն պարբերականին: Եւ այսպէս առանց մտածելու թէ ո՞ւր կ'երթան, ի՞նչ իմաստ ունին չնորհահանդէսները, երբ գիրք կարդացող չկայ... եւ մասամբ մըն ալ իրաւացի կը գտնեմ կացութիւնը, քանի այնպիսի յիմարաբանութիւններ լոյս կը տեսնեն վերջերս, աւելորդապաշտական, հեթանոսական (իբրեւ թէ) մշակոյթի մը վերադարձ, հոգեբանութեան անունով դրուած ցնդաբանութիւններու, ցեղապաշտական եւ մտացածին աղանդներու նուիրուած բազմահազար էջերու, որ խորհրդային կարգ – կանոնին վարժուած ընթերցողը չփոթութիւն կ'ապրի եւ կը զոհանայ իր հօրմէն մնացած ընտանեկան դրադարանի հին հատորները թերթատել կամ լաւագոյն պարագային ռուս դասականներու ընթերցումին նուիրելով ինքզինք, մինչ իր երիտասարդ զաւակները համակարգիչի առջեւ են նստած օրն ի բուն եւ աւելի փոքրերը «Ալֆրէտի անենակի» անցուդարձերուն կը հետեւին կամ Կրանտ-Քէնտիի խամաճիկները կը դիտեն հեռատեսիլի կայանէն:

ՏՐՈՎԱԴԱՑԻ ՁԻԵՐԸ

Համերսոի Իլիականին առանցքը կը կազմի Տրովադայի ձիուն պատմութիւնը, ուր ապահ Յոյները, տիտանական չափերով փայտէ ձի մը նուէր կը ձգեն պաշարուած Տրովադացիներուն եւ առժամապէս կը հեռանան քաղաքի պարիսպներէն...

Մնացածը գիտենք թէ ինչպէ՞ս ձիուն մէջ պահուըտած զինուորները գիշերանոց կը յաջողին քաղաքին դռները բանալ եւ անառիկ Տրովադան, նուէրով մը՝ կը դառնայ քարուքանդ...:

Կրնայ ըլլալ որ վիպական ըլլայ միայն հնադոյն դրականութենէն եկող այս աւանդութիւնը, բայց հիանալիօրէն կը պատկերացնէ «նուէրներու» ի կարողութեան պարունակած վտանգները:

Անցեալները քիչ մը տաղնապած եւ կասկածանքով կարդացի հայ մամուլի էջերէն մէկուն մէջ, որ այս տարի ալ, Միացեալ – Նահանգները, 90 միլիոն տոլարի յատկացում կ'ընեն Հայաստանին, «որպէս մարդասիրական օգնութիւն»...:

Միշտ առեղծուած եղած էր ինծի համար թէ այսքան նուէր ո՞ւր կը վերջանայ, քանի մեր թերթերը առաջին մասը միայն կը յիշեն: Ոչ ոք հետեւած է անոնց կատարած ընթացքին:

Օգտուելով ունեցած մտերմութիւններէս, մեր երկրին տնտեսական քարճր ոլորտներու մէջ գտնուող անձերու հետ, կը պարզուի որ այդ յատկացումին 50 միլիոնը կը գրպանեն Միացեալ – Նահանգներու համար մեր հայրենիքին մէջ ծառայութիւն մատուցող հայ եւ օտար ամերիկեան հպատակութիւն ունեցողները, որոնց ամէնն օր կարելի է հանդիպիլ առաջին կարգի պանդոկներու գահլիճներուն մէջ: Աստուած միայն գիտէ թէ ինչ «գործ» կ'ընեն, կարեւորը այն է, որ յանուն աղքատութեան եւ չուտով սուվի եզրին հասած մեր մինուճար հայրենիքին, այս անկոչ «բարերարները» կրնան զեղխ կեանք մը ապրիլ (*):

***

Ձեմ կարծեր նոյնիսկ որ այդ գումարը մեր դրամատուները մտնեն. անոնք իրենց երկրին մէջ պէտք է ստանան իրենց վարձատրութիւնը:

Իսկ մնացեալ 40 միլիո՞նը ... որ իսկական նուէրի բաժինն է, կը տրուի ապրանքի տիտղոսի տակ: Ապրանքներ որ պէտք է ըլլան ամերիկեան, եւ գան Միացեալ – Նահանգներէն... մէկ խօսքով, մեր կարօտեալ երկրին նուէրը մը որ ծառայէ հիմնականօրէն ամերիկացի արտածողներու ... Տրովադայի փայտէ ձիուն նման բան մը, որ հազարաւոր տարիներ յետոյ, նոյն մեքենայականութեամբ կը կրկնուին:

– Ընծայաբեր Յոյնէն անգամ կը վախնամ – timeo danaos et dona ferentes, կ'ըսէ հին պատմիչը(*): Նոր պատմիչն ալ պէտք է միշտ հարց տայ թէ այս առատաձեռն յատկացումներուն, Տրովադեան փայտէ ձիերուն եռեւ ի՞նչ թաքնուած է արդեօ՞ք...:

Ի պատիւ մեր ժողովուրդին եւ անոր մեծահարուստ բայց ազնիւ զաւակներուն, պէտք է ըսել որ միակ իսկական օգնութիւնը՝ իրենց կատարածն է որ հարիւր տոկոսով կը մնայ Հայրենիքին:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ, ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ մարդ քիչ մը տուշադիր ըլլայ, կ'անդրադառնայ թէ ինչե՛ր կը պատահին մեր երկրին մէջ, որ առանց անդրադարձնելու, ամէն օր մեզ քիչ մը կը չեզեն մեր ինքնութենէն, զոհելով մեր դարաւոր արժէքները, համաչխարհայնացումի համայնակուլ մեհեանին...:

Այս երկրորդ անգամն է կը նշմարեմ որ ԱՐՄԷՆԻԱ պանդոկը որպէս աթոռ կը ծառայէ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՄԱՍՈՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ համախումբի մը: Հիւրանոց մը որ սեփականութիւն դարձած է աղանդաւոր ՄՈՐՄՈՆՆԵՐՈՒ, չեմ կարծեր որ այնքան հետամուտ ըլլայ դրամական չահեր ապահովելու մեր երկրին մէջ (որուն կարիքը երբեք չունի այդ աղանդը) բայց անոր փոխարէն հիանալի յենակէտ մըն է, նախակովկասեան լեռներու, այս աչքէ հեռու, եւ համակիր իշխանաւորներու մեղսակցութեամբ, կորսուած խաղաղ անկիւնին մէջ, գաղափարներու կոյս անդաստան, արեւմուտքի եւ իր խեղաթիւրուած ծէսերը եւ աղանդները տարածելու...:

Հոն էր որ պատահմամբ հանդիպեցայ փարիզեան հանրութեան վրայ ծանօթ հայ ամերիկահպատակ անձի մը,, որմէ ամէն ինչ կարելի էր սպասել բացի հայրենասիրական կարօտով մաչողի մը ուխտադնացութենէն...: Բնաւ չզարմացայ երբ յետագային խմացայ որ եկած է Երեւանի ամերիկեան համալսարանին մէջ, միամիտ ուսանողներուն եւ հիւրերուն ներկայացնելու ամերիկեան մշակոյթին գերազանցութիւնը, մարդկայնութիւնը, ժողովրդավարութիւնը, գերազանցօրէն աւելի վսեմ եւ մարդկային քան... Փըրանճականը որ «կեղծիքի վրայ հիմնուած» է եղեր... Կրնա՞ք երեւակայել թէ ի՞նչ յարմար նիւթեր են Երեւանցիին համար:

Կրկին ցաւ կը զգաս երբ իմանաս թէ պարզ ժողովուրդը չէ միայն որ կը հեռանայ Հայաստանէն, ապօրինի եւ վտանգաւոր ճամբաներով: Վերոյիշեալ «մարդասիրական» հաստատութիւնները, իրենց կեդրոններուն ճամբով կը գտնեն, կը գտնեն երկրին կարող երիտասարդութիւնը, կարելիութիւններ կը ստեղծեն մասնագիտանալու իրենց միջազգային կեդրոններուն մէջ (օրինակ Փեչտայ ՍՈՐՈՍ Հիմնարկ) լաւագոյն վարձատրութիւններու առաջարկներով կը դիւրացնեն անոնց արտագաղթը դէպի դրամատիրական իրենց երկրամասը, ու կը պարպեն նաեւ մեր երկիրը իր ապագայ սերունդէն...:

Այս աղէտին առաջքն առնելու համար, պետական ոչ մէկ մտահոգութիւն կը նշմարուի հորիզոնին վրայ ... տակաւին:

(*) Վիրգիլիոս

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿԱՑՈՂԱՑՈՂ ԵՐԳԵՐՈՒ ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

International Who's Who of Women և New Grove Dictionary of Music-ի զանազան խմբագրութիւններու մէջ:

Սիրվարդ Գարամանուկի երաժշտութիւնը խորապէս հայկական է եւ պիտուէստականօրէն հիմնաճայնային երաժշտութիւն մըն է, ճոխ իպական նըրբութիւններով, գեղահիւս ոճով եւ հարուստ զգայնութիւններով: Անոր գեղեցիկ մեղեդիներ յօրինելու բնատուր աղաղդին տւ չնորհին համար՝ դինքը կը դասենք մեղեդիականներու չարքին:

Խտասալիկը պատրաստուած է Հայաստանի Սայաթ Նովա մանկական երգչախումբի կողմէ, մեր անկրկնելի թաթուլ Ալթունեան զաւակներուն՝ Ժիրայր եւ Ռուբէն եղբայրներու աշխատութեամբ:

Առանց չափազանց խտասպահանջ ըլլու խոստովանինք թէ, ընդհանրապէս Հայաստանի ենթահողը, որուն ծոցին մէջ ծնունդ առած եւ կերտուած մանկական երգչախումբերը, ունկնդրին անզըսպելի յուզումներ կը պատճառեն, իրենց յատկանչական միահիւս միասնականութեամբ եւ ձայնային բազմերանգութեամբ:

Բարեբախտաբար նկատելի է որ այս խտասալիկին վրայ, չնորհիւ Ռուբէն Ալթունեանի բարձրաճաշակ դաչնակահրումին, գեղարուեստական նոր որակով գործիքաւորումը, կ'արժեւորէ երգչախումբին որակը, այս լուսաճաճանչ երգերու պայծառ ու խայտացող մեկնաբանութեանց թարգմանը ըլլալով կը կազմէ յաջող ամբողջութիւն մը:

Արդարեւ՝ Ռուբէն Ալթունեանի գործիքային ընկերակցութեանց յօրինումները, իւրաքանչիւր երգին կու տայ երաժշտական տարածք, ընդլայնելով ճոխ ու հարուստ դունաւորում եւ հնչականութիւն, ասոր վրայ աւելցնելով իմաստալից պատկերացում: Օրինակի համար, «Սեւ փիսիկ»-ի երգի ընթացքին քամանչան կատուի մլաւման թեթեւ ձայնը նոր մթնոլորտ մը կը ստեղծէ, «Թռչունը» ի յայտ կու գայ ուրիշ երաժշտական գործիքով, «Աքաղաղը՝ խրոխտ կշռոյթով, «Ընկոյզները) փայեայ «Քասթանեթ»ներով, «Մունդպի պանդակները»՝ քանոնները կու տան պանդակներու տպաւորութիւնը եւ այլն, եւայլն:

Խտասալիկի ունկնդրութիւնը կը սկսի հանդիսավարին հետեւեալ խօսքերով՝ «Ո՞վ է ըսեր, ե՞րբ է ըսեր, ո՞ւր է ըսեր, ճիշդը չեմ գիտեր, բայց լաւ է ըսեր, Զարը երդ չունի: Իսկ մենք մանուկներս, որ երգով կը քնանանք, երգով կու լանք ու կը խօսինք, անշուշտ չար չենք, չատ չատ ճարաճճի... եկուր դուն ալ մեզի հետ երգէ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկի խումբ մը պոլսահայ բանաստեղծներու խօսքերուն վրայ յօրինած մանկական այս երգերը...»:

Ու այսպէս մէկը միւսէն աւելի կատաղ, հաճելի, աւելի արագահոս կշռոյթով, աւելի զուարթ կամ հանդիսաւոր

ղոհարային պեղեցկութեամբ երգերը կը չարունակուին, ինչպէս «Դպրոցին», «Վարժարանին», «Սուրբ Մեսրոպի» եւ այլն, ձօնուած փոքրիկ երգերը զոյս կ'ըմբոշխնենք ամենայն սրտով:

«Կատու ունի՞ք ձեր տունը, կրկին հարց կու տայ հանդիսավարը, սեւ կամ ճերմակ, գունագեղ, ոտքերուդ քսուելով կաթ ու մածուն խնդրելով», կատունեքու, մուկերու համով հոտով երգեր, չմոռնալով միշտ նուագախումբի նուրբ մասնակցութեամբ:

«Մեղու ի՞նչ գործ ունի վը՛ղ վը՛ղ սեւեակիս մէջ այս մեղուն, պատուհանը բաց թացէք...», «մեղու»՝ իր մեղրամոմ անոյշ կշռոյթով մեզ կը հրապուրէ այս երգը:

«Թիթեռները» ձայնասփիւռ մեկնաղնուութեամբ, արցունք խլող յուզմնալից մեղեդի մըն է: «Զատիկ ճուտիկը» թեթեւահոգի, հիւթեղ, համով իր յաջող երկու մենակատարներով՝ խանդավառութիւն կը ստեղծէ:

Ու այսպէս երեսուներեք բուրումնաւէտ բանաստեղծութիւններով ու անսովոր թարմութիւն բերող հոգեկան խորունկ ապրումներու առաջնորդող զմայլելի եռաժեստութիւն մը կը պարուրէ ամէնուքը:

Մեծապէս դնահատելով եւ սրտագինս չնորհաւորելով Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկը իր այս օգտակար գործին համար, թելադրելով որ սոյն խոր – տասալիկը ոչ միայն հայ տուներէն ներս տեղ գտնէ այլ նաեւ մանաւանդ մեր վարժարաններուն մէջ:

Բ. Լ. Մ.

ՀԱԳԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Պուչը, Պուտինն ու Քոչարեանը օդանաւով կը ճամբորդեն: Օդաչուն կը յայտնէ որ յարժակը խանգարում ունի և օդանաւը քանի մը վայրկեանէն կ'իյնայ, կը չախչախուի, իսկ միայն մէկ անկարգել կայ օդանաւին մէջ: Երեք նախագահներէն միայն մէկուն փրկութեան հարցը կ'որոշեն քուէարկութեամբ լուծել: Կը քաշարկեն, Քոչարեան անկարգելը կը հագուի ու կը նետուի վար: Պուչը տարակուսած, կը հարցնէ Պուտինին. «Տարօրինակ չէ՞. երեք հոգի էինք, Քոչարեանը ո՞ւրկէ 30 քուէ ունեցաւ»:

*
**

Գերեզմանոցում թաղումից յետոյ, մեկնեցել է միայն այրին:

Գերեզմանափորը բահով ուղղում է հողն ու հարցնում անմխիթար կնոջը.

– Իսկ քանի՞ տարեկան էր հանգուցեալը:

– 80-ը բոլորել էր:

– Լաւ էլ երկար է ապրել: Իսկ դո՞ւք քանի տարեկան էք:

– Ես՝ 79:

– Իսկ դուցէ էլ իմաստ չունի՞ տուն վերադառնալ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹի Մէջ, Մարտ 11–ին, իր մահկանացուն կնքած է ազգային – քաղաքական ծանօթ գործիչ տոքթոր Անդրանիկ Մանուկեան: Ծնած էր Խարբերդ, 1910–ին: Իր հանրային գործունէութեան ամբողջ երկայնքին, որպէս մասնագէտ բժիշկ, ապա, հայ աւետարանական համայնքի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան պատասխանատու պաշտօններ վարած անձնաւորութիւն մը, յարգուած էր ամբողջ գաղութէն:

*
**

ՍՈՒՐԻՈՅ Խորհրդարանի անդամ ընտրըւած է, Մարտ 2 – 3–ին կայացած ընտրութեան ընթացքին, մէթր Մնպուլ Մնպուլեան, Բերիոյ թեմի թեկնածուն: 250 անդամներէ կազմուած Խորհրդարանին, Հալէպի նահանգին յաղթած 20 թեկնածուներէն մէկն է:

*
**

ՀԱԼԷՊի Ազաճանեան սրահին մէջ, Փետրուար 27ին, տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնախմբութիւնը, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութիւններու պետերուն: Սուրիոյ եւ Հայաստանի Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է վերապատուելի Աւետիս Պոյնէրեան: Գեղարուեստական հակիրճ բաժինէ մը ետք, բեմ ելած է օրուան բանախօս՝ Հ. Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան, միաբան Զմմառու եւ տեսուչ միաբանութեան Հալէպի ղըպրեվանքին: Ան հակիրճ կերպով ներկայացուցած է Վարդանանց ճակատամարտը: Անդրադարձած է այսօր հայ ընտանիքին եւ կրթարաններուն սպառնացող տկարացման երեւոյթներուն եւ նշած որ այդ վտանգէն փրկուելու եղրը՝ «Հայ մտաւորականութեան սրբազան պարտականութիւնն է հսկել իրենց տոհմային ու կրօնական դաստիարակութեան վրայ»: Արտայայտուած է նաեւ Բերիոյ թեմի առաջնորդը» Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, մէջբերելով Եղիշէ Արք. Դուրեանի մարդարէութիւններէն մին՝ «Բայց ինչ սէրդ հրապոյր՝ ինչ բոյր ուժ է նա որ քեզ հեռը կը տանի» վերլուծած է այդ տողերը եւ չեչտած թէ Գողգոթայի ճամբով է որ պիտի հասնինք յաւիտենականութեան: Երեկոյթը փակուած է պահպանիչով:

*
**

ՀՈԼԼՊի Լեւոն Շանթ սրահին մէջ, Փետրուար 22–ին, տեղի ունեցած է Ս. Օ. Խաչի Անի մասնաճիւղի դաստիարակչական յանձնախումբի վարչութեան մօտ աւանդ դարձած տարեկան հերթական ձեռնարկը «Գիտելիք եւ համոզութիւն» վերնագրին տակ, որ կը միտէր կանանց գիտելիքները հարստացնելու, մտային հորիզոնները ընդլայնելու: Բացման խօսքով ելոյթ ունեցած է յանձնախումբի վարչութեան ներկայացուցիչը՝ Ազնիւ Վարդանեան: Ապա, կատարուած է մըրցող խումբերու անդամներու ընտրութիւնը: Յանձնախումբին տեղեկացուած է Նելլի Պարսումեան բացատրած է մրցումին օրէնքները:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼի մէջ, Մարտ 5–ին, կալմակերպութեամբ Պոլսահայ Մկիկ Միութեան, տեղի ունեցած է, գործող մշակութային, եկեղեցական կազմակերպութիւններու եւ յանձնախումբերու աշխատանքներու ներկայացման հանդիսութիւնը: Օրուան նախապահուհին եղած է Ահունցիք քաղաքամասի քաղաքապետուհի՝ Նուչիկ Էլոյեան: Կանանց մի-ջազգային Օրուան առթիւ կազմակերպուած այս հաւաքոյթին առթիւ, Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի դրատարած յանձնախումբի պատասխանատու Նազան Արթինեան հակիրճ պատկեր մը տուած է Միութեան ու մասնաճիւղի ստեղծման եւ զանազան յանձնախումբերու աշխատանքներու զարգացման մասին: Ձեռնարկի ընթացքին դնահատանքի արժանացած են ներկայացուած միութիւններէն ներս վաստակ ունեցող կին անհատներ:

ԾՆԾՂԱՑԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

«Ակօս» շաբաթաթերթը (Մարտ 21) թուրք մամուլի «Աֆշամ» թեր – թին արտատպելով տեղ տուած է ծընդեանքներու վարպետ Սարգիս եւ Արման Թոմուրճուքի գործունէութեան: Երկու եղբայրները, որոնք իրենց հօր մահէն ետք շարունակած են անոր նախաձեռնած աստպարէզը:

Երկու եղբայրները նախ հետեւելով իրենց հօր իրմէ տարբեր աստպարէզ ընտրելու թելադրանքին, սկսած են ոսկերչութիւն ընել. սակայն, ծնծղայի չինուածքը աւելի դրաւիչ թուած է իրենց: Նախ մէկ եղբայրը, յետոյ միւսն ալ, որպէս աշկերտ սկսած են աշխատիլ իրենց հօրը հետ: Իսկ անոր մահէն ետք ամբողջութեամբ ձեռք առած են գործը:

Սարգիսին եւ Արմանին հայրը մինչեւ փակման թուականը (1977) եղած է այդ մարզին մէջ ամբողջ աշխարհի ծանօթ Զիլճեան հաստատութեան վարպետներէն: Երբ ծնծղաներու այդ հաստատութիւնը փոխադրուած է ԱՄՆ, ինք սկսած է նոյն գործունէութիւնը տանիլ, իր աշխատանոցին մէջ:

Այսօր Սարգիսին ու Արմանին պատրաստած ծնծղաներու 99%–ը կ'արտածուի 25 երկիրներու հասցէերով: 1984–էն ի վեր մշտական ներկայ են տօնավաճառներու, ներկայացնելով իրենց արտադրութիւնները: Կ'ըսեն թէ իրենք մէկն են աշխարհի այն երկու հաստատութիւններէն ուր ծնծղաները ձեռքով կը պատրաստուին: Առաջնակարգ այդ ծնծղաներուն քով կ'արտադրեն երկրորդ որակով ծնծղաներ ալ ,որոնք աւելի աժան են: Առաջնակարգերու գինը 200 – 250 տոլարի միջեւ է: Միւսները կը գործածուին առաւելապէս սիրող երաժիշտներու կողմէ:

Երկու եղբայրներուն տարեկան արտադրութիւնը 15 – 20 հազար ծնծղայի չափ է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՈՒՀԻ

16

Օրիորդ Զապէլ զանազան պատրուակներով չատ անգամ չէր մասնակցեր պըտոյտներուն՝ իր երիտասարդ պաշտօնակիցներուն, մինակ թողնելու համար, որոնք իր ներկայութեան ալ, թերեւս առանց գիտակցելու, ամէնէն աննշան նիւթերու մասին խօսած ժամանակ իսկ, իրենց ձայնով, նայուածքով, անչափելի ու անպարտելի երջանկութիւն մը կ'արտայայտէին:

Ատոր ուսուցչուհին, որ զղայրիկ բանաստեղծութիւններու հեղինակ էր եւ պահ մը գրիչը թողած էր գրածները ապրելու յոյսով, կրկին վերադարձեր էր իր գրչին եւ տետրերուն, քիչ մը աւելի դունատ, աչքերուն մէջ քիչ մը աւելի մռայլ չեչտով, բայց արտաքնապէս նոյնքան հանդարտ:

Դառնութիւն չէր զգար: Պետիկեանի վերաբերումը դէպի ինքը չէր փոխուած բնաւ: Ան նոյնքան զուարդուարանք եւ մտերմութիւն ցոյց կու տար, որքան առաջ, եւ կարծես ուրախ էր աւելի, երբ Զապէլ ալ ներկայ էր իրենց հաւաքոյթներուն եւ պտոյտներուն: Զապէլ սկսեր էր արդէն իր «քրոջական» դերը կատարել երկու սիրահարներու հանդէպ, որոնք, կը խոստովանէր, «ստեղծուած էին իրարու համար»:

Երկու սիրահարներու մէջ չպատահեցան, չարտասանուեցան պայմանաղրական խօսքեր: Կը զգային, որ աւելի երջանիկ էին քան ինչ որ կարելի է մարդկային բառերով արտայայտել, եւ թէ փայտէ փոքրիկ տան դրան առջեւ բաժնման ցաւն իսկ չէր յաջողեր նուազացնել իրենց երանութիւնը, որ անչափ էր:

Օր մը ընկակայ ծովեզերեայ գիւղերէն, Սան Սթեֆանօ գացած ժամանակ, Պետիկեանը տաժով բռներ էր Մելինէի ձեռքը եւ իրենց առջեւ երկարող ճամբան ցոյց տալով հարցուցեր էր.

– Պիտի ուզէի՞ր կեանքի ճամբան ալ այսպէս քալել ինձ հետ, Մելի՛նէ:

Պատասխանի փոխարէն, Մելինէ մօտեցեր էր երիտասարդին, վստահութեան, ինքնուիրումի աննման ձեւով:

– Բայց քալել, նոյնիսկ եթէ ճամբան դժուար է:

– Դժոխքի մէջէն ալ... միշտ... յաւիտեան:

Մտահոգ էր նաեւ Մելինէի մայրը: Ամէն անգամ, որ թերանը կը բանար յանդիմանելու կամ աղջկան ապագային մասին իր վախը ըսելու, աղջիկը կը լռեցնէր գինքը ականջին չընջալով.

– Ա՛խ, մայրիկ, ես այնպէ՛ս երջանիկ եմ, այնպէ՛ս...

*
**

Այդ երջանկին էր, որ Արան եւ ես հանդիպեցանք Մելինէին եւ մօրը, Զարոյի տունը: Ողբերգութեան նախօրեակին էր: Ամուսինս եւ ես հիացեր էինք այդ զեղիկ, չարաճճի եւ երջանկութենէն թըրուացուն աղջկան առջեւ:

Մայր ու աղջիկ եկեր էին Զարոյին յայտնելու, որ Պետիկեանն եւ Մելինէն, պլոդոցական շրջանէն վերջ, պաշտօնապէ սպիտի նշանուէին ու ամուսնանային՝ միասին արտասահման անցնելու եւ ուսանելու համար: Մելինէն ուզած էր, որ այդ երջանիկ լուրը առաջին իմացողը ըլլար իր Զարօ մօրաքոյրը, իր հոգեկան մայրը:

– Կարելի՞ է իր արձանը քանդակել եւ վարը գրել «երջանկութիւն», – ըսաւ Արան:

Իրաւունք ունէր, երջանկութիւնը մարմնացնող գեղեցիկ արձան մըն էր Մելինէն:

Զարօն ալ ուրախ էր: Ան չատ լաւ կարծիք ունէր Պետիկեանի մասին եւ Մելինէի համար աւելի լաւ կեանքի չէր կրնար երազել:

– Եթէ ամուսնանայէիդ վերջ պատճառ դառնաս, որ ամուսինդ հեռու կենայ հասարակական գործերէ, վա՛յ քեզի, ինձ հետ հաշիւ պիտի ունենաս, – ըսաւ Զարօն:

– Միասին պիտի աշխատինք, Զարօ մօրաքոյր, – պատասխանեց Մելինէն. – Պիտի տեսնաս թէ ի՛նչ լաւ պիտի աշխատինք: Ես քու հրամանիդ տակ, իսկ Պետիկեանը, պարոն Արայիի:

– Օրիորդ Զապէ՞լը ինչպէս է, – հարցուց Զարօն, որ չատ կը համակրէր աղջնոր:

– Մի՛չտ սքանչելի, մեծ քրոջ մը պէս է ինձ հետ: Կ'ըսէ որ չատ ուրախ է մեր երջանկութեամբ:

Զարօն թեթեւահատ գլուխը չարժեց: Բայց երջանկութիւնը լոյսէ քող մը ղրած էր Մելինէին աչքերուն, ան չնկատեց Զարօյին չարժումը ու չարունակեց պատմել թէ՝ ի՞նչպէս Զապէլ կը հոգայ զինքը, կ'օգնէ իրեն իր խորհուրդներով եւ առհասարակ որքա՛ն բարի է:

Մելինէի մօտալուտ նշանուիլը Պետիկեանին հետ, նպարավաճառ Գալուստեանին հոգիին մէջ չորնալու դատապարտուած չար հունտ մը ծլեցուց: Ինքնասիրութիւնը փիղիքական ցաւ պատճառելու աստիճան վիրաւորուած էր իր մէջ: Կը կսկծար նաեւ մինչեւ այն ժամանակ լուռ մնացած իր սիրտը: Ան այնքան վստահ էր, որ իր առաջարկը, ոչ միայն ուրախութեամբ, այլ եւ երախտագիտութեամբ պիտի ընդունուէր, որ ապագայի համար «սպանիական դղեակ»ներ կառուցանելէ զատ, գործնական ծրագիրներ ալ մշակած էր: Գրած էր իր վարձակալներէն մէկուն, որ իր չարկաբաժինը ապատէ, թէ ինք պիտի բնակէր հոն իր ընտանիքով: Հաշուստներ ապսպրած էր, մինչեւ անդամ իր նշանածին տրուելիք նուէրը գնած:

Գիտէր, որ պիւղին մէջ բոլորը պիտէին սիրացուի մը աղջկան կողմէ մերժուած ըլլալը: Տիրացուի մը աղջիկը մերժէ՛ գինք, միայն իր թոշակը ունեցող վարժապետի կարգ մը ընտրելու համար: Անտեղելի էր, պէտք էր այդպիսի հրէշային ընթացք մը իր արժանի պատիժը ունենար...

Երբ երկու նշանածները խնդալով, երջանիկ, իր խանութին առջեւէն կ'անցնէին, իրեն կը թուէր որ գինքը կը ծաղրէին: Բաւական էր, որ մէկը իր երեսը քիչ մը ուշադրութեամբ նայէր կամ ոեւէ խօսք ըսէր, որ անուղղակի կերպով յիշեցնէր իրեն եղած վիրաւորանքը, եւ ան կը տառապէր ու իր տառապանքը նոր ծիլեր արձակել կու տար իր հոգիին մէջ ծլած չար հունտին:

(Շար. 59)

(Շար. Ա. Էջէն)

62 հազար ամերիկացի զինուորներու ցամաքահանումը իր հողին վրայ: Սպիտակ Տունը կը ճղդէ որ Թուրքիա կրնայ այդ նուէրը օգտագործել վճարելու համար Ֆինանսական ծախքերը որոնք կապ ունին Թուրքիոյ կատարուած վոխատուութիւններուն հետ: Թերթին աշխատակիցը նկատել կու տայ որ ամերիկեան այս օժանդակութիւնը իսկական փրկութիւն մըն է Անգարայի համար, որուն տնտեսական վիճակը չատ խախուտ է: ԱՄՆ կ'օգնէ նաև Յորդանանի, Եգիպտոսի (300 միլիոն տոլար), իսկ Յորդանան կը ստանայ 700 միլիոն տոլար, ինչ որ Թերեւս մխիթարէ իշխանութիւնը որ բուռն ընդդիմութեան մը կը բախի ամերիկամէտ իր քաղաքականութեան համար:

Մարտ 25–ին, նոր բանակցութիւններ տեղի ունեցած էին Անգարա, ԱՄՆ–ու եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ ամերիկացի բանագնաց՝ Զալմայ Խալիլզատ յայտարարած է՝ «դժուար եւ բարդ հարց մըն է»: Ուշադրութիւնը, սկզբունքով, դէմ է Թուրք զօրքին Քիւրտիստան մուտքին, բայց, Արտաքին նախարար՝ Ա. Կիւլ ըսած է թէ Թուրքիա մինչեւ 20 քիլոմէթր մուտք գործելու միտք ունի, եթէ նոյնիսկ զաղթականներու հոսքի հարց չըլլայ:

***

Թ. Պլէր, Մարտ 26–ին Ուաշինկթըն գնաց Պուշի հետ պատրաստելու համար յետ պատերազմեան շրջանը:

Այդ առընչութեամբ արդէն, պայմանագրութիւններ կը ստորագրուին, ամերիկեան ամէն մէկ ձեռնարկութիւն կը ստանձնէ որոշ շինութիւն մը, նոյնիսկ եթէ այդ նախատեսուածը դեռ չէ քանդուած...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑիի երկու մանուկներ ըսպաննուած են (10 եւ 12 տարեկան աղջնակ մը եւ մանչուկ մը) Բեթղեհէմ, բախումներու ընթացքին:

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿի, ռուս մլիոնատէրը զոր Ռուսաստան կը փնտռէ խարդախութիւններու համար, ձերբակալուած, ապա ազատ արձակուած է Լոնտոնի մէջ: Ան, Անգլիա կը գտնուի 2000–էն ի վեր եւ ձերբակալման հրամանագրի մը ենթակայ է Այէրոֆլոթի եւ Լատա կառքերու վաճառքին մէջ գործած խարդախութիւններուն համար,

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ կամ տարեց անձ մը խնամք տանելու պատրաստ կին մը, գործ կը փնտռէ:

Հեռաձայնել՝ Սիրանոյշ Ալթունեանի
01 _ 39 _ 87 – 44 – 44

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԸՍԿՈՑԹԸ

Դասական կազմ՝

Մովսէս Պչաճեան
Յովհաննէս Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապունեայեան եւ Զիւղէ ընտանիքները կը յանձնարարեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մարտ 30–ին, Իսկ լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6, avenue Bourgain

իրենց եղբօր՝

ԹԱՆ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին չհշատակը յարգողներուն:

***

Այս տխուր առթիւ, Ապունեայեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վեթերան եւ վաստակաւոր ընկերուհի՝ Սվիս Գավէզեանի մահուան առիթով, Ցրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր քրոջ, եղբայրներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

Միջիաֆի

տարեկան ասանդական իր ճաշին
Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30–իի
Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը Հեռաձայն. –

04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef
d'établissement
pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահքի ամբողջ չրջանին, ՁՈՐԵՔ–ՇԱԲԹի երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՊԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 2
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ԿՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 9
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՑՐ ԿՀՆՑ. ԳՐԼԸՃԵԱՆ

***

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, փարիզի եւ փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՊԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ չրջանին ՁՈՐԵՔ–ՇԱԲԹի երեկոները ժամը 5–ին, Հոկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 2–ին,
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 9–ին:

***

Իսկ արեւադալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Արեւադալ ժամը 9·45–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին:

***

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՉԱՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սլոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ Եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ԿՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԿՀՆՑ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ԿՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 30, «Դատաւոր»ի կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալատեան» կիրակիին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»

le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars
en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

***

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

***

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

***

La Section «SEVAN» de Vienne
organise
UNE

VENTE VIDE GRENIER DE PRINTEMPS

Dimanche 6 avril de 14h à 19h
à la M.C.A. de Vienne

Participez nombreux à cette action de bienfaisance en vendant ou achetant divers objets :

bibelots — objets décoratifs — vaisselles — livres — CD — tableaux — objets artisanaux — bijoux etc . . .

Restauration sur place ou à emporter

Renseignements et inscriptions pour participation :
avant le 31 mars
au **04 74 53 25 91**

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 28
VENDREDI
28 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·654 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·654

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒ

Խ Ր Ա Խ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՂՏԱՏԻ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

14 ՄԵՌԵԱԼ, 30 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԻՐԱՔԵԱՆ ԶԱԿՆԿԱԼՈՒԱԾ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկացիք կը չարունակեն իրենց «սխալները» եւ «խելացի» որակուած ռումբերը, ըստ երեւոյթին, անխելք գործեր կը տեսնեն եւ «վիրաբուժական հարուածներն» ալ կը վերածուին աղէտի: Այսպէս, Մարտ 26, Զորեքշաբթի օր, երկու ռումբեր լնկան Պաղտատի ժողովրդական թաղամասի մը վրայ, որ ջերմկով եւ որու հետեւանքով 14 մեռեալ կար եւ 30 ծանր վիրաւորներ: Նոյն օրը, զոհերու հաշուեկշիռը 17 մեռեալ էր եւ 250 վիրաւոր: Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկացիք այս ձեւով չէ որ պիտի չահին իրաքի ժողովուրդին համակրանքը: Հոս ալ, կրկնենք հաշիւները սխալ էին, քանի Ամերիկացիները չեն ընդունիր ծաղիկներով որպէս վրկարարներ, ոչ իսկ Պասրա եւ Ս. Հիւսէյնի ընդդիմադիրներն իսկ ցոյց կու տան, որ նախ եւ առաջ ազգայնական են, հայրենասէր են եւ ոչ մէկ տեղ ակնկալուած ապստամբութիւնները ծայր կու տան: Այս գնացքով, ընդդիմադիրներն ալ Ս. Հիւսէյնի կողքին են այլեւս: Մնաց որ դեռ իրենց վիրաւորութեան մէջ է, ներկայ նախագահին հօր՝ Ճորճ Պուշի դաւաճանութիւնը 1991–ի Ծոցի պատերազմի առեն, երբ Ամերիկացիք երեսի վրայ ձգեցին քիւրտ եւ շիի ապստամբները, որոնք իրենց վրատահած էին եւ տասնեակ հազարներով անխնայ ջարդուեցան: Թ. Պլէր յայտարարեց՝ «այս անգամ, այդպիսի բան չենք ըներ»:

Սխալներու կարգին է նաեւ ամերիկեան ուրիշ յարձակում մը: Նասիրիայի մօտ, ամերիկեան ուժերը կրակ բացած են ամերիկացի մարինզներու վրայ, 40 վիրաւոր կայ, չորսը շատ ծանր վիճակի մէջ:

*
**

Մարտ 26–ին, Պուշ Ֆլորիտա գնաց եւ 30 վայրկեան տեւող ելոյթով մը ջանաց բարձրացնել բանակին եւ ժողովուրդին բարոյականը: Խոստովանեցաւ որ «ցնցում եւ սարսափը» որ քանի մը օրէն պիտի «աղատագրէր» Իրաքը տեղի չունեցաւ, բայց, կը չեշտէ կրտսեր Պուշ.– «ճամբան որու կը հետեւինք դիւրին չէ: Կրնայ նաեւ երկար ըլլալ: Գիտենք թէ ո՛ւր կ'երթանք, ճամբայ պիտի չխոխենք, մայր մայրէ եառք, կ'երթանք մինչեւ Պաղտատ, կ'երթանք մինչեւ յաղթանակ»:

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, Ամերիկացիք 26 մեռեալ ունեցած են: Ըստ նոյն աղբիւրներուն, 4000 Իրաքցի զերի կայ եւ Մարտ 26–ին ալ, կռիւներու հետեւանքով, Նաճաֆի չրջանը 1000 Իրաքցի մեռեալ կար: Ամէն կողմ, բուռն դիմադրութիւն մը ծայր առած է անգլոամերիկեան զօրքերը պարտին ռազմավարութիւն փոխել: Մարտ 27–ի առաւօտուն, Ամերիկացիք Խալիլայէն 1000 վայրաչու ղրկած են Հիւսիսային Իրաք, քանի չկրցան հոն մտնել ցամաքէն: Պաղտատի հաւատնական ճակատամարտն ալ կը մոտենայ, քանի ոչինչ պատահեցաւ ինչպէս ամերիկացի պինտորականները նախատեսած էին: Եւ եթէ Ս. Հիւսէյնի Հանրապետական Պահակազօրքը դիմադրէ կամ քաղաքային պատերազմ (կերիլլա) մը սկսի, որմէ Ամերիկացիք շատ կը վախնան, քանի բնաւ ծանօթ չեն այդ տեսակ կռիւներու:

*
**

Անգլեւամերիկեան տարակարծութիւն մըն ալ ծագած է յետ պատերազմեան չրջանին համար: Արդարեւ, Թ. Պլէր չրջանին որ Մ.Ա.Կ–ը «կեդրոնական դեր» մը ունենայ Իրաքի վերաչինութեան համար, բայց, Գ. Փաուըլ կրկնած է որ Միացեալ _ Նահանգները Իրաքի հակակչիռը Մ.Ա.Կ–ի չեն յանձներ, Ս. Հիւսէյնի տապալումէն եառ: Ան չեշտած է՝ «համապալման մեր ընկերակիցներուն հետ, խըմբման մեր ընկերակիցներուն հետ, այս հսկայ գործը չտանձնեցինք չկարենալ նաեւ հակակչռելու համար ապագայի ընթացքը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԲԱԶՈՒ ՉԱՅՐԱՑԱԾ Է ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ն. Սէզէրի կողմէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի վերընտրութեան չնորհաւորութիւնը դիւանագիտական միջադէպի մը պատճառ եղած է Անգարայի ու Բաքուի միջեւ: Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը Գուլիեւ ըսած է թէ վրդովումով դիմաւորած է այդ չնորհաւորութիւնը, զոր չի կրնար բացատրել, երբ Ռ. Քոչարեան ադրբեջանական հողերու գրաւման մասնակից դէմք է: Երկրորդ, ան հակաթուրք դէմք է եւ Հայերու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին նախաձեռնարկ:

Թուրքիոյ դեսպանը Իւ. Զէվիքէօզ բացատրած է որ իրենց չնորհաւորութիւնը «պարզ արարողակարգի արարք» մըն էր եւ նախագահ Սէզէրի նամակը քաղաքական ոչ մէկ իմաստ կը կրէր:

Հակառակ վրդովումին, Ադրբեջանի Արտաքին նախարարութիւնը բողոքագիր մը չէ ներկայացուցած Անգարայի:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 26 / 27)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ Կը ՔՆՆԷ Ս. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Սահմանադրական դատարանը Մարտ 26–ի աշխատանքի նիստին քննութեան առած է Ս. Դեմիրճեանի դիմումը որով նախագահութեան թեկնածուն պահանջած էր վիճարկել Մարտ 5–ի ընտրութեան արդիւնքները: Նոյն դատարանին մասին օրէնքը կը պահանջէ որ նման որոշումէ եառ քննութիւնը դնսի դիմումը ամէնէն ուշը քսան օր եառ:

*
**

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԿԷՍ ՄԵԹՐ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Մարտ 26–ին Սեւանի մակարդակը 1896·88 մեթր եղած է, ինչ որ 49 սմ. աւելի բարձր է (աւելի քան 500 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր) անցեալ տարուան նոյն օրուան մակարդակէն: Կը ըսուի որ չրջակայ սարերուն վրայ կուտակուած ձիւնի հաստ չերտը օդին ջերմանալով աւելի նպաստէ այդ բարձրացումին: Արձանագրուած բարձրացումը դրական ներդրումներ կ'ունենայ լիճին կենդանական աչխարհին վերականգնումին եւ վերարտադրութեան վրայ:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ ՄԷՋ

Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Դ. Տենղաձէ Մարտ 23–ին Ախալցխա զացած ու հոն դռնփակ հանդիպում ունեցած է Ջաւախքի մէջ նախագահի ներկայացուցիչ Մոսիաչվիլիի հետ: Ոչ նախարարը, ոչ ալ դինք ընդունողը մամուլին յայտնած են այցին պատճառը:

*
**

«ՀԻՆ ՋՈՒՂԱ _ ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԳԱՆՁԵՐ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Շարք մը կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ վիտաժողով մը տեղի ունեցած է Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններու քանդումին նիւթով: Եւլոյթներ ունեցած են Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Գիտութեան ակադեմիայի փոխնախագահ Վլադիմիր Բարխուդարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, արուեստաբաններ, ճարտարապետներ:

Նախարարը ըսելով թէ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կարեւոր նչանակութիւն կու տան դիտաժողովին, քանի որ ան ոչ միայն մշակութային, այլեւ քաղաքական իմաստ եւ բովանդակութիւն ունի: Ինք անցեալ տարի բողոքի նամակով դիմած է ԻՒՆԻՍԿՕ–ին. քննիչ ղրկած են ու քանդումը կանգ առնելու տպաւորութիւն գործած է, յետոյ նորէն վերսկսած:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՀԱՐԹԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԵՏ ՀԱՐՑԵՐԸ

Եւրոպայի Խորհրդարանին արտաքին գործերու յանձնախումբը սկսած է քննարկել Թուրքիոյ մասին Քրիստոնեայ Դեմոկրատ խումբի Հոլանտացի անդամ, խորհրդարանական Արի Օսթլանտէրի պատրաստած տեղեկագիրը:

Հոն տասնեակ մը կէտով ամփոփուած են այն բարենորոգումները, քայլերը, որոնք Թուրքիոյ կողմէ պէտք է կատարուին, Եւրոպայի անդամակցութեան համար: Այդ կէտերուն չարքին է Հայաստանի ու Հայերու հետ յարաբերութիւններու մարզը: Հոն ըսուած է. «Կիպրոսի Թուրքերը եւ Թուրքիա պէտք է յանդուգն որոշումներ տան, Հայաստանի չրջափակման վերջ դրուի, Հայերու հետ անպայման երկխօսութիւն հաստատուի, անցեալի հարցերը կարգաւորելու համար»:

Տեղեկագիրը Թուրք պետութեան հիմնաքար քէմալականութիւնը խոչընդոտ կը նկատէ երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան. որովհետեւ ան կը ծանրանայ Թրքական մշակոյթին եւ ազգայնականութեան միատարութեան, բանակին հզօր դերին, կրօնքի դէմ անզիջողութեան վրայ: Կ'ըսուի թէ Թուրքիա պետութեան կազմին մէջ չատ արմատական փոփոխութիւններ պէտք է կատարէ, աչխարհական իշխանութիւնները զօրացնէ, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը կազմալուծէ, Սահմանադրութիւնը հիմնէ ոչ թէ քէմալականութեան, այլ ժողովրդավար Եւրոպայի սկզբունքներուն վրայ, վերջ տայ չարչարանքի կիպրական, Քիւրտերուն աւելի լայն իրաւունքներ, իսկ ասորերէնի նման լեզուներուն ազատութիւն տայ, գաղափարի յանցաւորները ազատ արձակէ, կրօնական փոքրամասնութիւններու հանդէպ խտրականութիւն չկիրարկէ, եւ այլն:

Տեղեկագիրը Արտաքին գործերու յանձնախումբին քննարկումէն եառ պէտք է յղուի ընդհանուր ժողովին:

Թուրք մամուլը նիւթին անդրադառնալէ եառ կը դրէ թէ Եւրոպայի Խորհրդարանին որոշումները կիրարկութեան որեւէ ուժ չունին:

*
**

ՔԻԶ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԴՐԱՄ…

Եւրոպական Ձանձնախումբը, Մարտ 26–ին, առաջարկեց կրկնապատկել Թուրքիոյ եղած օժանդակութիւնը: Այս նուէրը կը միտի քաջալերել Թուրքիան որ «յարգէ միջազգային հաւաքականութեան չահերը» պատերազմին ընթացքին, այսինքն իրաքեան Քիւրտիստան չմտնէ: Փրոտի ապահովութիւն ստացած կ'ըլլայ Թուրք դեսպանէ մը որ բանակը միտք չունի յարձակման անցնելու Քիւրտիստան: Աւելի կասկածամիտ, Եւրոպայի Ընդլայնման պատասխանատուն կիւնթէր վերհէօկըն ազդարարած է որ «որեւէ ներխուժում Իրաքի հիւսիսը դէչ կ'ըլլայ» եւ նկատի կ'առնուի «քաղաքական այն չափանիչներու» կարգին, որոնք մաս կը կազմեն Թուրքիոյ անդամակցութեան պայմաններուն, որպէսզի այդ ուղղութեամբ բանակցութիւնները սկսին: Ձանձնախումբը նոյն օրը նախա _ անդամակցութեան «վերանայուած ռազմավարութիւն մը» ներկայացուցած է, առաջարկելով 250 միլիոն եւրօ 2004–ին, 300 միլիոն 2005–ին, եւ 500 միլիոն 2006–ին: 1 միլիառ 50 միլիոն եւրոյի այս յատկացումը «օդնութիւն մը չէ» կը չեշտէ կ. վերհէօկըն, այլ տեսակ մը պայմանագիր չօչափելի փոփոխութիւններու համար: Անգարա պարտի ջնջել չարչարանքը, յարգել փոքրամասնութիւններու քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքները, յարգել կարծիքի եւ հաւաքոյթներու ազատութիւնները, բանակը դնել աչխարհիկ իշխանութեան հսկանաւորութեան տակ եւ վերջ տալ Կիպրոսի բաժանման:

Այս պայմաններու կիրարկման վրայ պիտի դատուի Թուրքիոյ անդամակցութեան պատրաստութիւնը: Ժամադրութիւնը 2004–ի վերջաւորութեան է:

*
**

«ԱՅՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԵՐԸ ՉԷ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՍՊԱՅԱԿՈՑՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահը զօրավար Հ. Էօզքէօք կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած է հիւսիսային Իրաք զօրք մտցնելու նիւթին մասին: Ան ըսած է թէ Թուրքիոյ սպայակոյտը բոլոր պատրաստութիւնները ըրած, մտէն կը հետեւի դէպքերու զարգացման: Եթէ Իրաքի մէջ գտնուող Թրքական ուժերը հասնին կէտի մը ուր չկարենան արկելք ըլլալ սպառնալիքներուն, անկարելի չէ որ նոր ուժեր ղրկուին հոն: Սակայն, ատիկա իրենց «ռազմավարական դաչնակից»ին, ԱՄՆ–ու հետ համաձայնուած ձեւով պիտի ըլլայ:

Եթէ նման հաւանականութիւն իրականութիւն դառնայ, Թրքական զօրաբաժինները պատերազմելու, կամ գրաւելու նպատակով չէ որ Հիւսիսային Իրաք պիտի մտնեն: Հոն ապրող խմբաւորումներուն բարեկամական նեցուկ պիտի տրամադրեն ու ինքնապաչտպանութենէ տարբեր նպատակով ոչ մէկ բախումի պիտի մասնակցին:

Թուրք զօրավարը չեշտած է թէ ոչ մէկ պատնի նպատակ ունին եւ ոչ ոքի հանդէպ թշնամական զգացումներ: Թուրքիա չրջանին կարեւոր եւ ապահով մէկ երկիրն է եւ այդ յատկանիչները ատուերել, կրնայ արդիլել անոր չրջանի կայունութեան մէջ դեր ստանձնելու հեռանկարը:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-10-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իմ հետաքրքրութիւններս մանր բաներու կը վերաբերին, ընդհանրապէս պաշտօնական լուսանկարիչներու աչքէն վրիպող բաներ:

Ժամանումիս յաջորդ օրն իսկ ուզեցի Երեւանի Դինամօ մարզադաշտը երթալ. որուն բողոքած էի պատասխանատուներուն որ մուտքին առջեւ միայն ռուսերէն արձանագրութիւն կար: Աչքերուս չէի հաւատար... ՆՈՐ ՅՈՒՅԱՏԱԽՏԱԿ մը աւելցած էր ՄԻԱՑՆ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ: Ուրեմն կ'արժէ պայքարը չարունակել:

2003-ի ձմեռնային Երեւանը օրէ օր աւելի կը մօտենայ նախկին սովետական մթնոլորտին. ռուսերէնի եւ Ռուսաստանի վերադարձը զգալի է ամէն մարզի մէջ. ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, գովազդ, երգ, գրականութիւն, պաշտօնական այցելուներ գրեթէ մոռցնել տուած են անկախութեան առաջին տարիներու ամերիկեան ջնարակը որ համալսարանի բացումի տարիներու եւ համակարգիչներու ծաւալումով վայրկեան մը կարծել տուաւ թէ չուքի մէջ պիտի ձգէ ռուսերէնը:

Մագերը ներկած ռուսախօս միջին տարիքի կիները կրկին բազմացած են փողոցներուն մէջ, որոնք նոյնիսկ իրենց չնիկներուն հետ Պուշկինի լեզուով կը խօսին... կը թուի թէ աւելի անոյշ կը հնչէ անոնց ականջին:

Մաշտոցի վրայ, արդի նկարչութեան պետական պատկերասրահի պարտէզը, որ բաւական ընդարձակ էր, չքացեր է... տեղը զիջելով անճաշակ, տափակ չէնքի մը, որ վաճառատունի ալ կը նմանի: Նման ոճեւորութիւններ այնքան վիրաւորիչ են որ աւելի խորանալ չեմ ուզեր: Կ'ըսեն որ արուեստի տեսարան Հենրիկ Իգիթեանի գործն ըլլայ, որպէս նոյն թանգարանի տնօրէն... կրնայ ըլլալ, բայց արտօնութիւն տուողը քաղաքապետարանն է... ինչպէս ամէն տեղ:

Ուրիշ հրէշութիւն մըն ալ կանգնած է օփերայի պարտէզին թումանեանի փողոցին կողմը, ուր Հրանտ Մարգարեանի «Մելոտի» սրճարանի կողքին, գերեզմանաքարերու գոյնով, սառած մարմարեայ «տիսքօ ԱՏԼԱՆԹԻԴ» մը ընդարձակ տարածութիւն զբաւած է, աննկարագրելի ճարտարապետութեամբ, ընդարձակ ապակիէ պատերով:

Կարծէք թէ չուտով Խաչատրեանի յուշարձանը պիտի ծածկուի (ի պատիւ իր ծննդեան 100-ամեակի՞ն) նոյն օփերայի կողքին, Սայաթ-Նովա պողոտայի ուղղութեամբ, քանի հոն ալ խնամքով կապոյտ կերպընկալէ լաթերով ծածկուած ընդարձակ տարածութեան մը եւս, խորհրդաւոր չինութիւններ տեղի կ'ունենան...:

Անոր դիմաց, նոյն փողոցի կարգին, ուրիշ մեծ ծառատան մըն ալ քանդուած է, միշտ օփերայի պարտէզին մէջ, ... կ'ըսուի որ նախկին թաղապետ՝ Զուրաբեանի աւարի բաժինն ալ ա՛յդ եղած է: Ատուած դիտէ Լինայի հիմնադրամի չնորհիւ սկսուած աշխատանքներուն առիթով, որքան ապօրինի չինութիւններ պիտի յայտնուին, երբ բոլոր կապոյտ լաթերը վերցուին...:

Առնօ Բաբաճանեանի յուշարձանին պատուանդանը որքացած կը սպասէ իր տիրոջ որ տակաւին չէ հանդչած իր տեղը Օփերայի պարտէզին մէջ, անոր փոխարէն Հայրենիք վերադարձած է ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՇԱՆ զոյգ ձիերու վրայ, երբ ան պիտի զոհանար մէկ հատով ալ:

Աւելի հեռուն, էրեբունի թաղամասին սկիզբը, նոյնանուն թանգարանին առջեւ, ուղղութիւնս դրաւեց ԱՐԳԻՇՏԻ զոյգ ձիաւոր յուշարձանը, կանգնած սայլի մը վրայ, ամբողջութեամբ վարդագոյն տուֆ քարով կերտուած, որ յատուկ փայլք մը ստացած է շրջապատի ձիւնի սպիտակութենէն:

Ուրիշ տարածութիւն մը, զարձեալ կապոյտ լաթերով շրջափակուած, այս անգամ Խանճեանի վրայ պատրաստութիւնները կը տեսնէ ԱՁՎԱԶՈՎՍԿԻԻ յուշարձանին համար. ղրեթէ պատրաստ է: Արդեօք Ղրիմի հարուստ Հայու մը նուիրատուութե՞ամբ է. առ այժմ լռութիւն: Հիմա գրամ առողը կրնայ ուզած յուշարձանը կանգնել Երեւանի մէջ. եւ քանի որ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒ մէջ հարուստները անպակաս են ... կրնաք երեւակայել թէ դեռ ինչե՛ր կրնանք ունենալ Երեւանի մէջ:

Թումանեանի եւ Եղնիկ Կողբացիի խաչմերուկին, հրապարակի նման բացութիւն մը գոյութիւն ունի, ուր երեք տարի է ցուցատախտակ մը դրուած է... ԱՅՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՑ ՊԻՏԻ ԿԱՆԳՆԻ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ: Բարեբախտաբար ապառնիով ըսած է... ուստի Մխիթարեան Միաբանութեան Հիմնադիրը դեռ անորոշ ժամանակով կրնայ սպասել:

Թամանեանի յուշարձանին կռնակը, հոն ուր սկիզբ կ'առնէ մինչեւ յաղթանակի զբօսայդին բարձրացող երկար յուշարձանային աստիճանը, զետեղուած է սեւ մարմարով, մեծ չափերով Պոթէյրոյի «կատուն», նուէր Գայֆէճեաններէն: Սա երեւանի միակ քանդակն է, Գարրարայի նչանաւոր զոյգ ձեռքերուն հետ, որ սովետական չափանիշներէն դուրս կ'ելլէ: Մնացեալներուն նման, կարելի է, Սովետական նախկին միութեան անծայրածիր տարածքին ամէն փոքր եւ մեծ քաղաքներուն մէջ հանդիպիլ՝ սկսած Թիֆլիսէն, Բաքու, Ալմա Ատա, Տաշքենթ, Աշմաւիր, Վլադիվոստոք եւ այլն ... Միացեալ – Նահանգներէն առաջ, Սովետները փորձած եւ յաջողած էին համասվետացումի իրենց քաղաքականութիւնը, որու հետեւանքն այն եղած էր որ սովետական Հայաստանի քաղաքացին, մտածելակերպով չատ աւելի մօտ կը զգար ինքզինք Ուզբէկիստանի կամ Թիւրքմէնիստանի սովետական բնակիչին քան Պոլսոյ, Պէյրութի կամ Նիւ-Եորքի իր հայրենակիցին հետ... եւ տակաւին մինչեւ այսօր, կարելի չէ ըսել որ շատ բան փոխուած է: Եթէ արբանեակային հեռատեսիլով օժտուած էք, դիտեցէք պահ մը Հայաստանի մեր ներկայ դործիչներուն տիպարները, նոյնիսկ անոնց հայերէնը, առանց չրթները չարժելու, ռուսերէնի առոգանութեամբ դուրս կու գայ եւ Արեւմտահայերուս համար մեծապէս կը դժուարացնէ ընկալու-մը...:

Խանճեանը չրջապատող օղակաւոր պարտէզին մէջ Հին Հռոմն ալ (Ancient Rome), տեղ մը գրաւեր է, ընդարձակ, երկայնքին տարածուած սրճարան մը, ուր աչքի զարնողը հռոմէական կեղծ սիւներն ու իր երկնագոյն ծածկերն են: Սրճարանի նման եզակի ճարտարապետութիւն ունի ԿԱՆԱՉ ՃԱՆԱՊԱՐՀ կընդրկուած նոր կայանը, Քանաքեռի խճուղիին վրայ, որուն տէրը Դոդի Գագոն բլլալու է, քանի ունի դուրս ցցուած բոլորովին կապ չունեցող չամպայնըի կէս չէզ մը, որ տիրոջ արտադրութիւններուն ցանկին մաս կը կազմէ:

Ցունուար ամսուն Հայաստանը բացառիկ ցուրտ օրեր ապրեցաւ, նուազ 20 եւ մինչեւ 35, ինչ որ կը թուի բաւարար չէ եղած կարգ մը գլուխներ պաղեցնելու...

Առաւօտ մը անդրադարձայ որ Սարեանի պարտէզը շրջապատող գրեթէ մայթերու վրայ գտնուող, մարդահասակ դովազդներուն բոլոր ապակիները չարդուած էին... սա արդէն նոր երեւոյթ է Երեւանի համար: Ընդվզումի, պոռթկումի կատաղի արտայայտութեան նշաններ: Ընտրապայքարի պայթուցիկ մթնոլո՞րտն է արդեօք չարժառիթը, անդործութի՞ւնը, հեռանկարի բացակայութի՞ւնը... ո՞վ գիտէ:

Նոյն օրը, Աբովեանի վրայ նկատեցի կեռ խաչ մը, դուցէ առաջինը հայ հողին վրայ, որու տակը անպլէրէնով ՆՕ ԱՐԱՊՍ գրուած էր սեւ մելանով... իսկ եթէ Արաբները 1915-ին «Նօ Արմինիընզ» գըրէին? գրութեան հեղինակը պահ մը մտածա՞ծ է ազեօք թէ որքան հրէչային անելութիւն գործած է, հանդէպ անոնց որ մեզ ընդունեցան հարիւր հազարներով եւ տակաւին կը յարգեն որպէս հարազատ քաղաքացիներ...:

Աբովեանի զուգահեռ, Նալպանտեանի սկիզբը, ուղիղ թիւ 2-ին տակը, նոյն անպատասխանատու ձեռքը, նոյն մելանով, նոյն չափերով երկրորդ կեռ խաչ մը մրոտած է վարդագոյն տուֆին վրայ աւելցնելով Հայլ Հիթլէր...:

Մանր բաներու հանդէպ հետաքրքրութիւնս ինձ կը մղէ, մայթերու երկայնքին, հեռախօսի անգործածելի տուփերուն, էլեկտրական սիւներուն վրայ փակցուած ԱԶԴԵՐուն յատուկ ուշադրութիւն դարձնել: Քաճախ հոն կը հանդիպիմ քաղաքացիներուն խօսակցութիւններուն, մտահոգութիւններուն, կիրքերուն դրաւոր արտայայտութիւնները, եւ նաեւ գովազդային ձրի բեմ մը, ուր կը յայտարարուին զանազան դասընթացքներու արձանագրուելու կարելիութիւններ եւ գիներ, դուշակութիւն կատարող գրասենեակներ, չար աչքերէն հեռացնող հրաշագործ անձերու հասցէներ եւայլն...:

Սա մէկը, գունաւոր տպուած (սեւ-կարմիր) ուշադրութիւնս գրաւեց.

– ԹՈՒՐՔ – ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ» ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԱՐԴԻՒՆՔԸ – վերնագրով. սեւով կղմինակի մեծատառ կը կարդամ – ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՀԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆ – որուն կը հետեւին ութ թուարկումներ.

– 2002, Սեպտեմբեր 7, Պոլիս Թուրքիա
Պայթեցուել է Պաքըրգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:
– 2002, Յունիս 27, Պոլիս Թուրքիա
Պայթեցուել է Գանտիլլիի Եկեղեցին:
– 2002, Ցունիս 22, Պոլիս Թուրքիա
Պայթեցուել է Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:
– 2002, Մայիս 20, Գան – Ֆրանսիա
Պայթեցուել է Հայաստանի դեսպանին աւտոմեքենան:
– 2002, Մայիս 9, Լոնտոն – Անգլիա
Պայթեցուել է Հայաստանի դեսպանատունը:
– 2002, Ապրիլ 13, Ալֆորվիլ-Ֆրանսիա
Պայթեցուել է Հայոց ցեղասպանութեան յուշարձանը:
– 2002, Մարտ 28, Կրընոպլը-Ֆրանսիա
Պայթեցուել է Հայոց ցեղասպանութեան յուշարձանը...

Հայրենասէր եւ ազնիւ բարեկամուհի մը, առաջարկեց ինծի որ հանդիպում ունենամ Հայաստանի ՍԼԱՒՈՆԱԿԱՆ ՀՄԱՍԱՐԱՆԻ աշակերտութեան հետ, ուրկէ կը դասաւանդէ արդէն մի քանի տարիէ ի վեր:

Գիտէի որ Երեւանը ունէր իր ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ փառաւոր կեդրոն բազմած Բաղրամեան պողոտայի վերջաւորութեան, չքեղ կառոյցի մը մէջ: Տեսայ նաեւ անոր նորակառոյցները, նոյնքան չքեղ, Ալեք Մանուկեան փողոցին վրայ, պետական համալսարաններու չարքին:

Հետուէն տեսած էի նաեւ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆի չէնքը, քաղաքին ժողովրդական թաղամասերէն մէկուն մէջ, բացօթեայ չուկայի մը կռնակը, չէի գիտեր որ սլաւոնական համալսարան մըն ալ սկսած է գործել Երեւանի մէջ, հիմնուած հայ մտաւորականի մը ջանքերով:

Զարմանալին այն էր որ աշակերտութեան մեծագոյն մասը, հայ ըլլալով հանդերձ, հայերէն չէր գիտեր, հարկ եղաւ թարգմանի մէջոցով մէկ ժամնոց հանդիպում մը ունենալ, Սփիւռքի կեանքի մասին, առանց կարենալու հարցադրոյցի անցնել լեզուական պատնէշին պատճառով ... եթէ սա ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՊԱՐՏՈՒԴՐՈՒԹԻՒՆ ՉԸ Ի՞ՆՉ Է...:

ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

Երբ տակաւին ժողովուրդներու հետ զանգուածային հաղորդակցութեան արդիական միջոցները չկային, ինչպէս ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, մամուլը կը մնար առանձին եւ ամէնէն ազդեցիկ միջոցը զանգուածներուն հասնելու: Այսօր, արդիական այլ միջոցներու երեւան գալով, մամուլը թէեւ այդ մենաշնորհը կորսնցուցած է, սակայն միշտ ալ կը մնայ ամէնէն տարածուն միջոցներէն մէկը:

Ժողովրդային զանգուածները զտեւարակելու, գաղափարներու եւ նպատակներու ուղղելու, մղելու եւ կողմնորոշելու ազդու միջոց է մամուլը: Այս իմաստով ալ պղնուազոյն առաքելութիւն ունի ան:

Բայց մամուլը կ'օգտագործուի նաեւ ժողովուրդները ապակողմնորոշելու, բռնապետական եւ կործանարար նպատակներու մղելու, ինչպէս պատեր-ազմը: Երկու պարագաներուն ալ մամուլն է միջոցը: Իսկ մամուլը օգտագործողը, անոր միջոցով ժողովուրդին հասնողը քաղաքագէտներն են» գրողներ, հրապարակագիրներ, եւ մանաւանդ խմբագիրները: Շեշտը դրինք խմբագիրներուն վրայ, որովհետեւ, ի վերջոյ անոր միջոցաւ է որ վերոյիշեալ բոլորին գրութիւնները թուղթին կը յանձնուին: Ուրեմն, մեծ է պատասխանատուութիւնն ու իրաւասութիւնը խմբագրին: Որովհետեւ ի՛նք է որ պիտի զատէ թացը չորէն, որոմը ցորենէն: Իսկ այս ընելու համար երկու հիմնական յատկանիշ անհրաժեշտ են խմբագրին. – կարողութիւն եւ արդարամտութիւն: Առանց այս բարեմասնութիւններուն խմբագիրը կը մնայ թերի եւ խոցելի:

Խօսքը անշուշտ անկախ մամուլի մասին է, ինչ որ ներկայ ժամանակներուն հաղուագիւտ դարձած է: Համաչխարհային մամուլէն սկսեալ մեծ ու պզտիկ թերթերը, զանազան կարգի լրատու հրատարակութիւնները ենթակայ են մամուլի «արքայ»ներուն, անոնք ըլլան մեծ դրամատէրեր, միջազգային կազմակերպութիւններ, քաղաքական, ընկերային ու դրական այլազան խմբակցութիւններ կամ կուսակցութիւններ: Վերահսկուած այս մամուլը կ'օգտագործուի ժողովուրդներուն իւրացնել տալու համար տեսակէտներ եւ արարքներ, որոնք միշտ չէ որ ճիշդ եւ արդար են: Վերահսկուած մամուլը այնքան ուժեղ եւ ազդեցիկ է որ կարելի է անոր միջոցով մեղաւորը անմեղ եւ սեւը ճերմակ ներկայացնել: Մարդկային զանգուածներուն մէկ քիչերն են որ իրենց մտային հասունութեան եւ անկախ մտածողութեան չնորհիւ հրամցուած այդ «ղեղահատերը» չեն կլլեր:

Բայց մամուլին ունեցած այս ուժը պատճառ եղաւ նաեւ որ ան կորսնցնէ իր անկախութիւնը, հետզհետէ սեփականացուելով ծառայելու համար սեփականատէրներու շահերուն: Այս պատճառով, այսօր, անկախ մամուլը հազուագիւտ դարձած է, եւ անկախ մտածողութեան ոչէր մտաւորականներ, կամ դրողներ առհասարակ, դժուարութիւն ունին իրենց ազատ կարծիքները ժողովուրդին լսելի դարձնելու, եթէ այդ կարծիքները չեն համապատասխաներ մամլոյ տէրերուն շահերուն ու տեսակէտներուն:

Վերոնչեալ նոյն պատկերը, քիչ բացառութեամբ, կը տիրէ նաեւ հայ իրականութեան մէջ՝ Սփիւռքէն մինչեւ Հայաստան:

Այս կացութեան մէջ չատ դժուարացած է անկախ մտածողութեան տէր մտաւորականներու վիճակը: Մանաւանդ կուսակցական մտաւորականներու վիճակը աւելի չեչտուած կերպով դժուարացած է, եթէ իրենց կարծիքները չեն համապատասխաներ կուսակցութեան որդեգրած ուղեգիծին: Այլախոհութիւնը չի հանդուրժեր: Կուսակցական ղեկավարութիւնները օրուան եւ իրենց սեփական շահերուն ու հայեցակէտերուն համաձայն սահմանադրումներ կը կատարեն, որմէ նե՛րս միայն ազատութիւն կրնայ վայելել մտաւորականը: Մէկ խօսքով, մտաւորականէն կը պարտադրուի կաղապարի մը մէջ մտնել, մինչ կաղապարը կը սպաննէ մտաւորականը, կոչընչացնէ գրողը:

Ի հարկէ, այս տխուր պատկերին մէջ

կան բացառութիւնները, որոնք մտաւոր-
բանականութեան յոյս եւ կորով կը ներշնչեն:
Որովհետեւ, իսկական մտաւորականը
իր մտքին ու գրչին արգասիքը հրապա-
րակուած տեսնելու համար չի կրնար
զայն պատշաճեցումներու ենթարկել,
կամ պայմանաւորել:

Մամուլը, ի՛նչ կազմակերպութեան
կամ ո՛ր կուսակցութեան ալ պատկանի,
պէտք է կարենայ հանդուրժել, եւ հիւ-
ընկալել տարբեր տեսակէտներ արտա-
յայտող գրութիւններ: Ջօրաւոր մամու-
լը եւ իր հետին գտնուող կազմակերպու-
թիւնը չեն վախնար, պէտք չէ վախնան
պլուրալիզմենէ՝ իրենցինէն տարբեր
տեսակէտներու անկաշկանդ արտայայ-
տութենէն:

Սփիւռքահայ իրականութեան մէջ, ուր
մամուլը մեծ մասամբ կուսակցականաց-
ած է, դժուարադոյն վիճակը կուսակ-
ցական մտաւորականինն է, երբ կը փոր-
ձեն կուսակցական գաղափարաբանու-
թեան կաղապարին մէջ մտցնել զինք:

Գաղափարը կաղապարով չի փոխարին-
ւիր:

Գաղափարը առաձգական եւ պարա-
դանութեան համեմատ փոփոխութեան են-
թակայ հասկացողութիւն մըն է, մինչ
կաղապարը կարծր եւ անփոփոխ պարու-
նակ մըն է ,որ իբրեւ դագաղ գերեզմանի
կ'իջեցնէ իր մէջ մտնող մտաւորականը:

Այս կարգի սեղմումները, բարոյական
ճնշումները եւ դնահատութեան պակասը
մտաւորականութիւնը կը խրտչեցնեն ու
կը հեռացնեն իր աւանդական, կամ նա-
խասիրած մամուլէն, վնտռելու համար
ազատ արտայայտութեան այլ բեմեր,
կամ, վերջնականապէս ինքզինք լռու-
թեան դատապարտելու համար: Հարցը
այն չէ թէ ո՛վ աւելի կը տուժէ՝ մտա-
ւորակա՞նը, դրո՞ղը, թէ զինք խրտչեցը-
նողը: Բոլոր պարագաներուն տակ տու-
ժողը հայ լրագրութիւնն է, որ սփիւռ-
քահայ ազգային կեանքը վառ պահող
գլխաւորագոյն ազդակն է:

Այս պարագան ամէնէն աւելի ուշա-
դրութեան առարկայ պէտք է դարձնեն
մամլոյ պատասխանատուները, խմբա-
գիրները եւ անոնցմէ վեր՝ մամլոյ տէ-
րերը եւ կուսակցութեանց դեկավարու-
թիւնները, հարկ եղած դարմանումը կա-
տարելու համար: Այլապէս, հեռու չէ
այն ժամանակը, երբ մեր թերթերը ան-
բովանդակ եւ անհրապոյր հրատարա-
կութիւններու պիտի վերածուին, կոր-
ծնելով արդէն իսկ սակաւաթիւ իրենց
ընթերցողները, ի վերջոյ փակուելու հա-
մար:

Հ. Ն.

Մարտ 2003
Մոնրէալ

ՌԱՄՊՐԱՆԹԻ ՄԷԿ ԻՆՔՆԱՆԿԱՐԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ
ԵՐԵՒԱՆ ԿՈՒ ԳԱՑ ՀՈՂԱՆՏԱՅԻ
ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՋԻՆ ԴԻՄԱՆԿԱՐԸ:
ՊԻ. ՊԻ. ՍԻ. ԿԸ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԷ.

Արուեստի գործեր վերանորոգողներ
յայտնաբերած են Ռամպրանթի մէկ ինք-
նանկարը, որ քանի մը հարիւր տարի
առաջ իրրեւ պաստառ ծառայած է զը-
ծելու համար աղնուական Ռուսի մը
դիմանկարը, կը յայտարարուի Ռամ-
պրանթի տուն թանգարանէն:

Ներկի բազմաթիւ խաւեր ըծախնդիր
աշխատանքով մաքրուած են ի յայտ բե-
րելու համար հոլանտացի վարպետ դե-
ղանկարիչին դիմանկարը իր կլոր կզա-
կով եւ աղնիւ աչքերով, որոնք տեսա-
նելի են անոր ինքնանկարներուն ուսում-
նասիրական փորձերուն մէջ:

Այն դեղանկարները, որոնք չէին ծախ-
ուեր, ի վերջոյ դարձեալ կը գործածուէին
իրրեւ պաստառ, Ռամպրանթի կամ ա-
նոր աշակերտներուն կողմէ, դրամ խնա-
յելու համար:

Դեղանկարը առաջին անգամ գծուած է
1634–ին, երբ Ռամպրանթ 28 տարեկան
էր, ինչպէս կը յայտարարէ Ամստերտա-
մի մէջ Ռամպրանթի տուն թանգարանի
բանբերը, ուր այժմ ժամանակաւոր կեր-
պով կը ցուցադրուի դիմանկարը:

Թանգարանի բանբեր Աննա Պրոմմայի
համաձայն, Ռամպրանթի աշակերտը
օղեր ,այծի մօրուք, մինչեւ ուսերը ե-
կարող մազեր եւ թաւիշէ գլխարկ մը ա-
ւելցուցած է դիմանկարին վրայ, ուս-
ւս աղնուականի մը երեւոյթը տալու հա-
մար:

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԼԻՆ

Ինդրոյ առարկայ դեղանկարը 1935–ին
ի վեր այնքան յաճախ մաքրուած է, որ
սկսած է երեւան գալ անոր տակ պահ-
ուած դիմանկարը: Սակայն վերջնական
աշխատանքը կատարած է Ռամպրանթի
Ուսումնասիրական ծրագիրը, որ կը
բաղկանայ խումբ մը մասնագէտներէ,
որոնց պարտականութիւնն է ստուգել
Ռամպրանթ վան Ռայնի հարիւրաւոր
դեղանկարներուն պատկանելիութիւնը:

Պրոմմայի համաձայն, մասնագէտնե-
րու այս խումբը դեղանկարը քննելու
հրաւէր ստացած է 1995–ին, Ֆրանսացի
անանուն հաւաքածոյ պահողէ մը:

Թէեւ դիմանկարը յատակօրէն կը նմա-
նէր Ռամպրանթի եւ կը կրէր անոր ստո-
րագրութիւնը, սակայն մասնագէտները
սկիզբը բացառած են այն հաւանակա-
նութիւնը, թէ անիկա իրական էր, որով-
հետեւ զուրկ էր դեղանկարիչին ներքու-
թենէն: Վեց տարի տեւած է, մինչեւ որ
անոնք նշտարակով քերթած են աւելցուած
ներկի խաւերը:

Թանգարանը կը յայտարարէ. «Հաւա-
նաբար Ռամպրանթ պահեստի մէկէ ա-
ւելի ինքնանկարներ ունէր: Անոնցմէ
ոմանք չէին ծախուեր: Անոնք «պատի
թուղթ» կը նկատուէին եւ ի վերջոյ վե-
րյստին կը գործածուէին Ռամպրանթի
կամ անոր աշակերտներուն կողմէ»:

Ցայտնի չէ, թէ տախտակի վրայ գծ-
ուած 70,8 սմ. լայնքով եւ 55,2 սմ. եր-
կայնքով այս դիմանկարը ի՛նչ ա՛րժէ,
սակայն վերջերս չուկայի վրայ դտնը-
ւող ռամպրանթներուն գինը 30 միլիոն
տոլարէն աւելի է:

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԱՆԴԱՄ, ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ Ռ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Ռաֆայէլ Ղազարեան «Ղարաբաղ կո-
միտէ»ի երկցագոյն անդամն էր: Ղարա-
բաղեան պայքարին այսօր արդէն 15–ամ-
եայ ժամանակագրութիւնը արձանագրած
է նախագահ Գորբաչովի ուղղուած անոր
բաց նամակը (1989 Յունուար), յետոյ
յաջորդ տարին Փարիզ գտնուած օրե-
րուն (Փետրուար 15) Հայաստանի Գերա-
գոյն Խորհուրդին վերա–նախագահ ընտ-
րութիւնը: Միջոց մը եաք, երբ իր հա-
մախոհները անցած էին երկրին իշխա-
նութեան ղլուխը, ան չէր վարանած հր-
րապարակաւ քննադատելու անոնց ընթ-
ացքը որ սկսած էր իր համոզումներուն
խոտոր բնոյթ ստանալ:

Նոր բաց նամակով մը ան հանդէս ե-
կած է «Ազատ» օրաթերթին (Մարտ
21) մէջ, դիմելով Ռ. Քոչարեանի եւ
նիւթ ընելով նախագահական վերջին
ընտրութիւնը: Նախ կ'ափսոսայ որ այդ
ընտրութիւնը խորտակած է 1998–էն եաք
առաջ եւ հանրապետութեան միջազգային
հեղինակութեան նպաստաւոր մթնոլորտով
ընտրութիւն մը ունենալու իր երազանքը:
Ռոպէր Քոչարեան իր համակրանքը չա-
հած է 1998–ին երբ պաշտպանած է
Արցախի անկախութիւնը եւ յարուցած
եղեռնի հարցը: Սակայն, անոր գործու-
նէութեան ընթացքին տարուած ներքին
քաղաքականութիւնը հետզհետէ հիաս-
թափ ըրած է զինքը: Դժգոհ է որ նախա-
գահը փոխանակ նախկին չարագործները
դատելու, կաշառակերութեան դէմ պայ-
քարելու եւ տուով ընկերական վիճակը
մեղմացնելու եւ բարոյական մթնոլոր-
ը բարելաւելու, ընտրած է բռնա-
պետութեան տանող ճամբան: Կ'ըսէ թէ
Ռոպէր Քոչարեան ունի նախարարներ
որոնց իսկական տեղը բանտն է, իսկ ինք
իրեն կամակատար գործուցած է ար-
դարութեան ամբողջ համակարգը եւ
պետական կազմը: Հարց կու տայ թէ
ամէն գնով տարուած յաղթանակը չէ՞
վերածուիր Պիւռոսեան յաղթանակի որ
համարժէք է պարտութեան:

Ընտրութեան առթիւ ստեղծուած մե-
նամարտութեան, ճնշումի մթնոլորտը ան
կը համեմատէ 1937–ի անվստահութեան,
մատնութեան, անոնցմով յայտնուած
վախի մթնոլորտին հետ, որով ապահով-
ուած է վերընտրութիւնը: Վերընտրու-
թիւն, որուն համար կ'ըսէ թէ տեղի ու-
նեցած է երեկոյեան ժամը 20–էն եաք:

Ատոր ապահովութեան համար ամենա-
ծանրը կը նկատէ Ռ. Քոչարեանի Արցա-
խէն զօրապունդ բերելը որ կրկին կը հը-
րահրէ «Հայաստանցի – Ղարաբաղցի»
պատկերացման ախտը որ կ'ըսէ թէ հազիւ
մարած էր: Նոյնիսկ կը գործածէ «եղ-
բայրասպանութիւն» բառը որ միակ
պակասն էր ներկայի կացութեան մէջ:

Ակնարկելով սա կամ նա պարտադրան-
քով Ռ. Քոչարեանի թերը քուէարկողնե-
րուն, կ'ըսէ թէ իրականութեան մէջ բը-
նակչութեան մեծ մասը բացասական ոը-
րամադրութեան մէջ է նախագահին հան-
դէպ եւ ան այդ դժգոհութիւնը ճնշելու
համար պարտաւոր կ'ըլլայ բռնութեան
դիմելու, ինչ որ նախանձելի վիճակ չէ:
Այսուհանդերձ, ամէնէն վտանգաւորը կը
նկատէ միջազգային հանրութեան առջեւ
երկրին վարկաբեկումը: Ատոր առնչ-
ութեամբ կ'ըսէ թէ «Մեծ վտանգ է
կախուած Արցախի գլխին»: Ընտրութեան
խարդախութիւնները որոնք ներելի չեն
Արեւմուտքին համար, մինչ – 1998–ին
Ռ. Քոչարեանի յաղթաքարտն էր, այսօր
ամէնէն խոցելի տեղը դարձած է: «Դու-
գ, կ'ըսէ դիտակցելով դա, վեր կանգ-
նէ՛ք անձնասպասական զգացումներից եւ
մտածէ՛ք ճգնաժամից դուրս բերող խո-
հեմ քայլի մասին»:

Ռ. Ղազարեան վչտացած է որ ուղելով
հանդերձ չնորհաւորել ազնիւ պայքարով
յաղթանական նախագահը, Ռ. Քոչար-
եան այդ հաճոյքէն զրկած է զինք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
Դեկտեմբեր 2002

ԹԵՀՐԱՆ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Գալուստեան նիհարցեր էր, առաջուան
նման «մեծաքանակ) չէր: Գիշերները կը
լուացնէր վրէժխնդրութեան մասին մը-
տածելով: Իրեն համար շատ դիւրին էր
տեսնել հրաժարեցնել տալ իր պաշտօ-
նէն: Լա՛ւ, բայց ասկէ ի՞նչ կ'եղլայ:
Ջարգացած մարդ էր տնօրէնը, ուրիշ
տեղ մը կը վարձուէր: Ճիշդ է, կ'ազատէր
զինքը տեսնալու անախորժութենէն, բայց
չէր կրնար արդիլել, որ ան երբեմնիկ ըլ-
լայ իր դեղեցիկ եւ զինքը հարուստ ա-
մուսին մը մերժելու չափ սիրող կնոջը
հետ: Ո՛չ, պէտք էր այնպիսի ձեւով վրէժ
լուծել, որ երկուքն ալ տառապէին,
տանջուէին, որ Մելինէն մինակ մնա-
ցած, անզօր ու լքուած, զղջայ զինքը
մերժած ըլլալուն համար, զար թերեւս
իր սխալած ըլլալը յայտնէր, ուզէր զար-
մանել զայն: Օ՛հ, օ՛հ, ա՛յն առեն այն
առեն:

Այն միտքը, թէ Պետիկեանին պատճա-
ռով է մեայն, որ աղջիկը զինքը մերժեց,
անկարելի ոճրագործ միտք մը կ'առա-
ջարկէր:

Ո՛չ, ո՛չ, մատնիչ մը, յուդայ մը չէր
կրնար ըլլալ ինք: Չի կրնար ընել այդ-
պիսի բան մը: Դաւաճանել հայրենակի-
ցի մը: Ո՛չ, ո՛չ...

«Իսկ ինչո՞ւ ո՛չ, – կ'ըսէր իր ներսէն
ձայն մը, – կը տառապեցնեն, կը խոշ-
տառակեն քեզ. Թո՛ղ իրենք ալ տանջը-
ւին. քեզի՞ մնաց դժոխք»:

Մայրն ալ իր կողմէն անչնչելի դար –
ձուցած էր տունը: Եթէ ճաշերու ըն-
թացքին խօսէր, միշտ այդ նիւթին չուրջ
էր. պէտք էր որ տղան ,նախ՝ հեռացը-
նել տար երկուքը դպրոցէն, իր ուժը
ցոյց տալու համար եւ յետոյ ամուսնա-
նար: Ուրախացած թշնամիները կը լը-
ռէին այն ժամանակ միայն:

– Սպասուի տուն դարձուցիր տունը, –
կ'ըսէր լալկան ձայնով, – հարսնիքի տեղ
թաղում ըրինք, մեր պատիւը թաղե-
ցինք, ճարը չես խորհիր... կարծես քար
է կտրեր սիրտդ:

– Համբերէ, քիչ մըն ալ համբերէ, ու-
զածդդ աւելին ալ պիտի ընեմ, – կ'ըսէր
Գալուստեան՝ յուզումէն դողնատած:

Քանի մը անգամներ, անքուն գիշերէ
մը վերջ, առաւօտուն, փոխանակ իր
գործի հագուստները հագնելու, ան
հագեր էր տօնական հագուստներէն մին
եւ, դէպի իր խանութը ուղղուելու տեղ,
ոստիկանութեան ճամբան բռներ էր,
բայց միշտ կէս ճամբայէն ետ էր դար –
ձեր, ինքն իրմէ զզուած... Ո՛չ, չէր կըր-
նար, չպիտի կրնար երբե՛ք, երբե՛ք...

Օր մը դիպուածը իր խանութը բերաւ
նոյն ինքն ոստիկանապետը:

Ուրիշ անգամ Գաֆլուստեան դժկամա-
կութեան ձեւ մը կ'առնէր հեռուէն թուրք
ոստիկանապետին գալը տեսնելով, որով-
հետեւ ան մեծ թուով ապսպրանքներ
կ'ընէր միշտ սուղ ուտեստեղէններ ընտ-
րելով, կը վճարէր քանի մը սերտլիր
խօսքերով ու մեկնած ժամանակ անտար-
բեր ձեւով մը կ'ըսէր.

– Հաշիւիս անցուցէք այս գնածներս...

Գալուստեան տեսարկն իսկ չէր բա-
նար նոր գնուածները նշանակելու հա-
մար: Տարիներէ ի վեր հին հաշիւները,
սպասելէ յոգնած, դեղնած էին զարակ-
ներուն մէջ:

«Սառոյցի կտորին վրայ պիտի դրեմ»,
– կ'ըսէր մտքէն, թէեւ կը չարունակէր՝
չրթներուն վրայ պահել սերտլիր ու չո-
ղոքորթ ժպիտ մը, ու կ'ըսէր ոստիկանա-
պետին.

– Քաւ լիցի, պէյիմ, – ի՞նչ կ'ըսէք, ինձ
համար մեծ պատիւ է այս աննշան ապ-
րանքներով օգտակար ըլլալը:

Այդ օրը սակայն, Գալուստեան ոստի-
կանապետին գալը տեսնելով, զղաց որ
սրտին մէջ ծլած չարութեան ծիլերը նոր
բողբոջ մըն ալ արձակած էին. զղաց որ
իրմէ անկախ ուրախութիւն կը զգայ:
«Ճակատագիրը ոտքս կը դրկէ վրէժ լու-
ծելու առիթը», մտածեց ու որոշ թե-
թեւութիւն զգաց: Թերեւս Նախախնա-
մութեան մատը կար այս գործին մէջ.
թերեւս երկինքն ալ վրդովուած էր իրեն
եղած վիրաւորանքին եւ զարմանելու
պատեհութիւնը կը ստեղծէր:

(Շար. 60)

UNION ARMENIENNE DE SUISSE

organise à GENEVE

Vème Tournoi européen intercommunautaire 2003

LE WEEK-END DE PAQUES DU 18 AU 21 AVRIL

Participants : des équipes de France, Angleterre, Allemagne, Italie, Belgique, Pays-Bas et Suisse

Samedi 19 Avril SOIREE DISCO

Dimanche 20 Avril GRAND BAL DE CLOTURE

animé par deux orchestres arméniens

Basket-ball féminin et masculin
Volley-ball — Mixte

Football (Indoor)
Ping-pong féminin et masculin

Pour tous renseignements, veuillez appeler à Genève :
Huguette Gabrache +41 22 / 758 11 14 — Viken Vartzbed +41 79 / 217 49 24

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne
organise
UNE

VENTE VIDE GRENIER DE PRINTEMPS

Dimanche 6 avril de 14h à 19h
à la M.C.A. de Vienne

Participez nombreux à cette action de bienfaisance en vendant ou achetant divers objets :

bibelots — objets décoratifs — vaisselles — livres — CD — tableaux — objets artisanaux — bijoux etc . . .

Restauration sur place ou à emporter

Renseignements et inscriptions pour participation :
avant le 31 mars
au **04 74 53 25 91**

L'UGAB-FRANCE
et LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent

une présentation-vente de l'ouvrage de

GERARD CHALIAND

MEMOIRE DE MA MEMOIRE

le vendredi 4 avril à 20 heures 45

au Centre Culturel A. Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(métro Courcelles)

—— Entrée libre ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՒՏՕՐՎԻԼ
ՍԱՒԲԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)
Տռամ
Հինգ Արար

կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16-ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

ՀԱՅՑ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

— ՄԵԾ ՊԱՀՔ —

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ — ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔ-ՇԱԲԹի երեկոները ժամը 18-ին, փարիզի Ս. Ցողհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՂԱՑԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը արուի՝ համաճայն հետեւեալ ժամանակացոյցին._

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի, *Ապրիլ 2*
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի, *Ապրիլ 9*
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆՑ. ԳԼԼԸՃԵԱՆ

*
**

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոնի ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի._

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 28,*
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

*
**

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔ-ՇԱԲԹի երեկոները ժամը 5-ին, հոգեմարմնական խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 2-ին,
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի, Ապրիլ 9-ին:

*
**

Իսկ արեւադալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւադալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

*
**

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի, *Ապրիլ 2*
Ս. Յակոբ եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Ապրիլ 4*
Ս. Աստուածածին եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի, *Ապրիլ 9*
Ս. Գէորգ եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՑՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Ապրիլ 11*
Ս. Կարապետ եկեղեցի (Քամփանեը Ճրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇՈՒՀԱՆ ՔՀՆՑ. ՏԻՏԷԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·655 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·655

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՂՏԱՏԻ ՎՐԱՅ

ՔԻԻՐՏԵՐԸ ԴԷՊԻ ՔԷՐԲԻԻՔ

«Պատերազմը պիտի տեւէ որքան որ պէտք է» յայտարարեց Ճ· Պուշ, Մարտ 27ին, Թ· Պլէրի հետ հանդիպումէն ետք: Նախապահին համար ,ամերիկեան զօրքերը ամէն օր կը յառաջանան, կամաց – կամաց բայց՝ ապահովութեամբ: Թոնի Պլէր ալ իրար չանցնելը, ինչ որ կարեւոր է, կ'ըսէ, այն է որ գործողութիւնը իր ուղիին պիտի հասնի: Ամերիկեան մամուլին հրատարակած նկարները, ուր յղման եւ յուսալքուած ՃԻ – ԱՑ–ներ կը տեսնուին, կը յիշեցնեն Վիէթնամի աւազախրումը: Ամերիկեան զօրքերը, միշտ ղարմանքով կը հաստատեն իրաքեան դիմադրութիւնը: Մարտ 28–ի լուրերու համաձայն, անգլեւամերիկեան բանակը 80 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր Պաղտատէն, մինչ իրաքեան իշխանութիւններու համաձայն հեռաւորութիւնը 140 քիլոմեթր է: Պաշտպանութեան նախարար Ռըմսֆելտ, յայտարարած է որ զօրքերը Պաղտատի պաշարումը պիտի ընեն եւ սպասեն որ մայրաքաղաքին բնակչութիւնը ապստամբի, ապա՝ պիտի մտնեն: Զօրավար Թոմի Ֆրանքս չատ գոհ չէ այն լուրերէն, որոնք կացութեան հարցատ պատկերը կը վոխանցեն մամուլին եւ թելադրած է որ առաւելաբար զարկ տան երախաներու նկարներուն, որոնք չաքարեղէնի ծրարիկներ կը պահեն ամերիկացի ժպտադէմ զինուորներու ձեռքերէն: Պաշտպանութեան նախարարութեան ծրագրով, ամերիկեան առաջնահերթութեան ցուցափեղկը պէտք է ըլլայ՝ Պասրա, բայց, քաղաքը դեռ իրենց ձեռքը չէր անցած Մարտ 28–ին: Տեղւոյն բնակչութեան ակնկալուած ապստամբութիւնն ալ չէ պատահած: Մարզասիրական օգնութեան պատասխանատուներն ալ վրդովմամբ կը յայտնէին (Ֆրանս 2, Մարտ 27) որ Ամերիկացիք աննդեղէնը կ'ուղեն տալ միայն անձնատուութեան պարագային:

*
**

Ս· Հիւսէյնի դէմ պատերազմին դրդիչները մէկը՝ Ռիչըրտ Փերլ իր հրաժարականը տուաւ Պաշտպանութեան նախարարին խորհրդականի իր պաշտօնէն: Հրաժարականը կապ չունի ներկայ կացութեան հետ, այլ անձնական բնոյթ ունեցող չարաչահութիւններուն: Իր կիսապաշտօնական դիրքը օգտագործած է դրամական չահերու համար զինամթերքի չուկայի ձեռնարկութեան մը հետ եւ տեղեկութիւնը հաղորդած է «Թհըն Նիւ – Եորքէր» թերթը:

*
**

Մարտ 27–էն 28–ի դիչերը Պաղտատ ամէնէն բուռն ռմբակոծութիւններու թիրախ եղած է, ըստ ներկայ թղթակիցներուն: Իրաքեան աղբիւրներու համաձայն, Մարտ 27–ի հաշուեկչիռով, մեռելներու թիւը 350 էր, կային նաեւ 3600 վիրաւորներ բնակչութեան մէջ: Անգլեւամերիկեան պաշտօնական աղբիւրներն ալ կը խոստովանին 28 ամերիկացի եւ 22 անգլիացի զինուորներու կորուստը: Այս կորուստներուն մէկ մասը գոհ գացած է «բարեկամական կրակոցներու»: Ինչպէս դրեցինք, երբ իրարու վրայ – սըխալմամբ – կը կրակեն, Ամերիկացիք այդ կրակոցները կ'անուանեն «ֆրենտլի ֆայրս», Անգլիացիք՝ «պլու օն պլու» եւ Ֆրանսացիներն ալ՝ «թիւ ամի»: Այս տեսակի կրակոցներէ մեռած են չորս Անգլիացի, երկու զինուորականներ ալ Պասրայի ճամբուն վրայ երբ մէկ հրատապէ մը կրակ բացուած է ուրիչի մը վրայ: Անգլիական Թորնատօ մըն ալ վար առնուած էր ամերիկեան փաթրիոթ հրթիռով մը: Դեռ կայ անգլիական ԻԹՆ կայանի լրագրողը եւ ուրիչներ ալ, յարէդ, անհետացած:

*
**

Մինչ Ամերիկացիք 1000 նոր զինուորներով, կը չանան երկրորդ ճակատ մը բանալ Քիւրտիստանի մէջ, տեղւոյն Քիւրտերը, քաջալերուած, սկսած են յառաջանալ դէպի Քէրքիւք եւ կ'ուզեն կապ հաստատել Ամերիկացիներուն հետ: Այն ապահովութիւնն ունին որ Թուրքերը պիտի չմտնեն: Քէրքիւք 300 քիլոմեթր է Պաղտատէն եւ Քիւրտերու եռանդն է այդ քաղաքը վերածել իրենց մայրաքաղաքին: Բայց եւ այնպէս, Անդարա դիտողի դիրքին մէջ կրնայ չմնալ: Արտաքին նախարարը՝ Կիւլ յայտարարած է որ ծանրակչիռ սպառնալիքի մը պարագային, կրնայ միտքը փոխել:

*
**

Հակառակ այս կացութեան, անգլեւամերիկեան ձախողութեան, անորոշ ապագային, Ուաչինկթըն կը պատրաստէ, արդէն իսկ, յետ պատերազմեան շրջանը: Ամերիկացիք որոշած են ամերիկեան իշխանութիւն մը հաստատել, սկզբունքով ժամանակաւոր, որու գլուխը պիտի դնուի կառավարիչ մը: Այդ մարդն ալ, հաւանաբար Կարնըրն ըլլայ: Ան ներկայիս գլուխն է «վերաշինութեան եւ մարդասիրական օժանդակութեան» գրասենեակին, զոր Պուշ ստեղծած է: Ըստ լատեղեակ անձերու, Կարնըր, առանձին, կը մարմնաւորէ ամերիկեան այն բոլոր մտադրութիւնները, որոնք կը մտահոգեն միջազգային հաւաքականութիւնը Իրաքի ապագայ մատակարարման կապուած ամերիկեան ծրագրին:

Ներկայիս, Միացեալ – Նահանգներու մէջ, մրցակցութիւն կը տիրէ ձեռնարկութիւններու միջեւ եւ պայմանագրութիւններ կը ստորագրուին, Իրաքի վերաշինութեան համար: Բողոքներ ալ կան, որ այդ կարգադրութիւնները հրապարակաւ չեն ըլլար, այսինքն հրապարակային առաջարկներ չեն ըլլար: Օրինակ ԻԽ–ՍԷՅՏԸ, արդէն իսկ 4·8 միլիոն տոլար պայմանագրութիւն մը ստորագրած է Սիաթըլի Սթեվեսօրինկ Սէրվիսըզի հետ Ումմ Քասրի նաւահանգիստին վերաշինութեան համար եւ նման բազմաթիւ պայմանագրութիւններ կան, նոյնիսկ դեռ չքանդուած բաներու համար:

*
**

Թ· Պլէր կ'ամբաստանէ Իրաքը, որ դնդակահարած կ'ըլլայ դերիներ, ինչ որ բացարձակապէս հերքուեցաւ Մոսկուայի Իրաքի դեսպանին կողմէ:

*
**

Դէպի Պաղտատ ճամբուն վրայ բուռն բախումներ կան ամերիկեան զօրքերու եւ Իրաքի Հանրապետական Պահակազօրքին միջեւ: Ամէն կողմ բուռն հակամարտութիւններ կան: Նեկրկայիս Ամերիկացիք 90 հազար զինուոր ունին Իրաք, 250 հազար Ծոցին ջրջանը եւ 120 հազար յաւելեալ զինուորներ պիտի հասնէին չաբաթավերջին:

*
**

Իրաց այս մթնոլորտին մէջ, Ամերիկացիք իրենց յոյսը դրած են Ատաւծոյ վրայ եւ առաջին անգամ ըլլալով, Գոնկրէսը բանաձեւ մը քուէարկած է, որ պէտք ազօթքի օր մը հաստատուի (թըւականը կ'որոշուի Պուշի կողմէ) եւ Ամերիկացիք ազօթեն հրաւիրելով «Աստուածային պաշտպանութիւնը» Միացեալ – Նահանգներու վրայ: 150 տարի առաջ միայն նոյնը եղած էր Լինքըլնի օրով: Բանաձեւը կը թելադրէ նաեւ ծոմապահութիւն:

*
**

Ֆրանսայի համար Շարժումին նախագահը՝ Ֆիլիփ տը Վիլիէ ԱՄՆ–ու յաղթանակը չի մաղթեր «դրաման, դաղթատիրութեան եւ յարձակման» այս պատերազմին մէջ: Կ'ուզէ որ Ամերիկացիք անմիջապէս քաշուին Իրաքէն եւ Ֆրանսան նախաձեռնութիւնը առնէ, խաղաղութեան միւս կողմնակիցներուն հետ, հանդիսաւոր կերպով դիմելու ԱՄՆ–ու, որպէսզի յետքայլ ընէ եւ վերջ տայ միջազգային իրաւունքը կոխկռտելու:

ԻՐԱՔԱՀԱՅԵՐԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ ՉԵՆ

Իրաքի Երեւանի դործավարը Թարըք Մուհամմատ Եահեա պատասխանելով «Ազգ»ի (Մարտ 27) հարցումներուն, տեղեկութիւններ հաղորդած է իրաքահայ դաղութին մասին: Անոր մեծ մասը կ'ապրի Պաղտատ, Մուսուլ եւ Քէրքիւք· չատ քիչ ընտանիքներ այս օրերուն մեկնած են երկրէն: Պատերազմական դործողութիւններէն մարդկային պոհ չկայ հայութեան մէջ:

Ճաշօրդ օրը «Արմէնփրէս»ն ալ կը հաղորդէր նոյն դաղութին մասին Հայաստանի Պաղտատի դործավար Վաղդէն Յանջեանի տեղեկութիւնները: Ան ալ հաւաստած է որ հայութեան չրջանակներէն առ այժմ տագնապալի լուրեր չկան: Պաղտատի մէջ Հայերու կեդրոնական վարչութիւնը ամէն օր տեղեկութիւն կը ստանայ Պասրայի, Մուսուլի, եւ այլ վայրերու Հայերէն: Անոնք սըրնդեղէն ունին, սակայն մեծ վրդովմի մէջ են անշուշտ, երբ ամէն օր ռումբ կը թափի քաղաքներուն վրայ:

Պատերազմին ընթացքին Իրաքէն մեկնած Հայեր չկան. մեկնողներ եղած են պատերազմէն առաջ: Անոնք անցած են Սուրիա, Յորդանան, չատ քիչեր յաջողած են Եւրոպա հասնիլ: Լիբանան մեկնողները քիչ եղած են, նկատի առած վիզայի դժուարութիւնները: Քանի մը ընտանիք ալ Հայաստան դացած են:

Նոյն աղբիւրին համաձայն Պաղտատի մէջ 10 – 12 հազար հայ կ'ապրի, հազար Պասրայի մէջ, չուրջ 2500 Հիւսիսային Իրաք· Մուսուլի եւ չրջանի այլ քաղաքներու մէջ:

Հայաստանի Պաղտատի դեսպանատունը փակուած չէ, անձնակազմը պատերազմին պատճառով մեկնած է, սակայն, առաջին առիթին կը վերադառնան:

*
**

ՅԱՐԳՈՑ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ,

Ճետ բաւական դժուարութեան, կրցանք հեռաձայնային կապի մէջ մտնել Գերյարդելի Անտոն Ծայրադոյն Վարդապետ Աղամեանի հետ որ Իրաքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի հովիւն է երկու տարիէ ի վեր (2001–ին՝ տեղւոյն առաջնորդը հրաժարած ըլլալով պաշտօնէն տարիքի պատճառաւ – ան այժմ 85 տարեկան է, եւ կը մնայ իր ազգականներու մօտ):

Գերյ· Ադամեան մեզի ըսաւ թէ տեղւոյն ժողովուրդը վախի եւ անձկութեան ժամեր կ'ապրի եւ դրեթէ ամէն վայրկեան վտանգի մէջ կը դտնուի: Ան Հայ Կաթողիկէ Ազոռանիստ եկեղեցւոյ ստորերկեայ սրահի դռները բացած է անխտիր բոլոր դրացիներուն առջեւ, ըլլան անոնք Հայ, Ասորի կամ Քաղդէացի: 200 հոգի պարունակող այս սրահը չատ յարմար պատսպարան մըն է, քանի արդէն 1991–ի պատերազմին չատեր հոն ապաստան դտած էին ռմբակոծումներու ընթացքին ու անվտանգ մնացած:

Դրեթէ ամէն դիչեր սրահը կը լեցուի ապաստանեալներով եւ Հայր Անտոն կը ջանայ մխիթարել ու քաջալերել զիրենք, իրրեւ պարտաճանաչ հովիւ, մինչ իր հօտին դլուխը կենալով:

Ձինք քաջալերեցինք մեր զօրակցութեամբ եւ խոստանալով ազօթել որ այդ ապաստանարանը զերծ մնայ ամէն վտանգէ:

ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ· ՔԷԼԷԿԵԱՆ
Փարիզ, Մարտ 28

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 27 / 28)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պրիւսէլի մէջ Մարտ 24 – 25 տեղի ունեցած է Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան յանձնաժողովի 5–րդ նիստը որուն մասնակցած է Ազգային ժողովի պատուիրակութիւնը, արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի դեկավարութեամբ: Նիստին աւարտին միաձայնութեամբ ընդունուած է 28 կէտով միասնական արձանագրութիւն մը ուր Ղարաբաղի, նախագահական ընտրութեան, քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութեան ալ անդրադարձ կայ:

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի, Մարտի վերջին չաբաթը հարկ է անցնիլ ամրան ժամուն, այսինքն Մարտ 29–էն 30 լուսնալիք դիչերը, ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԷՁԷՆԻՈՑ ՄԷՋ, չորս ռուս զինուորականներ սպաննուած են հրապոյրի մը պայթումին հետեւանքով: Արարքը անկախապաշտներու գործն էր:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ հիւանդանոցի մը մէջ, հացադուլի դիմած բանտարկեալ մը եւս մեռած է: 66–րդ բանտարկեալն է որ կը մեռնի նոյն պայմաններուն մէջ: Շարժումը ծայր տուած էր 2000 Հոկտեմբերին եւ բողոք մըն էր Թուրքիոյ բանտերու նոր պայմաններուն դէմ (մէկէն երեք հոգինոց խցիկները):

ՀԱՄԱՍԻ երկու անդամներ սպաննուած են, Մարտ 26–ին, Բեթղեհէմի մօտ: Անոնք հետապնդուած էին իսրայէլեան ապահովութեան ուժերու կողմէ:

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖԻԼՄԱՐՏԱԴՐՈՒԶ ԱՐԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

*Փարիզի Փոմփիտու մշակութային կեդրոնին մէջ «Իրականին վառատօն»ին ծրագրով, դիտել Արա Շահինեանի «Յառաջ հօր եւ զաւկի» ժապաւէնը (Մարտ 9), հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր իրեն հետ զրոյցի մը: Ասիկա, յատկապէս քիչ մը աւելի մօտէն ճանչնալու համար արուեստագէտը, յետոյ նաեւ քըննարկելու պոլսոյ մօտիկ անցեալին կեդրոնական դէմքերէն մէկուն կապուած յուշեր: Ինչպէս գրուեցաւ, այդ դէմքը որ նաեւ ժապաւէնին «հերոս»ն է, կը կոչուէր բժիշկ Շահնուր Շահինեան. Արային հայրը ու ամբողջ սերունդի մը հայերէնի ուսուցիչը: Ուսուցիչ որուն խանեանի, Մխիթարեանի աշակերտները անպայման կը յիշեն ուղղագրական կանոններու նկատմամբ նախանձախնդրութիւնը, անոնց ուսուցումին ծրագրէն գրեթէ դողցուած պահերու մէջ զետեղուած զըրահանութեան փակագիծներըմ, չարադրութեան ժամերը: Ու այս բոլորին հետ, ամէնէն խիստ վայրկեաններու ալ պահպանուած լայն ժպիտ մը: Այդ ժպիտը որ 60-ական թուականներու 15 – 16 տարեկաններուս թիւի, քննութեան, պարտականութեան, պատիժի մթնոլորտի մը մէջ լաւ տրամադրութիւն ներշնչող կարեւոր ազդակ էր, մասնաւոր թելադրականութիւն չունէր առհէ անդին: Գոհ էինք, ուրախ, որ Պարոն Շահնուրը անհոգի լրջութիւն մը, վհատեցնող կախ երես մը անմիջապէս օգնութեան կանչողներէն չէր, նոյնիսկ երբ առանց հարկը իսկապէս զգացուէր, աւելի քան յիսուն հոգինոց դասարանին մէջ: Սակայն, տասնամեակներ եաք, յատկապէս դիտելէ եաք իր վերջին տարիները պատմող ժապաւէնը, անկարելի է չանդրադառնալ այդ նոյն լայն ժպիտին եաին պահպանուած լաւատեսութեան, սանկ՝ աշխարհը, կեանքը, միշտ դրական մօտեցումով մը ընկալելու չատերու համար դժուար վարպետութեան:

Այդ վարպետութիւնը պահպանել ապահովաբար միշտ դիւրին չէր եղած իրեն համար: Ահագին յամառութիւն, կամք, անդուլ ջանք ու ո՛վ գիտէ որքա՛ն վէճ, որքան նեղութեան պահեր արժած էր, օրինակ, Պոլսոյ նման միջավայրի մը մէջ այդ նոյն տարիներուն Հայ ուսուցիչներու միութիւն ստեղծելու դրօծը: Սակայն, ան համախոհներու խմբակով մը յաջողեցաւ ծրագիրը կիրարկութեան դնել ու միութիւն – հիմնարկը կը դործէ մինչեւ այսօր:

Իրեն համար որպէս հանրային գործիչ ու նոյն հաստատութեան դլխաւոր պատասխանատու, լաւատեսութեան ընկերկումի օրեր էին անշուշտ, նաեւ 1980-ի դինուորական պետական հարուածին յաջորդած սեղմումները: Ամէն առենուանէն, չես գիտեր ինչո՛ւ աւելի չեչտուած ուշադրութեան մը թիրախ էին հայկական հաստատութիւնները. անոնց կարդին Ուսուցչաց հիմնարկն ալ: «Ուշադրութիւն» որ արդելափակման անհեթեթ օրեր ալ բաժին հանած էր բժիշկ ուսուցիչին:

Փառատօնին ներկայացուած 52 վայրկեաններոց ժապաւէնին ծերունի հայրիկը իրեն համար այլեւս անքրքրելի տեղ մը ձգած էր ժպիտը դժուարացուցած բոլոր պահերը. նաեւ ուսուցչի, հանրային դործիչի ու ապահովաբար բժիշկի անցեալն ալ: Կեանքը նորովի պայքարի մը մղած էր դինքը. պայքար՝ մոռացումին դէմ որ իր միտքէն կը սրբէր նոյնիսկ զաւակներուն անունները, թոռներուն թիւը: Ու այդ ոլորտին մէջ կը յայտնուի Արային տեսադրիչը:

Արտասահմանէն ուր հաստատուած է չատ երիտասարդ տարիքին, Պոլիս վերադարձները աւելի յաճախակի կը դառնան 1994-ին մօրը մահէն եաք: Միայն դպացակո՞ն էր այդ վերադարձներուն մղողը. «Զանազանել կարելի չէ. կապը հօրս հետ եղածն էր: Մանաւանդ որ անհանգիստ էր» կ'ըսէ Արա: Պոլսոյ առանձնութեան որպէս դարման, փորձած են դուրսը միասնութիւն ստեղծել. այդ չրջանին ինք ԱՄՆ կ'ապրի: «Հայրս միջոց մը Ամերիկա եկաւ, բայց չկրցաւ մընալ. միայն կեանքի վարժութիւն մը եղաւ իրեն համար» կը բացատրէ: Նոյն տարիներուն քանի որ իր զաւակը՝ Թոռնիկ Շահինեանը Փարիզ կ'ապրի, Արա հիմնաւոր պատճառ ունի յաճախ ճամբայ իյնալու դէպի Արեւելք: Իսկ Պոսթընէն մեկնողին համար Փարիզէն Պոլիս, զաւկէն հայրը, քանի մը քայլ է միայն:

Հարցումիս թէ մօրը կենդանութեան չրջանին չէ՞ ունեցած տեսադրելու նոյն կանոնաւոր ընթացքը, կը պատասխանէ. "Այդ տարիներուն շատ երիտասարդ էի. աճապարելու պատճառ չէի տեսներ: Ժամանակ կար: Յետոյ, միջոցները սուղ էին, թէքնոլոժին նոյն դիւրութիւնները չէր տար: Թուային տեսագրիչները դիւրացուցին գործը": Այդ դիւրութիւնը առիթ կ'ընծայէ որ նորէն տեսադրելու գործը փոխանակ թռուղթ – մատիտի, տեսադրիչով մը ըլլայ:

Ասոր քով, ինչպէս զգալի է ֆիլմին ամէն մէկ անցքէն, արձանադրութեան մղիչ ուժը, մնայուն ազդակը, զգացական նիւթ եղած է: «Մօտեցումս մտածումներու արդիւնք չէր. զգացականին հետքերով շինուած է ֆիլմը: Հոն առողջական, յիշողութեան հարցը մայր գիծ մը կը կազմէ, բայց մեկնակէտը զգացումն է» կ'ըսէ արուեստագէտը: «Կայ հայրը, կայ զաւակը՝ դիտողը որ այդ գիծը տուած է: Փորձած եմ տեսնել թէ զգացումը ինչպէս կ'արտայայտուի»:

Այդ հայրը, ակներեւ է որ իտէալին եւ տեւէն դացողին մարմնաւորումն է զաւկին համար: «Հայրս իտէալիսթ էր. Ուսուցչաց հիմնարկը իր գլխաւոր նպատակն էր. մեր ընթացքը, հետեւիլն էր իր ըրածին: Մենք մասնակից չէինք տարած գործունէութեան. բայց այդ նիւթը միշտ ներկայ էին մեր կեանքին մէջ»: Իսկ իտէա՞լը. «Պոլսոյ մէջ մեր ունեցած իրաւունքներուն պահպանութեան պայքարն էր»: Այլ խօսքով՝ եթէ օրէնքը մօրինք թոյլատու էին որ Պոլսոյ հայ համայնքը իր բազմատեսակ հաստատութիւններուն կարդին Ուսուցչաց միութիւն ալ ունենայ, պէ՛տք էր օգտուիլ այդ թոյլտուութենէն:

Ֆիլմին հետաքրքրական մէկ երեսակն ալ մարդկային արժանաւորութեան մնայուն բնոյթին փաստն է. բան մը որ չի կորսուիր, չի ջնջուիր նոյնիսկ երբ ենթակային մօտ հինը կը յայտնաբերուի բնազդային նման ճամբով մը եւ ոչ յիշողութեամբ: Ասոր լաւագոյն օրինակներն են կրկին ու կրկին երգուած «Մեր հայրենիք»ին, «Անդրանիկը քալ»ին պատահիկները: Բայց, մոռացումի ամէն օր լայնցող ովկիանին մէջ անվթար մնացած է մարդկային արժանաւորութիւնը. ոչ իսկ ամէնէն աննշան ժեսթ մը որ այդ կարգի կորուստ յուշէ:

"Երջան մը ետք, որոշ վստահութիւն մը, ապահովութիւն մը ունեցայ. աւելի անխոով էր մոռնալուն մասին: Այն ատեն մեր յարաբերութիւնն ալ փոխուեցաւ: Կեդրոնը տեսագրիչն էր, իսկ մեր յարաբերութիւնը աւոր, այսինքն՝ իր պատկերին շուրջն էր: Ինք երբեմն գործիքին փոքր պաստառէն կը դիտէր արձանագրուածը: Պիտի ուզէի երկրորդ տեսագրիչ մը ունեցած ըլլալ այդ պահերն ալ բռնելու համար: Ինծի համար կարեւոր է որ այն անցքերը որոնք ընտրած եմ ժապաւէնը կազմելու համար, միշտ իր արժանաւորութեան փաստը կուտան": Հօր եւ զաւկի կապին ժապաւէնը Արա կը նկատէ «Ցեսակ մը նուէր» զոր հայրը ձգած է իր Թոռնիկին, զաւկին միջամտութեամբ:

***

Արա Շահինէր ծնած է 1953-ին: Աւարտելէ եաք Մխիթարեան վարժարանը, աչակերտած է Պոլսոյ Ամերիկեան համալսարանին գործարարութեան ճիւղին: Նոյն չրջանին սկսած է աչխատիլ երիտասարդական զբօսաչրջութեան մարզին մէջ: Ասիկա առիթ տուած է իրեն Եւրոպա անցնելու: 1972 – 1984 ապրած է Փարիզ: 1984-ին ԱՄՆ մեկնած է ուր ֆիլմարտադրութեան մասին մէթրիզ մը ըրած: Առաջին պատրաստած ժապաւէնը նիւթ ունեցած է եղեռնին աւընչուած լուսանկարներու հաւաքածոն, զոր կազմած է Պոսթընի մէջ Ռուբէն Թովմասեան: 1990-էն մինչեւ 2001 Հարվըրտի մէջ աչխատած է կրթական ծրագիրներու մասին ֆիլմեր պատրաստելու: Ներկայիս կ'ապրի Փարիզ, ուր ձեռնարկած է իր հաչուոյն ֆիլմերու պատրաստութեան: Վստահաբար սխալ չէ ակնկալել որ իր գործերը դիտելու նոր առիթներ կ'ըլլան յետագային:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՄՈՑԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-11-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

12-ԱՄԵԱՅ ՌՕՄԱՆԸ

Իր իսկական անունը Ռօման է բայց լինք իսկական վէպ մըն է, յուղիչ վէպ մը որ կը կարծէի բոլորովին ընկնուած է մեր ներկայ իրականութենէն:

Յուրա, սառած մայթեր, այս յառաջացած ուչ ժամուն ի՞նչ գործ ունի ցնցոտիներ հագուած սա երախան...: Օտար մայթերու վրայ չատ տեսեր եմ մէկտեղ մնացած երախաներ, Փարիզի թէ Հռոմի, Մարսէյլի թէ Միլանոյի մէջ, անոնց թիւը օրէ օր կ'աճի: Կը մօտենան, կը խնդրեն, կը մուրան. կ'օգնես կամ ոչ եւ կ'անցնիս: Բնազդաբար հոս ալ նոյն բանը պիտի ընէի... յանկարծ ցնցուեցայ. յիչեցի որ սա Աբովեանի մայթն է, եւ երախան՝ ալպանացի, պոսնիացի կամ պնչու չէ...: Երեք ընկերներով նոր դուրս եկած էինք Մարքօ – Փօլօ ճաչարանէն, կուչտ, լաւ տրամադրուած, ծըրագրած էինք քիչ մըն ալ դեռ քալել՝ կէս մնացած խօսակցութիւններըմ չարունակելու եւ յանկարծ սա «խանդարող տարրը»...: Այդ ժամերուն միայն մի քանի վհուկի նմանող պառաւներ կան, որ յանկերգի վերածած, նոյն ողբական ձայնով, նախատաստութիւնը կը հոլովեն – ԹՈՌՆԻԿՍ ԾԱՆՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՑ, ԽՆԴՐԵՄ ՕԳՆԵՔ... – մոռնալով որ, առ նուազն հինդ տարի է, նոյն մարդոց, նոյն բանը կ'ըսեն, առանց ժամանակ տալու որ Թոռնիկները աճին մինչ այդ եւ առողջանան...:

Կանդ առի եւ մօտեցայ վոքրիկին:

– Աղուոր տղայ, անունդ ի՞նչ է:

– Ռօման:

– Դու տուն չունե՞ս. ի՞նչ գործ ունես այ ժամին փողոցներումմ...

– Ինդրում եմ, ծառօն գնէք ինձնից, որ պրծնեմ տուն գնամ:

– Ինչի՞ց պրծնես...

– Էսօր մայրիկիս ծնունդն է, հիւանդ պառկած է, պէտք է մի հատ անուչեղէն վերցնեմ տանիմ նուէր...

– Դու հայր, չունե՞ս:

– Ոչ, բաժանուած է. թողել գնացել է մեզ...

– Առ քեզ 5·000 դրամ:

– Չէ, չի կարելի. ինձ 1·000 է պէտք:

... Եւ փոքրիկ Ռօմանը 1·000 դրամը չառաւ, մինչեւ որ փոխարէն 1·000 դրամի արժէքով ծառօն չառնեմ...

Զզացի թէ ի՛նչ փոթորկումներ ապրեցայ այդ ակնթարթին մէջ: Ուզեցի դրկել այդ հրաչալի մանուկը, դնել վարձակառք մը եւ միասին երթալ հիւանդ մօրը, անուչեղէնը միասին կորել, ուրախացնելու համար այդ որբացած հայ օճախը...

Ռօմանը արդէն անհետացա՛ծ էր մուքին մէջ...:

ԱՐԹԻԿԻ ՕՐԻՈՐԴԸ

Բնաւ պիտի չմոռնամ այդ սիրուն, սեւաչուի աղջիկը որ մեծ դժուարութեամբ ընդունեցաւ Գէորգին ժիկուլին մտնել: Հովիսիմէ էր անունը. լերան այծեամի նման լեռնակերտէն դրեթէ թռչկտելով վար կ'իջնէր դէպի չրջկեդրոն՝ Արթիկ: Ուսերէս կախուած լուսանկարչական գործիքները եւ օտար առոգանութիւնս հաւանաբար վստահութիւն ներչնչեցին որ Երեւանէն գաւառները արկածախնդրութեան ելած «ջոկատ» մը չենք, արդէն Գէորգին մանկական ժըպտուն դէմքը տեսնողը մօտէն, ամէն կասկած կը փարատէ իր մէջէն այդ ուղղութեամբ:

Հովիսիմէ 23 տարեկան էր: Ամէն օր կը բարձրանայ Լեռնակերտ, Հայաստանի ամենացուրտ եւ բարձր գիւղերէն մին, ուր գացած էինք հինգերորդ դարէն կանգուն մնացած հրաչալի Պաղկիճք – եկեղեցին այցելելու (որ յարդանոցի պաշտօն ալ կը կատարէ ներկայիս) այդ գուտ լեռնական գիւղացիներու մանուկներուն, Հայոց լեզու դասաւանդելու... եւ տուն կը վերադառնայ քալելով... առ նուազն հինդ հազարամեթր խճուղի:

Հինդ վայրկեան չէր անցած, երբ չրաճճի Եւսեբիոսը մէջէս, չփացած ուրեմուտքցիի հարց մը տուաւ երիտասարդ ուսուցչուհիին.

– Հովիսխմէ՛, արի գնանք Եւրոպա, որպէս ուսուցիչ էնտեղ չատ փող կը շահես...

– Եւրոպա՞... ես ո՛չ մի Եւրոպայի համար, Լեռնակերտի իմ երեխաները չեմ ծաղնի...

– Հովիսխմէ՛. յատկ տանեմ. էս էլ ուզում լսել քեզանից:

ԵՐԵՔ ՇՆՈՐՀԱԼԻՆԵՐԸ

Նափոլէոնի նախասիրած քանդակագործը, Անթոնիօ Գանովան, Վենետիկի նահանգի ծնունդ, «Երեք Շնորհքներ» անունով հրաչալի քանդակ մը ունի, ուր ներկայացուած են երեք չնորհալի կիներ, չուրջպարի նման իրար նմուր բռնած:

Ամէն անդամ որ Անահիտին, Սիլվային եւ Սահականոյշին հանդիպիմ, ինքնաբերաբար Գանովան դէմս կ'ելլէ իր քանդակով:

Երեքէն ամէնէն վաւրառունը Սիլվան է: Իր ներքին կրակով բիւրեղացած հայ երիտասարդ մայր մը որ արդէն համալսարանի տարիքի մանչ մը եւ աղջիկ ունի: Արդի հայ դրականութիւնը դպրոցական տարիներէն մաղած է արդէն: կը հետեւի դրական եւ լեզուական բոլոր հարցերուն: Եռանդով եւ եթէ հարկ ըլլայ նաեւ կիրքով, կը մասնակցի անոնց յարուցած վէճերուն: Երկար ատեն վախ ունէր որ «ուղղագրութեան վերադարձ» ըսելով արեւմտահայերէնը չպարտադրուի իրենց: Այդ վախը չատերու մէջ նկատեցի: Կամ ա՛յն է որ ոմանք չարամտութեամբ իրականութիւնը կը խեղաթիւրեն մարդոց մտքին մէջ, եւ կամ յատակութեան պակաս մը կայ բացատրողներուն մէջ: Հիմա հասկցած է: Համաձայն է որ բռնութեամբ կատարուած փոփոխութիւնները կամաց – կամաց իրենց բնական հունին մէջ մտնեն:

Սիլվա ծայր աստիճան փխրուն սիրտ ունի: Օրուան ընթացքին տեսած թշուառութիւնները մինչեւ ուշ ատեն կը խուվեն զինք: Վիճակը լաւ ըլլալով կը ջնայ աւելի կարօտեալներուն օգնութեան հասնիլ, կարելիին չափ անաղմուկ:

Իր ամենամեծ ուրախութիւնը կը գտնէ երբ երեքով հաւաքուին եւ չաքթուան դրական – քաղաքական դէպքերը վերլուծեն:

Անահիտը բանասիրական ոգիտղումներով զարդարուած անձնաւորութիւն է: Հայրը եղած է Հայ դրամատիութեան մեծադոյն մասնագէտը, հեղինակ լուրջ աչխատանքներու:

Հօրը մահէն վերջ, Անահիտ խորացուցած է իր մասնագիտութիւնը եւ դրաճած արժանաւոր զաւակը իր ծնողքին եւ դրամատիութեան լաւագոյն մասնագէտներէն մին: Երբ նիւթականը նեղ կը մասնակցի միջազգային համագումարներու. յարգուած հեղինակութիւն մըն է: Միլանոյի մէջ ճանչցայ զինք առաջին անգամ, համագումարի մը առիթով: Արեւմուտքի դրամագէտ – փորձագէտ օրները ընդհանրապէս լաւ վարաճարուած են եւ իրենց համալսարանական մակենասութեամբ է որ կը մասնակցին զանազան համագումարներու... եւ կը զարմանան թէ ինչո՞ւ Անահիտ համագումարներու մեծ մասէն բացակայ է: Երբեք չըսեր որ պետութիւնը անկարող է ո՛րեւէ նպաստ տալու իր մասնակիցներուն. այլ թէ – մի քիչ անհանգիստ եմ – եւ կը գոհանայ իր գրութիւնը ղրկելով որ կարդացուի: Իսկական հայկին է Անահիտ: Զի գանդատիր, դուրսէն նպաստ չի խնդրեր, հակառակ անոր որ կրնար չատ դիւրաւ ընդունիլ նկատի առած իր մասնագիտութեան եզակիութիւնը:

Անահիտ ծայր աստիճան նուրբ կին է:

ներուիքին նիստ ու կացով, չարժուման-ներով, քալուածքով, խօսուածքով, երբեք չեմ տեսած ոեւէ մէկը վիրաւորէ. Ամէն ինչ բարի է իրեն համար, նոյնիսկ Աջո՛ ըսելու փոխարէն կը սիրէ «ԲԱՐԻ» ըսելը որ այնքան բնական կը հնչէ իր մօտ: Ասպէս հրաշալի կին մըն է Անահիտ:

Սահականոյշը, Անահիտի մէջոցով ճանչցայ երբ առաջին անգամ ուղեց հարցազրոյց ունենալ հետս, քանի մշակուած լրագրող մըն է: Կը գրէ երկրին ամէնէն տարածուած չաբաթաթերթին մէջ (Ը-թԹ) եւ աշ բազուկն է ուղղափրութեան պաշտպան եւ այբենարաններու մասնագէտ ուրիշ նուիրեալի մը եւ մխասին կը պայքարին լեզուս, գիր, գրականութիւն, մշակոյթը մոռցած մեր ՆՈՐ հայրենիքին մէջ...:

Սահականոյշ ամբողջ հոգիին զօրութեամբ նուիրուած է իր գործ, չնորհալի աղջիկներուն: Գործի տեսակը իր կարողութիւններուն կը յարմարցնէ որպէսզի իր հարազատները քանէ մը չզրկուին: Երբեմն մի քանի օրով կ'անհետեւութեան: բայց պիտենք որ օտարականներու խումբ մը առած Արցախ գացած է կամ չղնիները. քանի կը սիրէ մշակոյթը, գործաչխիկները կը նախընտրեն գինք որպէս առաջնորդ: Ընկերուհիներուն նըման ինք ալ նուրբ եւ զգայուն է. արդէն ՄԻՋԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴ կը նկատեն ինքզինքնին երեքն ալ, նկատի առած նորերուն տարբեր մոլորակի պատկանիլը, կարծես իրենց զաւակները կը պատրաստեն, չխառնուելով նորելուկ չարժումներուն, Հայուն ինքնութիւնն ու աղգային նկարագիրը չարունակելու համար:

Ո՞վ գիտէ Հայաստանը քանի՛ քանի՛ նման ՇՆՈՐՀԱԼԻՆԵՐ ունի: Մեր մշակոյթի գանձերը կիսափուլ, վիրաւոր կամ կանգուն, յայտնի են ամէնուս, մեր մարդկային գանձերը աղամանդի հաւիներու պէս պահուած են մեր ժողովուրդին մէջ. բաւ է պեղել, գտնել, զըտել տեղաւորել սիրուն մատանիի մը կամ վզնոցի մը վրայ եւ կարելի է աչխարհը ապչեցնել:

Ե.

Publications reçues

TEMOINS DE GENOCIDES IMPUNIS
Arménie 1895 - 1909 - 1915

Grands textes

Edité par ARAM, Marseille 2002
avec le soutien du Conseil Général
des Bouches-du-Rhône

ՀԻՆ ՏՈՄՍԵՐ

«ՉՊԱԽԱԼ...»

Ամէն Պոլսահայ լսած է Սամաթիացի Թաղականին պատմութիւնը:

Զկնավաճառ Սեդրոսը, հրաչքով մը, Թաղական Խորհուրդին անդամ – եւ Ա-ատենապետ – կ'ընտրուի: Եւ օրին մէկն ալ, Պատարագէն ետք, ժողովին մէջ, կ'առաջարկէ.

– Փէֆ աղէկ ամա, սա վարժապետներուն ասչափ փարա ֆի կու տանք կոր ձէ, խապար ունի՞նք ֆի չոճուխներուն քան մը կը սորվեցնե՞ն կոր մի չեն սորվեցներ կոր...

– Ի՞նչ կ'առաջարկես, կը հարցնեն, Թաղական Խորհուրդին մնացեալ անդամները:

– Ըսե՛մ... Վաղ առտու, ամէնքս մէկէն կ'ելլենք ղալրոց կ'երթանք եւ չոճուխներուն քանի մը հարցում կ'ընենք...

Յաջորդ առտու, Թաղական Խորհուրդին անդամները, ձկնավաճառ Սեդրոսի առաջնորդութեամբ, կ'արշաւեն վար – ժապեա Արթինի դասարանէն ներս: Եւ կը սկսին «չափել» աշակերտներուն դիտցած հայերէնը:

Զկնավաճառ Սեդրոսի աչքին կը զարնէ կայծակի նայուածքով մանչուկ մը:

– Հո՛ս եկու, նայիմ, մանչս...

Կաս-կարմիր դոզնոցով մանչուկը թեւերը կռնակին վրայ կապած, կը ներկայանայ Թաղական էֆէնտիներուն:

Եւ ձկնավաճառ Սեդրոսը, որ չմոռնաք, Թաղական Խորհուրդին Ատենապետն է, կը հարցնէ.

– Ըսէ՛, նայիմ, ծօ՛, պախալին հայերէնը ի՞նչ է...

Կայծակի աչքերով մանչուկը կը զոռայ, կը ղողղայ, կը կարմրի, կը ճերմկի եւ աղերսարկու նայուածքներ կը նետէ իր դասընկերներուն, որոնք իրեն չափ սմքած էին հարցումին... մեծութենէն: Բայց, յանկարծ, վրան քաջութիւն մը կու գայ: Ու կը պատասխանէ՝ հերոսաբար.

– Չպախա՛լ, էֆէնտի...

*
**

Այս անուշիկ մանչուկին դիտցած «հայերէն»ին հետ կարելի է բաղդատել մեզ չրջապատող կարգ մը ո՛չ – մանչուկներու դիտցած «դրաբար»ը:

Մարդիկ, որոնք ձեւեր կ'առնեն, ձեւեր կ'առնեն, կը բարակնան եւ ամէնէն սովորական խօսակցութեան մէջ անդամ կը գործածեն «կիրակնօրեայ» բառեր: Որպէսզի դիմացինը ըսէ.

– Աս ի՛նչ զարդացեալ մարդ է պէ... Անանկ բառեր գիտէ կոր որ մեր վարպետը անդամ չի գիտեր...

Առտուն կանուխ կամ իրիկունը ուշ ատեն, ճամբաղ կը կտրէ այս «բարակզղողներէն մէկը: Սովորութիւն մը յարդած ըլլալու համար կը հարցնես.

– Ի՞նչպէս էք, տեղեկնե՞րը ինչպէս են, Տիկի՞նը, մայրի՞կը:

Կը սպասես որ պատասխանէ.

– Շատ լաւ են, չնորհակալ եմ:

Չէ՛, այդքանը չի բաւեր: Պէտք է զգայցընել տալ քեզի թէ մաքրամաքուր հայերէն գիտէ: Եւ ահաւասիկ գլխուդ վրայ կը պարպէ տօնական օրերու գործածուող բառերու իր տոպրակը.

– Իմ որպիսութիւնս սքանչելապատում կացութեան մը մէջ պարուրուած ըլլալով հանդերձ, խորապէս կը ցաւիմ ու կը տառապիմ եւ մինչեւ իսկ կը տուայտիմ ու կը տչորիմ յայտարարելու համար որ իմ սիրասուն տիկնոջս առողջական վիճակը իր լաւագոյն եւ գերագոյն բարձրութեան եւ վեհութեան զագաթնակէտին գահավիժած է ղէպի անդունդը խորխորատի մը եւ օր ըստ օրէ կը վատթարանայ եւ գառնակսկիծ հոգեկան տառապանքներու ճանկերուն եւ չղթաներուն մէջ կ'առնէ իմ բովանդակ էութիւնս ... Իսկ իմ թանկագին եւ աստուածատիպ ու աստուածապարգեւ մայրիկս...

Համբերութիւն – եւ ժամանակ – պիտի ունենաս որ իրեն չպատմես Սամաթիացի մանչուկին պատմութիւնը: Եւ պատուիրես իրեն խօսօքէն.

Բարեկա՛մ, մի՛ «գրաբարանար»... Պախալին հայերէնը «նպարավաճառ» է...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ (*)

(*) ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
(1899 – 1968)

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՌԱՋԻՆ ՖՈՐՈՒՄԸ

Մարտ 21 – 23 Սլովաքիոյ մայրաքաղաք Պրաթիսլավայի մէջ դումարուած է Եւրոպայի հայ մամուլի առաջին ֆորումը, Եւրոպայի հայկական ֆորումին կազմակերպութեամբ: Մասնակցած են տասը երկրէ մօտ քսան լմպագիրներ, լրագրողներ, լրատուութեան մարզի աչխատողներ:

Բացումի իրենց ելոյթներով Եւրոպայի հայկական ֆորումի ընդհանուր քարտուղար Թորոս Սաղըրեան, Սլովաքիոյ հայ համայնքի ղեկավար Աչոտ Գրիգորեան, երկրին Խորհրդարանին արտաքին հարցերու յանձնաժողովի անդամ Ռուդոլֆ կարեւոր նկատած են նման ձեռնարկները, ոչ միայն հայ համայնքներու մերձեցման, այլեւ եւրոպական գործակցութեան տեսանկիւնէ: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի քարտուղարութենէն Նելլի Մաթեւոսեան:

Փրակայի «Օրեր» ամսագրի խմբագիր Յակոբ Ասատրեան եւրոպահայ մամուլի աւելի քան 40 թերթերուն վերլուծումով հանդէս եկած է: Ըսած է թէ այդ թիւին միայն մէկ երրորդը կը կազմէ միայն հայերէն, կամ նաեւ հայերէն էջեր ունեցող մամուլը: Մեծադոյն տարածքնակը – 42 հազար – ունի Մոսկուայ լոյս տեսնող ռուսերէն «Նոյեւ կովչէգ»ը: Եւրոպայի երկու օրաթերթերէն են «Յառաջ»ը եւ Աթէնքի «Ազատ օր»ը, իսկ Պոլսոյ «Մարմարա»յով ու «Ժամանակ»ով թիւը չորսի կը բարձրանայ: Արեւելահայերէն լոյս կը տեսնեն «Օրեր», «Հայաստան» (Աթէնք) ամսաթերթերը:

Յ. Ասատրեան չեչտած է եւրոպահայ մամուլի անուններուն միջեւ տեղեկատուական ցանց ստեղծելու հարցը, արտատպումներու պարագային յղումներու անհրաժեչտութիւնը: Առաջարկուած է ստեղծել եւրոպահայ մամուլի ակումբ, հրատարակել տեղեկատու:

Մամուլին լեզուի առաքելութեան նիւթով հանդէս եկած է Կիպրոսի «Փարոս» ամսաթերթի դլխաւոր խմբագիր Երան Գուրմճեան: Իսկ «Ժամանակ»ի դլխաւոր խմբագիր Արա Քոչունեան ներկայացուցած է Պոլսոյ հայ մամուլը: Իրենց հրատարակութիւններուն մասին խօսած են Զուիցերիոյ «Մենք» ամսագրէն Ռոպէր Գարայեան եւ Շուէյտի «Նոր հորիզոն»էն Կարօ Յակոբեան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ Հայաստանեան պատւիրակութեան անդամները: Աղգային ձայնասփիւռի տնօրէն Արմէն Ամիրեան առաջարկած է միասնական կայքէջ ունենալ, նաեւ կոչ ուղղած է պաչտպանելու հեղինակի իրաւունքները:

Ֆորումի աչխատանքին կարգ մըն ալ տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ բոլոր լրագրողներուն, նիւթ առնելով Հայաստան – Սփիւռք լրատուական մարզին խնդիրները:

Հակիրճ ելոյթներով հանդէս եկած են Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի մօտ, նաեւ Աւստրիոյ, Սլովաքիոյ, Զեխիոյ եւ Հունգարիոյ Հայաստանի դեսպանը Ճ. Թապիպեան, Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան քարտուղարը Աստղիկ Գէորգեան:

Ֆորումին նախօրեակին մասնակիցները ներկայ գտնուած են Սլովաքիոյ հայութեան կազմակերպած Արամ Խաչատրեանի հարիւրամեակի երաժչտական երեկոյթին:

Ֆորումի աւարտին ընդունուած է բանաձեւ եւ կազմուած ինը հոգինոց աչխատանքի յանձնախումբ մը: Անոր անդամներն են Յակոբ Ասատրեան (Զեխիա), Արմէն Ամիրեան (Հայաստան), Գէորգ Զէյթունցեան (Կիպրոս), Արա Քոչունեան (Թուրքիա), Պորիս Նաւասարդեան (Հայաստան), Կարօ Յակոբեան (Շուէյտ), Տիգրան Յարութիւնեան (Հայաստան), Աչոտ Գրիգորեան (Սլովաքիա), Յարութիւն Մանուկեան (Հայաստան):

Իսկ ընդունուած բանաձեւը անհրաժեչտ կը նկատէ կարգաւորել չարք մը խնդիրներ, ինչպէս՝ ստեղծել եւրոպահայ լրատուփիւռներու կայքէջ, համահայկական լրատու կեդրոն, եւրոպահայ լրագրող – նիերու մամուլի ակումբ, հրատարակել Եւրոպայի հայ մամուլի տեղեկագիր, եւայլն:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Այս մտքերը արագ արագ իրարու կը յաջորդէին, երբ Գալուստեան դէպի դուռ կը յառաջանար ոստիկանապետը դիմաւորելու համար, թէեւ չատ լաւ կը գիտար, որ բոլոր մտածածներէն ալ անհիմն էին, իր խիղճը ընդարմացնելու համար իր կողմէ հնարուած:

– Հրամմեցէք, պէյ էֆէնտի, չատոնց է խանութս գալու պատիւը չէք ըրած: Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ղրկեմ ձեր տունը:

– Օ՛, չատ բանի պէտք չունիմ, սա ցուցակին վրայ նչանակուածները միայն ղրկեցէք, մուրթը չկոխած:

Գալուստեան ցուցակին վրայ ակնարկ մը նետեց: Ան կը սկսէր տուփ մը սեւ խաւեարով, ափսէ մը փաքլաւայով, կոտոր մը կեսարիոյ ապուխտով, եւ կը չարունակուէր ուտելիքներու տեսակներով, որոնք թուղթին վրայ երկար պոչ մը կը ձեւացնէին:

Թուրք ոստիկանապետը թերեւս կոահելով, որ ուղածներուն թիւը սահմանները կ'անցնէր, անմիջապէս խօսակցութիւնը տարաւ այն ուղղութեամբ, որ Գալուստեան ղպար, թէ ինչ մեծ բախտ է իրեն համար, քաղաքական այնքան խառնակ ժամանակ մը, նոյնիսկ անվըճար մնալիք, ապսպրանքներ ընդունիլը իրեն պէս հեղինակաւոր մէկէ մը...

– Տեսա՞ք ձեր Հայերուն ըրածները, ըսաւ խրոխտ եւ յանդիմանական չեչտով՝ ակնարկելով իրենց խակ կատարած ձերբակալութիւններուն եւ աքսորին:

– Իրաւ որ, ամօթ կը զգամ եղածներուն համար, պէյս. թուրք կառավարութեան բարձր հոգատարութիւնը չզնահատող մարդիկ են բոլորն ալ: Իրա՛ւ որ, ամօթ է...

– Աֆէրին: Ահա այսպէս պէտք է խօսիլ: Ուղղամիտ մարդու խօսք է աս... Տեսէք ձեր դիւղին ձեռք տուող եղա՞ւ: Ճիշդ է, քանի մը ձերբակալութիւններ եղան, ոմանք աքսորուեցան, բայց պիտես ա՛, բոլորն ալ խռովարարներ էին, Հայաստան երազող մարդիկ. մնացեալները, առայժմ գոնէ, կրնան հանդիստ մնալ: Իսկ դուն վախնալու պատճառ մը չունիս, Մարտիկ աղա, բաւ պատճառ մը պետը անոր ուսին զարնելով. – Ձեմ թողուր որ քեզի դպչին:

Ոստիկանապետը լուեց ու կարծես մըտքին մէջ բան մը հաչուեց: Իրեն թուաց, որ իր ըսած այս վերջին խօսքերը ոչ միայն վճարեցին ցուցակին վրայ նչանակուած ուտեստեղէնը, այլ եւ բան մըն ալ աւելի մնաց, ու ան ըսաւ.

– Չա՛, մոռցայ, տասնեակ մը մխած ձուկ եւ մէկ «լաքերտա» ալ ղրկեցէք տուն:

– Գլխուս վրայ: Կ'ուզէի սա ըսել պէյս, որ հոս կամ ուրիչ տեղ խառնակութիւն ընողները միչտ դուրսէն եկածներն են: Դրսեցիները, որոնք ծանօթ ալ չեն մեր երկրին: Հոս, օրինակ, դուրսէն եկող երիտասարդներուն վրայ քնաւ վստահութիւն չունիմ. պէչ օրինակներ կու տան տեղւոյս երիտասարդներուն, ազատութեան մասին կը խօսին: Ինձ չի մնար ըսել, պէյս, բայց...

Ոստիկանապետը, փորձուած մարդ, անմիջապէս կռահեց, որ Գալուստեան մէկու մը դէմ քէն ունի եւ կ'ուզէ իր ներկայութենէն օգտուիլ նպատակի մը հասնելու համար, բայց չհասկնալ ձեւացուց, – իբր թէ կը հաւատար որ Գալուստեանի մահմոդութիւնը լոկ քաղաքական կառավարութեան դէմ օրինազանց չդտնուիլն էր:

– Եթէ հոս կան դուրսէն եկած անցանկալիներ, պէտք է ըսէք. դուք պարտաւոր էք ըսելու: Գիտէ՞ք, լռելով ձեզ ալ վնաս կու գայ, գիւղացիներուն ալ:

– Ըսելս այն է, որ մեր դպրոցին դըլուխը գտնուող երիտասարդը, ինչպէ՞ս ըսեմ, լինդի չատ ազատամիտ մէկը կ'երեւայ: Մօտէն չեմ ճանչնար գինքը, բայց լինդի կու գայ որ...

– Հասկցա՛յ, հասկցա՛յ: Սա պետիկեանը չէ՞ք ըսեր: Գիտեմ որ կուսակցական է եւ ժողովներու կ'երթայ. առայժմ ցանկէն դուրս է, որովհետեւ ուսահպատակ է: Բայց եթէ վտանգաւոր մարդ է, սատանան տանի հպատակութիւնը... Պէտք եղածը կ'ընեմ... Անհոգ եղիր:

(Շար. 61)

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը 20·30–ին Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի սրահի մէջ տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւն։

Նիւթ.–
ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Դասախօսը՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Հայերէնի Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ԱՓ ՄԸ ՅՈՐԵՆ

Ուղարկեցէք 3–էն 7 տարեկան
ձեր զաւակները
Արմատ Աշխատանոցի կազմակերպած
հանդիպումներուն

Հայերէնով յագեցած մթնոլորտ
Անահիտ Սարգիսեանին շուրջ

ԱՊՐԻԼ 7–ԷՆ 11
Ամէն օր ժամը 14–էն 17

Հայերէնի Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ARMAD propose un stage d'une semaine pendant les vacances de pâques **du lundi 7 au vendredi 11 avril de 14 heures à 17 heures** pour vos enfants de 3 à 7 ans.

Ils pourront apprendre ou améliorer leur arménien
en s'amusant...

TARIFS DU STAGE
POUR LA SEMAINE :
Pour un enfant : 25 Euros
A partir du 2ème enfants : 20 Euros

ARMAD
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville
Mme Baroudjian/Banikian :
☎ **01 48 93 57 33**

Armad
Atelier de la langue arménienne

GRANDE SOIREE DANSANTE

au profit de

L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

CONSTRUCTION DE L'ENSEMBLE SCOLAIRE HAMASKAÏNE

QUAND LE REVE REJOINT LA REALITE !

COMMUNIQUE

Le nouvel ensemble scolaire Hamaskaïne de Marseille se construit au cœur du quartier arménien de Beaumont. 25 classes, de la maternelle au lycée, avec salles et équipements annexes, salle polyvalente, bibliothèque, terrain de sports, réfectoire et cuisine. Des visites sont organisées sur le site à l'intention du public.

L'école future terminée aura une capacité de 400 élèves. Coût estimé de la construction 3,8 millions d'euros (25 MF). Les travaux progresseront par tranches. La première tranche, démarrée en septembre 2002 doit être terminée pour la rentrée de septembre 2003; coût évalué: 2,9 millions d'euros. La tranche suivante est programmée pour 2004.

Le Conseil d'administration de l'école Hamaskaïne ouvre une grande collecte pour rassembler les fonds nécessaires au financement du nouveau bâtiment. Il lance un appel au public pour qu'il manifeste sa solidarité en contribuant à la réalisation de ce grand projet, car il réponnd à une aspiration profonde que partagent tous les Arméniens du monde, faire que la langue arménienne demeure une langue vivante à travers les générations et que soit préservé l'héritage culturel du peuple arménien. Construire des écoles c'est se donner les moyens d'accomplir cette ambition.

L'AVENIR DE L'ECOLE ARMENIENNE VOUS INTERESSE !
PARTICIPEZ A SON DEVELOPPEMENT.
RIEN NE SE FERA SANS VOUS !

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE . FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՂԱՑԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կ'արուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2*
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9*
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳԼԼԸՃԵԱՆ

*
**

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, հոկտեմբերի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 2–ին*,
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ 9–ին*։

*
**

Իսկ արեւադալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Արեւադալ ժամը 9·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1 SEMAINE EN ARMÉNIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SUPER PROMOTION
575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX À PARTIR DE
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66